BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA XVIII.

Br. 11.

STUDENI 1892.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA

STJEPAN KRANJČIĆ i DR. JOSIP ŠILOVIĆ.

KNJIŽNICA
V. Pravničke ... u Samoboru
Broj 1404

U ZAGREBU 1892.

VLASTNIK I NAKLADNIK PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MAIN LIBRARY

SADRŽAJ.

Strana

Dr. *Nikola* pl. *Tomašić:* Počela pogodbe i Pacta in favorem tertii (Nastavak) 501
Dr. *R.:* „Obtužbeno načelo“ u kaz. post. — puka fraza (Svršetak) . . 520

Pravosudje:

A. Gradjansko:

. . . . . *r:* Pripada li branitelju ženitbenog veza naknada troškova? . 530
—*a*—*:* Nekretnine, dopitane po urbarskom sudu prigodom individualne diobe pašnjaka kao pripadnost urbarskoga selišta, spadaju ipso jure u vlastnost svakdašnjeg vlastnika toga urbarskoga selišta, itd. . . . 532
D. Tončić: K tumačenju §§ 35 i 40 g. p. p. 534

B. Kazneno:

Dr. *O.:* Namjera na obogaćenje, odnosno na oštećenje drugoga, ne spada medju bitna obilježja zločina pronevjerenja, itd. 535
L. Matasović: U § 495 stavci 2 k. z. naznačeni rodjaci ovlašteni su za pokojnoga uvriedjenika podići i nastaviti tužbu i onda, ako je nasrt na poštenje bio izveden još za njegova život, izim da se je uvriedjenik odrekao progona budi izrično, budi mučе, itd. 537
— Sve kada bi zaključak na obnovu kaznenoga post. i bio utemeljen na ustanovi § 356 br. 3 austr. k. p. (§ 297 br 3 hrv. k. p.) nemože ipak biti uzkraćeno sudu i on će moći obtuženika konačno proglasiti krivcem prestupka pa i prekršaja 540
Svaštice 542
Književne obznane 544
Viestnik 546

Digitized by Google

K1
M57
v.18

Pravno-povjestni podatci o Turopolju.

Napisao dr. *Šandor* pl. ***Bresztyenszky.***

Prama koncu prve i početkom druge polovice devetnajstoga stoljeća izvedene su velike promjene u pravnom životu kraljevine Hrvatske.

Zakoni i običaji, koji su kroz stoljeća uredjivali pravne odnošaje, dokidali su se, ili tako bitno mienjali, da im je nestalo prijašnje važnosti.

Razlog tomu bijahu one promjene kulturnoga, družtvenoga i gospodarskoga života, koje su se počele pojavljivati u Hrvatskoj i Ugarskoj jur prošloga vieka, osobito prama koncu istoga; a bivale su sve veće ovoga stoljeća, te dokidale onu životnu podlogu, na kojoj bijahu sagradjene naše stare pravne uredbe.

Hrvatski, a jošte više ugarski „stališi i redovi“, ti predstavnici naroda do godine 1848, uvidjali su moć novih odnošaja i nastojali stvarati s kraljem zakona, koji će udovoljivati novim potrebam.

Zasnovale se na zajedničkih ugarsko-hrvatskih saborih počam od godine 1790 pa sve do 1847/8 velike osnove, ali stvoreno je razmjerno malo zakona; medju ovimi bijahu najvažniji oni od god. 1832/6, 1840 i 1844, koji su smjerali na to, da sbliže i konačno pravno izjednače razne stališe, što je postignuto zakoni od g. 1847/8. Nu potanko provadjanje tih zakona i stvaranje novih nuždnih, prodje naskoro u tudje, u austrijske ruke, koje dokinu za cieli decenij ugarsko-hrvatsko javno pravo, a s ovim i više takovih starih uredaba, koje bi domaće zakonodavstvo, poznavajuće njihovu pravnu narav i suvislost sa životom naroda, shodnimi reformami spasilo bilo.

Digitized by Google

Te prestale uredbe izgubile su, istina, neposrednu važnost za praktični život, ali za znanost, imenito za povjestnu i pravnu, ostaju one sveudilj predmetom iztraživanja i proučavanja, jer se i u njih zrcali po koji dio našega staroga kulturnoga života, jer su i one dugo uplivale na javni i privatni život budi cieloga hrvatskoga naroda, budi pojedinoga diela istoga.

Medju naše stare institucije, koje su istina preživjele dobu spomenutih pravnih promjena, ali su u njoj izgubile više bitnih svojih obilježja, spada i občina plemićâ Turopolja, ili kako se latinski zove „Universitas Nobilium Campi Turopolya".

Želim u ovih redcih saobćiti njeke pravne podatke o toj občini; a žalim, da nemogu predočiti njezinu cjelovitu pravnu sliku; za to mi bijaše bogati turopoljski arkiv prekratko vremena pristupan — bez m o j e krivnje.

I.

Iztražujmo najprije, gdje imade plemenita občina svoje pravno porieklo, gdje je pravni temelj njezinih uredaba?

O tom postoji više nazora.

Spomenuti ću najprije onaj, koji, kako mislim, podupiru najslabiji razlozi.

Magjarski historik Mihalj Horváth veli u svojoj monografiji „a Patzi nemzetröl", da su turopoljski plemići ostatak prastaroga tursko-magjarskoga plemena, t. j. iztočnih Turaka, koji se pridružiše Magjarom, pa žali, što su ti plemići na očigled Magjara — kao što i oni, koji se naseliše u gornjo-ugarskih županijah — izgubili svoj narodni (magjarski) jezik.

Saznao sam za taj Horváthov nazor iz poveće razprave Teodora Bottke o Turopolju, saobćen pod naslovom „Turmezö ismertelése", u časopisu „Századunk" od g. 1844, br. 35, 40 i 41. Bottka usvaja taj nazor i nastoji, nazrievajući u Horváthovoj tvrdnji samo „izliev domorodnoga oduševljenja", podkriepiti ga historičkimi, dotično diplomatičkimi razlozi.

Prvi mu je taj, što se u izpravah 13. i 14. vieka, protežućih se na Turopolje i susjedne mu predjele, nalaze ma-

Digitized by Google

gjarska imena osoba, — Bodon, Iván, Löcse, Dobcse i Rados — i mjesta te voda — Kuche, Monoszló, Obony, Királyreve.

Mislim, da će svatko, koji znade hrvatski ili bud koji slavenski jezik, dvojiti o magjarskom porieklu navedenih imena, uz koja se nizaju upravo u onoj izpravi, na koju i Bottka reflektira — ona Bele IV. od g. 1225 — takodjer imena Pribislav, Ladislav i Milovan, koja nesmatra niti Bottka magjarskimi.

U izpravah, protežućih se na Hrvatsku iz vremena Arpadove i kašnjih dinastija, imade istina više magjarskih i magjariziranih imena i rieči; nu dvojim, da će ih povjestničar ili pravnik smatrati neoborivim dokazom magjarskoga poriekla osoba i mjesta, na koje se protežu.

Uz latinsku naobrazbu imala je nedvojbeno i narodnost kancelara i pisara, preko kojih izdavahu vladari u srednjem vieku povelja te izprava, upliva na sastavljanje tih pisama; te dvie okolnosti tumače nam porabu tudjih uredaba, oznaku imena ljudi i mjesta tudjim jezikom, ili barem oblikom tudjega jezika u sredovječnih izpravah.[1]

Ugarski kraljevi, a i „slavonski vojvode“ kraljevske krvi, imali su kancelara i pisara većinom magjarske narodnosti, koji su, sastavljajući i pišući izprave za Hrvatsku, davali riečima, koje su nedvojbeno hrvatske, i za koje imadu Magjari sasma drugih izraza, mnogo puta magjarsku formu;[2] Hrvati to prihvatiše, te ih u tom sliediše.

[1] Taj se upliv pokazuje i u izpravah hrvatskih vladara domaće dinastije; vidi razpravu dra. Fr. Račkoga: „Hrvatska dvorska kancelarija i njezine izprave za vladavine narodne dinastije“ u: Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, XXXV. 1—49.

[2] V. n. pr. Tkalčić: Monumenta historica Episcopatus Zagrabiensis saec. XII. i XIII. I. str. 18, 62, 81, 95, 109, 111, itd. rieči: Zelemen = Sljeme, Cheret = Čret, haraszt ili harasztfa = hrast, jaurfa = javor, zalotnik = zlatnik, malaca = mlaka, itd. Janko grof Drašković pripisuje magjarizaciju imena i običaja u Hrvatskoj politici Magjara, naročito doseljivanju magjarskih obitelji i njihovomu bogatstvu, pa veli „s vremenom dotle dotjerane bijahu stvari, da bez svake krivde i tužbe magjarski jezik i običaji više polutine uvedeni bili jesu. Svi gradovi i crkve dobiše magjarska imena“. („Disertatia iliti razgovor“ od g. 1832, preštampan god. 1885 u knjizi „U proslavu petdesetgodišnjice prieporoda hrvatske knjige“. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti).

Digitized by Google

*

Drugi razlog za svoju i Horváthovu tvrdnju nalazi Bottka u predmnjevi, da su kraljevi i vojvode (Arpadovci) rado stanovali u Zagrebu u blizini Turopoljaca, ter ove darivali povlasticami, poglavito iz simpatije prama njim, kao svojim suplemenikom, Magjarom, u kojih su se susjedstvu i najsjegurnijimi smatrali.

Niti ovaj razlog nečini mi se neoborivim. Kraljevi borave vrlo riedko, i tada samo prolazno u Zagrebu, a niti vojvode neimadu ovdje stalnoga prebivališta; da ipak u Zagrebu duže vremena borave, bivalo je valjda zato, jer su smatrali taj grad po svom naravnom položaju važnim za cielu Hrvatsku, što jasno razabiremo iz dvajuh povelja kralja Bele IV. od g. 1242 i 1266.[3]

Što se pako tiče podjeljivanja prava Turopoljcem, to su ih oni od Arpadovaca u manjoj mjeri dobivali, nego li druge osobe i korporacije, kao što n. pr. biskupija zagrebačka, opatija Topusko, grad Zagreb, Petrinja, Jastrebarsko, itd. Kako ćemo kašnje vidjeti, nedade se nijednom izpravom neposredno dokazati, da su Arpadovci kraljevi ili vojvode podielili turopoljskim plemićem imanja, obdarili ih vanrednimi povlasticami, ali je usuprot nedvojbeno, da ih je vojvoda Bela zbog uvriede, koju mu nanesoše, degradirao na sluge, koji imadu drva donašati.[4]

Nenalazim dakle činjenica, koje bi dokazivale vanrednu naklonost Arpadovaca prama turopoljskim plemićem, veću nego li prama drugim.

Bottkin nazor, da su ti plemići, tobož magjarskoga poriekla, bili ponajprije zvani pružati vladarom i vojvodam, boravećim u Zagrebu, sjegurnost, nije podkriepljen niti nuždom takove sjegurnosti, jer niti Zagrebčani niti okolišno pučanstvo nije prietilo pogibelju Arpadovcem, a niti činjenicom, da bi

[3] Tkalčić, Monumenta historica lib. reg. civitatis Zagrabiae, I. str. 15 i 40.

[4] „In dilaturam lignorum seu ligniferos condicionarios"; izprava kralja Stjepana od g. 1272, kod Fejera, Codex diplomaticus . . . Regni Hungariae, tom. V. vol. 1. str. 196.

Digitized by Google

Turopoljci držali u Zagrebu stalnu posadu. Kad bi već kralj ili vojvode, koji su vazda sa pratnjom putovali, trebali u Zagrebu posebne zaštite uprav svojih suplemenika Magjara, našli bi ih bliže nego li je Turopolje, najme u samom Zagrebu, gdje ih je nedvojbeno bilo.[5]

Bottka, držeći Turopoljce za Magjare, smatra tu okolnost važnim razlogom, kojim podupire drugi nazor o pravnom porieklu turopoljske plemenite obćine, onaj najme, da je ona preostanak magjarskoga obranbenoga i upravnoga ustrojstva, uvedenoga po kralju sv. Stjepanu.

Prije nego li govorimo o tom sustavu i njegovom savezu s uredbami Turopolja, spomenuti ću i prosuditi onaj nazor o prvobitnom temelju prava i povlasti turopoljskih plemića, koji je tradicijom u Turopolju i u literaturi o njem najviše raširen.

Većina pisaca, razpravljajućih neposredno o Turopolju ili spominjućih ga samo uzgredno, smatra zametkom njegovih sloboština povelju kralja Bele IV. od g. 1225.[6]

Evo sadržaja te izprave:

Kralj, uvažavajući množinu zasluga Budune, njegove braće Ivana i Levče, rodjaka mu Jurja, Ivana, sina Ladislavova, Pribislava, Nikole, Dobča, Milovana, Rodusa, Tela i Roskve (Roscue) i potomaka njihovih, oslobadja ih od dužnosti podanika grada Zagreba i hoće da se oni, oslobodjeni spona podredjene službe, ponose u častnom družtvu službenika kraljevih, (t. j. plemića), a plemstvo dane im slobode neka se

[5] V. Tkalčić: „Zagreb do XVI. vieka“ u Vienci od god. 1881 i Monumenta h st. lib. reg. civit. Zagrabiae, I. uvod, str. LIII.

[6] Krčelić: Historiarum Ecclesiae Zagrabiensis pars I. str. 326; Mikoczi: Descriptio Regni Croatiae et Slavoniae, (rukopis u knjižnici jugoslavenske akademije); Georgius Jozipović: Synoptica Deductio, exhibens primaevum ac modernum Universitatis Nobilium Campi Turopolja statum itd. (Zagreb, 1833); Palugyay Imre: Megyes rendsrez hajdan és most, (Pest, 1848) 4. svez, (Turmezö) str. 234 i sl.; Czinár u svom „Index-u“ k Fejérovom „Codex diplomaticus“ str. 462; Franjo Pogledić: Imovina i život plemića kotara turopoljskoga, Zagreb 1877; Dr. Bogoslav Šulek: Naše pravice XVII, Zagreb, 1868; Dr. Anton von Virozsil: Das Staatsrecht des Königreichs Ungarn (Pest, 1865). Band I., str. 155; B. II., str. 382; donjekle i Kukuljević: Borba Hrvata s Mongoli i Tatari, itd.

Digitized by Google

prenese na njihovo potomstvo i neka mu bude na procvat; postavši dionici pristupa do kraljevske kuće (t. j. plemići) neka se ponose darovanom njima slobodom, koju su stekli vjernošću i žrtvami.

Tu izpravu saobćuje Krčelić u navedenom djelu samo u izvadku, a Kukuljević[7] per extensum iz Fejérovoga: „Codex diplomaticus etc. Regni Hungariae".

Fejér dobio je više prepisa starih izprava, odnosećih se na Turopolje, od baruna Bedekovicha i M. Ožegovića;[8] saobčujuć on upitnu izpravu ili je sam dvojio o njezinoj istinitosti, ili je od drugih čuo, da ju drže neistinitom, jer smatra nuždnim, da brani njezinu istinitost, a pogrieške u naslovu kralja pripisuje on prepisaču listine.

Čuo sam i ja od uvaženoga povjestničara, da smatra tu izpravu neistinitom, jer je u formalnom obziru više slična kasnijim izpravam, nego li onim iz prve polovice 13. stoljeća.

Nisam kadar da sudim s te strane ob ovoj izpravi, ali više okolnosti, protežućih se na sam njezin sadržaj, pobudjuje i u meni dvojba o njezinoj istinitosti.

Prva je okolnost ta, što je sadržaj u toj izpravi mnogo kraći, površniji, nego li u istodobnih ili po vremenu sasvim blizih kraljevskih ili vojvodskih izpravah, protežućih se na Hrvatsku.

Označih mal ne doslovce njezin sadržaj; druge nedvojbene izprave, kojimi se podieliva sloboda i plemstvo, navadjaju potanko zasluge nagradjenih, zatim se točno označuju podjelena prava i preimućtva: redovito se ili dariva novo zemljište, imanje, ili se spominje jur stečeno, posjedovano, a napokon nabrajaju se obično i nove dužnosti, imenito ratne, što će jih nagradjeni vršiti prama kralju.[9]

---

[7] Jura Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, Zagrabiae, 1862, Pars I. p. 51.

[8] Codex diplomaticus ect. Regni Hungariae, III. vol. 2, str. 483 i 498 i IV vol. 2, str. 288 i V., v. 1, str. 199.

[9] V. Kukuljević, citirano djelo, str. 94, 56, 58, 60, 62, 75, 89 i 486; zatim Ivan Krst. Tkalčić, Monumenta historica episcopatus zagrabiensis saec. XII. et XIII. Knjiga I. Zagreb, 1873, str. 84, 87 i 99.

Digitized by Google

Sve to valja naročito za povelje Bele IV.

I za Ugarsku izdavahu kraljevi redovito obsežnih, izcrpivih izprava. U dugom nizu istih, koje nalazimo u Fejérovom „Codex diplomaticus“, nisam našao nijedne, koja bi se mogla sasvim prispodobiti s onom Bele IV. od g. 1225; još najsličnije su joj one Stjepana III. od god. 1165, Emerika od god. 1197.[10]

Pogledom na sadržaj izprave iztičem nadalje, da se u njoj navedene osobe, koje bijahu u podaničtvu — in „obligatoria servitute“ — prama gradu Zagrebu, povisuju na čast pravih plemića, kraljevskih službenika. U kasnijih pako nedvojbenih izpravah o Turopolju, naročito u onih 13. vieka, nazivlju se oni „Jobbagiones castri“ i luče se od plemića.

Izraz „Jobbagiones castri“ (regii) označuje, kako ćemo kasnije pobliže vidjeti, istina slobodne ljude, ali ne plemiće.

Kad bi bila izprava od g. 1225 nedvojbena, ili, ako je istinita, kad bi se protezala upravo na Turopolje, tada si nebi mogli protumačiti tu okolnost, da isti kralj Bela IV. g. 1255 zove one, koje je tobož god. 1225 na čast plemića povisio, samo „jobbagiones castri“; nebi si mogli toga protumačiti niti zato, što je navedena jur degradacija Turopoljaca na donašanje drva. „ligniferos“, usliedila iza god. 1255 i što se oni i nakon dokinuća te degradacije zovu opet samo „jobbagiones castri“.[11]

Nu kad i nebi bilo toga protuslovja u nazivih po izpravah od g. 1255 i 1272, protežućih se nedvojbeno na Turopolje, morali bismo na temelju pravnih podataka iz 13. i 14. vieka vrlo nevjerojatnim držati, da se osobe, stojeće „in obligatoria servitute“, povisuju odmah na prave plemiće.

---

[10] Fejér, cit. djelo II., vol. I., str. 171 i 308. Vidi takodjer IV., vol. 1, str. 295 i 333; V. vol. 2, str. 104 i 197; vol. 3, str. 73 i 91; VI. vol. 2, str. 188; VII. vol. 2, str. 113; vol. 3, str. 75, vol. 4, str. 142. vol. 5, str. 383. Zatim Wenzel: „Codex diplom. arpadianus“ I., 91, II. 101, 206, 209 i 232, III., 43, 158, IV., 216, VII., 135 i 224.

[11] V. Fejér, Cod. diplom. Tom. IV., vol. II., str. 288 i Tom. V., vol. I.. str. 196.

Digitized by Google

Takav skok nebijaše običajan niti u Ugarskoj niti u Hrvatskoj,[12] već su podložnici gradova najviše postajali „jobbagiones“, a iz ovih istom pravi plemići.

Da je tako bivalo u Hrvatskoj jošte i polovicom 14. vieka, dokazuje nam izprava Stjepana, vojvode „ciele Slavonije, Hrvatske i Dalmacije“, izdana 15 svibnja 1354 u gradu Ivaniću, kojom oslobadja neke „plemenite jobagione“ iz Moravča, i njihove zemlje od odvisnosti prama gradu Moravče, ter jih prima „u sbor i broj plemića kraljevine“.[13]

U 13. vieku bijaše razlika stališa još veća nego li u 14., u kojem su „jobbagiones“ jur doniekle izjednačeni bili sa plemići; zato je skroz nevjerojatno, da bi g. 1225 bili podanici preskočili razred jobbagiona, te postali odmah plemići. Povrh sadržaja pruža napokon i povjest izprave od g. 1225 razloga sumnje proti njezinoj istinitosti, ili barem proti tomu, da je ona prvobitno za Turopoljce izdana bila.

Naša stara diplomatika dokazuje jasnu i neprekidnu suvislost medju poveljami, koje se tiču istoga ovlaštenika; imenito ističe se po interesentih vazda najstarija, prva povelja, koja se smatra temeljem kasnijih.

Uvjeriti će se o tom svatko, tko makar i površno prolista spomenute jur sbirke Kukuljevića, Tkalčića, Fejéra i Wenzela. Nu uprav glede izprave od god. 1225 nenalazimo dugo toga pojava.

Toli važne izprave za Turopoljce iz istoga stoljeća, one najme bana Stjepana i kralja Bele IV. od god. 1255, pa one bana Nikole od g. 1278, te kralja Ladislava od god. 1279, kojimi ćemo se kasnije pobliže baviti, nespominju povelje od g. 1225, a tako niti kasnije izprave sve do konca 15. stoljeća.

Neznam, je li jošte postoji i gdje se čuva navodni izvornik povelje od g. 1225.

Krčelić nekaže, odakle je crpio izvadak iz te povelje, a niti Fejér neveli, da li je zagrebački podžupan Pavao Thausz

[12] Vidi Emerich von Krajner: „Die ursprüngliche Staatsverfassung Ungarns“, Wien, 1872. I. s ez., str. 178 i sl.

[13] Kukuljević, Jura, I. str. 124.

Digitized by Google

ovjerovio prepis te izprave, poslan po barunu Bedekoviću, po izvorniku ili ovjerovljenom jur prepisu.

Ja bih rekao, da neima niti u turopoljskom arkivu navodnoga izvoropisa; a sudim tako na temelju popisa povelja, te izvadka iz njih, što ga je god. 1700 sačinio tadanji turopoljski župan Franjo Pogledić, i po kojem je mjeseca veljače 1748 u gradu Lukavcu posebno povjerenstvo turopoljskoga magistrata sačinilo „Extractus privilegiorum Universitatis Nobilium Campi Turopolya“, koji dobih dobrotom g. kr. kotarskoga predstojnika Dragutina Jagića.

Kako taj obsežni „Extractus“ svjedoči, iznieli su turopoljski plemići izpravu od g. 1225 istom pred kralja Matiju Korvina, kada, to nije zabilježeno, možda g. 1487; slutim to zato, jer je kralj iste godine zabranio svim poreznikom kraljevine Slavonije, da nesmiju rečene plemiće nezakonito oporezovati.

Kralj Matija potvrdi Belinu izpravu, pa se dotična Matijina povelja navadja — opet bez oznake godine koje je izdana — u „Extractu“ kao izvorna. Kraljev sin, vojvoda Ivan, ban hrvatski, potvrdi rečenu povelju svoga otca, u Zagrebu g. 1492, a g. 1514 8. ožujka u Budimu kralj Vladislav II., zajedno sa ostalimi poveljami Turopoljaca iz 13. i 14 vieka.

Sliedeće godine 1515, a na dan sv. Benedikta, sačinio je kaptol zagrebački te izdao Turopoljcem prepis izprave Bele IV. od g. 1225, koji se čuva u turopoljskom arkivu.

Uvažimo li sada veliku revnost, koju su turopoljski plemići vazda pokazivali u obrani svojih prava, naročito i tim, da su svoje stare povelje kod svake sgodne prilike kraljevom, vojvodam, banovom, itd. pokazivali, te potvrdu istih molili i dobivali; naročito, da su banske povelje od g. 1255 te 1278 još iste godine, dotično sliedeće, podastrli kralju, a onda opet obie kraljevske potvrde od g. 1255 i 1279 kasnijim vladarom i banovom, imenito g. 1326, 1354, 1364, 1371, 1436 i 1437, kako to dokazuju izprave, navedene u „Extractu“: tada nemožemo pojmiti, zašto bi bili Turopoljci tako dugo, preko dvie sto godina, skroz nerabljenu čuvali izpravu Bele IV. od g. 1225

Digitized by Google

Taj se pojav može protumačiti ili tako, da oni tu izpravu, predmjevajuć da su ju u 15. i 16. stoljeću držali istinitom, nisu smatrali pravnim temeljem svojih povlastica, ili tako, da su istom kasno do nje došli, za nju saznali.

A ovo potonje možemo si opet tako protumačiti. Neima nigdje u izpravi navedenoga mjesta, u kojem je živio, gradu Zagrebu služio Buduna i njegov rod; neima nigdje u izpravi uporišta za to, da su ti novi plemići bili iz današnjega Turopolja; „službenika" — jobbagiones i castrenses — pako grada Zagreba i njihovih posjeda bilo je nedvojbeno jur polovicom 13. vieka i izvan Turopolja, tako u Sopnici, Glogovnici, Blaguši, Kašini i Kobiljaku.[14] Prama tomu nije bilo nemoguće, da su turopoljski plemići došli kasno do izprave, koja se, bila istinita ili patvorena, nije ticala njihovih predja, već „servienta" grada Zagreba u sasvim drugom predjelu.

Nu kad bi i svi ti naši nazori krivi bili, kad bi izprava od god. 1225 istinita, te osobam u Turopolju živućim izdana bila: pravnik ju ipak neće moći smatrati pravnim temeljem, izhodištem uredaba plemenite občine, jer nesadržaje ništa, na što bi se mogle nadovezati i one imovinske, pa onda upravne institucije Turopolja, koje se jasno razabiru, pa kao jur davno postojeće spominju u izpravah od g. 1255 i 1278.

Treće mnenje o pravnom postanku občine plemića Turopolja jest, da je ona ostanak obranbenoga i upravnoga sustava, koji je kralj sv. Stjepan uveo u Ugarskoj.

Od hrvatskih pisaca dovadjaju Jozipović i Pogledić[15] plemenitu občinu s tim sustavom u toliko u savez, što smatraju povelju kralja Bele IV. od god. 1225 oslobodjenjem Turopoljaca od dužnosti, što su jih vršili po sustavu sv. Stjepana prama kraljevskom gradu Zagrebu.

Od magjarskih pisaca veli Fejér,[16] govoreći o tom sustavu „castrensium reliquiae in Turopoljensibus, qui ad ca-

[14] V. Tkalčić, monumenta hist. Episcopatus zagrab. I. str. 94, 117, 126, 137, 155, 182, 184 i 236; pa onda od istog pisca: monumenta historica civitatis Zagrabiensis, I., str. 55 i 75

[15] Cit. djelca.

[16] Codex diplomaticus, tom. IV., vol. 1, str. 3 (predgovor).

Digitized by Google

strum Zagrabiense pertinebant, supersunt unice", a Bottka nalazi, kako rekoh, u tobožnjoj magjarskoj narodnosti Turopoljaca još jači razlog za to, da se je kod njih na duže uzdržala i uredba prvog ugarskoga kralja, — koje je nastalo i tamo, gdje Magjari nisu izgubili svoje narodnosti. Sa Fejérom i Bottkom, nespominjući ipak navedeni razlog potonjeg, slažu se i Krajner[17] te Hajnik.[18]

U izpravah od god. 1255, 1272 i 1278, dotično 1279, protežućih se na Turopolje, navadjaju se i takove uredbe, koje polaze nedvojbeno iz obrambenoga i upravnoga sustava sv. Stjepana, o čem ćemo se osvjedočiti, kad budemo razpravljali najstarije pravne ustanove plemenite obćine.

Da uzmognemo prosuditi, da li zbilja prava te ustrojstvo Turopolja potiče iz toga sustava — valja nam najprije njegovu bitnost označiti.

Pokušati ću to sasvim u kratko po najboljih novih pisoih, koji su crpili podataka iz najnovijih sbirka izprava iz dobe Arpadovaca, imenito po Krajneru,[19] Hajniku,[20] Bottki[21] i Pesty-u[22] — sva četvorica članovi magjarske akademije. Da se ova četiri pisca neslažu u svem, nije čudo, razpravljaju bo ob uredbah, kojih je jur davno nestalo i o kojih same istodobne listine razno, dielomice i protuslovno govore; mi se nećemo pobliže baviti raznolikostmi navoda i tvrdnja tih pisaca, prvo zato ne, jer je za našu razpravu pitanje o sustavu sv. Stjepana samo uzgredno; a drugo zato, jer nije ta raznolikost odlučna za pitanje, da li je sbilja taj sustav pravni temelj ustrojstva i prava turopoljske plemenite obćine?

Do prvoga ugarskoga kralja sv. Stjepana, bijahu i u Magjara plemena i njihovi glavari nosioci javne vlasti i prava;

[17] Cit. djelo I., str. 181, 222, itd.

[18] Dr. Hajnik Imre: Magyar alkotmány és jogtörténelem. Pest, 1872. I. svezak, str. 265, itd.

[19] Cit. djelo.

[20] Povrh cit djela jošte: Magyarország az Árpád királyoktól az ösiségnek megalapitásáig és a hübéri Europa. Pest, 1867.

[21] Jogtörténeleni tamulmányok a magyar vármegyék szervereteről, u „Budapesti Szemle" 1865.

[22] Pesty Frigyes, Az eltünt régi vármegyék. Budapest, 1880. 2 sv.

Digitized by Google

vojvoda izvršivao je nad cielim narodom vrhovnu vlast samo u ratu Pravo vlastničtva nad osvojenimi zemljami pripadalo je takodjer plemenom.

Pravu državnu vlast te imovinu stvarao je istom rečeni kralj tim, što je moć i prava plemena i njihovih poglavica slabio i uništivao. Naročito dokidao je vlastničtvo plemena na osvojene zemlje, ter ove dielio na dvie vrsti. One plemenske zemlje, koje su posjedovali i uživali pojedini samosvojni članovi plemena, ostavio je tim pojedincem, na koliko bijahu njegovi privrženici, kao vlastničtvo neodvisno od plemena, čim ih je oslobodio od imovinsko-pravne vlasti istoga, a učinio je to i u osobno-pravnom pogledu, dokinuvši sudbenu vlast poglavice, te podrediv plemiće samo svojoj, kraljevskoj sudbenosti.

Plemenske gradove pako i utvrdjena mjesta te zemlje, koje posjedovahu i uživahu oni članovi plemena, koji bijahu neposredno zvani na obranu i uzdržavanje utvrda, odkidao je kralj takodjer od vlasti plemena, pa ih proglasio svojimi, kraljevskimi i davao na uživanje svojim pristašem te vojnikom uz posebne, imenito ratne dužnost ; to isto činio je sa zemljami svojih svladanih protivnika.

Vojničku i sudbenu vlast, koju su nad plemenom vršili poglavice ovih, prenese kralj, usavršenu, na organe, koje je po volji postavljao i skidao. Tako prestane vlast plemena i njihovih glavara i predje u ruke kralja, koji tim utemelji jedinstvenu, državnu vlast medju Magjari.

To je svakako najvažniji pravni momenat u sustavu sv. Stjepana i nedvojbena promjena, izvedena u pravnom životu naroda.

Kako je kralj u potankostih izveo svoj sustav, nedade se više danas točno ustanoviti.

Nu to je izvjestno, da je državu razdielio na okružja — broj nezna se točno — koja se u listinah zovu: „parochia“ ili „districtus“, ili „provincia“, ili pako — i to najčešće — „comitatus“; ali niti ovaj izraz neoznačuje vazda isti pojam. Pesty nabraja slučajeve, u kojih znači „comitatus“ županiju

Digitized by Google

(vármegye), zatim okružje i posjed „castra“ (várispanság). nadalje posjed biskupa, crkve, napokon i privatno vlastničtvo. Prve dvie vrsti jesu najvažnije, obie imadu javno-pravni karakter, prva ipak više upravni, a druga obrambeni.

Kao što rieč „comitatus“, tako imade i rieč „comes“, kojom se najčešće označuju načelnici županija, viševrstno značenje; Pesty veli, da se ona rabi za najrazličitije dostojanstvenike, i za palatina i za seoskoga sudca.[23]

Iztičem Pesty-evo mnienje upravo zato, što se on dopuštajuć, da se rieči „comitatus“ i „comes“ u Ugarskoj najrazličitije tumače, opire široj uporabi istih rieči za Hrvatsku — ili kako on vazda veli — Slavoniju — kako ćemo kašnje vidjeti.

Središta tih okružja, županija, te sjedišta comesa i njegovih zamjenika, — „dux“, „major ili princeps exercitus“ u vojničkih, a „comes curialis“ ili „comes curiae comitis parochiani“ u sudbenih poslovih — bijahu utvrdjeni gradovi, „castra“, pa od istih dobi i sustav sv. Stjepana kod latinskih pisaca ime „castrorum systema“, a kod magjarskih „várszerkezet“.

Žiteljstvo u županijah, računajuć u nje i „castra“, dielilo se je sa pravnoga gledišta u više razreda: Iza svećenstva, — imenito prelata — imadjahn plemići — „nobiles“. „servientes“ ili „jobbagiones Regis“ — najodličniji položaj i najobsežnijih prava. Oni se broje u kraljevski dvor, njim bijaše vazda slobodno doći do kralja, zato se kadkad zovu „aulici“. pače „de familia regis“. Oni su podvrgnuti samo sudbenosti kralja; ako im tko drugi neposredno sudi, pristoji im pravo prizvati se na kralja, pa osuda postaje istom onda pravomoćnom, kad ju kralj potvrdi.

U osobnoj slobodi nesmije plemića niti kralj niti tko drugi ograničivati, izim ako mu je valjano na sudu dokazano koje kažnjivo djelo. Nu svojevoljno mogao se je plemić podvrći zaštiti i vlasti drugoga, naročito biskupa, crkvenih korporacija.

---

[23] V. cit. djelo I., str. 6, 9, 11, 13, 16 i 225.

Digitized by Google

Od svoje osobe nije plemić plaćao kralju nikakova danka. Samo plemići mogahu obnašati javne službe i časti, koje je podieljivao kralj. Oni imadjahu najpodpunije i u obitelji nasljedno pravo vlastničtva na t. zv. alodialna nepokretna dobra, te nedavahu niti od njih nikakovih danaka kralju.

Ako su sticali imanja, s kojimi bijahu skopčana plaćanja i podavanja, n. pr. zemlje „castra“ ili crkvene nekretnine, tada su naravno morali vršiti i te obveze. Plemići pako, koji nisu takovih posjeda i š njimi spojenih dužnosti preuzimali, bijahu prama kralju i domovini obvezani samo na ratne i obrambene dužnosti. Ove pako bijahu razne toli prama obsegu rata, koli i prama imovini plemića. U samoj domovini morao je plemić ratovati, bilo proti vanjskom, bilo proti domaćem neprijatelju kralja, na vlastiti trošak; ako je pako hotio kralj povesti plemićku vojsku u inozemstvo, tada bi morao plaćati plemiće, koji su š njim pošli.

Imovina plemića bijaše u toliko odlučna, što su vlastnici imanja, na kojih imadjahu podanika, morali i razmjerni broj ovih oboružati, u rat povesti i u njem je — dok se vodio u domovini — uzdržavati.

Plemićem bijahu najbliži po pravnom položaju „jobbagiones castri“ (regii), ili „milites castri“, a kašnje i „nobiles jobagiones — castrenses“ prozvani. U osobno-pravnom pogledu bijahu podčinjeni vlasti, naročito sudbenosti comesâ castri, koje je kralj postavljao nad utvrdjenimi gradovi i k istim spadajućimi zemljami, a njeke od njih nad cielom županijom, u kojoj je moglo biti i više castra, dotično njihovih zamjenika; plemići, u obće privatnici nisu imali nad timi jobagioni nikakove vlasti, izim ako bi se, kao što su to činili i plemići, dobrovoljno podvrgli istoj.

„Jobbagiones castri“ bijahu sposobni obnašati u obsegu castra i k ovomu spadajućih zemalja i niže službe. Oni posjedovahu i uživahu zemljišta, redovito obsežna, koja su spadala na kraljevske utvrdjene gradove, dotično na kralja; oni neimadjahu dakle pravo vlastničtva na ista, akoprem mogahu š njimi ograničeno razpolagati pravnimi poslovi medju živimi:

Digitized by Google

za slučaj smrti prelazile su na njihove sinove. Glavno ograničenje u razpolaganju sastojalo je u tom, da se te zemlje nisu smiele otudjiti njihovoj svrsi, a ta bijaše, da na njih i od njih živu vojnici, dužni čuvati i braniti castrum, te vazda spremni na kraljev poziv svikamo, i u inozemstvo, u rat poći; jobbagiones castri regii bijahu pravi, rekao bih stalni kraljevi vojnici. Vojne dužnosti bijahu svim glavno; uz to bijaše veliki dio istih dužan primati i obskrbljivati stanovite častnike — dakle podavanja u naravi — a mnogi njih plaćahu i neki danak.

Na nižem pravnom stepenu stajahu „castrenses"; oni podpadaju istom posredno, u višoj molbi, pod vlast i sudbenost comesa castri, neposredno bijahu podčinjeni nižim organom ovoga.

I „castrenses" življahu na zemljištih, spadajućih na castra; ali njihovi posjedi bijahu manji od onih jobagiona.

Od ovih razlikuju se poglavito time, što nevrše ratnih dužnosti, već doprinašaju za uzdržavanje castra i u obće za potrebe obrane, bud podavanji u naravi i novcu, bud osobnimi radnjami. Oni bijahu polodjelci, ili obrtnici ili obični radnici; medju obrtnici spominju izprave imenito orudjare — najrazličitijih vrsti — pekare, tesare, zidare, itd. Oni se zovu i raznimi drugimi imeni, od kojih ističe Krajner imenito: „cives", „hospites" i „rustici" tvrdeći, da se prva dva protežu na one castrenses, koji stanuju u gradovih i predgradjih, a potonji na seljake. Cives i hospites sticali su od kraljeva kadšto i posebnih povlastica, autonomiju u nižih sferah pravnoga života, a njeke njihove obćine podignute su na slobod. kralj. gradove.

Na temelju istodobnih izprava nije jasno, da li su bili castrenses za cvietanja sustava sv. Stjepana osobno slobodni, kao što „jobbagiones castri regii" ili pako „glebae adscripti", pripisani zemlji. Pravo veli Krajner: „Uebrigens sind die Verhältnisse der Burghörigen (tako zove on castrense) zu sehr im Dunkeln, als dass dieselben klar dargestellt werden könnten".[24]

[24] Cit. djelo I., str. 194.

Digitized by Google

Na većih imanjih plemića i posjedih jobagiona castri živjeli su, dozvolom ili voljom gospodara, osobe, koje nisu spadale u nijedan od do sada navedenih razreda. Jednim imenom nemogu se pravno označiti sve te osobe; bijaše ih bo, koje su osobno slobodne, na temelju ugovora posjedovale i uživale zemlje; to bijahu „jobbagiones nobilium“, — dotično na crkvenih imanjih, „episcopi, monasteria, ecclesiae“.[25]

U osobnih i u poslovih državnih daća stojali su ti jobagioni pod sudbenošću i vlašću comesa castri, glede nekretnina pako, na kojih su živjeli, pod vlast vlastelinsku; nu taj imovinski odnošaj mogli su, izpunivši sve obveze, vazda prekinuti te zemljište ostaviti.

Pravno niži razred žiteljstva na rečenih imanjih sačinjavahu kmetovi, koji nisu bili osobno slobodni, već u vlasti — ako i ne kao robovi — gospodara zemlje, koju nisu smjeli ostavljati, već ju obradjivati, gospodaru razne službe činiti i podavanja u naravi i novcu davati. Nu što si privrediše preko tih dužnosti — gospodarski proizvodi i novac — to je bila njihova svojina. Napokon bijaše i robova bez imovine, od države vrlo slabo, jedino od crkve izdašnije zaštićenih.

(Sliedi.)

---

[25] Naveli smo do sada tri vrsti jobagiona: regis — prave plemiće — castri regii i nobilium; rieč dakle „jobagio“ imade spram dodatku, viševrstno značenje. Mislimo, da ju Krajner dobro izvadja iz magjarskih rieči: „jobb“ (redovito se i piše Jobbagio) i „ágy“, prva znači: bolji, a druga: krevet; označivala bi dakle čovjeka boljega roda, stališa; Krajner ju stavlja u savez sa riečmi „melior natu“ franačkih pravnih vrela, pa veli, da „jobagio“ znači u obće čovjeka, koji imade u stanovitom oblastnom teritoriju, dakle i vlastelinskom, bolji pravni položaj, nego li druge osobe: cit. djelo I., str. 163. Vidi i: Du Cange-ov „Glossarium m. et. inf. latinitatis, tom. IV. str. 420.

Digitized by Google

O promjeni stečajnoga reda.

Napisao ***Ignjo Wagner,*** odvjetnik.

Zakonodavstvo ima da se akomodira razvitku družtvenog i narodno-gospodarstvenog života. A pošto je u posljednjih decenijih našega stoljeća narodno-gospodarski život, napose u trgovačkom pravcu, silno napredovao, a niti vjeresija, koja je sa trgovinom u uzkom savezu, zaostala nije: to su zakonodavstva, koja nastoje svojoj zadaći zadovoljiti u pravcu, duhu vremena odgovarajućem, stranom nove zakone doniela, stranom postojeće izmienila i nadopunila tako, da se trgovina i vjeresija što više kriepe i štite.

Ova briga zakonodavstva za vjeresiju ne samo da je sasvim opravdana, nego je takodjer i veoma potrebna; jer vjeresija, kao izljev povjerenja, koje čovjek u družtvenih, trgovačkih te inih krugovih uživa, postade pri današnjem, toli razvijenom prometnom životu, tako nuždnom, da bez nje ne može procvasti narodno-gospodarski život.

Jedna grana zakonodavstva, koja u pogledu zaštite vjeresije osobitu pažnju iziskuje, je stečajni red, koji po svom pojmu obuhvaća obćenitu ovrhu svih vjerovnika proti prezaduženiku. Naravni je postulat ovoga stanja, da se cieli imetak prezaduženikov obrati na razmjerno namirenje svih vjerovnika. To će pako biti moguće samo onda, kad je stečajni postupak što jeftiniji i što brži, i kad se prezaduženikov imetak ne umanjuje na štetu vjerovnika.

Ne može se tvrditi, da je naš stečajni red onako udešen, da bi vjerovnici veći dio prezaduženikovog imetka dobili; a niti nije jeftin ni brz, jer vjerovnici moraju gotovo redovito više godina čekati, dok primu ono malo, što ih iz prezaduženikovog imetka zapade.

Da je pako glede umanjivanja prezaduženikovog imetka zaštita zakona vjerovniku od prieke potrebe, biva jasno, ako se kod mnogih stečaja promotri stečajni imetak, vrst stečajnih vjerovnika i kolikoća njihovih tražbina.

Motreći to, opaža se, da u današnjem vremenu dužnici, dobrim dielom, neotvaraju nad svojim imetkom stečaja za to, što ih na to sile nesretni trgovački ili ini odnošaji, nego samo zato, da se na štetu svojih vjerovnika obogate. Da to postignu, neki te neki dužnici prije otvorenja stečaja odtudjuju najveći dio svog imetka supruzi, kakovom rodjaku ili dobromu

Digitized by Google

prijatelju, ili im zapisuju znatne dugovne svote, koje, jer su redovito sudbenim ili izvansudbenim zalogom osigurane, ako ne cieli, ipak najveći dio prezaduženikovog imetka absorbiraju.

Proti takovom postupku dužnika nemaju vjerovnici u našem stečajnom zakonu gotovo nikakove zaštite, a niti kaz. zakon ne može da izdašno brani vjerovnika proti takovomu fraudulosnomu radu dužnika; jer su dužnici tako oprezni, da odtudjenje ili obterećenje imetka redovito izvode u formi, koja podpuno odgovara civilnom zakonu.

Pomoć vjerovnikom proti odtudjenju ili obterećenju prezaduženikovog imetka može donieti promjena, odnosno nadopunjenje našega stečajnoga reda. Ovo traže ne samo pravnici, koji u praktičnom životu imadu posla sa stečajem, nego i svi čestiti trgovci; jer fraudulozni postupak nesavjestnih dužnika oštećuje tuzemne i inozemne trgovce, i tako reelnim našim trgovcem, tvorničarom i obrtnikom vjeresiju, ako već ne sasvim, to ipak znatno poskupljuju, pače smanjuju.

Ali promjena, odnosno nadopunjenje našega steč. reda nije samo potrebna gledeć na zaštitu vjerovnika proti nepoštenu postupku dužnika i neopravdanom obterećivanju stečaj. imetka tražbinom, zalogom providjenom, nego takodjer i gledeć na sadanji način inventiranja, uprave i realisiranja prezaduženikovog imetka, kao i gledeć na likvidiranje tražbina vjerovnika. Jer neda se tajiti, da je kod nas način inventiranja, uprave i realisiranja steč. imetka, kao i način likvidiranja tražbina ne samo dugotrajan, nego i tako skupocjen, da od prezaduženikovog imetka, odbiv onaj dio, koji su prezaduženici u korist svojih rodjaka ili inih dobrih prijatelja odtudjili ili obteretili, i nakon odbitka troškova inventiranja, uprave i realisiranja steč. imetka, vjerovnici III. razreda, u koji se uvrštuje najveći dio vjerovnika, u najboljem slučaju 10 % dobiju, od koga iznosa još moraju i troškove likvidiranja svojih tražbina namiriti.

Za ilustraciju ovih okolnosti mogao bi se prilično veliki broj konkretnih slučajeva navesti; ali nabrajanje ili pače obširno razlaganje svih tih slučajeva prekoračilo bi stavljenu granicu ove razprave. Nego ću ipak glede prvog i drugog načina oštećenja steč. vjerovnika po jedan konkretan slučaj iz najnovijeg vremena navesti.

A. H., protokolirani trgovac, zapisa svojoj supruzi P. H. mjenični dug od 4000 f., a ova je na temelju te mjenice izhodila platežni nalog; nakon pravomoćnosti pako istog ovršnu

Digitized by Google

pljenitbu na svu robu i namještaj, pače i na aktivne tražbine supruga si; poslje bijaše ovršna dražba provedena, a da tečajem dražbe trgovina ma ni za čas nebijaše obustavljena; pače je tečajem dražbe obavljana obična i tekuća prodaja dućanske robe bez ikakove zaprieke tako, da nitko nije u toj trgovini ni posumnjati mogao, da se tu ovršna dražba obavlja.

Nakon dovršene dražbe izmetnuta je preko noći firma „P. H.“, te je protokolirani trgovac A. H. pod ovom novom firmom svoju trgovinu nastavio, pa ju i sada vodi.

A kad je ovo odtudjenje imetka dužnika A. H. u strogoj, civilnom, odnosno mjenbenom zakonu i ovršnom postupniku odgovarajućoj formi obavljeno bilo tako, da dužnik A. H. neimadjaše upravo ništa, ponudi ovaj uz jamstvo supruge si svojim vjerovnikom neznatnu kvotu, da se izvansudbeno poravnaju. Većina vjerovnika prihvati nagodu, ali desetorica ne, nego su ovi svoje tražbine prijavili kod stečaja, koji bje medjutim proti dužniku A H., na molbu jednog od te desetorice, otvoren. Nu pošto je stečajna imovina samo 30 for. iznašala, to je ovoj manjkalo još 50 for., da se namiri 80 for. iznoseći trošak uprave i zastupstva; prijavljeni dakle vjerovnici nisu stečajem ni novčića za svoje tražbine dobili. A dužnik A. H. vodi sada, kao i prije tu trgovinu, dakako pod firmom i na račun svoje supruge P. H., pa ga do sada nitko u tom nije smetao.

Drugi slučaj: U stečajnini L. L. vriedio je imetak prezaduženikov po našastaru 33.453 for. Prijavilo se u stečajninu 59 vjerovnika, kojih su tražbine likvidirane sa 42.970 for., po tom bi dakle 9517 for. manjkalo do podpuna namirenja vjerovnika prijavljenih, pa bi došlo na sve vjerovnike do 70 %.

Nakon realisiranja stečaj. imetka iznašala je stečaj. gromada samo 13.166 for., od kojih je odbito:

a) trošak uprave i zastupstva sa 2002 for.;

b) tražbine založnih vjerovnika sa 6975 for., ukupno 8977 for., te je ostalo za vjerovnike III. razreda samo 4189 for. Pošto su pako likvidirane tražbine vjerovnika III. razreda ukupno iznosile 35.995 for., pokaza se eto manjak od 31.806 for., pa su vjerovnici III. razreda na svaku forintu samo 11·634 novč. kao na nje odpadajuću kvotu dobili, od koje je kvote svaki vjerovnik još troškove likvidacije svoje tražbine platiti morao.

Digitized by Google

Ova oba konkretna slučaja eklatantno dokazuju, da po našem stečaj. redu vjerovnici III. razreda najgore prolaze, pa da bi se zapriečiti moralo, da se stečajnina tako znatno neumanjuje, odnosno sasvim neodtudjuje.

Ove okolnosti: oštećenje vjerovnika fraudulosnim odtudjenjem dužnikovog imetka, obterećenje stečajnog imetka prekomjernim troškom uprave i zastupstva, kao i tražbinami, založno pravo uživajućimi, nemanje trošak likvidiranja tražbina, a napokon dugotrajnost samog postupka čine, da vjerovnici svaku ponudu nagode, koja se prije ili poslje otvorenja stečaja stavi, bez oklievanja prihvaćaju; jer ih je izkustvo naučilo, da prihvatom ma najgore nagode mnogo bolje prolaze, nego li stečajnim postupkom. A u tom leži uzrok, da se mnoge, pače da se najviše insolvencija bez otvorenja stečaja uredjuje, a otvoreni stečaji da se velikim dielom nagodom dovršuju.

Ono, što je ob odtudjenju prezaduženikovog imetka i o prekomjernom umanjenju stečaj. imetka navedeno, držim da je dovoljno (? Ur.) podkriepljeno sa gore navedena dva slučaja. — A što se tiče okolnosti, da se mnoge insolvencije bez otvorenja stečaja uredjuju, nemogu radi potajnosti toga postupka ni poznate mi slučajeve navesti. Ali da se otvoreni stečaji velikim dielom nagodom dovršuju, kao i da dugo traju, izvesti i dokazati ću statističkimi podatci, sabranimi za izvjestnu periodu.

Za takovu periodu uzeo sam tri godine: 1888, 1889 i 1890, te sam statistiku sastavio o svih u tom trogodištu, u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji, pri pojedinom sudu u obsegu naših IX sudbenih stolova otvorenih, do konca lipnja 1891, bud nagodom, bud diobom dovršenih, a 1. srpnja 1891 u tečaju zaostalih stečaja, pa priobćujem u sliedećem tu sastavljenu statistiku. (Vidi skrižaljku I. na strani 21—23).

Iz ovih statističkih skrižaljka proizlazi, da je tečajem pomenutog trogodišta u obsegu kr. banskoga stola otvoreno 118 stečaja, i da je od tih do konca lipnja 1891 dovršeno nagodom 31, a diobom 44; dočim su 1. srpnja 1891 u tečaju zaostala 43 stečaja, kako to pokazuje sliedeća skrižaljka glede obsega pojedinog kr. sudbenog stola. (Vidi skrižaljku II. na str. 23).

Gledom na pojedine godine ovih 118 stečaja dovršeni su bud nagodom, bud diobom, bud su zaostali, kako sliedi: (Vidi skrižaljku III. na str. 24).

Digitized by Google

Statistika stečaja:

Tekući broj	Ime nadležnoga suda	Broj stanovnika	Otvoreni stečaji				Do konca lipnja 1891 dovršeni			Dne 1. srpnja 1891 u tečaju zaostali
			1888	1889	1890	ukupno	nagodom	dielbom	ukupno	
	I. U obsegu kr. sudbenog stola u Belovaru sa podpadajućimi kr. kotar. sudovi:									
1	Kod kr. sudb. stola u Belovaru	—	1	—	1	2	—	1	1	1
2	„ „ kot. suda u Belovaru	57604	—	—	—	—	—	—	—	—
3	„ „ „ „ u Gareśnici	23805	—	—	—	—	—	—	—	—
4	„ „ „ „ u Gjurgjevcu	41510	—	—	—	—	—	—	—	—
5	„ „ „ „ u Grubišnompolju	18459	—	—	—	—	—	—	—	—
6	„ „ „ „ u Križu	39624	—	—	2	2	—	—	—	22
7	„ „ „ „ u Križevcih	47097	—	3	1	4	1	2	3	1
8	„ „ „ „ u Koprivnici	37703	—	1	—	1	—	—	—	1
	Ukupno . . .	265802	1	4	4	9	1	3	4	5
	odpada dakle na 29.444 stanovnika po jedan stečaj.									
	II. U obsegu kr. sudbenog stola u Gospiću, itd.									
1	Kod kr. sudb. stola u Gospiću	—	1	1	—	2	1	—	1	1
2	„ „ kotar. suda u Gospiću	53031	—	—	—	—	—	—	—	—
3	„ „ „ „ u Gračacu	31151	—	—	—	—	—	—	—	—
4	„ „ „ „ u Korenici	21972	—	—	—	—	—	—	—	—
5	„ „ „ „ u Otočcu	31368	1	—	2	3	1	—	1	2
6	„ „ „ „ u Senju	30263	2	—	1	3	2	—	2	1
7	„ „ „ „ u Udbini	22748	1	—	—	1	—	1	1	—
	Ukupno . . .	190528	5	1	3	9	4	1	5	4
	odpada dakle na 21.170 stanovnika po jedan stečaj.									
	III. U obsegu kr. sudbenog stola u Mitrovici, itd.									
1	Kod kr. sudb. stola u Mitrovici	—	2	3	1	6	—	2	2	4
2	„ „ kotar. suda u Mitrovici	31728	—	—	—	—	—	—	—	—
3	„ „ „ „ u Iloku	22221	—	—	—	—	—	—	—	—
4	„ „ „ „ u Irigu	21474	1	—	—	1	1	—	1	—
5	„ „ „ „ u Karlovcih	17118	—	1	1	2	—	1	1	1
6	„ „ „ „ u Staroj Pazuvi	30884	—	—	—	—	—	—	—	—
7	„ „ „ „ u Rumi	45335	—	—	—	—	—	—	—	—
8	„ „ „ „ u Šidu	27852	1	—	—	1	—	1	1	—
9	„ „ „ „ u Zemunu	41180	1	3	—	4	—	1	1	3
	Ukupno . . .	237802	5	7	2	14	1	5	6	8
	odpada dakle na 16.985 stanovnika po jedan stečaj.									

Digitized by Google

Tekući broj	Ime nadležnoga suda	Broj stanovnika	Otvoreni stečaji				Do konca lipnja 1891 dovršeni			Dne 1. srpnja 1891 u tečaju zaostali
			1888	1889	1890	ukupno	nagodom	dielbom	ukupno	
	IV. U obsegu kr. sudbenog stola u Ogulinu, itd.									
1	Kod kr. sudb. stola u Ogulinu	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	„ „ kotar. suda u Ogulinu	59921	—	—	—	—	—	—	—	—
3	„ „ „ „ u Bakru	28225	—	—	1	1	—	—	—	1
4	„ „ „ „ u Čabru	6860	—	—	—	—	—	—	—	—
5	„ „ „ „ u Delnicah	21186	1	—	—	1	—	1	1	—
6	„ „ „ „ u Krnjaku	33666	—	—	—	—	—	—	—	—
7	„ „ „ „ u Novom	26655	1	—	—	1	1	—	1	—
8	„ „ „ „ u Slunju	43904	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ukupno . . .	224417	2	—	1	3	1	1	2	1
	odpada dakle na 73.472 stanovnika po jedan stečaj.									
	V. U obsegu kr. sudbenog stola u Osieku, itd.									
1	Kod kr. sudb. stola u Osieku	—	9	4	2	15	4	7	11	4
2	„ „ kotar. suda u Osieku	65190	—	—	1	1	—	1	1	—
3	„ „ „ „ u Bošnjacih	33178	—	—	1	1	1	—	1	—
4	„ „ „ „ u Djakovu	38248	1	1	—	2	—	1	1	1
5	„ „ „ „ u D. Miholjcu	19174	—	—	—	—	—	—	—	—
6	„ „ „ „ u Našicah	29525	—	—	—	—	—	—	—	—
7	„ „ „ „ u Slatini	30794	—	—	—	—	—	—	—	—
8	„ „ „ „ u Virovitici	33879	—	1	—	1	—	1	1	—
9	„ „ „ „ u Vinkovcih	34970	1	—	2	3	—	2	2	1
10	„ „ „ „ u Vukovaru	40700	1	1	1	3	1	—	1	2
	Ukupno . . .	325998	12	7	7	26	6	12	18	8
	odpada dakle na 22.514 stanovnika po jedan stečaj.									
	VI. U obsegu kr. sudbenog stola u Petrinji, itd.									
1	Kod kr. sudb. stola u Petrinji	—	10	—	5	15	5	5	10	5
2	„ „ kotar. suda u Petrinji	36430	—	—	—	—	—	—	—	—
3	„ „ „ „ u Glini	65700	—	—	—	—	—	—	—	—
4	„ „ „ „ u Kostajnici	40416	—	—	—	—	—	—	—	—
5	„ „ „ „ u Sisku	31378	—	1	—	1	—	1	1	—
	Ukupno . . .	173924	10	1	5	16	5	6	11	5
	odpada dakle na 10,870 stanovnika po jedan stečaj.									
	VII. U obsegu kr. sudbenog stola u Požegi, itd.									
1	Kod kr. sudb. stola u Požegi	—	1	3	2	6	1	3	4	2
2	„ „ kotar. suda u Požegi	23735	—	—	—	—	—	—	—	—
3	„ „ „ „ u Brodu na S.	44396	1	1	—	2	1	1	2	—
4	„ „ „ „ u Novskoj	40678	—	—	—	—	—	—	—	—
5	„ „ „ „ u Daruvaru	28641	—	—	—	—	—	—	—	—
6	„ „ „ „ u Novoj Gradiški	26351	—	—	1	1	—	—	—	1
7	„ „ „ „ u Pakracu	38825	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ukupno . . .	202626	2	4	3	9	2	4	6	3
	odpada dakle na 22.514 stanovnika po jedan stečaj.									

Digitized by Google

Tekući broj	Ime nadležnoga suda	Broj stanovnika	Otvoreni stečaji				Do konca lipnja 1891 dovršeni			Dne 1. srpnja 1891 u tečaju zaostali
			1888	1389	1890	ukupno	nagodom	dielbom	ukupno	
	VIII. U obsegu kr. sudbenog stola u Varaždinu, itd.									
1	Kod kr. sudb. stola u Varaždinu	—	3	1	4	8	3	3	6	2
2	„ „ kotar. suda u Varaždinu	44756	1	—	—	1	1	—	1	—
3	„ „ „ „ u Ivancu	33239	—	1	—	1	—	1	1	—
4	„ „ „ „ u Klanjcu	25559	—	—	—	—	—	—	—	—
5	„ „ „ „ u Krapini	27539	—	—	—	—	—	—	—	—
6	„ „ „ „ u Ludbregu	32911	—	—	—	—	—	—	—	—
7	„ „ „ „ u Novom Marofu	27227	—	—	—	—	—	—	—	—
8	„ „ „ „ u Pregradi	28831	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ukupno . . .	220064	4	2	4	10	4	4	8	2
	odpada dakle na 22.719 stanovnika po jedan stečaj.									
	IX. U obsegu kr. sudbenog stola u Zagrebu, itd.									
1	Kod kr. sudb. stola u Zagrebu	—	3	8	6	17	6	6	12	5
2	„ „ kotar. suda u Zagrebu	70434	—	—	—	—	—	—	—	—
3	„ „ „ „ u Dugomselu	19 81	—	—	—	—	—	—	—	—
4	„ „ „ „ u Jaski	38718	—	—	—	—	—	—	—	—
5	„ „ „ „ u Karlovcu	5091	2	1	1	4	1	2	3	1
6	„ „ „ „ u Pisarovini	21291	—	—	—	—	—	—	—	—
7	„ „ „ „ u Samoboru	23363	—	—	—	—	—	—	—	—
8	„ „ „ „ u Sv. Iv. Zelina	25606	—	—	—	—	—	—	—	—
9	„ „ „ „ u Stubici	29675	—	—	—	—	—	—	—	—
10	„ „ „ „ u Velikoj Gorici	30252	1	—	—	1	—	—	—	1
	Ukupno . . .	309335	6	9	7	22	7	8	15	7
	odpada dakle na 14.060 stanovnika po jedan stečaj.									

Tekući broj	Ime sudbenog stola	Otvoreni stečaji				Dovršeni i zaostali stečaji			
		1888	1889	1890	Ukupno	nagodom	diobom	zaostali	Ukupno
1	U obsegu kr. sudb. stola u Osieku	12	7	7	26	6	12	8	26
2	U » » » » u Zagrebu	6	9	7	22	7	8	7	22
3	U » » » » u Petrinji	10	1	5	16	5	6	5	16
4	U » » » » u Mitrovici	5	7	2	14	1	5	8	14
5	U » » » » u Varaždinu	4	2	4	10	4	4	2	10
6	U » » » » u Belovaru	1	4	4	9	1	3	5	9
7	U » » » » u Gospiću	5	1	3	9	4	1	4	9
8	U » » » » u Požegi	2	4	3	9	2	4	3	9
9	U » » » » u Ogulinu	2	0	1	3	1	1	1	3
	Ukupno . . .	47	35	36	118	31	44	43	118

Digitized by Google

Godine	nagodom	diobom	zaostali	ukupno
1888	17	20	10	47
1889	2	18	15	35
1890	12	6	18	36
Ukupno	31	44	43	118

Glede trajanja ovih 44 dielbom dovršenih stečaja izpostavlja se, da je dovršeno tečajem:

½ god.	1 god.	1½ god.	2 god.	2½ god.	3 god.	ukupno
5	10	21	4	1	3	44

Po zanimanju bijaše ovih 118 prezaduženika:

Tek. broj	N a z i v	Iznos
1	Osebnici i ostavine	14
2	Obrtnici	14
3	Trgovci i sitničari	87
4	Vjeresijski zavodi (sisačka, indjijska i erdevička štedionica)	3
	Ukupno . . .	118

Ako se uvaži, da je u pomenutom trogodištu ukupno 118 stečaja otvoreno, da je od tih 31 nagodom, dakle bez upliva suda, dovršen: to se imade samo onih 87 stečaja, odbiv najme 31 nagodom dovršeni, pri računanju trajanja stečaja u obzir uzeti. Pri tom računanju izpostavlja se pako, da su od onih 87 stečaja 44 diobom dovršena; dočim su 43 u tečaju. Od svih dakle 118 stečaja dovršena je jedna četvrtina nagodom; dočim je od ostalih triuh četvrtina jedna polovina dovršena, a druga polovina je u tečaju.

Ovaj statistički resultat podkriepljuje uztvrdjenu okolnost, da veliki dio otvorenih stečaja nagodom dovršen biva; ujedno pako podkriepljuje uztvrdjeno dugo trajanje stečajnog postupka, koju tvrdnju nimalo nealterira okolnost, da je 5 stečaja tečajem pol godine, 10 tečajem 1 godine, a samo 3 tečajem za 3 godine dovršeno; jer su od zaostala 43 stečaja 10 od god. 1888, a 15 od god. 1889 u zaostatku, te ovih 25 stečaja u tečaju se nalazećih neće rubrike kraćeg, nego one duljeg vremena trajanja, i to napose one sa 2 i pol i 3 godine, povisiti, pa će 3 godine, dapače i dulje trajati.

Imamo i primjera, da stečaji kod nas i 23, velim: dvadeset i tri godine trajati mogu, što se evo vidi iz sliedećeg

Digitized by Google

oglasa u „Narodnih Novinah“: „Br. 3204—1891. Od strane kr. kotarskoga suda u Bakru obznanjuje se, da je, nakon realisiranja čitave gromade stečajnine Josipa Polića Matova u Bakru, stečaj otvoreni po obstojećem kralj. županijskom sudbenom stolu na Rieci dne 6. prosinca 1868 broj 6769, današnjim danom dignut. Kr. kot. sud u Bakru 28. lipnja 1891“.

Ako se i dopusti, da je tako dugo trajanje stečaja iznimka, to ipak naši stečaji redovito prilično dugo traju, jer je vrieme trajanja stečaja, u kom nema zamršenih parnica, ponajviše 3 godine; što dokazuje, da je naš stečajni postupak dugotrajan, da vjerovnici na ono malo, što iz prezaduženikovog imetka na njih odpada, većim dielom prekomjerno dugo čekati moraju, što nikako nemože biti u interesu ni njihovom ni vjeresije.

Uzrok pako ovim nepovoljnim a i nepravednim pojavom leži u tom, što je naš stečajni zakon prije 38 godina, naime naredbom ministarstva pravosudja od 18. srpnja 1853, privremeno uvedeni, dan danas još u krieposti; da nije ma u kom pravcu promienjen, premda su se od onog vremena do sada družtveni i trgovački odnošaji znatno promienili.

U Austriji i Ugarskoj imadu već više godina, i to u Austriji od 1868, a u Ugarskoj od 1881, novi stečajni red, izradjen u pravcu duhu vremena odgovarajućem, i to ne samo obzirom na jeftinije i brže razpravljanje stečaja, nego i obzirom na zaštitu vjerovnika proti frauduloznomu postupku dužnika. — Kod nas pako, kako rekoh, vredi još uvjek stečajni zakon od g. 1853, koji zaista neodgovara duhu sadanjega vremena i napredovaloj juridičkoj znanosti i praksi.

Nije moja zadaća predlagati, u čem bi trebalo promieniti naš stečajni red, nego mi je namjera ovom razpravicom iztaknuti žalostno stanje, u kom se nalazi tu- ili inozemac, koji u našoj zemlji vjeresiju daje; a zatim usporedjivanjem spomenutih triuh zakona i njihovih bitnih načela, te iz ovih izvirućih, na stečaj osobito uplivajućih propisa dokazati, da austrijski i ugarski stečajni zakoni interese vjerovnika mnogo bolje štite, nego naš privremeni stečajni postupnik; do naših je pako nadležnih krugova, da naš stečajni red tako promiene, da bude posvema prema namjeravanoj svrsi, pa da nebude i nadalje na radost i korist dužnika, a na žalost i štetu vjerovnika.

Ako se pak naš stečajni red srávni s austrijskim i ugarskim, vidi se, da po našem valja načelo, da su likvidacija

Digitized by Google

tražbina, uprava i realisiranje, kao i razdioba stečaj. imetka u svakom štadiju izključivo pridržani stečajnom sudu; da bez dozvole toga suda niti zastupnik niti upravitelj, niti vjerovnički odbor, niti većina vjerovnika baš nista poduzimati nesmiju. A posljedica je tomu, da je ne samo likvidacija dugotrajna i skupociena, nego i realisiranje stečaj. imetka, usljed iznimno propisanog ovršnog dražbenog postupnika, ne samo da je dugotrajno i skupocieno, nego je ponajviše u pogledu utržka i veoma nepovoljno; dioba pako stečaj. imetka nesmije se prije obaviti, dok nije ciela stečajna gromada unovčena i dok nisu svekolike likvidacije dokončane, što kod nekojih, ma kako neznatne bile, ipak putem dugotrajne parnice uzslijediti mora.

Austrijski i ugarski stečajni zakoni, koji su, sa veoma malom iznimkom, skoro sasvim identični, utemeljeni su na glavnom načelu, da je stečaj za stečaj. vjerovnike, pa su usljed toga samo neka, osobito važna pitanja pridržana odlučivanju stečajnog suda, dočim su likvidiranje tražbina, uprava, realisiranje i dioba stečaj. imetka prepuštene većini vjerovnika, odnosno vjerovničkomu odboru uz pomoć upravitelja stečajnine i nadzor stečaj. sudbenoga povjerenika.

Glede uprave i realisiranja stečaj. gromade u austrijskom i ugarskom zakonu dva su štadija strogo razlučena, naime onaj prije ročišta za obćenito likvidiranje, i poslje toga ročišta.

Prije toga ročišta naime nesmiju vjerovnici, vjerovnički odbor ili upravitelj ništa preduzimati bez dozvole sudbenog povjerenika stečajnine; nakon toga ročišta pako dobivaju vjerovnici pravo na samostalnu upravu i realisiranje stečajne gromade.

Usljed toga je većina vjerovnika, odnosno vjerovnički odbor uz pripomoć stečaj. upravitelja, ovlaštena stečajnu gromadu bez dražbene prodaje realisirati; postojeće parbene, založne ili ine stečajninu obterećujuće odnošaje nagodbenim ili parbenim putem dovršiti, i to bez nadzora, odnosno dozvole sudbenog povjerenika, ili stečajnog suda.

Nadalje je u austrijskom i ugarskom zakonu za interese vjerovnika od velike važnosti načelo, da se stečaj. imetak svaki put medju vjerovnike razdieli, čim je dovoljna gotovina na razpoloženje.

Usljed ovog načela propisuje i austrijski i ugarski steč. red, da se nakon obavljenog ročišta za obćenitu likvidaciju stečaj. gotovina, čim su vjerovnici prediućih razreda nami-

Digitized by Google

reni, medju vjerovnike II., odnosno III. razreda razmjerno razdieliti imade, ma se glede predhodnih stavaka, ili takovih drugoga, odnosno trećega razreda parnice u tečaju nalazile. Kvote, na takove parbene stavke odpadajuće, imadu se predbježno u sudbenom pologu pridržati.

Nadalje austrijski i ugarski stečajni red sadržavaju posebnih propisa glede stečaja trgovaca, trgovačkih zadruga i dioničarskih družtva, kao i o dokončanju stečaja prisilnim putem (Zwangs-Ausgleich).

Sve do sada navedeno proteže se na jeftiniji i brži postupak pri likvidaciji, upravi, realisiranju i razdielbi stečajnine, pa su svi ovi propisi austrijskog i ugarskog stečajnog reda mnogo više u interesu stečaj. vjerovnika, nego odnosni propisi našeg stečaj. zakona.

Nu brži i jeftiniji postupak u gore navedenom pravcu slabo bi koristio stečaj. vjerovnikom, ako se ovi nebi štitili proti odtudjivanju i obterećivanju stečaj. imetka.

U tom pravcu pako nema naš stečaj. red baš nikakova propisa; dočim ugarski u III. odsjeku § 26—37 sadržaje propise o napadanju i proglašenju ništetnosti pravnih posala prezaduženika; a u Austriji postoji posebni zakon od 16. ožujka 1884 pod naslovom: „Anfechtung der Rechtshandlungen, welche das Vermögen eines zahlungsunfähigen Schuldners betreffen", te se od toga zakona § 1—27 odnose na slučaje stečaja.

Ovi zakonski propisi naredjuju, za koje vreme, tko i proti komu može pravne poslove, u slučaju stečaja, napadati i proglašenje ništetnosti tih pravnih posala prezaduženikovih izposlovati.

A pošto je ovo napadanje i proglašenje ništetnosti pravnih posala dopušteno i onda, ako su ti poslovi osnovani na ovršivih osudah, nagodah, ili inih sudbenih riešitbah: to onaj konkretni slučaj fraudulosnog odtudjenja dužnikovog imetka, koji je gore glede trgovca A. H. priobćen, nebi bio moguć, kad bi i kod nas pod stanovitimi uvjeti moguće i dozvoljeno bilo po strogoj, civilnom zakonu odgovarajućoj formi sklopljene dužnikove pravne poslove napadati i iste ništetnimi proglasiti.

Pošto dakle u Austriji i Ugarskoj takvi steč. postupnici i na iste odnoseći se zakoni u krieposti postoje, koji namienjenoj svrsi i duhu vremena odgovaraju, te su mnogo bolji od našega stečaj. reda: to bi se u razmjerno kratkom vremenu dale izvesti potrebne promjene našega steč. reda, i to

Digitized by Google

tako, da se jedan ili drugi tih zakona, bud u cielosti, bud dielomično kod nas recepira, kako je to i sa drugimi njekimi zakoni zaista već učinjeno.

Ja sam uvjeren, da tomu, što sam ovdje naveo, nitko ozbiljno prigovoriti neće, a najmanje onaj, koji želi, da trgovina i u našoj domovini što više procvate, te da domaća trgovina što reelnija bude.[1]

[1] U istinu nitko neće prigovoriti tomu, da bi trebalo naš stečajni zakon reformirati; ali nemislimo, da bi se to smelo onako na brzu ruku učiniti, kako štovani g. pisac predlaže, koji bi se zadovoljio, da se „jedan ili drugi tih zakona (t. j. austrijski ili ugarski) bud u cielosti bud dielomično kod nas recipira". Recipirati tudje zakone je u istinu lahko, ali mislimo, da hrvatska legislativa ne ima izcrpiti svoj rad recipirajuć naprosto ovaj ili onaj strani zakon. Treba ovo pitanje dobro proučiti, popitati za mnenje trgovačko-obrt. komore naše, pa i druge faktore, pribaviti dovoljno statističkoga materijala, pa se onda dat na izradjivanje zakona. Nevelimo, da naš zakon stečajni nebi imao biti suglasan u temeljnih načelih sa cislajtanskim ili ugarskim, ali zaziremo odlučno od onakova sastavljanja zakona, kako je izradjen n. p. naš zakon o vodnom pravu. Kad imamo vlastito zakonodavstvo za neka područja državnoga života, moramo se truditi, da se naš legislativni rad neograniči na puku recepciju. Ta valjda možemo štogod i sami stvoriti. Ured.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Priepori, koji se tiču groblja i grobnica, spadaju na nadležnost političkih oblasti.

Na molbu J. K. rodjene A., kao i na molbu supruga joj Z., da se o grobnici pokojnoga J. R. na groblju sv. Florijana u V., koja je tobože s pometnje izpuštena iz ostavinske rasprave, vodjene iza istoga J. R., kao o naknadno pronadjenoj imovini iza njega provede postupak propisani u § 179 izvpp., i da se grobnica svim njegovim nasljednikom na jednake dielove uruči, kr. sudb. stol u V., odlukom od 24. lipnja 1888 br. 2783 izreče: da se grobnica pokojnoga J. R. nemože smatrati za predmet takav, s kojim bi se imalo postupati, kao sa naknadno pronadjenom imovinom iza pokojnika po propisu § 179 izvpp., te koji bi se mogao uručiti njegovim nasljednikom u suvlastničtvo na jednake dielove, jer grobnica sama po sebi nije nikakva imovina, nego prema propisu § 549 ogz. teret nasljedstva; a ako ju je pokojni J. R. sagradio za sebe i za svoju obitelj,

Digitized by Google

tada ista po nalici § 646 ogz. sačinjava zakladu, koja se prosudjuje po naredbah političkih; poradi česa se i svaki dalji postupak u tom obziru kod kr. sudb. stola ovoga obustavlja.

Povodom utoka J. K. potvrdio je kralj. banski stol odluku prvoga suda rješitbom od 2. kolovoza 1888 br. 18.425 s razloga po prvom sudu navedenih, kao na zakonu podpunoma osnovanih.

Kr. stol sedmorice odbio je riešenjem od 29. studenoga 1888 broj 3367 izvanredni previdni utok Z. i J. K. kao po § 16 izvpp. nedopustiv.

Sada se Z. i J. K. obratiše na gradsko poglavarstvo u V. moleć, da se i njihovoj djeci kao unučadi pokojnog J. R. dozvoli pravo groba u grobnici po J. R. utemeljenoj. Gradsko poglavarstvo u V. izreklo je odlukom od 15. kolovoza 1889 br. 7163, da to pravo od obitelji K. samo J. K. rodjenoj R. pripada, ne pako i njenoj djeci.

Povodom utoka Z. K. proti ovoj odluci izreče kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, riešenjem od 18. listopada 1891 broj 36 459 ex 1891: gledeć na to, što je kralj. hrvat.-slav.-dalm. stol sedmorice rješitbom svojom od 29. studenoga 1888 br. 3367 izrekao, da riešenje prepora pokrenutog po Z. K. glede uporabe grobnice J. R. u V. spada na nadležnost političkih oblasti, jer groblja spadaju na javno dobro političkih ili crkvenih občina i stoje pod upravom političkih dotično crkvenih vlasti (naredba kr. namjest. vieća od 17. listopada 1867 br. 9320); pak pošto groblje i grobnice, nestojeć u prometu, nisu ni imovni objekti, niti predmet privatnoga prava u tehničkom smislu (§§ 311—355 ogz.), nego stoje u slučaju njihovog oštećenja pod zaštitom kaznenoga zakona (§ 306 kz.), i jerbo za riešenje prepora na mjesto u grobnici neima pozitivnih naredaba: to ova kr. zemaljska vlada, prema opredieljenju groblja i grobnica za sahranjivanje mrtvih, i pošto nadzor nad njimi spada u djelokrug političkih i crkvenih oblasti, drži, da po naravi stvari takovi priepori nisu prikladni za sudbeni postupak, pa da s toga to riešenje spada na političke dotično crkveno-autonomne oblasti, s toga obnalazi u predmetu odlučiti kako sliedi: Kako pokojni J. R, sagradiv g. 1861 za svoju obitelj grobnicu na groblju sv. Florijana u V., nije glede iste sastavio nikakove zakladnice, polag koje bi se uporabom § 646 ogz. imalo prosuditi i odlučiti, tko imade pravo na tu grobnicu; pak pošto neima ni pozitivnih naredaba za riešenje prepora na mjesto u grobnicah, pak jer je gradsko poglavarstvo u V., kad je dozvolilo gradnju upitne grobnice, propustilo naložiti, da se glede pokapanja u tu grobnicu uvede potrebiti red, t. j. normira, tko imade pravo biti pokopan u toj obiteljskoj grobnici: tad nepreostaje ino, nego da se u ovom slučaju nastali medju nasljednici pok. J. R prepor o pravu porabe grobnice rieši na temelju običaja, koji je u obitelji R. u tom pogledu dosele postajao, držeć se pri tom zdravstveno-redarstvenih propisa i imajuć pred očima namjeru, koju je imao upitni R., kad je navedenu grobnicu sagradio.

Digitized by Google

Iz zapisnika, sastavljenog pred gradskim poglavarstvom u V. 15. srpnja 1889 sa članovi obitelji pok. J. R. vidi se, da je on tu grobnicu prvobitno samo za svoju suprugu i za se sagradio, a kašnje privolio na to, da se u nju sahranjuju, dok je prostora, i njegova djeca; a glede unučadi, ma da je u pojedinih slučajevih iznimno dozvolio pokapati ih u toj grobnici, bio donjekle protivan tomu, jer da onda stariji i bliži mu članovi obitelji neće u toj grobnici imati prostora.

Odatle pako sliedi, da se, pošto ne ima prostora, nemože dozvoliti pokapanje unučadi njegove u toj grobnici, jer niti je za dalju njegovu obitelj on tu grobnicu gradio, a još manje imao nakanu iz te grobnice svoju rodjenu djecu na taj način izigrati; s toga dakle i gledom na izjave dane u spomenuti zapisnik, nemogu se članovi navedene obitelji prisiliti, da u istoj dadu mjesta R-ovoj unučadi, a djeci utjecatelja Z. K., pa se s toga utok K. mora zabaciti, a odluka gradskoga poglavarstva u V., jer temeljita, s razloga u njoj navedenih potvrditi s tom ipak preinakom, da se, u koliko bi preostajalo u toj grobnici mjesta, nakon što bi se za svu rodjenu i još živuću djecu pokoj. J. R., naime za njegovog sina i kćeri opredielio grob, mora dati mjesta i njegovom unuku pokojnom V. K., jer se po § 42 ogz. pod djecom u širem smislu razumievaju svi srodnici u nizhodnoj lozi, dakle i unučad. Priobćio dr. *Josip Šilović.*

Je li potrebna nakana za smetanje posjeda?

Tužiteljica M. D. u tužbi de praes. 12. rujna 1891 br. 7509 tvrdi, da ju je G. L. smetao u mirnom posjedu njezina šljivika, pa moli, neka sud proglasi tuženoga G. L. krivim smetanja posjeda njezina šljivika kod vodenice Šljivare, unesenog u grunt. ul. br. 107 obć. M. parc. broj 457 tim, što je početkom druge nedjelje mjeseca septembra 1891 tri reda šljiva u širini od njezina šljivika odciepio, te kamenjem ogradio; da je dužan kaniti se svakog daljnjeg smetanja posjeda pod pretnjom globe.

Sudbenim očevidom na licu mjesta ustanovljeno je, da je zaista tuženik mjernika doveo, taj da je posjed izmjerio, a tuženi je odmah kamenjem i izkopav rupu posjed tužiteljice ogradio; tuženi priznaje, da je tužiteljicu u posjedu smetao, al da je to s toga učinio, jer mu je mjernik S. P. kazao, da je on (tuženik) vlastnik prepornog šljivika.

Svjedoci F. V., G. A. i dr. potvrdiše sve navode tužiteljice, te uztvrdiše, da tužiteljica preporni posjed odavno posjeduje, a isti da je tuženik kamenjem ogradio.

Kr. kot. sud u M. odlukom od 18. rujna 1891 br. 7715 sudio je, da je Gjoka L. kriv smetanja posjeda tužiteljičina šljivika kod vodenice Šljivare u gr. ul. br. 107 obć. M. time, što je početkom druge nedjelje mjeseca septembra 1891 tri reda šljiva u širini prema nacrtu sudbena očevida od tužiteljičina šljivika odciepio, te kamenjem ogradio; da je

Digitized by Google

dužan kaniti se svakog daljnjeg smetanja posjeda pod pretnjom globe od 100 for., odnosno zatvora od 20 dana; napokon da ima tužiteljici naknaditi parbene na 33 for. 18 novč. obredjene troškove.

Razlozi: Tuženik G. L. priznaje pred sudom, a to priznanje podkriepljuju i dva zakleta svjedoka J. V. i G. A., da je tužiteljicu M. G. smetao u posjedu njezina šljivika i to načinom malo više razloženim. Obrana tuženika neima nikakova pravna naslova, jer ako mu je mjernik kazao, da je posjed njegov, imao je to tužbom o vlastnosti zaiskati, jer se u parnici smetanja posjeda izklopno radi samo o dokazu činjenice posljednjeg faktičnog posjedovanja i sbivšeg se smetanja. Počem je obie činjenice tuženi pred sudom priznao, valja tužiteljicu štititi u pravu izvršivanja prepornog faktičnog posjeda onako, kako je u dispositivnom dielu ove odluke navedeno.

S razloga, što je tuženik parnicu izgubio, moralo mu se po § 59 zakona od 8. svibnja 1890 naložiti, da tužiteljici naknadi parbene troškove.

Usljed po tuženiku podnešene ništovne žalbe, kr. sudbeni stol u M. kao prizivno sudište, riešitbom od 10. listopada 1891 br. 4553 ukine gore navedenu odluku, te kr. kotar. sudu naloži, da razpravu nadopuni u sliedećem i novu odluku donese.

Kako je u razlozih prve odluke nedvojbeno ustanovljeno, nalazila se tužiteljica u zadnjem faktičnom posjedu šljivika parc. br. 457 gr. ul. br. 107 obćine M., a tuženi je, davši premjeriti svoj posjed, odgradiv neki dio toga šljivika, odciepio taj dio. S razloga, što tuženi tvrdi, da nije imao nakane taj komad u posjed uzeti, manjka mu nakana — nego da obilježi, da može tužbom redovitom ustati i pozvao se na mjernika kao svjedoka; s razloga, što nije to ustanovljeno, da li je imao nakane u posjed uzeti taj komad, jer ako nebi imao nakane, nemože predležati ni smetanje; s razloga, što u tom pogledu nije razprava podpuna, morala se prva odluka ukinuti i kotar. sudu naložiti, da glede toga nadopuni i novu odluku izreče.

Opazka. Ja držim, da ova rješitba nema pravnog temelja (i dosta je nesretno motivirana. Ured.) U koju svrhu je tuženik pozvao mjernika G. P-a?! Ni u koju drugu do li u jedinu tu, da mu kaže, koje je njegovo zemljište i kad mu je isti ovo izmjerio, onda ga je tuženik po naputku mjernika kamenjem i rupami ogradio, dakle u preporno zemljište u posjed stupio obzirom na ustanovu § 312 ogz., jer ova veli: „. . . . nepokretne stvari uzimaju se u posjed omedjašenjem, ogradjenjem“ itd., dakle nakana ta leži u samom činu; jer prigodom same razprave priznao je tuženi izrično: da mu je mjernik kazao, da je vlastnik šljivika, a on da je onda taj posjed kamenjem ogradio u punom uvjerenju, da je to nesamo posjed nego i njegovo vlastničtvo. Ako se dakle traži nakana, može li se ista bolje manifestirati, nego baš u ovom praktičnom primjeru?!

Uzmimo protivno, da tuženiku nije dokazano, da je on imao nakanu tužiteljicu u prepornom posjedu smetati, što je tužiteljici valjalo činiti?!

Digitized by Google

Tuženik je preporni šljivik kamenjem i rupami ogradio, tužiteljica mora to mirno i skrštenih rukuh gledati, vreme od 30 dana bi prešlo, tužiteljica nije podigla tužbu smetanja posjeda i tako bi tuženik bez nakane, da ju je htio u posjedu smetati, postao faktičnim posjednikom!!

Ako na ovake dokaze budemo išli, onda je zakon o smetanju posjeda izigran, a na mjesto ovog stupit će na površinu mjernici.

Kosta Radoslav.

Ženitbena pogodba: ako baba vjerenice naprosto bez ikakove formalnosti obreče miraz, to nevredi.

Marija M. obeća zaručniku svoje unuke Anke B. u ime miraza 600 for., i pošto mu je na račun toga uručila 300 for., ustupi cielo svoje gospodarstvo svomu unuku B. obvezav ga, da namiri sve njene dugove. Anka B. tuži sada B-a i traži, da joj isplati ostatak miraza od 300 for. Prvi sud odbaci tužbu, drugi sud joj zadovolji s r a z l o g a: Premda je po § 1227 ogz. suprug vlastnikom miraza u novcu dana ili obećana, ipak tuženik ne može zaniekati supruzi pravo, da tužbom poišće isplatu miraza, jer je ovaj baba njoj (tužiteljici) obećala, pošto je tužiteljica bila prisutna, kad se je miraz obrekao, te i primila dotično privolila, da njezin suprug primi na račun obećana miraza spomenutih 300 for.; i jer miraz poslje smrti supruga zapada suprugu ili njene baštinike (§ 1229 ogz.), pa je s toga tužiteljici zaista do toga stalo, da se miraz isplati. Nu obećanje babe ne ima se smatrati ženitbenom pogodbom (Ehepacte) i za valjanost svoju ne treba da je sastavljena o njoj bilježnička isprava, jer po § 1217 ogz. ženitbena pogodba jest ona, koja se u namjeri da se sklopi ženitbena veza, utanačuje ob imovini, kojom se dakle pogodbom uredjuju prava i dužnosti suprugâ gledeć na imovinu. Jednostavno obećanje babe, da će stanoviti miraz isplatiti, tim manje može se smatrati ženitbenom pogodbom, što to obećanje, ma i bilo učinjeno ili dano suprugu, ne bijaše učinjeno u ime i u zastupanju tužiteljice, koja bijaše prisutna, nego ga učini njena baba u vlastito ime, a nije nikakova odredba učinjena, koja bi uredila medjusobna prava supruga glede obećanoga iznosa. To obećanje s toga u svakoj formi obvezuje, pa je ta obveza prešla i na tuženoga.

Vrhovno sudište bečko riešenjem od 3. travnja 1891 br. 2884 dokine osudu drugoga, a potvrdi onu prvoga suda.

R a z l o z i: Pošto se po § 1217 ogz. pod ženitbenim ugovorom razumieva pogodba, koja se u nakani da dodje do braka uglavljuje ob imovini, i pošto ta pogodba može imati za predmet miraz, a pojam miraza po § 1218 ogz. obuhvaća onu imovinu, koju supruga ili za nju tko treći predaje ili osjegurava suprugu, da se laglje namiruju troškovi bračne zajednice; to ne može biti temeljite sumnje, da se ovdje radi o ženitbenoj pogodbi. Valjanost ovake pogodbe pako ovisna je, prema naredjenju § 1

Digitized by Google

lit. a. zakona od 25. srpnja 1871 (dzl. br. 76) o tom, da se sastavi bilježnički spis; zato se gledeć na zahtjev tužiteljice, da joj se isplati ostatak miraza, ne može iz puke ustmeno sklopljene pogodbe izvesti pravo tužbom potražiti tu isplatu. A pošto stvari ovako stoje, to netreba zalaziti u riešenje pitanja, je li Anka B. vlastna na mjesto svoga supruga tužbom zaiskati spomenuti ostatak, a isto tako ne treba razpravljati o dužnosti tuženoga, koji je krepošću prenosne pogodbe, sklopljene sa Marijom M. dne 13. travnja 1881, stupio u dugovne odnošaje ustupivše Marije. S ovih razloga mora se potvrditi osuda prvoga suda. *(Centralblatt.)*

Platežna zapovjed nemože se izdati na temelju hipotekarne tužbe.

Na temelju obveznice na 110 for. avr. uknjižena bje ova tražbina na nekretnine dužnika A. B. Iza toga proda ovaj nekretnine svoje suprugom R., kojih pravo vlastničtva bijaše i gruntovno provedeno. Vjerovnici iz gore navedene obveznice, supruzi Š. tužiše sada supruge R. te zamoliše izdanje platežne zapovjedi proti njim.

Kotarski sud u D. odlukom od 31. srpnja 1889 broj 3729 odbije tužbu, pogledom na § 2 naredbe ministra za pravosudje od 16. veljače 1858, akoprem su tužitelji dokazali tražbinu od 110 for. izpravom, na temelju koje se nalazila tužbom potjerana tražbina upisana u gruntovničkom napisniku, vodjenom po naredbi od 15. prosinca 1885; nadalje da proti sudbenoj naredbi, usljed koje je tražbina upisana, niti teče pritužba, niti da je u knjigu zabilježeno, da je tražbina prieporna; napokon dokazuje gruntovnim izvadkom prenos na tuženike.

Na utok supruga Š. sudio je kralj. banski stol 4. rujna 1890 br. 22.388, da se zahtjev tužbe netemelji na naredbi ministarstva, citiranoj u odluci prve molbe, nego na naredbi minist. pravosudja od 18. srpnja 1859 br. 131 d. z. l. Tužitelji su doduše zahtjeve po § 1 one naredbe izkazali; nu spomenuta naredba odnosi se na naredbu istog ministarstva od 18. srpnja 1859 br. 131 d. z. l., a obje opet na carsku naredbu od 21. svibnja 1855 br. 95 d. z. l. i 16. veljače 1858 br. 26 d. z. l., a po § 2 ove potonje naredbe nesmije se platežna zapovjed izdati, ako dužnost tuženikova u drugom kojem odnošaju visi od dokaza takovih stvari, koje se imadu dokazati javnimi izpravami, privatnimi legalizovanimi po javnom bilježniku ili po sudu, — a iste dokazane nisu.

Kr. stol sedmorice rješitbom svojom od 17. siečnja 1890 br. 4349 ex 1889 zabaci izvanredni previdni utok i potvrdi banskostolno riešenje s razloga u njem sadržanih.[1] Priobćio *R—n.*

[1] Neima, čini mi se, dvojbe, da su ova tri riešenja in effecto opravdana; nu gledajuć na razloge u riešenju druge molbe naći ćemo čudnovato protuslovje u istih.

Digitized by Google

O dopitivanju troška odvjetniku kod intervencije pri ovrhi.

Dr. R. M., odvjetnik u K., intervenirao je pri ovrhi dozvoljenoj proti M. F. stanujućoj u Kraljevcu kotara klanječkoga. Kr. kot. sud u Klanjcu dopitao je sudbenomu izaslaniku 5 f., a dru. R. M. za podvoz iz Krapine u Kraljevec i natrag, — što čini preko 60 kilometara, — i dangubu kroz cio dan, potrošak i uzdržavanje konja i kočijaša, — 18 for. 50 novč.

Proti toj prvosudnoj odluci uložio je dr. R. M. utok, a kr. banski stol rješitbom od 20. listopada 1891 br. 20.770 vidiv, da se po propisih postupnika ovrha ureda radi provesti imade, ako si ovrhovoditelj nije pridržao izrično pravo intervencije; vidiv, da prema ovoj ustanovi zakona opravdano nije, da se ovrhovoditelju za intervenciju nametne trošak u većem iznosu, nego u onom, koji bi nastao, kad bi isti u tu svrhu opunovlastio osobu u mjestu ovrhe stanujuću; vidiv, da je ovrhovoditelju napadnutom odlukom više dopitano za intervenciju, nego što bi ga išlo, kad bi za intervenciju opunovlastio osobu, u mjestu ovrhe stanujuću, — obnašao je utok kao neosnovan odputiti. Pr. dr. *Rudolf Mindszenty.*

Tko predloži samo namiru, tim se ne riešava svoje obveze, nego se je može riešiti jedino, ako učini ono, što je predmet duga.

Josipu H. uručena je nekretnina, koju nasliedi poslje svoga otca u vrednosti od 1320 for. Iz ostavine ove imala je dobiti i Karolina H, supruga pokojnikova, u ime baštine 208 for., te je ovaj iznos osiguran bio pravom zaloga na rečenoj nekretnini. To potraja više godina ovako. Napokon zaišće Karolina H. tužbom od Josipa H., da joj isplati njezin nasljedni dio od 208 for. tvrdeći u tužbi, da dokazom uručbenice ima se taj dio isplatiti, kad bude potrebno i kad se to bude zaiskalo, ali da joj nepripadaju nikakove kamate. Proti tomu navodi tuženik namiru od 26. kolovoza 1888 po tužiteljici vlastoručno podpisanu, pa veli, da Karolina H. potvrdjuje u ovoj ispravi, koja čini podpuni dokaz, da joj je nasljedni dio od 208 for. u gotovom isplaćen i da privoljuje, da se za sigurnost ove tražbine uknjiženo pravo zaloga na nepokretninu briše. Proti ovoj ispravi, koju je Karolina H. vlastoručno podpisala, a njezin podpis sudbeno ovjerovljen, nije dopušten protudokaz.

Gore navedeni razlozi vele, da je tužba u smislu § 1 nar. minist. za prav. od 18. srpnja 1859 sve izkazala — dakle implicite i „svekolike okolnosti, kojimi se tražbina tužiteljeva proti obtuženiku pravno podkriepljuje“. Ako je to istina, dosljedno uporabi § 2 nar. min. za prav. od 16. veljače 1858 više neima mjesta, pošto taj § baš predpostavlja, da se § 1 naredbe od 18. srpnja 1859 udovoljiti nije moglo. Nu razlozi riešenja druge molbe sami stoje na stanovištu, da su supruzi Š. prama suprugom R. tražbinu u smislu istoga § 1 izkazali — zar se je onda ustanova § 2 drugocitirane naredbe u obće upotriebiti mogla??

Digitized by Google

Car. kr. kotar. sud u G. osudom od 10. prosinca 1890 br. 19.740 sudio je prama petitu tužbe.

Razlozi: Štogod prigovara tuženik, ipak je tražbina tužiteljice opravdana, a predložena isprava ne može je oslabiti. Tuženik ne ima pravo, da namira, koje podpis je sudbeno ovjerovljen, zaslužuje podpunu vjeru, i da je svaki protudokaz izključen. Namira od 26. kolovoza 1888 jest privatna isprava, a njena istinitost ukriepljena i povisena je sudbenim ovjerovljenjem; ali tim neprima ona karakter javne, svaki protudokaz izključujuće isprave; pače izdatniku njenomu ostaje neokrnjeno pravo, da dokaže neistinitost ili neistiniti sadržaj. U ovom slučaju sudbenim ovjerovljenjem postalo je nedvojbenim, a kazivanjem svjedoka Franje N. i Josipa S. dokazano je, da je tužiteljica podpisala spomenutu namiru; ali priznanjem tuženika dokazano je i to, da je sadržaj njezin u toliko neistinit, u koliko tužiteljici u istinu nasljedni dio nije u gotovom isplaćen. Pošto je namira pismena potvrda, da je neka postojeća tražbina ma bilo s kojega već nastupiloga pravnoga razloga utrnula: to se tuženik ne može s uspjehom pozivati na namiru, ako je dokazano, da pravni razlog utrnuća nije nastupio (eksistentnim) postao. Istina, Josip H. je uztvrdio, da on tužiteljici nije doduše isplatio nasljedni dio njezin u gotovom novcu, ali da ga je namirio tako, što je nju (tužiteljicu) kroz mnogo godinu hranio i njegovao, da je dakle isplaćena hranom i obskrbom, koju je kod njega imala. Ali ni ovaj prigovor nije se mogao uvažiti, jer on sadržaje samostalan razlog utrnuća obveze, različit od isplate, pa bi se imao bez obzira na namiru putem preboja (compensatio) potražiti. A pošto tuženik neočituje se potanje, kada je nastala i kolika je ta njegova protutražbina, da se barma može po prilici prosuditi, to njegove obćenite primjetbe ne vrede nikakove vjere. A pošto napokon tuženik niti uztvrdio nije, da izdanje namire znači darovanje za njega, i pošto po tom ne ima nikakova razloga za ukinuće tužiteljičine tražbine: to se mora držati, da ova postoji i prema tomu suditi.

Povodom priziva tuženikovoga c. kralj. prizivno sudište u Pragu osudom od 14. siečnja 1891 br. 644 promieni osudu prvoga suda i odbaci tužbu.

Razlozi su ovi: Nije preporno, da je tuženik glasom uručbene isprave od 20. lipnja 1876 br. 5830 bio dužan platit 208 for. avr. Ali tuženik poriče, da još duguje taj iznos, nego pozivljuć se na namiru od 26. kolovoza 1888 tvrdi, da je tužiteljicu namirio. Tužiteljica ne nieče, pače izrikom priznaje, da je spomenutu namiru podpisala postaviv tri križa, a klausulom legaliziranja postade nesumnjivim istinitost podpisa. Nije relevantna okolnost, da li je tuženik gotovim novcem ili inače namirio tužiteljicu; ali je relevantna okolnost, da ova isprava sadržaje očitovanje volje tužiteljice, i da ova po pravu, što ga ima glede ove tražbine, izjavljuje,

Digitized by Google

da ju je tuženik namirio, i da se brisanje može obaviti na temelju te isprave. Ako se o dokaznoj snazi isprave, a napose takove, ko'a je za istinitu priznata, u obće hoće da govori, ne smie se očekivati još od tuženoga, da donese dalnji dokaz da je tražbina utrnula, nego baš tužiteljica bi imala protivno dokazati. Što tužiteljica govori proti ovoj ispravi i kako je ona nastala, po sebi nije kadro dokinuti dokazne moći njene; ali nisu dokazane ni okolnosti ovdje napose iztaknute, pače iz navedenih dokaza baš protivno sliedi. Tužiteljica veli, da joj nebijaše poznat sadržaj isprave, pa da je mislila, da je to oporuka. Nu tužiteljica imadjaše na to paziti, da nepodpiše isprave, koje sadržaj nije poznavala. Ako ju je bolest tadanja prečila upoznati sadržaj izprave, nije trebala u takovom stanju ovu podpisati. Tužiteljica mora ipak da barma dielomice reče istinu, priznaje najme, da se je govorilo o sadržaju isprave. Već to pobija istinitost tužiteljičinih navoda, što je sudbena osoba obavila ovjerovljenje isprave, pošto izaslanik suda jamačno nebi bio obavio legalizovanja, da su stvari onako stajale, kako ih tužiteljica izlaže. Proti ispravnosti tužiteljičinih rieči govori izravno vlastiti njezin svjedok Franjo N., a govori velikim dielom, ako i ne tako izviestno, i drugi svjedok, Josip S. Svjedoci, a još više vještacima je dokazano, da je tužiteljica mogla saznati sadržaj isprave, premda nečuje dobro. — S ovih razloga trebalo je promieniti osudu prvoga suda i tužbu odbaciti.

Car. kralj. vrhovno sudište bečko rješitbom od 22. travnja 1891 br. 3897 preinači osudu druge a potvrdi onu prve molbe.

Razlozi: Tuženik drži, da je predloženjem 26 augusta 1888 po tužiteljici izdane namire riešen dužnosti platiti 208 for., koja svota pripada tužiteljici na temelju uručbene isprave od 20. lipnja 1876., i koja svota bijaše još u vremenu podnesene tužbe uknjižena na nepokretninah, koje su pripale Josipu H. poslje smrti otca mu. Ali samim predloženjem namire nemože se tuženik riešiti obveze svoje, jer se ova dokida jedino ako se učini, što se učiniti ili dati ima (§ 1412 ogz.); namira je puko pismeno svjedočanstvo o ispunjenoj obvezi, sredstvo dokazno. Tuženik je u drugotnici naročito priznao, da nije isplatio tužiteljici na temelju uručbenice pripadajući joj iznos od 208 for. avr. u gotovom novcu, nego da je taj dug namirio tako, što je kroz mnogo godina tužiteljicu hranio i njegovao; njegov dug dakle da je namiren hranom i njegom, koju tužiteljici davaše. Odavlje se vidi najprije to, da je veoma krhak dokaz tuženikov sa produciranom namirom; jer što se u njoj tvrdi, da je iznos od 208 for. isplaćen u gotovom novcu, to sam tuženik proglasuje kasnije neistinom. Ali ne može se uvažiti ni prigovor tuženikov, da je dug namiren davanjem hrane i obskrbe tužiteljici, jer ovaj (tuženik) ne tvrdi, da se je sa tužiteljicom sporazumio tako, da je ova potonja pristala i pripravnom se izjavila, da će na mjesto gotovine od 208 for. nešto drugo, najme

Digitized by Google

hranu i obskrbu primiti (§§ 1414 i 1413 ogz.); a s druge strane usljed prigovora tužiteljice, tuženik nije razložio ili ponudio dokaz, u čem stajaše ta hrana i obskrba; kako je dugo trajala, koliko je vredila, manjka dakle temelj za prosudjenje eventualnoga preboja. Previdna žalba tužiteljice je dakle temeljita, zato se je morala preinačiti osuda prizivnoga, a potvrditi ona prvoga suda. *(Jur. Blätter.)*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Nije slobodno preinačiti mjenicu tako, da ju posjednik podpiše naknadno kao izdatnik, da se onda tuži prvobitni izdatnik kao „supodpisatelj".

Medju aktivima X., koji je došao u stečaj, našla se i prima-mjenica plativa 30. srpnja 1890, glaseća na 150 for., trasirana na Y., koju je ovaj prihvatio, a B. na vlastitu naredbu izdao te in bianco girirao. Kad je otvoren stečaj, mjenica nebijaše još dospiela, a u vrieme dospietka nebijaše protestirana. Kasnije, pošto je izteklo vrieme za dignuće prosvjeda opredieljeno, dade upravitelj stečajnine dr. A. da kridatar podpiše svoje ime gore nad podpisom izdatnika B-a., zatim prebriše naledje B-ovo, te tuži na temelju iste mjenice u ime stečajne mase Y. kao prihvatnika i B. kao „supodpisatelja" tvrdeći, da je kridatar izdatnik te mjenice.

Okružni sud u L. kao sud trgovački izda na ovom temelju platežni nalog. Proti ovomu predade B. svoje prigovore, koje sud uvaži, te dokine platežni nalog.

Razlozi: Za riešenje ovoga predmeta treba najprije istaknuti okolnost, da je B., što se nedvojbeno vidi iz same mjenice, izdao istu mjenicu na vlastitu naredbu, te ju providio svojim giro in bianco; da je na dalje X., što dr. A. naročito priznaje, naknadno, i to nakon otvorena stečaja nad imovinom svojom bez sudjelovanja i bez privole B-a, svoje ime kao izdatnik napisao pred podpisom B-a, a dr. A. da je sam prebrisao podpis B-ov na drugoj strani mjenice. Tu je dakle jednostranim činom pravni položaj B-a tako promienjen, da je postao „supodpisatelj" mjenice. Ako bi se dakle i htjelo uzeti, da se je B., kako se u parnici predstavlja, ovom mjenicom obvezao X-u, mogao se je obvezati samo kao izdatnik i naledjnik; nu odatlje, što je B. tobože preuzeo dužnost isplate naprama X-u, nesliedi, da je ovaj potonji vlastan bio pravni položaj onoga prvoga (t. j. B-a) jednostranim aktom promieniti. Pošto se pako ima B. smatrati izdatnikom mjenice, nije se mogao ovaj tužiti kao „supodpisatelj", niti se proti njemu kao takovu mogao izdati platežni nalog. Pa i onda, da se je B-a tužilo kao izdatnika i naledjovnika, ne bi se mogao izdati platežni nalog, jer je valjalo predočbu i neplatež u pravo vrieme podignutim prosvjedom posvjedočiti (čl. 41 mj. z. § 41 hrv.-ug. mj. z.).

Digitized by Google

Proti ovoj osudi podnese dr. A. prizivne tegobe, koje c. kr. viši sud u Pragu, osudom od 31. prosinca 1890 uvaži, promjeni osudu prvoga suda te uzdrži u krieposti platežni nalog.

Razlozi: Prigovori B-a mogu imati uspjeha, prema naredbi minist. pravosudja od 6. listopada 1853 (dzl. br. 290), samo onda, kad bi B. dokazao, da je ime X-a kao izdatnika na utuženoj mjenici podpisano neovlašteno i suprot učinjenom dogovoru. Ali iz parnice vidi se, da je kod izdanja mjenice i kod podpisa iste po B-u ovomu bilo poznato, da je X. imao postati vlastnik mjenice, i da — prema dogovoru — ima B. podpisati ne kao izdatnik, nego kao jamac. Ako je dakle X. naknadno podpisao mjenicu kao izdatnik, i ako je na stražnoj strani mjenice podpis B-ov prekrižen bio, ne može se u tom nazrievati protupravna poraba mjenice, izvedena neovlaštenim ili ispunjenjem protivnim dogovoru.

C. kr. vrhovno sudište bečko osudom od 17. veljače 1891 br. 1724 dokine osudu drugoga, a potvrdi onu prvoga suda.

Razlozi: Netvrdi se, da je B. izjavio, da će mjenicu podpisati kao jamac i da ju je kao takov podpisao. Iz same mjenice vidi se, da B. nije pristao na to, da podpiše mjenicu kao girant, nego se je samo tako mjenbeno obvezao, da je mjenicu podpisao kao izdatnik i remitent te ju svojim giro providio, i da je X. mjenicu u ovom obliku bez prigovora prihvatio. Nije pako slobodno učiniti ono, što je tužitelj učinio, da je najme, hoteć umaknuti posljedicam nepodignuta prosvjeda, giro-tuženika naprosto prebrisao, te X-a kao izdatnika naknadno podpisao, jer na takovu naknadnu preinaku i ispunitbu mjenice, kojom se mienja mjenbeno-pravna obveza B-a na njegovu štetu, tužitelj nije bio ovlašten, kako je prvi sudac obširno razložio. Zato je trebalo osudu prvoga suda, kao na zakonu osnovanu, uspostaviti, a onu drugoga suda dokinuti. *(Jur. Blätter.)*

Ako izdavatelj novina naruči papira, potrebita za štampanje novina, je li to trgovački posao?

Prvi sud zabaci prigovor nenadležnosti, podignut proti tužbi, jer da po tuženiku od tužitelja nabavljeni ili kupljeni papir, ako se upotrebi za novine, ne izčezava tim niti prestaje tim biti stvarju i predmetom prometa; jer čl. 271 alin. 1 tz. (sr. § 258 hrv.-ug. tz.) zahtieva samo to, da roba, koja se izradbom ili preradbom preinači, ostane predmetom dalnje prodaje; jer se po sebi razumje, da su dotične novine u istinu opredieljene, da se dalje raspačavaju, a kad se dalje prodavaju, onda se dakako s njimi prodaje i papir, upotrebljeni za tiskanje; jer je prema sada rečenom nazočni posao za tuženika posao trgovački u smislu čl. 271 al. 1 tz., a prema § 38 uvod zak. k tz. spadaju prepori iz ovakih trgovačkih posala pred trgov. sudove.

Digitized by Google

Bečki prizivni sud uvažio je pako prigovor nenadležnosti sa sliedećih razloga: Izdavatelj novina, koji vršeći svoje pravo naklade predaje tiskanje svojih novina tiskaru, naručuje radnju, kojoj je zadaća, da razmnoža rukopis, a ne da dade neku izvjestnu količinu papira. Istina je, izdavatelj novina ide za tim, da raspača svoj vlastiti, tiskarom razmnoženi duševni produkt; ali ne ide za tim, da dalje raspačaje papir upotrebljen na ovo razmnožanje; vrednost papira ne uzimlje se u obzir. Za tiskara papir je puko sredstvo rada kod izradjivanja tiskopisa; ali nije roba ili kakova druga pokretna stvar, koju je izdavatelj novina kupio ili nabavio za to, da ju dalje prodaje. A tko obavlja radnju tiskarsku, nedaje nikakove pokretne stvari. Ako je pako tuženik kod tužeće firme, kako ova tvrdi, naručio tiskanje svojih po njem izdavanih novina za lov i sport, te tiskane otiske od nje primao: to u tom ne ima, kako je rečeno, nikakova absolutna trgovačkoga posla u smislu § 271 tz., kojim bi se utemeljivala i nadležnost trg. suda po § 38 uvod. zak. k tz.

C. kr. vrhovno sudište bečko rješitbom od 15. travnja 1891 br. 3585 potvrdi osudu prizivnoga suda s razloga po ovom navedenih.

(Centralblatt.)

C. Kazneno.

Kada je priziv jedino na korist obtuženika poprimljen, nemože sudbeni stol kao prizivni sud bez predloga državnoga odvjetnika osudu kotarskog suda ukinuti za to, što inkriminirani čin sačinjava zločinstvo. — Povredjenik kao privatni učestnik može samo onda tražiti kod suda povedenje iztrage, kada državni odvjetnik odbije prijavu njegovu i neće da sudbeno progoni krivca.

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Rješitba kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 7. studenoga 1891 br. 101.)

Kr. sudbeni stol kao prizivni sud u P. ukine rješitbom od 11. listopada 1890 hr. 4944 po analogiji § 425 kp. osudu kr. kot. suda u G. od 24. svibnja 1890 broj 1255, izrečenu proti K. N. radi prekršaja suprot javnim ustanovam i naredbam, spadajućim na obću sigurnost, označena u § 312 kz., te naloži rečenomu kot. sudu, da oštećenike uputi, da mogu na temelju § 36 kp. iskati kod sudb. stola u P. povedenje iztrage radi zločinstva javnoga nasilja III. slučaja.

Usljed žalbe ništovne kralj. državnoga nadodvjetničtva, podnešene na obranu zakona, sudio je kr. stol sedmorice, da je rješitbom sudb. stola u P. kano prizivnoga suda od 11. listopada 1890 br. 4944 zakon povriedjen u §§ 425 i 36 st. 1 kp.

Razlozi: Občinski stražari M. J., St. V. i P. B. prijavili su K. N., da je 15. siečnja 1890, kada su k njoj došli da odtjeraju ukradena i kod

Digitized by Google

nje nadjena vola, rekla, da ga neima, tko će vola iz njezine kuće izpustiti; te pruživ pušku kroz prozor, vikala: „bježite mi iz avlije, sad će njeki poginuti“, i svakako ih grdila.

Kr. državno odvjetničtvo u P. izjaviv, da nenalazi razloga dalnjemu progonu sbog zločinstva javnoga nasilja, ustupi 7. ožujka 1890 broj 581 prijavu tu kr. kotar. sudu u G. na postupanje proti K. N. radi prekršaja suprot javnim ustanovam i naredbam (§ 312 kz.), pa je osudom istoga kot. suda od 24. svibnja 1890 br. 1255 K. N. prekršaja § 312 kz. krivom proglašena i na zatvor od 3 dana odsudjena. — Povodom prijavljenoga nu neizvedenoga priziva K. N. kr. sudb. stol u P. kao prizivni sud, rješitbom od 11. listopada 1890 br. 4944 s razloga, što se inkriminirani čin pokazuje zločinstvom javnoga nasilja § 81 kz., ukine po analogiji § 425 kp. osudu kr. kotar. suda, te ovomu sudu naloži, da oštećenike uputi, da mogu na temelju § 36 kp. iskati kod sudb. stola u P. povedenje iztrage radi zločinstva javnoga nasilja.

U slučaju, kada se priziv jedino na korist obtuženika poprimi, nemože sudb. stol kao prizivni sud ukinuti osudu kotar. suda s razloga, što čin, o kojem je kotar. sud sudio, zločinstvo sačinjava, te odrediti, da se povede postupak radi zločinstva, već radi toga, što bi to bila reformatio in durius, a tim bi se vredjalo pravno načelo, izraženo u §§ 286 I. al. 2, 288 al. 3, 290 al. 2, 300 al. 4 i 368 al. 6 kp.

Jedinu iznimku od toga čini zakon u § 425 kp., po kojem će sudb. stol na predlog državnoga odvjetničtva ukinuti osudu kot. suda, izrečenu o činu, koji sačinjava zločinstvo ili prestupak, te odrediti, da se povede zakoniti postupak.

Ta iznimka učinjena je u javnom interesu, te zakon naročito ište za to predlog državnoga odvjetnika, koji je po zakonu zvan, da pazi na javni interes. Bez toga predloga nemože dakle sudb. stol ukinuti osudu kotar. suda u smislu § 425 kp. Ustanova § 425 kp. jest skroz eksceptionalne naravi, pa je s toga analogna uporava iste sasvim neumjestna i nedopustiva.

Očito je dakle rješitbom kr. sudb. stola u P. od 11. listopada 1890 br. 4944 zakon u § 425 kp. povredjen.

No povredjen je zakon i u § 36 t. 1 kp., u koliko se njim izriče, da je oštećenikom prosto na osnovu § 36 kp. iskati kod sudb. stola povedenje iztrage radi zločinstva javnoga nasilja.

Povredjenik kao privatni učestnik vlastan je po § 36 sl. 1 kp. podnieti sudu predlog, neka se iztraga povede onda, kada državni odvjetnik odbije prijavu njegovu i neće da sudbeno progoni krivca. U konkretnom pak slučaju nije državni odvjetnik prijave odbio, ni izjavio, da neće krivca sudbeno progoniti, već je, nenaziruć u prijavljenom činu zločinstva, očitovao, da neće postupati proti krivcu radi zločinstva, a prijavu je ustupio

Digitized by Google

kotar. sudu, da postupa proti krivcu radi prekršaja suprot javnim ustanovam i naredbam § 312 kz.

U takovom pak slučaju po jasnom slovu zakona § 36 st. 1 kp. nepripada povredjeniku pravo staviti predlog sudu, da povede iztragu radi zločinstva. Priobćio dr. *Josip Šilović.*

Da li zloporaba vlasti uredovne ili sukrivnja prekršaja § 320 sl. f. kz.? da li zločinstvo potvore, ili prekršaj § 487 kz.? (K §§ 101, 320 sl. f., 209 i 487 kz., te k §§ 105, 256, 229 i 291 kp.)

Kr. držav. odvjetničtvo u Petrinji tuži A. M. H. iz Siska, da je 2. srpnja 1891 prigodom proti njemu kod kr. kotar. suda u Sisku vodjene ustmene razprave radi prekršaja § 320 sl. f. kz. izkazao, da ga je M. R., sudbeni pristav kod istoga kotar. suda, naputio, da u svom krstnom listu, izdanom po župnom uredu u Sisku 13. lipnja 1891, brojku godine rodjenja 1872 izpravi u brojku godine rodjenja 1871, i tako izpravljenim krstnim listom dodje k njemu u ured, gdje će mu na temelju toga krivotvorenog krstnog lista primiti na zapisnik njegovu odnosno njegovog sututora molbu za proglašenje punoljetnim, i tu molbu za tim sam riešiti, što da je on usljed te upute u istinu sve učinio — okrivio M. R-a zločinstvom zloporabe uredovne vlasti tako, da je to okrivljenje moglo dati povoda poglavarstvenoj iztragi ili barem izsljedovanju suprot njemu; zatim da je u javnoj dokaznici, naime u svom krstnom listu od 13. lipnja 1891 krivotvorio brojku godine rodjenja 1872 u brojku godine rodjenja 1871, te ovu krivotvorenu javnu dokaznicu 17. lipnja 1891 kod kr. kotar. suda u S. priklopio svojoj zapisničkoj molbi za proglašenje punoljetnim, čim da je počinio zločinstvo potvore, označeno u § 209 kz. i prekršaj suprot javnim ustanovam i naredbam, označenim § 320 sl. f. kz., a kažnjivo gledom na § 35 kz. po prvoj stavci § 210 kz.

Nakon obavljene glavne razprave ostao je zastupnik držav. odvjetničtva u cielosti kod obtužbe, a sud nakon preduzetog viećanja vratio se u sudnicu, te po § 256 kp. pozvao javnoga tužitelja, da stavi eventualni svoj novi predlog, jer da se je u sudu porodilo mnenje, da li čin, u kojem javni tužitelj nazrieva učin potvore po § 209 kz., ne tvori prekršaj sigurnosti poštenja, označeni u § 487 kz. Nu javni tužitelj osta i sad kod svoga predloga.

Na to kr. sudb. stol u P. osudom od 28. kolovoza 1891 broj 4487 odrieši A. M. H. po § 250 t. 3 kp. od obtužbe sbog zločinstva potvore (§ 209 kz.), te ga proglasi krivim prekršaja § 320 sl. f. kz. osudiv ga na 14 dana zatvora.

Javni tužitelj uloži odmah glede odriešujućeg diela osude ništovnu žaobu; branitelj pako osudjenoga predloži, da se A. M. H., koji se je s osudom zadovoljio, do pravomoćnosti ove pusti na slobodu, pošto se je

Digitized by Google

u iztražnom zatvoru nalazio. Tomu se usprotivi javni tužitelj s razloga, što je A. M. H. već od prije do pravomoćnosti sliediti imajuće osude pravomoćno pridržan u iztražnom zatvoru na temelju §§ 171 i 166 t. 2 kp. Sud je zadovoljio molbi branitelja, te zaključio, da se A. M. H. pusti na slobodu. Proti tom zaključku uloži s mjesta javni tužitelj po §§ 105 i 188 kp. pritužbu, pa je A. M. H. i nadalje ostao u iztražnom zatvoru.

Kr. banski stol rješitbom od 11. rujna 1891 br. 20.178 uvaži pritužbu drž. odvjetničtva, dokine zaključak presudnog suda kao na zakonu neosnovan, jer da je obtužnica državnog odvjetničtva proti A. M. H. radi zločina potvore § 209 kz. i prekršaja § 320 sl. f. kz., kao i u istoj stavljeni predlog, da se okrivljenik do pravomoćnosti osude pridrži u iztražnom zatvoru, pravomoćan; jer da osuda, usljed uložene proti njoj žalbe ništovne, pravomoćna nije; jer da ni razlog, zašto je po § 171 i 166 t. 2 kp. odredjen iztražni zatvor, prestao nije, naime da je okrivljenik bez stalnog boravišta i što je jur jednom pokušao iz zatvora uteći, itd.

Kr. stol sedmorice vrhovnom osudom od 9. listopada 1891 br. 3441 zabaci žalbu ništovnu drž. odvjetničtva po § 282 stavka IV, sl. b. kp., a napadnutu osudu kr. sudb. stola u Petrinji potvrdi.

Razlozi: Kr. drž. odvjetničtvo temelji žalbu ništovnu proti prenaznačenom dielu prvosudne osude na § 277 t. 4, 7, 9, sl. a. i t. 10 kp., od tih pak ustvrdjenih razloga ništovnih nijedan nepredleži. Iz zapisnika o glavnoj razpravi proizlazi, da je postupajući u prvoj molbi sud, držeći da u onom činu, koji se obtuženiku A. M. H-u po obtužnici kr. drž. odvjetničtva od 18. kolovoza 1891 br. 2156 inkriminira kao zločinstvo potvore označ. u § 209 kz., nema kriterija toga zločinstva, nego samo onih prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označ. u § 487 kz., o tom predhodno ubaviestio stranke uz poziv, da u tom pogledu stave eventualne predloge svoje.

Taj postupak odgovara posve propisom § 256 kp., pa s toga nestoji, da su time povredjeni ili zanemareni bili takovi propisi zakona ili takova načela postupka, kojih se sud držati ima, već po bitnosti postupka idućega u prilog i kaznenom progonu i obrani.

Usljed toga odpada ustvrdjeni razlog ništetnosti § 277 t. 4 kp.

Isto tako neosnovana je i dalnja žalbena točka, da stvorenom osudom nije riešena obtužba (§ 277 t. 7 kp.), pošto je presudni sud izrekao osudu, koli glede zločinstva potvore, toli glede prekršaja § 320 sl. f. kz., t. j. glede obajuh čina, koji bijahu predmetom obtužbe.

Što se tiče same stvari, to valja istaknuti, da doduše ne stoji nazor suda presudnoga, da kralj. sudb. pristav M. R. u upitnom predmetu nije mogao počiniti zločinstvo zloporabe uredovne vlasti, označ. u § 101 kz., pošto je o molbi obtuženoga, da bude punoljetnim proglašen, tobože samo kot. sudac odlučiti imao (§ 68 posl. reda); no sve da bi sudb. pristav M. R.

Digitized by Google

obtuženika sbilja uputio bio, da spotvori svoj krstni list glede godine rodjenja svoga, naime da napravi iz brojke 1871 1872, ne bi se taj čin pristavu M. R-u mogao ubrojiti kao zločinstvo zloporabe uredovne vlasti po § 101 kz., nego samo kao sukrivnja prekršaja suprot javnim ustanovam i naredbam, označ. u § 320 sl. f. kz. S toga nema u tom, što je obtuženik sudb. pristava M. R-a lažno okrivio prenavedenim kaznenim činom, učina zločinstva potvore označ. u § 209 kz., već samo učina prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označ. u § 487 kz.

U takovom stanju stvari, pa pošto kr. drž. odvjetničtvo samo ističe, da nije ovlašteno po § 402 kp. po uvredjeniku kr. sudb. pristavu M. R-u, da zaište progon obtuženoga glede prenaznačenoga prekršaja (§ 495 kz.), to valja žalbu ništovnu kr. drž. odvjetničtva po § 282 st. IV. sl. b. kp. kao neosnovanu zabaciti.

O čem se obavješćuje . . . itd. uz primjetbu, da u slučajevih, gdje osim još ne riešene žalbe ništovne proti konačnoj osudi predleži i pritužba koje stranke proti zaključku senata glavne razprave, kojim se odredjuje ili dokida zatvor iztražni proti kojem obtuženiku, svi spisi odnoseći se na takovu pritužbu, obzirom na ustanovu § 289 kp. i po analogiji ustanova §§ 291, 305 i 368 kp., imadu se podnieti na riešenje kr. stolu sedmorice kao sudu kasacionalnomu, a ne kr. banskomu stolu.

Priobćio *Josip Tarabochia.*

Iz upravne prakse.

Nadležnost upravnih oblasti nakon pravomoćnosti razdiobe zadružnoga imetka.

U predmetu diobe zadruge S. iz K. ukinula je kr. zem. vlada diobni list, te odredila, u kojem se razmjeru dieliti ima. Usljed toga izdala je kr. kot. oblast u d. M. drugi diobni list, nu kod toga nije se držala riešenja vladina. Taj diobni list postao je pravomoćnim, te je na temelju istoga razdioba u gruntovnici provedena. Nakon toga podnešena je po jednoj diobnoj stranci predstavka, a ta je uvažena po upravnomu odboru u O. Uslied utoka, podnešena po protivnoj stranci proti odluci upravnoga odbora, potvrdila je kr. zem. vlada, odjel za poslove nutarnje, riešitbom od 5. studenoga 1891 br. 31.504 tu odluku upravnoga odbora, odnosno ukinula je ovaj drugi diobni list te odredila, da se imade ponovni postupak povesti. Na onaj navod utočitelja, kojim on dokazuje, da to nisu pisarske ili računarske pogrieške, koje se nakon pravomoćnosti mogu izpravljati, već da se tu nakon pravomoćnosti meritum mienja, da dakle nakon pravomoćnosti diobnoga lista obzirom na § 47 zak. od 9. svibnja 1889 i čl. 11 zak. od 28. veljače 1874 neima više mjesta postupku pred upravnom oblašću, odvraća riešitba:

Digitized by Google

„Prigovori utjecatelja proti nadležnosti upravnih oblasti nisu osnovani, jer su upravne oblasti — kao za zadružne diobe jedino nadležne — ne samo ovlaštene, već i po zakonu dužne izpravljati takove svoje pogrieške, kojim je interesovana stranka povriedjena u svom pravu, kako je to u ovom slučaju izvan svake dvojbe jasno dokazano". *Dr. Križ.*

Ovlaštenje, koje članu zadruge prigodom početka diobnoga postupka pripada, neprestaje njegovom smrću.

U diobi zadruge K. iz V. bio je Danika K. predstavnik jedne loze i kao takav diobna stranka. Isti je imao ženu Baru i dvie sestre Veru i Klaru. Te dvie sestre udale su se iz zadruge prije početka diobe. Obie su umrle ostaviv djece i to prva prije diobe, a druga za vrieme diobe. Za vrieme diobnoga postupka umre Danika. Sada su Bara i nasljednici Vere i Klare zahtievali cieli dio Danike. Kr. kotar. oblast u d. M. odbije taj zahtjev te odredi, da samo Bari pripada $^1/_4$ diela pok. Danike, a to s razloga, jer dioba nije jošte niti u prvom stadiju dovršena bila, te prema tomu valja tu al. 5 § 13 zak. od 3. ožujka 1874. Uslied uložena utoka ukinuše žup. upravni odbor u O. i kr. zem. vlada, odjel za nutarnje poslove, riešitbom od 12. travnja 1889 broj 40.092 ex 1888 tu odluku, te odrediše, da se dio Danike imade upisati na njegovu ostavinu, a to s razloga, što je Danika umro za trajanja diobnoga postupka, dakle iza dana stavljenoga diobnoga zahtjeva, koji je dan u smislu zakona kod redovnih dioba mjerodavan glede ovlaštenja pojedinoga zadrugara". *Dr. Križ.*

Po propisu § 20 zakona od 3. ožujka 1874 o zadrugah i § 29 provedbenoga naputka od 30. travnja 1874 valja dielove sastavljati na temelju procjenbenog operata, izpitavši želje pojedinih djelbenika i mnenje cienitelja kao gospodarskih vještaka; jer se nasuprot nemože smatrati, da je diobno stanje dospjelo do stadija označenoga u § 62 zadr. zak. od 9. svibnja 1889, a niti se može diobni predmet razpravljati po ustanovah zadr. zak. od 3. ožujka 1874.

Zadruga Markovec iz Martinskevesi kbr. 42 živila je i živi i danas kao takova pod jednim kućegospodarom; nu član njezin Imbro sa svojom ženom Janom htjede da se razdieli, te zaišće 27. veljače 1888 pred obć. poglavarstvom diobu.

Premda se je ciela zadruga opirala diobi, odlučeno je ipak zbog pomanjkanja zakonskoga uporišta, odlukom kot. oblasti u Sisku od 2. lipnja 1888 br. 2655, potvrdjenom rješitbom upravnoga odbora županije zagrebačke od 3. kolovoza 1888 br. 748 i rješitbom kr. vlad. odjela za unutarnje poslove od 21. ožujka 1889 br. 36.947, da se dioba provesti ima, te je na ročištu 6. i 7. svibnja 1889 držanom na licu mjesta, ustanovljeno, da će se samo Imbri odciepiti što mu pripada, najme $^1/_6$, a ostali

Digitized by Google

članovi zadruge da će i nadalje u zadruzi ostati. Na onom ročištu je unatoč prigovora ostalih zadrugara po izaslaniku kot. oblasti ustanovljeno, što će na temelju provedene procjene zapasti Imbru M. od pokretnina, nekretnina i zgrada. Operat imao je izraditi mjernik L., koji ga je zaista nečuvenom brzinom izradio i već 12. svibnja 1889 oblasti predložio. Taj operat nebje strankam nikada predočen niti one upitane, da li su s njim zadovoljne.

Primećuje se, da je Imbro, kad je počeo tražiti diobu, neimajuć žive vlastite djece, odselio se sa ženom si k svojoj unuci Rozi S. u Martinskojvesi, i prem mu je na ročištu 1. lipnja 1888 naloženo, da se vrati u zadrugu, nije tomu zadovoljio ni on ni žena mu.

Imbro M. je medjutim dne 9. lipnja 1889, dakle mjesec dana nakon obdržavana ročišta na licu mjesta, umro; a kotar. oblast izda diobni list 20. travnja 1890 br. 6063 ex 1889, kojim mu dopituje $^1/_6$.

Proti tomu diobnomu listu uloži kućegospodar zadruge Stjepan M. utok, u kojem prigovara, da je dioba proti volji većine zadrugara vodjena i da razprava nije dospjela do stepena označenoga u § 62 zadr. zak. od 9. svibnja 1889.

Naknadno saslušani zadrugari nepristaju na diobu, niti dozvoljuju diela Imbrinoj udovi Jani, a nisu joj voljni dati niti odpreme, nego hoće da se u zadrugu vrati; udova Jana naprotiv zahtieva dio Imbrin, pošto da je u tom pogledu isti i oporuku načinio, koja je nadležnom sudu predana.

Upravni odbor županije zagrebačke zadovolji utoku kućegospodara, te rješitbom od 3. veljače 1891 br. 2314 ukine diobnu odluku sa diobnim listom i obustavi dalnji postupak, ujedno odredi, da se mjernički medjutim narasli troškovi propisno obrede i po zadruzi plate; a napokon da se ima udova Jana vratiti u zadrugu pod pretnjom gubitka prava ovlaštenja u zadruzi Markovec nakon minuća u § 53 zadr. zak. od 9. svibnja 1889 opredjeljenoga roka.

Razlozi ovoj rješitbi jesu sliedeći: Pošto se iz razloženog stanja stvari kao i samih spisa vidi, da stanje diobe nije dospjelo do štadija, označenoga u § 62 zadr. zak. od 8. svibnja 1889, a mjernički operat nemože zastupati sastavka dielova, kako je to u §§ 20 i 21 zadr. zak. od 3. ožujka 1874 ustanovljeno; nadalje, da svi pravo glasa imajući članovi, izuzev udovu Janu, prema ustanovi § 38 zadr. zak. od 9. svibnja 1889 nepristaju na diobu, nego i nadalje u zadruzi pod jednim kućegospodarom ostati žele, udova Jana pako nikakova pravnog razloga neima, koji bi njoj u prilog za provedenje diobe govorio, izviše ona je izgubila pravo danom smrti svoga muža tražiti u zadruzi veći dio, nego li ju po propisu § 758 ogz. i § 31 zadr. zak. od 9. svibnja 1889 ide, a i u tom slučaju, na koliko ju članovi zadruge, za slučaj diobe, odpremninom odpravili nebi, imala

Digitized by Google

bi se ista po propisu § 31 zadr. zak. od 9. svibnja 1889 pridružiti jednoj od dielećih se stranaka; nasuprot dužna je po propisu istog § ostati u zadruzi i uživati zadružnu imovinu kao i ostali zadrugari; da neima temelja glede udove Jane niti navod, da je Imbro načinio oporuku ob onoj imovini, koja ga je iz razdieljene zadruge imala zapasti; jer su takove oporuke, kojimi se razpolaže sa idealnim dielom imetka, ništetne; i napokon, da se kod izdanja diobne odluke i diobnog lista nije kralj. kotar. oblast u Sisku niti najmanje osvrtala na okolnost onu, da je Imbro 9. lipnja 1889, dakle punih 10 mjeseci prije izdanja diobnog lista umro, a medjutim da je stupio u kriepost zadr. zak. od 9. svibnja 1889: to se morao diobni list s odlukom ukinuti i dalnji diobni postupak obustaviti

Pošto je pako za života Imbrina po prijašnjem zadružnom zakonu zametnuta bila dioba i tim prouzročeni razni troškovi, koje po zakonu stranke razmjerno nositi moraju, medjutim pako okolnosti se promienile, te diobni postupak obustavljen; to je naravno, da ove troškove ciela zadruga nositi i platiti mora; nu troškovi mjernika L. moraju se nakon točna ustanovljenja njegova rada i primljenih predujmova po tehničkom izvjestitelju kotara sisačkoga prije svega obrediti, pa onda istom zadruzi naplata ovih naložiti.

Konačno pako, pošto se iz spisa razabire, da je Jana udova pokoj. Imbre iz zadruge otišla, a zadrugari neće da joj izplate odpremninu, nego zahtievaju gledom na ustanovu § 31 zadr. zak. od 9. svibnja 1889, da se u zadrugu vrati: to se podjedno odredjuje, da se Jana u zadrugu odmah ima vratiti, pa ako toga neučini, da će se smatrati gledom na ustanovu § 53 zadr. zak. od 9. svibnja 1889, da se je muče odrekla svoje zadruge, pa će se i prema tomu nakon minuća propisanog zakonom roka iz zadruge izključiti.

Proti ovoj rješitbi uložila je udova Jana M. utok, u kojem dokazuje, da je razdioba dielova, izvedena po izaslaniku kot. oblasti, pravovaljana i da je ona stekla na temelju oporuke sva prava na ostavinu svog pokoj. muža Imbre.

Kr. zemalj. vladni odjel za nutarnje poslove nije usvojio utoka i razloga u istom navedenih, već je odpisom svojim oo 22. listopada 1891 br. 27.546 u cielosti potvrdio drugomolbenu rješitbu s ovih razloga:

Po § 20 zakona od 3. ožujka 1874 o zadrugah i k tomu odgovarajućih ustanova § 29 provedbenoga naputka od 30. travnja 1874, valjalo je dielove sastavljati na temelju procjenbenoga operata, izpitavši želje pojedinih dielbenika i mnenje cjenitelja kao gospodarskih vještaka.

Budući da izaslanik kralj. kotar. oblasti, sastavljajući dielove dne 7. svibnja 1889 na licu mjesta, nije postupao po ovih propisih, to i cieli diobni operat nije dospio do stepena označenoga u § 62 zakona od 9. svibnja 1889 o zadrugah, te ga nije moći prosuditi po zakonu od 3.

Digitized by Google

ožujka 1874 o zadrugah, jer kako iz spisa jasno proizlazi, nije sastavak dielova obavljen u smislu § 20 zakona od 3. ožujka 1874 o zadrugah.

Prema takovom stanju stvari nemože valjati ni diobni list od 20. travnja 1890 br. 6063, jer je osnovan na krivoj podlozi, te se je morala potvrditi napadnuta odluka. *Fr. Malvić.*

KNJIŽEVNE OBZNANE.

Die Strafprocessordnung für Bosnien und Hercegovina vom 30. Jänner 1891 sammt den auf dieselbe bezüglichen Gesetzen, Vorschriften, Instruktionen, Erlässen und Verordnungen. — Zum Handgebrauche mit Anmerkungen versehene Privatausgabe. Wien 1891. Str. XVI i 390.

Već je i u „Mjesečniku“ (broj 10 g. 1891 str. 511) spomenuto, da je u komadu XII. Sbornika zakona i naredaba za Bosnu i Hercegovinu, izdanom 15. lipnja 1891, publiciran novi *kazneni postupnik* za rečene zemlje, odobren previšnjim riešenjem od 30. siečnja 1891. — Taj novi postupnik stao je na snagu 1. siečnja t. g. 1892.

Mi ćemo u budućem broju pobliže upoznat naše čitaoce sa načelima toga novoga zakona i upozoriti na njegove osobitosti. Za sada da vidimo pobliže ovu knjigu, koja je izašla na njemačkom jeziku u Beču prema koncu prošle godine, te se označuje kao privatno izdanje.

Anonimni sastavitelj ovako opredieljuje zadaću svomu djelu: ono ima da posluži svim, koji se žele posvetiti sudačkoj službi u Bosnoj, da brže prouče zakon i da upoznaju posebnosti postojećega u ovoj zemlji kaznenoga procesualnoga prava. Oni pako, koji već jesu u bosanskoj sudačkoj službi, u ovoj će knjizi naći praktično-priručno izdanje zakona sa naputci, propisi, naredbami i odpisi, koji spadaju ovamo. A napokon hoće da bude pomoćna knjiga za šire pravničke krugove, imenito za one u austro-ugar. monarkiji, da se lasno upute u zakon, dotično da se orientiraju.

Sastavitelj ove sbirke misli, da sustavno ili tumačeće obradjenje kaz. post. za Bosnu i Hercegovinu nebi tako dobro poslužilo gore iztaknutoj svrsi, kao što će poslužiti ovakovo izdanje zakona, kojemu je za uzor služila Manzova sbirka austrijskih zakona. Mi nemislimo tako, pače smo uvjereni, da bi dobro pisani tumač zakona baš sada mnogo koristio i da bi bio veoma potreban. Nu drage volje priznajemo, da je ovo izdanje inače brižljivo i pomno izradjeno. Gdje treba zakon tumačiti, čini se to u kratko, „ali koliko moguće podpuno i to na temelju suvislosti zakona i naredaba, koje normiraju kaz. procesualno pravo“, „jer ako se vazda imadu pred očima razne u savezu medjusobnom stojeće ustanove zakona, mogu se razabrati načela, na kojih se osnivaju ove ustanove, pa tako je moguća uporava zakona, koja je u skladu sa sustavom i načeli zakona“. Polazeć od ovoga pravila nalazi čitaoc gotovo kod svakoga paragrafa citirane ustanove postup., koje dolaze u drugih paragrafih njegovih, a jesu u savezu sa tumačenom odredbom, ili odredbe sadržane u naredbah, propisih, naputcih, itd., u koliko se protežu na kaz. post. Zatim se navode dogodice ustanove bosanskoga kaz. post., obstojavšega do konca g. 1891 (kaz. post. od 31. kolovoza 1880); ne manje odredbe austr. postup. od 23. svibnja

Digitized by Google

1873, i ustanove osnove ug. kaz. post. Prema potrebi citiraju se takodjer doslovce ili u izvadku ona mjesta iz motiva ovoga zakona, koja se odnose na dotičnu odredbu. — Samo sastavitelj ove sbirke nepoznaje hrv. k. p., a ipak je ovaj barma tolik› važan za bosanske sudove, koliko — osnova ugar. k. p. — Može se odobriti i to, što se svraća pozornost čitatelja na literaturu o kaz. procesualnom pravu; ali sastavitelj sbirke ograničuje se samo na literaturu njemačku.

Sadržaje pako ova knjiga: uvod, naredbu o proglašenju zakona i uvodni zakon, zatim kaz. postup. (§§ 1–433 str. 9–231); propis ob izboru i pozivu prisjednika (pri ežnika) kod kaz. sudova; naputak za kaznene sudove (str. 239—280); naputak za državna odvjetničtva (str. 281 do 298) i provedbenu naredbu (str. 299—360).

Knjiga je tipografički liepo opremljena i neima sumnje, da će mnogim dobro doći. Neznamo, da li je isto ovakovo djelo izdano na hrvatskom ili srbskom jeziku, bit će jamačno da je — premda ga nismo vidili — jer napokon sudovi će u.edovati i ureduju na hrvatskom jeziku; a kako će biti sudaca, koji su možda manje vješti domaćemu jeziku, upravo je nuždno, da se i na ovom jeziku priredi ovakovo izdanje.

— *Право, часопис за правне и друштвене науке* prestade koncem prošle godine izlaziti. Pokrenuto pred više godina vrednim i neumornim Stevanom Maksimovićem, advokatom u Požarevcu, prestade, kad je počeo izlaziti „Branič“; a kad ovaj usnu, uskrsnu „Pravo“ opet početkom g. 1891 pod redakcijom St. Maksimovića, prof. Andre Gjorgjevića i dra. M. Vesnića. Ovaj potonji istupi iz redakcije nekako u sredini prošle godine, a sada donosi svezka za novemb. i decemb. (brojevi 9 i 10) „otvoreno pismo g. Stevi Maksimoviću, advokatu i vlasniku „Prava“ u Požarevcu“, u kojem pisac njegov, prof. Andra Gjorgjević razlaže, da je „prinudjen mnogim službenim poslovima“ predložio njemu (Maksimoviću), da se obustavi izdavanje Prava do boljih vremena, na što je i Maksimović pristao. Gjorgjević se tuži ovdje na nemar mnogih, koji su doprinieli, da se ne može u Srbiji ujamčiti „bezbrižni opstanak jednom valjanom pravnom časopisu“; ali se nada, da će „udruženje srbskih pravnika“ nastalu prazninu ispuniti izdavanjem novoga lista.

Zatim nastavlja A. Gjorgjević ovako: „Ove godine navršuje se dvadeset i pet godina vašega rada na našoj pravnoj književnosti. Vi ste, istina samouk pravnik, ali vaša pobožnička odanost pravnoj znanosti, vaša retka istrajnost u radu na pravnom samoobrazovanju i vaše prirodno bistroumlje, pripomogli su, te ste, pre svega, u vršenju dužnosti vašeg društvenog poziva dokazali: da stojite na visini istinskoga pravobranioca, — o čemu je najbolji dokaz, onaj vaš i vaših kolega, a u svojoj vrsti do danas u nas jedini javni protest protiv neuputnih postupaka jedne policijske vlasti na nevinost i slobodu vašega sugradjanina; a posle toga vašim obilnim književnim radom na pravnim stvarima u listovima: Svetovidu (1867), Srbiji, Budućnosti, Govornici, Radniku, Videlu, zatim u svim pravnim časopisima (u domaćih: Sudski List, Pravda, Porota, Branič, Pravo; a u stranom: Mjesečniku), a naročito u vašoj Zbirci sudskih rešenja (I., II. i III.), zaslužili ste, da budete uvršćeni u red boljih pravnih književnika naših. Kad ovo kažem, ja imam u vidu merodavne ocene vaših radova u odličnom časopisu zagrebačkom, „Mjesečniku“ (br. 1 1885 god.); u Poroti (1880 god. str. 109) od g. Jov. Aćimovića; u „Našem

Digitized by Google

Dobu", listu gosp. dra. Stev. Pavlovića (br. 65 1885 g.); u Istoku (1876 134 br.: 1877 br. 76 i 77), ocenu pok. Svetozara Arsenovića, bivš. člana apelacije, i ostale.

Svim ovim radovima svojim, vi ste zaslužili, da vas svaki iskreni prijatelj naše pravne književnosti danas usrdno pozdravi, i da vam prizna: da ste punih 25 god. usrdno, savesno i korisno služili srpskoj pravnoj knjizi, i uporno se borili za pobedu prava i poštenja nad nepravom i nepoštenjem".

Ovomu liepomu pozdravu pridružuje se Mjesečnik pravom radosti, te čestitajuć svome prijatelju Stevanu Maksimoviću, želi mu, da ga Bog poživi još dugo vieka na čast pravničkoj književnosti našoj, kojoj je on neutrudni radnik i pomoćnik i na radost svojih prijatelja, kojih ima Stevan i ovkraj Save.

Neko vrieme, pošto smo primili posljednju svezku Prava, stiže nam Poziv na predplatu, u kojem g. dr. Milenko Vesnić oglasuje, da početkom nove godine 1892 pokreće *„Pravnik", list za pravne i državne nauke"*, koji će izlaziti u Beogradu jedan put mjesečno na 4—5 štampanih tabaka velike osmine, a stajat će na godinu 15 dinara, a za strane zemlje 20 dinara ili 10 for.

VIESTNIK.

(Presv. g. dru. Stj. Spevcu), predsjedniku našega najvišega suda kr. hrvat.-slav.-dalm. stola sedmorice, čestitalo je 20. prosinca pr. god. i pravničko družtvo po posebnoj deputaciji, sastojećoj od družtvenoga predsjednika presv. g. dra. Franje *Burgstallera* Remetskoga, prof. sveuč. dra. Josipa *Plivarića*, te zamj. drž. nadodvjetnika i vićnika sudb. stola dra. Nikodema *Jakšića*. Na govor predsjednika družtva i vodje deputacije presv. g. pl. Burgstallera, koji izrazi radost prav. družtva s bog imenovanja nj. presvjetlosti za predsjednika najvišega suda, te preporuči interese družtva njegovoj zaštiti, odgovori presv. g. dr. Stj. Spevec veoma prijazno veleć, da je on sam ne samo član prav. družtva od prvoga početka, nego da je sudjelovao kod ustrojenja družtva, kojemu želi svaki napredak, pak će i sa svoje strane rado činiti što bude mogao za njegov razvoj. A u dalnjem razgovoru sa članovi deputacije obeća nj. presvjetlost, da će se postarati, da se budu družtvenomu listu (Mjesečniku) priobćivale načelne rješitbe najvišega suda. — Valja nam reći, da će se ovim posljednjim obećanjem ispuniti davna želja ne samo uredničtva Mjesečnika, nego i svih naših pravničkih krugova, i mi ćemo svi presv. gosp. predsjedniku biti veoma zahvalni za to.

(Družtvene viesti.) Kako je u svoje vrieme oglašeno, sastala se vanredna glavna skupština pravničkoga družtva na 30. studenoga 1891, da vieća o predlozih upravnoga odbora, koji se tiču promjene nekih paragrafa družtvenih pravila. Pošto se sakupio dovoljan broj članova, otvori družtveni predsjednik presv. g. dr. Franjo *Burgstaller Remetski* skupštinu, označiv zadaću njenu. Zatim uze družtveni tajnik dr. M. *Bišćan* čitati pojedine predloge i doda kod važnijih promjena motive, s kojih upravni odbor predlaže dotičnu preinaku. Ovako je redom teklo, te su prihvaćeni predlozi odborovi uz neke preinake, medju kojimi je najznatnija ona, koju predloži g. državni nadodvjetnik *Spitzer*, da najme svake *druge* godine istupa polovica članova

Digitized by Google

upravnoga odbora, koju je preinaku glavna skupština usvojila. Po tom birat će se svake druge godine polovica članova za upravni odbor; ali ostaje nepromienjeno, da predsjednik, tajnik, blagajnik i urednik družtvenoga časopisa ostaju u svojih funkcijah kroz pune četiri godine.

Ako budu ovako promienjena pravila odobrena za vremena, to će se prema njim udesiti rad za buduće, te će redovita glavna skupština, koja se ima po postojećih pravilih obdržavati u drugoj polovici mjeseca veljače o. g., izabrati predsjednika i upravni odbor, koji će funkcionirati četiri, odnosno dvie godine bez promjene.

Tečajem mjeseca prosinca prošle i siečnja o. g. imao je upravni odbor sjednica, da rieši tekuće poslove i priredi materijal za glavnu skupštinu. Najavilo je svoj pristup nekoliko novih članova, koje ćemo priobćiti u budućem broju, a drugi su opet najavili svoj izstup, što će se obznaniti u izvješću. Blagajnik podnio je izvješće ob imovinskom stanju družtva za god. 1891, koje će se predati najprije odboru za pregledanje računa izabranomu, da ga ispita, pa onda sve zajedno predložiti glavnoj skupštini.

(Umrli.) Nova god. 1892 nije sretno ni veselo počela za odvjetnički stališ, imenito za odvjetnike u glavnom gradu, jer su za nekoliko dana izgubili dva uvažena druga svoja. 4. siečnja najme umre *Adalbert Shauff* nakon duge bolesti u 72. godini života; a 8. siečnja umre nakon kratke, ali težke bolesti *Antun Zoričić* u 71. godini života. — *Adalbert Shauff* mnogo traženi i uvažavani odvjetnik, bijaše podpredsjednikom odvjetničkoga odbora, članom upravnoga vieća prve hrvatske štedionice, mnogo godina članom zastupstva glavnoga grada, članom pravničkoga družtva, a od god. 1875 pa do g. 1880 njegovim *blagajnikom*. Upravni odbor prav. družtva u sjednici od 5. siečnja o. g. zapisnički je iztaknuo zasluge pokojnikove za prav. družtvo. — *Antun Zoričić*, diete krajiško, te od g. 1850 ovamo odvjetnik — prije toga služio je u prvoj hrvatskoj štedioni — bijaše muž liepih svojstva; čedan, radin, vrlo prijazan, te postojan i odvažan hrvatski rodoljub, kojega je zanimao svaki napredak narodni, te je kao član i funkcionar u raznih družtvih naših živo radio za boljak naroda; neko vrieme bijaše i članom upravnoga odbora pravničkoga družtva, a kroz mnoge godine sve do smrti pravnim konsulentom prve hrvatske štedionice. — U Gospiću preminu naglom smrti *Antun Križek*, viećnik kr. sudb. stola, istom u 53. godini dobe svoje. — Slava svim!

Mjeseca prosinca umre u Budimpešti dr. *Gustav Wenczel*, umirovljeni profesor sveučilištni. Pokojnik, rodom i poreklom Čeh, dugo je vrieme služio na sveučilištu peštanskom kao profesor pravne povjesti i bijaše kao profesor veoma popularan, i nedvojbeno muž uman i učen. — U Lipskom umre 23. prosinca 1891 dr. Karlo Friderik *Gerber*, predsjednik kr. saksonskoga državnoga ministarstva i ministar bogoštovja. Rodjen 11. travnja 1823 u Ebelebenu, Gerber je u svom životu dostao se velikoga ugleda kao učenjak, i velikih části. Kao profesor učio je na sveučilištu u Jeni, Erlangenu, Tübingenu i napokon u Leipzigu. Od njegovih djela spominjemo: „System des deutschen Privatrechtes“ (15. izdanje 1886); „Grundzüge eines Systems des deutschen Staatsrechtes“; „Gesammelte juristische Abhandlungen“. Zajedno sa *Iheringom* pokrene god. 1856 izdavanje „Jahrbücher für Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechtes“.

(Jur. Doctoreneollegium) i njegovo družtvo za obskrbu udova i sirotčadi držao je 29. prosinca 1891 glavnu skupštinu. Iz izvješća blagajnika

Digitized by Google

dra. *Milanicha* vidi se, da je imovina mirovinska koncem g. 1890 iznosila 2,410.636 for. U ime mirovine plaćeno je godine 1891 svega 204.953 for. Družtvo za mirovine ima 455, a doctorencollegium 503 člana. — Predsjednik ovoga družtva jest dr. Antun barun *Hue* pl. *Glunek.*

Imenovanja. Nikola *Babić*, sudb. pristav i Vlad. *Simić*, pristav, imenovani su erarskimi odvjetnici nižega plaćevnoga razreda, a dr. Kreš. *Kvaternik*, pristavom kod kr. ravnateljstva erar. pravnih posala u Zagrebu; fin. perovodni vježbenici Mihajl *Zakó* i dr. Mavro *Engel* imenovani su financ. perovodjami II. razr. kod kr. financ. ravnateljstva u Zagrebu; Josip *Mesić* prislušnikom.

U Bosnoj i Hercegovini: Gustav *Kottnauer*, nadsavjetnik vrhovnoga suda, imenovan je držav. nadodvjetnikom kod vrhovnoga suda u Sarajevu; Jovan *Manojlović*, nadsavjetnik vrhovnoga suda, predsjednikom okružnoga suda u Travniku; nadsavjetnik vrhovnoga suda Gjuro *Trešćec*, predsjednikom okružnoga suda u Banjaluki; Lavoslav *Vragović*, titul. nadsavjet. vrhovnoga suda, predsjednikom okružnoga suda u Mostaru; Josip *Karlović*, predsjednikom okružnoga suda u Sarajevu; Roman *Levicki*, predsjednikom okružnoga suda u Bihaću; Franjo *Tschoff*, predsjednikom okružnoga suda u D. Tuzli.

Premještenja. Julio *Löwenthal*, viećnik kr. sudb. stola iz Petrinje u Sisak, gdje mu je predana uprava kot. suda; Josip *Turelli*, viećnik sudb. stola iz Mitrovice u Petrinju; Vukašin *Milankovic*, kr. kor. sudac iz Bošnjaka kot. sudu u Vinkovce; Vaso *Bosanac*, kot. sudac iz Klanjca kr. sudb. stolu u Varaždin; dr. Antun vitez *Tajčević*, sudb. pristav iz Virovitice u Bošnjake, gdje mu je povjerena uprava kot. suda. Sudb. pristavi: Kosta *Čepulić* iz Varaždina u Karlovac, Pavao *Vrkljan* iz Iloka u Varaždin, Josip *Draženović* iz Vrbovskoga u Senj, Dušan pl. *Barac* iz Gospića u Dugoselo, Mihajlo *Dimović* iz Senja u Gospić, Vilim *Janda* iz Gospića u Rumu, Oto *Maksimović* iz Zlatara u Vrbovsko, Nikola *Bišćan* iz Iloka u Klanjec, gdje mu je povjerena uprava kot. suda; Gjuro *Štefanović* iz Vukovara u Ilok, gdje mu je povjerena uprava kotar. suda, Julio *Vodvarka* iz Senja kr. sudb. stolu u Gospić, Sava *Marković* iz Karlovca u Senj, gdje mu je povjerena uprava kot. suda; Drag. *Stuhlhofer* iz Zemuna u Vinkovce; Nikola *Igić* iz Garešnice u Zemun, Nikola *Babić* iz Vel. Gorice u Sisak, Rudolf *Peharc* iz Nove Gradiške u Vel. Goricu, dr. Jov. *Veličković* iz Zemuna u Belovar, Janko *Šibenik* iz Belovara u Novu Gradišku, Gligorije *Pantelić* iz Osieka u Mitrovicu, Hinko *Gregorčić*, viećnik sudb. stola iz Vinkovaca u Požegu; Petar *Sabolić*, kot. pristav iz Delnicah u Novi; Josip *Rehman*, kot. pristav iz Novoga u Perušić; Ljubomir *Babić*, kotar. pristav iz Sušaka u Zagreb, te je pridieljen zem. vladi; Konstantin *Rojčević*, kot. pristav iz Djakova na Sušak; Josip *Stefanović*, sudb. pristav iz Udbine u Krnjak, gdje mu je povjerena uprava kot. suda; Franjo *Kovačić*, kotar. pristav iz Varaždina Ivanec; Eduard pl. *Mrzljak*, kot. pristav iz Ivanca u Varaždin.

Stečaji.

Veljača. Ostavina Alojsa *Stagla* u Ludbregu. — Kr. kot. sud u Ludbregu (odl. od 4. siečnja o. g. br. 24). — Z. dr. Vladoj Valenko, umirovljeni kot. sudac, zamj. Ljudevit pl. Švagel, javni agent; m. upr. steč. odvj. dr. Antun Damaška, svi u Ludbregu. — R. pr. 15. veljače, ročište 16. veljače o. g.

Digitized by Google

Ožujak. Štefan *Cifrek*, krojač u Ivanićgradu. — Kr. kot. sud u Križu (odl. od 8. siečnja o. g. br. 231). — Z. i pr. u. odvjetnik Antun Kešer u Križu; zamj. Milan Fajtović, blagajuik u Ivanićgradu. — R. pr. 30., ročište 31. ožujka o. g.

Dopisnica uredničtva.

— G. dr. J. *Jančiković*, Vinkovci. Prilog „osnova zakona o vodnom pravu" priložen je broju 7 Mjesečnika od g. 1891, a ne broju za rujan ili listopad. Izvolite dakle razviditi, pa ako ga ne nadjete kod broja 7, poslat ćemo Vam ga. — Glede ostalih brojeva, koji Vam manjkaju i glede onih, koje bi Vi mogli u zamjenu nam ustupiti, potrpite se malko.

— G. A. *Tončić*, Novimarof. — Brojevi 10 i 11 Mjesečnika od god. 1891 poslani.

— G. dr. St. *Tkalac*, Karlovac. — Gledat ćemo, da dobijete što prije zamoljenu stvar.

— G. A. *Vancaš*, viećnik, Belovar. — Brojevi 5 i 7 g. 1891 poslani.

Poziv na predplatu.

„Mjesečnik" pravničkoga družtva u Zagrebu izlazi svakoga mjeseca jedan put najmanje na tri štampana tabaka.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga **bezplatno**; za nečlanove stoji na godinu 8 for. — Slušaoci pravo- i državoslovnih nauka plaćaju polovicu ove ciene t. j. 4 for. na godinu. — Pojedini brojevi stoje 60 nč. — Novi članovi mogu dobiti starije godišnjake, u koliko ih ima, za 4 for.

Sastavci štampani u Mjesečniku nagradjuju se. Za štampani tabak izvorne radnje plaća se 20 for., prevoda 10 for., a praktičnih izvornih slučajeva 15 for. a. v. Rukopisi šalju se uredničtvu franko; poslani rukopisi ne vraćaju se.

Reklamacije molimo da se upravljaju uredničtvu, i to najkašnje mjesec dana nakon izdanoga broja, koji se reklamira.

„Mjesečnik" prima i oglase te ih što jeftinije računa.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Izkaz

novosastavljenih gruntovnih uložaka, sadržavajućih nekretnine, razdieljene izmedju kralj. držav. šumskog erara i imovnih obćina, koji su predani na rukovodjenje nadležnim kr. sudovom, i to:

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime sudb. kotara	Ime por. obćine	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze	dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo dana	Rok za povedenje konačnoga izpravka: izteče dana	Opazka
1	Kr. kotarski sud u Mitrovici	Kralj. državni šumski erar	Mitrovica	1	Martinci	1. srpnja 1885	1. srpnja 1885	31. prosinca 1885	Dne 1. siečnja 1887 predani na dalnje rukovodjenje kr. sudb. stolu u Mitrovici, u smislu naredbe od 18. prosinca 1886 br. 17.689 (br. 59 sbor.)
			Šid	2	Lipovac				
				3	Batrovci				
				4	Mala Vašica				
				5	Morović				
				6	Jamina				
				7	Strošinci				
			Mitrovica	8	Grk				
				9	Bosut				
				10	Rača				
			Ruma	11	Grabovci				
			Zemun	12	Obrež				
				13	Krnješevci				
				14	Ugrinovci				
				15	Mihaljevci				
			St. Pazuva	16	Belegiš				
				17	Surduk				
				18	Čartanovci				
		Petrovaradinska imovna obćina	Mitrovica	1	Martinci				
			Šid	2	Batrovci				
				3	Adaševci				
				4	Mala Vašica				
				5	Ilinci				
				6	Morović				
				7	Jamina				
			Mitrovica	8	Grk				
				9	Bosut				
				10	Rača				
				11	Kuzmin				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime sudb. kotara	Ime por. općine	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze		dan. od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka dana: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka dana: izteče	Opazka
1	Kralj. kotarski sud u Mitrovici	Petrovaradinska imovna občina	Ruma		12	Jarak	1. srpnja 1885	1. srpnja 1885	31. prosinca 1885	Dne 1. siečnja 1887 predani na dalnje rukovodjenje kr. sudb. stolu u Mitrovici, u smislu naredbe od 18. prosinca 1886 br. 17.683 (br. 59 sbor.)
					13	Hrtkovci				
					14	Nikinci				
					15	Platičevo				
					16	Klenak				
					17	Grabovci				
					18	Vitojevci				
					19	Ogar				
			Zemun		20	Kupinovo				
					21	Obrež				
					22	Ašanja				
					23	Progar				
					24	Petrovčić				
					25	Boljevci				
					26	Jakovo				
					27	Bečmen				
					28	Surčin				
					29	Dobanovci				
					30	Čortanovci				
			Mitrovica		31	Mitrovica				
2	Kr. sudbeni stol u Petrinji	Kr. državni šumski erar	Čemernica	Glina	1	Gradac mali	1. srpnja 1885	1. srpnja 1885	31. prosinca 1885	
					2	Brestik				
					3	Kobiljak				
					4	Žirovac				
					5	Brezovopolje				
					6	Brubno				
					7	Buzeta				
					8	Vrtline				
					9	Borovita				
					10	Oblaj				
					11	Bojna				
					12	Sjeničak				
					13	Kovačevac				
					14	Dugoselo				
					15	Sjeničak gor.				
					16	Slavskopolje				
					17	Vrginmost				
					18	Blatuša				
					19	Malička				
					20	Perna				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze: sudb. kotara	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze: por. općine		dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: izteče	Opazka
							dana		
2	Kr. sudbeni stol u Petrinji	Kr. državni šumski erar	Čemernica	21	Pecka	1. srpnja 1885	1. srpnja 1885	31. prosinca 1885	
				22	Crnipotok				
				23	Ponikvari				
				24	Vranovina mala				
				25	Staroselo				
	I. banska imovna občina		Glina	1	Taborište				
				2	Slatina				
				3	Stankovac				
				4	Selište				
				5	Gračenica				
				6	Turčenica				
				7	Bišćanovo				
				8	Selkovac gor.				
				9	Solina velika				
				10	Jame				
				11	Hadjer				
				12	Mokrice				
				13	Medjurače				
				14	Novoselište				
				15	Križ				
				16	Pecka				
				17	Strašnik				
				18	Lušćani				
				19	Bačuga				
				20	Grabovac				
				21	Vlahović				
				22	Gradac veliki				
				23	Gradac mali				
				24	Brestik				
				25	Kobiljak				
				26	Žirovac				
				27	Brezovopolje				
				28	Brubno				
				29	Klasnić				
				30	Buzeta				
				31	Vrtline				
				32	Borovita				
				33	Oblaj				
				34	Bojna				
				35	Sašava				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime sudb. kotara	Ime por. općine	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze		dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo dana	Rok za povedenje konačnoga izpravka: izteče dana	Opazka
2	Kr. sudbeni stol u Petrinji	I. banska imovna občina	Glina	Čemernica	36	Joševica	1. srpnja 1885	1. srpnja 1885	31. prosinca 1885	
					37	Selište dolnje				
					38	Šatornja				
					39	Dvorište				
					40	Novoselo				
					41	Sjeničak				
					42	Kovačevac				
					43	Lasinja				
					44	Dugoselo				
					45	Degoj				
					46	Bučica				
					47	Trstenica dol.				
					48	Boturi				
					49	Trstenica gor.				
					50	Kozarac				
					51	Kirin				
					52	Ostrožin				
					53	Sjeničak dol.				
					54	Sjeničak gor,				
					55	Pešćanica				
					56	Bukovica				
					57	Batučova kosa				
					58	Gredjani				
					59	Blatuša				
					60	Malička				
					61	Perna				
					62	Pecka				
					63	Crnipotok				
					64	Katinovac				
					65	Vranovina m.				
					66	Staroselo				

(Sliedi.)

Digitized by Google

Pravno-povjestni podatci o Turopolju.

Napisao dr. *Šandor* pl. *Bresztyenszky.*

(Nastavak.)

Izprave i pisci iz dobe hrvatskih vladara domaće dinastije, na temelju kojih nam predočuju Brašnić i Rački jasnu sliku bitnosti i ustrojstva starih rodnih župa, govore izcrpivo samo o dalmatinskoj Hrvatskoj, dočim neima o posavskoj Hrvatskoj istodobnih izpravah i viestih, koje bi nam nedvojbeno dokazivale, da je i taj dio naše domovine bio onako uredjen, kao što dalmatinski.

Nu naši pisci izvadjaju iz okolnosti, što nalazimo odmah u prvo vrieme vladanja Arpadovaca i medju Dravom i Savom plemenske župe, punim pravom zaključak, da su takove morale postojati i prije konca 12. stoljeća; to sliedi takodjer iz narodnoga jedinstva pučanstva, koje je stanovalo u oba diela Hrvatske i koje ističu i navedeni jur magjarski pisci, te ga priznavaju razlogom, s kojega nisu bile „magjarske“, kako veli barun Jeszenszky, županije: Zagreb, Varaždin, i t. d. uprav onako uredjene, kako one s lieve obale Drave, to sliedi napokon i iz državnoga jedinstva dalmatinske i posavske Hrvatske do sv. Ladislava, što uzprkos protivnih tvrdnja njekih magjarskih pisaca, priznaje i dokazuje izim hrvatskih pisaca, kako jur navedosmo, i Krajner.

Nu te plemenske župe i u obće stare uredbe, osnovane na srodstvu, sužuju se, dotično izčezavaju za vrieme ugarsko-hrvatskih kraljeva najprije u posavskoj Hrvatskoj. Biva to neposredno pod uplivom same kraljevske moći, koju je, kako vidjesmo, sv. Stjepan u Ugarskoj stvorio, ukinuvši vlast ple-

Digitized by Google

mensku, koju su njegovi nasljednici, došavši i na hrvatski prestolj, počeli uspješno učvršćivati u ovoj svojoj novoj kraljevini.

Pravo veli u tom pogledu Rački,[59] govoreći o prelazu kraljevske vlasti u Hrvatskoj na Arpadovce, da je u monarkijah srednjega vieka značilo prenieti vladalačku moć na vladara strane države, prenieti bilo narodnoga života izvan njegove periferije.

Glavna poluga kraljevske moći u Ugarskoj bijaše uprav „systema castrorum“, sa bez obzira na plemenske sveze, po njemačkom primjeru ustrojenimi „comitatus-i“, sa po kralju imenovanimi „comites“ i njihovimi častnici, sa množinom, samo kraljevskomu „comesu“ podredjenimi jobbagioni i castrensi, i sa kraljevskimi gradovi i njihovimi slobodnimi gradjani. Jedino plemstvo, kako jur razložismo, nije obćenito podpalo pod vlast toga sustava, pa je nedvojbeno i ta okolnost razlogom, što je hrvatsko plemstvo razmjerno duže uzčuvalo svoje posebitosti, te je istom polovicom 14. vieka izjednačeno s ugarskim.

Ugarski kraljevi uvadjaju dakle rano sustav sv. Stjepana u najbliže im predjele Hrvatske, te ustrajaju „comitatuse“, kakovi bijahu i u Ugarskoj. Nu te nove, velike, na teritorialnom sustavu osnovane županije nisu niti u tom predjelu Hrvatske sasvim uništile hrvatske male plemenske župe sa izabranim si županom i inim častničtvom na čelu, sa plemenskimi zajedničkimi zemljami u njihovom obsegu.

Te župe postoje u nekih predjelih jošte i dalje, pa se i one označuju u izpravah 13. vieka rječju „comitatus“.

Na temelju izprava iz dobe Arpadovaca, slovećih o Hrvatskoj, jesu od navedenih „comitatus“ nedvojbeno stare rodne župe, kojih nam je ustrojstvo donjekle pobliže poznato, Kalnik, Moravče i Rovišče, a najpače, makar da se nespominje kao „comitatus“ Turopolje.

Klaić spominje u svojoj spomenutoj razpravi za obstanak rodnih župa medju Dravom i Savom za vladanja Arpadovaca

[59] Besjeda u svečanoj sjednici jugosl. akad. dne 6. prosinca 1890.

Digitized by Google

i taj razlog, što je broj „comitatusa“ tude vrlo velik; nemogu to dakle biti „teritorialne“, veće županije poput ugarskih, nego barem djelomice male, hrvatske plemenske župe.

Čini mi se, da je Klaić sasvim valjano označio položaj tih župa prama novo uvedenim „županijam“, ustrojenim u duhu „systema castrorum“. Župe su najme, na koliko se neradi o plemstvu, postale upravni organizam, p o d r e d j e n u vojničkih poslovih, manje u drugih, kojemu kr. castru i u njem stolujućemu, po kralju imenovanomu županu i njegovim doglavnikom; one su dakle prestale biti neposredni udovi države, representirani na kraljev. dvoru i u saborih po svojih iz plemena izabranih županih, kao što je to bivalo po starom hrvatskom državnom pravu.

Taj, djelomice podredjeni položaj župa prama županijam bio je nedvojbeno i razlogom, da se, za razlikovati župu od županije, u kojoj ona leži, veli u jednoj izpravi od g. 1227: „possessionem meam emptitiam, vrazilaz vocatam in d i s t r i c t u zagrabiensi, de c o m i t a t u Morocha constitutam“;[60] tu je darovatelj posjeda „Vražji laz“, meštar Nikola, sin Petra ludbrežkoga, nedvojbeno hotio reći, da taj posjed leži u ž u p i moravečkoj, koja je u ž u p a n i j i zagrebačkoj.

Rieč „comitatus“ preotjela je i za oznaku župa — kao što i rieč „comes“ za onu župana — tim laglje mah, što se je već, kako spomenuh, rabila u dalmatinskoj Hrvatskoj za vremena domaćih kraljeva.

Za Arpadovaca rabi se rieč „comitatus“ i za one župe u Hrvatskoj (preko Gvozda), u koje nije, kako i navedeni magjarski pisci priznavaju, sustav sv. Stjepana nikako dirao, pa Hajnik[61] veli naročito, da se iz naziva „comitatus“ nesmije zaključiti, da su te župe bile uredjene kao što i ugarske.

Rekoh, da „comitatus“ u doba Arpadovaca označuje u obće javnu vlast; budući da su takovu, makar u užem obsegu vršile — kako nam nedvojbeno dokazuju izprave, kojimi ćemo se kašnje baviti — i rodne župe, to nenalazim ni-

[60] Tkalčić, Monum. Epp. zagrab., I., str. 58.
[61] Magyaralketmányés jogtörténelem, I., str. 187.

Digitized by Google

kakovoga razloga, zašto bi se morale rieči „comitatus“ i „comes“, koje imadu i u Ugarskoj raznovrstno znamenovanje, bezuvjetno izključiti od oznake rodnih župa i njihovih biranih župana u Hrvatskoj za vrieme Arpadovaca, kako to Pesty zahtjeva, koji u tom pogledu tako daleko ide, — nenavadjajući ipak dokaza — da apodiktički tvrdi, da medju Dravom i Savom nije bilo „župa“ niti prije osvojenja magjarskoga. Nemogući Pesty u izpravah iz 13. i 14. stoljeća ignorirati rieči: „supanatus“ i „supanus“, tumači ih ovako:

Njemu je „supanatus de Novak“, ležeći u današnjoj Slavoniji kraj Drave, koji se naziv nalazi u povelji kralja Bele IV. od god. 1255, samo stanovita zemlja, a ne župa, oblast. Pesty ne imade pravo. Kralj najme spominje napose „terram quandam Novak“ i tu zemlju ostavlja i nadalje samostancem sv. groba, a napose opet navadja „totum supanatum de Novak“, koji darova banu Prezdi, pa čineći to, izuzimlje od toga potonjega darovanja naročito zemlju Novak, veleći „praedictam tamen terram exceptam esse volumus“.[62]

Kralj dakle, darujući „cielu župu Novak“ banu, izuzimlje od toga darovanja onu zemlju Novak, koju su samostanci jur prije posjedovali; zemlja dakle Novak ležala je u istoimenoj župi, kralj naročito spominje i luči zemlju od župe. Isto tako pogriešno shvaća — ili tumači — Pesty rieč „supanus“, nalazeći ju uprav u izpravi, koja spominje župana „de campo zagrabiensi“, t. j. Turopolja; on najme veli: „ovdje se nalazeća rieč župan nemora biti upravo oznaka časti, već može biti i osobno ime“.[63] Takovih razloga netreba nam pobijati.

Nedvojbeno je dakle izpravami dokazano, da „system castrorum“, uveden iza sv. Ladislava i u posavsku Hrvatsku, nije uništio, već samo suzio i oslabio stare plemenske župe. „Ovakova je — veli Smičiklas[64] — prastara župa evo na ogledu Zagreba: Turopoljska“.

---

[62] V. Tkalčić. Monum. Epp. zagrab., I., str 104.
[63] V. cit. djelo, II., str. 301, 366 i 369, sr. i dr.
[64] Hrvatska povjest, I., str. 517.

Digitized by Google

Jest, u plemenskoj župi nalazimo pravni temelj uredaba plemenite občine Turopolja, a „systema castrorum“ jest samo djelomice, i to više na vanjštinu, nego na bitnost njezinu uplivao, o čem ćemo se najbolje osvjedočiti promotriv same pravne uredbe Turopolja.

II.

Iztražujuć prvobitni pravni temelj uredaba plemenite občine, naveo sam razloge, s kojih se povelja Bele IV. od g. 1225, ako i jest istinita, nemože smatrati početkom prava i sloboština turopoljskih plemića, tim manje, što nesadržaje nikakovih pobližnjih podataka niti ob ustroju občine, niti ob imovinskom i osobnom pravu njezinih članova.

Takovih podataka nalazimo istom u spomenutih jur izpravah banova: Stjepana od g. 1255, Joakima od g. 1271 i Nikole od g. 1278.

Prije g. 1255 spominju se njeka mjesta, ležeća u Turopolju ili u neposrednom mu susjedstvu, u listinah o medjah raznih imanja,[65] pravnih podataka o Turopolju neima u njih.

Prolistajmo sada izprave rečenih banova navedenim redom.

Spomenuti jur „Extractus privilegiorum“ od god. 1748 spominje (str. 27) dvie izprave bana Stjepana ob istom predmetu, jednu najme od g. 1249, a drugu od g. 1255.

O prvoj nenadjoh nigdje pobližjih vjesti, dočim je potonju ban jošte iste godine glavom podnio Beli IV., moleći ga, da ju kraljevskom poveljom potvrdi, što bje odmah učinjeno.[66]

Tu su kraljevu povelju, sadržavajuću doslovce izpravu bana Stjepana, iznjeli Stjepan, sin Petkov „Suppanus“ (župan) turopoljski i drugi Stjepan, sin Markov, god. 1436 pred kralja Sigismunda, moleći ga, da ju i on potvrdi, a kralj udovolji njihovoj molbi.[67]

---

[65] V. Tkalčić, Mon. Epp. Zagrab. I., str. 37, 38, 41—43.

[66] V. Fejér, Cod. dipl. tom. IV., vol. 2, str. 288. Fejér zove tu povelju „Fundamentales nobilium de Turopolya libertatum litterae“. Ibid.

[67] Sigismundova povelja tiskana je u cit. djelu Palugyay-a (v. op. 6).

Digitized by Google

Ban Stjepan izvadjao je sredinom 13. vieka važnu zadaću u Hrvatskoj.

Govoreć o propadanju sustava sv. Stjepana, spomenuo sam, kako su mnoge zemlje, spadajuće na kraljevska castra, od ovih otudjene, te došle budi darovanjem borećih se pretendenta krune, budi nasiljem, u posjed privatnika.

Bela IV. jošte kao „mladji" kralj, pa brat mu Koloman kao vojvoda Slavonije, ukidali su nezakonita odsvojenja, te vraćali kr. castrom otete jim zemlje.

Jošte više nego li darovnice pretendenta i s njihovimi borbami suvisle otimačine uzdrmala je provala Tatara pravnu sjegurnost posjeda u kraljevinah Ugarskoj i Hrvatskoj, a isto tako i one otimačine, koje su zaredale nakon poraza Tatara.

Bela IV., želeći opet uzpostaviti pravnu sjegurnost u Hrvatskoj, naloži Stjepanu, „banu ciele Slavonije i kapetanu Štajerske", da obidje cielu banovinu, razpita i sudi o posjedovnih preporih, te povrati svakomu svoje, a najpače kralj. castrom nezakonito otete zemlje.[68]

Akoprem je ban bio ovlašten obavljati taj posao „po cieloj Slavonije preko Drave", pa ga i nalazimo u tom djelovanju s lieve i desne obale Save, nije ga ipak svigdje sam obavljao; barem u županiji garešničkoj provadja isti posao po kraljevskom nalogu magister Čak.[69]

Godine 1255 dodje ban u tom svom djelovanju u dodir sa žitelji, koji onda stanovahu u današnjem Turopolju.

Povod tomu dadoše mu „jobbagiones castri zagrabiensis", svojatajući si šumu, koja po opisu medja, nalazećem se u banovoj izpravi, jeste nedvojbeno današnji turopoljski lug.[70]

---

[68] U jednoj izpravi od g. 1245 veli Bela IV. o banu Stjepanu, da je u njem našao „muža po svom srdcu". V. Fejér, Cod. dipl. t. IV. v. 1, str. 383. V. takodjer: Tkalčić, Mon. Epp. zag. I., str. 94, 103, 113, 117, 118; Smičiklas, cit. djelo I., str. 339, 341 i Hajnik: Magyar alkot. és jogtört. I., str. 241.

[69] V. Tkalčić, cit. djelo, I., str. 115.

[70] Tako shvaća i „Extractus Privilegiorum od g. 1748 kao i Kerchelich. Hist. eccles. zagrab., str. 326. Novije latinske izprave zovu taj lug „magnus lucus"; u povelji kralja Andrije II. od g. 1217, ustanovljujućoj medje posjeda crkve zagrebačke, spominje se šuma „Vlcilug" (ve-

Digitized by Google

Neveli se istina naročito, da šuma leži in „Campo“ ili in „Campo zagrabiensi“, kako se je Turopolje prvobitno označivalo, a „jobbagiona“ grada Zagreba bijaše u 13. stoljeću, kako jur vidjesmo, takodjer u Sopnici, Glogovnici, Blaguši, Kašini i Kobiljaku, nu imena voda i mjesta — Sava, Odra, Lekenik, Buna, Ribnica, Kuče i Mraclin — koja se navadjaju kao medje te šume, dokazuju nedvojbeno, da je ona t. zv. turopoljski lug.

Da se ustanovi, kako velik bijaše lug i u obće posjed, što ga uzanj imadjahu ti jobbagiones castri zagrabiensis, važne su ne samo granice upitne šume, nego i navadjanja susjeda jobbagiona, medju kojimi se spominje zagrebački kaptol, red križara i hospitalaca i opatija Topuska.

Nu kako se je iza rečene godine tok Save, a valjda i drugih voda više puta menjao, a njekih posjeda i mjesta, a najpače drveća, zdenaca, puteva itd., koji se spominju kao medjaši, nestalo, dvojim, da bi se mogla površina luga i u obće Turopolja po izpravi od g. 1255 danas označiti.

Prodjimo razpitivati tu izpravu sa pravnoga gledišta, s kojega nam ta izprava pruža dva važna podatka, jedan najme o razredih pučanstva toga predjela, a drugi o pravu vlastničtva na lug.

O pučanstvu spominjem ovdje samo to, da je ono sastojalo iz plemića, jobbagiona zagrebačkoga castra, te iz podanika („de genere servientium“).

O pravnom položaju samih jobbagiona, o kojih se, kao o najvažnijem razredu govori u ovoj kao i u izpravah od g. 1271 i 1278, razpravljati ćemo onda, pošto budemo naveli sadržaj tih dvijuh i njekih drugih izprava, a sada ćemo pobližje razpitivati pravo vlastničtva na „lug“ po sadržaju izprave od g. 1255 i drugih, odnosećih se na djelovanje bana Stjepana ob uredjenju posjeda. Ban, uredjivajući u Slavoniji po nalogu kralja zemlje, spadajuće na castra, veli, da jobbagioni zagre-

liki lug) blizu Zetina, ali nije izvjestno, da je istovjetan sa turopoljskim lugom.

Digitized by Google

bačkoga castra svojataju sebi stanovitu šumu; nu oni niti nenavadjaju posebni pravni naslov na nju, niti netvrde, da jim ju tko otima, a niti neprigovara nitko njihovomu zahtjevu, pače svi susjedi, upitani od bana o stanju stvari, ob istinitosti tvrdnje jobbagiona, potvrdjuju istu.

Zato ban, osvjedočivši se o pravu jobbagiona na tu šumu, vraća i ostavlja im istu mirno kao njihovu svojinu („eisdem, s. c. jobbagionibus dictam sylvam nomine juris ipsorum restitui fecimus, pacifice relinquendo").

Opisavši ban medje šume, ističe opet, da šuma pripada jobbagionom na temelju njihovoga prava („ratione juris ipsorum"), a plemići i podanici neimadu u njoj nikakovoga djela („nobiles autem non habent ibi aliquam portionem, nec illi habent quidquam portionis, qui sunt de genere servientium").

Nejasno je u toj izpravi, zašto ban veli, da „vraća" šumu jobbagionom, kad niti oni koga tuže, da jim je istu oteo, niti se nerazabire iz druge koje okolnosti, da ju posjeduje treća koja osoba; nejasan je taj „povrat" i za to, što jobbagioni nisu uztvrdili, da je šuma njihova bila, već rekoše, da jest njihova („suam esse asserebant").

Napokon manjka, kako rekoh, u izpravi, dotično u tvrdnji samih jobbagiona, u kazivanju susjeda, kao i u dosudjenju bana oznaka posebnoga pravnoga naslova za vlastničtvo jobbagiona na tu šumu; neveli se bo, niti da su ju dobili kr. darovnicom, niti privatopravnim kojim poslom, a niti ju nesvojataju; dotično ban jim istu nedosudjuje kao pripadnost zagrebačkoga castra.

U svem tom nalazimo razliku izmedju izprave o turopoljskom lugu i ostalih istodobnih izprava ob uredjenju posjeda u Hrvatskoj.

Evo dokaza za to.

G. 1252 sudi ban Stjepan u parnici medju njekimi jobbagioni zagrebačkoga castra i Nikolom, sinom Hudislava o zemlji „Scepnicha". Jobbagioni, tražeći od Nikole rečenu zemlju, vele, da je ista pripadala rečenomu castru („illam,

Digitized by Google

s. c. terram — castri fuisse memorati"), a Nikola da ju je posvojio.

Uvjerivši se ban toli iz listina, koli iz kazivanja plemića, da navodi jobbagiona nisu istiniti, a zemlja da je baština (jure haereditario) Nikole, dosudi istu njemu i njegovim potomkom.

Akoprem ban u ovom slučaju nevraća prepornu zemlju castru, to ipak označuje u uvodu te izprave zadaćom svoga djelovanja, da zemlje odsvojene od castra, ovim povrati („terras castri . . . . . alienatas, judicantes castro restituerimus").[71]

Izpravom od g. 1258 izriče ban osudu na tužbu Andrije, velikog župana („comes") varaždinskoga i jobbagiona „castri de Zagoria" proti Vratislavu i Noreti, radi zemlje, koju tužitelji traže opet na temelju prava castra („reambulaverunt nomine castri . . . . . proposuerunt: quodilla particula terrae fuisset castri"). Nu pošto nehtjedoše tužitelji položiti dosudjenu jim prisegu, ostade zemlja Vratislavu i Noreti.

I u toj izpravi veli ban, da je došao u Zagorje, da sudi vrhu zemalja castra („perveniums ad Zagoriam, et ibi incepimus terras castri judicare").[72]

Iz ovih izprava sliedi glede pravnoga naslova dvoje: prvo, da ban smatra castrum, a ne jobbagione neposrednim vlastnikom zemalja, pa zato i veli, da će zemlje, obnadje li zahtjev jobbagiona opravdanim, castru, a istom preko ovoga, jobbagionom povratiti, dosuditi, — i drugo, da i jobbagioni neizvadjaju svoje zahtjeve na dotične zemlje iz vlastitoga prava, nego iz prava castra na iste.

Isto stanovište nalazimo i u trih poveljah Bele IV.

U prvoj — od g. 1256 — pripovjeda, kako je odredio, da se sve zemlje i pravo castra, posvojena neovlašteno poslje izgona Tatara, imadu castru povratiti, („terras seu alia jura a castro . . . . occupata . . . . castro restitui faceremus"), a banu Stjepanu da je povjerio izvedjenje toga u banovini preko Drave.

[71] V. Tkalčić, Mon. Epp. zagrab., I, str. 94.
[72] Ibid. str. 117.

Digitized by Google

Važna je u ovoj povelji ustanova o tom, kako imade ban postupati. kad nadje, da tko posjeduje zemlje castra na temelju darovnice kralja Bele: („ex nostra collacione“) u takovom slučaju imade ban ustanoviti posjedniku rok, u kojem ovaj mora doći pred kralja, te mu svoje povlastice podastrieti.[73]

U drugoj povelji, izdanoj sliedeće godine 1257, upućuje kralj magistra Čaka, kojega je, kako rekosmo, poslao u garešničku županiju, da najprije opozove, ukine, posvojenja, učinjena na zemljah i pravih castra, („ut et terras ac alia jura castri memoreti indebite occupatas, revocari“), a onda obidje, dotično novimi medjaši označi zemlje jobbagiona i castrensa, t. j. one, koje ti žitelji uprav usljed pravne sveze, odvisnosti od castra posjeduju („et jobbagionum castri terras . . . . . quas castro hactenus pacifice tenuerunt a terris castrensium reambulari“).[74]

Treća napokon povelja od iste godine ističe jošte izrazitije, kako pravni naslov jobbagiona na zemljište izvire istom iz vlastničtva castra na iste.

Njekoliko potomaka zagrebačkih jobbagiona. prinuždeni siromaštvom, podvrgli su se skupa sa zemljami, što jih posjedovahu, kao kmetovi samostanu sv. groba u Glogovnici; doznavši to kralj, naloži banu Stjepanu, da iztraži tu stvar. Ban potvrdi, da se stvar u istinu tako imade, a dotičnici da su bili i da jesu jobbagioni rečenoga castra. Čuvši to kralj, povrati jih u prijašnje stanje i slobodu, za da se neumanjuju prava njegovoga castra, te odredi, da jim zemlje omedjaši po starih medjah magister Mača, konjušnik, za da uzmognu opet vršiti svoje dužnosti prama castru („ne ex hoc jura castri nostri memorati alienentur, eos cum terris suis . . . . restituendos duximus ad debita et servicia dicto castro exercenda“).[75]

Sravnimo li sada te izprave sa onom bana Stjepana od god. 1255 o lugu turopoljskom, u kojoj niti on neveli, da će

[73] Ibid. str. 113.
[74] Ibid. str. 115.
[75] Ibid. str. 117.

Digitized by Google

povratiti ili dosuditi zemlje castru — već jih vraća i dosuđuje bez svakoga spomena zagrebačkoga castra neposredno Turopoljcem, a niti ovi nesvojataju lug istom preko castra, već na temelju vlastitoga prava: te moramo zaključiti, da nije bio pravni naslov „jobbagiona“ u Turopolju na šumu niti kraljevska darovnica, niti pravo zagrebačkoga castra, da nije dakle niti „systema castrorum“ tude izključivo vladao, nego da je ta šuma bila plemenska, kakovom je ostala jošte i do danas, da je u plemenskom vlastničtvu, u uredbi stare hrvatske plemenske župe bio pravni naslov, na kojem su rečeni jobbagioni — na razliku od jobbagiona drugih castra, a i zagrebačkoga i u Ščepnici i Glogovnici — tražili sjegurnost u ono doba uzkolebanih posjedovnih odnošaja, tražili te osjegurali si svoj „lug“.

Istina je, da nalazimo u ono doba, a jošte i dugo kasnije, zajedničkih, žiteljem stanovitoga sela ili predjela pripadajućih šuma i kod drugih naroda, naročito i kod Magjara;[76] nu kad uvažimo hrvatsku narodnost žiteljstva u Turopolju i one njegove uredbe, koje imadu svoj temelj nedvojbeno u staroj hrvatskoj župi — kao što n. pr. „župana“, izbor istoga i drugih častnika, nasliedno pravo cieloga plemena, bratstva, na imovinu bez odvjetka umrvšega — što je sve u Turopolju, kako ćemo jošte pobližje vidjeti, postojalo, djelomice jošte i sada postoji — tada nećemo tražiti pravni naslov vlastničtva „jobbagiona“ na lug niti u pravu Germana niti u onom Magjara, već jedino u onom Hrvata, u njihovoj plemenskoj župi.

U izpravi, koju je ban Joakim izdao u Biszeg-u (Bisagu?) četvrtoga dana poslje sv. Stjepana kralja god. 1271, nalazimo nepovoljnu promjenu pravnoga položaja, stališa, Turopoljaca, ili valjda jednoga djela istih.

Ban pripovjeda najme u svojoj listini, da je pred njega došao Stanysh (Staniša?), sin Varacysk-a i sav njegov rod, te su tužno jadikovali, kako su jednom sgodom došli pred voj-

[76] Hajnik, Magy. alkot. és jogtört. I., str. 300.

Digitized by Google

vodu Belu,[77] razpravljali š njim o stanovitom svom poslu, a tada je jedan izmedju njih vojvodi uvriedljivo i nespretno odgovorio, našto jih je vojvoda degradirao na castrense, i opredjelio jim kao službu, da donašaju drva.[78]

Nu kašnije, saznavši kako se je sve to dogodilo, htjede jih gospodin vojvoda nedvojbeno opet uvrstiti medju jobbagione zagrebačkoga castra, što bijahu i prije, ali Bog ga odazove s ovoga svieta prije, nego li je to učinio; zato se sada plačnom molbom pokorno („lacrymabili instatia humiliter") utiču banu, ufajući se jedino jošte u njega i mole ga, da im, Bogu za volju, potvrdi navedenu nakanu vojvode, da dodju do svoga prava.

Ban, koji niti smije niti hoće zanjekati prava siromašnim moliteljem, izpitivao je savjestno tu stvar, pa je saznao od prelata, naročito od biskupa i kaptola zagrebačkoga, opata topličkoga, magistra templara i hospitalaca, zatim od plemića, jobbagiona, — navadjajuć dugi niz prvih i potonjih, medju ovimi naročito jobbagione castra Zagreb, Okić i Podgorje, — i od njekih plemena, da su Stanysk, njegova braća i sav njihov rod bili uvjek po svojih predjih jobbagioni zagrebačkoga castra, da jih je za vrieme vojvode Bele, radi uvriede (istoga) po jednom izmedju njih, postigla nesreća, nu da bi jih vojvoda, da nije medjutim umro, opet medju johbagione castra uvrstio bio.

Zato sada ban dozvoljava moliteljem, njihovim nasliednikom, te potomkom cieloga jim roda, da budu, kao što bijahu i prije, opet mirno i uvjeke jobbagioni zagrebačkoga castra.

Stanysk i njegov rod podastrli su tu banovu listinu kralju Stjepanu V., moleći ga, da ju svojom poveljom potvrdi, što je on i učinio g. 1272.[79]

---

[77] To bijaše sin kralja Bele IV., a bio je vojvodom „ciele Slavonije, Dalmacije i Hrvatske" (Tkalčić, Monum. Epp. zagr., I., str. 137, 147 i 148) pod konac vladanja svoga otca.

[78] Dodajem k opazki pod 4 jošte rieči: „et exinde in castrenses idem Dominus dux Bela eosdem redigisset".

[79] Fejér (Codex dipl. tom. V., vol. 1, str. 146 i sl.) saobćuje tu povelju u cjelosti; „extractus privilegiorum" od g. 1748, koj redovito u

Digitized by Google

Spomenuvši gore izpravu bana Joakima, rekoh, da pogoršava pravni položaj valjda samo jednoga diela zagrebačkih jobbagiona u Turopolju.

Ovaj nazor, da kazan degradacije nije stigla cielo pleme, živuće tada u Turopolju, nego samo jedan rod istoga, kojemu bijaše glava neposredni predstavnik Stanysk, dotično njegov otac Varatysk, mogao bi se iz same banove izprave sliedećimi razlozi podkriepiti.

Pošto ban dokida degradaciju, te odredjuje uzpostavu degradiranih u čast jobbagiona, navadja uz Stanyska i dva njegova brata, poimence samo jošte sedam osoba, kojim — i njihovomu rodu — vraća čast jobbagiona. Biti će te osobe — 10 njih na broju — predstavnici zadruga, iz kojih je sastojao rod Stanyska, živućih u jednom selu; a možda bijahu to samo i glave familija, živućih u jednoj zadruzi. Svakako odgovara broj od deset predstavnika više obsegu roda i zadruge nižih stepena u pravnom ustrojstvu Hrvata, nego li plemena, koje bijaše u tom ustrojstvu jur viši, savršeniji stepen.[80]

Zatim se spominju u banovoj izpravi kao osobe, koje potvrdjuju navode Stanyska, i jobbagioni zagrebačkoga castra; tih bijaše istina i izvan Turopolja, ali ban spominje medju njimi naročito i „Paulum comitem terrestrem“ — župana — kakovoga su tada medju jobbagioni toga castra imali samo oni u Turopolju, a spominje jošte i „Endrech“-a, kojega navadja kao „comes terrestris“ izprava kaptola zagrebačkoga od 23. prosinca 1266, izdana o prodaji zemlje kraj potoka Kosnice po jobbagionu zagrebačkoga castra. Jošte tri godine kašnije, 1269, spominje Detrik, župan zagrebački, Endrech-a kao „comes terrestris“.[81]

---

vrlo obširnom izvadku saobćuje sadržaj, sve glavne momente drugih izprava, spominje (str. 16), istina, listine bana i kralja od g. 1271 i 1272, ali o njihovom sadržaju neveli ništa drugo, nego da glasi „super eo, ut ipsi (jobbagioni zagrebačkoga castra) successoresque ipsorum . . . titulo jobbagionatus castri zagrabiensis perfruantur; uvriedu vojvode i degradaciju na castrense nespominje niti jednom riečju.

[80] V. cit. razprave Brašnića i Račkoga.

[81] V. Tkalčić, Mon. Eppis. Zagrab., I., str. 137 i 140.

Digitized by Google

Mnienje, da nisu svi Turopoljci degradirani, već samo jedan rod, podupire i ta okolnost, da izprava bana Nikole od g. 1278, koja govori o pravih Turopoljaca, što jih oni od vajkada uživaju, nespominje nikakova prekinuća tih prava.

Promjena stališa, degradacija Turopoljaca, ili barem Stanyskova roda na castrense, nije dugo trajala, vojvoda bo Bela bio je kraljevim zamjenikom u Hrvatskoj najviše 8 godina;[82] nije, istina, izvjestno, kada mu je nanešena uvrieda po jednom izmedju Turopoljaca, i kad jih je kaznio degradacijom, nu nenalazeći nikakovih važnijih trajnih pravnih posliedica te degradacije, slutim, da se je dogodila pod konac Beline vojvodske vlasti.

Sudeći po navedenih jur dužnostih, što su jih imali jobbagioni i castrensi po sustavu castra, prestali su degradirani biti kraljevi vojnici, prestali su vršiti vojničke, odličnijimi smatrane dužnosti, a od onih služba — stranom obrtnoga, stranom poljodjelskoga značaja — koje su morali castrensi vršiti, dosudi jim vojvoda, kako oni sami pred banom priznavaju, donašanje i dovažanje drva u castrum, ili u stanove urednika i častnika istoga.

Da li je uzsliedila kakova promjena i u imovinskih odnošajih degradiranih, naročito i u njihovih pravih na nepokretnosti, imenito i na „lug“, toga nerazabiremo iz banove listine. Nu pošto ona neveli, da su degradirani izgubili svojih posjedovnih prava, a niti nespominje, da jim se takova opet vraćaju, da se oni u ista opet uvadjaju, što bi po običaju onoga vremena nedvojbeno uzsliedilo bilo, kad bi bili prije ta prava izgubili, to scienim, da kazan vojvodina, koja je i onako malo vremena trajala, nije imala štetnih imovinsko-pravnih posljedica po degradirane.

Od svih turopoljskih izprava iz 13. stoljeća pa u obće do g. 1560, držim sa pravnoga gledišta najvažnijom onu bana Nikole od g. 1278.

[82] Smičiklas, cit. djelo, I., str. 300 stavlja Belino vojvodstvo medju god. 1262—1269; sudeći ipak po povelji kraljice Marije, matere vojvode, izdane g. 1261 Zagrebčanom, mislim, da je Bela jur te godine bio vojvoda u banovini. V. Tkalčić, Monum. Civitatis zagrab., I., str. 32.

Digitized by Google

Sa formalno-pravnoga gledišta možemo ju smatrati zakonom, jer sadržava priznanje prava Turopoljaca toli sa strane stališa i redova, koli i sa strane bana, a kašnje i kralja.

Ban Nikola kazuje u toj izpravi,[83] pisanoj u Zagrebu na dan uzašašća Kristova god 1278, da su svi jobbagioni zagrebačkoga castra došli pred njega u sabor kraljevine — već na saboru, držanom g. 1273, nalazimo uz plemiće i jobbagiona castra — koji je držan u Zagrebu u utorak prije rečenoga blagdana, te mu nabrojili svoje stare sloboštine (conditiones libertatum ipsorum antiquas); pošto jih je ban čuo i razumio, hotio se je točnije uvjeriti o njihovom obstanku, pa zato upita sve plemiće kraljevine, kojih bijaše vrlo mnogo na saboru („universos nobiles regni, quorum multitudo erat copiosa") ob istinitosti tih sloboština, a oni mu jednoglasno odgovore, da rečeni jobbagioni od pamtivjeka uživaju navedene sloboštine. („Unanimiter retulerunt, quod iidem jobbagiones castri a tempore, cujus non exstat memoria, in libertatibus predictis permansissent")

Nerazabiremo iz te izprave neposrednoga povoda, s kojega su Turopoljci iznjeli svoje sloboštine pred bana i sabor, te zašto molili priznanje i potvrdu istih; ali možemo naslućivati, da jih je na to sklonula najprije ta okolnost, što su hrvatski plemići i jobbagioni na saboru, držanom u Zagrebu god. 1273 iznjeli pred bana pravice kraljevine i banovine („jura regni et banatus"), tražeći od bana, da se po istih kod sudova sudi; god. 1273 podastrte su banu te pravice pismeno („redacta in scriptis"),[84] što Turopoljci god. 1278 neučiniše, već razlagaše svoje sloboštine ustmeno, ban bo Nikola nespominje nikakovoga spisa o tih sloboštinah, a veli za nje, da jih je slušao („auditis et intellectis").

Drugi razlog, s kojega su se Turopoljci sa svojimi povlasticami utekli i saboru, mogla je biti bojazan pred velmožami,

[83] V. Kukuljević, Jura, I., str. 87, gdje je per extensum tiskana „Extractus privilegiorum" od g. 1748 saobćuje (str. 10) obsežan i točan izvadak iste. V. Krajner, cit. djelo, II., str. 567 i 568.

[84] V. Kukuljević, Jura, II.. str. 3.

Digitized by Google

koji su jur tada počeli siromašnije plemiće i druge slobodne ljude pod svoju vlast skučivati, a možda i bojazan, da se neopetuje opet degradacija, kakova jih je stigla — ili barem jedan njihov rod — za vojvode Bele.

Nu nedvojbeno vodila jih je pri tom briga za obezbiedjenje onih starodrevnih njihovih prava, koja imadu svoj korjen u starih plemenskih odnošajih osobito župah, kojih upliv ugarskih pravnih uredabah medju Dravom i Savom sve više oslabljuje; s toga razloga ističu napose i ustanove o svom županu.

S materijalnoga gledišta nesadržava ta izprava novih ustanova, jer u njoj navedene uredbe nisu stališi i ban, dotično kralj, istom stvorili, već su one prastare, od pamtivieka postojeće, te kao takove po rečenih faktorih samo priznane, a porieklo jim je nedvojbeno, barem najvećim djelom, t. j. običajno pravo, niklo iz naroda, a priznano, barem muće i po vladarih Arpadovoga roda; naročitoga priznanja, izraženoga najme u poveljah, neimadjahu, jer bi se inače nedvojbeno na iste pozivali i povelje pred sabor, bana, te kralja iznjeli bili.

Izpravu bana Nikole podastro je župan (comes) Ladislav, sin Gumzyne, jobbagio zagrebačkoga castra, u svoje i u ime svojih drugova, g. 1279 kralju Ladislavu IV. moleći ga, da istu odobri, te svojim kraljevskim privilegijem potvrdi; kralj to i učini, uvrstivši ju u svoju povelju, providjenu dvostrukim pečatom (sigillum duplex).[85]

Banova izprava sadržava ustanova o stanku, o sudbenosti, o županu i napokon o podanicih (kmetovih) Turopoljaca.

Stanak davahu banu, njegovomu sudcu[86] ili dvorskomu županu, nu samo jedanput u godini, a mogahu ga odkupiti i novcem; godišnja odkupna svota bijaše osam maraka za banov, a osamnajst pensa za stanak njegovoga sudca. Tu svotu morali su platiti oko sv. Martina („circa festum Sancti Martini“).[87] Prama tomu, da je jedna marka imala pet pensa, iznašao je

[85] Drugi u redu od pet kraljevskih pečata, v. z. čl. 8:1471.

[86] Župan zagrebački, v. Krajner, cit. djelo, I., str. 181, op. 13.

[87] V. o vrsti i vriednosti novaca, kovanih i kolujućih tada u Hrvatskoj, Tkalčić, Mon. Civit. zagrab., I. Uvod, str. XCVIII.

Digitized by Google

odkup banovoga stanka, izražen u pensah, četrdeset njih, a odkup stanka, pripadajućega banu i njegovomu sudcu, pedeset i osam pensa.

Iz banove se izprave nerazabire, je li, i tko je imao pravo označiti, kako će se dužnost stanka izpuniti, da li u naravi, ili pako odkupom u gotovom novcu; vjerojatno je, a podkriepljuju to i rieči izprave, odnoseće na stanak, da je predteka odlučila; ako su jobbagioni zagrebačkoga castra jur izplatili odkupninu, tada se one godine nije smio tražiti stanak u naravi; ako su ga pako jur u naravi dali, tada jobbagioni za onu godinu nebijahu dužni dati novaca u ime odkupa stanka. („Quod persolutis commutationibus descensuum, ex parte ipsorum provenientibus, nec vicejudex noster, aut curialis comes ejusdem, descensum facerent, eo facto, a debito commutationis descensus iidem jobbagiones castri expediti . . . et sub eadem forma ratione descensus nostri").

Ban spominje naročito i onu prigodu, kojom običava on ili njegov sudac — sa pratnjom — doći k Turopoljcem na stanak: iduć u prekogvozdansku Hrvatsku ili vračajući se odanle („in eundo versus Gozd vel redeundo"). (Sliedi.)

Ima li se na temelju osuda cislitavskih neposredno kod naših sudova dozvoliti ovrha?

Piše ***Milan Rojc.***

Mnoge osude, stvorene u kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću, imadu se provesti i oviršiti u području kraljevina Hrvatske i Slavonije. — Ne riedko pako nailazi to provadjanje na velike zaprieke.

U prvom redu spomenuti mi je u tom pogledu usporenje čitavoga ovršnoga postupka, kad cislitavski sud ima da dozvoli, a ovdašnji tek da provadja ovrhu. O provedenoj pljenitbi mora se zamolni sud obavjestiti, kod kojega se sada istom dražba zamoliti i dozvoliti ima, pa za provedenje iste opet zamoliti hrvatski sud.

Digitized by Google

U drugom redu napomenuti mi je težkoće, koje nastaju uslied raznolikosti zakona cislitavskih s našimi.

Kod ovrhe na pokretnine sastoji se ta razlika ponajpače u tom, da se po cislitavskih zakonih može dozvoliti dražba tek nakon provedene pljenitbe (i prociene), i to tek na ponovnu molbu ovrhovoditelja; dok se kod nas odmah može na jednu samo molbu dozvoliti dražba uz predhodnu pljenitbu (i procienu). Kod nepokretnina ta je zakonska razlika veća, i mnogo nepriličnija, pošto se tamo još traži predhodna ovršna prociena kao drugi stupanj ovrhe, koje naš ovršni postupak više nepozna, te pošto tamošnji zakon odredjuje, da se na prvom dražbenom roku nepokretno dobro izpod prociene prodati nesmije itd. — dočim opet naš ovršni postupak takve dražbe nedozvoljuje.

Uzmimo na primjer, da se ima ovrhom na nekretnine u Hrvatskoj ležeće provesti ovrha cislitavskoga suda, n. pr. onoga u Trstu.

Dražba nekretnina dozvoljava se u Cislitavi (n. pr. u Trstu) samo nakon ovršne prociene i uz dva dražbena roka. — Naši zakoni nepoznaju danas više ovršne prociene, niti dopuštaju dva dražbena roka. — Ovdje se dakle nemože na zahtjev inozemnoga (cislitavskoga) suda provesti ovršna prociena, niti može cislitavski sud, neimajući ovršne prociene, dozvoliti dražbe itd., — t. j. nemože se doći do rezultata.

Tu je onda jedini ekspediens ustanova § 550 gpp. t. 2, te se neposredno na temelju klauzulirane inozemne (cislitavske) osude ovdje odmah ima zamoliti dražba po ovdješnjih zakonih.

Tako sam u svojoj praksi jur dvared bez zaprieke proveo ovrhu, zamoliv ju neposredno kod hrvatskoga suda po § 550 gpp. temeljem klauzulirane cislitavske osude, jer mi je tako zamoljena ovrha odmah po prvom sudu dozvoljena bila

Nu u jednom slučaju nedavno, bude mi vraćena takova ovršna molba s odlukom od 22. listopada 1891 broj 11.333, koja glasi doslovce ovako:

„Vraća se molitelju u ruke g. odvj. M. Rojca kao odpućena temeljem § 1 zakona od 17. prosinca 1876 (br. 1, kom.

Digitized by Google

I., sbor. od g. 1877). § 550 gpp. odnosi se na sudove izvan cesarevine austrijanske, dotično austrijansko-ugarske, dočim je grad Trst sastavni dio ove monarkije".

Sudac, koj je tu molbu riešio, drži dakle, da se § 550 gpp. tiče samo osuda, izrečenih po sudovih izvan obsega Austro-Ugarske monarkije.

Napadnuta bo odluka odbija moju molbu, udešenu prema § 550, toč. 2 gpp.; jer da se ustanova ovoga paragrafa odnosi na sudove izvan cesarevine Austrijanske, dotično austrijansko-ugarske, a grad Trst jeste sastavni dio ove monarkije.

Taj § 550 gpp. glasi:

„Na pravomoćne osude sudova inozemnih imadu sudovi ovozemni, bili umoljeni po kojoj vlasti inostranoj ili po samom vjerovniku, u koliko glede pojedinih država neobstoje osobiti propisi, dozvoliti ovrhu, nego samo pod sliedećimi uvjeti:

1. Inostrani sudac treba da je po obćenitih načelih prava vlastan bio izvršivati sudbenost u toj stvari; o čem se u dvojbenih slučajevih može zaiskati potrebita pobliža obavjest ili od samoga inostranoga sudca ili od voditelja ovrhe.

2. Osuda se ima predložiti u izvorniku, a pravna njezina moć ima biti potvrdjena ili zamolnim pismom inostranoga sudca, ili, ako prošnja za ovrhu bude podnešena po samoj stranci, uredovnim svjedočanstvom (zaporkom ovršnom) istoga sudca.

3. Ovrha može imati mjesta samo u toliko, u koliko vlasti sudbene one zemlje, u kojoj bijaše osuda stvorena, s istom pripravnošću izvršuju i presude ovdješnjih sudova, što medjutim dotle predmnievati treba, doklegod neima osobita razloga dvojiti o tom".

Odluka ova čita dakle u § 550 gpp. ono, čega u istinu nesadržaje. — § 550 gpp. negovori bo nijednom rieči o cesarevini austrijskoj, nego o sudovih inozemnih.

Pita se dakle, da li se ima sud u Trstu prema području sudova kraljevina Hrvatske i Slavonije smatrati „ovozemnim" ili „inozemnim" — i ništa drugo.

Sud u Trstu nemože se smatrati sudom „ovozemnim", već bezuvjetno sudom „inozemnim". — To je podpuno jasno

Digitized by Google

već samo po sebi i po političkom razdjeljenju, jer Trst podpada drugomu zakonodavstvu i drugoj upravnoj vlasti, nego kraljevine Hrvatska i Slavonija. To se jasno vidi odtuda, što se ovozemnim sudom može smatrati samo onaj sud, koj podpada ovozemnoj autonomnoj pravosudnoj upravi; koji po ovozemnih zakonih sudi i postupa. — Trst pako niti spada pod našu autonomnu pravosudnu upravu, niti sud u Trstu postupa po ovozemnih zakonih.

Jasno je dakle, da se obzirom na pravosudje mora smatrati inozemstvom, jer sudi i postupa po inih zakonih, nego li mi, jer podpada inim oblastim, nego li naši sudovi.

Mimo toga teoretički bezuvjetno opravdanoga stanovišta iztaknuo sam uvodno i praktične potrebe, da se to stanovište u praksi prihvati.

U tom smislu podnio sam utok na kr. banski stol, koj je rješitbom svojom od 14. siečnja 1892 br. 288 izrekao:

„Vidiv, da je obzirom na propis § 67 sudovnika, te §§ 502, 504 i 539 g. p. p., te gledom na to, što u zak. od 17. prosinca 1876 br. 1 sbornika od god. 1877 neima ustanove, po kojoj nebi bilo dozvoljeno neposredno kod molbe realne zaiskati ovršnu dražbu pokretnina, čim je već prvi stupanj ovrhe dozvoljen po presudnom sudu, pače što su navedeni propisi sudovnika i gr. parb. post. gledom na propis §§ 2 i 33 ovrš. zak. od 17. prosinca 1876 u krieposti ostali — imao je prvi sud ovršnu molbu de pr. 4. listopada 1891 br. 11.333 u meritorni pretres uzeti, a ne vratiti ju molitelju kao tobož neprikladnu za uredovanje temeljem propisa § 1 zakona od 17. prosinca 1876".

Ja držim, da je tom rješitbom ovo pitanje rješeno korektno po duhu naših zakona i prema odnošaju kraljevina Hrvatske i Slavonije prema kraljevinam i zemljam zastupanim u carevinskom vieću.

Pita se, da li to isto valja i glede osuda izrečenih po sudovih u Ugarskoj.

Budući da je državopravnim ugovorom, nagodbom od g. 1868, izmedju Ugarske i Hrvatske sklopljenom, priznato po-

Digitized by Google

tonjoj autonomno zakonodavstvo i autonomna uprava u pravosudju, te da ovo sa pravosudjem Ugarske nestoji nimalo u tjesnijem vezu, nego li sa pravosudjem Cislitave, i da ini tjesniji savez njekih ostalih grana državne uprave nealterira ove zakonom ustanovljene samostalnosti hrvatskoga pravosudja, — držim, da se kao što cislitavsko tako i ugarsko pravosudje ima smatrati „inozemnim“ u smislu § 550 gpp., pa da sve, što je gore rečeno ob ovršivosti cislitavskih osuda u Hrvatskoj, valja i za ovršivost osuda ugarskih sudova.

Priobćujem ovu malu razpravicu, jer mi je poznato, da u tom pitanju praksa varira, nebi li i u tome stalan pravac zauzela, i nebi li ovo njekoliko rieči, možda i komu praktiku u sgodan čas došlo.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Smetanje posjeda pri novoj gradnji.

Patronat gimnazije u K. dao je na temelju dozvole redarstvene oblasti porušiti staru svoju kuću br. 264 i povjerio gradnju nove kuće poduzetniku P.

Prigodom kopanja temelja podigoše supruzi V. P. i A. P. kao vlastnici susjedne kuće br. 265 tužbu proti poliru poduzetnikovu F. P., a drugu proti mjerniku poduzetnikovu F. Ž. obe radi smetanja posjeda, počinjena time, što je tuženik dne 19. listopada 1891 dao po svojih radnicih taknuti i zadirati u zemlju, zid i temelje kuće tužitelja br. 265, podkopati i narušiti, te nekoliko kamena odvaliti.

Kr. kot. sud u K. odlukami od 30. studenoga 1891 br. 8395 i od 16. prosinca 1891 br. 8774 odbi tužbe sa sliedećih razloga:

Sudbenim očevidom preduzetim uz sudjelovanje graditelja V. M. kao vještaka ustanovljeno je, da je radi kopanja fundamenta gimnazijalne novo sagradit se imajuće kuće br. 264 zemlja, za koju se nezna, dali je rukom ili bujicom od vode nanešena, do zida tužiteljeve kuće odkopana u visini od 50 cm. i u dužini od 1 met., ali da je to odkapanje već sa tehničkog gledišta i gradjevnog reda posve opravdano, jerbo nesačinjava sastavni dio tužiteljevog zida (Feuermauer).

Prigodom odkapanja zemlje dopušta vještak, da je sa tužiteljevog zida po koji sitni kamen odpasti mogao s toga, što kamenje nije bilo

Digitized by Google

dobro vezano za tužiteljev zid, dočim nije mogao konstatirati, da je veće kamenje odvaljeno, a to tim manje, što je zid tužiteljev nepravilno zidan, pa nije izključena mogućnost, da toga sitnog kamenja na opaženih rupicah tužiteljevog zida već prvobitno nije niti bilo.

Konačno konstatirao je vještak, da je tužiteljev zid okomicom letve 5 cm. širine i 6 cm. dužine na jednom mjestu oderan, a pri demoliranju zidića, koji je od strane ulice spajao gimnazijalni sa tužiteljevim zidom, da su na tužiteljevom zidu odpala dva komadića žbuke (maltera) po 10 cm. u kvadratu, a to da se je dogoditi moralo zato, jerbo da je nemoguće odstraniti spajajući zid, a da ni trun zemlje od spojenih zidova neodpadne.

Obzirom na glavno načelo, da svaki vlastnik sa svojom stvari može samostalno razpolagati (§§ 354, 362, 1305 ogz.), mora se uzeti, da je i gimnazijalni patronat preko svog poduzetnika pri novo podići se imajućoj svojoj kući br. 264 kod odkapanja zemlje za svoje temelje samo svoja prava vršio, a to sliedi iz nalaza i mnenja vještaka, pa tu o hotimičnom, dakle promišljenom zadiranju u tudji posjed nemože ni govora biti.

Usljed žalbe ništovne tužitelja kr. sudb. stol u M. rješitbami od 13. veljače 1892 broj 171 i 172 preinači obje gornje odluke i udovolji zahtjevu tužbâ sa sljedećih razloga: Vidiv, da je sudbenim očevidom ustanovljeno, da je zemlja od tužiteljeve kuće u visini od prilike 50 cm., a u dužini od 1 mt. odkopana tako, da se u tom prostoru vidi kamenje od temelja tužiteljeve kuće; vidiv, da je ta zemlja, bila ista nanešena bujicom ili naplavom (§ 404 ogz.), bila ista rukom na zid tužiteljeve kuće stavljena, sačinjavala nedvojbeno vlastničtvo tužitelja; vidiv, da nije pripadalo tuženiku pravo s ovom zemljom samovlastno razpolagati, te da vršenju prava vlastničtva samo u toliko mjesta imade, u koliko se tim nedira u prava trećeg (§ 364 i 1305 ogz.); vidiv, da je nazor preslušanog vještaka, da li se je odkapanje ove zemlje dogodilo iz tehničkog gledišta pravom ili nepravom, za nazočnu tužbu sasvim neodlučan, jer nije zadaća vještaka odlučivati, što je u parbenom predmetu opravdano ili nije opravdano; vidiv, da je istim očevidom podjedno i to dokazano, da je žbuka (malter) od tužiteljeve kuće oderana; vidiv, da zakon nerazlikuje, da li je bilo smetanje posjeda počinjeno s promišljenjem ili bez promišljenja; vidiv, da po § 339 ogz. nitko ovlašten nije mirni posjed, bio on naravi koje mu drago, samovlastno smetati; vidiv konačno, da je postupajući u prvoj molbi sud ustanove § 340 ogz. iz vida pustio, — obnašao je itd. *X.*

Prinos k §§ 547 i 811 ogz.

U ustmeno razpravljenoj parnici ostavine iza pokoj. Mate T. zastupane po očitovanoj nasliednici R. T. po odvjetniku T. proti Janku T.,

Digitized by Google

zastupanom po odvjetniku P. radi tužbom zahtjevanog plateža svote od 144 for. spp., u kojoj je kr. kot. sud u J. osudom od 27. ožujka 1891 br. 1640 sudio po zahtjevu tužbe uz preboj parbenih troškova, a kralj. banski stol usljed priziva tuženika J. T. proti cielom sadržaju te osude, te priziva tužiteljice R. T. proti izrečenom preboju parbenih troškova rješitbom od 3. lipnja 1891 broj 11.181 napadnutu osudu suda prve molbe sa cielim postupkom do uključivo na tužbu izdane odluke ukinuo kao ništetnu i sudu prve molbe naložio, da tužbu de praes. 1. prosinca 1890 br. 13.005 R. T. povrati, a presudu o trošku parbenom i prizivnom pridržao rješitbi o stvari glavnoj; sudio je visoki kralj. stol sedmorice: Vidiv, da su se glasom odluke kr. kot. suda u J. od 21. listopada 1890 br. 10.598 pod 1 na II. na ostavinu Mate T. uvjetno nasliedno očitovali Roza udova T. na temelju oporuke, a tuženi Janko T. na temelju zakona i da je ovaj proti oporučnom nasliedniku upućen na put parnice, da dokaže ništetnost oporuke; vidiv, da porečeno nije, da je tuženik tu tužbu od 27. studenoga 1890 br. 12.850 sudu predao; vidiv, da je po tom nasliedno pravo Roze T. i Janka T. na ostavinu Mate T. prieporno, a uslied toga da se isti ne mogu kao predstavnici ostavine smatrati, dakle niti kao tužitelji, niti kao tuženici ostavinu zastupati, osim, kada bi prema ustanovam XVI. poglavja ogz. sporazumno zastupnika ostavine imenovali; vidiv, da stranke takovoga zastupnika imenovale nisu, a nepredleži, da bi ostavinsko razpravna oblast u svrhu povedenja ove parnice postavila skrbnika; vidiv, da po tom Roza T. nije aktivno legitimirana na tužbu i da se je za to imala sa zahtjevom tužbe odputiti za sada; vidiv napokon, da se proti drugomolbenoj rješitbi tuženik žalio nije; — obnašao je odputiti previdni utok tužiteljice Roze udove T. i potvrditi napadnutu rješitbu banskoga stola.

(Vrhovna ova rješitba kr. stola sedmorice izdana je 8. siečnja 1892 pod brojem 3463 ex 1891). Saobćio —*a*—

1. Kralj. državno nadodvjetničtvo u zastupanju zemljo-odkupne zaklade imade naročito navesti u ovršnoj molbi, da provadja ovrhu na nepokretnine usljed naloga kr. zem. vlade. — 2. Ustanova posljednje stavke § 77 zak. čl. XLIV: 1883 zajedničkoga hrvatsko-ugarsk. sabora o rukovanju javnih poreza ne ima se uporaviti na ovrhe na nepokretnine, koje su povedene radi dužnih glavnica i kamata zemljo-odkupne zaklade.

(Riešenje kr. stola sedmorice od 21. siečnja 1892 br. 2591 ex 1891).

Riešavajuć izvješće od 1. srpnja 1891 br. 14.429, kojim kr. banski stol podnosi spise u ovršnom predmetu kr. državnoga nadodvjetničtva u Zagrebu u zastupanju hrv. slav. zemljo-odkupne zaklade kao ovrhovoditelja proti N. i S. Š—ć ovršenikom radi 132 for. 7 novč spp., u kojem je kr. kot. sud u S. odlukom od 7. veljače 1890 br. 668 dozvolio ovršnu

Digitized by Google

dražbu nekretnina ovršenikâ uz odobrenje dražbenih uvjeta . . . ., ustanovio rok dražbe i izdao izrok dražbe, — a kralj. banski stol, povodom utoka ovršenika N. i S. Š—ć rješitbom od 1. travnja 1891 broj 7317 prvomolbenu odluku preinačio, te ovrhovoditelja hrvat.-slavonsku zemljo-odkupnu zakladu s njezinom dražbenom molbom za sada odputio, — kr. stol sedmorice: Vidiv, da u istinu stoji, da se glavnica i kamate hrvat.-slavonske zemljo-odkupne zaklade u smislu § 2 zak. čl. LII. zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga sabora od g. 1875 br. 29 sbornika iz g. 1876 utjeruju po redovitih organih države zajedno sa državnimi porezi, — vidiv, da i to stoji, da se ovrha za dužni porez i prema tomu i za zaostatke zemljo-odkupne zaklade, prije nego će se voditi na nekretnine, ima u smislu §§ 56 i 77 zak. čl. XLIV. zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga sabora od g. 1883 br. 69 sbornika, pokušati provesti na pokretnine dužnika, — vidiv pako, da ne stoji zaključak kr. banskoga stola iz tih sada navedenih propisa izvedeni, da imade zemljo-odkupna zaklada kod zamoljene ovrhe na nekretnine izkazati, da je ovrha na pokretnine ostala bezuspješna, jer propisi zakonskoga članka XLIV. odredjuju samo to, kako imadu financijalne oblasti postupati pri ovršnom utjerivanju zaostalih poreza, — vidiv, da su obzirom na zakonski članak XXIV. iz 1886 i § 77 zakonskog čl. XLIV. iz 1883 u slučaju, ako se ima radi zaostalog poreza, sbog bezuspješno povedene ovrhe na pokretnine, voditi ovrha na nepokretnine, pozvani županijski upravni odbori, da takovu ovrhu na nepokretnine odrede, — vidiv, da kod utjerivanja glavnice i kamata hrvatsko-slavonske zemljo-odkupne zaklade odredbu, da se ima sbog bezuspješne ovrhe na pokretnine, voditi ovrha na nekretnine, izdaje kr. zemaljska vlada tim načinom, da kr. državnom nadodvjetničtvu naloži, da ovrhu na nekretnine povede, — vidiv, da je obzirom na sada navedeno dužnost kr. državnoga nadodvjetničtva izkazati se u ovršnoj molbi, da isto provadja ovrhu na nekretnine uslied naloga visoke vlade, što ima učiniti pozivom na dotični nalog, navedši datum i broj toga naloga ili priklopom dotičnoga naloga, — vidiv, da kr. državno nadodvjetničtvo u nazočnom slučaju tako postupalo nije, — a da je za to u prvoj molbi postupajući sud bio dužan, ovršnu molbu kralj. državnom nadodvjetničtvu vratiti po § 2 gpp. na popravak, što je ipak učiniti propustio, — obnašao je povodom previdnoga utoka kr. državnoga nadodvjetničtva u zastupanju hrvatsko-slav. odkupne zaklade, obje niže odluke po §§ 343 i 339 gpp. ukinuti, te u prvoj molbi postupajućem sudu naložiti, da ovršnu molbu povrati kr. državnomu nadodvjetničtvu na popravak radi gore iztaknute mane i nakon toga da dalje po zakonu postupa. —*a*—

Digitized by Google

Smije li odvjetnik ugovoriti stalnu godišnju nagradu za onakove zastupničke usluge, koje se ne bilježe u troškovnik?

Na tužbu odvjetnika N. u Z. proti imovnoj občini C. de praes. 2. lipnja 1887 br. 7732 sudio je kr. sudbeni stol u Z. osudom od 16. kolovoza 1887 br. 10.375, „da je tužena imovna občina C. zastupana po svom predsjedniku M. dužna u ime posebno ustanovljenoga honorara za njezino zastupanje platiti tužitelju odvjetniku N. u Z. za god. 1885 iznos od 100 f. sa 6% kamatami od 1. siečnja 1886 do izplate tekućimi, za g. 1886 iznos od 100 f. sa 6% kamatami od 1. siečnja 1887 do izplate tekućimi i za g. 1887 od 1. siečnja do 31. svibnja iznos od 41 for. 67 n. sa 6/% kamatami od 1. lipnja 1887 do izplate tekućimi, ter i naknaditi parbeni trošak sudbeno na 19 for. 55 novč. obredjen, sve to u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe".

Usljed priziva tužene imovne občine C. preinačio je kr. banski stol osudu prvog suda, te je svojom osudom od 29. veljače 1888 br. 24.884 sudio: „Tužitelj odvj. N. sa svojim tužbovnim zahtjevom, da mu je tužena imovna občina C. dužna u ime posebno ugovorenoga odvjetničkoga honorara za njezino zastupanje platiti za god. 1885 iznos od 100 for. sa 6% kamatami od 1. siečnja 1886 do izplate tekućimi i t. d. — odbija se bezuvjetno, te je naprotiv dužan tuženoj občini C. parnicom ovom uzrokovane na 15 for. 95 novč. obredjene troškove kao i troškove priziva sa 9 for. 45 novč. za 14 dana pod prietnjom ovrhe namiriti".

Razlozi: „Iz ne sasma razgovietnoga i opredieljenog razloženja činjenica, navedenih u tužbi za utemeljenje stavljenog tužbovnog zahtjeva, ne može se doduše za stalno razabrati, da li je tužitelj prigodom preuzeća zastupanja tužene občine ugovorio za sebe prepornu nagradu od godišnjih 100 for. mimo svog troškovnika, ili pak, da li mu je tužena občina bez njegovz zahtieva, dobrovoljno obećala rečenu svotu godišnje plaćati mimo onog iznosa, koji bi mu za zastupanje te občine prema njegovoj zaslugi pripadao.

Ipak, bilo jedno ili drugo, u nikojem slučaju ne pripada tužitelju tužbeno pravo glede utužene tražbine baš i za onaj slučaj, da bi nedvojbeno bilo ustanovljeno, da se je tužena občina doista obvezala plaćati mu izmakom svake godine pomenutu svotu.

Jer ako je tužitelj ugovorio za sebe upitnu nagradu, što će se primiti parnice, pogodba je ta nevaljana (§§ 878 i 879 st. 3 ogz.).

Ako je pak tužena občina ne budući na to obvezana, samo iz liberaliteta obećala mu davati rečenu plaću (§ 938 i § 940 ogz.), neima tužitelj ipak tužbenog prava, kad to pravo nije ni osnovao na pismenoj izpravi (§ 943 ogz.), već on tu činjenicu hoće da osnuje i tek dokaže sa svjedoci i zakletvom.

Digitized by Google

Izprava, što ju je tužena občina pod 1 ad II. (zaključak odborske sjednice tužene občine, da se odvjetniku N. izplati zaostala nagrada od g. 1875 do uključivo 1881 sa 700 for.) dopriniela, ne može u tom pogledu služiti nikakvim dokazom, pošto ona nije ni izdana, da služi tužitelju dokazom, valjanim za utuženje darovanja, a osim toga se iz sadržaja te izprave pogledom na ustanove §§ 864, 884, 914 i 915 o. g. z. neda s razlogom ni izvoditi, da se je tužena občina obvezala utuženu tražbinu tužitelju za g. 1885, 1886 i 1887 plaćati.

Pošto se prema tomu prvomolbena osuda, dosudjujuća tužitelju utuženu tražbinu sa pripadci, pokazuje utemeljenom na očevidno pogriešnu uporavljenju zakona i na predpostavi takovoj, koja je protivna jasnomu sadržaju spisa, valjalo je uslišanjem predležećeg priziva tužene občine uz preinaku napadnute prvomolbene osude, tužitelja sa svojom sasma neosnovanom tužbom odbiti bezuvjetno, a kao padšu stranku, koja se u parnicu upustila proti jasnomu slovu zakona, prema propisu §§ 573 sl. b) i 577 gpp. osuditi i na naknadu ukupnih troškova parničnih, uzrokovanih protustranci".

Usljed previda tužitelja odvj. N. obnašao je kr. stol sedmorice riešenjem od 8. studenoga 1888 br. 1570 davši mjesta previdu, osudu kr. banskog stola preinačiti i potvrditi osudu prvog suda.

Razlozi: „Tuženica proti razložbi tužbovnoj diže jedino taj prigovor, da je ona obvezana bila tužitelju samo od god. 1875 do uključivo g. 1881 platiti godišnji honorar od 100 for.

Za dokaz ovog prigovora pozivlje se tuženica na prilog 1 ad II.

Ali iz ove izprave proizlazi, da se je tuženica obvezala tužitelju od god. 1875 počamši svake godine plaćati honorar od 100 for. uz njegov troškovnik. Ne spominje se u toj izpravi, da dozvola toga honorara ima valjati samo do godine 1881, već se tamo konštatuje, da je honorar počamši od godine 1875 dozvoljen i da su godišnji obroci do godine 1881 neizplaćeni ostali, česa radi se naknadna izplata odredjuje.

A da je izplata godišnjeg honorara imala u istinu teći za cielo vrieme, dok bude tužitelj fungirao kao zastupnik tuženice, sliedi i od tuda, što je tuženica, kako sama priznaje i nakon g. 1881 sve do konca g. 1884 upitni godišnji honorar izplaćivala.

S toga i obzirom na okolnostno obrazloženje osude prvoga suda valja istu osudu potvrditi uz preinačenje osude banskog stola.

Prieporni honorar ne može se subsumirati pod § 879 ogz., a niti pod §§ 938 i 943 ogz.

Ne radi bo se u predležećem slučaju o nagradi za preduzeće stanovite koje parnice, već o stalnoj nagradi za onakove usluge zastupničke, koje nisu predmetom posebna obredjenja. A već od tuda, što upitni honorar služi nagradom za usluge, ne može biti govora o darovanju.

Digitized by Google

Priobćio *A. K.*

B. Kazneno.

Za pojam kradnje po § 171 kz. neodlučuje, da li je prisvojena stvar u času prisvoja bila u posjedu vlastnika, ili koje ine osobe, samo da nije u posjedu počinitelja sama.

Dne 7. veljače 1889 zateče oružnička obhodja više seljaka, kako su nepovlašteno sjekli drva u šumi, koja je bila vlastnost seoske občine ili sela „Primosti". Oružnici zapliene sva posječena drva i dadoše ista dovesti na morsku obalu i ovdje ostave takova na razpoloženje sela „Primosti". — Od ovud prisvoje si Nikola C. i Ivan M. od istih drva u vriednosti preko 5 for. (u nas prema kazn. noveli preko 25 f.) i odvezu tako posvojene tovare drva kući, gdje budu ta drva nakon obavljene kućne premetačine kod njih pronadjena.

Radi toga potonja dvojica pritegnuta na odgovornost, budu osudom c. kr. okružn. suda u Zadru od 17. ožujka 1891 br. 905 proglašena krivimi zločinstva kradnje, označena u §§ 171, 174 II. b) kz. — Ništovnu žalbu njihovu zabacilo je c. kr. vrhovno ukidno sudište.

Razlozi: Ništovna žalba oslanja se na ništovni razlog § 281 br. 10 austr. kp. (§ 277 br. 10 hrv. kp.). U toj ništovnoj žalbi tvrdi se, da u nazočnom slučaju glavna značajka za kradnju manjka, — nije naime posvojena stvar uzeta iz tudjega posjeda; jer već tim, što su drva dne 7. veljače 1889 bila nepovlašćeno posječena, izgubila je seoska občina „Primosti", vlastnica šume, posjed tih drva; obtuženici dakle, kada su si posvojili stvar, koja više nije bila u posjedu vlastnika, nisu mogli počiniti zločinstvo kradnje, nego oni su mogli počiniti samo prekršaj § 461 kz., što su si protupravno prisvojili nadjena drva, koja su na morskoj obali ostavljena ležala.

Krivo smatra ništovna žalba odlučnom okolnost: da li su drva — predmet obtužbe — u posjedu vlastnika ili ine koje treće osobe; jer po zakonu (§ 171 kz.) ostaje bitno i odlučno, da li je počinitelj u posjedu ili ne, — da li je dakle stvar oduzeta iz posjeda stanovite treće osobe, koja nije počinitelj.

Da u nazočnom slučaju obtuženici prije čina nisu bili u posjedu drva, nego da su do posjeda istih drva došli tek prisvojem, više je nego očito, makar se uzelo, da je u posjedu istih drva bila oštećena (seoska občina „Primosti") ili ina koja osoba, — možebit oblast, po nalogu koje su drva bila na morsku obalu stovarena. — A da je u ostalom seoska občina „Primosti", kojoj je vlastničtvo na drva pripadalo i onda, kada su drva nepovlašćeno posvojena bila, — još sveudilj ostala u posjedu posvojenih drva, dokazano je sudskimi izvidi; jer je oružnička obhodja dana 7. veljače 1889 sve one, koji su drva usjekli, prepriečila, te oni nisu drva

Digitized by Google

odnieli, i podjedno odredila, da su drva bila privezena i spremljena na morski žal, gdje su na razpoloženje iste občine „Primosti“ ležala, dosliedno tomu u posjedu potonje još uviek ostala. Bilo je dakle uputno ništovnu žalbu zabaciti. Pr. *L. Matasović.*

K §§ 468 i 496 kz. Djevojci zlobno odrezana pletenica; — vrst kažnjiva djela.

Okružno sudište u Spljetu osudom svojom od 21. siečnja 1891 br. 752 proglasi Božu J. krivcem prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva u § 468 kz. označena, što je svojoj zaručnici zlobno odrezao pletenicu. — Povodom njegove ništovne žalbe ukine kasacionalno sudište u Beču prvomolbenu osudu i proglasi ga krivcem samo prekršaja suprot sigurnosti poštenja po § 496 kz.

Razlozi: Ništovnicom svojom napada okrivljenik prvomolbenu osudu samo radi toga, što mu je u grieh upisan baš prekršaj suprot sigurnosti vlastničtva u § 468 kz. označen, što je svojoj zaručnici pletenicu zlobno odrezao.

Ovo od prvoga suda dokazanim uzeto djelo može prema raznovrstnosti slučaja i okolnosti, — a najpače prema posljednjoj nakani, u kojoj je izvedeno, — po raznih ustanovah kaznenoga zakonika odlučeno i riešeno biti. Kvalifikacija po § 468 kz., kako je u ovom posebnom slučaju uzeto, nikako nije pogodjena. Ustanovljeno je naime, da je okrivljenik oštećenici odrezao pletenicu iz osvete samo zato, što nije htjela, da se za njega udade, ni da mu ženom bude. Takovo djelo nemože se podvrći ustanovi § 468 kz.; jer pletenica predstavlja čest ljudskoga tiela, ni nemože se inako smatrati, nego integrirajućom česti tiela oštećeničina, a nikad stvarju njezinom. Ako je već tim izključena predpostava oštete stvari, nemože biti u konkretnom slučaju inoga izlazka, nego potražiti subsumaciju u redu i vrsti onih ustanova, kojim je prvom zadaćom štititi sigurnost čovječega tiela proti zlobnim napadajem, a pretresujuć za ovaj slučaj najprikladniju ustanovu § 411 kz. nemože se mimoići, da je ovdje, — osim što je prikraćena kosa, kojoj je poglavita zadaća „zaštita glave“, — u pitanju još ina okolnost, da se je naime istim djelom smieralo oštećenicu nakaziti; a takovim smatrano djelo ovo, nemože da se prikaže povriedom tiela, nego se isto najprikladnije može podrediti daljoj srednje vrsti ustanovi § 496 kz.; jer je više nego sigurno, da počinitelj nije namjeravao zlostaviti oštećenicu; a opet s druge strane nemože se poreći, da je okrivljenik imao nakanu osramotiti oštećenicu; jer se tim, što je oštećenici djevojci pletenica odrezana, ona nedvojbeno i u svih prilikah obćemu ruglu izvrženom smatrati mora. — S tih razloga opravdana je gornja preinaka prvomolbene osude. Pr. *L. Matasović.*

Digitized by Google

K § 376 k. z. Nemarnost u dužnosti djecu čuvati i obseg te dužnosti.

C. kr. okružni sud u Rovinju osudom svojom od 24. ožujka 1891 br. 15 proglasi Mariju G. krivom prestupka §§ 376 i 335 k. z. — Njezinu ništovnu žalbu zabaci vrhovno ukidno sudište.

Razlozi: U ništovnoj žalbi navodi se razlog ništine § 281 br. 9 a) austr. kp. (§ 277 br. 9 a) hrv. kp.); jer da Marija G. ni po naravnoj dužnosti svojoj nije bila obvezana prigledati ni čuvati diete Željka, niti je ona tu dužnost preuzela, niti joj je ta dužnost povjerena bila. — Ali ako se uvaži okolnost, koja je od prvoga postupajućega suda uzeta dokazanom, da je istu obtuženicu sestra joj Antonija s dječacima Milanom 4 god. dobe i Željkom 2 godine dobe same samcate u kući ostavila; na to da je obtuženica otišla od kuće i oba dječačića ostavila samotna u kuhinji, gdje da je na običnu nepodignutu otvorenu ognjištu vatra gorila i tu da je mladji Željko dospio do vatre, te si naneo i uzročio smrtonosne ozlede, usljed kojih da je isti doista umro, pa i umrieti morao: tada se sama od sebe — i negledajuć na rodbinstvo obtuženice naprama djeci, kojoj je bila tetkom — prikazuje istinitom činjenica, da je obtuženica onda, kada je od kuće otišla, sama imala paziti i prigledati djecu, dakle ona je bila obvezana, niti nije smjela ostaviti dječačiće same u kuhinji u onom pogibeljnom stanju, kako je od prvoga suda ustanovljeno; radi čega upravo valjalo je njezinu ništovnu žalbu zabaciti. Pr. *L. Matasović.*

Iz upravne prakse.

Pogriešan upis pojedinih stranaka u gruntovnici temeljem pogriešno izdanog diobnog lista, zvane su političke oblasti izpraviti dati.

Dioba zadruge Cepak iz Strmca kbr. 15 okončana je već po obstojaloj kr. podžupaniji u Zagrebu, te je i glasom odluke kralj. sudbenoga stola kao gruntovne oblasti u Zagrebu od 12. kolovoza 1876 broj 3747 gruntovno provedena. — Nu prigodom izdanja diobnih listova je intitulacija pojedinih loza sasvim krivo u diobnom listu izpostavljena bila.

Uvidivši njeki članovi iste zadruge, da je intitulacija posve kriva i da su oni istom donjekle odštećeni, obratiše se posebnim podneskom na kralj. kotar. oblast u Samoboru, koja je na taj podnesak obavila dne 25. siečnja 1889 razpravu, te je nakon provedene razprave izdala dne 26. siečnja 1889 br. 488 sliedeću odluku:

Na molbu Stjepana Cepaka i drug. za izpravak diobe zadruge Cepak iz Strmca kbr. 15, koja je po glasu odluke kr. sudb. stola kao gruntovne oblasti u Zagrebu od 12. kolovoza 1876 br. 3747 u gruntovnici jur provedena, i po kojoj je jedna polovica zadružnoga imetka pripala Mihalju

Digitized by Google

Cepaku, Ivanu Cepaku, Kati udovi Cepak, Magdi udatoj Vojvodić i Jani udatoj Videković, a druga polovica Josipu Cepaku, Ljudevitu Cepaku, Franji Cepaku, Taži udovi Cepak i Tomi Cepaku — obnalazi ova kralj. kotarska oblast nakon provedene u tom predmetu razprave odlučiti sliedeće:

1. U gruntovnom napisniku br. 136 obć. Strmec i 54 obć. sv. Nedelja imade se u vlastovnici oznaka vlastnika: Mihalj Cepak, Ivan Cepak, Kata udova Cepak, Magda Vojvodić rodj. Cepak i Jana Videković rodj. Cepak brisati, te mjesto toga upisati:

a) Mijo Cepak i Magda Vojvodić rodj. Cepak u $^1/_2$;

b) Ivan Cepak, Ana Videković rodj. Cepak i mld. Tereza Cepak u $^1/_2$.

2. U grunt. nap. br. 137 obć. Strmec ima se oznaka vlastnika: Jos. Cepak, Ljudevit Cepak, Franjo Cepak, Taža udova Cepak i Tomo Cepak brisati, te upisati:

a) Tomo Cepak u $^1/_3$;

b) Ljudevit, Josip i Franjo Cepak u $^1/_3$;

c) Stjepan, Janko i Josip Cepak u $^1/_3$.

Razlozi: Još po zak. čl. IV. g. 1876 razdieljen je imetak zadruge Cepak iz Strmca kbr. 15 na dva diela, te je ova dioba dne 8. studenoga 1871 po žup. kot. sudu i nadtutorstveno odobrena. Ovu diobu dala je obstojala kr. podžupanija zagrebačka kao pravomoćnu gruntovno provesti; no kako je u diobnoj osnovi, odnosno istoj priloženom diobnom razmjerju bilo nejasno naznačeno, da na I. lozu spada: Mihalj, Ivan, Kata udova mati Mihalja, Magda udata Vojvodić, sestra Mihalja, Jana udata Videković, sestra Ivana; a na II. lozu da spada: Josip, Ljudevit, Franjo, Taža udova pokoj. Martina i Tomo, to je ovako nejasno i gruntovni upis obavljen.

Prema istomu upisu naime bili bi svi ovi unešeni kao suvlastnici na jednake dielove, što medjutim nestoji; jer prema rodoslovju ima obstojati posve drugo razmjerje.

Prema rodoslovju naime dieli se druga loza na tri grane, od kojih je u vrieme, kad je dioba izvadjana, sačinjavao jednu granu Tomo Cepak sa svojom obitelji, drugu Ljudevit, Josip i Franjo Cepak sa svojimi obitelji, a treću granu mld Stjepan, Janko i Josip Cepak sa majkom udovom Tažom.

U intitulaciji II. loze bila je dakle prva pogrieška u tom, što nije bilo naznačeno nikakovo razmjerje, po kom su pojedinci ovlašteni na zajednički jim dio, a druga pogrieška bila je u tom, što je udova Taža upisana kao vlastnica, dočim bi se bili imali kao vlastnici upisati mld. Stjepan, Janko i Josip Cepak uz teret udovičkog uzdržavanja za korist udove Taže na $^1/_4$. Da su i sami zadrugari tako shvaćali, da se dio II. loze ima dieliti na troje, a ne na petero, kako bi se to prema gruntovnom

Digitized by Google

upisu moglo pomisliti, dokazom je okolnost, da su predstavnici ove loze doista onu polovicu zadružnoga imetka, koja im je pripala, podjelili na troje, koje posjedovno razmjerje još danas postoji, što su svi priznali.

Moralo se je dakle odrediti, da se izbjegne krivom tumačenju i možebitnim parnicam, izpravak glede razmjerja ovlaštenja medju pojedinimi predstavnici. Isto tako moralo se je odrediti brisanje Taže udove kao suvlastnice, a upis njezinih sada već punoljetnih sinova Stjepana, Janka i Josipa; jer da se ostavi sadanje gruntovno stanje, mogli bi isti doći u gruntovnicu kao nasliednici Tažini istom nakon provedene ostavinske razprave, što bi bilo posve neopravdano, jer su oni imali već prigodom razvrgnuća zadruge kao vlastnici u gruntovnicu doći.

Uknjižba prava dosmrtnog uživanja za korist udove Taže ukazuje se suvišnom, pošto je ona medjutim umrla.

U intitulaciji I. loze sastoji pogrieška u tome, što opet nije naznačeno razmjerje medju pojedinimi ovlaštenici, te dočim je medju iste uvrštena kao suvlastnica Kata udova Cepak, kojoj je samo kao udovici pripadalo dosmrtno uživanje, to je mld. Tereza Cepak sasma izpuštena. Da se prava mld. Tereze Cepak, udate Čakanić, koja je još sada maloljetna, zaštite, to se je morao odrediti naknadni upis iste medju ovlaštenike I. loze, pak pošto su Mijo i Magda od Janka, a Ivan, Ana i mld. Tereza od Ferka, brata Jankova, te pripada prvim pravo na polovicu, a drugim na polovicu onoga diela, koji pripada ovoj lozi.

Uknjižba dosmrtnog uživanja na korist udove Kate bio bi i ovdje suvišan, jer je ista medjutim umrla.

Proti ovoj odluci uložili su Bara udova Cepak i drug. utok navodeć, da je intitulacija uzsliedila na temelju nagode stranaka i da se sada bez volje svih interesenta promjeniti nemože, a to tim manje, pošto su medjutim umrli Franjo, Ljudevit i Joso Cepak, ter u mjesto njih jur upisani njihovi nasliednici.

Upravni odbor županije zagrebačke odputio je rješitbom svojom od 4. kolovoza 1890 br. 1292 utok, ter potvrdio napadnutu odluku u cielosti iz razloga u istoj navedenih.

I proti ovoj rješitbi uložila je Bara udova Cepak sa drugovi utok na visoku kr. zemalj. vladu, odjel za unutarnje poslove, koja je rješitbom svojom od 24. rujna 1891 br. 19.234 utok odputila, te napadnutu odluku potvrdila s razloga prvomolbene odluke kao i s daljnjega razloga, što je posve neosnovana tvrdnja utjecatelja, kao da je diobno razmjerje ustanovljeno nagodom. O tom neima ni traga u obraničkih spisih, te se pogriešni upis neda inako razjasniti, već što si izvjestitelj obstojale podžupanije u Zagrebu nije dao truda, da kod odredjene provedbe obraničke razdiobe točno ustanovi razmjerje, kako su djelbenici ovlašteni na pojedine dielove. *Fr. Malvić.*

Digitized by Google

1. Udova zadružnog člana s djecom nije vlastna ni kod potajne diobe samovlastno priženiti si koga sa pravom na zadružnu imovinu. — 2. Nemože se priznati ni kod potajne diobe pravo ovlaštenja na zadružni imetak ženskoj glavi, udatoj za nečlana zadruge, a niti njenom mužu, makar da je i ugovor o pridruženju sklopljen po roditelju i faktičnom posjedniku stanovitog diela, ako ta ženska glava sa svojim mužem u zadruzi neostane i zadružnu imovinu neuživa.

Zadruga Biškup-Pintur iz Volavja kbr. 32 razdjelila se potajno od prilike god. 1864 i to tako, da je dobio jednu trećinu Antun, jednu trećinu Mirko, a jednu trećinu Škender Biškup-Pintur od cielog zadružnog imetka, što ga i danas prema provedenoj diobi uživaju, izuzev Mirka, umrlog dne 10. veljače 1873, čiji je dio preuzeo i uživa danas njegov sin iz drugog braka mld. Janko.

Pokojni jur Mirko s pokojnom si drugom ženom Maksom sklopio je dne 13. siečnja 1873 ženitbeni ugovor, kojim je na svoju jur faktično odieljenu trećinu za kćer si Baru iz prvog braka priženio Miku Karala iz Volavja kbr. 12, uz izričan navod, da ga uzimlju kao sina, t. j. posinovljuju tim pravom, da ovoj dvojici pripadne toliki dio od te trećine, koliko i svakom drugom djetetu.

Od dana vjenčanja Bare, kćeri pok. Mirka, s Mikom Karalom, t. j. od dana 19. veljače 1873, živiše ova dvojica do sedam mjeseci na dielu pok. Mirka ujedno sa maćuhom Barinom udovom pok. Mirka — Maksom, te sinom potonje i pok. Mirka mld. Jankom. Pošto navodno maćuha nije trpjela Bare ni njenog muža, te jih proganjala, otišao je Miko Karal u svoju zadrugu, ostaviv si ženu Baru u kući roditelja; a jer ni ova kod maćuhe ostati nemogaše, otišla je poslje godine dana i ona k svomu mužu, te od tog doba ostadoše zajedno u kući zadruge Karal iz Volavja kbr. 12, a nepovratiše se više u kuću zadruge Biškup-Pintur niti onda, kada je udova Maksa god. 1876 umrla. Vele ipak, da su proti tome proganjanju lieka kod nadležnog poglavarstva občine tražili, nu tog navoda nemogoše podkriepiti.

Navesti je ovdje još i to, da je udova Maksa 27. veljače 1876, nekoliko mjeseci dakle pred svoju smrt, priženila si njekog Tomu Kovačevića iz Žumberka.

U godini 1889 zatražiše Miko i Bara Karal diobu zadruge Biškup-Pintur iz Volavja kbr. 32 i naposeb zatražiše, da im se obzirom na ženitbeni ugovor od 13. siečnja 1873 prizna pravo na polovicu diela, pripalog potajnom diobom pokojnom Mirku; a pridružio se ovoj molbi i Tomo Kovačević, drugi muž Maksin.

Kot. oblast u Jaski provela je na ovu molbu razpravu, te izdala dne 13. lipnja 1890 br. 1553 odluku sljedećeg sadržaja:

Digitized by Google

U zadruzi Biškup-Pintur kbr. 32 iz Volavja imade se već od 25 godina postojeća potajna dioba provesti strogo prema faktičnom stanju posjeda tako, da će onaj dio, koj je tada pripao Antunu, polag obstojećih medja i uživanja ostati Antunu, dio koj je pripao Škenderu, isto tako polag obstojećih medja ostati Škenderu; dočim će se dio, koj je pripao uslied potajne diobe dana 10. veljače 1873 preminuvšem Mirku, podieliti na polovicu tako, da će jedna polovica pripasti malodobnomu Janku, a druga Bari Biškup-Pintur, udatoj Karal i Miki Karalu kao suvlastnikom.

Pravo ove potonje dvojice na dio imovine potajno podieljene zadruge Biškup-Pintur osniva se na ženitbenom ugovoru od 13. siečnja 1873, glasom kojega je pok. Mirko Biškup-Pintur Miku Karala ne samo priženio k svojoj kćeri Bari, nego ga dapače posinio, osigurav podjedno ovoj dvojici zajedno jednaki dio imovine, kao i svakomu ostalomu svojemu djetetu.

Okolnost ta, što Bara i Miko Karal nisu danas u posjedu i uživanju zadružnog posjeda, te što oni živu u kući Karala, kod prosudjivanja pitanja o njihovu ovlaštenju, nije mjerodavna, jer je preduzetimi izvidi i provedenom razpravom posve jasno dokazano, da su oni iza svatbe u roditeljskoj kući živili, a kasnije prisiljeni bili uslied progona sa maćuhinske strane svoju otčinsku kuću ostaviti, te da su proti tomu proganjanju, otišav iz kuće, pred nadležnim poglavarstvom lieka tražili.

Dočim je pravo ove dvojice na dio zadružne imovine posve jasno, to se s druge strane nemože pravo ovlaštenja priznati Tomi Kovačeviću, kojega si je priženila Maksa udova Mirkova, t. j. maćuha Barina, jer Maksa nije imala nikakovog prava na dio zadražne imovine, dok su živjela djeca Mirkova, pa tako nije ni vlastna bila k sebi priženiti koga sa pravom na dio zadružne imovine.

Proti ovoj odluci kr. kot. oblasti u Jaski uložio je Mijo Jurički iz Volavja, štitnik mld. Janka utok i to proti onom dielu njenom, u kojem se priznaje pravo ovlaštenja Bari i Miki Karal.

Upravni odbor županije zagrebačke, ostaviv nenapadnuti dio odluke netaknutim, uvažio je rješitbom svojom od 4. svibnja 1891 br. 743 utok, ter izrekao: da se Bari rodj. Biškup-Pintur udatoj Karal i mužu joj Miki Karalu nepriznaje pravo ovlaštenja u zadruzi Biškup-Pintur kbr. 32 iz Volavja; niti im se dosliedno tomu dio pokoj. Mirka, koga uživa mld. Janko, u jednoj polovici dopitati može, već će ovaj dio imati pripasti samomu navedenomu malodobniku.

Razlozi ovoj rješitbi jesu sliedeći: Istina je doduše, da je sada jur pokoj. Mirko Biškup-Pintur sa svojom ženom Maksom sklopio dne 13. siečnja 1873 ugovor, kojim je stavio temelj ženitbi izmedju svoje kćeri Bare sa Mikom Karal i da je za slučaj ženitbe obrekao istoga uzeti na zajednički posjed kao pravog sina, te odredio, da će ova dvojica dobiti

Digitized by Google

od svega njihovoga pokretnoga i nepokretnoga imetka poslje njihove smrti jednaki dio sa ostalom djecom; istina je nadalje i to, da se je doista kratko zatim, kako je ugovor načinjen, Miko Karal oženio sa Barom, kćerju pokoj. Mirka, a kako je ustanovljeno, i došao na zadružni imetak i to na dio pekoj. Mirka; nu poslie njekoliko mjeseci otišao najprije sam, a opet godinu dana kasnije i njegova žena Bara, jer se navodno sa maćuhom slagati nemogahu; nu ako je i sve to istina, to ipak nestoji, da je time Miko Karal uzadružen bio u zadrugu Biškup-Pintur i da je stekao pravo ovlaštenja; nestoji, da je bio i mogao biti posinjen, a nestoji niti to, da bi mu pripasti imalo bud kakovo pravo na dio pokoj. Mirka skupa sa ženom mu Barom i da bi dosliedno tomu ova dvojica imala djeliti sa mld. Jankom nekretni zadružni imetak, u koliko je zapao pokoj. Mirka, na jednake djelove.

Za vrieme, kada je gori navedeni ugovor pravljen, t. j. dne 13. siečnja 1873 stojao je u krieposti zak. čl. od 6. listopada 1872, koj je izrično branio u § 2 za vrieme pravostaje bud kojim načinom razredjivati sa svojim dielom iz nerazdieljene još zadružne imovine, a da imetak navedene zadruge tada još nerazdieljen bijaše, dokaz je to, što je i danas nerazdieljen, te se sveudilj još gledom na § 3 zadr. zak. od 9. svibnja 1889 kao zadružni smatrati imade.

Obzirom na to dakle, ma da je i ugovor kakav načinjen, smatrati se mora ništetnim.

Što se navodnog posinjenja Mike Karala po pokoj. Mirku Biškupu-Pinturu tiče, to mu manjka pravni uvjet, koji se po propisu §§ 179, 180, 181 i 182 ogz. za posinenje iziskuje, pa se s toga u nazočnom slučaju poziv na zbivše se posinenje skroz neumjestnim ukazuje.

Konačno je dokazano, da je Miko Karal iz posjeda zadruge Biškup-Pintur otišao još godine 1873, a žena mu Bara god. 1874, te se u zadrugu nikada više vratili nisu. Da su oni i imali ili naknadno stekli pravo na upitnu zadrugu, izgubili bi ga bili gledom na ustanovu § 53 zadr. zak. od 9. svibnja 1889, jer su preko pet godina iz zadruge odsutni. Navod njihov, da su se češće prituživali i tražili lieka kod poglavarstva obćine, nisu ničim podkriepili, dapače je skroz protivno dokazano potvrdom poglavarstva obćine u Petrovini od 12. kolovoza 1890 br. 1544, gdje se izrično tvrdi, da je navod Bare rodj. Biškup-Pintur glede podnešenih pritužba i zatraženog pravnog lieka proti maćuhi ili domarom posvema neosnovan.

Gledom dakle na sve navedeno, morao se utok uvažiti, ter napadnuta odluka u gori navedenom pravcu dokinuti i priznati pravo ovlaštenja na dio pokoj. Mirka jedinom mld. sinu mu Janku.

Digitized by Google

Proti ovoj rješitbi uložili su Bara i Miko Karal utok na visoku kr. zem. vladu, koja je odpisom svojim od 29. listopada 1891 br. 29.137 utok odbila, te napadnutu rješitbu upravnog odbora u cielosti potvrdila iz razloga u istoj navedenih. *Fr. Malvić.*

Rješitba kr. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu.

Prelati dužni su uzdržavati i nadarbinske perivoje i objekte, koji služe luksusu.

Kr. sudbeni stol u Zagrebu obratio se je izvješćem od 30. lipnja 1891 br. 8288 na kr. zem. vladu, odjel za bogoštovje i nastavu, molbom, da rieši pitanje, imade li ostavina pokojnoga kardinala-nadbiskupa Mihalovića maksimirske ribnjake i to zapušteni tako zvani „novi ribnjak" i posve napušteni „gornji ribnjak" popraviti, dotično uzpostaviti, te ih predati nadarbini u onom stanju, u kojem ih je primio rečeni nadbiskup od svoga predšastnika.

U riešenju toga izviešća izdala je kr. zem. vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, sliedeću rješitbu od 15. siečnja 1892 br. 14.834 ex 1891:

Pitanje o popravku maksimirskih ribnjaka dade se riešiti samo zajedno s pitanjem, je li ostavina preminuloga prelata u obće dužna titulo deteriorationis popravljati zapuštene perivoje.

Za ostavinu biskupa i nadbiskupa katoličke crkve ne vriede u mnogom pogledu u ovih kraljevinah ustanove obćega formalnoga i materijalnoga gradjanskoga prava, već posebni propisi (articuli sabora, kr. privilegija, komorske i dvorske odredbe, koji propisi sižu natrag sve do prve četvrti 17. stoljeća). Naročito pako vriede još uviek ti propisi za inventuru, interkalarnu upravu i odnošaj ostavine preminuloga prelata prema nadarbini. Iz tih odredba jasno proizlazi, da je ostavina pokojnoga prelata dužna beneficij uzpostaviti bar u tako dobro stanje, u kakovom ga je primio preminuli prelat od svoga predšastnika, da je dakle ostavina dužna svaku deterioraciju beneficija naknaditi.

To načelo odgovara i ustanovam obćega crkvenoga prava, a kad nebi bilo posebnih propisa za crkvena beneficija, ter bi se na nje per analogiam uporavile ustanove obćega gradjanskoga prava i služnosti uživanja (o. g. z. §§ 509—520), došlo bi se do istoga načela. To obćenito načelo imade vrieditи za sve vrsti nadarbinskih nekretnina jednako, ono dakle mora vrieditи i za nadarbinske perivoje, ako nisu naročito izuzeti, ili ako se nebi dalo iz posebnih propisa za crkvena beneficija izvesti, da ostavina nije dužna u dobrom stanju predati one objekte nekretninske, koji služe luksusu, pa da se dužnost naknade proteže samo na deterioraciju beneficija u lucrativnom smislu.

Digitized by Google

Nema medjutim ni traga tomu, da bi se nasadi, kakvi su perivoji, u propisih za inventuru, interkalarnu upravu etc. iza smrti prelata igdje izuzimali, — niti se dade ikako iz tih propisa izvesti, da bi se dužnost naknade usljed deterioracije protezala samo no predmete lucrativnoga gospodarstva.

Nasuprot odredjuju postojeći propisi baš protivno.

Naredba kraljice Marije Terezije od 28. lipnja 1773, kojom se podieljuje prelatom libera testandi facultas pod njekimi uvjeti, odredjuje, da se imade za svaku biskupiju osigurati fundus instructus, a za slučaj sedis vacantiae ustanovljuje u predposljednjem odlomku: „Ex quo porro benignam hanc curam et provisionem nostram etiam ad tempus sedis vacantis extensam habere velimus, ideo benigne constituimus, ut hoc quoque tempore ex effectibus in inventario ejusmodi designatis nihil absolute pereat, nisi occasione denominandi episcopi, plena iterum ejus, quod deesse compertum fuerit, redintegratio fiat", — prelazeći zatim na nekretnine, nastavlja: „et sic etiam aedificia sub tempus vacantis sedis in statu illo, quo recepta fuerunt, conserventur, per consequens necessariis aedificiorum ejusmodi reparationibus de tempore in tempus cameraliter provideatur, conservatione a praedessoribus relictorum aedificiorum tam necessariorum, quam et ad honestam voluptatem deserventium ductu. Articuli 71:1723 ipsis episcopis alioquin incumbente". (Sravni u ostalom Ferenz Boncz: A Katholikus főpapi itd. Budapest 1878, pag. 95, 96. Opazka uredničtva).

Pozivajući se na artic. 71 od godine 1723. (Decretum Carol. VI. (III.) Imperatoris), koji odredjuje sekvestraciju dohodaka, ako bi prelat zapustio: ecclesias aut beneficia . . . . aedificiaque" veli citirana naredba naročito, da su biskupi dužni uzdržavati takodjer od predšastnika primljene sgrade, koje nisu za uredno gospodarstvo nuždne, već služe pristojnoj razkoši.

U kratko dakle: uvaži li se, da posebni propisi, kojimi se uredjuje odnošaj ostavine pokojnoga prelata prema nadarbini nigdje neizuzimaju nadarbinske perivoje, niti da se neda nikako izvesti, da bi dužnost ex titulo deteriorationes beneficii bila ograničena samo na objekte čisto lucrativne svrhe, uvaži li se, da nasuprot navedeni propisi izjavljuju, da su biskupi dužni uz aedificia necessaria uzdržavati: aedificia ad honestam voluptatem deservientia, to ne može biti nikakve dvojbe, da se gore navedeno načelo dužnosti ostavine pokojnoga prelata prema nadarbini imade uporaviti i na perivoj Maksimir, da je dakle ostavina pokojnoga kardinala-nadbiskupa Mihalovića dužna predati taj perivoj, koji kao takav već preko 50 godina sačinjava dio nadarbine biskupije, odnosno nadbiskupije zagrebačke, u tako dobrom stanju, u kakovom ga je pokojni prelat od svoga

Digitized by Google

predšastnika primio, pa da je ona dužna taj perivoj popraviti, u koliko je kao takav zapušten.

Nikako se ne može uvažiti prigovor rodbinskoga punomoćnika L. B., da se je pokojni kardinal-nadbiskup Mihalović prigodom preuzeća dobara naročito: „odrekao obveze“ uzdržavati na nadbiskupskih imanjih ono, što neodgovara potrebi redovitoga gospodarstva, a navlastito onih predmeta, koji služe više osobnoj dopadnosti, udobnosti i razkoši, — ne upuštajući se u razpravu, da li bi takovo ograničenje bilo pravno dopustivo, ističe se ovdje, da se iz očitovanja pokojnoga nadbiskupa od 5. rujna 1870 ne vidi, da je on preuzeo dobra uz takovo ograničenje, niti je kr. zem. vlada na takovo ograničenje privolila.

Na tom temelju rieśava se po sebi konkretno pitanje o popravku dotično uzpostavi maksimirskih ribnjaka, i to tako zvanoga ribnjaka gornjega i tako zvanoga novoga, koji su, kako je konstatovano po vještacih, zapušteni, odnosno napušteni, te bi trebalo za podpuni popravak gornjega 1815 for. 60 novč., a novoga 7083 for. 50 novč. Ne ima najme nikakve dvojbe, da je zapuštenjem obijuh ribnjaka perivoj Maksimir hao takov deterioriran; o tom bi se dalo dvojiti, kad bi bila na mjestih rečenih ribnjaka uvedena kakova mu drago vrst perivojnih nasada, te bi se dalo uztvrditi, da je perivoj kao takov samo promienjen prema ukusu bivšega uživaoca, ali tomu nema traga: ribnjaci su na prosto zapušteni.

Pošto je pako perivoj Maksimir zapuštenjem obijuh ribnjaka deterioriran, to ih je dužna ostavina titulo deteriorationis popraviti.

Do toga posljedka došlo bi se dapače, kad bi se dopustilo, što se ovdje odlučno poriče, da su biskupi dužni uzdržavati samo u toliko nadarbinske nekretnine, u koliko služe svrham redovitoga lucrativnoga gospodarstva, jer se uredjeni ribnjaci i u takove svrhe mogu shodnije upotriebiti, nego li zapuštene bare.

Za popravak ribnjaka „novoga“ govori još i drugi razlog.

Taj ribnjak služi najme kao reservoir vode za „Bukovački mlin (Pila)“.

Da dobije mlin onu radnu snagu, koju je imao, kad ga je primio pokojni nadbiskup Mihalović od svoga predšastnika, potrebno je, da se ribnjak postavi u stanje, u kom je onda bio.

Po vještačkom mnienju dao bi se ribnjak sa mnogo manjim troškom dielomice popraviti, tako da bi mlin dobio radnu snagu od 6·9 sati na dan, ali kad je ribnjak bio u podpuno dobrom stanju, kako ga je primio pokojni nadbiskup Mihalović od svoga predšastnika, imao je mlin radnu snagu od 20·8 sati na dan. Ne može se pako nikako dozvoliti, da se mlin predade nadarbini sa tako znatno umanjenom radnom snagom.

S navedenih razloga nalazi kr. zem. vlada, odjel za bogoštovje i nastavu odlučiti, da ostavina pokojnoga kardinala-nadbiskupa Mihalovića

Digitized by Google

imade ribnjake maksimirske i to: „ribnjak novi“ i „ribnjak gornji“ uzpostaviti u ono stanje, u kojem ga je primio rečeni pokojni prelat od svoga predšastnika. Priobćio —*ić.*

SVAŠTICE.

Kazneni postupnik za Bosnu i Hercegovinu. (Svršetak.) Imade razloga, koji izključuju već jednom izabranog i u listinu prisjednika unešenog prisjednika od sudjelovanja kod glavne rasprave. Prisjednik, koji je pristupio na glavnu raspravu, imati će s toga na odnosno pitanje predsjedatelja rasprave navesti dotični razlog, zbog koga on ne smije suditi u dotičnoj stvari, o kojoj će se raspravljati. Medju te razloge spadaju prije svega one okolnosti, koje čine prisjednika po zakonu nesposobnim za vršenje toga zvanja. Ti razlozi mogli su nastati tek poslje obavljenog izbora prisjednika. N. pr. netko je izabran koncem godine za prisjednika, pa tečajem godine, u kojoj zvanje prisjedničko obavlja, padne u stečaj ili pod kaznenu istragu, ili bude osudjen zbog prevare, kradje, pronevjerenja, itd. Dalji razlog, koji isključuje prisjednika od sudjelovanja kod glavne rasprave, jest okolnost, ako je okrivljena ili oštećena osoba njegova žena, ili ako je koje od te dvie osobe ili tužitelj ili branitelj s njim u uzlaznoj ili u silaznoj lozi u srodstvu ili u tastbini (n. pr. otac, mati, djed, baba, punac, punica, sin, unuk) ili ako su te osobe djeca od prisjednikova strica, ujaka, tetke, ako stoje prema njemu u odnošaju poočima ili branitelja, posinka, pokćerke, staratelja ili sirote; dalje ako prisjednik ima da očekuje korist ili štetu od rješenja ili osudjenja obtuženikova; ako je on u stvari, o kojoj se radi, upotrebljen bio kao tako zvani sudski svjedok kod očevida, kućne premetačine ili kod preslušavanja okrivljenika u predistrazi, ako je on stvar prijavio, ako je on bio tužitelj, branitelj ili zastupnik privatnog učestnika, t. j. takove osobe, kojoj je kažnjivim djelom šteta nanešena, ako je on kao svjedok ili vještak u stvari preslušan ili bi imao biti preslušan kao takav; ako je on učestvovao već kao prisjednik kod prijašnje glavne razprave o istoj stvari, koja se sada na novo drži, jer je tako odredio viši sud; najposlje ako ima drugih razloga, zbog kojih se može sumnjati, da bi prisjednik mogao nepravo suditi.

One razloge, zbog kojih prisjednik ne bi smio suditi u stvari, mogu i stranke sudu prijaviti, pa će sud u svakom slučaju odlučiti o njih. Protiv odnosne odluke sudske neima pravnog lieka.

Kad prisjednik bude prvi put pozvan na glavnu raspravu, bit će on zaklet jednom za cielu godinu, i to u početku same glavne rasprave, da će svoje zvanje savjestno i bezpristrano obavljati. Kad on bude pozvan kasnije na koju raspravu, bit će onda samo opomenut na već položenu zakletvu.

Digitized by Google

Prisjednici imadu pravo s dopuštenjem predsjedatelja rasprave stavljati pitanja na svaku osobu, koja pred sudom nešto kazuje. Ovim pravom trebaju se prisjednici služiti što više, da bi mogli dobro razumjeti, što je tko iskazao na raspravi. — Valja znati, da nema nikakvih propisa o tom, kad se može reći, da je nešto dokazano. O tom odlučuje uvjerenje, koje je tok ciele rasprave proizveo u sudca. S toga valja dobro slušati okrivljenika, svjedoke i vještake, paziti pomnjivo na kretanje i ponašanje tih osoba na raspravi, kako utiču iskazi svjedoka i vještaka na obtuženika i s kakvom sigurnošću iskazuju svjedoci i vještaci, kako se ponašaju oni prema obtuženiku u obće, naročito pak onda, ako obtuženik prigovara njihovim izkazom, kakvimi se razlozi i okolnostmi brani obtuženik, kakvih je duševnih sposobnosti on, kakvog li je tjelesnog sastava, da bi se moglo zaključiti, e da li je u stanju izvesti možda njeko izvjestno djelo, za koje možda treba osobite tjelesne i duševne snage, u obće mora paziti na cieli tečaj rasprave, jer vrlo često je inače najneznatnija okolnost od odlučne važnosti kod prosudjivanja pitanja o krivici obtuženikovoj.

Kad se rasprava dovrši, vraća se cieli sudski zbor, zajedno sa prisjednici na savjetovanje. Prisjednici odlučuju zajedno sa sudci-stručnjaci o svih pitanjih, o kojih se ima rješitba sudska stvoriti S toga će se i savjetovanje to imati protezati na sva takova pitanja.

Kod toga savjetovanja imat će predsjedatelj rasprave poučiti prisjednike o svem, što im valja znati, naročito pak o tom, da ne postoje nikakva pravila o tom, kad se za kakvu činjenicu može reći, da je dokazana ili nije dokazana; već na ovo pitanje imaju prisjednici da odgovore po svom uvjerenju i osvjedočenju, što su ga zadobili tečajem rasprave, promisliv̀ši dobro o svem onom, što je na raspravi navedeno za, a što proti. Pri tom moraju prisjednici kao i sudci-pravnici uzeti obzira samo na ono, što je na raspravi pročitano i iskazano, i što se tamo dogodilo. Kod dokaznih sredstva ima prisjednik prije svega da po svom najboljem osvjedočenju i po svojoj savjesti odgovori na pitanje, da li je ono vjerodostojno, dakle da li se svjedoku vjerovati može, i ako mu se može vjerovati, u koliko. Tu će mnogo odlučivati lično poznavanje svjedoka i vještaka, kao i poznavanje njihovog predživota i zanimanja.

Prisjednik ima pravo za vrieme savjetovanja pitati, pa mu je to i dužnost, da se uputi u sve, što je potrebno za rješenje pitanja. Naročito treba prisjednici da se dobro obavieste o značenju pravnih izraza, kojimi se kazneni zakon služi kod pobližeg opredieljenja izvjestnog zločina ili prestupka, jer inače neće moći po svojoj savjesti odgovoriti na dotično pitanje.

No osobita je dužnost prisjednika kod ovog savjetovanja, da upozore sudce-stručnjake na narodni pravni nazor o izvjestuom pitanju, zatim na predživot i vladanje okrivljenika, svjedoka i vještaka, ako bi im to po-

Digitized by Google

znato bilo, a isto tako i na imovinske okolnosti obtuženikove, jer one su odlučne za prosudjenje pitanja o naknadi troškova kaznenog postupka i izvršenja kazne. Prisjednike ne veže pouka, koju im dade predsjedatelj rasprave. Oni mogu imati i svoj vlastiti pravni nazor o njekom pitanju. Prisjednici mogu s toga slobodno izjaviti te svoje nazore, pa ako tečajem savjetovanja uvide, da im ti nazori ne stoje na čvrstom temelju, mogu odstupiti od njih i izjaviti drugo mnienje ili se pridružiti jednomu od već izjavljenih mnienja. U obće daje se prisjednikom kod savjetovanja o svakom pitanju podpuna sloboda izjave.

Poslje savjetovanja glasuje se o svakom pitanju. Najprije će dati glasove sudci-stručnjaci. Ako prisjednici ne bi bili sporazumni, mogu glasati i drugčije nego sudci-stručnjaci.

Ako je na temelju savjetovanja i glasanja proglašen obtuženik krivim, morati će prisjednici glasati i o kazni, koja bi se imala odmjeriti. Kod odmjerenja kazne nema mjesta sudačkom uvjerenju kao kod prosudjivanja pitanja o krivnji, jer zakon propisuje, kakvu kaznu valja odmjeriti, ako je njetko krivim pronadjen. No pošto zakonodavac ne može u napried predvidjeti sve moguće okolnosti nekog čina, a od ovih zavisi veća ili manja kažnjivost obtuženikova, to u zakonu nije moguće odrediti kaznu za svaki posebni slučaj, već su u njemu odredjene samo granice, medju kojimi se može kretati veličina kazne prema okolnostim svakog pojedinog slučaja.

U ostalom dobivati će prisjednici i o tom, kao i o svem, što im znati valja, potrebnu pouku od predsjedatelja.

Iz ovoga se vidi, da smo mi dobili u prisjednicih i u njibovom sudjelovanju kod izricanja pravde u kaznenih stvarih nešto novo, što se riedko gdje i nalazi, jer prisjednici su kod stvaranja osude u prvoj molbi podpuni sudci, koji o svih pitanjih odlučuju: o krivici, o kazni, o zahtjevih oštećenika, o troškovih kaznenog postupka i o pitanjih, koja bi se imala rješiti prije nego se predje na odlučivanje o glavnoj stvari. Razlozi, koji su sklonili upravu na ovakov način sudjelovanja naroda kod kaznenog pravosudja navedeni su gore. Ciljeva navedenih ne bi bilo moguće postići, da se je izabrala ona forma sudjelovanja naroda u kaznenom sudovanju, kakova u većini država danas postoji, a to je p o r o t a. Razliku izmedju porote i prisežnika ili prisjednika-pravnika netreba tumačiti.

KNJIŽEVNE OBZNANE.

„*Slovenski pravnik*“ br. 2 donosi razpravu „K razlagi § 51 zemlj. zakona“, praktične slučajeve, te književne i razne viesti.

— *Wasserrechtliche Competenzfragen*, erörtert auf Grund des öst. Rechts, von Dr. Georg Pražak. Prag, 1891. (Bursik i Kohout).

Digitized by Google

Ova je razprava njemački prievod onoga diela češke monografije piščeve „spory o přislušnost“ (supori nadležnosti), koji govori o pitanjih nadležnosti u vodnom pravu. U češkoj monografiji razpravlja pisac sustavno o granici izmedju djelokruga sudbenih i političkih oblasti na polju cielog prava u Austriji.

— *Das Heeres-Strafrecht* von Dr. Ernst Franz Weisl, Wien. (J. L. Pollak). Ovo netom izašlo djelo sa predgovorom generala auditora M. Damjanića obuhvaća obći dio vojnoga kaznenoga prava. Kako je vojno kazneno pravo u našoj monarkiji veoma slabo obradjeno, te kako je civilnim pravnikom većinom podpuno nepoznato, premda dobar dio naroda podpada pod vlast vojnoga kaznenoga prava, držimo, da će ova knjiga dobro doći i našim pravnikom, pak ih s toga na nju upozorujemo. Možda ćemo o tom djelu drugom zgodom pobliže progovoriti.

— *Migne Patrologiae cursus completus. Series graeca et latina.* Kr. zemalj. vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, nabavila je iz Pariza za našu sveučilištnu biblioteku preko redovite godišnje bibliotečne dotacije za iznos od 4.900 franaka ovo znamenito djelo, koje obsiže 388 knjiga u četvrtini. Ono sadržaje u jednom skupu sva djela pisaca grčkih do florentinskoga sabora (g. 1439) i latinskih do pape Inocenta III. (god. 1216). Ovaj je podpun sbornik danas riedkost, a neobhodno potrebna znanstvena riznica za bogoslovca i pravnika, za povjestničara i jezikoslovca. Nadamo se, da će ob ovom djelu koji stručnjak u našem listu potanje progovoriti.

— *Stenograf*, glasilo hrvatskog stenografskog družtva u Zagrebu, br. 7, 1891, sadržaje: Slovenska stenografija od A. Zupana. Stenografija u Hrvatskoj (poviestni podatci) od Stanka Miholića. Hrvatska stenografija od urednika. Mi ovaj list živo preporučamo osobito našim mladjim pravnikom, jer će iz njega sami moći naučiti sa malo truda hrvatsku stenografiju, koja je umjeća osobito pravniku u sto prilika vanredno dobro došla, te je usljed toga medju cislitavskimi pravnici jako razširena.

VIESTNIK.

(Redovita glavna skupština pravničkoga družtva u Zagrebu, obdržavana dne 20. veljače 1892).

Družtveni predsjednik presvjetli gospodin viećnik kr. stola sedmorice dr. Franjo pl. Burgstaller-Remetski pozdravi sakupljene članove kratkim govorom, pak konstatovavši, da se je u smislu družtvenih pravila sabrao dovoljan broj članova, otvori skupštinu. Prije nego što se je prešlo na dnevni red, izjavi predsjednik, „da mu je dužnost spomenuti se pokojnoga dra. Blaža Lorkovića, koj je svoje sile tečajem sedamnajst godina posvetio družtvu, uredjujuć većim dielom bezplatno družtveni časopis „Mjesečnik“. Rad spomenutoga pokojnika na tom polju bio je uspješan i s toga predlaže, da mu se ubilježi spomen zahvalnosti u zapisnik današnje skupštine“. Skupština se je tomu predlogu uzklikom „Slava mu!“ odazvala.

Digitized by Google

Nakon toga prešlo se je na razpravljanje na dnevnom redu stojećih točaka, te je predsjednik pozvao tajnika družtvenog, da pročita izvješće upravnoga odbora o radu družtva tečajem godine 1891, nu na predlog državnoga nadodvjetnika presv. g. Ottona Spitzera odustala je skupština od čitanja tog izvješća, budući da je isto izvješće i onako tiskano i medju članove razdieljeno, ter se ima kao pročitano smatrati. (Izvješće to bilo je priloženo posljednjen broju „Mjesečnika“.) Isto tako je skupština odustala od čitanja izvješća o financijalnom stanju družtva tečajem god. 1891. Nadalje prihvaćen bje bez debate predlog izabranih u prošloj glavnoj skupštini revizora gg. Julija pl. Halpera i Ivana pl. Kuglera, da se odboru i blagajniku družtvenomu g. dru. Jos. Pliveriću za g. 1891 podieli absolutorij. Podulja debata razvila se je kod čitanja proračuna za g. 1892. Ravnatelj erar. pravnih posala g. Ivan pl. Kugler predložio je naime, da se za eventualnu potrebu za uredjivanje družtvenoga organa „Mjesečnika“ uvrsti u proračun još 360 for. Proti tomu izjavio se je presv. g. nadodvjetnik Otto Spitzer, jer da se još nezna, kako će biti s uredjivanjem. G. prof. dr. A. Egersdorfer stavio je posredujući predlog, da se odbor ovlasti, da iz suvišaka eventualno upotrebi nuždnu svotu za uredjivanje „Mjesečnika“, naročito, ako bi se pokazala nužda, da budu dva urednika. Napokon bje na predlog presv. gosp. viećnika stola sedmorice dra. N. Špuna-Strižića primljena redakcija proračuna, kako je to odbor predložio s tim, da odbor može u budućoj glavnoj skupštini opravdati veći trošak, koji bi eventualno mogao nastati usljed promiene uredničtva „Mjesečnika“. Zatim su izabrani revizori za pregledanje družtvenih računa za god. 1892 gg. Julijo pl. Halper i Ivan pl. Kugler, a kao zamjenici gg. Svetoslav Gaj i Aleksa pl. Vancaš, a za ovjerovljenje zapisnika ove glavne skupštine gg. Josip Florschütz i Tomo pl. Kraljević. Nakon toga zahvali se predsjednik u svoje ime i u ime čitavoga upravnoga odbora na dojakošnjem povjerenju, te predade dalje ravnanje skupštine g. Aleksandru vitezu Gayeru. Prije nego što je prešlo na izbor upravnoga odbora za g. 1892, predloži g. Tomo Kraljević, da se odstupajućemu odboru izrazi zahvalnost na trudu, koj je predlog skupština jednoglasno usvojila. O uspjehu izbora, obavljenog uz sudjelovanje skrutatora gg. Janka Oswalda i Čedomila Cekića, izviestili smo jur u prošlom broju „Mjesečnika“.

(Hrvatski ministar tajni savjetnik.) Njegovo c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je prev. ručnim listom od 16. veljače o. g. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskomu ministru Mirku pl. Josipovichu uz oprost pristojbe premilostivo podieliti dostojanstvo tajnoga savjetnika.

(Strukovna konferencija kod kr. zem. vlade.) Kr. zem. vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, pozvala je glasovitoga arkeologa i profesora bečkoga sveučilišta, dvorskoga savjetnika dra. Ottona Benndorfa u Zagreb, da prisustvuje kod kr. zem. vlade konferencijam glede preustrojenja narodnog arkeologijskog muzeja, glede osnivanja posebnih arkeologičkih sbiraka za obuku u staroklasičnoj filologiji i staroj historiji na gimnazijah, te glede ustrojenja arkeologičkoga seminara na ovdješnjem sveučilištu.

(Sbornika zakona i naredaba) valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju komad I. g. 1892 izdan i razposlan je dne 7. siečnja 1892, a sadržaje pod br. 1 naredbu kr. hrvat.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove od 18. prosinca 1891 br. 58.048 na sve kr. žup. oblasti i gradska poglavarstva o provedbi zakona od 29. rujna 1888 o preinaci nekih ustanova zakona od 15. srpnja 1881 ob izbornom redu za sabor kraljevina

Digitized by Google

Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, odnosno o provedbi ustanova ovoga izbornoga reda, koje su ostavljene u krieposti. (Sbor. br. 43 od god. 1881 i br. 65 od g. 1888). Komad II. god. 1892 izdan i razposlan je dne 9. siečnja 1892, a sadržaje pod br. 2 zakon od 31. prosinca 1891, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustroju sudova u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, — pod br. 3 zakon od 31. prosinca 1891 ob ustroju državn. nadodvjetničtva i državnih odvjetničtva u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i napokon pod br. 4 zakon od 31. prosinca 1891 ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zem. kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji. Komad III. g. 1892 izdan i razposlan je dne 14. siečnja 1892, a sadržaje pod br. 5 zakon od 9. siečnja 1892, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju ustanove §§ 29, 30 i 34 zak. od 28. siečnja 1881 ob ustroju gradskih občina, u pogledu izborničtva u gradu Zagrebu. Komad IV. god. 1892 izdan i razposlan je dne 30. siečnja 1892, a sadržaje: pod br. 6 zakon od 31. prosinca 1891 o vodnom pravu, pod br. 7 zak. čl. XXXII: 1991 o svoti, koju zemlje krune ugarske imadu naknadno platiti na zajedničke troškove od g. 1890, pod br. 8 zak. čl. XXXIV: 1891 ob obveznom prokušavanju ručnoga strielnoga oružja i pod br. 9 zak. čl. XXXV: 1891 o preinaci § 4 zak. čl. V. od god. 1890 o domobranstvu. Komad V. g. 1892 izdan i razposlan je dne 5. veljače 1892, a sadržaje: pod br. 10 zak. čl. XXXVI: 1891 o preinaci §§ 17 i 52 zak. čl. VI. od g. 1889 ob obranbenoj sili, pod br. 11 zak. čl. XXXVII: 1891 o javnih teretih i drž. izdatcih, koji će se u prvih pet mjesecih god. 1892 imati nositi i pokriti, pod br. 12 zakonski članak XXXVIII: 1891 ob odobrenju i uzakonjenju ugovora, što no je na temelju zak. čl XXV. od g. 1891 dne 7. lipnja (11. srpnja) 1891 sklopljen glede odkupa ug. željezničkih pruga družtva povlaštene austro-ug. drž. željeznice, pod br. 13 zak. čl. XXXIX: 1891 o dozvoli doknadne vjeresije od 500.000 f., potrebite za ministar. za zem. obranu, pod br. 14 zak. čl. XL: 1891 o željezničkih i cestovnih sveza sa kraljevinom Rumunjskom i o uredjenju odnošaja toli glede ovih, koli i glede već postojećih priključenja; pod br. 15 zak. čl. XLII: 1891 o privremenom uredjenju naših trgovačkih odnošaja s carevinom Turskom i Bugarskom, kao i sa Španjolskom i Portugalskom; pod br. 16 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 7. srpnja 1891 br. 35.869, glede tumačenja § 60 st 1 i 4 šumskoga zakona i napokon pod br. 17 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odj. za unut. poslove, od 27. prosinca 1891 br. 53.622, kojom se u sporazumku s kr. zem. vladom, odj. za pravosudje, tumače ustanove §§ 8 i 9 provedbenoga naputka od 16. prosinca 1889 br. 23.403 k zakonu od 9. svibnja 1889 „o zadrugah“ u pogledu gruntovnoga provadjanja kupo-prodajnih zamjenbenih i založnih pogodba. Komad VI. g. 1892 izdan i razposlan je dne 17. veljače 1892, a sadržaje: pod br. 18 zakon od 7. veljače 1892, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti občinske pašnjake i pod br. 19 zakon od 7. veljače 1892, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednika i službenika, ustanovljene zakoni od 15. stud. 1874 ob ustroju političke uprave u kraljev. Hrvat. i Slav., i od 5. veljače 1886 ob ustroju županijah uredjenju uprave u županijah i kotarih. Komad VII. god. 1892 izdan i razposlan je dne 27. veljače 1892, te sadržaje: pod br. 20 zakon od 7. veljače 1892 o proračunu za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1892.

Digitized by Google

Izkaz

novosastavljenih gruntovnih uložaka, sadržavajućih nekretnine, razdieljene izmedju kralj. držav. šumskog erara i imovnih obćina, koji su predani na rukovodjenje nadležnim kr. sudovom, i to:

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime sudb. kotara	Ime por. obćine	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze	dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo (dana)	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče (dana)	Opazka
3	Kr. sudbeni stol u Petrinji	Kr. državni šumski erar	Petrinja	Petrinja	1 Begović	1. srpnja 1885	1. srpnja 1885	31. prosinca 1885	
					2 Mačkovoselo				
					3 Pastuša				
					4 Babinarieka				
					5 Dubica				
					6 Ivanski bok				
					7 Mečenčani				
					8 Prevršac				
					9 Šaš				
					10 Živaj				
					11 Puska				
				Rujevac	12 Brdjani				
					13 Gvozdansko				
					14 Jamnica				
					15 Komora				
					16 Kosna				
					17 Ljeskovac				
					18 Ljubina				
					19 Lotine				
					20 Majdan				
					21 Rujevac				
					22 Sočanica				
					23 Švrakanica				
					24 Volinja				
					25 Zrinj				
		II. banska imovna obćina	Petrinja		1 Begović				
					2 Mačkovoselo				
					3 Pastuša				
					4 Cepeliš				
					5 Drenčina				
					6 Mošćanica				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime sudb. kotara gdje se nekretnine upisane nalaze	Ime por. općine gdje se nekretnine upisane nalaze		dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka dana: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka dana: izteče	Opazka
3	Kr. sudbeni stol u Petrinji	II. bansk. imovna obćina	Petrinja	7	Pračno	1. srpnja 1885	1. srpnja 1885	31. prosinca 1885	
				8	Crnac				
				9	Komarevo g.				
				10	Magari				
				11	Taborište				
				12	Klinac				
				13	Hrastovica				
				14	Budičina				
				15	Vukoševac				
				16	Kinjačka				
				17	Brdjani				
				18	Bestrma				
				19	Petrinjci				
				20	Babina rieka				
				21	Bobovac				
				22	Boroevići				
				23	Cerovljani				
				24	Crkveni bok				
				25	Ćukur				
				26	Dubica				
				27	Drenovbok				
				28	Ivanski bok				
				29	Jasenovac				
				30	Komogovina				
				31	Krapje				
				32	Lovča				
				33	Mečenčani				
				34	Prevršac				
				35	Selište				
				36	Slunjci				
				37	Strmen				
				38	Šaš				
				39	Velešnja g.				
				40	Živaj				
				41	Puska				
			Rujevac	42	Gvozdanska				
				43	Jamnica				
				44	Komore				
				45	Kosna				
				46	Ljeskovac				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime sudb. kotara	Ime por. občine	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze		dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo dana	Rok za povedenje konačnoga izpravka: izteče dana	Opazka
3	Kr. sudb. stol u Petrinji	II. banska imovna občina	Rujevac		47	Ljubina	1. srpnja 1885	1. srpnja 1885	31. prosinca 1885	
					48	Lotine				
					49	Majdan				
					50	Rujevac				
					51	Sočanica				
					52	Švrakarica				
					53	Volina				
					54	Zrinj				
4	Kr. sudbeni stol u Ogulinu	Kr. državni šumski erar	Ogulin		1	Jasenak	1. ožujka 1889	1. ožujka 1889	31. kolovoza 1889	
					2	Vitunj				
					3	Begovorazdolje				
					4	Musulinski potok				
					5	Gomirje				
					6	Vrbovsko				
					7	Modruš				
					8	Saborski				
					9	Jesenica				
			Novi		10	Krmpote				
					11	Ledenica				
					12	Drežnica				
			Senj		13	Kriviput				
					14	Vodoteč				
			Slunj		15	Drežnik				
					16	Vališselo				
					17	Cetinski varoš				
					18	Gnojnice				
					19	Kruškovača				
					20	Radovica				
			Krnjak		21	Vojnić				
					22	Radonja				
					23	Selakova polj.				
			Karlovac		24	Švarča velika				
					25	Kamensko				
					26	Mekuše				
		Ogulinska im. občina	Ogulin		1	Ogulin				
					2	Sv. Petar				
					3	Hreljin				
					4	Vitunj				
					5	Jasenak				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime sudb. kotara	Ime por. općine	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze		dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka započeo dana	Rok za povedenje konačnoga izpravka izteče dana	Opazka
4	Kr. sudbeni stol u Ogulinu	Ogulinska imovna občina	Ogulin	Ogulin	6	Begovorazdolje	1. ožujka 1889	1. ožujka 1889	31. kolovoza 1889	
					7	Musulinski potok				
					8	Gomirje				
					9	Vrbovsko				
					10	Generalski stol				
					11	Erdelj				
					12	Dubrava g.				
					13	Dubrava d.				
					14	Popovoselo				
					15	Ponikve				
					16	Tounj				
					17	Munjava				
					18	Skradnik				
					19	Oštarija				
					20	Otok				
					21	Modruš				
					22	Zagorje				
					23	Plaški				
					24	Medvedjašće				
					25	Janjagora				
					26	Latin				
					27	Podhum				
					28	Jezero				
					29	Vainvrh				
					30	Kunić				
					31	Saborski				
					32	Blata				
					33	Jesenica				
				Novi	34	Krmpote				
					35	Ledenice				
					36	Drežnica				
				Senj	37	Kriviput				
					38	Brinj				
					39	Vodoteč				
					40	Vojvoduša				
					41	Jezerane				
					42	Stajnica				
					43	Lipica				
					44	Križpolje				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime sudb. kotara	Ime por. občine	gdje se nekretnine upisane nalaze	dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo dana	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče dana	Opazka
4	Kr. sudbeni stol u Ogulinu	Ogulinska imovna občina	Senj		45 Letinac 46 Prokike	1. ožujka 1889	1. ožujka 1889	31. kolovoza 1889	
			Korenica		47 Vaganac				
			Slunj		48 Drežnik 49 Sadilovac 50 Smoljanac 51 Rakovica 52 Mašvina 53 Bročanac 54 Močila 55 Kršlja nova 56 Zbieg 57 Tobolić 58 Tržić primišljanski 59 Tržić tounjski				
		Slunjska imovna občina	Slunj		1 Slunj 2 Furjan 3 Kremen 4 Nikšić 5 Popovac 6 Cvitović 7 Vališselo 8 Bogovolja 9 Cetinjski varoš 10 Buhača 11 Gnojnice 12 Gojkovac 13 Kruškovača 14 Radovica 15 Veljan 16 Blagaj 17 Cvianović brdo 18 Glinica				

(Sliedi.)

Digitized by Google

Pravno-povjestni podatci o Turopolju.

Napisao dr. *Šandor* pl. *Bresztyenszky.*

(Nastavak.)

Sravnivajući dužnosti hrvatskoga plemstva po zakonu od godine 1273 s onimi ugarskoga po zlatnoj buli Andrije II. od g. 1222 vidjeli smo, da su dužnosti prvoga i u tom veće bile, što je moralo davati stanak.

Obveza Turopoljaca, izražena glede stanka u banovoj izpravi od godine 1278, nije dakle za nje nikakav novi posebni teret, pošto je već sadržan u zakonu od godine 1273, koji je valjao za sve plemiće i jobbagione kralj. castrâ. Samo glede obsega dužnosti, davati stanak, čini se, da postoji razlika medju zakonom od g. 1273 i izpravom od g. 1278 na štetu jobbagiona zagrebačkih.

Dočim najme plemići i jobbagioni kralj. castrâ nastoje u zakonu od god. 1273 što više suziti svoju dužnost stanka, te navadjaju, kako ga nisu dužni davati županu zagrebačkomu i križevačkomu, kada jedan od njih sa pridieljenim si sudcem i članom kaptola zagrebačkoga ili čazmanskoga, kao vjerodostojnoga mjesta, utjerava zaostale daće ili sudbene pristojbe, a kako plemići zagorske „ili ovoj sličnih županija“ nisu u obće dužni davati stanka županu; to priznavaju Turopoljci pred banom i saborom svoju dužnost, davati stanak ne samo banu, nego i njegovomu sudcu, dotično i dvorskomu županu istoga, i to bez svakoga ograničenja obzirom na posao, u kojem dolazi medju nje.

Pogledom na to dakle, da si Turopoljci g. 1278 ne svojataju nikakovih oprosta od dužnosti stanka, kako bijaše ob-

Digitized by Google

ćenito opredieljena g. 1273, mogli su oni, iznesavši sedam godina iza toga zakona pitanje o stanku opet pred bana i sabor, imati samo tu svrhu, da si izhode od obih priznanje svoga prava odkupiti dužnost stanka gotovim novcem, pošto zakon od g. 1273 takovoga prava naročito nepriznaje, niti neustanovljuje odkupne svote.

Stanak bijaše u obće jedan od najtegotnijih javnih tereta onoga vremena, zato i nastojahu mnogi, da se ga rieše; nu što je ugarsko plemstvo postiglo u svojoj cielosti g. 1222, — posvemašnji oprost najme od toga tereta, to je bivalo u Hrvatskoj u 13. stoljeću veoma riedko; samo njeke crkvene korporacije i njihovi podanici postigli su takav oprost od kralja; od gradova samo Zagreb g. 1278.[88]

Njeki gradovi izmoliše si samo tu pogodnost, da mogu u ime stanka odstupiti banu svoje kuće, dočim jim je on dužan bio cielu obskrbu za se i za svoju pratnju platiti; tu polakšicu dobiše naročito Pernja g. 1225, Petrinja god. 1240, Samobor g. 1242 i Jastrebarsko g. 1257, pa dotične povelje glase glede toga jednako: „tamen bano non aliud nisi domos suas occasione descensus dare teneantur, pro aliis vero necessariis praetium recipiant".[89]

U jednoj izpravi od g. 1277, sačinjenoj po čazmanskom kaptolu kao vjerodostojnom mjestu, spominje se godišnja odkupnina od 5 denara, koje plaća kupac zemlje u ime banovoga stanka. („Dicimus tamen, quodidem Paulus de dicta terra . . commutationis descensus bani quinque denarios solvere tenetur annuatim").[90]

Nedvojbeno nam svjedoči izprava bana Nikole, da Turopoljcem pripada od pamtivjeka pravo, odkupiti dužnost stanka gotovim novcem, ali nam neveli, na čem se osniva to njihovo pravo.

---

[88] V. Tkalčić, Mon. Epp. zagr., I., 21, 28, 33, 43, 45 itd. i Mon. Civ. zagr., I., str. 56.

[89] V. Kukuljević, Jura, I., str. 133, 60, 62 i 486.

[90] V. Tkalčić, Mon. Epp. zagrab., I., str. 186.

Digitized by Google

Kraljevske ili banske povelje ili naročitoga ugovora ili nagode s banom neimaju za to, jer bi ih inače pokazali bili; valjda se to pravo osniva na starom običaju, po kojem su zagrebački jobbagioni banu, dotično njegovomu sudcu odkupnu svotu nudjali, a ovi ju primali; uzimajući takav običaj temeljem odkupnoga prava, tumačimo si laglje i onu neizvjestnost, koja je postojala, kako malo prije navedosmo, glede toga, da li će se dužnost stanka novcem odkupiti ili pako u naravi izvršiti morati; samo tako mogla je predteka odlučivati, a da neima prigovora s protivne strane.

Ustanove o sudbenosti, koje iznašaju Turopoljci pred sabor i bana, kratke su pa — do jedne — suglasne s onimi, koje bijahu jur po obćem pravu, po zakonu od god. 1273, kriepostne za sve plemiće i jobbagione kr. castrâ u Hrvatskoj.

Najprije spominju, da imadu u slučaju nagode sa protivnikom sudcu samo toliko dati, koliko su dali protivniku. („Item, quantum in habita compositione adversae parti darent, tantumdem Judici dare tenerentur").

Ta se ustanova proteže na nagode u kazneno-pravnih poslovih; po pravnih nazorih srednjega vieka mogao se je krivac ukloniti kazni života ili slobode time, da je oštećenomu platio stanovitu svotu novaca (ili dao stanoviti broj i vrst blaga), koja bijaše ustanovljena budi zakonom, dotično običajem, budi pako sporazumkom oštećenoga i krivca (compositio, vražda u širjem smislu).

Takovu nagodu dozvoljavaju naročito i hrvatske pravne ustanove 13. stoljeća, imenito obći zakon od g. 1273 i vinodolski zakon.

Akoprem hrvatski sabor od god. 1273 govori o „compositio" istom u savezu sa dokazom dvobojem i prisegom, a banova izprava u obće, bez svakoga ograničenja budi pogledom na parnicu, budi na dokazna sredstva, koja se u njoj rabe, to nesliedi iz te razlike u stiilzaciji obih pravnih spomenika možda i stvarna kakova razlika; nedvojbeno bijaše u cieloj Hrvatskoj „compositio" uz iste uvjete dozvoljena; a i

*

Digitized by Google

sudčeva pristojba bijaše po obih pravnih vrielih odvisna od same nagode stranaka.

Zatim ističu zagrebački jobbagioni kao svoje staro preimućtvo, da se nesmije nijedan posjednik radi ma kakovoga duga zatvoriti („nec aliquis possessionatus ratione alicujus debiti deberet captivari“).

Nu i to preimućtvo bijaše za sve plemiće i jobbagione kr. castra priznato jur hrvatskim zakonom od g. 1273 — dotično jur davno prije običajem, a i gradjani kralj. i povlaštenih gradova uživali su obično to preimućtvo.

Istom sliedeća, treća i posljednja ustanova o sudstvu u izpravi bana Nikole sadržava posebitost, sadržava prvi dokaz autonomije Turopoljaca.

Oni najme vele pred saborom i banom, da u slučaju, ako se tko od njih (u sudbenom postupku) ogluši do sedmoga roka, te propusti podvrći se sudu: tada mora župan turopoljski („comes terrestris“) kazan od oglušivšega se, za banovoga župana (sudca) utjerati, ter istu rečenomu županu (sudcu) doznačiti.

Za razjašnjenje te ustanove spominjem, da hrvatski zakon od g. 1273 dozvoljava u većih parnicah, imenito kada se radi o posjedu, kradji, nasilju, ubojstvu ili nevjerstvu, da smije tuženik odgadjati svoj odgovor na sedam rokova, računajuć za svaki 15 dana; nedade li odgovora niti na sedmom ročištu, proglasiti će sudac na osmom javno, da se tuženik mora podvrći zakonu, opravdati se zakonitim i pravednim razlogom, zašto je izostao sa prijašnjih ročišta; istom ako se ogluši i tomu nalogu: pošalje sudac tužitelja u posjed imanja tuženika, — u svojstvu sekvestra.

Nu o kakovoj kazni, globi, kojoj podpada oglušivši se tuženik, negovori zakon naročito, on ustanovljuje istina za više čina i propusta i tečajem parnice globa, ali uprav one, koju bi bio od sebe lam put se oglušivšega tuženika nadležan utjerati župan turopoljski po izpravi banovoj od god. 1278, neveli zakon ništa.

Digitized by Google

Makar imade zakon od g. 1273 razmjerno mnogo procesualnih ustanova, to ipak nije ni s daleka tako savršen, da ga nebi sudbena praksa trebala nadopunjivati, pa valjda je to bivalo i u pogledu globe nakon sedme ogluhe. Tu globu mogao je dakle utjerati samo turopoljski župan.

Najvažnije su u banovoj izpravi one sloboštine, koje ističu Turopoljci glede svoga župana.

Oni najme tvrde, a sabor i ban priznavaju istinitost njihove tvrdnje, da nemože medju njimi nitko drugi biti županom, nego onaj, kojega njihova obća volja označi, i da jim pripada pravo, poslje izmaka jedne godine, izabrati si novoga župana, obnoviti županski čast. („Nec aliquis inter ipsos terrestris comes esse posset, nisi de communi consensu eorum; et evoluto termino anni, terrestrem comitatum renovandi haberent facultatem.“)

Tom se ustanovom naročito priznaje autonomija, vrhovni organ u istoj i sloboda izbora toga organa.

Latinske izprave zovu župana redovito „comes terrestris“, nu nalazimo više puta i u njih naziv „zupan“ ili „supanus“, tako se — kao što je jur rečeno — spominje u izpravi od g. 1389 „Petrus filius Georgii, z u p a n campi zagrabiensis“, a povelja kralja Sigismunda od g. 1436, potvrdjujuća povelju Bele IV., dotično izpravu bana Stjepana od g. 1255, spominje župana — „supanus“ — Stjepana.

U Turopolju postojala je županska čast od vajkada, to razabiremo iz same izprave bana Nikole, dotično iz priznanja vaskolikoga hrvatskoga plemstva, sakupljenoga tada na saboru, da i ta čast župana, dotično na istu se protežuće sloboštine, postoje „a tempore, cuius non exstat memoria“ — od pamtivieka, a navedene jur izprave od god. 1266, 1269 i 1271 spominju naročito župane Pavla i Endrech-a.

U drugih latinskih izpravah, protežućih se na Hrvatsku medju Dravom i Savom, spominje se „comes terrestris“ u darovnici Bele IV. od g. 1253, kojom pokloni Mergi i Možkonu njeku zemlju kraj Križevca (valjda u Kalničkoj župi). te ju dade omedjašiti „per Georgium comitem crisiensem atque Prelsam terrestrem“.

Digitized by Google

Zatim nalazimo spomena comes-u terrestris g. 1264 u izvješću Nikole, velikoga župana kalničkoga na kralja Belu IV., kojim javlja, da je zemlju Preznicu, una cum jobbagionibus . . . Martinoque comite terrestri . . . predao Leuštaku.[91]

Napokon spominju i povelje ter izprave, protežuće se na župe u Kalniku i u Rovišću, „comitem terrestrem" kao predstavnika tih župa.[92] Vidjeti ćemo kasnije, da je turopoljski župan imao veću vlast, nego li ostali „comites terrestres", kojih je i onako s vremenom nestalo, dočim ta čast u plemenitoj općini turopoljskoj jošte i danas postoji.

Josip Mikoczy u svom jur (pod 6) navedenom djelu spominje kao prvoga župana Inusa g. 1280; po do sada tiskanih listinah bio je Inus zagrebački veliki župan, a ne nadjoh ga nigdje kao „comesa terrestris"; usuprot spominje se prije g. 1278, koje je izdana izprava bana Nikole Turopoljcem, navedeni jur Pavao, te Endrich ili Endrech kao „comes terrestris".

U istovremenih izpravah Ugarske neima „comes terrestris-a", samo u jednoj povelji kralja Ljudevita od god. 1365 nadjoh ga; šipuški „auridatores" spominju ga kao svoga sudca.[93]

Kako nalazimo „comes terrestris"-a samo u onih krajevih Hrvatske medju Dravom i Savom, dotično Kupom, u kojih nove ugarske institucije nisu dokinule stare hrvatske plemenske župe maloga obsega, to scienim, da su latinski pisci tim izrazom označivali navlaš župane plemenskih župa, za razliku od velikih županа, koji se, kao što i u Ugarskoj, zovu naprosto „comites" i od t. zv. dvorskih županа, koji se zovu „comites curiales".

Izprava bana Nikole, spominjući turopoljskoga župana, negovori ništa o njegovoj vlasti i nadležnosti — izim navedenoga utjerivanja sudbene globe.

Nije bilo niti nuždno opredjeliti tu vlast potanko, ona je živjela u narodnih običajih, koji bijahu onda glavno vrielo

[91] V. Tkalčić, Mon. Epp. zagrab., I., str. 99 i 129.
[92] V. Kukuljević, Jura, I., str. 89, 319—336.
[93] V. Fejér, Codex dipl. t. IX. v. 3, str. 501.

Digitized by Google

prava; Turopoljcem bijaše poglavito do toga, da si prama jačim činbenikom osjeguraju svoju autonomiju, da izhode priznanje iste, naročito institucije župana i slobodnoga izbora istoga; mal ne 3 stoljeća življahu Turopoljci pod upravom i sudbenosti svoga župana, a da nije nastala nužda, ustanoviti pobliže spisom njegovu vlast; istom g. 1560 sbude se to.

Napokon navadjaju, kao dodatak, zagrebački jobbagioni na saboru g. 1278 i one sloboštine, koje pripadaju njihovim podanikom, kmetovom, a sastoje u tom, da neima nijedan poreznik prava oporezovati one, koji se nalaze u njihovih dvorovih, da se oni nesmiju obterećivati sudbenimi pristojbami — izim ako se za cielu kraljevinu porez razpiše, a sudac zagrebačkoga velikoga župana nesmije nikada kod njih stanak uzimati.

U tom pogledu imadjahu kmetovi Turopoljaca bolji položaj, nego li podanici plemića i jobbagiona kralj. castrâ po običem zakonu od god. 1273, jer taj neizuzimlje kmetove od oporezovanja.[94]

To su pravni podatci, što nam jih pruža o Turopolju izprava bana Nikole od god. 1278 — a sa prije navedenimi najstariji pravni podatci o Turopolju svi iz 13. stoljeća.

Pošto si „jobbagiones castri zagrabiensis" izhodiše priznanje i potvrdu svojih starodavnih prava i povlastica godine 1278 od hrvatskoga sabora i bana, a sliedeće godine i od kralja, iznašali su oni, kako jur rekosmo u prvom dielu ove razprave, povelje od g. 1255, 1278 i 1279 svakom sgodnom prilikom pred kralja, vojvodu i bana, moleći svaki put iznovičnu potvrdu istih.

U četrnajstom stoljeću izhodiše oni takovu god. 1326 od bana Mikca (Mikića), g. 1354 od Margarete, vojvodkinje Slavonije, sestre kralja Ljudevita I., sam pako rečeni kralj potvrdi Turopoljcem njihova preimućtva g. 1364, a njegov brat i ban hrvatski, vojvoda Karlo Drački, učini to dvimi poveljami od g. 1371.

[94] V. Krajner, cit. djelo, I., str. 223.

Digitized by Google

Iz prve, izdane na dan sv. Jurja u Zagrebu, razabiremo, da je njegov otac, kralj Karlo Roberto, izdao Turopoljcem povelju, potvrdjujuću njihova prava i sloboštine, ali nenavadja se godina, koje se je to sbilo.

Poveljom pako, koju je izdao vojvoda i ban Karlo na sam uzkrs god. 1371 u Čičah, — dakle u neposrednoj blizini Turopolja, nalaže on svim kastelanom i njihovim namjestnikom, da štite Turopoljce u povlastih, koje su jim zajamčene starijimi poveljami.[95]

Iz ostalih poznatih izprava 14. stoljeća ne razabiremo, da bi tko njekao i vriedjao bio prava, zajamčena navedenimi poveljami, usuprot, imade dokaza, da se je njekim barem žiteljem s nadležne strane naročito priznavalo plemstvo, i da su se pojedini od tih plemića izašiljali kao kraljevi, dotično banovi izaslanici za važnije pravne funkcije.

U kupoprodajnom ugovoru (fasiji), sklopljenom 4. listopada god. 1326 pred zagrebačkim kaptolom, navadja se kao prodavaoc „Nikola, sin Nikole, sina Petra od Mlake, plemić zagrebačkoga polja“ (nobilis de campo zagrabiensi“).

U izpravi zagrebačkoga velikoga župana Puneka, izdanoj u Zagrebu 30. ožujka 1327, a slovećoj o zamjeni zemalja, navadja se kao jedna od ugovarajućih stranaka „gospoja Sreberna, udova plemića Matije, sina Radoša, iz polja“ („relicta nobilis viri Mathie, filii Rados de Campo“); da je to polje „zagrebačko“ (turovo), svjedoči nam dalnji sadržaj izprave, u kojem se naročito veli, da jedan od posjeda, koji se mienjaju, Hrašća najme, leži „in campo zagrabiensi“, i što se medju prisutnimi prisjednici spominje na prvom mjestu župan Jakob „de campo“.[96]

Akoprem izprava bana Nikole od g. 1278 i kralja Ladislava od g. 1279, iztičuća turopoljskoga župana, neoznačuje pobliže njegovu nadležnost, to možemo ipak na temelju kašnjih

[95] „Extractus Privilegiorum, str. 13, 15 i 21.
[96] Tkalčić, Mon. Civit. Zagrab., I., str. 117 i 120.

Digitized by Google

izprava uztvrditi, da su se ugovori, fasije, Turopoljaca, protežuće se na zemljišta ležeća u Turopolju, sklapale redovito pred njihovim županom; da su sada navedena dva ugovora utanačena jedan pred kaptolom, a drugi pred velikim županom zagrebačkim, učinjeno je valjda za to, jer se u oba ugovora radi i o posjedu takovom, koji leži izvan Turopolja.

Ugovor, sklopljen pred zagrebačkim kaptolom god. 1357 izmedju Petra, sina Stjepana s jedne, te Ivka i Ivše, sinova Dobrana i Petra, sina Erikse „od plemena njekada Črnoslavova" („de genere condam Chernoslai") s druge strane — obih stranaka iz Turopolja — o posjedu Črnoslavdol, ležećem kraj crkve sv. Kate (u Dubrancu, dakle takodjer u Turopolju) saobćenimi u prepisu dobrotom g. kr. kot. predstojnika Jagića, nesmatram dokazom, proti nazoru, da su se fasije Turopoljaca jur tada sklapale pred turopoljskim županom, već dokazom za to, da se je Turopoljcem priznavalo pravo plemića, jer ovi su sklapali o posjedih, ležećih u županiji, sve ugovore, kojimi stiču, dotično prenašaju pravo vlastničtva, redovito pred kaptoli, kao vjerodostojnimi mjesti; scienim, da su Turopoljci, kao plemići, mogli birati medju svojom domaćom, plemenskom vlasti, i onimi organi, koji bijahu po običem pravu nadležni posriedovati kod pravnih posala, tičućih se plemića.

Napokon spominjem, da se navadja u izpravi zagrebačkoga biskupa Ivana od 8. siečnja 1397, u kojoj se nabrajaju iz crkve izobčeni zagrebački žitelji, i „Petar, sin Stjepana, plemić zagrebačkoga polja i gradjan (laške?) ulice" („nobilis de campo zagrabiensi et civis de vico").[97] Kao kraljevi, dotično banovi izaslanici (homines regii, banales), spominju se u izpravah 14. stoljeća opetovano turopoljski plemići.

Kao prvoga po vremenu nadjoh Petra, sina Nikole iz Mlake, kojega označuje ban Petar Zudar u svom nalogu, izdanom u Križevcih dne 9. svibnja 1377 na zagrebačkoga velikoga župana Virtusa i plemićke sudce iste županije, kao jednoga od svojih izaslanika, koji imadu sa dva plemićka

[97] Ibidem, str. 378.

Digitized by Google

sudca voditi iztragu na tužbu zagrebačkih gradjana proti kaptolu zagrebačkom radi nasilja.[98]

Poklonivši kralj Sigismund gradjanom zagrebačkim posjede Petrovinu i Hrašće, koji su spadali na njegov grad Želin ili Čiče („ad castrum nostrum Selen, alio nomine Chychan vocatum"), nalaže pismom od 9. kolovoza 1387 iz Koprivnice kaptolu zagrebačkom, da uvede rečene gradjane u posjed darovanih jim nekretnina, pa označuje kao svoga izaslanika, koji će taj posao obaviti sa onim kaptola, medju inimi i Ivana, sina Grgurevoga iz Lomnice („Ivan, filius Gregorii de Lomnicha).[99]

U iztrągi, koju odredjuje isti kralj proti Pavlu i Grguru, sinovom Mastena iz Čičah, zbog nasilja, nanešenoga zagrebačkim kmetovom u Hrašću, označuje Sigismund u svom pismu od 21. svibnja 1392 na kaptol zagrebački kao jednoga od svojih izaslanika Ladislava, sina Valenta iz Lomnice („de Lompnicha").[100]

Isti je Ladislav kasnije obtužen radi raznih nasilja, koje je počinio proti sudcu i gradjanom zagrebačkim, ter njihovim kmetovom u Petrovini, medju inimi i radi toga, što je razorio medjaše medju svojim i posjedom rečenih kmetova.

Da se ustanove granice, poziva ban Detrik Bubek pismom od 15. listopada 1395 zagrebački kaptol, neka izašalje jednoga svoga člana, koji će sa banovim izaslanikom obaviti razvod medja, a u nizu svojih izaslanika spominje ban i Petra, sina Nikole od zagrebačkoga polja („de campo zagrabiensi").

Kako se razabire iz izvješća kaptola na bana od 22. studenoga iste godine, nije sudjelovao kao „homo banalis" kod razvoda rečeni Petar, nego drugi plemić iz Turopolja, Pavao najme, sin Črnkov („una cum Paulo, filio Chernk de campo zagrabiensi").[101]

---

[98] Ibid., str. 258.
[99] Ibid., str. 308.
[100] Ibid., str. 348.
[101] Črnk spominje se u više izpravah kao vlastelin kosnički, v. oba citirana Tkalčićeva „Monumenta". Navedene izprave v. u Tkalčićevih Mon. Civit. Zagrab., I., str. 361—366.

Digitized by Google

Sliedeća dva stoljeća, a najpače druga polovica petnajstoga i prva šestnajstoga bijahu po prava Turopoljaca vrlo nepovoljna; mal da jih neuništiše sasvim.

Bilo je to doba, izuzam vladanje kralja Matije Korvina (1458—1490) najžalostnije u povjesti Hrvatske i Ugarske.

Izim turskih navala i domaćih ratova i pobuna, bijahu naročito nasilja velmoža i globljenja pobirača poreza glavni uzroci jada manjega plemstva, siromašnijih slobodnih ljudi, a najpače kmetova.

Žalostno stanje, pravnu nesjegurnost u Hrvatskoj početkom 15. stoljeća opisuje nam sam ban Herman celjski u izpravi od god. 1418, kojom potvrdjuje zaključke stališa i redova. Ban veli u uvodu te izprave, da su „nastale mnoge i razne prepirke, nesloga, razkoli, ubojstva ljudi, otimačine, razbojstva, kradje, paleži, grabeži, posvojenja posjeda, a sve to biva bez broja, rek bi neprekidno danom i noćju; plemiće (siromašnije) tjeraju iz vlastitih jim kuća, otimaju im sve njihove stvari, i iste dokazne izprave; u crkve i samostane provaljuje se, te se u njih sve plieni; pače i na gradove se navaljuje, te se oni osvajaju; nastalo je i drugih raznih mnogih neizrecivih zala, ona postoje, izvadjaju i množe se u velike sa strane njekih mogućnika tako, da se je činilo, da će iz tih zala, radi tlačenja siromašnih plemića i drugih ljudi — posjednika nastati u toj kraljevini Slavoniji najveći rat, pače je već i nastao bio“.[102]

Kakav pako bijaše postupak pobirača poreza, vidimo iz opetovanih pritužba proti istim te iz rješenja. koja su uzsliedila na te pritužbe.

Kralju Sigismundu tuže se hrvatski stališi i redovi, da se nezakonito postupa kod razpisivanja i utjerivanja kunovine, da se stanak zahtjeva u nesnosnom, neobičajnom i protupravnom obsegu, da se traže neizrecive i nečuvene radnje i uplate nepravednih globa i podavanja kruha, pilića i voska, što sve podvrgava ljude skrajnjoj biedi.

[102] Kukuljević, Jura, I., str. 179.

Digitized by Google

Za to mole kralja, za liek proti tim zloporabam, da odredi, neka se porezi pobiraju po starih običajih, a neka nedozvoli, da nezakoniti način oporezovanja i pobiranje daća, radi kojih vapaj siromaka dopire do neba i Boga, postane običajnim.

Rješavajuć kralj tu pritužbu, nalaže strogo pismom, izdanim oko sviećnice god. 1432 banu Hermanu celjskomu, da odmah odredi, neka se kunovina razporezuje i utjerava po starom i opredieljenom običaju, isto tako neka se po istom zahtjeva i stanak, te obskrba, naročito zob, kruh, pilići i vosak.[103] Nu kratko vrieme iza te odredbe, koja ima štititi porezovnike, odredi sam kralj novi porez.

Crkveni sabor u Basileji razpisao je u svrhu obrane proti krivovjercem, naročito proti Husitom, porez za cieli kršćanski sviet i to za sve stališe tako, da je svećenstvo imalo plaćati od svojih dohodaka dvadeseti, a svetovnjaci pedeseti dio; osobe, imajuće imetak, koji nedaje redovitoga dohodka, 1 for. od svakih 1000 for. imovine, a osobe, neimajuće imetka, 6 denara.

Kralj saobći taj zaključak crkvenoga sabora najprije u Budimu sakupljenim prelatom i velmožam, koji ga prihvate, ali samo za jednu godinu.

U Hrvatsku, i to „velmožam, plemićem i svim posesioniranim osobam kraljevine Slavonije“, nalazećim se u županiji križevačkoj, poslao je kralj o tom porezu poruku iz Basileje mjeseca prosinca god. 1434, nalažuć, da taj porez, koji će se ipak i u ratne svrhe proti Turkom upotriebiti, prihvate, pače, ako je nuždno, jošte i povise.

Novu pritužbu proti podbanu, županom, podžupanom, sudcem, poreznikom i ovrhovoditeljem kunovine, dižu izaslanici plemića i drugih posjednika županije zagrebačke, obtužujuć jih, da uvadjaju novote, koje su plemićem, posjednikom i kmetovom istih ne samo tegotne, nego i veoma štetne, te tište jur od mnogo godina stanovnike kraljevine Slavonije. Na-

[103] Ibid., str. 190. Izprava je preštampana iz oštećenoga izvoropisa, te je za to na više mjesta nerazumljiva.

Digitized by Google

pose tuže se proti tomu, što se porez pobira i od osoba, koje su od njega sasvim oproštene, što se traže i utjerivaju skroz nezakonite pristojbe, a za obskrbu na stanku zahtjeva se toli u živežu, koli i u novcu više, nego li zakonito pripada.

Sličnu pritužbu podastrlo je kralju jošte i izaslanstvo sviuh plemića i posjednika kraljevine Slavonije.

Nespominje se, istina, u nijednoj od pritužba zakon od g. 1273, nu njeke točke istih, naročito one ob oprostu vesnika od poreza, ter o protupravnom stanku i uzimanju živeža za ljude i konje pobirača poreza, sjećaju nas toga zakona, ili bolje, uzakonjenoga običaja.

Kralj Vladislav (Posthumus) rješi obe pritužbe u Budimu g. 1457, odredjujuć, da se imade pobirati porez kao što i u Ugarskoj, od pet porta najme 1 for. u zlatu, a zabranjuje svaku novotariju, oporezivanje osoba, koje su od poreza oslobodjene i pobiranje nezakonitih pristojba od pečata, namira itd.

Rješenje kralja Ladislava, izdano na pritužbu izaslanstva svih hrvatskih plemića i posjednika, podastru ovi kralju Matiji (Korvinu) na potvrdu, koju on podjeli poveljom, izdanom u Stolnom Biogradu na duhovski ponedjeljak g. 1458.[104]

U okolnostih, tako žalostnih po pravnu sjegurnost u cieloj Hrvatskoj, morali su turopoljski plemići, kojih je najveći dio spadao medju t. zv. plemiće jednoselce (nobiles unius sessionis), dakle siromašnije, živo nastojati, da si sačuvaju svoje vlastničtvo i svoje sloboštine, da izhode iznovično priznanje istih, te zaštitu kralja i njegovih namjestnika.

Kralju Sigismundu podastre, kako jur spomenusmo, turopoljski župan („Suppanus“) Stjepan, sin Petkov, sa Stjepanom, sinom Markovim, god. 1436 povelju kralja Bele IV., dotično izpravu bana Stjepana od g. 1255 o „lugu“ na potvrdu, koju kralj i dade; god. pako 1447 potvrdili su Ulrik i Fridrik celjski Turopoljcem njihove povelje i izprave, priznavajuć jih valjanimi.

Posebnu zaštitu stekoše oni i nalogom kralja Ladislava, izdanim u Pragu na dan sv. Cecilije g. 1457, na bana Ivana

[104] Ibid., str. 202 i 204.

Digitized by Google

Vitovca, na zapovjednike gradova Rakovca, obijuh Kalnika, Koprivnice i Medvedgrada i na „sve Rasciane“, kojim se zapovjeda, da imadu štititi sve „nobiles castrenses“, a naročito one „de campo zagrabiensi“ u njihovih pravih i sloboštinah; napose zabranjuje kralj banu i ostalim, na koje glasi njegova zapovjed, siliti rečene plemiće na protuzakonite službe, radnje i plaćanja.

Porezne reforme, koje provede kralj i zajednički sabor g. 1467,[105] nisu dirale u preimućtva turopoljskih plemića, nu čini se, da su poreznici opet, kao što za vrieme Sigismunda i Ladislava prekoračivali granice zakona, te pobirali porez i od onih, koji mu nebijahu podvrženi, naročito i od Turopoljaca. Takovimi si protuzakonitostmi možemo protumačiti nuždu naloga, što ga je izdao kralj Matija iz bečkoga Novoga mjesta dne 28. lipnja g. 1487 na sve poreznike i pobirače poreza u kraljevini Slavoniji, zabranjujuć jim, pobirati od plemića nalazećih se „in pertinentiis castelli Lukavec“ (utvrdjeni grad Turopoljaca) porez od jednoga dukata, ter radi toga uznemirivati bud osobe njihove, bud imetak jim, jer bi time vriedjali njihova plemićka preimućtva.[106]

Kraljev sin, vojvoda Ivan, ban hrvatski, izdao je sličan nalog kastelanu grada Lukavca i svim svojim častnikom na dan sv. Ilije g. 1495 u Zagrebu; nu vojvoda negovori samo o plemićih „in pertinentiis Lukavec“, nego nalaže, da štite „universos nobiles campi zagrabiensis“ — sve turopoljske plemiće — u njihovih pravih i preimućtvih, podieljenih jim

[105] V. Martinus Georgius Kovachich Senquiciensis: Supplementum ad vestigia Comitiorum apud Hungaros, Budae, 1800; tom. II, str. 182 i sl. U istom se svezku toga djela, a na str. 226 nalazi i zakonski član. (zajedničkoga sabora) XII. od godine 1472, koji priznava valjanim starodavni običaj kraljevine Slavonije, da se u njoj plaća samo polovina poreza, odredjenoga za Ugarsku. („Quod Regnum Sclavoniae etiam in hac parte maneat in antiqua sua Consuetudine, ut videlicet in taxis, censibus et aliis omnibus reditibus m e d i e t a t e m dumtaxat solvat, quantam regnum nostrum Hungariae solveret aut solvere consuevisset“).

O poreznih reformah od g. 1467, v. dr. Horváth Mihály, Magyarország történelme, Pesten, 1860, II. kötet, str. 458.

[106] Extractus Privilegiorum, str. 26.

Digitized by Google

po ugarskih kraljevih, a potvrdjenih i po njem, a zabranjuje, da jim nalažu ma kakove službe i uvadjaju novih tereta, koji bi se protivili njihovim sloboštinam.

Plemići-jednoselci, koji su živjeli i gospodarili poput drugih seljaka i kmetova, bijahu uprav radi te sličnosti sa podanici kao i radi toga, što neimadjahu sredstva, načina, da se uspješno brane, najviše izvrgnuti nasilju, nezakonitomu oporezovanju i postupku pobirača poreza.

Sbivale su se takove protuzakonitosti i za vladanja kralja Matije, makar da je on strogo bdio nad tim, da se zakoni točno vrše, i štitio izdašno nižje slojeve naročito i kmetove; tim laglje, tim većma, bivalo je povrieda prava i sloboština, naročito i oprosta plemića-jednoselca od poreza, za nasljednika Matijina, za kralja Vladislava II., pod kojim je kraljevska vlast sasvim oslabila, a nasilja i samovolja pojedinih velmoža i državnih organa sve više zaredala.

U takovih je okolnostih slabu zaštitu mogla pružati plemićem-jednoselcem zapovjed kralja, koju je izdao mjeseca ožujka 1496 u Požunu na peneznike bana i podbana, te poreznike i pobirače poreza kraljevine Slavonije, zabranjujuć jim, pobirati od rečenih plemića porez od pol dukata, pošto su oni od istoga zakonito oprošteni.

Turopoljski plemići, kojih veći dio sastojaše, kako jur spomenuh, iz jednoselaca, dobiše prepis te kraljeve zapovjedi, sačinjen i udostovjeren po kaptolu zagrebačkom, nu težko da jih je ta zapovjed obranila od samovolje porezovnika, jer je uprav onda zaprietila slobodi i plemstvu njihovom najveća pogibelj, započela jur borba sa gospodari medvedgradskimi, koji htjedoše te plemiće učiniti svojimi kmetovi, borba, koja je trajala preko pol stoljeća.

Nu ona se dovrši povoljno po Turopoljce, njezin konac učvrsti njihova prava i sloboštine tako, da jih oni nakon svršetka te borbe ne samo mirno dalje uživaju, već jih i dalje razvijaju i usavršivaju, te „universitas nobilium campi zagrabiensis“ — kašnje „de Turopolya“ ostaje sve do prestanka

Digitized by Google

hrvatsko-ugarskoga prava slobodna i ugledna, ostaje jošte jedina, i u javnom pravu priznata starohrvatska plemenska župa.

Prije nego li ocrtam pravni razvoj njezinih institucija za i nakon svršetka te borbe, spomenuti ću u kratko povod iste i glavne njezine fase. (Sliedi.)

Autonomni ustav Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, kao posebni dio ugarskoga državnoga prava — (Jus publicum particulare) — sa sbirkom hrvat.-slavon.-dalm. autonomnih ustavnih i upravnih zakona.

Napisao dr. ***Mihajlo Goszthony,*** privatni docent ugarskoga državnoga prava na budimpeštanskom sveučilištu. Budapešta 1892.[1]

Knjiga ova ima po namjeri pisca u prvom redu služiti potrebi sveučilištne mladeži, a onda kao mali priručnik služiti i javnim urednikom za prvu orientaciju. Kako se odatle jur razabire, nije to strogo znanstvena knjiga, koja bi se upuštala u potanja razlaganja pojedinih pitanjâ, već nam podaje samo rezultate piščevih študijâ. Uzme li se u obzir, da je to prva naučna[2] knjiga u ugarskoj pravnoj literaturi, koja se ponapose našim ustavnim pravom bavi, te ako se nadalje uvaži, da se i pisci[3] ugarskoga državnoga prava samo letimice, a i dosta površnim načinom obaziru na naše ustavne i upravne odnošaje, moramo nazvati ovo djelce najboljim djelom, koje je izašlo nakon glasovite razprave Korbuly-a „o banskoj časti".[4]

[1] Horvát-Szlavon és dalmátországok autonom alkotmánya mint a magyar államjog különös zésze.

[2] O naših pravnih odnošajih pisao je i barun Jeszensky, nu njegova knjižica, koja hoće da obsvjetli naš pravni odnošaj prema Ugarskoj takodjer historičko pravnimi podatci, odveć je političke sadržine, a u koliko je pravna, nije znanstvena.

[3] Od ovih je nedvojbeno najbolji prema strukovnjačkom sudu Nagy, ali i njegova vrlina je samo relativna. Argumenti, što ih za jedinstvo države spominje, u koliko nisu Jellinekovi (Staatenverbindungen, p. 76), najslabijega su kvaliteta.

[4] A báni méltóság, Pest 1868. Klasično ovo djelo, koje je na temelju vrlo laskave kritike dra. Paulera i dra. Kautza nagradila ugarska akademija

Digitized by Google

Poput svih ugarskih[5] pisacâ smatra i pisac Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju kao sustavni dio ugarske države, jedino se razlikuje od ostalih time, što ne nazivlje Hrvatsku provincijom, već „zemljom". Neznam pravo, da li pisac smatra ova dva pojma: zemlja i provincija identičnimi, pošto se u tom pogledu nigdje jasno ne očituje. Ako se odatle štogod zaključivati smije, što na 3. strani primjerice navadja pojedina teritorija redom: država (állam), zemlja (ország), provincija (tartomány), municipij ili obćina (törvényhatóság avagy község), činilo bi se, kao da ne smatra ta dva pojma identičnimi. Obće državno pravo svakako ne poznaje izmedju države i provincije ništa po sriedi.

Šteta je, što pisac dokaze za jedinstvenost države usporedo ne nabraja, već na različitih mjestih knjige pojedine takove momente označuje kao dokaze za državno jedinstvo, uslied česa naravno ne vidimo, kojoj činjenici pripisuje pisac veću, kojoj li manju vriednost.

Na različitih mjestih označuje kao dokaze naročito sliedeće:

1. Vrhovna vlast, koja pripada kralju u našem autonomnom zakonodavstvu, upravi i pravosudju, pripada mu kao glavi i gospodaru ugarske države, kao ugarskomu kralju (p. 13. i 14.). To izvadja pisac iz §§ 1 i 2 nagode. Po njegovu dakle mnienju nije nam zajednički kralj, već nam je zajednički ugarski kralj i njegova vlast. Pošto je jedin kralj, naravno je, da postavši ugarskim kraljem, postaje i našim, i to na temelju iste krunitbe, istoga pravnoga naslova i pod istimi uslovi. Što

znanosti, prikazuje nam bansku čast u pravno-povjestnom razvitku od najstarijih vremena do godine 1868.

[5] Jedini pokojni prof. Kerkápoly odalečio se je donekle od ostalih ugarskih učitelja državnoga prava, veleći, da je autonomija hrvatska tako neograničena, da se skoro državnom nazvati može. Država da nema nikoje kontrole nad našom autonomijom, dapače ni nikoje političke garancije — do lih osobne, koja se u tom sastoji, što bana imenuje kralj na predlog ministra-predsjednika. (Uzeto iz predavanja prof. Kerkápoly-a, koja su po njem samom pregledana i popunjena).

Digitized by Google

se u kraljevskom naslovu nalaze takodjer rieči: kralj hrvatski, slavonski i dalmatinski, čini se piscu napram citovanim §§ nagode pustim naslovom, koji neima nikakva državopravnoga znamenovanja.[6] „Ovo je", veli Goszthony, „i bez obzira na sjajne dokaze, koje historija pruža, tim nedvojbenije, što imademo u našem ustavnom pravu više primjera, da kralj i takove naslove nosi, koji neimaju nikakova sadržaja. Tko bi se primjerice usudio uztvrditi, da kraljevska prava, koja vrši kralj u pogledu Erdelja, ne vrši kao ugarski kralj, već kao veliki vojvoda sedmogradski?" (p. 14).

2. Sadržaj i obseg autonomne zakonodavne vlasti opredieljuje zajednički sabor, dočim njegovo nutarnje uredjenje opredieljuju subjekti autonomne zakonodavne vlasti, t. j. ugarski kralj i hrvatsko-slavonsko-dalmatinski sabor (p. 31) Ovo doduše ne označuje pisac izrično dokazom državnog jedinstva, ali bi takovim nedvojbeno bilo, kad bi ta teza stajala, što obzirom na činjenicu, što je nagodbeni zakon donešen koli po ugarskom, toli i po hrvatskom saboru, ne stoji. Nu moglo bi se reći, da je samo prvobitno sadržaj i obseg naše autonomne zakonodavne vlasti opredieljen nagodbom, dočim da kašnje pravo mienjati ustanove nagodbenog zakona pristoji ugarskom saboru. To ne bi stajalo obzirom na § 70 nagodbe, koji izrično odredjuje, „da nagodba ne može biti predmetom zakonodavstva pojedinih nagadjajućih se kraljevina, i da promjena iste uslieditи može samo onim putem, kojim je udjelotvorena, pristupom naime svih onih činbenika, koji ju sklopiše". God. 1873 bijaše nagodba tim načinom zaista takodjer donekle mienjana.[7]

[6] Protivno mnienje zastupa prof. dr. Pliverić u svojoj po naučnjacih evropskoga glasa vanredno laskavo kritiziranoj raspravi: „Das rechtliche Verhältniss Kroatiens zu Ungarn, Agram 1885", p. 12.

[7] Ne spada, strogo uzam, ovamo pitanje o interpretaciji nagodbe, ali ne mogu da propustim ovdje spomenuti glede toga pitanja mnienje jednoga od najumnijih ugarskih učitelja državnoga prava, današnjega ministra pravosudja dra. Desiderija Szilágyi-ja. Mnienje je izraženo samo u ustmenoj predaji, ali za to ostaje pravna dedukcija jednako zanimiva. Szilágyi veli: „§ 70 nagode ne dopušta analogije glede interpretacije. Interpretirati nagodu pristoji zajedničkom saboru, koji kao najveća vlast u državi može sve, što nije naročito zakonom izuzeto, a to jest samo „mienjati

Digitized by Google

3. Hrvatski ban ne može svoje predstavke kralju direktno podastirati, već jedino posredovanjem hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga ministra. Kontrasignatura hrvatskoga ministra absolutno je nuždna za zakonitost izvršivanja pojedinih aktâ kraljevske vlasti. Hrvatski ministar je član ugarskoga ministarskoga vieća i kao takav odgovoran ugarskomu državnomu saboru, dakle kr. ugarski ministar za Hrvatsku i Slavoniju.

Odredbu § 44 nagode, te § 11 zak.[8] čl. II. od g. 1869, po kojoj je hrv. ministar sveza izmedju kralja i zem. vlade, te po kojoj imade svako previšnje riešenje ili ine naredbe, ra-

---

nagodu". Da nema § 70, imala bi pravo mienjati nagodu takodjer zajednička legislativa. Hrvatski sabor nema poslije sklopljene nagodbe više ona prava, koja je imao prije, već jedino ona, koja su mu glede nagodbe § 70 pridržana, a to je lih mienjanje nagode. Niti austro-ugarsku nagodu ne će iuterpretirati nikoje regnikolarne deputacije, već svaka stranka za se. Ipak se odatle ne može nikoji zaključak stvoriti glede ugarsko-hrvatske nagode, a to radi toga ne, što je ugarski sabor i nakon sklopljene nagode s Austrijom zadržao ona ista prava, koja je imao prije, dočim to hrvatski sabor nakon sklopljene ugarsko-hrvatske nagode nije zadržao. Vazda bo valja pred očima držati, da obseg pravne moći (die Rechtmachtsfülle) jest izmedju Austrije i Ugarske jednak, ali nije jednak izmedju Ugarske te Hrvatske. I Erdelj sklopio je uniju pod uvjeti, ali da li se ovi uvjeti drže, ne će više odlučiti nikoja erdeljska skupština". Takovo shvaćanje vodilo je profes. Szilágyi-a, kada je gledom na pravnu dužnost sabora ugarskoga izaslati regnikolarnu deputaciju godine 1886 za interpretaciju nagode zauzeo u principu negativno stanovište. Prof. državnoga prava na sveučilištu budimpeštanskom dr. Lechner misli, da autentično interpretirati nagodu mogu samo oba kontrahenta, ne će li to jedan od obih, tad će ju faktično interpretirati onaj, koji izvršuje dotične poslove, dakle ugarski, odnosno hrvatski sabor, ili zajednička vlada, odnosno ban. Na izaslanje regnikolarnih deputacija nijedna se stranka siliti ne može. — Sr. u tom pogledu i dr. Pliverić: „Beiträge zum ungarisch-kroatischen Bundesrechte", Agram 1886, p. 327 i sl. Valjano riešenje toga pitanja ovisi, po mom mnienju, o tom, da li smatramo nagodu medju-narodno-pravnim ili državo-pravnim ugovorom, t. j. temeljnim ugovorom unutar iste države.

[8] Vrlo zanimivu povjest postanka § 11 zak. čl. II: 1869 vidi u citovanom djelu dra. Plivorića: „Beiträge zum ungarisch-kroatischen Bundesrechte", p. 483—488. Obzirom na predlog vlade od 16. marta 1869, te daljnji predlog od 13. aprila 1869 glede štilizacije § 11 zakona čini mi se, da si vlada nije bila svjestna pravnoga znamenovanja kontrasignature, bar tenor dotičnih dopisa: „ministar ima samo kontrasignirati", ter opet „ministar ima kontrasignirati, dočim ban imade radi odgovornosti etc. supodpisati", čini utisak, kao da se je mislilo, da ministar sa kontrasignaturom ne prima nikoje odgovornosti.

Digitized by Google

zumievajuć ovamo i imenovanja, kontrasignirati rečeni ministar i ban, nazivlje Goszthony vrlo sretnom ustanovom, pošto se njom udovoljava toli principu sadržanom u ug. zak. čl. III. od god. 1848, po kom se za zakonitost izvršivanja kraljevske vlasti neminovno traži kontrasignatura jednoga ugar. ministra, — koli i principu, po kom imade kralj svoju eksekutivnu vlast, koja mu pripada u hrv. autonomnih poslovih, izvršivati preko autonomne zemaljske vlade (p. 80).

Sa državo-pravnoga gledišta smatra Goszthony vrlo značajnim takodjer i način, kojim dolazi u dodir sa kraljem hrvatski sabor. I tu je naime nuždna kooperacija bana i hrvatskoga ministra, organâ dakle toli zajedničke, koli i autonomne eksekutive. Iznimku čini u tom jedino predaja adrese, koju po postojećem običaju direktno kralju podastire deputacija sabora (p. 71).

4. Državljanstvo je na cielom teritoriju ugarske države jedno te isto, što izrično ustanovljuje § 1 zak. čl. 50 od g. 1879 ob ugarskom državljanstvu.

5. Autonomna hrvatska vlada u mnogom pogledu podredjena je glede izvršivanja odredba ugarske vlade u zajedničkih poslovih ugar. ministarstvu (§§ 45 i 51 nagode), tako da se jedinstvenost države i s gledišta izvršivanja eksekutivne vlasti dovoljno jasno pokazuje (p. 87).

Nacrtav tim u kratko izhodište, s kojega polazi pisac, ocrtat ću u kratko piščev sustav, priobćujući njegove nazore u važnijih pitanjih našega ustavnoga prava. U uvodu označuje pisac pojam ustava i ustavnoga prava u obće, te postavlja zatim pitanje, da li Hrvatska udioničtvuje u vrhovnoj državnoj vlasti. Na ovo pitanje odgovara pisac jestno, veleći (p. 2), da jedan dio državnih posala spada u autonomiju posestrima kraljevina: poslovi naime unutarnje uprave, bogoštovja i nastave, te pravosudja. Ove poslove da Hrvatska uredjuje neovisno od Ugarske u užem smislu, ali zajedno sa ugarskim kraljem, tako da se u pogledu tih posala prikazuju kao subjekti vrhovne državne vlasti uz iz-

Digitized by Google

ključenje Ugarske u užem smislu: ugarski kralj i Hrvatska, Slavonija i Dalmacija (p. 2).

Iza uvoda govori pisac u I. dielu o teritoriju našem. Ovdje u kratko spominje virtualno pravo na Dalmaciju, a dotiče se i državo-pravnog položaja grada Rieke. Gledom na državno jedinstvo smatra pisac vrlo karakterističnim onaj pasus u § 65 nagode, u kom se veli, da će se reinkorporacija Dalmacije i njezino pridruženje Hrvatskoj i Slavoniji zahtjevati ne na temelju prava Hrvatske i Slavonije, već temeljem prava sv. ugarske krune. Nadalje ističe pisac, da za pripojenje Dalmacije nije nuždna privola njena, pošto § 65 nagode samo veli, da se Dalmacija ob uvjetih reinkorporacije samo „saslušati ima“, tako da Dalmacija ne može spriečiti ugarsku legislativu u slobodnom djelovanju, te ispunjenje eventualnih želja Dalmacije u tom pogledu, nije za ugarsku legislativu obvezatno (p. 6). Glede Rieke naglašuje pisac osobito onu ustanovu § 66 nagode, u kojoj je izrično izrečeno, da Rieka ne spada k teritoriju posestrima kraljevina, već da čini posebno tielo sv. ugarske krune. U oči ove ustanove čini se piscu neosnovanim, što isti § odredjuje, da se glede pitanja riečke autonomije, njezinih zakonodavnih i upravnih odnošaja imade polučiti sporazumak ne samo sa gradom Riekom, nego i sa hrvatsko-slavonsko-dalmatinskim saborom (p. 7).

Meni se usuprot čini ova odredba posve logičnom posljedicom ustanove, da je Rieka „separatum corpus sacrae regni coronae“, jer tim nije samo izrečeno, da Rieka ne spada k užem hrvatskom teritoriju, već je takodjer izrečeno, da ne spada k ugarskom užem teritoriju.[9] Prije bi se moglo privoli grada Rieke sa državo-pravnoga gledišta prigovarati.

[9] Sa državo-pravnoga gledišta čini mi se najkorektnijim shvaćanje, koje je sadržano u odgovoru hrvatskoga bana na interpelaciju zastupnika Barčića, danom u 157. sjednici sabora od 30. prosinca 1891, gdje se izrično veli, da „Rieka ne pripada neposredno niti Hrvatskoj, niti Ugarskoj, nego kruni sv. Stjepana, koja je po nagodi zajednička Hrvatskoj i Ugarskoj“. Pa ako i uzmemo po Goszthony-evom shvaćanju „jedinstvo“ krune, ostaje mnienje u tekstu zastupano valjanim. — Glede načina postanka

Digitized by Google

U II. dielu govori pisac ob autonomnoj vrhovnoj vlasti, te nabraja toli zajedničke, koli i autonomne poslove, te veli, kako je izvršivanje vrhovne državne vlasti izmedju Ugarske i Hrvatske podieljeno većim obzirom na predmet državnih prava, ali donekle i obzirom na formu, u kojoj se ta prava izvršuju, tako da imademo u najviše autonomnih poslova i legislativu i eksekutivu, a u nekih samo eksekutivu.

Izbrojiv zajedničke poslove, govori pisac u § 9 ob organih, koji te poslove obavljaju, naime o: 1. ugarskom zajedničkom saboru, 2. delegacijah, 3. ugarskom odgovornom ministarstvu i 4. o sudovih za pomorske stvari.

Sabor ugarski smatra pravno jednim, koji ali fungira u dvostrukom kvalitetu, mienjajući prema članstvu kompetenciju.[10] Pobliže pisac ovo mnienje ne podkriepljuje. Za ovo ipak stanovište govori činjenica, da se sabor ugarski samo jednom konstituira, da hrvatski velikaši imadu pravo glasa i onda, kada se ne razpravlja o zajedničkih poslovih,[11] a napokon podupire to i uvod, kojim počimlje sankcija zakona, na ugarskom saboru stvorenih. Govori se tu naime o posestrimah kraljevinah i njihovih poslanicih, kada se i ne radi o zakonu, koji uredjuje zajedničke poslove (p. 19).[12]

Govoreći o ministarstvu, označuje pisac kao zajedničke osim ministra-predsjednika, te ministra za zemaljsku obranu, trgovinu, financije i poljodjelstvo, zajedničkim jošte hrvatskoga ministra, te ministra na previšnjem dvoru, i veli, da ovi sačinjavaju vladu, u koje djelokrug spada eksekutiva u svih onih zajedničkih poslovih, koji nisu takodjer sa Austrijom zajednički (p. 22).

---

§ 66 nagode, te prihvata kraljevskoga reskripta u tom pogledu, izdanog po našem saboru, sr. isti govor, stenografički zapisnik, p. 2 i 3. — Glede pravno-povjestnoga pitanja sr. osobito: dr. Franjo Rački: Rieka prema Hrvatskoj. Zagreb 1867.

[10] Sr. naproti tome stanovište Pliverićevo: „Beiträge“ etc., p. 350 i 470.

[11] Zakon. članak VII: 1885, ali sr. i Pliverić: l. c. p. 427.

[12] Uvod taj glasi: „Velikaši i zastupnici mile nam kraljevine Ugarske posestrima kraljevina podnesoše nam na sankciju sliedeći zakonski članak“. i

Digitized by Google

U tom pogledu primietiti mi je sliedeće: Gledamo li djelokrug pojedinih ministra, tada možemo samo one ministre zajedničkimi smatrati, kojih djelokrug se proteže na sve zemlje krune ugarske. Istina, da se djelokrug hrvatskoga ministra u nikojem pogledu ne proteže na Ugarsku u užem smislu, ali s druge strane nema taj ministar nikoj neposredni djelokrug ni u Hrvatskoj. Nu uza sve to on je zajednički ministar bez listnice, i to u svom svojstvu kao čuvar i branitelj nagode, za koju dužnost odgovara ugarskomu zajedničkomu saboru. On je isto tako odgovoran za povriedu nagode, koja bi se s hrvatske, kao i za onu, koja bi se s ugarske strane slučila. Potonje sliedi iz § 44 nagode, a prvo iz § 5 revizije, gdje iz riečih: „dotično zajedničke vlade ugarske", jasno sliedi, da primjetbe ugarske vlade ignorirati ne smije.

Što se tiče ministra na previšnjem dvoru, to bi se moglo podvojiti, da li je ovaj naprama nagodi od g. 1868 zajedničkim ministrom. Ja mislim, da bi u duhu § 44 nagode hrvatski ministar glede Hrvatske sve one funkcije morao obavljati, koje za Ugarsku u užem smislu ima obavljati ministar na previšnjem dvoru. Praksa je medjutim od prvoga početka smatrala ovoga ministra zajedničkim, a pošto taj postupak nije difikultiran prigodom revizije nagode od god. 1873, mora se uzeti, da je tim praksa muče sankcionirana.[13] (Svršit će se.)

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Kod smetanja posjeda potrebna je namjera na smetanje upravljena.

Tužitelj J. N. Š. zatuži Stj. B. radi smetanja posjeda, što je tuženi preko njegova polja tjerao danomice svoju kravu na pašu. Nu odlukom kr. kotar. suda u K. od 26. studenoga 1889 br. 13.015 bude tužitelj odbijen sa zahtjevom tužbe s razloga:

[13] Uslied toga logično, a ni pravno nije taj postupak mogao biti difikultiran niti od regnikolarne deputacije, koju je hrvatski sabor godine 1886 izaslao.

Digitized by Google

Po ustanovi § 618 gpp. (ovomu je sada odgovarajuća ustanova § 1 zak. od 8. svibnja 1890 o postupku u slučajevih smetana posjeda) smetanje posjeda biva ondje, gdje tko u posjedu koje stvari ili prava kojega bude prikraćen ili gdje protupravno bude lišen toga posjeda. U nazočnom pako slučaju tužitelj tim, što bi tuženi tjerao kravu preko označene čestice, nije niti prikraćen u svojem posjedu, niti lišen toga posjeda, jer tuženi po vlastitom priznavanju neima nakane priečiti tužitelja, da svoje pravo vrši, kako se iz parb. spisa razabire, a niti progonom krave po odnosnoj čestici, koji se je sbio navodno dva puta, pretvoriti taj čin u služnost.

U ostalom tuženi tvrdi, da je prestao odmah po zabrani tužitelja dotičnim pravcem goniti kravu, što ovaj neporiče.

Ako se dakle uvaži, da svaka povrieda tudjega vlastničtva nije jošte sama po sebi smetanje posjeda, već da je za to potrebna namjera, da se zasegne u tudju pravnu sferu, koja se namjera u nazačnom slučaju mora smatrati izključenom, to se prema tomu izpostavlja, da se u nazočnom slučaju neradi o smetanju, nego ob odšteti, koja bi se imala ustanoviti i tužitelju platiti.

Kr. banski stol riešenjem od 2. srpnja 1890 br. 7777 usljed podnešenoga utoka po tužitelju potvrdio je napadnutu odluku, pošto je opravdana iz razloga u njoj navedenih, kao što i kr. stol sedmorîce svojom vrhovnom rješitbom od 2. listopada 1890 broj 3303 usljed podnešenoga po tužitelju izvanrednoga previdnoga utoka. *Al. Mikac.*

Usljed razstave od stola i postelje utrnjuje muče opunovlaštenje supruga, da upravlja imovinom svoje supruge.

Molbom od 17. rujna 1888 br. 13.108 odkazala je Ana K. sudbeno svomu suprugu Josipu K., od kojega je faktično razstavljena od stola i postelje, muče povjerenu mu upravu njezine nepokretne imovine. Ovo sudbeno očitovanje odkaza priobćio je kralj. kotarski sud u K. suprugu moliteljice Josipu K. odlukom od 20. rujna 1888 br. 13 108 znanja i ravnanja radi.

Nu proti ovoj odluci uloži Josip K. utok navodeći:

Moliteljica temelji svoju odpovjednu molbu na § 1238 ogz., po glasu kojega ženi tobož pristoji pravo tražiti, da povjerenu svomu mužu upravu nad svojom imovinom od istoga oduzme, a uz to tvrdi, da se je sa mnom razstale, da neživi više sa mnom u bračnoj svezi i da negospodarim sa njezinim imetkom na njezinu korist.

Prije svega nije istina, navadja utjecatelj u svom utoku, da sam sa ženom kakov ugovor sklopio glede upravljanja imovine; nadalje nije istina,

Digitized by Google

da je moja žena sa mnom sudbeno razstavljena, već je istina to, da je odbjegla od mene, ostaviv troje malene dječice, da svoj imetak proteplje, ter da je sbog toga odlukom sirot. oblasti u K. od 26. kolovoza 1888 br. 412 proglašena razsipnicom.

Na temelju toga protivim se predatbi uprave njezine imovine u njezine ruke, a to tim više, jer kad je moliteljica odpovjed učinila i sud istu meni dostavio, zlo je shvaćena ustanova § 1238 o. g. z.; jer gdje nije odpovjednoga roka, nemože biti niti odpovjedi. Odpovjed i protivljenje nije isto. Tko pako misli, da ima pravo protiviti se, ima to redovitom tužbom potražiti (§ 19 ogz.), a ne odpovjedati.

Kr. banski stol riešenjem od 29. svibnja 1889 broj 11.451 odputio je utok i potvrdio odluku prvoga suda sa sljedećih razloga:

Što utjecatelj priznaje, da njegova supruga Ana K. nije ništa osobitoga s njim ugovorila o načinu upotriebljenja njezine imovine, u tom slučaju ostaje po § 1237 ogz. njegova rečena supruga pri svojem prijašnjem pravu vlastnosti na svoju imovinu i njihov medjusobni bračni odnošaj sam po sebi nikakova upliva na upravu njezine posebne imovine neima; što po §§ 1238 i 1239 ogz. samo dotle, dokle se supruga neprotivi, obstoji zakonita predmjeva, da je ona muče povjerila svomu suprugu kao svojemu zakonitomu zastupniku (§ 91 ogz.) upravljanje svoje slobodne imovine, u kojem slučaju ovaj smatra se kao svaki ini punovlastni zastupnik, te mu toga radi nepripada nikakovo pravo na uživanje iste imovine, koje dohodci nemogu njegovim vjerovnikom služiti na namirenje njihovih tražbina proti suprugu; što ovakovo muče opunovlaštenje na upravu imovine supruge utrnjuje kroz razstavu od stola i postelje, koja medju gore navedenimi supruzi faktično obstoji, jer se njom medju supruzi dokida zajedničko življenje, na kojemse osniva zakonita predmjeva, da supruga i nadalje povjerava svojemu razstavljenomu suprugu upravu svoje imovine; što je kod takovoga stanja stvari dovoljno, da supruga dade obavjest svojemu suprugu, da prestaje pravna predmjeva, te da se ona protivi dalnjoj upravi njezine imovine od strane njezinoga supruga, te da on prestaje biti njezini opunovlašteni zastupnik za upravu; ako pako utjecatelj misli, da on uzprkos ovomu izričnomu protivljenju njegove supruge imade temeljem kakovoga medju njima sklopljenoga ženitbenoga ugovora pravo na dalnje upravljanje pokretne ili nepokretne imovine svoje supruge, može to pravo iz ugovora potjerati zakonitim putem parnice.

Usljed podnešenoga utoka sa ništovnicom proti ovoj rješitbi, potvrdio je kralj. štol sedmorice naredbom od 14. veljače 1890 br. 3922 ex 1889 obje odluke nižih sudova.

Priobćio *Al. Mikac.*

Digitized by Google

Prinos k tumačenju zakona od 8. prosinca 1877 o preinaci zakonskoga članka IX: 1870 ob ukinuću zakona, postojećih proti lihvarstvu. (Sbornik br. 70 g. 1877.)

J. G. tužio je J. K. pred kr. kot. sudom u P., da mu plati zajam od 50 for. spp. Tuženi stavio je prigovor, da je tužitelj izplaćen, jer da mu je pod kamate dao u posjed i uživanje livadu „pod jarkom", koja je nosila više od 8% kamata na godinu, pa da s toga taj višak nadmušujući 8% kamate imade se od glavnice odbiti. Tuženi pruži dokaz kroz sudbeni očevid uz pridruženje vještaka vrhu okolnosti, koliko odbacuje upitna livada koristi na godinu. Kr. kotar. sud u P. preduzeo je sudbeni očevid i jer je ista livada više odbacivala koristi od 8%, odbio je taj višak od glavnice i osudom od 25. studenoga 1891 broj 10.014 tužitelja s tužbom odbio, a parbene troškove medjusobno prebio. Proti ovoj osudi prvoga suda uložio je tužitelj žalbu ništovnu na kralj. banski stol, a ovaj je dne 12. siečnja 1892 br. 714 izdao sljedeću riešitbu:

Riešavajuć izvješće od 20. prosinca 1891 br. 11.116, kojim taj sud podnosi spise u maličnoj parnici J. G. proti J. K. radi 50 for. spp. povodom ništovne žalbe tužitelja proti osudi od 25. studenoga 1891 broj 10.014, kojom je sudjeno, da se tužitelj s tužbom odbija, a troškovi se prebijaju, ukida se navedena osuda.

Razlozi: Vidiv, da tužitelj od tuženika traži izplatu zajma od 50 for. sa 8% kamatami od 8. lipnja 1890 na temelju obveznice od istog dana; vidiv, da tuženi istinitosti ove obveznice i obstanku ove tražbine neprigovara, već prigovara, da je tužitelj njegovu livadu „pod jarkom" zvanu u površini od pol rali kroz 4 godine uživao, pak da je time podpuno naplatio utuženu glavnicu i kamate; ali vidiv, da je nepreporna izmedju stranaka okolnost, da je tužitelj spomenutu livadu tuženikovu kroz 4 godine u ime kamata od glavnice uživao prije izdanja gore spomenute obveznice od 8. lipnja 1890, a od ovoga dana da tužitelj upitne livade nije uživao; uvaživ, da zakonom od 8. prosinca 1877 nije zabranjeno uzimati kamate veće od 8%, a niti je ustanovljeno, da se višak ima uračunati u glavnicu, već je ovim zakonom samo oduzeta utuživost onim kamatam, koje tu mjeru nadilaze; uvaživ, da se u nazočnom slučaju utužuju samo 8% kamate, ugovorene gore rečenom obveznicom; te uvaživ, da se višak preko 8% kam. nemože natrag zahtjevati, ako je s dobra plaćen; promotriv, da je prvomolbeni sud višak preko 8% kam plaćeni prije izdanja obveznice od 8. lipnja 1890, na kojoj se utužena tražbina osniva, uračunao tužitelju u tužbom zahtjevanu glavnicu i kamate, na što ovlašten bio nije, ukinuo je kr. banski stol prvomolbenu osudu.[1]

Priobćio dr. *Rudolf Mindszenty.*

[1] Opazku gospodina priobćitelja nismo uvrstili, niti ćemo u buduće opazke na rješitbe naših sudova uvršćivati. Ako koji od gospode priobćitelja

Digitized by Google

Namješteni s pravom na tantiemu imade pravo zahtjevati polaganje računa, odnosno predloženje bilance (§§ 1187, 1193, 1197, 1199 i 1200 o. g. z). Formuliranje tužbenog zahtjeva, koji je prvobitno glasio na položenje računa, na predloženje bilance, ne sačinjava mutatio libelli.

(Rješitba vrhovnog sudišta bečkog od 17. studenoga 1891 br. 10.961, kojom je potvrdjena osuda prizivnog suda u Lavovu od 26. svibnja 1891 br. 5512, a preinačena osuda zemaljskoga kao trgovačkoga suda u Černovicah.)

Tužitelj A. preuzeo je glasom ugovora od 1. srpnja 1881 samostalno vodjenje protivničkog mlinarskog posla uz godišnju plaću od 5000 for. i desetpostotnu tantiemu od čistoga dohodka svake godine, te je bio prisiljen kao ravnatelj izstupiti polovinom prosinca 1884.

Prvi sud odbio je tužitelja tužbenim zahtjevom, koji je prvobitno glasio na položenje računa o poslovih, prihodih i razhodih u protivničkom parnom mlinu za vrieme od 1. srpnja 1884 do 1. srpnja 1885, a u protuodgovoru preciziran na predloženje redovito sastavljene bilance o uspjehu posla za vrieme od 1. srpnja 1884 do 1. srpnja 1885.

Razlozi: Pravni temelj za prosudjivanje naravi i obsega prava, koja imade tužitelj naprama tuženoj tvrdci, daje sam ugovor, čije ustanove nedvojbeno dokazuju, da je tužitelj stupio prama tuženoj tvrdci u odnošaj takav, da mu po ustanovah obćega gradjanskoga zakona o pogodbi radnje za plaću ne pripada pravo tražiti položenje računa. Dogovor pako obzirom na desetpostotnu tantiemu za dopunjenje stalne godišnje plaće tužitelja, ne može se tumačiti tako, da su stranke namjeravale osnovati družtveni odnošaj gornjim ugovorom. Jer družtveni odnošaj predpostavlja zajednicu imetka, koja se očituje u upravi na zajednički račun. Da su kontrahenti imali pred očima takav odnošaj, toga nije tvrdio niti sam tužitelj, a neda se razabrati niti iz ugovora, što no prileži tužbi.

Pravni položaj tužitelja prema tuženom nije položaj ortaka prema ortaku; a pošto ta predpostava manjka, moralo se je tužitelju uzkratiti i pravo, tražiti od protivnika položenje računa.

Prizivno sudište preinačilo je osudu prvoga suda i udovoljilo tužbenom zahtjevu, preciziranom u protuodgovoru.

Razlozi: U ovoj parnici odlučan je jedino način riešenja pitanja, priepornoga medju strankami, da li onaj, koji je namješten sa pravom na tantiemu, imade pravo zahtievati položenje računa. Dokazano je da je tužitelj imao pravo na deset postotaka čistoga dohodka, a čim tužitelju pripada stanovito materijalno pravo, mora postojati i neki način, da ga može oživotvoriti. Subjektivna mogućnost provedenja ovoga prava, spada u njegov

---

nije sporazuman sa sadržajem rješitbe, neka izvoli *o* tom posebni članak napisati, a mi ćemo ga drage volje uvrstiti u „Mjesečnik". (Ur.)

Digitized by Google

sadržaj, jer inače, kad bi se tužitelju oduzela mogućnost formaliziranja prava njegova, nebi obstojao valjan ugovor upravo onako, kako ne postoji po § 878 ogz. kod stipuliranja nemoguće činitbe. Ne može se pako tvrditi, da su kontrahenti kod sklapanja ugovora obzirom na tantiemu htjel uvrstiti u ugovor nevaljanu ustanovu ili takovu, čija će valjanost odvisiti od samovolje jedne od ugovarajućih stranaka. Ovaj bezuvjetni postulat subjektivne mogućnosti realiziranja postojećega materijalnoga prava nalazimo u postojećih zakonih svagdje ondje, gdje dvie ili više osoba udioničtvuju na zajednici imovinskih vriednosti, koje se od vremena do vremena mienjaju. Svakom dioničaru pripada pravo pribaviti si podatke o pravih, koja rezultiraju za nj iz zajednice na imovinu ili na prihod, bilo položenjem računa, bilo uvidom u poslovne knjige, bilo konačno saobćenjem bilance. Dovoljno je ovdje upozoriti na ustanove trgovačkoga zakona o raznih družtvih (čl. 105, 160, 185, 224, 253, 270 austr. trg. z. — §§ 83, 135, 176, 62 hrv.-ug. trg. zak.), na poglavje 16 i 27 (§§ 830, 837, 1198 do 1200 ogz.), te na ustanove zakona o zadrugah (naslov jedanajsti hrv.-ug. trg. zak.) itd. Prema tomu mora svakomu, koji ima pravo na tantiemu, pripadati pravo, zahtievati, da mu se položi račun, odnosno da mu se priobći bilanca, da tako uzmogne doznati, kotik je čisti prihod, te da tako uzmogne brojkami ustanovljenu tantiemu, ako je s dobra ne dobije, putem pravde tražiti. Svakako valja još izpitati, da li se obećanje tantieme ne dade svesti na konkretni pravni institut. Obe stranke su u tom složne, da je odnošaj medju tužiteljem i tuženikom bio službovni odnošaj, kao i u tom, da glede ovoga odnošaja, pošto trgovački zakon neima ustanova glede plaće trgovačkih funkcionara, imadu vriediti ustanove općeg gradjanskog zakona. Preostaje još da se izpita, kako valja shvatiti ugovoreno obećanje desetpostotne tantieme tužitelju. Obći gradjanski zakon ne sadržaje o tom ustanove. Moraju se dakle u pomoć uzeti analogni pravni instituti, koji odgovaraju naravi ove stipulacije. Takovi jesu u §§ 1187, 1193 i 1197 ogz., prema kojim imade imovinsko-pravnih družtva, kod kojih njekoji članovi samo rade za družtvo, a ne participiraju u zajednici sa ulogom imovine i za to udioničtvuju kod dobitka prema koristi, koju su svojom radnjom pribavili, odnosno bivaju za svoje radnje nagradjeni, dočim u protivnom slučaju ne dobivaju za svoj trud ništa. Položaj tužitelja obzirom na osiguranu mu tantiemu jest isti, koji i ortaka, koji samo radi za družtvo. S toga mu mora pripadati, kao i tom ortaka, pravo tražiti račun (§ 1199 ogz.) ili barem predloženje bilance (§ 1200 ogz.). Preostaje još samo spomenuti, da se ne može smatrati mutatio libelli, što je tužitelj u protuodgovoru formulirao petit, jer priobćenje redovite bilance iz poslovnih knjiga sadržaje bez dvojbe minus zahtjeva, nego li predloženje valjano obloženoga računa glede svih poslova, koji su tečajem godine obavljeni, i s time spo-

Digitized by Google

jenih dobitaka i gubitaka, kako je to tužitelj u tužbi zahtievao, te se to formuliranje ima smatrati obaljenjem tužbenog zahtjeva.

Vrhovno sudište bečko potvrdilo je osudu druge molbe s razloga u njoj navedenih. *A. oe. Ger.-Ztg.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Tko je vlastan postaviti prokuristu dioničarskog družtva, glavna skupština ili ravnateljstvo?

Dioničarsko družtvo tvornice petroleuma u Oršavi predalo je kod sudbenoga stola u Karanšebešu kao trgovačkoga suda molbu, kojom moli, da se u trgovačkom registru za družtvene tvrdke zabilježi, da je činovnik družtva M. H. ovlašten s još jednim članom ravnateljstva podpisivati tvrdku družtva i to uz dodatak „per procura". Sudbeni stol u Karanšebešu odbio je molbu, u koliko se je tražilo registriranje dodatka „per procura" i to s razloga, što § 20 družtvenih pravila nesadržaje propisa, da činovnik, kojemu je povjereno kolektivno firmiranje tvrdke uz svoje ime mora staviti dodatak „per procura".

Kralj. tabla u Temišvaru preinači ovu odluku, ter odredi izravno riešenje molbe glede cielog joj sadržaja.

Po pravilih bo — veli se u toj rješitbi — činovnik družtva kao takav nije vlastan podpisivati tvrdku, te on može to ovlaštenje u smislu § 19 družtvenih pravila steći jedino naročitim zaključkom ravnateljstva.

Pošto se pravo činovnika M. H. da podpiše tvrdku, osniva na ovlaštenju sadržanom u zaključku ravnateljstva od 17. veljače 1891, to on može tvrdku podpisivati jedino uz dodatak, kojim se izražava njegovo svojstvo punomoćnika.

Proti ovoj rješitbi kr. table temišvarske poprimio je povjerenik za vodjenje trgovačkog registra utok na kr. kuriju u Budimpešti.

Kr. je kurija uz preinačenje rješitbe kr. table temišvarske uzpostavila odluku prve molbe, te ovoj naložila, da protokolaciju provedenu na temelju drugomolbene rješitbe briše.

Obrazloženje vrhovne rješitbe jest sljedeće:

„Iz ustanove §§ 19 i 20 družtvenih pravila, po kojoj se tvrdka dioničarskog družtva firmira po dvojici članova ravnateljstva ili pako kolektivno po jednom članu ravnateljstva i jednom činovniku, kojemu bi se to pravo naročito povjerilo, sliedi, da i ovaj činovnik kod podpisivanja kolektivne tvrdke imade postupati isto onako, kako je to propisano u § 185 trg. z. glede kolektivnog firmiranja po članovih ravnateljstva, t. j. imade kao i član ravnateljstva uz družtvenu tvrdku staviti samo svoj podpis.

Činovnik taj zato nemože podpisivati tvrdku s dodatkom „per procura", jer takav dodatak u smislu § 37 trg. zak. uvjeke imade obilježje

Digitized by Google

procura-podpisa; prokuristu pako može u smislu navedene zakonske ustanove postaviti jedino vlastnik (Chef) posla; ravnateljstvo koje nije vlastnikom posla dioničarskog družtva, po zakonskom svom djelokrugu (§ 193 trg. zak.), nije ovlašteno postaviti prokuristu.

S toga je sud prve molbe činovniku postavljenom po ravnateljstvu za kolektivno firmiranje punim pravom uzkratio porabu dodatka „per procura".

Rješitba ova zanimiva je s dvojakoga gledišta. Sliedi bo iz nje ovo dvoje: 1. da u onih slučajevih, gdje družtvena pravila nesadržavaju naročite povlasti, da se činovnik, kojemu se povjerava kolektivno firmiranje tvrdke, smije služiti dodatkom „per procura", on toga podnipošto učiniti nesmije, i 2. da kod dioničarskog družtva za podieljenje prokure nije ovlašteno ravnateljstvo, već jedino glavna skupština.

Može se podvojiti o tom, da li je izpravan nazor vrhovnoga sudista budimpeštanskoga glede pitanja, da li je činovnik, kojemu je podieljeno pravo kolektivnoga podpisivanja tvrdke družtvene, ovlašten uz svoje ime staviti dodatak „per procura", a s druge strane nije ni potrebno o tom razpravljati, pošto je to pitanje reć bi akademičke vriednosti, pa je za eksistenciju i procvat dioničarskog družtva sasma svejedno, da li činovnik kolektivno podpisujuć tvrdku s jednim članom ravnateljstva uz svoj podpis stavi dodatak „per procura" ili ne. A irelevantno je to zato, jer podpis njegov čim mu je podieljeno pravo kolektivnog firmiranja, istu valjanost imade kao i podpis člana ravnateljstva.

Drugačije se imade stvar glede pitanja, tko li je u dioničarskom družtvu ovlašten podieliti prokuru: da li ravnateljstvo ili pako glavna skupština.

Tu već može nastati sukob vlasti, koji po družtvo može uroditi štetnimi posliedicami.

Vrhovni sud budimpeštanski scieni, da prokuristu nesmije imenovati ravnateljstvo, već dosljedno samo glavna skupština, pa to motivira tim, da je u smislu § 37 trg. zak. vlastan postaviti prokuristu jedino vlastnik trgovine; ravnateljstvo nije vlastnik — ergo nemože niti imenovati prokuriste.

Nazor ovaj neće biti posve izpravan.

Istina, da naslov 10 trg. zak., koji slovi o dioničarskom družtvu, nesadržaje propisa glede postavljanja prokuriste; nu valja uvažiti § 82 trg. zak., koji odredjuje, da su za postavljanje prokuriste kod javnog trgovačkog družtva ovlašteni oni članovi ili bolje rekuć skupina onih članova, kojim je povjereno vodjenje poslova; valja nadalje uvažiti, da je kod dioničarskog družtva upravo ravnateljstvo skupina onih članova, kojim je povjereno vodjenje poslova, pa s toga nemože biti d ojbe, da je jedino ravnateljstvo ovlašteno postavljati prokuriste; neima bo povoda predmnievati, da je zakonodavac glavnoj skupštini dioničarskog družtva, t. j. sku-

Digitized by Google

pini svih družtvenih članova htio podieliti više prava prema ravnateljstvu, t. j. poslujućim članovom, nego li članovom javnoga trgovačkoga družtva, koji kod vodjenja posla nesudjeluju, prema poslujućim članovom toga družtva.

K tomu dolazi još ustanova § 94 trg. zak., da prema trećim osobam podieljenje prokure imade pravnu kriepost, kada ga učini ma i jedan samo član družtveni, koji imade povlast zastupanja.

Onoj točki gorespomenute rješitbe, gdje se naglašuje, da zakon nepodieljuje pravo ravnateljstvu, da imenuje prokuriste, valja suprotstaviti činjenicu tu, da zakon niti glavnoj skupštini toga prava ne daje (§ 179 trg. zak.). Tko dakle da postavi prokuristu u dioničarskom družtvu?

Stvar se ima prema tomu ovako:

Ako pravila sadržavaju posebnu ustanovu glede toga, tko li je ovlašten postavljati prokuriste, tada imade vrieditи propis pravila. Ako li pako pravila ustanove o tom nesadržavaju, jedino je ravnateljstvo (t. j. posao vodeći članovi) zvano imenovati prokuriste, nipošto pako glavna skupština (skupina svih članova). Dr. *Siebenschein.*

Uporava čl. 62 i 64 austr. trg. zak. (§ 59 hrv.-ug. trg. z.) na tehničke ravnatelje tvorničkoga poduzeća.

Ravnatelj tvornice šećera A. tužio je tužbom od 14. siečnja 1891 br. 778 posjednika rafinerije šećera B. na platež mjesečne plaće za mjesec prosinac 1890.

Prvi sud odbio je tužitelja osudom od 16. rujna 1891 broj 14.947 i to iz sliedećih r a z l o g a, iz kojih se dade razabrati i stanje stvari:

Suglasnimi izjavami obiuh stranaka dokazano je, da je tužitelj 16. kolovoza 1888 sklopio sa tuženim službovni ugovor, prema kojemu je tužitelj namješten bio u tuženikovoj rafineriji šećera tehničkim ravnateljem sa godišnjom plaćom od 4800 for. za prvu godinu, a od 5800 for. za svaku sliedeću službovnu godinu. Tužitelj je nastupio službu u tuženikovoj rafineriji šećera 1. listopada 1888, ali je njegovo službovanje trajalo samo do 25. studenoga 1890, jer ga je ovoga dana B. iz službe odpustio. Premda je tužitelju ugovoreno vrieme od 3 godine izticalo istom 1. listopada 1891, bijaše taj odpust sasvim opravdan po §§ 1160 i 1163 ogz. Po § 1160 ogz. mogu biti odpušteni prije izmaka pogodjenog vremena radnici, koji su pogodjeni za neko odredjeno vrieme, ako za to postoje opravdani razlozi. Po § 1163 vriedi ovaj propis i za sve one osobe, koje su za svoj trud ugovorile kakovu plaću, u koliko neobstoje o tom posebni propisi, dakle i za ravnatelje tvornica. Medju trgovačke pomoćnike u smislu šestoga naslova trg. zakona ne mogu se uvrstiti tvornički ravnatelji, niti tehnički činovnici u obće. To sliedi od tuda, što prediduci naslov napose

Digitized by Google

govori o trgovačkih službenicih više kategorije, najme o trgovačkih punomoćnicih i prokuristih, premda im je trgovačko zvanje isto kao i trgovačkim pomoćnikom. U šestom naslovu govori se jedino o trgovačkih pomoćnicih u užem smislu rieči, najme o trgovačkih službenicih srednje i niže kategorije, nipošto pako ob ostalih trgovačkih službenicih, a najmanje o tehničkih činovnicih kao što su tvornički ravnatelji. Na ove potonje mogu se uporaviti jedino ustanove obćeg gradj. zak.

Kao opravdan razlog odpusta valja smatrati uvriedu poštenja, kojom se je tužitelj 18. studenoga 1890 ogriešio proti tuženiku, kako to dokazuju sudbene kuznene osude od 31. siečnja 1891 i 6. travnja 1891. Tužitelj tvrdi doduše, da su njegove rieči, koje je 18. studenoga 1890 izustio pred C. i D. „ako nedobije svoga novca, da će sa B. i pred porotu doći", imale to značenje, da neće dati, da ga B. prikrati u njegovih pravih, makar bude morao ići do najviše molbe. Nu ovo tumačenje inkriminirane izjave jest skroz neosnovano, kako je to već u kaznenih osudah razloženo, jer je tužitelj prema svomu naobraženju znati morao, da, izuzam tiskovnih delikta, pred porotu dolaze samo teški zločini. S toga se ova njegova izjava, u savesu sa daljimi njegovimi primjetbami: „B. neka ne započima s njime kavge; on će ga naučiti, makar bude morao sasvim izstupiti iz branche šećera", i u savezu sa psovkami, koje je u isto doba izustio pred svjedoci proti tuženomu, može samo tako tumačiti, da je tuženi počinio, ako i ne teške zločine, a ono barem teže porezne malverzacije. U ovom smislu shvatila su tužiteljevu izjavu i oba svjedoka. Svakako je toliko sigurno, da se ove izjave tužiteljeve, uzprkos njihovoj neopredjelnosti, ukazuju teškimi uvriedami poštenja naproti tuženomu, koje su u njihovom djelovanju morale biti tim teže, što ih je podigao činovnik proti svomu principalu. Pošto tužitelj, kako sam priznaje, nije imao nikakovog faktičnog temelja ni razloga za svoje psovke i neopredieljene osvade, stavio se je u očitu protimbu sa dužnostmi pristojnosti i štovanja, koje je bio dužan izkazivati svomu principalu, a ova povrieda dužnosti tužitelja mora se u smislu § 1160 ogz. smatrati opravdanim razlogom za odpust tužitelja. Prema tomu okazuje se obustava dalje izplate plaće od vremena ovoga odpusta u smislu § 1160 o. g. z. opravdanom.

Usljed priziva tužiteljeva preinačila je druga molba osudom od 1. prosinca 1891 br. 27.585 osudu prvoga suda i osudila tuženika na platež utuženoga iznosa.

Razlozi: Tuženi priznaje, da stavka šesta ugovora, sklopljenoga izmedju njega i tužitelja glasi: „A jest na temelju uvjeta, navedenih u ugovoru, engažiran na tri sliedeće godine". Prema tomu nije A. već prema dužnostim, preuzetim u ugovoru, ovlašten tužitelja odpustiti iz službe prije izmaka ovih trijuh godina, niti je ovlašten uztegnuti mu

Digitized by Google

jedan dio plaće, koja je za ove tri godine pogodjena. Tuženi kušao je tečajem parnice, da dokaže svoje pravo odpusta tužiteljeva na temelju ustanova § 1160 ogz. i čl. 62 i 64 trg. zak. (§ 59 hrv.-ug. trg. z.), a osim toga i na temelju obrtnoga zakona. Da se ustanove §§ 62 i 64 trg. zak. (§ 59 hrv.-ug. trg. zak.) ne mogu protezati na službovni odnošaj izmedju tužitelja i tuženika, razloženo je dovoljno u razlozih prvomolbene rješitbe. Ovdje se ne mogu uporaviti ni ustanove obrtnoga zakona, jer se u njem nalaze ustanove, koje se odnose jedino na obrtničko-pomoćno osoblje. Pomoćno osoblje po ustanovah obrtnoga zakona jesu jedino šegrti i kalfe, a k ovim potonjim spadaju trgovački sluge, pomoćnici i tvornički radnici. U ove se pako kategorije ne može ubrajati tužitelj kao ravnatelj tvornice šećera. Ne može se smatrati opravdanim razlogom u smislu § 1160 ogz. za odpust tužitelja iz službe, u koju je prema ugovoru na tri godine primljen, okolnost navedena po tuženom, da je tužitelj uvriedljivo o njem govorio, čemu je bila posljedica, da je bio tužitelj osudjen radi prekršaja § 491 kz., jer ovaj čin tužiteljev, radi kojega je on u ostalom kažnjen bio, nije pravno onemogućio izpunjenja ugovorene dužnosti. Ako je sa strane tuženoga uzdrmano pouzdanje u tužitelja, to je on svakako ovlašten preduzeti one mjere, koje mu se čine nuždnimi, da predusretne zloporabi povjerenja sa strane tužitelja, ali se to nikako ne može smatrati razlogom, da ne izpuni obveze, koju je ugovorom preuzeo. Radi toga valjalo je preinačiti osudu prvoga suda i udovoljiti tužbenom zahtjevu.

Usljed previda tuženikova preinačilo je vrhovno sudište osudom od 27. siečnja 1892 broj 771 osudu druge molbe i potvrdilo osudu prvoga suda.

Razlozi: Nema nikakvog nutarnjeg razloga, zašto se nebi ustanove čl. 62 i 64 trg. zak. (§ 59 hrv.-ug. trg. zak.) protezale na tužitelja, pošto se tuženi u smislu čl. 4 trg. zak. (§ 3 hrv.-ug. trg. zak.) kao posjednik tvornice šećera ima smatrati trgovcem, a tužitelj, koji je u ovoj tvornici namješten kao tehnički ravnatelj, njegovim pomoćnikom. Usljed toga ima se smatrati u smislu ovoga zakona trgovačkim pomoćnikom, jer se iz toga, što zakon napose govori o trgovačkih punomoćnicih i prokuristih, ne može izvadjati, kao što je to učinio prvi sudac, da se pod trgovačkimi pomoćnici, o kojih govori šesti naslov, razumjevaju jedino trgovački službenici srednje i niže kategorije. Peti bo naslov govori jedino o posebnih pravih i dužnostih, koje izviru iz položaja prokuristè i trgovačkoga punomoćnika, a pri tom ne izključuje toga, da bude trgovačkomu pomoćniku povjerena prokura, niti da trgovački pomoćnik bude postavljen punomoćnikom, jer se nasuprot na trgovačkoga pomoćnika, komu gospodar povjeri pravne poslove u svom poslu, protežu u smislu § 58 trg. zak. ustanove o trgovačkom punomoćniku. Zakon ne razlikuje za pojam trgovačkoga pomoćnika, da li je njegova djelatnost više ili manje tehnička, raču-

Digitized by Google

narska ili trgovačka u užem smislu rieči. Uvriedom poštenja, ustanovljenom po kaznenom sudcu, okrivio je tužitelj svoga gospodara javno pogrdnimi vlastitostmi, koje škode njegovomu trgovačkomu glasu, te je time grubo povriedio dužno štovanje usljed svog službenog položaja prama gospodaru, koja povrieda može štetno djelovati na disciplinu radnika, čime je proigrao neobhodno nuždno povjerenje gospodarevo za uspješno vodjenje tvornice. Po čl. 64, st. 5 trg. zak. (§ 59 st. 8 hrv.-ug. trg. zak.) bijaše prema tomu tuženi ovlašten razriešiti službovni odnošaj prije ustanovljenoga vremena i uzkratititi mu dalju izplatu plaće. To ovlaštenje tuženoga nije moglo ugasnuti niti kasnijom izjavom tužitelja, kojom je dao zadovoljštinu tuženom, a niti time, što se je tuženi dne 25. studenoga 1890 tako daleko zaboravio, da je tužitelja javno opsovao. Konačno se ne smiju rieči čl. 62 i 64 trg. zak „zahtievati" i „izreći" tumačiti onako, kako je to kušao tužitelj, da se je morao tužitelj tako dugo ostaviti u uživanju službovnih svojih beriva, dok ne bi bilo po sudu riešeno razriešenje službovnoga odnošaja. Nasuprot jo upravo time zakonu udovoljeno, što se ovom osudom izriče opravdanom uzkrata plaće i tužba odbija.

„*Jur. Bl.*"

C. Kazneno.

Zločinstvo dvoboja (§ 158 i slj. kz.) — 1. Blagodat navedena u § 165 sl. a) kz. ide u prilog pozovniku na dvoboj samo onda, ako je svojevoljno odstupio od dvoboja. — 2. Pozvanik počini zločinstvo dvoboja istom onda, kad dodje na mjesto dvoboja. Ako nedodje na mjesto dvoboja proti svojoj volji, može počiniti samo pokušaj zločinstva dvoboja (§ 8 kz.) — 3. Izrazi „na boj izaći" ili „na dvoboj izaći" (Streit und Kampf) upotrebljuju se u kaznenom zakonu, gdje govori o dvoboju, sinonimno.[1]

Franjo S. držao je, da ga je Ivan Z. njekom svojom izjavom uvriedio, ter ga je usljed toga dne 6. prosinca 1890 izazvao na dvoboj, poslav k njemu u tu svrhu Eduarda Z. i Kazimira R. — Ivan Z. prihvati izaziv, ter podjedno označi svojimi sekundanti Ladislava B. i Vladimira D. Uvjeti dvoboja ustanovljeni su na 25 koraka razmaka i da svaki od dvobojnika po jedan put izpali kuburu. Dvoboj imao je biti dne 11. prosinca 1890 u mjestu zvanom „Eisenbründel" kod Požuna u Ugarskoj. Eduard Z. priskrbio je dvie kubure, ter se sva navedena šestorica, cislitavski pripadnici, koji obitavahu u Beču, uputiše dne 10. prosinca 1890 u Požun, gdje pre-

[1] U hrvatskom prevodu kaznenoga zakona prevedeno je u § 158 „Streit" sa „boj", u § 164 „Kampf" sa „dvoboj", u § 165 „Streit" sa „dvoboj", a „Kampf" sa „boj". Nu po § 2 cesar. patenta od 27. prosinca 1852 (br. 260 drž. zak. l.) ima se njemački tekst smatrati kao jedini autentični. (Ur.)

Digitized by Google

noćiše. Medjutim saznala je redarstvena oblast o tom dvoboju. Ivan Z. i njegovi djeveri B. i D. tražili su liečnika u Požunu, koji bi imao prisustvovati dvoboju, ter su tom sgodom dne 11. prosinca 1890 uhićeni, dočim su Franjo S. i njegovi djeveri Eduard Z. i R. istoga dana uhićeni upravo u času, kad su polazili na mjesto dvoboja. Na temelju navedene činjenice izrekao je zemaljski sud u Beču usljed tužbe državnoga odvjetničtva osudu od 1. svibnja 1891 br. 14.173, kojom su Franjo S. i Ivan Z. po § 158 kz. kao neposredni krivci proglašeni krivimi zločinstva dvoboja, a Eduard Z., Kazimir R., Ladislav B. i Vladimir D. proglašeni su po §§ 163 i 164 kz. krivimi kao dionici istoga zločinstva. Proti toj osudi uložiše svi osudjenici žalbu ništovnu, temeljeć istu na ustanovah § 281 br. 5, 9 a) i b) i 10 austr. kp. (§ 277 br. 5, 9 a) i b) i 10 hrv. kp.).

Kasacionalno sudište zabacilo je žalbu ništovnu Franje S., dočim je stranom uvažilo žalbu ništovnu Ivana Z., Eduarda Z., Kazimira R, Ladislava B. i Vladimira D., osudiv Ivana Z. po §§ 8 i 158 k. z. samo radi pokušaja zločinstva dvoboja, a Eduarda Z., Kazimira R., Ladislava B. i Vladimira D. radi izvedena doduše po § 163 k. z zločinstva dvoboja, nu obzirom na § 164 kz. samo radi dioničtva zločinstva dvoboja.

Razlozi: Ništovni razlog po § 281 br. 5 austr. kp. (§ 277 br. 5 hrvat. kaz. p.) postoji prema navodom žalbe ništovne u dvojakom pravcu: 1. pošto sud nije uvažio izjavu sekundanta, koji očitovaše, da se je radilo samo o tom, da se prokuša odvažnost i odlučnost dvobojnika, ter da djeveri nebi nikada dopustili bili, da dodje do toga, da jedan dvobojnik na drugoga puca; 2. pošto nije naveden nijedan razlog za to, da je u pogledu krivnje Eduarda Z., Kazimira R., Ladislava B. i Vladimira D. uporavljena ustanova § 163 kz.

Ad 1. Z., R. i B. izjavili su doduše pred redarstvenom oblasti dne 12. prosinca 1890, da oni nebi nikada bili dozvolili, da na mjestu dvoboja dodje do toga, da jedan dvobojnik puca na drugoga, da bi oni bili nastojali, da se dvobojnici pomire, pošto su svoju smjelost i odvažnost dovoljno dokazali i da bi bili svoju čast kao sekundanti položili, kad nebi bilo došlo do izmirenja, čim bi bili na svaki način obezuspješili dvoboj. Te svoje izjave ipak su tako u prediztragi kod suda, kao što i kod glavne razprave onamo promienili, da bi bili na mjestu dvoboja svakako po mogućnosti nastojali o tom, da dvobojnici odustanu od dvoboja i da valjda ili je barem vjerojatno, da dvoboja ni nebi bilo. Ove pred sudom učinjene izjave uvažio je presudni sud, pošto naročito spominje izjavu sekundanta, da su svojski nastojali o tom, da se dvobojnici pomire i odustanu od dvoboja. Nu presudni sud podjedno konstatuje činjenicu, da je nastojanje sekundanta ostalo bez uspjeha sve do časa, dok nije došla redarstvena oblast.

Digitized by Google

Ad 2. U razlozih osude konštatuje se, kako su sekundanti pozovnika Franje S. — Eduard Z. i Kazimir R. priznali, da su izaziv Ivanu Z. priobćili, tu da su sa sekundanti pozvanika Ladislavom B. i Vladimirom D., koji to takodjer priznavaju, izabrali ubojito oružje (kubure) i ustanovili dalje uvjete dvoboja. Na tih činjenicah temelji presudni sud svoj zaključak, da su obostrani sekundanti timi čini nastojali, da medju dvobojnici dodje do dvoboja, ter da su s toga krivi po § 163 kz. dioničtva zločinstva dvoboja. Usljed toga nepredleži u nijednom od navedenih pravaca razlog ništovni po § 281 br. 5 austr. kp. (§ 277 br. 5 hrv. kp.).

Na korist pozovnika Franje S. navadja se razlog ništine po § 281 br. 9 sl. b) austr. kp. (§ 277 br. 9 sl. b) hrv. kp.); jer da sudište nije u obzir uzelo bezkaznenost po § 165 sl. a) k. z., premda Franjo S. kao pozovnik nije došao na dvoboj. Nu ta bezkaznenost nemože se uporaviti na Franju S. s razloga; jer on nije svoje volje odstupio od dvoboja, već jedino usljed intervencije oblasti, kako je to ustanovljeno u razlozih osude, a po zakonu prestaje kažnivost zločinstva dvoboja za pozovnika samo onda, ako na dvoboj nedodje i tim svoj poziv opozove.

Glede pozvanika Ivana Z. navadja se u žalbi ništovnoj na temelju § 281 br. 9 sl. a) austr. kp. (§ 277 br. 9 sl. a) hrv. kp.), da kažnjivost njegova po zakonu o tom zavisi, da li je došao na dvoboj, nu Ivan Z. da nije došao na dvoboj i s toga, da je bezkaznenost nastupila. Nu obzirom na okolnost, da je obtuženi zatečen u času, kada je već bio odputovao iz Beča u Požun, iza kako je ustanovljeno mjesto i uvjeti dvoboja i u času, kada je sa svojimi sekundanti tražio lječnika, koji bi bio imao dvoboju prisustvovati i da nije došao na dvoboj samo usljed intervencije redarstvene oblasti, dakle s razloga, koji nije ovisio o njegovoj volji. S toga je žalba ništovna samo u toliko osnovana, u koliko je obtuženi Ivan Z. osudjen radi izvedena zločinstva dvoboja, a po zakonu počini to zločinstvo samo onaj, koji sbilja dodje na dvoboj. Nu promotriv sve okolnosti i čine Ivana Z., ter uporaviv zakonske propise, kako treba, vidi se, da je mogao počiniti samo pokušaj zločinstva dvoboja po §§ 8 i 158 k. z.; jer samo usljed tudje zaprieke nije došao na dvoboj. S toga je nedvojbeno, da je zakon na njegovu štetu krivo uporavljen, kad je osudjen radi izvedena zločinstva dvoboja, pak je sasvim opravdana uporaba § 290 austr. k. p. (§ 286 hrv. k. p.).

Glede sekundantâ Eduarda Z, R., B. i D. navadja se razlog ništine po § 281 br. 9 sl. a) austr. kp. (§ 277 br. 9 sl. a) hrv. kp.); jer da je po § 164 kz. kažnjiv samo onaj sekundant, koji dodje na „dvoboj“ („zum Kampfe“), a po § 163 kz. kažnjiv je onaj, koji potiče, da se poziv učini ili da jedna ili druga stranka u istinu izadje na „bojište“ („Kampfplatz“); dočim nije kažnjiv onaj sekundant, koji podje na „bojište“, odnosno koji potiče, da se izidje na „bojište“. Pod „dvobojem“ (Kampf) da se u za-

Digitized by Google

konu razumieva već započeta borba oružjem u oprieci s izrazom „bojište ili boj“ (Streit), pod kojim izrazom da se razumieva onaj stadij, koji je neposredno prije dvoboja. Na svaki način bili bi sekundanti posleno i gorljivo nastojali, da dvobojnici dobrovoljno odustanu od boja, pak dvoboja u istinu ni nije bilo. Prema tomu navodi se na korist sekundanta s jedne strane uporaba §§ 163 i 164 kz., a s druge strane bezkaznenost dvoboja po § 165 sl. c) kz.

Razlikovanje izraza „boj“, „dvoboj“ i „bojište“ („Kampf und Streit“), kako se to u žalbi ništovnoj navadja, neima temelja u zakonu samom, gdje se naročito kaže u § 158 kz., da zločinstvo dvoboja tvori onaj, koji koga pozove na „boj“ (Streit) s oružjem ubojitim, a u sljedećih §§ 159—165 kz. dolaze izrazi „boj“, „bojište“ i „dvoboj“ (Kampf und Streit), a da nema razlike izmedju jednoga ili drugoga izraza. Nu bez obzira na to dostatno će biti, ako se samo spomene, da bi se razlozi žalbe ništovne, kad bi bili s pravnoga gledišta osnovani, samo onda mogli u obzir uzeti, kad bi bilo sudište uzelo dokazanim, da su sekundanti namjeravali izaći samo na „bojište“ (Streit), (kako ga naziva žalba ništovna), a ne na „dvoboj“ ili „boj“ (Kampf), t. j. da su došli na mjesto dvoboja nu s nakanom, da otidju, ako im nebi pošlo za rukom, da dvoboj (boj) zaprieče. Nu u razlozih osude ustanovljeno je, da su sekundanti dvobojnike na mjesto dvoboja sprovadjali s očitom namjerom, da budu kod istoga sekundanti, ako neuzmognu zapriečiti dvoboj, a da je stvar sbilja ozbiljna bila, napominje se u razlozih osude karakteristična okolnost, što su tražili liečnika. Presudni sud uzeo je dokazanim, da su sekundanti namjeravali izaći na „boj“, („dvoboj“, Kampf, po smislu žalbe ništovne), a ne samo na „bojište“ (Streit). Prema tomu nemogu se uvažiti navodi žalbe ništovne, u koliko se tiču interpretacije §§ 163 i 164 kz.

Što se tiče bezkaznenosti sekundanta po § 165 sl. c) k. z. navadja žalba ništovna, da je dosta, ako su uznastojali, da zaprieče dvoboj, pak ako zatim nebude dvoboja s kojega god razloga (u ovom slučaju povodom intervencije redarstvene oblasti). Već iz samoga slova zakona razabire se netemeljitost ove tvrdnje; jer riečmi „u istinu“ (§ 165 sl. c) kz.) izražen je uzki savez izmedju nastojanja sukrivaca i izmedju posljedica toga nastojanja, t. j. da dvoboja nebude. Isto se to razabire, ako se uzme u obzir, da se u § 165 sl. c) kz. govori o jednom slučaju uspješnoga pokajanja, a da se zakon nemože inače tumačiti osim po obćenitih načelih, koja vriede za uspješno pokajanje, o kojem naročito govori § 187 kaz. z. Kod uspješnoga pokajanja bitno je, da dotičnik svukoliku štetu od svoje volje sam nadomjesti, ako to neučini od svoje volje, već s razloga, koji nezavise od njegove volje, nemože biti govora o bezkaznenosti.

Glede sekundanta naročito je još spomenuti, da je po presudnom sudu ustanovljeno, da su obtuženici Eduard Z. i R. Ivana Z. pozvali na

Digitized by Google

dvoboj u ime Franje S., ter da su ta dvojica zajedno s obtuženici Ladislavom B. i Vladimirom D. ugovorili sve uvjete dvoboja, a u tih činih sva su kriterija izvedenoga zločinstva po § 163 k. z., ter je s toga u tom pogledu osuda presudnoga suda sasvim temeljita i na zakonu osnovana; nu u koliko su proglašeni po § 164 kz. krivimi dioničtva zločinstva dvoboja, mora se ovdje naročito spomenuti, da to zločinstvo počini onaj, koji dvobojniku kojemu dodje na dvoboj kao sekundant. Nu usljed posredovanja redarstvene oblasti nisu obtuženici Eduard Z., R., B. i D. došli na dvoboj, a nije ni došlo do dvoboja, ter su s toga počinili samo pokušaj zločinstva, označena u § 164 kz. — Pak premda žalbenici nisu u tom pogledu napadali osudu, to je ipak i u tom pogledu postupano ureda radi po § 229 austr. kp. (§ 286 hrv. kp.), ter su sada navedena sva četvorica proglašena krivimi samo pokušaja zločinstva, označena u § 164 kz.

Pozvanik Ivan Z., te sekundanti Eduard Z., R., B. i D. pozivaju se u žalbi ništovnoj na razlog ništine po § 281 br. 10 austr. kp. (§ 277 br. 10 hrv. k. p.), nu nespominju, po kojem bi se drugom kaznenom zakonu imali čini njihovi prosudjivati i kazniti. Isti obtuženici navadjaju dalje samo obćenito, da bi se imali odriešiti od obtužbe ili s pomanjkanja učina ili radi toga, što ima okolnosti, usljed kojih se dokida kažnjivost ili što je nastupila bezkaznenost. Nu pozivanje to na razloge ništine po § 281 br. 9 a) i b) austr. kp. (§ 277 br. 9 a) i b) hrv. kp.) samo je citacija razloga ništovnih, koji nisu ničim dokazani i koji u istinu nepostoje.

Allg. oe. Ger.-Ztg.

Nije samo pokušaj, već izvedeno zločinstvo težke tjelesne ozlede, ako je zadana ma i lahka tjelesna ozleda u nakani, navedenoj u § 155 sl. a) kz.

Kasacionalno sudište zabacilo je žalbu ništovnu Mije B. proti osudi okružnoga suda u Leobenu od 17. ožujka 1881 broj 3547, kojom je isti proglašen krivim zločinstva težke tjelesne ozlede po §§ 152 i 155 sl. a) kz.

Razlozi: Kao razlog ništine po § 281 toč. 10 austr. kp. (§ 277 toč. 10 hrv. kp.) navadja se, da je zločinstvo težke sjelesne ozlede po § 155 sl. a) samo onda počinjeno, ako je učinitelj bio nakanio i sbilja počinio težki koji u § 152 k. z. navedeni posljedak, a u nazočnom slučaju, da se može nazrievati samo pokušaj istoga zločinstva, pošto je doduše u navedenoj nakani, ali samo lahka tjelesna ozleda zadana; jer bi se inače moralo uzeti, da je počinjeno zločinstvo težke tjelesne ozlede i onda, kad nebi bila nikakova ozlieda zadana, u tom pako slučaju da bi bile u zakonu suvišne rieči: „makar djelo i ostalo u samom pokušaju“.

Ovaj nazor nestoji. Po §§ 134 do 138 zapadno-galičkoga i po §§ 136 do 138 kaz. zak. od god. 1803 počinjeno je zločinstvo težke tjelesne ozlede samo onda, ako je sbilja zadana težka tjelesna ozleda. Isto tako razabire se iz § 135 zapadno-galičkoga i § 137 kaz. zak. od god. 1803,

Digitized by Google

da u svakom slučaju mora biti težka tjelesna ozleda, pa makar se ozleda i teže kvalificirala po § 138 navedenih kaznenih zakona; jer se u slučaju teže kvalifikacije ima samo oštrija kazan odmjeriti. Drugi smisao ni nemože imati ustanova navedenih zakona: „druge u § 137 (odnosno 135 zap.-gal. kaz. zak.) nenavedene težke tjelesne ozlede . . . imadu se kazniti". Nu postojeći naš kaz. zak. razširio je u tom pogledu delikt. Samim po sebi težkim tjelesnim ozledam (poremećenju uma, težkoj ozledi po § 152, težkoj i životu pogibeljnoj povriedi po § 155 sl. e) i težkim ozledam, navedenim u § 156) dodane su u našem zakonu i s medicinskoga gledišta lahkimi pronadjene ozlede, koje se imadu po pozitivnih zakonskih ustanovah smatrati težkimi tjelesnimi ozledami, naročito u §§ 152, 155 b) i c) kaz. z. i to obzirom na to, da se ozledjeniku na dulje vremena smuti zdravlje ili da postane nesposoban za izvršivanje zvanja svoga ili napokon da djelo bude skopčano s osobitimi mukami za povriedjenoga. Prema tomu naravska je konsekvencila, da se osim navedenih slučajeva i druge lahke ozlede u XVIII. glavi našega kaz. zak. označuju kao težke tjelesne ozlede. Lahke same po sebi ozlede označene su u zakonu težkimi, obzirom na zdravlje i zvanje ozledjenika, pak s toga je valjalo i druge isto tako važne obzire uvažiti, po kojih može lahka ozleda težkom postati. S toga je u § 153 ustanovljeno, da je kriv težke tjelesne ozlede i onaj, koji ozledi svoje roditelje, ili javnoga urednika, duhovnika, svjedoka ili vještaka, makar te ozlede i nisu same po sebi težke tjelesne ozlede, a isto tako kriv je istoga delikta po § 155 sl. a) kz. i onaj, koj je nakanio zadati težku tjelesnu ozledu, premda njegova nakana nije urodila žudjenim posljedkom. Prema tomu nema dvojbe, da se po postojećem kaznenom zakonu i same po sebi lahke ozlede označuju težkimi, a usljed toga nemože biti govora o pokušaju u onom slučaju, ako je počinitelj nakanio prouzročiti težku tjelesnu ozledu, a počinio je samo lahku; jer bi inače došli u protuslovje s jasnimi ustanovami zakona. Lahka dakle ozleda, počinjena u nakani, da se prouzroči težki koji posljedak, naveden u § 152 sl. a) kz., jest izvedeno zločinstvo težke tjelesne ozlede, označeno u § 152 sl. a) kz., počinjeno prema okolnostim u nakani, da se ozledjeniku na dulje vremena smuti zdravlje, ili da postane nesposoban za izvršivanje zvanja svoga, ili da je djelo skopčano s osobitimi mukami za ozledjenoga, kako se to označuje u §§ 152, 155 sl. b) i c), ili napokon da je počinitelj u osobitom odnošaju prema ozledjeniku prema ustanovom § 153 kz.

U žalbi ništovnoj spominje se doslovce slovo a) § 155 k. z. („kad povrieda, akoprem po sebi lahka, bude poduzeta orudjem takovim i na način takov, da je s njim obično skopčana pogibelj života"), nu to su u zakonu samo navedene konkretne okolnosti, po kojih se može razpoznati zločinstvena nakana, navedena malo niže u istoj stavci („ili kad se na drugi način dokaže" . . .").

Digitized by Google

Pošto je tim dokazano, da nemože biti govora o pokušaju, ako je počinjena lahka ozlieda, jasno je, da se rieči: § 155 sl. a) kz. „pak makar djelo i ostalo u samom pokušaju“ nemogu odnositi na onaj slučaj, kad je počinjena lahka ozlieda, već samo na onaj, kad nije ni lahka ozlieda počinjena, već kad je samo dokazana zločinstvena nakana, da se počini težka tjelesna ozleda. *Allg. oe. Ger.-Ztg.*

Iz upravne prakse.

K § 55 zadr. zakona od 9. svibnja 1889. — Svojstvo zadruge ima se brisati, ako na zadružnom selištu ostane samo jedna osoba ili jedna obitelj. Pod obitelju razumjeva se otac sa djecom i unuci, makar bili i oženjeni.

Na zadružnom selištu zadruge Tuškanec-Antoliš kbr. 9 iz Žabnog, upisanom u zemlj. br. 49 por. obć. Odra, živi danas Tomo rodjen 1806 godine sa svojim sinom Imbrom, rodjenim 1827 godine. Tomo je udovac, dočim je Imbro po drugi put oženjen, te imade i troje djece, od kojih je najstariji sin Gjuro rodjen 1861 g., oženjen, a dvie kćeri udate.

Tomo Tuškanec-Antoliš kao predstavnik obitelji zamolio je dne 23. travnja 1890 br. 2177 kod kr. kot. oblasti u Sisku brisanje svojstva zadruge i upis na njegovo ime. Kotar. oblast primiv molbu, provela je dne 28. travnja 1890 razpravu, da ustanovi, tko se sve na zadružnom selištu nalazi. Tom zgodom protivili su se sin Imbro i unuk mu Gjuro želji Tominoj i zahtjevahu, da se zadruga uzdrži.

Kot. oblast u Sisku odbila je na to odlukom od 27. kolovoza 1890 br. 2285 molbu Tome i to s razloga: jer da na zadružnom selištu Tuškanec kbr. 9 iz Zabnog nije samo jedna osoba, već su na njoj dvie obitelji i jedna osoba i to obitelji Imbrina i Gjurina i osoba Tomo.

Proti ovoj odtuci uložio je Tomo Tuškanec utok na upravni odbor županije zagrebačke, koji je dne 3. veljače 1891 br. 102 isti uvažio, ter napadnutu odluku ukinuo i odredio, da se zadružno svojstvo zadruge Tuškanec-Antoliš kbr. 9 iz Žabnog u zemlj. br. 49 por. obć. Odra briše i na ime Tome Tuškanca kao samovlastnika upiše.

Razlozi: Iz doprinešenog rodoslovja župnoga ureda u Sisku od 16. travnja 1890 i potvrde poglavarstva občine Sela od 31. prosinca 1890 br. 3740 proizlazi, da na zadružnom selištu zadruge Tuškanec kbr. 9 iz Zabna inih zadružnih članova, osim Tome Tuškanca i njegove porodice neima, koji svi zajedno po svojem predstavniku Tomi samo jednu obitelj sačinjavaju, uslied česa su nastupili uvjeti, navedeni u § 55 zadr. zak. od 9. svibnja 1889 i § 56 provedbene naredbe k istomu, pa se je gledom na to zahtjevu Tome Tuškanca udovoljiti moralo.

Digitized by Google

Proti ovoj rješitbi uložiše utok Gjuro i Imbro Tuškanec, nu visoka kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, odpisom od 12. studenoga 1891 br. 39.327 odputila je utok, a rješitbu upravnog odbora iz razloga u istoj navedenih potvrdila. *Fr. Malvić.*

1. Ako kod zadruge, koja je razriešenom proglašena u smislu § 34 zadr. zak. od 14. travnja 1880 stanje diobno nije dospjelo do stadija označena u § 62 zadr. zak. od 9. svibnja 1889, ima se dioba po ovom zakonu provadjati. — 2. Kod potajnih dioba nije propisano, da se izreče posebna odluka o tom, ima li se potajna dioba provadjati ili ne, makar se koja stranka i protivila provedenju potajne diobe, već valja odmah u smislu § 57 provedbene naredbe k zadružnom zakonu izdati konačnu odluku sa diobnim listom.

Zadruga Radović iz Dugogsela kbr. 19 u občini Lasinja razdieljena je potajno već prije 30 godina.

Uslied ustmene molbe člana te zadruge Jandre Radovića zametnuta je 25. listopada 1881 razprava u pogledu razriešenja iste zadruge, pošto provedenje te tajne diobe prema predposliednjoj alineji § 48 zakona od 14. travnja 1880 u propisanom roku zatraženo nije.

Razrješenje ove zadruge u smislu § 34 gori navedenoga zakona odredila je kr. kotar. oblast u Pisarovini odlukom od 1. travnja 1889 broj 4758, a potvrdio je ovu odluku usljed utoka Petra Radovića i upravni odbor županije zagrebačke rješitbom od 4. srpnja 1889 br. 930.

Potonja rješitba zadobila je pravnu moć, te je nalogom kr. kotar. oblasti u Pisarovini od 24. kolovoza 1889 br. 2834 pozvano poglavarstvo občine Lasinja, da diobu ove razrješne zadruge po propisu gori navedenoga zakona provede.

Medjutim predložiše članovi te zadruge Damjan i Evica Radović dne 7. listopada 1889 poglavarstvu občine izvadak iz sjedničkoga zapisnika obstojavše satnije u Lasinji od 10. lipnja 1863 broj 143, iz kojega se razabire, da su već tada njeki članovi zamolili diobu, koja jim bje i dozvoljena.

Obzirom na tu okolnost promjenio je upravni odbor gori citiranu rješitbu, ter daljnjom rješitbom od 4. prosinca 1889 broj 1883 dozvolio povratu u stanje prijašnje na temelju naredbe postojale krajiške zemaljske uprave od 21. prosinca 1879 br. 18.156.

Proti ovoj rješitbi uložiše Sava, Jandre i Petar Radović utok, a visoka kr. zemalj. vlada, odjel za unutarnje poslove odpisom od 21. lipnja 1890 br. 22.309 odlučila je, da razprava o razriešenju zadruge Radović kbr. 19 iz Dugogsela nije dospjela do stepena, označena u § 62 zakona od 9. svibnja 1889 o zadrugah, da bi se ona po ustanovah do sada va-

Digitized by Google

ljanih zadružnih zakona dalje nastaviti mogla, te se s toga odnošaji ove zadruge prema gore navedenom zakonu o zadrugah urediti imadu.

Povodom ove riešitbe zametnut je iznovični postupak, pak pošto je na obdržavanom ročištu dne 11. studenoga 1890 ustanovljeno, da u istoj zadruzi od g. 1863 postoji potajna dioba na dva djela tako, da je pokoj. Vuk dobio dio na 5, a pok. Tejo na 3 duše; a opet, da se nasl'ednici prvoga Sava, Jandro i Petar g. 1881 razdjeliše na tri djela, nu ne stalnim razmjerjem, već da se svake godine iznovice diele na tri diela, prema broju dušah, to je kotar. oblast u Pisarovini odlukom od 11. studenoga 1890 br. 4776 odlučila, da će se potajna dioba izvedena g. 1863 na dva diela prema faktičnom posjedu provesti imati, dočim ona od g. 1881 ne, jer se stranke svake godine ponovno diele.

Ovu odluku potvrdio je upravni odbor županije zagrebačke, uslied uloženoga utoka po Savi, Jandri i Petru R., koji zahtjevahu, da se potajna dioba zabaci, a nova po zakonu i po broju dušah provede, rješitbom od 3. siečnja 1891 uz dodatak, da su se imali obrediti i troškovi, koje su stranke u pogledu ove diobe za izašavše dne 4. listopada 1889 povjerenstvo imale.

Vis. kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, odpisom svojim od 28. studenoga 1891 br. 6783 povodom opetovanoga utoka Save, Jandre i Petra R. ukinula je napadnutu rješitbu.

Razlozi: O toj diobi nije prema propisu § 57 naputka za provedbu zakona od 9. svibnja 1889 o zadrugah sastavljen i strankam dostavljen diobni list, s toga nisu one mogle ni osviedočiti se o tom, kako se dioba provesti kani i da li provedba faktičnom stanju potajne diobe odgovara. Podjedno je odredila kr. zemalj. vlada, da se na temelju razpravnog zapisnika od 11. studenoga 1890 diobni list sastavi, po gruntovnici izpita i strankam novom odlukom uz pravo utoka dostaviti ima, a da se u toj odluci iznova odluka izreče i o diobnih troškovih koli već napomenutih, toli i o novih, koji će sastavkom diobnoga lista nastati.

Fr. Malvić.

SVAŠTICE.

Odsvojenje, zamjemba i obterećivanje zadružnih nekretnina. Obzirom na članĉić, priobćen u 2. broju „Mjesečnika“ o. g. strana 84, koji je krivo označen kao rješitba kr. stola sedmorice, priobćujemo u cielosti u tom predmetu u sborniku zakona i naredaba, valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju dne 5. veljače 1892 pod br. 17 proglašenu naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove od 27. prosinca 1891 br. 53.622, kojom se u sporazumku s kralj. zemalj. vladom, odjelom za pravosudje, tumače ustanove §§ 8 i 9 provedbenog naputka

Digitized by Google

od 16. prosinca 1889 broj 23.403 k zakonu od 9. svibnja 1889 „o zadrugah“ u pogledu gruntovnoga provadjanja kupo-prodajnih, zamjenbenih i založnih pogodba.

Povodom potaknuta pitanja, kako da se tumače ustanove § 11 i 12 zakona od 9. svibnja 1889 o zadrugah, dotično da li ove ustanove, kojimi se steže pravo zadruga u pogledu odsvojenja, zamjenbe i obterećenja zadružnih nekretnina, imadu povratnu moć glede takovih kupo-prodajnih, zamjenbenih i založnih pogodba, koje su sklopljene prije krieposti zakona od 9. svibnja 1889, a koje nisu do dana krieposti ovoga zakona gruntovno provedene, — odredjuje se sljedeće:

Po § 7 zadružnoga zakona od 3. ožujka 1874, odnosno po §§ 2 i 12 zadružnoga zakona od 29. prosinca 1876 i po §§ 6 i 10 zadružnoga zakona od 14. travnja 1880, mogla je zadruga pojedine čestice zadružnoga posjeda odtudjiti, zamjeniti ili obteretiti bez obzira na kakovu minimalnu mjeru, te je gruntovna provedba takovog posla moguća bila uz obdržavanje uvjeta u pomenutih §§ naznačenih; dočim je po §§ 11 i 12 sada u krieposti stojećega zakona o zadrugah od 9. svibnja 1889, vlastna zadruga pojedine čestice zadružnoga selišta odsvojiti, zamjeniti i obteretiti samo uz potvrdu kr. kotar. oblasti, da se time nekrnji zakonom ustanovljena najmanja izmjera zadružnoga posjeda, odnosno uz dozvolu kotarske oblasti, normiranu § 12 zadružnog zakona od 29. prosinca 1876.

Budući pako ima mnogo slučajeva, da su zadruge jur prije 1. siečnja 1890 odsvojile i zamjenile pojedine komade svoga posjeda, odnosno posied svoj zadužile na temelju onda u krieposti stojećega zadružnoga zakona, premda dotični ugovori sve do sele gruntovno provedeni nisu, — to nastaje pitanje, da li se pomenuta ograničujuća ustanova §§ 11 i 12 zakona od 9. svibnja 1889 „o zadrugah“ protegnuti ima i na pomenute po prijašnjem zakonu utanačene, nu do sada gruntovno neprovedene kupo-prodajne i zamjenbene pogodbe i da li gruntovne oblasti prema propisu § 8 provedbenoga naputka od 16. prosinca 1889 br. 23.403 k zakonu od 9. svibnja 1889 moraju uzkratiti dozvolu grunt. prenosa dotičnih čestica, glede kojih manjka potvrda kotarske oblasti, propisana § 11 pomenutoga zakona; a što se tiče založnih pogodba, da li gruntovna oblast može bez potvrde, odnosno dozvole kotar. oblasti (§§ 12 i 18 zadružnoga zakona) provesti uknjižbu, kojom se obterećuje zadružni posjed.

Na to pitanje valja odgovoriti, da po § 5 ogz. i član. XII. ces. patenta od 29. studenoga 1852 nemože ustanova § 11 i 12 pomenutoga zakona imati povratne moći, tim manje, što se ta intencija jasno vidi iz samoga zakona, koj dosljedno provadja načelo § 5 ogz., da ustanove njegove neimaju povratne moći, kao što to potvrdjuje i ustanova § 56 rečenoga zakona od 9. svibnja 1890, po kojoj se potajne diobe izvedene prije

Digitized by Google

krieposti ovoga zakona, imadu u pravilu provadjati po faktičnom stanju posjeda bez ikakova obzira na zakonom ustanovljenu najmanju izmjeru.

Po istih načelih valja prosudjivati i zamjenbene i založne pogodbe.

Prema tomu imadu se upravne oblasti držati načela, da propisi §§ 11 i 12 zadružnoga zakona od 9. svibnja 1889 nisu uporabivi glede kupoprodajnih i zamjenbenih pogodba u istinu i po zakonu sklopljenih prije 1. siečnja 1890 i da prema tomu glede rečenih pogodba, sklopljenih prije 1. siečnja 1890 nije potrebna zaporka potvrdna i da gruntovne oblasti mogu dozvoliti gruntovni prenos na temelju takovih kupo-prodajnih ili zamjenbenih ugovora i bez potvrdne zaporke kotarske oblasti, a isto tako mogu gruntovne oblasti glede založnih prije 1. siečnja 1890 zaista sklopljenih pogodba bez potvrde, odnosno dozvole kot. oblasti, provesti uknjižbu, kojom se obterećuje zadružni posjed.

Brzojavne molbe, upravljene na sudove, nepodpadaju biljegovnoj dužnosti. Godine 1881 izdani zak. član. XXVI. sadržaje u § 15 ustanovu, po kojoj na upravne oblasti po sukromnih strankah brzojavno upravljene molbe takovoga sadržaja, koje bi inače u pismenom podnesku bile polag pristojbenih propisa biljegovini podvrgnute, podpadaju biljegovini, opredieljenoj za takove podneske. Tom su odredbom vrlo često zavedeni sudbeni činovnici, što vode uručbene zapisnike, pa svaki brzojav, koji na sud stigne, ako nestoji na istom navedeno, da je biljegovina podmirena, prijave radi prikrate nadležnom kr. poreznom uredu, koji zatim tobožnjem krivcu prikrate peterostruku globu propiše. Da se predusretne nepotrebnom uredovanju kako sudbenih činovnika, tako i kr. poreznih ureda, te da sukromne stranke nemaju povoda uslied takovih globa utoke podnašati, držimo, da je svrsi shodno u interesu svih, ako se saobći riešitba ministarstva financija od 20. veljače 1883, pod br. 9156 izdana, koja izjavljuje, da se ustanove § 15 zak. član. XXVI. ex 1881 odnose samo na brzojavne molbe, upravljene na upravne oblasti, — k ovim oblastim pako nespadaju sudovi, pa zato ni nemože biti dvojbe, da se ustanove § 15 pozvanoga zakona ne protežu na brzojavne molbe, upravljene na sudove. „N. N.“.

Molbenice za oprost kućarine od novosagradjenih kuća proste su od biljegovine. Po § 3 zak. čl. XXIII. ex 1875 u onih gradovih, što podpadaju obćenitoj najamnoj kućarini, koji imadu barem 10.000 stanovnika i podjedno postaju željezničku sa redovitom kolotečinom ili parobrodarsku postaju, — uživaju nove sgrade 12 godina, a na mjesto razorenih kuća s nova sagradjene 10 godina oprost od poreza.

Po § 23 zak. član. XXII. ex 1868 daje se u ostalih mjestih desetgodišnji oprost od poreza, ako se na takovu mjestu sagradi nova kuća, gdje prije toga nije bilo sgrade. Osamgodišnji oprost od poreza daje se onda, ako se na mjestu postojavše, nu do površja zemlje razorene sgrade, podigne nova sgrada bez upotrebljenja starih zidova ili dielova njihovih.

Digitized by Google

Ta netom spomenuta zakonska pogodovnost nedaje se porezovnikom ureda radi, već je onaj, tko na pogodovnost oprosta od kućarine pravo imade, dužan taj zahtjev kod nadležnog kr. financ. ravnateljstva pismeno staviti, i to u roku od šest tjedana, računajući od dana, kada je gradjenje dogotovljeno, svakako pako prije upotrebljenja dotične sgrade ili odjela.

Koliko nam je iz izkustva poznato, običavaju stranke, koje za tu zakonom zajamčenu pogodovnost mole, odnosne podneske biljegovati, dočim su opet mnoge stranke morale radi propusta biljegovanja takovih molbenica globu u četverostrukom iznosu radi tobože prikraćene biljegovine uplatiti. Medjutim molbenice za oprost od kućarine, u koliko se molba temelji na uvodno spomenutih zakonskih ustanovah, proste su od biljegovine, jer je ova pogodnost zakonom ustanovljeno pravo, koje može stranka tražiti; ova se dakle pogodovnost neimade stranci podieliti putem osobitih razloga; pošto podnesci, koji se za to predaju, da se u slučajevih zakonom dopuštenih javni i obćinski porezi obale, odpišu itd. (po tar. čl. 49 slovo p sbirke pristojbenih propisa) uživaju oprost od biljegovine. Medju takve pako podneske spadaju i podnesci za oprost od plaćanja poreza kućarine. (Naredba minist. financ. 28. siečnja 1891 broj 8111). „N. N.“.

KNJIŽEVNE OBZNANE.

Правник, лист за правне и државне науке. U prvom broju „Mjesečnika“ ove godine spomenuto je, da dr. Melinko Vesnić početkom godine 1892 pokreće u Biogradu „Pravnik“, list za pravne i državne nauke. Mi smo primili dvie prve svezke „Pravnika“. U pristupu na početku prvoga broja veli urednik o programu svoga lista ovo:

„Mi ćemo na prvom mjestu njegovati u listu, koliko god to bude moguće, pravne i državne nauke, jer smo tvrdo uvjereni, da bez dobre naučne osnove ne može biti nikakvog ozbiljnog stručnog posla.

Mi ćemo na drugom mjestu gledati, da, što je više moguće, proučavamo pravne pojmove našega naroda, i da naše čitaoce s njima upoznajemo, uvjereni, da samo onaj može biti dobar zakonodavac i sudac, koji poznaje pravni i moralni dah svoje okolice. A kako su za razvitak i usavršavanje pravnih pojmova potrebne desetine, stotine pa i hiljade godina, mi ćemo gledati, da to radimo s pisanim pravnim i sudskim spomenicima iz starije i novije naše historije u ruci.

Mi ćemo se za tim na trećem mjestu truditi, da badro motrimo na primjenu postojećih zakona i na njihovo tumačenje. S toga ćemo gledati, da u naročitoj rubrici donosimo sudska riešenja, kao i riešenja državnog savjeta, pravnog odbora i t. d., naročito o spornim točkama iz naših za-

Digitized by Google

kona. Time će se s jedne strane pomoći stvaranju stalnog pravosudja i tako osigurati pravda, a na drugom će se mjestu u velike olakšati posao budućem zakonodavcu. — U istoj ovoj namjeri i iz istih pobuda mi ćemo se truditi, da pretresamo i sve zakonske predloge, koji bi imali da se podnesu narodnoj skupštini. Treba li i da napominjemo, da će mišljenja u „Pravniku", u ovom pogledu, biti osnovana izključivo na vezi izmedju stroge nauke s jedne i naših životnih potreba s druge strane.

Pratit ćemo svaku važniju pojavu u našoj književnosti na polju pravnih i državnih nauka, a gledat ćemo, da čitaoce upoznajemo i sa svima važnijim djelima, koja se na ovom polju pojave u svietskoj književnosti, trudeći se, da tako budemo spona izmedju naših čitalaca i pravne i državne nauke u obrazovanom svietu.

Isto tako upoznavat ćemo ih i sa svima važnijim pokretima na polju družtvenog, a naročito pravnog života ostalih naroda.

U podlistku ćemo donositi važnije i zanimljivije slučajeve iz naše i strane sudske prakse, izniete u takvoj odjeći, da ih i nepravnici kao i pravnici mogu sa zadovoljstvom čitati u časovima odmora.

Naša je deviza ona mudra narodna izreka:

„Pravda drži zemlju i gradove".

i ona Justinijanova:

„Pravna nauka je poznavanje božanskih i čovječanskih prava, poznavanje onoga, što je pravo i onoga, što je nepravo".

K tome nam je

„Obće dobro — najveći zakon".

Mi smo s veseljem pozdravili viest, da dr. Vesnić pokreće „Pravnik", pošto je na žalost „Pravo" koncem prošle godine prestalo izlaziti, jer poznajemo dra. Vesnića po njegovom dosadanjem književnom radu kao obdarena i spremna pravnika, te smo uvjereni, da će sve svoje sile uložiti u to svoje mezimče, kako nam u pripomenku obećaje. Prve dvie svezke „Prava" podpuno su opravdale naše očekivanje, jer obiluju biranim sadržajem, koji evo priobćujemo:

Svezka 1, januar 1892.

1. Potreba pravnog lista u nas i njegov zadatak, od dra. M. R. Vesnića.

2. Zaštita trgovinskog života, od M. S. Markovića.

3. Udava ili samovlasno apšenje za dug u starome srpskom zakonodavstvu i u narodnim običajima. Prilog k poznavanju srednje-vekovnog parničkog postupka u Srbiji, od Stojana Novakovića.

4. Opštinska samouprava i naš opštinski zakon, od J. Miličevića.

5. Umno nerazvijeni, od dra. M. V. Vasića.

6. Pomen Milanu Damjanoviću, od dra. M. R. Vesnića.

Digitized by Google

7. Prvi sbor srpskog pravničkog društva po beleškama M. Dimitrijevića.

8. Iz sudnice.

9. Pobude u rešenjima državnog saveta.

10. Književni pregled.

11. Glasnik.

12. Ponoć (iz Tasinih beležaka).

I. Kartara.

Svezka 2, februar 1892.

1. Menično pravo u zakonima i teoriji, od Jov. Aćimovića.

2. Institut za medjunarodno pravo (sastanak u Hamburgu) od dra. M. R. Vesnića.

3. Udava ili samovlastno apšenje itd. (svršetak), od Stojana Novakovića.

4. Opštinska samouprava (nastavak), od J. Miličevića.

5. Gradja za pravnu historiju.

I. Iz arhiva apelacionog suda, deo prvi: O braku, saopštova Duš. Dimitrijević.

6. Prvi sbor srpskog pravničkog društva po beleškama M. Dimitrijevića (svršetak).

7. Pregled rada kasacionog suda za 1891 g. od dra. Zar. J. Ugričića.

8. Iz sudnice.

9. Pobude u rešenjima državnog saveta.

10. Književni pregled.

11. Glasnik.

12. Ponoć (iz Tasinih beležaka).

II. Nekoje zločinačke spreme i navike.

Mi ovaj list svim našim pravnikom najtoplije preporučujemo. Bilo bi doista žalostno, kad bi „Pravnik", kao i njegovi predšastnici, morao prestati lih radi nemara čitalačke publike uzprkos valjanoj i biranoj sadržini.

„Pravnik" izlazi jedan put na mjesec, na najmanje četiri štampana tabaka; ciena mu je za Srbiju na godinu 15 dinara, a za strane zemlje 20 dinara ili 10 forinti. Sve, što se odnosi na uredničtvo i na administraciju, valja slati na urednika dra. Milenka R. Vesnića u Biograd, Kralj Milanova ulica, br. 34.

Das Urheberrecht, Pressgesetz und das objektive Verfahren, von Dr. Otto Granichstädten, Wien 1892.

Ovo djelo sadržaje pravna načela glede zakonskih materija sadržanih u naslovu. Ova pravna načela izvadja pisac iz rješitbâ zemaljskog suda u kaznenih stvarih u Beču, prizivnog suda u Beču i kasacionog suda. S toga će ovo djelo dobro doći svim praktikom i teoretikom, koji se navedenimi pitanji bave. A u slučaju reforme zakona o porabi tiska služiti će dobro kod prosudjivanja buduće osnove zakona.

Digitized by Google

Pošto je naš zakon o porabi tiska u glavnom suglasan sa cislitavskim, moći će se i naši pravnici s ovom knjigom u koječem poslužiti.

Ueber Verbrecher und Vertheidiger, von Dr. Leop. Drucker, Wien 1892 (Manz).

Pisac je izdao u ovoj brošuri svoje predavanje, što ga je držao u znanstvenom klubu u Beču 14. prosinca 1891, u kojem je razpravljao o odnašaju branitelja prama okrivljeniku. Pisac, koji je poznat kao valjan branitelj, razjašnjuje u koječem ovaj odnošaj, koji je i u najnovije doba dao povoda živoj polemici u Njemačkoj usljed jednoga konkretnoga slučaja, gdje je branitelj savjetovao svomu branjeniku kod glavne razprave, da na stanovito pitanje predsjedatelja razprave ne odgovori.

Die Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr, von Dr. W. Reuling und Dr. W. Loewenfeld, 2. svezak, Leipzig 1891 (Veit & Comp.).

Ovomu je djelu zadaća predočiti uredjenje sudova, postupak, stečajni red i nasljedno pravo svih kulturnih država, a izdaje se uz sudjelovanje znamenitih pravnika svijuh zemalja. Drugi svezak sadržaje zakonske propise ob ovih materijah u Luksenburgu, Francuskoj, Belgiji, u francuskih kolonijah, Italiji, Monaku, Španjolskoj, španjolskih kolonijah, Portugalskoj, velikoj Britaniji i Irskoj.

Škice o privatnom pravu i gradjanskom postupku raznih država nadopunjene su sastavci, kojimi se razlaže ovršivost inostranih osuda i drugih izprava.

Obzirom na enciklopedički značaj djela razpravljena su pojedina zakonodavstva dosta kratko, ali uza sve to prilično temeljito.

Ovo se djelo može preporučiti koli teoretiku, toli praktičnomu pravniku.

Zur Reform des Finanz-Straf-Processes von Dr. Franz Meisel, Wien 1892 (Manz).

Dr. Meisel, tajnik kod dolnjo-austrijske financijalne prokurature, saobćio je u „Juridische Blätter“ cieli niz članaka pod gornjim naslovom, koje je sada izdao napose. Pisac podvrgava kritici postojeće materijalno i formalno financijalno kazneno pravo, te iztražuje narav financijalnoga neprava. Rezultat, do kojega pri tom iztraživanju dolazi, sastoji se o tom, da financijalno nepravo nije nijekanje obćih pravnih i moralnih pojmova, da nije kolizija sa obćom gradjanskom dužnosti, već da izvire iz specijalnih zapovjedih i prepovjedih financijalnih zakona, te da se prema promjenljivosti tih zakona mienja i kažnjivost djela.

Ovaj je rezultat, do kojega je pisac došao, vrlo važan obzirom na tu okolnost, što se je u najnovije doba pojavila struja, koja tvrdi, da bi se svaki dolozni dohodarstveni prekršaj imao kvalificirati kao prevara.

Što se reforme postupka tiče, drži pisac, da bi valjalo recipirati načela kaznenoga postupka. uz modifikacije, koje narav predmeta zahtieva.

Digitized by Google

Mi imademo za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju posebni financijalni sud prve i druge molbe u Zagrebu, dočim u Ugarskoj sude dohodarstvene prekršaje redoviti sudovi. Koliko je nama poznato, nije do sada ništa u javnosti razpravljano niti ob organizaciji hrvatskoga financijalnoga suda prve ni druge molbe, niti o formalnom niti o materijalnom financijalnom kaznenom pravu, premda bi to bito od velike važnosti i interesa, koli za pravnike, toli i za ostale gradjane, koji često dolaze u doticaj sa financijalnim sudom.

Nadamo se pouzdano, da će se koji od gospode financijalnih sudaca ili od ravnateljstva erarnih pravnih posala, koji kao zastupnici erara veoma često utiču u taj postupak, latiti zahvalnoga posla, te nam poput dra. Meisela predočiti financijalno kazneno pravo, a osim toga i organizaciju financijalnoga suda. Stupci „Mjesečnika“ biti će mu najvećom spremnošću otvoreni.

„*Slovenski pravnik*“ donosi u 3. broju za mjesec ožujak razprave: V kateri dobi zastare pregreški in prestopki ter njih kazni, ako zakon alternativno dopušča zaporno in denarno kazen (§ 532 kaz. z.)? — Vpliv sopravdja na pristojnost sodišča. — Medju raznimi viestmi donosi krasan nekrolog pokojnomu dru. Blažu Lorkoviću, koji svršava sliedećimi riečmi: „Dr. Lorković je žalibog, lahko rečemo, preminul tudi — nam“.

Zakoni ob izbornom redu i ob uredjenju sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije sa provedbenom naredbom izašli su nakladom knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch).

VIESTNIK.

(Zaštita posjeda) s osobitim obzirom na zakon od 8. svibnja 1890 o postupku u slučajevih smetana posjeda. Napisao dr. Ivo Mallin. Svezak I. S ovim brojem „Mjesečnika“ dobivaju članovi pravničkoga družtva bezplatno gore navedeno djelo, koje obsiže 216 strana velike osmine.

(Sjednica upravnoga odbora pravničkoga družtva.) Dne 5. ožujka t. g. imao je upravni odbor pravničkoga družtva redovitu sjednicu, u kojoj su primljeni sljedeći novi članovi: Presvj. gosp. dr. Izidor Kršnjavi, predstojnik odjela za bogoštovje i nastavu; dr. Ljudevit Švarc, odvjetnik u Zagrebu; Lovro Bouha, sudb. pristav kod okružnoga suda u Bihaću; dr. Milan Novak, kr. perovodni vježbenik u Zagrebu; dr. Franjo Horvat, odvjet. perovodja u Karlovcih; Franjo Soretić, perovodja kr. zem. vlade u Zagrebu; Vatroslav Hondl, sudb. pristav, dodieljen kralj. stolu sedmorice; Zvonimir Žepić, perovodja kr. zem. vlade u Zagrebu; dr. Milivoj Maurović, perovodja kr. zem. vlade u Zagrebu. Na predlog odbornika S. Kranjčića zaključeno bje, da se resultat mjesečnih sjednica odborovih svaki put priobći u družtvenom časopisu. Povodom izvješća istoga odbornika, da pok. dr. Lorković nije digao paušala za mjesece siečanj i veljaču, zaključeno je, da se od ne-

podignutoga paušala dotičnim piscem izplati honorar. Zaključeno je nadalje, da uredničtvo preuzme družtvenu biblioteku, koja je bila do sada kod pok. dra. B. Lorkovića. Tom prigodom priobćio je odbornik g. S. Kranjčić, da je predstojnik kr. vladinog odjela za pravosudje presvj. g. V. Klein ustupio družtvu jednu sobu za biblioteku, koju je viest odbor sa zahvalnošću primio na znanje, zamoliv družtvenog predsjednika, da se u ime družtva presv. g. odjelnomu predstojniku zahvali. Pročitano bje pismo udovice pok. dra. Lorkovića, kojom se ista zahvaljuje na izraženoj sućuti i na izplaćenom joj iznosu od 300 for. u ime naknadnoga honorara za uredjivanje „Mjesečnika", koje je pokojnik u početku bezplatno vršio. Imenovani su novi povjerenici, i to: Dr. Šišman Herrnheiser, upravitelj kr. sudb. stola u Belovaru, za Belovar; Nikola Sukalić, kotar. sudac u Križevcih, za Križevce. Napokon izviestio je blagajnik dr. Josip Pliverić o stanju blagajne.

(Glavna sknpština slovenskoga družtva „Pravnik") obdržavana je dne 29. siečnja t. g. u Ljubljani.

Družtvenim predsjednikom izabran je ponovno jednoglasno g. dr. Fran Papež odvjetnik u Ljubljani, u odbor su izabrani gg.: dr. And. Ferjančič, zamj. drž. odvjetnika, Iv. Gogola, jav, bilježnik, dr. Val. Krisper, odvjetnik, Ant. Levec, sudb. pristav, dr. Danilo Majaron, odvj. kandidat, Karlo Pleško, sudb. viećnik i J. Vencajz, sudb. viećnik, svi kao ljubljanski odbornici; a kao vanjski gg.: dr. Janko Babnik, sudb. pristav u Logatci, dr. Juraj Hrašovec, odvjetnik u Celju i Bogdan Trnovec, sudb. viećnik u Trstu.

Odbor izabrao je u svojoj prvoj sjednici od 14. veljače o. g. zamjenikom predsjednikovim g. dra. Andru Ferjančiča, tajnikom i knjižničarom g. dra. Danila Majarona, blagajnikom g. Ivana Gogola, a u odsjek za družtveni list gg.: dra. Janka Babnika, dra. Valentina Krisperja i Antuna Levca. Uredničtvo „Slovenskoga Pravnika" preuzeo je i za ovu godinu g. dr. Danilo Majaron.

U toj sjednici predložio je g. dr. Babnik, da slovenski pravnici i ove godine naprave izlet i to u južnu Štajersku, u Celj, te da se s tim izletom spoji sastanak slovenskih pravnika, na kom će se razpravljati temata praktično-juridičke naravi, koja će se prije objaviti.

Odbor je ovaj predlog prihvatio i zaključio. da će učiniti, što bude potrebno, da se provede.

(Sbornika zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju) komad VIII. izdan i razposlan je dne 17. ožujka 1892, a sadržaje: pod br. 21 zak. članak I. 1892 o dozvoli novaka, koji se imadu staviti g. 1892, pod br. 22 naputak izdan po kr. ug. zajedničkom ministru financija pod 7. srpnja 1891 br. 1805 glede provedbe zak. čl. I. od g. 1891 o ponovnih državnih pogodnostih, koje će se davati vinogradskim zemljištem, pod br. 23 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 9. siečnja 1892 br. 56.341, upravljenu na sve upravne oblasti glede ustrojenja novih upravnih občina Lobor, Mače, Zlatar i Mihovljan, pod br. 24 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove od 27. siečnja 1892 br. 11.693, upravljenu na sve kralj. županijske oblasti i gradska poglavarstva glede nagrada za ubijanje grabežljive zvieradi, pod br. 25 naredbu kralj. hrvat.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 31. siečnja 1892 br. 11.746 glede uzdržavanja privatnih

Digitized by Google

mostova i prevoza, u dobru, javnoj sjegurnosti odgovarajućem stanju i pod br. 26. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 13. veljače 1892 br. 33.317, kojimi se ustanovljuje djelokrug urbarskih tehnika u području kraljevina Hrvatske i Slavonije. Komad IX. izdan i razposlan je dne 18. ožujka 1892, a sadržaje: pod br. 27 zakon od 10. ožujka 1892 ob umirovljivanju i obskrbi zem. urednika i službenika u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udova i sirota. Komad X., izdan i razposlan je dne 24. ožujka 1892, a sadržaje: pod br. 28 naredbu kr. ugar. ministra trgovine, izdanu sporazumno sa banom kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 15. ožujka 1892 broj 14.837 ugar. min. trgovine i br. 12.735 zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove o iznimkah, iznova ustanovljenih na temelju § 3 zak. čl. XIII: 1891 ob obustavi obrtne radnje po nedjeljah, i pod br. 29 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 9. ožujka 1892 br. 10.591, kojom se razjasnjuju ustanove §§ 51 i 52 obrtnoga zakona (zak. član. XVII: 1884) glede dozvoljivanja konačnih razprodaja.

Imenovanja: Većnici II. razreda imenovani su kod dotičnih kralj. sudbenih stolova kotar. sudci: Otokar *Baling* u Petrinji, Franjo *Čegetek* i Gjuro pl. *Leder* u Zagrebu, Vilim *Motauschek* u Gospiću, Josip *Sieber* u Požegi, Ivan pl. *Konjiković* u Gospiću, Hugo *Marković* u Požegi, Ilija *Slankamenac* u Mitrovici, Franjo *Begna* u Belovaru, Nikola *Sigović* u Ogulinu, Josip *Popović* u Mitrovici, Vaso *Bosanac* u Varaždinu i Antun *Radja* u Ogulinu, a isto tako imenovani su većnici II. razreda sudbeni pristavi: Ivan *Jozić* u Belovaru, Julijo *Vodvařka* u Gospiću, dr. Ladislav *Balog* u Petrinji, te Vatroslav pl. *Pejčić* i Franjo *Pinterović* u Zagrebu. Kot. sudci imenovani su kod dotičnih kr. kot. sudova sudbeni pristavi: Sava *Marković* u Senju, Viktor *Keller* u Dolnjem Miholjcu, Gjuro *Štefanović* u Iloku, Ivan *Obajdin* u Novom, Ladislav *Bauer* u Vrbovskom, dr. Antun vitez *Tajčević* u Bošnjacih, Adolf *Falkner* u Slatini. Svetozar *Kušević* u Virovitici, Petar *Brusić* u Daruvaru, Ivan *Horvat* u Ludbregu, Josip *Stefanović* u Krnjaku, August pl. *Banković* u Krapini, Koloman pl. *Kraljić* u Pisarovini, Alfred *Biscontini* u Stubici, Eugen *Birra* u Pakracu, Alfred *Šiffer* u Glini, Ivan *Semitekolo* u Zlataru, Mihalj *Hajm* u Gjurgjevcu, Hugo *Egersdorfer* u Sv. Ivanu Zelini, Nikola *Bišćan* u Klanjcu i Vendelin *Šmidt* u Petrinji. — Imenovani su prislušnici pravni vježbenici: Josip *Manzoni*, Franjo *Radan*, Ivan *Trgovčić* i Makso *Frölich* kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu, Marijan *Knežević* kod kr. kotar. suda u Novoj Gradiški i napokon perovodni vježbenik kod kr. kotar. oblasti u Iloku Robert *Habijanec* imenovan je prislušnikom u obsegu banskoga stola. Dr. Milan *Gruber*, odvjetnički perovodja imenovan je perovodnim vježbenikom u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

U Bosni i Hercegovini: Imenovani su: vladinimi perovodjami sudbeni pristavi v. pr. u dodieljenju kod zem. vlade Manojlo *Letica* i sudbeni pristav v. pr. dr. Alfons *Linkmayer* kod vrhovnog suda, ter je podjedno premješten zem. vladi; dalje sudb. pristavi više pr. sudski pristavi niže pr. Teofil vit. *Tomicki* kod kot. ureda u Prozoru, Stanislav *Lesiecky* kod kot. ureda u Ključu, Marijan pl. *Theodorowicz* kod okružnog suda u Banjaluci, Franjo *Pečenka* kod kotar. ureda u Kladnju, Jovan *Zajchowsky* kod kotar. ureda u D. Tuzli, Viktor Slavko *Horvatić* kod kot. ureda u Zenici, Lovro *Bouha* kod okružnog suda u Bihaću, Eduard *Jurak* kod kot. ureda u Der-

venti i c. i kr. kapetan-auditor I. r. u Przemyslu, Franjo *Lubacsewsky* u definitivnom svojstvu za okružni sud u Bihaću, ter je podjedno premješten Fr. *Pečenka* kot. uredu u Sarajevu i J. *Zajchowsky* zem. vladi; dalje sudb. pristavi imenovani su: auskultanti Ernst *Ferens* kod okružnog suda u Banjaluci, Bogdan *Naumović* kod okružnog suda u Bihaću, Aleksander *Bojka* kod okružnog suda u D. Tuzli, Josip *Herman* kod kotar. ureda u Bjelini, Teodor *Dawidczak* kod kot. ureda u Cazinu, Milivoj pl. *Somogyi* kod kot. ureda u Sanskom Mostu, Antun *Prikryl* kod kotar. ureda u Banjaluci, Koloman pl. *Miletz* kod kot. ureda u Bugojnu, Antun *Kronja* kod kot. ureda u Gradačcu, Franjo *Braček* kod kot. ureda u Sarajevu i Jovan *Stahl* kod kot. ureda u Konjicu, ter su podjedno premješteni E. *Ferens* kot. uredu u Bos. Kostajnici, A. *Naumowicz* vrhovnom sudu, A. *Bojka* kot. uredu u Bos. Gradiški, F. *Braček* kotar. uredu u Višegradu i J. *Stahl* kotar. uredu u D. Tuzli. Svršeni pravnik kod gradskoga magistrata u Pragu Jovan *Weinzettl* imenovan je privremenim auskultantom kod okružnoga suda u Banjaluci, a praktikant kod c. kr. zem. suda u Pragu dr. Ladislav *Zima* privr. auskultantom kod okružnoga suda u Sarajevu. Politički pristav II. razreda dr. Nikola pl. *Kostijal* kod kot ureda u Dol. Tuzli riešen je daljeg službovanja u Bosni i Hercegovini. Imenovani su zatim: privr. perovodni vježbenik Mihalj *Murko* kod kot. ureda u Ljubuškom privr. polit. pristavom II. razr. i svršeni pravnik Karlo *Pollatschek* iz Smichova kod Praga privr. perovodnim praktikantom kod kotar. ureda u D. Tuzli, zatim je polit. pristavu II. razr. Karlu vit. *Pichlu* kod kot. ureda u Bihaću povjerena uprava novo ustanovljene kot. ekspositure u V. Kladuši. Kot. upravitelj u Prnjarovu, pol. pristav Tomislav *Ferljan* imenovan je kot. predstojnikom II. razr., a kot. upravitelj u Zvorniku sudb. pristav niž. pr. Franjo *Brodnik* pol. pristavom I. razr.

Premještenja. Viećnici banskoga stola Josip *Urbani* i Josip *Florschütz* dodieljeni su kao pomoćni izvjestitelji kralj. stolu sedmorice; predsjednik kralj. sudb. stola u Belovaru Armin *Weber* premješten je u gremij kr. banskoga stola; viećnik kr. sudb. stola u Petrinji Josip *Turelli* dodieljen je kao pomoćni izvjestitelj banskomu stolu, a sudbenomu viećniku i upravitelju kr. kot. suda u Križevcih dru. Šišmanu *Herrnheiseru* povjerena je uprava kr. sudbenoga stola u Belovaru. Viećnik kod kr. sudbenoga stola u Belovaru Aleksander *Vancaš* dodieljen je kralj. stolu sedmorice kao zamjenik predsjedničkoga i viećničkoga tajnika, Gjuro *Trbljanić*, kot. sudac u Krnjaku dodieljen je kr. sudb. stolu u Belovaru. Sudbeni pristav Rudolf *Stanzer* premješten je od kr. kotar. suda u Vel. Gorici k onomu u Sisku; kot. sudac u Gjurgjevcu Nikola *Sukalić* premješten je kr. kot. sudu u Križevcih; nadalje premješteni su sudbeni pristavi Mihalj *Hajm* iz Grubišnogpolja u Gjurgjevac i Petar *Petaj* iz Gline u Grubišnopolje, ter je obojici povjerena uprava odnosnih kr. kot. sudova. Napokon premješten je sudbeni pristav Viktor *Vragović* od kr. državnoga odvjetničtva u Belovaru kr. kot. sudu u Glini. Kot. pristav Josip *Sudarević* premješten je od kr. kot. oblasti u Našicah k onoj u Djakovu. Premješteni su kot. pristavi: Pavao *Žetić* od kr. župan. oblasti u Gospiću kr. kotar. oblasti u Vrginmostu, Franjo *Šaner* od kr. kot. oblasti u Daruvaru kr. kot. oblasti u Vinkovcih i Dragutin *Šilhabl* od kr. kotar. oblasti u Požegi kr. kotar. oblasti u Daruvaru. Adalbert *Martinković*, sudbeni pristav kod kr. kotar. suda u Graćacu premješten je kr. kot. sudu u Korenici i sudbeni pristavi Lazar *Savić* od kr. kot. suda u Rumi kr. kot. sudu na Udbini, ter mu je povjerena uprava toga kr. kot. suda.

Google

Pravno-povjestni podatci o Turopolju.

Napisao dr. *Šandor* pl. *Bresztyenszky.*

(Nastavak.)

III.

Provale Turaka u Hrvatsku bivahu sve češće i žešće, a opetovano namienjene Zagrebu; proti turskoj bujici, koja nenadano dolazi, pružahu zaštitu jedino utvrdjeni gradovi, a najpače u ravnih predjelih, gdje nedaju brda, gudure i gorske špilje naravnih zakloništa.

Do Zagreba vodjaše put preko ravnoga diela Turopolja, u kojem nebijaše dugo nikakovoga zidinami utvrdjenoga mjesta; strah pred Turci sklonuo je, bolje rekući silio Turopoljce, da si sagrade takovo sjeguno branište proti neprijatelju, koji je, ratujuć, ljudske stanove palio, blago otimao, ter i mirne, neratujuće žitelje ubijao ili u sužanjstvo vodio.

Valjda jur početkom vladanja kralja Matije Korvina sagradili su si plemići zagrebačkoga polja vlastitim troškom u mjestu dolnjem Lukavcu, na ušću istoimenoga potoka u sried ravnice, čvrsti grad istoga imena, da se uzmognu pred turskimi četami sa blagom unj zakloniti, iz njega se braniti i na neprijatelja navaljivati.[107]

Zidanje toga grada mora da je novčana sredstva Turopoljaca tako izcrpilo, da nisu kadri bili nabaviti si pušaka i strieliva za stražare toga grada, već su se, kad jednom Turci opet navališe na obližnje predjele, utekli gospodaru Medvedgrada, Ivanu Thuzu od Lacka, molbom, da jim dade za Lukavec 12 puškaša („pixidiarios“).

[107] Statut turopoljski od g. 1560 u cit. Palugyay-evom djelu.

Digitized by Google

Thuz jim tu molbu izpuni, pošalje tih 12 oružnika, koje su Turopoljci sami uzdržavali, nu kad su Turci onaj predjel opet ostavili bili, nehtjede Thuz svojih oružnika iz Lukavca odazvati, već dade po njih same Turopoljce, vlastnike grada, iz istoga protjerati, te jih poče pomoćju svojih ljudih siliti na kmetske radnje i daće.

Tako je izpovjedilo 469 turopoljskih plemića god. 1519 pred zagrebačkim kaptolom, kojemu bijaše naložio kralj Ljudevit II., da povede iztragu u parnici, tekućoj medju Turopoljci i medvedgradskim gospodarom, zbog nasilja nanešenih rečenim plemićem.[108]

Nu sudeći po izpravi, koju je izdao kralj Matija Korvin god. 1481, imao je Ivan Thuz de Lak pravni naslov na Lukavec-grad u založnom pravu, koje je dobio od rečenoga kralja za uzajmljenih mu 12.000 zlatnih forinta, na kraljeve gradove Medvedgrad, Rakovec (Rakonok) i Lukavec.[109]

Kako ćemo dalje vidjeti, predan je grad Lukavec nakon duge borbe i pravde turopoljskim plemićem u podpuno vlastničtvo; ta okolnost jur sama po sebi podjeljuje spomenutomu kazivanju onih 469 plemića veliku vjerojatnost, a s druge strane neima nikakovih podataka, koji bi jasan dokaz pružali o tom, da je Lukavec — koji se istom za vladanja kralja Matije spominje — kraljevski „castrum“, „castellum“ bio, da ga je kralj dao sazidati.

Biti će i tu oprieka izmedju hrvatskoga i ugarskoga prava.

Po prvom imaše ili je barem moglo imati svako pleme, svaka plemenska župa svoj vlastiti grad, kojega je pleme gradilo, čuvalo i okskrbljivalo svime, što je potriebno; po ugarskom pravu usuprot, kako se je iza reformah kralja sv. Stjepana razvilo, bio je samo kralj, ili onaj privatnik, kojemu je to kralj naročito dozvolio, vlastan, podići, imati utvrdjeni grad.[110]

---

[108] V. „Extractus privilegiorum“, str. 14.

[109] V. Kukuljević: „Dogadjaji Medvedgrada“. Zagreb, 1854, str. 73.

[110] V. cit. razprave Brašnića i Račkoga za hrvatsko pravo, a za ugarsko: Krajner, cit. djelo, II., str. 625 i Hajnik, cit. djelo, I., str. 216.

Digitized by Google

Da su se kraljevi i da se je Ugarska držala toga načela i prama Hrvatskoj, dokazuje nam medju inimi postupak kralja Bele IV. prama biskupiji zagrebačkoj, kojoj je utvrdjeni Medvedgrad, sazidan po biskupu Filipu, jednostavno uzeo, dok ga nije opet kralj Ladislav IV. god. 1273 biskupiji povratio;[111] zatim dozvola, koju je podjelio Bela IV. zagrebačkomu kaptolu god. 1247 za utvrdjeni toranj t. zv. „Popovturen" na Griču,[112] a najpače ug. zak. članak 46:1548 odredjujući, da se imadu svi kasteli, toli u Slavoniji, koli u Ugarskoj, sagradjeni na novo, a bez dozvole kralja, razoriti. („Quod castella . . . tam in Sclavonia, quam in Hungaria noviter, et sine permissione Regiae Majestatis erecta . . . . ubique diruentur").

Moguće je dakle, pače vjerojatno, da je kralj Matija, nedirajući možda u faktični posjed Turopoljaca, smatrao sebe kao kralja vlastnim, pravno razpolagati s njihovim gradom Lukavcem, te ga zajedno sa Medvedgradom i Rakovcem založio Ivanu Thuzu, koji je uvriebao gore spomenutu, za nj toli zgodnu prigodu, da se stavi u faktični posjed toga plemenskoga grada. Nu, neodrža ga dugo.

Godine najme 1481 preuzeo je kralj Matija sva tri rečena grada u svoj posjed, a Thuzu, dotično njegovomu potomstvu, obvezao se je na povratak tih gradova iza pet godina za slučaj, da jim nebi on, kralj, dotično njegovi nasliednici, povratili spomenutih uzajmljenih 12.000 for.

Ali Thuzovi nedobiše više nikada niti tih novaca, niti rečena tri grada.

Nije nuždno za ovu razpravu, da potanko navadjam, kako i kojimi su pravnimi naslovi prelazili ti gradovi, a naročito Lukavec u ruke novih stečnika, dok ga opet nedobe konačno turopoljski plemići, koji su mu i danas gospodari.

Samo ću u kratko spomenuti, da je taj grad, nakon smrti kralja Matije, dobio njegov sin, vojvoda Ivan, ban hrvatski, a pošto on umre g. 1504, udova mu Beatrica od roda

[111] V. Tkalčić, Monumenta Epp. Zagr., I., str. 168.
[112] Ibidem, str. 88 i Mon. civ. zagrab., I., 20.

Digitized by Google

Frankopana i djeca jim Hristofor i Elisabeta. Beatrica udade se kašnje za Gjuru, markgrofa brandenburžkog i tako dodje Lukavec u vlast toga njemačkoga kneza, a od ovoga g. 1524 prodajom u ruke kraljice Marije, supruge Ljudevita II., zatim ga posjedovahu Ivan Ungnad, Franjo Battyan, Ivan Karlović, a napokon Nikola stariji, knez Zrinjski i njegovi sinovi, od kojih, dotično od Nikole mladjega, sigetskoga junaka, dobe napokon Turopoljci taj grad natrag.

Uz navedene faktične gospodare Lukavca-grada smatrali su se njegovimi pravnimi vlastnici ne samo Turopoljci, nego i njeke druge obitelji, pa onda i sam kr. fiscus.

Dokazuju to pretendirano vlastničtvo razni ugovori, prosvjedi, parnice i kraljevske darovnice, kojimi se ipak u faktično gospodstvo prije rečenih osoba, dotično obitelji, nije diralo.[113] Ti razni faktični gospodari Lukavca bijahu malom iznimkom jednako nepravedni i nasilni prama turopoljskim plemićem.

Kralj Matija i vojvoda Ivan Korvin izdali su, kako vidjesmo, na korist Turopoljaca, naročito onih oko Lukavca, g. 1487, 1492 i 1495 povelja i zaštitnih naloga, ali njihovi su kastelani ne samo sveudilj držali u svojih rukuh turopoljski grad, već su od rečenih plemića tražili i pobirali radnjah, službah i daćah, kako to radiše i Thuzovi ljudi.

Beatrica udova Ivana Korvina, vojvodkinja i banica, (piše se „ducissa Lipthoviae ac Regnorum Dalmatiae, Croatiae ac Sclavoniae Banissa"), povriedila je napose i pravo vlastničtva, te izključivoga uživanja Turopoljaca na njihov lug, kad no je izpravom, izdanom g. 1504 u gradu Krapini na molbu vikara remetskoga samostana, dozvolila kmetovom istoga, naseljenim u Petruševcu i Grdovčaku — u neposrednoj blizini Turopolja, — da smiju u „njezinoj velikoj šumi kraj Rakitovca" (in sylva nostra magna juxta Rakythovecz habita), t. j. u turopoljskom lugu, drva sjeći, te svinje pasti uprav onakovim pravom, ka-

[113] V. o tom pobliže: Kukuljević: Dogadjaji Medvedgrada. str. 19 do 28, a izprave br. 23, 26, 29, 30, 33, 34—36, te Matija Mesić: Život Nikole Zrinjskoga, Zagreb, 1866, str. 31, 48, 71, 99, 128, 129; a izprave br. 5, 25, 30 i 31.

Digitized by Google

kovo pripada plemićem turopoljskim, koje ona naziva svojimi, t. j. njojzi podčinjenimi („eandem libertatem et usum communem habeant in lignis secandis et porcis pascendis, . . . quam libertatem hâbent nobiles et jobbagiones nostri castrenses, ultra fluvium Zava existentes).

Beatrica veli, da su kmetovi iz Petruševca i Grdovčaka imali ta prava jur za kralja Sigismunda, kad su spadali na Medvedgrad.

Nenadjoh nigdje, da bi bili tudji kmetovi takovih prava uživali za vrieme Sigismundovo u turopoljskom lugu, pače iz okolnosti, što je rečeni kralj g. 1436 potvrdio bez ikakovoga dodatka ili promjene izpravu bana Stjepana, dotično povelju kralja Bele IV. o lugu, u kojih se naročito veli, da kmetovi („de genere servientium") neimadu u rečenoj šumi nikakovoga prava niti diela, možemo zaključiti, da upitni kmetovi nisu prije g. 1504 nikada uživali prava u turopoljskom lugu.

Nu od g. 1504 uživali su ti podanici remetski ta prava neprekidno; u zapisnicih plemenite sudčije Pleso-Rakarje, s kojim selo Grdovčak neposredno graniči i koja je danas vlastnica plemićkoga imanja Grdovčak, nadjoh upis, koji je možda suvisal sa izvršivanjem prava paše, podieljenoga g. 1504.

31. svibnja najme g. 1699 držano je „spravišće" rečene sudčije, u kojoj su rješene „velike molbe i prošnje kmetov beleh fratrov remetskih" iz Grdovčaka, da smiju tjerati kroz pleške šume svoje blago, nedvojbeno na pašu u lug. Sudčija dozvoli taj progon uz odštetu ustanovljenu u jednom vedru vina, ali samo za rečenu godinu.

Beatrica nalaže ujedno u rečenoj izpravi — nespominjuć niti turopoljske plemiće, niti njihovoga župana, svojim kastelanom u Medvedgradu i Lukavcu, da remetske kmetove štite u podieljenih jim pravih drvarije i paše u lugu.[114]

Turopoljci traže u to po njih žalostno doba opet kod kralja zaštitu; dva njihova izaslanika, Gašpar Kišević te Ivan Magdalenić de Nagy Mlaka, podju do kralja Vladislava II.,

[114] Kukuljević, Dogodjaji Medvedgrada, izprava br. 26 (str. 76).

Digitized by Google

pokažu mu sve stare izprave i povelje, moleći ga, da jih i on sa svoje strane potvrdi; kralj to učini svečanom poveljom, izdanom u Budimu dne 8. ožujka 1514;[115] ali jim ona nije ništa koristila, jer u ona doba bezzakonja i sile nisu nasilni velmože i njihovi kastelani marili niti za zakone i pravne običaje, a niti za kraljevske povelje i naloge.

Da je netom spomenuta povelja Vladislava II. ostala za Turopoljce bez vriednosti, da se medvedgradski i lukavečki kastelani nisu na nju i na druga kraljevska pisma ni malo obazirali, dokazuje povrh faktičnih nasilja, koja spominju parbena pisma, izjava Sigismunda Frondachara, medvedgradskoga kastelana, koju je učinio pred zagrebačkim kanonikom Prodanićem, koji mu je mjeseca listopada 1519 uručio pismo kralja Ljudevita II., kojim kori kastelana zbog nasilja, učinjenih Turopoljcem; Frondachar reče kanoniku, da se neće na to pismo obazirati, takovih kraljevskih pisama imade dosta po zemlji, ali ona neimadu nikakove krieposti.[116]

Sličnu uvriedljivu opazku učinio je o kraljevskih nalozih istodobno Juraj Heraković, rekavši, da može svaki koji hoće, za malu cienu dobiti pisama, naloga, Njegova Veličanstva.[117]

Kad je kraljevska vlast i ugled tako uzdrman bio, a sile Turopoljaca usljed turskih navala i nasilja, te otimačina medvedgradskih gospodara sasvim smalaksale bile, nije čudo, da su oni, uzprkos tolikim kraljevskim, vojvodskim i banskim poveljam, u istinu svojih plemićkih prava i preimućtva lišeni bili, te postali faktično kmetovi medvedgradskih gospodara i lukavečkih usurpatora.

To njihovo žalostno stanje razabiremo najbolje iz onoga izvješća, koje posla kaptol zagrebački g. 1517 kralju Ljudevitu II. o iztragi, vodjenoj po kraljevom nalogu od iste godine u parnici Turopoljaca s Gjurom, markgrofom branden-

[115] „Extractus privilegiorum", str. 15.
[116] V. Kukuljević, Dogadjaji Medvedgrada, str. 24.
[117] V. Matija Mesić: Banovanje Petra Berislavića, preštampano iz III. knjige Rada, str. 56.

Digitized by Google

buržkim, koji je nakon smrti svoje supruge Beatrice, postao gospodarom Medvedgrada, Rakovca i Lukavca.

Iztraga je vodjena o tom, da li su plemići zagrebačkoga polja od starine spadali kao predialiste na gradove Medvedgrad i Lukavec, da li su morali tim gradovom — njihovim vlastnikom — služiti, i da li su vlastnike tih gradova vazda kao svoje gospodare priznavali, njim dužnu pokornost izkazivali i izkazivati morali. Pod prisegom preslušani svjedoci izpovjedali su vrlo nepovoljno za Turopoljce, ako i ne sasvim suglasno.

Najveće nesuglasje postoji medju svjedoci glede vremena, od kojega su Turopoljci postali podanici Medvedgrada, dotično Lukavca.

Dva svjedoka, plemić Givan, gradjan zagrebački i bivši kapetan medvedgradski, te plemić Nikola Šantić od Glavnice tvrde, da su plemići zagrebačkoga polja — koje zovu predialisti — počam od Ivana Thuza odvisni od Medvedgrada, ili kako potonji svjedok veli, da se zovu „gradu kmethye", dočim plemić Petar Imprić od Jamnice veli, da oni spadaju jur sedamdeset godina, a plemić Mihalj Oprašić, gradjan zagrebački, da je tomu istom šestdeset, a napokon plemić Matija od Mlake, da je tomu dvadeset godina, što su ti predialisti odvisnimi postali od Medvedgrada, dotično Lukavca. Suglasno sa Givanom i Oprašićem, svjedočilo je više zagrebačkih gradjana. Neopredieljeno izrazio se je glede vremena plemić Nikola „de pererio", plemićki sudac županije zagrebačke, spomenuvši samo, da se sjeća od vremena kralja Matije podaničtvu „predialista" pod vlast gradova Medvedgrad i Lukavec i da su se oni zvali „jobbagioni".

Glede dužnosti, koje su Turopoljci vršili, bolje vršiti morali prama gospodarom rečenih gradova, navadjaju svi svjedoci suglasno, da su oni službe obavljali, nu kakove, to nevele pobližje, samo plemić Petar, „literatus de Zelina", kojega su za vrieme, dok je bila gospodarica gradova vojvodkinja Beatrica, izabrali rečeni predialiste svojim bilježnikom, pripovjeda, da su bili dužni grad zidati (valjda popravljati), te stra-

Digitized by Google

žiti u njem, dočim rečeni sudac Nikola očituje, da nezna, koje su službe prama gradu vršili.

Iz raznih tužbah možemo ipak zaključiti, da su gospodari Medvedgrada i Lukavca silili plemiće zagrebačkoga polja na sve kmetske radnje, i na tlaku. Novčane daće, kojimi obterećivahu gospodari i kastelani tih gradova Turopoljce, bijahu razne i tegotne, ali se svjedoci neslažu u kazivanju niti glede vrsti, niti glede iznosa tih daća.

Givan pripovjeda, da je kao kapetan medvedgradski primao od predialista na Jurjevo i na Miholje svaki put 8 forinta, ali ne veli u koje ime.

Plemić Juraj od Ščitarjeva, koji bijaše kastelan u Lukavcu, navadja vojnu daću („Exercituales“) od 40 for., koju su plaćali Turopoljci na Jurjevo, a na dan sv. Katarine 8 f.; više drugih svjedoka, naročito plemići Cvetković, Mihalj Gjurgeković i Nikola Gurlić, oba od Marinca, te Petar od Zeline zovu tu daću banščinom („Banschyna“), ali se neslažu glede svote iste, prvi najme i posljednji spominju samo svotu od 8 for., plativu na dan sv. Kate; dočim Gurlić veli, da iznaša 50 for., a Gjurgeković, da nezna, kolika je. Njeki svjedoci označuju banštinu kao odkup od ratne dužnosti, veleći, da ju Turopoljci za to plaćaju, što neide svaki od njih u rat.

Kao dalnje daće spominju Matija mlački, Cvetković i Petar od Zeline iznos od 80 bečkih novaca („Wiennenses octoginta“), kojih je plaćao svaki Turopoljac od svoga selišta, i to takodjer na Jurjevo.

Ista dva svjedoka, pa Juraj Ščitarjevački, govoreći o predialistih, tvrde, da su ovi davali i desetinu od krmaka, a onaj, koji jih je imao manje od deset, plaćao je od svakoga 4 bečka novca. Nu ostali svjedoci, spominjući tu desetinu, kažu, da su ju davali samo kmetovi predialista, a za ove veli Givan naročito, da oni nedavaju gospodarom medvedgradskim ništa drugoga, do rečenih 16 for. u dva obroka.

Napokon nametnuta je u to vrieme Turopoljcem i njeka vrst stanka; Juraj najme Ščitarjevački izpovjeda, da pobirači desetine od krmaka, imadu u osam mjesta Turopolja stanak

Digitized by Google

(„quando decimaverunt porcos, habuerunt octo hospicia in districtu eorundem predialium"), onaj pako, kod kojega nije kastelan u istinu odsjeo, bio mu je dužan dati 1 for.

Sve te po Turopoljce žalostne činjenice izpovjedaju rečeni i drugi zapriseženi svjedoci tri godine iza kako je kralj Vladislav II. iznova potvrdio sve stare i novije povelje i povlastice plemića zagrebačkoga polja!

Nu više svjedoka, naročito spomenuti Cvetković, te plemići Ivan Borislovec i Stjepan Guzan „de Mala Gora", potvrdilo je i to, da su gospodari Medvedgrada Turopoljce samo silom skučili u taj podanički jaram.

Kad su u istoj parnici preslušani g. 1519 i plemići zagrebačkoga polja, izpovjedilo je, kako jur spomenuh, 469 njih pred kaptolom zagrebačkim suglasno sa ovimi potonjimi svjedoci, a g. 1550 potvrdjuju to nasilje pred kraljem i saborom u Požunu izaslanici Turopoljaca, plemići Matija literat Zalatnoki, gradjan i bilježnik grada Zagreba, Blaž Pogledić, Petar Dianković, te Martin Trclić.[118]

Za trajanja iztrage, odredjene po kralju g. 1517, bijahu plemići zagrebačkoga polja izvrgnuti najvećim progonom i patnjam.

Dva puta zauzima se za nje i zajednički sabor, godine najme 1518 (čl. 38) i 1519 (čl. 40), mole stališi i redovi, sakupljeni u Baću, kralja Ljudevita, neka odmah dade izreći osudu u parnici medju timi plemići i markgrofom, za da nebude tolikoga razbijanja i prolievanja krvi.[119]

Potanko navadjaju ta nasilja Barnaba Pogledić i Pavao Dianković u prosvjedu, što su ga u svoje i u ime svih Turopoljaca podnjeli u nedjelju prije dana sv. Jelisave g. 1520 pred kaptolom zagrebačkim proti markgrofu Jurju, dotično njegovomu kapetanu Benediktu Thuzu, koji je, po nalogu svoga gospodara, sa oružnici navalio na mjesta Kurilovec, Veliku Mlaku, Kuče i Kušanec, pohvatao tamo mnogo ple-

[118] V. Mesić, Zivot Nikole Zrinjskoga, izprava br. 25.

[119] V. Josephus Kovachich: Sylloge decretorum Comitialium, Pestini, 1818, pars. I., pag. 265 i 289.

Digitized by Google

mića, povezao i odpravio jih u Medvedgrad, te jih tamo bacio u gadne tamnice, a povrh toga odagnao jim 100 volova, 120 krava, 300 svinja, i odpeljao 2000 kabala vina i 400 teretnih kola raznoga žitka (Extractus privil., str. 17).

Braneći se Turopoljci proti markgrofu Jurju redovitom parnicom, u kojoj su tražili najprije pred banom, a tada i pred kraljem priznanje svojih plemićkih prava i preimućtva, te povratak Lukavca grada, zatim posebnim prosvjedom proti netom navedenom zarobljenju ljudi i otimačini imovine, pratili su oni istodobno i sve one dalnje okolnosti, iz kojih bi mogla nastati za nje pogibelj glede njihovoga vlastničtva na Lukavec.

Vidjesmo jur, kako se razmjerno brzo mjenjaju gospodari Medvedgrada, koji vazda svojataju i Lukavec, te gospodstvo nad Turopoljci, i kako imade povrh faktičnih tih gospodara i virtualnih ili barem umišljenih, koji takodjer, ali samo na pismih, razpolažu gradom Lukavcem i plemići zagrebačkoga polja.

Da jim nebude odatle nikakove štete, prosvjeduju svečano ti plemići pred kaptolom zagrebačkim u jeseni g. 1524 proti svakomu kupu, posvojenju, pače i proti darovanju Lukavca grada po kralju Ljudevitu II.[120]

Uztrajna borba Turopoljaca proti markgrofu brandenburžkomu svrši se napokon po nje povoljno; koncem najme god. 1524 rješio je kralj njihovu obnovljenu parnicu, u kojoj su iznjeli sve svoje stare povelje i listine kao dokazala, osudom tako, da su Turopoljci proglašeni sasvim slobodnimi i neodvisnimi od svake sudbenosti i vlasti brandenburžkoga markgrofa, dotično od gospodara Medvedgrada i Lukavca, te oprošteni od svih plaćanja, daća i služba prama istim; jedino na vojnu dužnost bijahu obvezani kao plemići poput svojih staliških drugova.

Isto tako oprašta osuda i sve njihove kmetove od svake odvisnosti, desetine i pristojba prama gospodarom rečenih gradova.[121]

[120] Extractus privilegiorum, str. 24.
[121] Ibid., str. 21.

Digitized by Google

Na temelju te pravomoćne osude uvedu sliedeće godine kraljevski čovjek i izaslanik čazmanskoga kaptola Turopoljce kao slobodne vlastnike u sve njihove posjede[122] — izim Lukavca grada.

Markgrof Juraj prodade najme kratko vrieme prije spomenute osude Medvedgrad, Rakovac i Lukavec kraljici Mariji, supruzi Ljudevita II., koja zadrži potonji grad i nakon osude.

Turopoljski izaslanici priznavaju g. 1550 pred kraljem i saborom u Požunu taj posjed kraljičin, dotično Ungnada i Batthany-a, ali vele, da neznadu, kakovim su pravnim naslovom i kojim načinom dobile rečene osobe taj grad od brandenburžkoga markgrofa.

Ta promjena posjeda bijaše, istina, povrieda prava vlastničtva plemića zagrebačkoga polja na rečeni grad, ali oni sami priznavaju, da jih ti novi posjednici nisu uznemirivali u ostalih pravih i preimućtvih, da nisu od njih, plemića, a niti od njihovih kmetova zahtjevali nikakovih službа, novčanih danaka, niti desetine od svinja.[123]

Nu i to povoljno stanje prestane naskoro, te Turopoljcem zaprieti nova pogibelj, da će biti pokmećeni: Lukavec dodje najme u ruke bana Ivana Karlovića.

Dočim navedeni izaslanici turopoljskih plemića na požunskom saboru tvrde, da je Karlović grad Lukavec silom zauzeo nakon mohačke bitke, u kojoj su Turopoljci kao plemići vojevali, te 19 njih uz kralja Ljudevita tamo poginulo, poriće Karlovićev nasliednik, ban Nikola (mladji) Zrinjski, (sigetski junak) tu silu, i veli, da je Karlović dobio taj grad i pod isti spadajuće tužitelje (Turopoljce) kupo-prodajnim ugovorom od Franje Batthany-a.

Zrinjski smatra Karlovića pravnim nasliednikom Ivana Thuza, koji je posvojio rečeni grad, i kašnjih faktičnih gospodara istoga, kojim su svim Turopoljci i njihovi kmetovi činili

[122] Ibid., str. 20.

[123] Kukuljević, Dogadjaji Medvedgrada, str. 24 i Mesić, Zivot Nikole Zrinjskoga, str. 127 i sl., te izprava br. 25.

Digitized by Google

službe, plaćali novčana podavanja, te davali desetinu od krmaka; Zrinjski neobazira se ni najmanje na osudu od godine 1524 i na povoljno stanje, koje je iza iste za Turopoljce uzsliedilo.

Karlović je nedvojbeno dobio Lukavec kupom, nu za daće, službe i svinjsku desetinu, što je sve tražio od Turopoljaca, nije imao, usljed rečene osude nikakovoga pravnoga naslova, već je to tražio i utjerivao silom, navaljivajući na dvorove plemića, ove hvatao, zatvarao, tukao, na smrt jih mučio, stvari, naročito živež, jim otimao.

Tako jadikuju turopoljski izaslanici pred kraljem i stališi i redovi u Požunu, a tako govori o Karlovićevom postupku i Krsto Frankopan u pismu, što ga pisa iz tabora kod Ivanića 31. srpnja 1527 senjskomu biskupu Jožefiću, veleći: „Ovo je knez Ivan v Lukavci, ter razčinja one uboge plemenite ljudi, otijući je poda se podbiti i sebri (kmetovi) je učiniti".[124]

Turopoljci ustanu naravno proti tomu nasilju Karlovića novom tužbom, kojom započe opet dugotrajna parnica medju njimi i gospodari Medvedgrada; za trajanja iste umre — g. 1531 — ban Ivan Karlović, a njegova imanja nasliedi na temelju nasliednoga ugovora, sklopljenoga god. 1509 u gradu Zrinju pred izaslanikom zagrebačkoga kaptola, Nikola star., knez Zrinjski, za kojega bijaše Karlovićeva sestra Jelena udata.[125]

Taj ugovor potvrdi kralj Ferdinand I. istom god. 1534, ali nije priznavao njegovu valjanost i glede onih imanja, kojih Karlović god. 1509 nije imao — a ovamo su spadali i gradovi Lukavec, Medvedgrad i Rakovac, već je sebe smatrao vlastnikom istih i to na temelju one ustanove ugarskoga prava, po kojoj je kralj zakonski nasliednik plemića, umrvših bez mužkoga potomstva (in semine defitientium).

Za to je kralj ta tri grada darovao iste godine svomu kapetanu i savjetniku Ljudevitu Lovri Pekry-u od Petrovine.

---

[124] Kukuljević, „Acta croatica", Zagreb, 1863, str. 231.

[125] Kukuljević, Dogadjaji Medvedgrada, str. 26 i 83 i Mesić, Život Nikole Zrinjskoga, str. 48.

Digitized by Google

Nu ta kr. darovnica ostane mrtvo slovo, niti ona, a niti druga svojatanja Lukavca nebijahu porodici Zrinjskih, koja ga je posjedovala,[126] štetna, a napokon je sam kralj Ferdinand izdao u bečkom Novom Mjestu 19. siečnja 1541 sinovom Nikole star. Zrinjskoga, Ivanu i Nikoli mladjemu novu darovnicu, kojom jim poklanja Medvedgrad sa svimi pripadnostmi.[127]

Kako jur spomenuh, smatrao je Nikola ml. Zrinjski bana Karlovića pravno ovlaštenim, pobirati od Turopoljaca, koje je držao svojimi podanici, daće itd., pa je za to i on, Zrinjski, isto tako radio, neglededći na parnicu Turopoljaca, koju su podigli bili proti Karloviću i sveudilj nastavljali i proti Zrinjskim, koji su od tih plemića ne samo daće, desetinu itd. pobirali, već s njimi i nasilno postupali, što najjasnije razabiremo iz zapovjedi kralja Ferdinanda I. od god. 1549, izdane banu Nikoli Zrinjskomu, nalažući mu, da mora odmah, čim primi taj nalog, i nečekajući nikakovoga dalnjega, — povratiti Lukavec grad plemićem zagrebačkoga polja, kojim je isti nasilno otet bio, sa svimi pripadnostmi, na slobodu pustiti sve one plemiće, koje je pohvatati i zatvoriti dao, njihove pokretne stvari, koje je zaplienio, povratiti, ter jim dati zadovoljštinu za sve nanešene jim uvriede; ako imade proti tim plemićem kakovih zahtjeva, neka jih potjera pravnimi sredstvi, a ne silom.[128]

Nu i ta zapovjed ostane neovršena; nije čudo, da su i Turopoljci pokušali silom doći do svoga grada; oni navale pod vodstvom Blaža i Jakova Pogledića na banove ljude, koji su se, da podju na Turke, oko Lukavca kupili, te jih raztjeraše odanle.

Medjutim je kralj usljed jur više puta spomenute tužbe turopoljskih izaslanika na požunskom saboru od g. 1550 naložio pismom od 22. veljače g, 1550 posebnomu povjerenstvu,

---

[126] Mesić priobćuje u životopisu sigetskoga junaka dva njegova pisma, što jih je isti pisao god. 1541 i 1542 zagrebačkomu kaptolu „ex castello nostro“ — dotično „in castello nostro Lukavec“ — u Lukavcu.

[127] V. cit. djela, Mesića izprave br. 5, 6 i 10, te Kukuljevića, str. 83—88.

[128] Extractus privilegiorum, str. 25.

Digitized by Google

koje je obavljalo razvod medja Hrvatske prama Kranjskoj,[129] da imade nakon svršenoga toga posla opredieliti u Zagrebu ročište, na isto pozvati toli bana, koli i Turopoljce, te preslušavati i njihove svjedoke bud kojega stališa, ter jih izpitivati o tom, da li su kraljica Marija, Ivan Ungnad i Franjo Batthany posjedovali samo grad Lukavec ili pako i tužitelje (turopoljske plemiće) i njihove kmetove kao pripadnost rečenoga grada; pa da li su rečeni tužitelji ili njihovi kmetovi obavljali prama tomu gradu — za vrieme rečenih posjednika istoga — kakove službe, davali desetinu krmaka i plaćali novčane daće ili ne?

Iztraga se dakle imala ograničiti samo na one činjenice, nakon osude Ljudevita II. od g. 1524, iz kojih je ban Nikola Zrinjski izvadjao ovlaštenje Ivana Karlovića, pobirati poput svojih neposrednih predšastnika u Lukavcu daće, desetine itd.

Karakteristično je, što kralj ujedno podieljuje Turopoljcem svoj „Salvus conductus", t. j. podpunu zaštitu, kad u obrani svoga prava putuju, a i kod njihovih kuća, i zabranjuje pod prietnjom kazni nevjerstva („sub nota perpetuae infidelitatis") banu knezu Zrinjskomu i njegovim ljudem, uznemirivati tužitelje neposredno ili posredno budi u osobah, budi u stvarih njihovih.[130]

Nakon provedene iztrage imala bi se izreći osuda, nu do nje nije došlo.

Nije poznato, dali su kraljevi povjerenici zavlačili svoj posao, ili je kakova druga zaprieka nastala, s koje nije izrečena osuda; nu izvjestno je, da su jur obe stranke željne bile mira i prištednje dalnjih troškova, koji bijahu tegotni naročito Turopoljcem, šiljajućim više puta svoja izaslanstva i pred kralja i pred zajednički sabor, pa se za to složiše u tom, da parnicu rieše obranici, a ti bijahu Pavao Gregorianec, biskup zagrebački i pečuhski, Mihalj de Mure (u „Extractus privile-

[129] Članovi istoga bijahu Gjuro Tompa pečuhski, Matija Zabrdin kninski biskup, Luka Zekel od Ormuža, kapetan štajerskih i koruških četa u Hrvatskoj, te Pavao „de Rathka", podžupan varaždinski. Mesić, cit. djelo, izprava 25.

[130] Mesić, Život Nikole Zrinjskoga, izprava br. 25.

Digitized by Google

giorum" : Demere) kr. personal, Tomo „de Kamana" (Nadazsdy?) namjestnik kr. dvorskoga sudca i Mihalj „de Raven" (ravenski) prabilježnik kr. dvorskoga sudca i kraljevine Slavonije; ovim podje za rukom godine 1553 na saboru u Požunu uglaviti nagodbu medju Turopoljci, — koje zastupahu njihov župan Martin Trclić iz Rakarja, a uz njega bijaše više odličnih plemića zagrebačkoga polja, — te banom Nikolom knezom Zrinjskiem.

Ovaj povrati i predade svojim protivnikom njihov nasliedni bolje plemenski grad Lukavec („castellum ipsorum nobilium hereditarium Lukavecz") sa svim, što je u njem i što na nj spada i dao je Turopoljcem podpunu odštetu i zadovoljštinu za sva ona nasilja, nasrtaje na plemićke dvorove i kuće, hvatanja i utamničenja, ozliede, tučnje ljudi, otimačine pokretnih njihovih stvarih i „sviuh ma koje vrsti zala", što su jih nanjeli turopoljskim plemićem budi sam ban Nikola i njegovi ljudi, budi njegovi predšastnici — naročito se spominje i otac mu Nikola te brat Ivan — sve do uključivo bana Ivana Karlovića, iza kojega su Zrinjski nasliedili Lukavec.

Turopoljski župan Trclić i š njim više plemića, naročito: Zalatnoki, oba Pogledića, Dianković, Plepelić i Trbić iz Plesa, Modić, Lacković i Krupić iz Velike Mlake i t. d. izjave u svoje i u ime ciele obćine plemića zagrebačkoga polja dne 11. studenoga 1553 (totius Communitatis Nobilium dicti campi Zagrabiensis) pred kaptolom zagrebačkim, da posvema primaju i usvajaju tu obraničku rješitbu i nagodu; to isto učini dva dana kasnije ban Nikola u Brezovici, u dvoru Ambrosa Gregorianca, gdje je bolestan boravio i kamo je kaptol uprav u svrhu prihvata banove ižjave poslao dva svoja člana.[131]

Tako se svrši sretno i slavodobitno po Turopoljce dugotrajna, žestoka i nejednaka borba, u kojoj jim bijahu protivnici najmoćniji, najugledniji muževi Hrvatske, svrši se sretno po njih, jer su se nepokolebivo uzdali u svetost i nepovriedivost svoga prava, zajamčena jim kraljevi, sabori i ba-

[131] Ibid. i izprave br. 30 i 31 i „Extractus privilegiorum", str. 12, 27 i 28.

Digitized by Google

novi, jer su se uztrajno i uz najveće žrtve borili za svoju slobodu i nezavisnost od gospoštinske vlasti.

Ako nam valja sve to u slavu turopoljskih plemića, pretežno sami seljaka, iztaknuti, to moramo isto tako priznati i plemenitost bana Nikole Zrinjskoga, koj bi bio mogao laglje i dulje nego li njegovi jur sasma iztrošeni protivnici čekati na redoviti izlazak parnice; nu ne samo da nije to učinio, već je rečenim plemićem uz povratak Lukavca grada dao i podpunu odštetu za sve krivice, koje su jim i po njegovih predšastnicih, iza kojih je on Lukavec baštinio, nanešene, a on, ban Nikola, nije u toj nagodi uprav ništa dobio.

Ocrtavši u glavnih točkah borbu Turopoljaca za slobodu i plemensku njihovu imovinu, naročito za njihov plemenski grad Lukavec, koji si i kasnije — god. 1560 — ali bez uspjeha, opet drugi svojataju, spominjem u savezu s tom borbom, da su zagrebački gradjani Turopoljce u njoj podupirali, jer su i oni, Zagrebčani, pretrpili dosta jada od medvedgradskih gospodara.

Tu podporu spominjaju plemići zagrebačkoga polja zahvalno u svojoj velikoj skupštini („in Conventu nostro generali"), koju su držali tri dana iza Blagoviesti g. 1555 u Velikoj Mlaki, a u dvoru Pavla Modića i u kojoj prisustvovahu, kako zapisnik veli, svi, bogati i siromasi, od najvećega do najmanjega („simul dives ac pauperes, ac a majore usque ad minimum fuissemus constituti"). Naročito ističu, kako su oni, Turopoljci, sa svojimi stvarmi našli zakloništa u kućah zagrebačkih gradjana onda, kad su jih medvedgradski gospodari proganjali, na njihove dvorove navaljivali radi toga, što su se pred kraljem branili proti povriedam svojih sloboština i prava; kako su Zagrebčani podupirali one, koji su u ime sve plemenite braće putovali do kralja; kao najveću zaslugu Zagrebčana ističu to, što su ovi odbili ponudu bana Nikole Zrinjskoga, „osobitoga progonitelja Turopoljaca" (praecipuo persecutori nostro), da zamjene svoj posjed Hrašće, ležeći tik Turopolja, za vriednije posjede bana, koji je zato želio steći

Digitized by Google

Hrašće, da može odanle laglje navaljivati na plemiće zagrebačkoga polja; ovi, želeći se pokazati zahvalnimi za tolike usluge, zaključe u rečenoj skupštini, da smiju kmetovi grada Zagreba iz Hrašća, poput kmetova turopoljskih, u velikom lugu svoje kod kuće odgojene — ali ne možda i kupljene — krmke badava žiriti, a to jim dozvoljavaju u tu svrhu, da se tim poveća dohodak sudca, prisežnika i cieloga gradjanstva zagrebačkoga, što ga imade od desetine svinja („porcorum decimalium, Kermache vocatorum"), koju jim davaju rečeni kmetovi svake godine.

Samim tim kmetovom pako dozvoljuju u Lugu pravo drvarije za ogriev i za gradnju, stranom bezplatno, stranom pako uz neznatnu odštetu.[132] (Sliedi.)

[132] „Liber Statutorum et Privilegiorum Inclytae Universitatis Nobilium Campi Turopolya in unum Corpus a. 1798 redactorum", str. 40 do 53 u turopoljskom arkivu.

Autonomni ustav Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, kao posebni dio ugarskoga državnoga prava — (Jus publicum particulare) — sa sbirkom hrvat.-slavon.-dalm. autonomnih ustavnih i upravnih zakona.

Napisao dr. ***Mihajlo Goszthony,*** privatni docent ugarskoga državnoga prava na budimpeštanskom sveučilištu. Budapešta 1892.[1]

(Svršetak.)

Promatramo li sada zajedničku vladu kao cielost, čini se kao da Goszthony smatra zajedničkom vladom ukupnost prije označenih zajedničkih ministra. Ovo mnienje čini mi se krivim, pošto u istinu dva kabineta, t. j. jedan zajednički, a drugi uži ugarski ne imamo, već samo jedan kabinet, kojemu su svi ministri članovi. U svakom pitanju, koje dolazi pred ministarsko vieće, imadu svi ministri jednako pravo glasa. U pitanjih ne zajedničkih glasuju i zajednički ministri i obratno, a isto tako

Digitized by Google

imade i hrvatski ministar pravo glasa u pitanjih, koja se isključivo Ugarske u užem smislu tiču, te i § 44 nagode izrikom veli, da je hrvatski ministar član „u k u p n o g a“ ministarskoga vieća.[14] Tako je to vazda bilo u praksi od prvoga početka, i nikoja regnikolarna deputacija tomu nigda prigovorila nije. Iz same nagode neda se suprotivno stanovište opravdati, van ako postavimo teoretično načelo pariteta, koje se ali neda opravdati samom thesom, što je nagodbeni zakon dvostranom pogodbom nastao, jer bar za ugarsko javno pravo ne možemo t› smatrati dostatnim argumentom, kao što to povjest ugarskoga javnoga prava dovoljno dokazuje.[15]

U §§ 10, 11 i 12 tumači pisac naše financijalne nagode vrlo jasnim i shvatljivim načinom. — Jedino čemu moramo prigovoriti jesu njegove konkluzije na str. 29, glede razmjera u kom troši Ugarska naprama Hrvatskoj i Slavoniji za poslove, glede kojih mi imademo autonomiju. Mi da naime trošimo 44 % za naše autonomne poslove, dočim da Ugarska za iste te poslove troši samo okolo 19 %. Ovu tvrdnju, kao i ostale odtuda izvedene, uzeo je pisac iz izvješća ugarske regnikolarne deputacije od g. 1889, koja je ali dovoljno javno oprovrgnuta u odgovoru hrvatske regnikolarne deputacije na ugarski renuntium.

Tom prilikom budi mi dozvoljeno u kratko taknuti se naše najnovije financijalne nagode od g. 1889. Proti toj nagodi često se čuje prigovor, što je naša autonomna tangenta od 45 % čistih javnih dohodaka snižena na 44 %. Ovaj prigovor je posvema neosnovan, te pokazuje nepoznavanje slova i duha nagode.

[14] Magjarski tekst imade doduše ovdje rieč „közös“, što znači zajednički, ali valja primietiti, da nagodba permiscue rabi rieč „zajednički“ i „središnji“ (központi).

[15] U pravilu medju dielovi jedne te iste države ne može biti mjesta ugovoru, pošto su dielovi podredjeni cielini. Ipak takove ugovore nalazimo u povjesti ugarskoga državnoga prava. Primjer je § 66 nagode o Rieci, a u neku ruku i pragmatička sankcija, jer kralj i narod sačinjavaju tek skupa državu. — Državno pravo svake pojedine države imade svoje specijalnosti, što i jest razlogom, da su mnogi, dakako neopravdano zaniekali obstojatnost o b ć e g a državnoga prava. Gl. A p p o l t e r: „Grundsätze des allgemeinen Staatsrechts“, Stuttgart 1892, u predgovoru.

Digitized by Google

Kada se je naime sklapala prva financijalna nagoda izmedju Ugarske i Austrije, uzela se je za bazu ustanovljenja razmjera, u kom će Ugarska i Austrija doprinašati za pokriće zajedničkih izdataka, porezna snaga, kojoj su za temelj uzeti brutto-dohodci jedne i druge države. Veliko je pitanje, da li su brutto-dohodci valjana podloga, da se ustanovi porezna snaga. Ovo pitanje najvaljanije riešiti ćemo tako, ako velimo, da to ovisi o gospodarstvenom životu državâ,[16] koje nagodbu sklapaju. Čim je jednoličniji gospodarski život obiuh državâ, tim će i jednoličniji biti razmjer izmedju brutto- i netto-dohodakâ pojedinih država. S druge strane opet, čim je raznoličniji gospodarski život obiuh država, recimo u jednoj je pretežna industrija, a u drugoj opet agrarno gospodarstvo, tim je veća mogućnost, da će razlika izmedju brutto- i netto-dohodka pojedinih država biti veća, jer će porezni sustav biti različit, a i različita režija, različiti takodjer troškovi pobiranja i utjerivanja javnih daća, koje u modernoj državi čine pretežno najveći dio javnih dohodaka, pošto gospodarstvo domenâ sve to većma izčezava, državna poduzeća pako političko-ekonomički obziri, bar kako se danas obćenito shvaćaju, prem ima i oprečnih struja, koje možda čeka bolja budućnost, slabo preporučuju, a financijalni još slabije, sredstva komunikacija pako ne imadu služiti toliko financijalnom, koliko narodnom gospodarstvu. Ugarska nije rado prihvatila ključ brutto-dohodka, a neima po mom shvaćanju ni nikakove dvojbe, da je kud i kamo pravičniji ključ netto-dohodka. Kako je dobro pojedinca, koje nosi brutto 10.000 for., a netto 8000 for., od dobra, koje nosi brutto 11.000 for., a netto 7000 for., predpostaviv, da tome nije način, već narav gospodarstva kriva,

[16] Cf. Bergius: „Grundsätze der Finanzwissenschaft mit besonderer Beziehung auf den preussischen Staat". Drugo izdanje, Berlin 1871, § 13: „Urtheile über Finanzen", gdje medju ostalom veli: „Endlich kommt noch in Betracht, ob die Angaben über die öffentlichen Einnahmen sich auf den Bruttoertrag beziehen oder auf den Betrag nach Abzug der Erhebungskosten. Zwei Staaten von ähnlicher Grösse und Bevölkerung und ähnlichen natürlichen Verhältnissen können bei gleichen Einnahmen und Ausgaben doch sehr verschieden sein".

Digitized by Google

mnogo vrednije, tako je i država, koja imade 10 milijuna brutto-, a 8 milijuna netto-dohodka, financijalno jača od države, koja imade 11 milijuna brutto-, a 7 milijuna netto-dohodka. Bilo kako mu drago, ipak izmedju ključa računana po brutto-dohodku, te ključa dobivena po netto-dohodku nije bilo izmedju Ugarske i Austrije velike razlike, te je tako tim laglje bio prepor izravnan i kvota ustanovljena.

Kako je kod financijalne nagodbe izmedju Austrije i Ugarske uzet za bazu ustanovljenja prinosnoga ključa bruttodohodak, tako je isto načelo uzeto takodjer g 1868 kod sklapanja financijalne nagodbe izmedju Ugarske i Hrvatske.

Prigodom revizije nagode g. 1873 prigovarala je regnikolarna deputacija, koju je hrvatski sabor izaslao, ključu računanom po brutto-dohodku, samo što je tom prigodom stavila tvrdnju, da je izmedju Ugarske i Austrije bio računan ključ po netto-dohodku. Kad je ug. regnikolarna deputacija dokazala podatci neosnovanost te tvrdnje, zadovoljila se je hrvatska deputacija bez dalnjeg izpitivanja razlikosti izmedju ta dva ključa, da se uzmu za podlogu brutto-dohodci.

Kada je godine 1887 iztekla financijalna nagoda izmedju Austrije i Ugarske, ugarska je deputacija opet prigovarala ključu, a još većma krajiškomu precipuumu, koji nedvojbeno sa državo-pravnog gledišta Ugarsku vriedja.[17] Pošto je svaka pravedna nagoda sa strane austrijske obezuspješna, protegnuo se je z. čl. XIX: 1878 na dalnjih 10 godina.

Naprama tomu stanju stvari nije ni našoj regnikolarnoj deputaciji preostalo drugo, već da po primjeru revizionalne regnikolarne deputacije od godine 1873 prizna za temelj isti način računanja ključa, koji je prihvaćen izmedju Austrije i Ugarske. Prema tomu ključu ustanovljen je razmjer za skupne izdatke tako, da na nas odpada 7,935.195%, a na Ugarsku 92,064.805%.

Kada bi ali Hrvatska ovu ugovorenu dužnost vršila, ne bi joj preostalo dovoljno za pokriće troškova samouprave.

[17] Sr. dr. Zergényi: A quota kérdéséhez közjogi szempontból, u časopisu: „Jogtudományi közlöny" od g. 1890 br. 30.

Digitized by Google

Obzirom na tu okolnost privoljela je Ugarska aequitatis causa, da se stanoviti postotak naših čistih dohodaka opredieli za potrebe naše samouprave, bez obzira, da li će preostatak sizati za podmirenje one svote, koju mi imademo prema ustanovljenom ključu doprinašati za pokriće zajedničkih troškova. Naravno je dakle, da čim više rastu ukupni dohodci, da aequitas traži, da bude razmjerno postotak za našu tangentu samouprave manji, to će prema rastućim dohodkom biti neprekoračena granica tek onaj razmjer, po kom ćemo napram ustanovljenom ključu 7 : 92 podpunoma pokrivati našu kvotu za zajedničke troškove. Što je dakle naravnije, nego li da se je prvobitno sa 45% ustanovljena tangenta za naše samoupravne troškove porazmjerno snizila prema većim javnim dohodkom, kao i prema promienjenom načinu obračunavanja, po kom dobivamo za našu samoupravu i onako mnogo veću svotu, nego li po prijašnjih nagodah. Naše pravo tu ni najmanje povriedjeno nije, a isto tako nije ni aequitas povriedjena. Pravo bi bilo povriedjeno, kad bi sa 56% plaćali više od 7% zajedničkih troškova, a aequitas bila bi povriedjena, kada bi tangenta za našu samoupravu po novoj nagodi bila manja od prijašnje, te tako nedostatna za potrebe samoupravne, dočim upravo obratno stoji, jer je tangenta naša po novoj nagodi u velike nadmašila iznos po staroj.

Kako je aequitas tražila umaljenje % radi rastućih dohodaka, tako bi ona tražila povišenje postotka, kad bi se javni dohodci umanjili, ili opet zajednički troškovi na manju svotu pali. (Sr. § 25[18] nagode od g. 1868).

U poglavju III. drugoga diela govori pisac o pravnoj naravi i subjektih naše autonomije, veleći (p. 30), da imademo u autonomnih poslovih pravu zakonodavnu vlast, a da sadržaj ove opredieljuje zajednički sabor, što smo već uvodno kritizovali. Subjekti pako zakonodavne vlasti jesu: ugarski

[18] Odredba § 25 nagode od g. 1868, po kom je u slučaju nedostatka 45% za samoupravne troškove manjak imala predujmiti Ugarska, bijaše takodjer ustanova pravičnosti, koja je § 3 revizije ukinućem paušala takodjer ukinuta.

Digitized by Google

kralj i hrvatsko-slavonsko-dalmatinski sabor, o čem sam jur gore govorio.

U IV. poglavju govori pisac o pravih, koja pristoje kralju glede zakonodavne vlasti, dočim u V. poglavju govori o autonomnom saboru, njegovoj organizaciji i djelokrugu. U § 43 govoreći pisac o djelokrugu sabora, veli medju ostalim, da imade hrvatski sabor ustanoviti autonomni budget i donieti odnosni formalni zakon. Dalje o tom pisac ništa ne razlaže, prem je stvar dosta zanimiva i sa državo-pravnoga gledišta, te ne će biti s gorega to malko objasniti.

Valja prije svega razlikovati budget zajedničkih posala od autonomnoga budgeta.

Glede zajedničkih posala donaša ustavni zakon budgeta zajednički ugarski sabor. Istina je, da u sveukupnom budgetu, koji se podastire na ustavno pretresivanje zajedničkomu saboru,[19] dolazi i potreba za samoupravu Hrvatske i Slavonije,[20] ali ovo je samo stavka budgeta, koja ustavnom pretresivanju ne podleži, pošto se kvotativna tangenta za troškove samouprave Hrvatske i Slavonije temelji na temeljnom nagodbenom zakonu. Konkretna visina tangente ove naravno je ovisna o budgetu primitka, koji spada izključivo pred zajednički ugarski sabor. Zajedničkim ukazuje se prema tome cieli budget primitka, te budget izdatka glede zajedničkih stvari.

Što se tiče našega autonomnoga budgeta, to za pravo imademo samo budget izdatka,[21] jerbo primitak, bar tako stoji glede dohodaka, koji izviru iz javnih daća, ovisan je vazda

[19] Sr. Pliverić: Beiträge etc., p. 439 s.

[20] Sr. Pliverić: l. c., p 443.

[21] Od ovuda mnogi zaključuju, da nema prave političke (parlamentarne) odgovornosti bana, pošto se upravo u votiranju budgeta prihoda (daća) pokazuje najeminentnije političko pravo parlamenta, te njegovo uskraćenje resultira padom parlamentarne vlade. Tako je bar u Engleskoj i Ugarskoj; zakona doduše o tom neima, ali je tako po običajnom pravn. Cf. Gneist: Das englische Verwaltungsrecht der Gegenwart, Berlin 1883, I., § 38, p. 46; te May-Oppenheim: Das englische Parlament und sein Verfahren, Capitel XXI, p. 556 s. Od ove političke odgovornosti treba dobro razlikovati pravnu odgovornost, koju glede ugarske vlade normira zakonski članak 34:1848, a glede autonomne naše vlade zakon od 10. siečnja 1874.

Digitized by Google

glede konkretne visine o zajedničkom budgetu primitka, dočim je naravno kvotativna visina toga budgeta utemeljena financijalnom nagodom. Naravna posljedica toga jeste, da mi ne opredieljujemo budget primitka naprama potrebi, već obratno.

U poglavju VI. govori pisac o autonomnoj eksekutivnoj vlasti, o njenom sadržaju, subjektu i organih. Govoreći u § 48 o subjektu eksekutivne vlasti, veli pisac, da ova pristoji kralju, kao ugarskomu kralju, koju vrši putem autonomnih organa. To da sliedi iz jedinstva države, te § 3 autonomnog z. čl. II. od godine 1869, a napokon i iz § 51 nagode, koji odredjuje, da bana imenuje kralj na predlog i uz kontrasignaturu zajedničkoga kr. ugar. ministra-predsjednika. „Ako nebi pripadala autonomna eksekutivna vlast ugarskomu kralju, tada nebi odredjivao zakon, da ban, ovaj vrhovni organ autonomne eksekutivne vlasti, dobiva svoju službu i dostojanstvo izključivo na predlog i uz protupodpis kr. ugar. ministra-predsjednika“ (p. 76).

U § 51 govori pisac o hrvatsko-slavonsko-dalmatinskomu banu, njegovomu dostojanstvu i preimućtvih, te pravih i dužnostih kao šefu eksekutive. Od ovih potonjih iztičem kao najvažnije: njegovo pravo kontrasignature, njegovu odgovornost hrvatsko-slavonskomu saboru i način, kojim podnaša svoje predstavke kralju, naime putem hrv. ministra, o čem je već uvodno govoreno.

Radi važnosti predmeta, promatrat ćemo nešto šire pravni položaj bana, i to toli gledom na zajedičke poslove, koli i gledom na autonomne.

Glede zajedničkih posala odredjuje § 45 nagode, da ima središnja vlada nastojati, da u obsegu kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije sporazumno postupa sa autonomnom vladom istih kraljevina.

U praksi pokazuje se ovo sporazumno postupanje u tom, da zajednička vlada pripošalje banu osnove zajedničkih zakona i važnijih naredaba, da se o njih očituje obzirom na interese hrvatske. Ban dakle ovdje imade pravo i dužnost zaštićivati

Digitized by Google

naše interese, te u koliko bi zajednička vlada kod toga prekoračila svoj djelokrug i zasegla u djelokrug naše autonomije, prosvjedovati proti tomu. Učini li to ban, tad je podpunoma udovoljio dužnosti svojoj, te ne odgovara i ne može odgovarati, ako unatoč njegovu prosvjedu zajednička vlada drugčije postupa, ma i prekoračila svoj djelokrug. To jasno sliedi iz § 45 nagode, koji odredjuje, da je središnja vlada za svoj postupak odgovorna zajedničkomu saboru. Za povriede nagode dakle sa strane zajedničke vlade logično ne može biti ban odgovoran, niti po hrvatskom saboru pod obtužbu stavljen, pošto po nagodbi upravo nije dana nikoja mogućnost, da ban zajedničku vladu u tom njenom djelovanju sprieči. — Drugačije je dakako, ako se ban svojim pravom prosvjedovanja nije služio, ako zajedničku vladu na prekoračenje njezina djelokruga nije upozorio, — tada naravno odgovara za taj propust hrvatsko-slavonskomu saboru. Nu ako to propustio nije, ako se je svojim pravom služio, tada svaka njegova odgovornost prestaje, što dovoljno dokazuje duh i rieči §§ 45 i 51 nagode. Jedino u tom smislu može i smije se tumačiti § 1 zakona od 10. siečnja 1874 ob odgovornosti bana i vladinih predstojnika.

Za povriede nagode sa strane zajedničke vlade odgovorna je ova zajedničkomu saboru, a u prvom redu hrvatski ministar, koji je po § 44 nagode zvan, da zastupa interese hrvatske u kabinetu i pred saborom. Sa strane organa eksekutivne državne vlasti, hrvatski je ministar pozvani čuvar nagode, bud s koje strane da se dogodi povrieda, bilo ugarske ili hrvatske; on sa čistoćom i nepovriedivosti nagode stoji i pada — a sudac mu je zajednički ugarski parlamenat, čim se sa strane zakonodavne vlasti pokazuje ugarski državni sabor kao vrhovni zaštitnik nagode.[22]

[22] Povriedi li autonomna vlada nagodu, odgovara hrvatskome saboru, ali u koliko se vriedja aktom izvršivanja kraljevske vlasti, biti će za tu povriedu i hrvatski ministar zajedničkomu saboru odgovoran, pošto se bez njegove privole u tom slučaju nagoda u obće povrieditи ne može, pošto on svako previšnje riešenje kontrasignirati ima.

Digitized by Google

Dakako, da će ban, ne uzmogne li prepriečiti povriede nagode sa strane središnje vlade, praktično povući konsekvencije, te demissionirati, ali to učiniti ne mora, jer po konstitucionalnih načelih mora povući konsekvencije samo onaj, koji za povriede odgovara,[23] — a to je u tom slučaju u prvom redu hrvatski ministar, jer taj imade braniti naše interese, a ne može li to s uspjehom činiti — odstupa.

U autonomnih stvarih nije ban u nikojem pogledu ovisan od ugarskoga ministarstva, dapače ni onda, ako prekorači djelokrug svoj, te zasegne u djelokrug zajedničke vlade. I u tom pogledu odgovarati će jedino hrvatsko-slavonskomu saboru, koji će ga moći radi toga pod obtužbu staviti.[24]

Na prvi mah se čini, kao da je time slabo zaštićena nagoda gledom na povriede, koje bi mogao ban počiniti, prekoračiv svoj djelokrug. Garancija bo, što se ban imenuje na predlog i uz kontrasignaturu ministra-predsjednika, samo je osobna, a ne realna.[25]

Ipak tome nije tako. Nagoda je u tom pogledu i opet zaštićena položajem, koji pravno zauzima po § 44 nagode, a jošte preciznije po § 5 revizije nagode hrvatsko-slavonski ministar. Svaki bo akt vrhovne kraljevske vlasti, bilo u pogledu legislative, bilo u pogledu eksekutive, može se izvršivati samo preko hrvatskoga ministra, ali naravno po autonomnih organih. Uslied ovoga položaja hrvatskoga ministra, gledom na zakonodavstvo, ne može ni doći pred hrvatsko-slavonski sabor nijedna zakonska osnova, koja bi sadržavala povriedu nagode, pošto se predstavka, kojom se podastire kralju zakonska osnova na predhodnu sankciju, ne podastire direktno, već preko hrvatskoga, zajedničkomu saboru odgovornoga ministra. Ovaj

[23] Sr. u tom pogledu razlaganje ugarskoga renuncija od 11. listopada 1886 na nuncij hrvatske regnikolarne deputacije od 28. ožujka 1886.

[24] Sr. § 1 zakona od 10. siečnja 1874 ob odgovornosti bana i vladinih predstojnika.

[25] Ova zaštita proti povriedam sa strane autonomnih organa bila bi gledom na Ugarsku slabija od zaštite, koju Hrvatska ima gledom na povriedu sa strane zajedničke vlade, pošto je u ugarskom saboru delegacija hrvatskih zastupnika, dočim naravno u hrvatskom saboru ugarske delegacije nema.

Digitized by Google

imade zakonsku osnovu prednieti pred ministarsko vieće,[26] da sasluša primjetbe ovoga „s gledišta državne zajednice ili zajedničkih interesa, zakonskim člankom I. godine 1868 ustanovljenih".

Sadržaje li odnosna zakonska osnova kakovu povriedu nagode po mnienju hrvatskoga ministra, te ako se dotična ustanova saslušanjem bana ne bi mogla odkloniti, tada će istina ministar banovu predstavku nepromienjenu podastrieti Njegovu Veličanstvu, ali u vlastitoj predstavci zamolit će, da se zakonskoj osnovi obzirom na dotičnu povriedu nagode, uzkrati previšnja sankcija.

Ako usuprot predlogu ministra odobri kralj zakonsku osnovu, ministar će ili odstupiti, i tim biti riešen odgovornosti, ili će ju kontrasignirati, ali tad odgovara zajedničkomu saboru i može pod obtužbu biti stavljen, u koliko i sabor drži, da je dotičnim zakonom nagoda povriedjena.

Misli li ministarsko vieće, da zakonska osnova sadržaje povriedu, dočim hrvatski ministar nije toga mnienja, može preporučiti u vlastitoj predstavci, da se osnova sankcionira, ali mora podjedno iztaknuti primjetbe zajedničke vlade ugarske. Odobri li kralj ministrov predlog, a ovaj previšnje riešenje kontrasignira, odgovarati će i opet zajedničkom saboru, ako ovaj drži, da je osnova ogriešila se o nagodu.

Dapače i u onom slučaju, ako ministarsko vieće ne prigovori osnovi, a ministar ju na sankciju predloži, odgovarati će, ako osnova povriedu sadržava, ali u tom slučaju može zajednički sabor pod obtužbu staviti cieli kabinet.

Kako se odatle vidi, vrši li ministar hrvatski svoju dužnost, ne može ni pred hrvatsko-slavonski sabor doći osnova, koja povriedu sadržava, dapače ni onda, ako je zadobila predhodnu sankciju, jer sadržava li povriedu, ne će dobiti kontrasignature, a ne zadobiv ove, ne može se po konštitucionalnih načelih saboru na ustavno pretresivanje predložiti.

[26] To nuždno sliedi iz posliednjih riečih § 5 revizije nagode: „primjetbe svoje, dotično zajedničke ugarske vlade". Za primjetbe bo zajedničke vlade ne može znati, ako je ne sasluša.

Digitized by Google

Ako prvotno korektna osnova bude u saboru tako preinačena, da sadržava povriedu nagode, i opet neće postati zakonom, jer ima isti put proći, kao što je gore razloženo za predhodnu sankciju, te ne će postati zakonom, ma da i poluči sankciju, jer ne će dobiti kontrasignature hrvatskoga ministra, ako ovaj svoju dužnost vrši.

Što vriedi za legislativnu vlast, vriedi i za sve predstavke bana gledom na vršenje eksekutivne kraljevske vlasti.

Tako vidimo i opet glede autonomnih posala, da je hrvatski ministar pravi čuvar nagode, a vrhovni zaštitnik ugarski zajednički sabor — a u ograničenoj samo formi hrvatski sabor, i to glede povriede sa strane zajedničke vlade, što može bana na odgovornost pozvati, ako nije vršio gore izložena svoja prava, a glede povrieda sa njegove strane, ako je prekoračio svoj djelokrug. Jedno od najvriednijih prava banovih, koje je od eminentno državo-pravne važnosti, jest banovo pravo i dužnost, kontrasignirati previšnja riešenja. Uslied ove zakonom ujamčene norme, neima u autonomnih poslovih nikoje previšnje riešenje Njegova Veličanstva, nikoja naredba, nikoje imenovanje pravne krieposti, ako ne nosi kontrasignaturu hrvatskoga bana. Ovo pravo je posljedica banova prava predloga, te je garancija naše nezavisnosti u autonomnih poslovih. Banov predlog istina ne mora biti usvojen, i to ne samo za to, što je drugčija volja kraljeva, već tome mogu biti i razlogom u § 5 revizije spomenute „primjetbe“ hrvatskoga ministra, dotično zajedničke ugarske vlade. Ali posljedica toga biti će jedino ta, da će se predlog bana odbiti, ali se ne može na mjesto predloženoga drugo odrediti. To je pako od eminentne državo-pravne važnosti.[27]

Na strani 81 pravom veli Goszthony, da je unutar naše zemaljske autonomije položaj bana u mnogom pogledu sličan onome ugarskoga ministra predsjednika. Kao bitne razlike izmedju pravnog položaja banova, te položaja ministra predsjednika navodi pisac sliedeće:

[27] Sr. Pliverić: Das rechtliche Verhältniss Kroatiens zu Ungarn, p. 27.

Digitized by Google

1. Kralj imenuje ministra predsjednika bez predloga i uz njegovu vlastitu kontrasignaturu ili uz kontrasignaturu njegova prednika u službi, dočim imenuje bana na predlog i uz kontrasignaturu ugarskoga ministra predsjednika.[28]

2. Za valjanost državopravnih akta kralja unutar autonomije nije dovoljna kontrasignatura bana, već je potrebna i kontrasignatura kr. ugar. ministra za Hrvatsku i Slavonju. Kontrasignatura ministra-predsjednika dovoljna je nasuprot za sve poslove, koji spadaju u njegov djelokrug.

3. Ministar-predsjednik dolazi u dodir s kraljem neposredno, dočim ban samo putem hrvat. ministra.[29]

U § 54 govori pisac o b odnošaju, u kojem stoji hrvatsko-siavonsko-dalmatinska vlada naprama vladi zajedničkoj, te naročito ističe § 45 i 24 nagode, prema kojim se ukazuje autonomna vlada u mnogom obziru podvrgnuta zajedničkoj vladi, u koliko naime ima podpomagati potonju u obziru njenih odredba, pače takove i neposredno izvršivati, na koliko središnja vlada vlastitih organa imala ne bi. Odredbu ovu, po kojoj se organi autonomne eksekutivne vlasti ukazuju u neku ruku takodjer organi zajedničke ugarske vlade, smatra pisac takodjer dokazom državnoga jedinstva.

U ostalih §§ ovoga poglavja objašnjuje pisac naše županije, gradske i seoske občine i njihovo uredjenje.

U poglavju VII. govori pisac ob autonomnoj sudačkoj vlasti, za koju takodjer veli dosljedno svomu pri-

[28] Sr. glede pravne važnosti ovoga postupka Pliverić: Beiträge etc. pag. 302.

[29] Konačno veli ovdje Goszthony, da je odtuda jasno, da je državo-pravni položaj banov manji od položaja ministra. Ovo u nikojem pogledu ne stoji. Činjenica bo, da ban svoje predstavke podastire putem hrvatskoga ministra kralju, ne znači njegovu podredjenost podanj, već ima svoj razlog drugdje, kako gore vidismo. Da to ne znači podredjenost, dokazuje i to, što ne samo hrvatski ministar, već ni ukupno ministarsko vieće ne može bez njegove privole predloge bana mienjati. — Isto tako neima znamena podredjenosti ni u tom, što prvi kontrasignira ministar, a tek onda ban. To je za to, što ministar signira kao član državnoga ugarskoga ministarstva, a ban kao šef autonomne vlade. Autonomna vlada pako svakako je ne podredjena, ali glede državopravne važnosti zapostavljena ministarstvu.

Digitized by Google

jašnjemu razlaganju, da pripada kralju kao kralju ugarskomu, u čije ime se i vrši.

Zanimiv je jošte treći dio Goszthony-eva djela, u kom govori o državo-pravnih odnošajih hrvatsko-slavonskoga naroda, naročito § 79 „o državljanstvu i občinskoj pripadnosti", te § 80 „o političkih pravih".

Pošto je državljanstvo, veli pisac, na cielom području ugarske države, dakle i u Hrvatskoj i Slavoniji jedno te isto, kako to izrikom odredjuje § 1 zakonskoga članka 50:1879, naravno je, da je trebalo za vršenje prava unutar kruga autonomije neki uži uslov, a to je zavičajnost u području posestrimah kraljevina. Obćeniti uvjet, da se u Hrvatskoj i Slavoniji vrše politička prava unutar kruga autonomije, jest zavičajnost u ovih zemljah, t. j. samo oni ugarski državljani mogu vršiti politička prava u Hrvatskoj i Slavoniji, koji imadu svoju občinsku pripadnost (p. 124).

Odatle ipak, što je za vršenje političkih prava autonomnih nuždna osim državljanstva i zavičajnost, nije još moći izvoditi zaključak, da imademo uz zajedničko državljanstvo jošte i posebno hrvatsko državljanstvo.[30]

Istina je, da je dopustivost vršenja političkih prava karakteristična sadržina državljanstva,[31] ali s druge strane je nedvojbeno i to, da kada bi osim zajedničkoga indigenata (Reichsangehörigkeit), eksistiralo i posebno hrvatsko državljanstvo (Staatsangehörigkeit), da bi moralo eksistirati od zajedničkoga indigenata različito takodjer posebno ugarsko državljanstvo. Toga ipak nigdje nema. Aktivno pravo izbora za parlament imade u Ugarskoj, predpostaviv, da su ostali uvjeti tu, svaki ugarski državljanin bez obzira, da li je občinski

[30] Glede toga vrlo interesantnoga pitanja sravni: dr. Pliverić: Das rechtliche Verhältniss Kroatiens zu Ungarn, p. 36 i 37, proti tome Jellinekove opazke, ibidem, p. 58, te repliku Plivierića, p. 71 i 72. Nadalje Pliverić: Beiträge zum ungarisch-kroatischen Bundesrechte, p. 413 i 424.

[31] Sr. na primjer: Rönne: Das Staatsrecht der preussischen Monarchie, I., 2, § 86. Zoepfl: Grundsätze des gemeinen deutschen Staatsrechts, II., p. 2.

Digitized by Google

pripadnik u Ugarskoj u užem smislu, ili nije.[32] Dakle i onaj državljanin, koji je pripadnik koje hrvatske općine, može vršiti politička prava, naročito imade aktivno pravo izbora za parlamenat, te može i zastupnikom izabran biti.[33] Isto tako se ne traži općinska pripadnost u užoj Ugarskoj, da se poluči državna služba, već izključivo samo državljanstvo.[34] Kako se dakle odatle jasno vidi ne možemo, promatrajući Ugarsku u užem smislu, nikako pronaći dva indigenata, naime zajednički, te uz ovaj posebni ugarski u užem smislu.

Nu i gledom na Hrvatsku ne možemo zavičajnosti pripisati državo-pravno znamenovanje posebnoga hrvatskoga indigenata, pošto zavičajnost nije condicio sine qua non za vršenje političkih prava. To dokazuje § 3 zakona od 29. studenoga 1888, po kom zajednički činovnici imadu aktivno pravo izbora za hrvatsko-slavonsko-dalmatinski sabor i onda, ako nisu stekli zavičajnost u posestrimah kraljevinah.[35]

Po § 2 zakona od 29. rujna 1889 mogu ugarski velikaši, predpostaviv, da drugim uvjetom zakona udovolje, biti članovi našega sabora, ma da nisu zavičajnici u Hrvatskoj i Slavoniji.

Spomenem li jošte konačno, da pisac na strani 125 veli, da je poput državljanstva i plemstvo zajedničko,[36] iztakao sam sve zanimivije i važnije točke našega javnoga prava.[37]

---

[32] Gl. zakonski članak V:1848, zak. čl. 33:1874. — Glede prošlosti sr. Virozsil: Das Staatsrecht des Königreichs Ungarn, I., § 22, p. 204, opazka b).

[33] Cf. Boncz: Magyar államjog, p. 159.

[34] Sr. z. č. I:1883. Csiky Kálmán: A magyar állam közigazgatási joga, I., p. 192.

[35] To pravo priznavao je zajedničkim državnim činovnikom i prije ovoga zakona naš vrhovni sud — kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinski stol sedmorice.

[36] Po postojećoj praksi podieljuje plemstvo kralj na predlog ministra na previšnjem dvoru, u čiji djelokrug spadaju u obće sva previšnja odlikovanja. Inicijativa naravno pripada banu. Prema jednom zaključku ministarskoga vieća imade se diploma izdati u hrvatskom jeziku za naše pripadnike.

[37] Ovdje mi je upozoriti jošte na jednu, kod nas po mom mnienju premalo uvažavanu činjenicu. Hoćemo li naime pravo shvatiti pravnu narav stanovite državne zajednice, ne smijemo odveć veliku važnost položiti, da fiksiramo jedan stanoviti moment u životu naroda, već valja da razvitak u

Digitized by Google

Na koncu djela dodana je sbirka važnijih hrvatskih zakona, koju je osobitom pomnjom i vještinom priudesio odsječni savjetnik naše zemalj. vlade dr. Stjepan Modych.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Kandidat odvjetničtva može ostati takovim dokle god hoće.

U smislu § 2, sl. a) i b) zakona od 6. srpnja 1868 br. 96 d. z. l., kojim je uveden odvjetnički red u kraljevine i zemlje, zastupane u carevinskom vieću, sastoji se odvjetnička praksa iz sedam godina, od kojih mora biti provedena jedna godina kod kojega sudišta, a šest godina kod kojega suda ili odvjetnika u kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskom vieću, i to tako, da se po zadobivenom doktoratu probaviti imadu barem tri godine kod kojega odvjetnika. S toga je odbor odvjetničke komore zadarske odlukom od 10. listopada 1891 broj 75 izbrisao iz imenika odvjetničkih kandidata četiri kandidata, koji su bili već navršili propisanu sedamgodišnju praksu kod odvjetnika. Od ove četvorice uložio je samo P. D., umirovljeni c. kr. sudbeni pristav, pritužbu proti toj odluci na c. kralj. prizivno sudište u Zadru, koje je odlukom od 12. studenoga iste godine br. 4140 izreklo:

Vidiv, da je odbor odvjetničke komore odlukom od 10. listopada 1891 br. 75 motu proprio dao utočnika brisati iz imenika odvjetničkih kandidata, a to za to, što je već navršio propisano vrieme prakse, koje se zahtjeva; vidiv, da iz propisa §§ 28 i 30 odvjetničkog reda, pridodanog zakonu od 6. srpnja 1868 br. 96 d. z. l., proizlazi, da odbor odvjetničke komore izpituje, da li je kandidat zadovoljio svim uvjetom, propisanim za nastup sudbene prakse, ter može i uzkratiti za to njegov upis kao odvjetničkog kandidata; s druge strane, što se dotičnog brisanja tiče, odbor može bezuvjetno odrediti brisanje, kada sazna, da je praksa dovršena; vidiv, da u rečenom zakonu neima nikakvog propisa, koji bi odboru naložio, da nad tim bdije, da nebi u imenik unešeni

stanovitom razdobju pratimo, inače lahko dolazimo do teoretičko možda opravdane, ali u istinu varave slike. To nam potvrdjuje i povjest pitanja državljanstva od nagode počam do danas. Sr. takodjer Affolter: Grundzüge des allgemeinen Staatsrechts, Stuttgart, 1892, p. 15, op. 12: „Es wird die Zukunftserscheinung in jedem Bundesstaate sein, dass es nur noch ein gesammtstaatliches Bürgerrecht giebt, bezw. dass das Unterworfensein unter die gliedstaatliche Rechtsordnung lediglich nur durch örtliche Beziehungen (Wohnsitz) festgestellt wird".

Digitized by Google

bili kandidati, koji su navršili potriebito vrieme prakse, i koji bi ga ovlastio, da svojevoljno odredi dotično brisanje; vidiv, da se dakle u pomanjkanju takovih zakonskih odredaba imade držati, da za odvjetničke kandidate neima nikakvog ograničenja glede dobe prakse, i da je odbor odvjetničke komore jedino pozvan, da u očevidnosti drži upis kandidata sve dotle, dok ne bude s druge koje strane potaknuto njihovo brisanje; vidiv, da proti postupanju rečenog odbora stoji i propis § 2 zakona od 10. rujna 1885 broj 136 d. z. l., gdje je praksa sudbenih vježbenika izrično ograničena na same dvie godine, pa kad bi zakonodavac naumio bio izdati analognu kakovu odredbu glede kandidata odvjetničtva, doista bi ju bio naročito naveo u istom zakonu; vidiv za to, da postupanje odbora, jer u zakonu ne utemeljeno, ne smije biti niti uvaženo niti odobreno, uvažen je utok i preinakom odluke odbora odvjetničke komore zadarske, pozvan je odbor, da i nadalje utočnika vodi u imeniku odvjetničkih kandidata, odustav od dotične bilježke u imeniku, po kojoj bi njegova praksa dovršena bila uslied navedene odluke.

Proti ovoj odluci c. kralj. prizivnog sudišta dalmatinskog podnio je odbor odvjetničke komore zadarske utok na c. kr. vrhovno sudište u Beču, koje je odlukom od 26. siečnja 1892 br. 459 izreklo:

Vidiv, da zakon od 6. srpnja 1868 br. 96 d. z. l. ustanovljuje doista minimum za odvjetničku praksu, ali da ne ograničuje trajanje iste; — vidiv, da je slučaj takav predvidjen i u ministarskoj naredbi od 5. studenoga 1883 br. 3004; — vidiv §§ 14—17 zakona od 1. travnja 1872 br. 40 d. z. l. i uvaživ razloge navedene po c. kralj. prizivnom sudištu, obnašlo je odputiti utok i potvrditi odluku c. kr. prizivnog sudišta dalmatins'.og. Priobćio *D.*

Uknjiženi vlastnik nekretnina, koji po § 523 ogz. podigne tužbu na priznanje neobstojnosti prava služnosti, nema dokazati ino, već prisvojenje prava od strane tuženika.

U parnici suprugâ K. kao gruntovnih vlastnika nekretnina z. broj 223 obć. Sredice proti M. St., u kojoj tužitelji upraviše tužbovni zahtjev onamo, da je tuženik dužan priznati, da mu nepripada pravo služnosti kolnika preko njihovih nekretnina parc. br. 269 vrta i parc. br. 49 dvora, koje si pravo tuženik prisvaja, odputio je kr. kotar. sud u B. osudom od 15. veljače 1889 broj 1227 tužitelje sa gornjim petitom, i to navlastito s razloga, što je tuženik, koji priznaje prisvojenje prepornog prava, po svjedocih dokazao, da su on i odnosno prednik njegov jur preko 30 godina u neprokidnom uživanju služnosti, te je s toga po § 1470 o. g. z. dosjelošću pravo služnosti stekao.

Usljed priziva tužitelja suprugâ K. preinačio je kr. banski stol presudom od 9. rujna 1891 br. 19.825 osudu kr. kotar. suda, te je po za-

Digitized by Google

htjevu tužbe sudio „da je tuženik dužan priznati neobstojnost prava služnosti kolnika preko tužiteljskih nekretnina, te se ima kaniti svakog dalnjeg vršenja tog prava, dočim je podjedno sudjeno na preboj parbenih troškova i to uvaženjem sliedećih razloga:

Preporno je jedino medju strankami, da li je tuženi dosjelošću stekao pravo služnosti kolnika ili ne. Tuženi tvrdi, da je to pravo stekao tim, što se je on sa svojimi prednici vozio po tužiteljevom gruntu preko 30 godina. To je takodjer ustanovljeno kroz svjedoke. Istina je i to, da onaj, koji izvodi svoje pravo vlastnosti od tuda, što je u posjedu kroz 30 godina, nema gledom na propis § 1477 ogz. dokazati zakonitog naslova stečenja svoga. Nu dokazati mora svakako, da je bio kroz to vrieme u posjedu onoga, što tvrdi, da je stekao.

Pita se po tom, da li je tuženi bio u posjedu uztvrdjenog po njemu prava služnosti.

Da se to uztvrditi uzmogne, nije dovoljno, da on dokaže, da se je vozio preko upitne zemlje, nego on mora prema propisu § 313 ogz. takodjer dokazati, da je na koji od spomenutih u tom § načina došao u posjed toga prava.

Nu tuženi ni sam ne tvrdi, da su njegovi prednici dne 3. rujna 1859 ili prije izrično zahtjevali od tadanjih vlastnika tužiteljevih nekretnina dopuštenje kolnika kao služnost, ili da bi tadanji vlastnik tih nekretnina izrično dozvolio otvorenje kolnika.

Da je muče dozvoljeno izvršivanje prava služnosti kolnika, nemože se uzeti, jer kako proizlazi iz izkaza Milke S. bivše kroz 16 godina vlastnice tužiteljevih nekretnina, vozili su se prepornim putem, ne samo tuženi, nego i drugi ljudi, pa nije vlastnik (tužitelj i njegovi prednici) mogao znati, da vlastnici tuženikovog zemljišta vozeći se tada kao i drugi ljudi, — to rade voljom izvršivati privatno svoje pravo služnosti kolnika.

Uz to morao bi tuženi u nazočnom slučaju gledom na propis § 1500 ogz. još i navesti, te dokazati takove činjenice, iz kojih bi sudac mogao zaključiti, da su tužitelji u doba kupa više spomenutih nekretnina znali ili znati mogli, da je tuženi jur dosielošću stekao pravo služnosti kolnika. Jer od tuda, što je možda tužitelj vidio, da se tuženi vozi preko njegova grunta, ne sliedi još, da je morao znati, da ovaj (tuženi) to čini kao pripadajuće mu pravo. A samo onda, kada bi tužitelj, kupujuć gruntovno neobterećeno zemljište, ipak znao, da tuženomu pripada na to zemljište pravo služnosti, moglo bi se reći, da nije, povjerovav javnim knjigam, kupio neobterećeno zemljište.

Presudom od 26. veljače 1892 br. 4204 odputio je kr. stol sedmorice previd tuženika M. St., te je u cjelosti potvrdio osudu banskoga stola i to iz navedenih, kao i iz sljedećih dalnjih razloga:

Digitized by Google

Po § 1500 o. g. z. nemože biti pravo, stečeno dosjelošću, na štetu onomu, koji si je, oslanjajuć se na javne knjige, kakovu stvar ili pravo pribavio, i to prije, nego li je bilo uknjiženo pravo dosjelošću stečeno.

Tuženik dokazao je istina, da je stekao pravo služnosti kolnika preko tužiteljevih nekretnina tim, što je on, odnosno što su prednici njegovi vozili preko 30 godina po tužiteljevom gruntu, nu niti je dokazao, da je na koji u § 313 ogz. spomenutih načina došao u posjed prava, koje si posvaja, niti je pružio valjan dokaz o tom, da je tužitelj za obstojatnost služnosti znao u času, kada je postao gruntovnim vlastnikom tih nekretnina, navlastito nepredleži dokazano, da je tužitelj znati morao, da je tuženik, čije pravo u javnih knjigah unešeno nije, pravo služnosti dosjelošću stekao. *A. Vancaš.*

Previsoko dosudjeni parbeni trošak u maličnoj parnici razlog je ništetnosti po § 75 toč. 9 bag. postupka.

Na žalbu ništovnu odvjet. K. F. kao zastupnika tuženika A. B. u maličnoj parnici J. Ž. proti njemu pto. 59 for. 4 novč., u kojoj je kralj. kot. sud u N. osudom od 4. prosinca 1891 br. 6357 udovoljio tužbenom zahtjevu i osudio tuženika na izplatu parbenoga troška od 35 for., obnašao je kralj. banski stol rješitbom od 2. ožujka 1892 broj 1576 „vidiv, da je napadnuta osuda u stvari glavnoj dovoljno obrazložena, a da ne predleži slučaj ništetnosti, a niti očite nepravde, a to tim manje, što tuženik sam priznaje, da je tužiteljeva utužena tražbina na temelju medjusobnog obračuna izpravna, zatim što je do dana obračuna, naročito pako od dana podnesene tužbe do dana razprave dosta vremena imao, da dokazna sredstva za utemeljenje uztvrdjene svoje protutražbine sabere, a što ni u žalbi nije u pravcu tom dokazala ponudio, — žalbu tu u pogledu stvari glavne zabaciti; vidiv pako, da je tužitelju za trokratni pristup k sudu i za odgodnu molbu previsoki trošak dopitan, koji trošak u razmjerju s utuženom svotom ne stoji, niti odgovara propisom § 71 m. p., — napadnutu osudu u pogledu dosudjenog tužitelju troška, davši žalbi u pravcu tom mjesta, po § 759 m. p. kao ništetnu ukinuti i kot. sudu naložiti, da glede zahtjevane naknade parbenoga troška novu osudu izreče". Pr. *D. Tončić.*

K tumačenju naredbe ministarstva pravosudja od 18. srpnja 1859 br. 88 zem. vladnog lista.

U predmetu molbe štedionice u O. po odvjetniku dru. W. proti Mariji U. za ovrhu do osiguranja sekvestracijom založenih nekretnina gruntovnog uložka broj 1462 občine O. radi dužnih 1200 for. spp., odbio je sudbeni stol u O. odlukom od 30. svibnja 1891 br. 3180 moliteljicu sa stavljenim zahtjevom.

Digitized by Google

Uslied utoka moliteljice proti toj odluci izdao je kralj. banski stol sliedeće riešenje od 5. kolovoza 1891 br. 16.790:

Vidiv, da odgovara podpuno pravnim načelom, kad zakon propisuje, da onaj — koji se je pri sklapanju zajmovne pogodbe ili kasnije zadovoljio sa danim zalogom i tim priznao dostatnost istog — ima dokazati nedostatnost tga ugovorenog zaloga, kada zahtjeva još i drugi zalog, koju mu dužnik nije obvezan dati po sklopljenom izmedju stranaka ugovoru, dočim bi se postupalo skroz i skroz proti tim načelom (pravnim), a i jasnim propisom §§ 447, 449 i 457 ogz., zatim §§ 390, 391 i 526 gpp., kada bi se zahtjevalo, da on (ovrhovoditelj) dokaže nedostatnost zaloga svoga i ondje, gdje on — kao što u nazočnom slučaju — ni ne vodi ovrhe na sve ono, na što je već po ugovoru ovlašten voditi ovrhu, već samo na dio toga ugovorenog zaloga; vidiv, da se po svem tom ustanova § 4 naredbe ministra pravosudja od 18. srpnja 1859 broj 88 zem. vladnog lista, o dokazu nedostatnosti zaloga ne može ticati slučajeva, gdje se samo moli ovrha do osiguranja sekvestracijom založenih nekretnina, već samo onih, gdje se uz sekvestraciju već danog ugovorenog zaloga moli još i dozvola dalnjeg zaloga; obnašao je povodom utoka ukinuti napadnutu odluku prve molbe i naložiti, da uzme molbu iznova u pretres i rieši mimo neosnovanog razloga.

Uslied utoka M. U. izdao je kr. stol sedmorice dne 26. studenoga 1891 pod brojem 3761 sliedeću vrhovnu rješitbu:

Kralj. stol sedmorice uvaživ, da propis § 4 ministarske naredbe od 18. srpnja 1859 br. 130 i 131 d. z. l. o pravu vodjenja ovrhe za osiguranje potiče iz temeljnih ustanova §§ 447, 1342 i 1343 ogz., pa da s toga ima biti u suglasju s onimi zakonskimi ustanovami, koje normiraju dostatnost sigurnosti, dane za pokriće koje obveze (§ 458 i 1374 ogz.); uvaživ, da po tom pravo tužitelja na ovrhu radi osiguranja utužene tražbine na imovinu tuženikovu plienitbom i procjenom ili sekvestracijom stvari pokretnih ili nepokretnih ne može nadilaziti obseg gore citiranih zakonskih ustanova u pogledu dostatnosti sigurnosti za tu tražbinu; uvaživ, da za to ograničenje prava tužitelja, da ne može tražiti ovrhu za osiguranje u mjeri nadilazećoj potrebu podpunog osiguranja tužbom potjerane tražbine i kamata, — govore i propisi § 7 (alineja zadnja) ministarske naredbe od 16. veljače 1858 br. 26 d. z. l., zatim §§ 4 i 6 ministarske naredbe od 18. srpnja 1859 br. 130 d. z. l., konačno i ustanova § 394 gpp.; uvaživ napokon, da sekvestracija na plodove založene stvari involvira dispoziciju sa zalogom na štetu tuženoga vlastnika založene stvari, a na korist tužećeg vjerovnika u toliko, u koliko se sekvestracijom oduzima tuženiku slobodno razpolaganje sa plodovi založene stvari, koje mu pravo po § 457 ogz. pristoji, dočim se s druge strane sekvestriranimi i od založene stvari razlučenimi plodovi sam zalog u korist tužitelja pove-

Digitized by Google

ćava, — prema čemu je potonji svakako dužan vjerodostojno dokazati (§ 4 in fine ministarske naredbe od 18. srpnja 1859), da je vriednost same založene stvari bez zatražene sekvestracije njezinih plodova za podpuno namirenje utužene tražbine nedostatna; obnašao je uslied utoka M. U. uz ukinuće napadnute odluke banskoga stola restituirati onu suda prve molbe s tim, da imade troškove utočne u pomanjkanju uvjeta § 316 gpp. nositi sama utjecateljica. —*a*—

B. Kazneno.

Potvrdnica željeznička (recepis) o predanoj po putniku prtljagi za prevoz može biti sredstvom za izvedenje kradnje.

Kralj. sudbeni stol u Z. izrekao je dne 28. travnja 1891 broj 2888 kz. sljedeću osudu:

Petronila B. kriva je, da je koncem mjeseca siečnja 1891 u Zagrebu u bolnici milosrdne braće bez privole M. Š., koja je težko bolestna u bezsvjestici bila, dakle prigodom nesreće, koja je nju napose snašla, a svoje koristi radi izpod jastuka uzela recepis vrhu predane na željeznici prtljage, zatim s ovim na donosnika glasećim recepisom podigla i uzela na željezničkoj postaji u Z. zaključani kovčeg M. Š., a iz kovčega, koji je silom otvorila, raznu njezinu robu, rubeninu, obuću, novac i neke sitnarije u ukupnoj vriednosti od 28 for., te je tim počinila zločinstvo kradnje, označeno u §§ 171 i 174 I. c. i II. c. kz., te se osudjuje po § 178 uporabom §§ 54 i 55 kz. na težku tamnicu od dva mjeseca.

Proti toj osudi izvela je okrivljenica žalbu ništovnu s prizivom i navela u jezgri sljedeće:

Napadam osudu kao ništetnu na osnovu točke 10 § 277 kp.

Sudište uzimlje dokazanim, da sam uzela bez privole posjednice recepis željezničkog poduzeća i tada njim izposlovala izdanje dotične zavodu tom za prevoz povjerene robe.

Tim je uzeto dokazanim, da nisam dotičnu robu uzela iz posjeda navodne oštećenice, već da sam do istog došla privolom željezničkog činovnika, koga sam pokazanjem recepisa zavela u bludnju, da sam na dignuće ovlaštena osoba.

Dotični željeznički činovnik nebi bio izdao kovčeg, da je samo slutio način, kako sam do recepisa došla; u tom pako leži nedvojbeno dokazano, da je željezničko poduzeće sve dotle, dok robu ne izda u posjedu ili barem u držanju iste, a ne dotični predatelj, jer s robom razpolagati može.

Obzirom na navedeno može se u nazočnom slučaju govoriti samo o prekršaju prevare, a pošto je taj čin kvalificiran kao zločinstvo kradnje, to je zakon povriedjen krivom uporabom istoga.

Digitized by Google

Kr. stol sedmorice izdao je dne 14. studenoga 1891 br. 2522 svoju vrhovnu osudu, kojom je prvosudna osuda u cielosti potvrdjena i to iz sliedećih razloga:

Obtuženica napada osudu prvoga suda kano ništovnu, jer da ne predleži u činu njezinom zločinstvo kradnje, već samo prekršaj prevare (toč. 10 § 277 kp.).

Žalba ova nije uvaživa, jer pri inkriminiranom činu bila je nakana obtuženice, da si prisvoji robu oštećenice, a ne recepis vrhu iste.

Okolnost, da je dotičnim recepisom željezničkoga činovnika u bludnju zavela, da joj izda robu, nije za prosudjenje čina odlučna, jer to zavedenje u bludnju bijaše samo sredstvo za izvedenje kradnje, a ne samostalno kažnjivo djelo.

S tih razloga valja žalbu ništovnu po § 282 IV. b. kp. zabaciti.

—*a*—

Mora li punomoćnik privatnoga učestnika na glavnoj razpravi biti upisan u imenik branitelja u kaznenih stvarih? (§ 38 kp.).

Pred kr. sudbenim stolom kao kaznenim sudom u Z. obdržavana je glavna razprava proti M. M-u radi zločinstva težke tjelesne ozlede na štetu F. M-a, koji se je kao priv. učestnik pridružio kaznenom progonu, ter izdao odvjetničkom perovodji D. punomoć, da ga na glavnoj razpravi zastupa, naročito, da stavi predlog o privatno-pravnih tražbinah. Ozledjenik i priv. učestnik F. M., koji je na glavnoj razpravi saslušan kao svjedok, na pitanje predsjedatelja senata, koliku traži odštetu, reče, da će istu predložiti i obrazložiti njegov punomoćnik.

Kad je predsjedatelj podielio rieč punomoćniku priv. učestnika, upita zastupnik državnog odvjetničtva, da li je D. upisan u imenik branitelja u kaznenih stvarih, pa kad je dobio niečni odgovor, uzprotivi se tomu, da punomoćnik D. zastupa priv. učestnika, jer da pred sudbenimi stolovi, kao kaznenimi sudovi mogu zastupati samo u listinu branitelja upisani, to načelo, da vriedi obćenito, dakle i za punomoćnike priv. učestnika, u nazočnom slučaju tim više, jer sam privatni učestnik prisustvuje razpravi.

Branitelj obtuženika dr. Z. opaža, da § 38 kp. izrično veli „privatni tužitelj i privatni učestnik . . . mogu vršiti svoju stvar sami ili po punomoćniku“ i dodaje: „i uzeti sebi pravnoga zagovornika izmedju branitelja uvrštenih u listinu“. Zakon je dakle jasan, t. j. uzeti si punomoćnika izmedju branitelja u kaznenih stvarih jest fakultativna, a nipošto imperativna ustanova.

Na opazku zastupnika drž. odvjetničtva, da priv. učestnik prisustvuje razpravi, odvraća dr. Z., da je isti na razpravu pozvan kao svjedok, a kao takov nemože prisustvovati cieloj razpravi, po tom mu dakle pristoji pravo

Digitized by Google

izabrati si punomoćnika, koji će pratiti cieli tok razprave i na tom temelju postaviti zahtjev privatno-pravnih tražbina.

Sud pridružio se ovom potonjem mnienju, ter izrekao zaključak, da punomoćnik priv. učestnika nemora biti uvršten u listinu branitelja. — Zastupnik drž. odvjetničtva prijavio je ništovnu žalbu.

Državno odvjetničtvo nije izvelo prijavljenu ništovnu žalbu, pa tako nemamo za taj slučaj mnienja kasacionalnog sudišta, što se može žaliti tim više, što se niti u nijednoj sbirci riešitba vrhovnog bečkog sudišta ne nalazi riešitba, u kojoj bi isto vrhovno sudište izrazilo svoje mnienje o sličnom pitanju. Priobćio *Zvonimir Derenčin.*

Iz upravne prakse.

Političke su oblasti nadležne suditi o naknadi štete, nastale s požara šume, koja je prouzrokovana željezničkim prometom i u onom slučaju, ako nije poveden redarstveno-kazneni postupak. — Proti ravnateljstvu željeznice neima mjesta redarstveno-kaznenom postupku.

Ravnateljstvo kr. ugar. državnih željeznica bilo je po nižih upravnih obiastih radi požara šume, prouzrokovana vrcanjem iskara iz lokomotive odsudjeno po §§ 44 i 68 šumskoga zakona od 3. prosinca 1852 proglašenoga za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju ces. patentom od 24. lipnja 1857 na novčanu globu i na naknadu štete. Ravnateljstvo je prigovorilo, da je osuda na globu u obće neumjestna, a pitanje o naknadi štete da ne spada pred političke oblasti, već pred sud.

Kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove izrekla je riešenjem od 23. siečnja 1892 broj 39.547, da se proti ravnateljstvu kazna izreći ne može, nu da presuda ob odšteti pripada političkim oblastim.

Razlozi k tomu riešenju jesu u bitnosti ovi:

Subjektom čina kažnjivih po zakonu kaznenom ili po redarstvenih zakonih može biti samo čovjek, individuum, a nipošto juristička osoba (država, občina, družtvo itd.), ni organi jurističkih osoba (uredi, ravnateljstva družtva itd.). Juristička osoba, jer ima samo fingiranu osobnost, nemože kažnjena biti, na njoj se nemože kazna izvršiti.

Po § 44 al. 2 stavka 2 šumskoga zakona mogu doduše političke oblasti radi šumskih požara povesti i redarstveno-kazneni postupak, ako neima mjesta uporabi kaznenoga zakona, nu mogu po al. 2 stavak 1 cit. § bez toga postupka izviditi i suditi glede odštete.

Tu, kao što i glede poljskih šteta (§ 4—6 zakona od 14. siečnja 1873 o poljskom redarstvu) nije odštetno pitanje adhaesija redarstveno-kaznenoga postupka, pa su političke oblasti nadležne suditi ob odšteti i posebice, sasma neovisno od kaznenoga postupka.

Digitized by Google

U drugoj stavci § 44 šum. zak. sadržana je obćenita ustanova, da u slučaju, ako se po zanemarenju opreza kod uporabe predmeta, pogibeljnih radi vatre, ili po inakoj krivnji porode štete od vatre, ima onaj, koji tomu bude kriv, naknaditi štetu od tuda nastavšu.

Izrečenje kazni nije preduslov za naknadu štete, jer takova može, ali nemora da bude izrečena. Neima naročite zakonske ustanove, koja bi odredjivala, da su političke oblasti nadležne izricati presude glede šumskih odšteta samo u takovih slučajevih, gdje izriču kazneno-redarstvenu presudu. Takovo tumačenje zakona stajalo bi posve u opreci s gore razloženom 2. stavkom § 44 šum. zak., a osim toga i s § 72, iz kojega jasno proizlazi, da se u njem sadržana ustanova glede naknade štete proteže i na takove slučajeve, gdje predleži učin, koji je doduše objektivno kažnjiv po šumskom zakonu, nu gdje ipak subjektivno neima mjesta kažnjivosti.

Zemaljske sgrade, koje su zemaljskim činovnikom doznačene kao stanovi u naravi, nepodpadaju najamnoj kućarini.

(Rješenje kr. ugar. financ. upravnoga sudišta od 10. rujna 1891 br. 11.998).

Kr. ugar. financ. upravno sudište potvrdilo je zaključak upravnoga odbora županije zagrebačke, kojim je izrečeno, da se odpisati ima najamna kućarina, propisana od stanova, koji su zemaljskim činovnikom u zemalj. sgradah u naravi doznačeni.

Razlozi: Mogućnost, kontemplirana u § 80 uredovne sbirke zakona i propisah o izravnih porezih od god. 1888, nemože se uporaviti na nazočni slučaj. Tamo se naime u savezu s § 79, slovećim o iznajmljenih i na tom naslovu porezu podvrženih državnih sgrada — radi o poreznoj dužnosti onih državnih sgrada, koje državni činovnici ili ini namješteni u najam uzmu za svotu, koja stanarini njihovoj odgovara ili za manju ili veću od te svote. Preduvjet porezne obveze dakle je to, da stan bude iznajmljen, i da dotični državni činovnik u ime prepuštenja stana opet prema najamnomu utanačenju — bud svoju stanarinu prepušta, bud pako manje od iste plaća, dogodice na istu nadoplaćuje. Prepuštanje stanarine dakle nadomještuje najamninu.

Kako se iz toga vidi, predpostavlja § 80 najamni odnošaj, a da se stvori najamni odnošaj, nuždno je pravno uzajamna volja i privola dvijuh stranaka. U nazočnom slučaju, kako se iz spisa vidi, takov najamni odnošaj ne postoji. Odnosne stanove ne može zauzeti ma koji činovnik, niti onda, ako prepušta isto toliku stanarinu, nego je po nadležnoj višoj oblasti naredbom odredjeno, koji činovnici imadu dotične stanove zauzeti.

Pošto to dakle biva usljed jednostrane odredbe više oblasti, prikazuje se stvar tako, kao da je nadležna oblast stanarinu dotičnih činovnika

Digitized by Google

privremeno obustavila i dotične stanove privremeno kao stanove u naravi odredila, na nikoji način pako nemože biti govora o najamnom odnošaju izmedju dotičnih činovnika i države, jer kako je već rečeno, faktično stanje nije posliedak dogovaranja dvijuh stranaka, nego jednostrane odredbe nadležne oblasti. Usljed svega toga valjalo je u gornjem smislu odlučili.

SVAŠTICE.

(Zakonodavni rad na polju pravosudja u Ugarskoj). Ugarski ministar pravosudja Szilágyi najavio je u financijalnom odboru zastupničke kuće ugarskoga sabora, da će saboru biti podnešene na ustavno pretresivanje tečajem sadanje saborske periode sljedeće zakonske osnove: o modifikaciji mirovinskoga zakona od god. 1885, ob uredjenju posjeda u Erdelju, o sumarnom postupku, ob unosu u gruntovnicu faktičnoga posjednika, o modifikaciji i nadopunjenju zakona, koji se tiču postupka kod ostavinskih razprava, ob opomenbenom postupku; zatim će se podnieti novela ka kaznenom zakonu, nadalje osnova o modifikaciji ovršnoga zakona i napokon o modifikaciji disciplinarnoga zakona za sudce i državne odvjetnike. Nadalje imat će sabor u sadanjem zasjedanju pretresti jošte i sljedeće zakonske osnove: o kaznenom postupku, nadopunjenu postupkom pred porotnimi sudovi, o parbenom postupku, ob obiteljskom pravu zajedno s nasljednim pravom i napokon osnovu ob odvjetničkom redu.

(Mirovinski zakon.) Zakon od 10. ožujka 1892 ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednika i službenika u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udova i sirota, stupio je u život dana 2. travnja 1892. Ustanove toga zakona znatno su različne od dosadanjih propisa, raztrešenih po raznih zakonih, naredbah i dekretih, a ovdje ćemo navesti samo glavnije razlike, iz kojih se jasno razabire, da su naši činovnici u pogledu njihove obskrbe, kao i njihove udove i sirote po novom zakonu mnogo bolje situirani. Po novom zakonu dobiva umirovljenik u ime mirovine iza navršenih 10 godina službe 40% posljednje plaće, a zatim za svaku dalju službenu godinu dobiva profesor ili učitelj 3%, a svaki ini urednik ili službenik 2% od posljednje plaće tako, da iza navršene 30., odnosno 40. godine službe dosegne mirovina podpuni iznos posljednje plaće. Ovimi ustanovami povoljnije su situirani naročito oni službenici, koji postanu nesposobni za službovanje iza kraćeg vremena službovanja. I uvjeti za umirovljenje mnogo su povoljniji, jer činovnik, koji je navršio 65. godinu života ili je navršio 30, odnosno 40 godina službe, ima pravo zahtjevati mirovinu, a da netreba dokazati fizičnu nesposobnost za službu. Za niže službenike odmjerivala se je po prijašnjih propisih samo dnevna provizija izmedju 19 i 27 novč. na dan, dočim će po novom zakonu i ovi dobivati

Digitized by Google

mirovinu u odsjecih od 10 godina sa $^1/_3$, $^1/_2$, $^3/_4$ i $^4/_4$ posljednje plaće. Udovice i sirote svih činovnika imadu pravo na obskrbu već iza petgodišnjega službovanja supruga, odnosno otca, te dobiva supruga mirovinu bez obzira na plaću i rang pokojnoga supruga prema plaći njegovoj i to od plaće u iznosu od 600 for. 50%, a preko toga 20%. Djeca, kojih ima biti najmanje troje, dobivaju svako $^1/_6$ udovičke mirovine u ime uzgojnine, koja nemože biti veća od udovičke mirovine, ako je i više od šestero djece. Sirote bez roditelja dobivaju poldrugostruki iznos one uzgojnine, koja pripada djeci bez otca. Nova je sasvim ustanova glede pogrebnine, koju dobiva obitelj pokojnoga činovnika bez obzira na njegovu plaću i rang u jedno, dvo ili tromjesečnom iznosu posljednje plaće ili mirovine pokojnikove, prema razmjerju godišnje plaće ili mirovine. Napokon znamenite su pogodnosti za urednike i službenike, te njihove obitelji, ako urednik u vršenju službe nastrada ili pogine.

Posebno izdanje mirovinskoga zakona sa skrižaljkami za proračunavanje trajnih obskrbah te sa stvarnim i alfabetičkim našastnikom, izdala je u sgodnom formatu knjižara Lavoslava Hartmanna (Kugli i Deutsch), gdje se dobiva uz cienu od 30 novč.

KNJIŽEVNE OBZNANE.

Правник, лист за правне и државне науке, svezka 3, mart 1892 sadržaje: Da li nam treba još jedno odeljenje apelacionog suda, od Sv. Janjića. — O značenju čl. 38 ustava, od St. Maksimovića — Opštinska samouprava i vaš opštinski zakon (nastavak), od Miličevića. — Zaštita trgovinskih žigova (svršetak), od M. St. Markovića. — O promjeni stečajnoga reda, od Ignje Wagnera (pretiskano iz „Mjesečnika“). — Gradja za pravnu istoriju. I. Iz arkiva apelacionog suda, deo prvi: O braku, saobštava dr. Dimitrijević. — Iz sudnice. — Pobude u rešenjima državnog saveta. — Iz pravničkoga odbora. — Književni pregled. — Glasnik. — Ponoć (iz Tasinih beležaka) III. Razbojnička jazbina.

Mi ćemo i u buduće našim čitateljem svaki put priobćiti sadržaj našega biogradskoga druga, jer smo uvjereni, da će naše čitatelje zanimati, a nadamo se, da će i gdjekojega ponukati, da se na ovaj list, koji ponovno toplo preporučamo, predplati.

Umoljavamo hrvatske pravničke pisce, da svoja djela šalju i uredničtvu „Pravnika“ u Biograd, da ih u svom listu srbskoj čitalačkoj publici obznani, jer će se time bez dvojbe proširiti broj čitalaca, koji je žali bože s ove i s one strane dosta neznatan; a podjedno molimo našeg kolegu u Biogradu, da isto umoli srpske pravničke pisce glede uredničtva

Digitized by Google

„Mjesečnika", koje će drage volje svaku srpsku pravničku publikaciju u „Mjesečniku" objaviti.

Die Arbeiterschutzgesetzgebung in Portugal, Belgien und der Niederlanden, von Dr. Vladimir Pappafava, Zara, 1892 (Waditzka). U ovoj monografiji govori pisac o novijem zakonodavstvu, kojim se zaštićuju radnici, i to najprije o portugalskom zakonu od 14. kolovoza 1889 ob ustrojenju obrtničkih obraničkih sudova, onda o belgijskom zakonu od 23. rujna 1889 o radnji žena, dječaka izmedju 14. i 16. godine i djece izpod 14. godine u obrtničkih etablessementih i konačno o nizozemskom zakonu od 5. svibnja 1889 o nuždnih mjerah, da se ograniči prekomjeran i pogibeljan rad mladjahnih radnika i žena. Oba ova zadnja zakona bave se u glavnom uredjenjem vremena radnje.

Mi upozorujemo naše čitatelje na ovu važnu i veoma zanimivu publikaciju našega uvaženoga, darovitoga i produktivnoga pisca.

Stenograf, glasilo hrvatskog stenografskog družtva u Zagrebu, br. 1, god. II. sadržaje: Franjo Sauer-Gabelsberger, životopisna crtica s veoma liepom slikom Gabelsbergerovom. — Hrvatska stenografija. — Uzpravno pismo i stenografija. — Upozorujemo ponovno naše mladje pravnike na ovaj strukovni list, koji je ovim brojem evo sretno koraknuo u drugu godinu. Stenograf izlazi svakog mjeseca izim kolovoza i rujna. Članovi stenografskog družtva dobivaju list bezplatno, a za nečlanove je predplata 2 f., za djake 1 f. na godinu. Svi brojevi od prošle godine mogu se dobiti.

Kako je postala hrvatsko-ugarska nagoda? od Jovana baruna Živkovića, Zagreb 1892. (Knjižara dioničke tiskare). Ciena 60 novč.

VIESTNIK.

(Enketa kod kr. državnoga nadodvjetničtva.) Dozvolom Njegove preuzvišenosti gospodina bana sazvao je presvjetli gospodin kr. državni nadodvjetnik Otto Spitzer sve državne odvjetnike Hrvatske i Slavonije za 1. svibnja o. g. u Zagreb u enketu, koja je pod njegovim predsjedanjem uz prisutnost izaslanika vis. kr. zemaljske vlade odsječnoga savjetnika gospodina Vladimira Mažuranića, sudbenoga pristava, dodieljena na službovanje kr. vladnomu odjelu za pravosudje, dra. Josipa Šilovića, zamjenikâ državnoga nadodvjetnika gosp. dra. Nikodema Jakšića i Gjure Mihajlovića i državnih odvjetnika gg. Tome pl. Kraljevića, Markovca, Davile, Brosana, Gjuričića, Alkovića, dra. Salaja, pl. Kissa i Simunovića, te zamjenika drž. odvjetnika Fr. Vidmara kao perovodje svoje sjednice od 1. do 7. svibnja t. g. obdržavana. Predmet viećanja te enkete bio jest: da se postigne jednolik, pravilan način postupka za državna odvjetničtva pri uporabi karnostnoga zakona za pravosudne činovnike od 10. prosinca g. 1890 pred karnostnimi sudovi; te isto tako viećanje o važnijih spornih pitanjih kod uporabe kaznenoga postupnika, da sva državna

Digitized by Google

odvjetničtva, koliko im daje kazneno proeesualno pravo zakonita uticaja, jednoliko, pravilno postupaju.

Koliko se za sad može kazati, pokazao je uspjeh, da je saziv te enkete bio potreban i koristan, te će se stvorene resolucije vis. vladi predložiti, a svojedobno i širem občinstvu putem našega lista „Mjesečnika" do znanja staviti.

(Sjednica upravnoga odbora pravničkoga družtva.) Dana 5. travnja 1892 imao je upravni odbor pravničkoga družtva rodovitu mjesečnu sjednicu, u kojoj je ponajprije javio predsjednik presvjetli gospodin dr. Franjo Burgstaller Remetski, da je s družtvenim tajnikom preuzvišenomu gospodinu banu Dragutinu grofu Khuenu-Héderváryu predao „Mjesečnik" od godine 1891, opredieljen za knjižnicu Njegovoga Veličanstva, ter da je tom sgodom preporučio družtvo blagonaklonosti Njegove Preuzvišenosti. U istoj sjednici izvjestio je blagajnik o stanju blagajne, ter su napokon primljeni sljedeći novi članovi: Antun Šicha, sudski pristav kod okružnogn suda u Doljnjoj Tuzli, Izidor Lichtenberger, odvjetnički perovodja u Zagrebu, Eduard Šmit, kot. pristav kod kr. županijske oblasti u Zagrebu, Dušan pl. Barac, sudbeni pristav u Dugomselu, Eugen vitez Gayer, zamjenik državnoga odvjetnika u Zagrebu, Albert Predojević, odvjetnički perovodja u Zagrebu i dr. Gjuro Gruber, odvjetnik u Varaždinu.

(Pravo odvjetovanja) u obsegu banskoga stola podieljeno je dru. Gjuri *Gruberu* sa sjedištem u Varaždinu i dru. Gigi *Avakumoviću* sa sjedištem u Zemunu.

(Uredovne sbirke naredaba pravosudne struke) svezka IV. brojevi 393 do 416 izdani i razposlani su dana 11. veljače 1892. Sadržaj tih izašlih brojeva jest sljedeći: Br. 394. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, izdana sporazumno s kralj. vladnim odjelom za unutarnje poslove, od 17. svibnja 1891 broj 5296, kojom se nadopunjuje propis § 14 naredbe od 16. prosinca 1889 br. 47.318 o provedbi potajno razdieljenih zadruga (br. 73 sbor.).

Br. 395. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 4. srpnja 1891 broj 4381, u pogledu topografiranja čestica prigodom zemljištnih dioba.

Br. 396. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 28. ožujka 1891 br. 3131, kojom se nadopunjuju, odnosno promjenjuju propisi §§ 10 i 14 provedbenoga naputka oe 24. prosinca 1876 br. 5715 (br. 2 skornika 1877) k zakonu zd 16. rujna 1876 (br. 80 sbornika) o sastavljanju gruntovnih uložaka, u pogledu gruntovnih izpravaka prigodom sastavljanja gruntovnih uložaka.

Br. 397. Izkaz poreznih občina i plemićkih dobara, za koje se imadu uslied naredbe kralj. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 18. travnja 1891 br. 4143, predati novo sastavljeni gruntovni ulošci nadležnim sudovom.

Br. 398. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 15. listopada 1891 broj 11.807, glede obavješćivanja političkih oblastih o stavnih obvezanicih, koji se nalaze u zatvoru.

Br. 399. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 23. kolovoza 1891 broj 8884, glede dostavljanja izviestnica osudjenika kr. povjereničtvu sigurnosti u Zemunu.

Digitized by Google

Br. 400. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 23. kolovoza 1891 br. 9438, glede službenih odpravaka podpadajućih poštarini.

Br. 401. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 9. srpnia 1891 br. 7490, u pogledu predaje novih gruntovnih uložaka nadležnim sudovom.

Br. 402. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 3. studenoga 1891 na br. 9934, glede evidentiranja povjerenstvenih troškova u karnostnih predmetih.

Br. 403. Okružnica predsjedničtva banskoga stola od 1. rujna 1891 br. 2432, glede unašanja i pohranjivanja karnostnih spisa proti činovnikom.

Br. 404. Naredba krali. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje od 6. veljače 1891 br. 1664, kojom se odredjuju neke promjene u broju i teritorijalnom obsegu mjestnih sudova.

Br. 405. Okružnica kralj. banskoga stola od 4. studenoga 1891 broj 24.045, kojom se sudovi upućuju na zakonske ustanove, koje valjaju o amortizaciji papira, sačinjavajućih predmet javnoga prometa.

Br. 406. Okružnica kralj. banskoga stola od 4. studenoga 1891 broj 23.925, glede upotriebljivanja civilnih tehnika kao sudbenih vještaka u urbarskih i gradjanskih poslovih.

Br. 407. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 29. studenoga 1891 br. 10.750, glede zaračunavanja i ućerivanja troškova skopčanih s ovrhom zatvora u postupku radi smetanja posjeda.

Br. 408. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 25. studenoga 1891 br. 13.534, kojom se dielomice preinačuje teritorijalni obseg kr. kotarskih sudova u Krapini i Klanjcu, ustanovljen naredbom od 1. srpnja 1886 broj 9255 (broj 27. sbornika od godine 1886, uredovna sbirka naredaba pravosudne struke, svezak II. br. 161).

Br. 409. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 27. prosinca 1891 br. 14.984, kojom se odredjuje predaja gruntovnih uložaka kr. kot. sudu u Krapini za poreznu občinu Zabok, obzirom na naredbu od 25. studenoga 1891 br. 13.534 (br. 79 sbor. od g. 1891).

Br. 410. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 25. studenega 1891 broj 13.535, kojom se odredjuju njeke promjene u broju, teritorijalnom obsegu i sjedištih mjestnih sudova.

Br. 411. Izkaz poreznih občina i plemićkih dobara, za koje se imadu uslied naredbe kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje od 10. prosinca 1891 br. 14.315, predati novo sastavljeni gruntovni ulozci nadležnim sudovom.

Br. 412. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje od 27. studenoga 1891 br. 13.838, kojom se uredjuju pristojbe sudbenih podvornika za uredovanja izvan sjedišta suda.

Br. 413. Okružnica kralj. banskoga stola od 22. prosinca 1891 broj 27.883, u pogledu postupka u slučaju § 56 slovo d) gruntovnoga reda.

Br. 414. Naredba kralj hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove od 7. srpnja 1891 br. 35 869 glede tumačenja § 60 st. 1 i 4 šumskoga zakona.

Br. 415. Okružnica kr. banskoga stola od 25. studenoga 1891 broj 25.675, glede udešavanja tužba proti zadrugam.

Br. 416. Okružnica kr banskoga stola od 25. studenoga 1891 broj 25.886, glede ovrha radi troškova u parnicah radi smetana posjeda.

Digitized by Google

Imenovanja: Ministerijalni tajnik dr. Nikola pl. *Tomassich* imenovan je redovitim javnim profesorom za učiteljsku stolicu političke ekonomije, te ustavne i upravne politike na pravo- i državoslovnom fakultetu prev. ime Njeg. Veličanstva nosećega sveučilišta u Zagrebu, a redoviti javni profesor obće pravne poviesti pomenutoga fakulteta dr. Franjo *Spevec* mjesto te struke preuzeo je izpražnjenu učiteljsku stolicu za gradjansko pravo.

Imenovani su nadalje: državnimi odvjetnici sa sustavnimi berivi kotar. sudci: Dragutin *Gjuričić* za Belovar, Emanuel *Alković* za Gospić, dr. Ant. *Salaj* za Požegu, Marcel pl. *Kiss* za Petrinju i Milan *Simunović* za Mitrovicu, a pristav arkeologičkoga muzeja dr. Ivan *Bojničić-Kninski* zemalj. arkivarom.

U smislu zakona od 31. prosinca 1891 ob ustrojstvu državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtva u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji imenovani su zamjenici državnog odvjetnika I. razreda u VIII. nadnevnom razredu: sudbeni pristav I. razreda i upravitelj kralj. državnoga odvjetničtva u Požegi Krunoslav *Klaić* za kralj. državno odvjetničtvo u Mitrovici; sudbeni pristav I. razreda i zamjenik državnoga odvjetnika u Osieku Zador *Kelecsenyi* za kr. državno odvjetničtvo u Osieku; sudbeni pristavi II. razreda i zamjenici državnog odvjetnika: Franjo *Vidmar* za kr. državno odvjetničtvo u Zagrebu i Franjo *Podgajski* za kr. državno odvjetničtvo u Ogulinu; nadalje zamjenici državnog odvjetnika II. razreda u IX. nadnevnom razredu: sudbeni pristavi II. razreda Viktor pl. *Jancso* za kralj. državno odvjetničtvo u Mitrovici i Aleksander *Strohal* za kr. državn. odvjetničtvo u Osieku, ostavljajuć obojicu u službovanju kod kr. držav. nadodvjetničtva; sudbeni pristav II. razreda i zamjenik kr. držav. odvjetnika u Požegi Petar pl. *Vucelić* za kr. drž. odvjetničtvo u Belovaru; sudbeni pristav II. razreda i zamjenik kr. držav. odvjetnika u Varaždinu Imbro pl. *Domin* za kr. drž. odvjetničtvo u Varaždinu; sudbeni pristav II. razreda i zamjenik kralj. držav. odvjetnika u Osieku Ivan *Kolarić* za kr. drž. odvjetničtvo u Osieku; sudbeni pristav II. razreda i zamjenik kr. drž. odvjetnika u Požegi Spiro *Ristić* za kr. državno odvjetničtvo u Požegi, ter sudbeni pristav II. razreda Čedomil *Cekić*, ostavljajući ga i nadalje u službovanju kod kr. držav. nododvjetničtva; napokon zamjenici državnoga odvjetnika II. razreda u X. nadnevnom razredu: sudbeni pristav II. razreda i zamjenik drž. odvjetnika Josip *Tarabochia* za kr. drž. odvjetničtvo u Petrinji, Josip *Križ* za kr. drž. odvjetničtvo u Gospiću i Lavoslav *Hirschenstein* za kr. držav. odvjetničtvo u Belovaru; sudbeni pristav II. razreda kod kr. kot. suda u Virovitici Dragutin *Rehman* za kr. državno odvjetničtvo u Petrinji; sudbeni pristavi II. razreda i zamjenici kr. državnog odajetnika: Eugen vitez *Gayer* za kr. državno odvjetničtvo u Zagrebu i dr. Nikola *Ogorelica* za kr. drž. odvjetničtvo u Mitrovici; konačno prislušnik kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu dr. Ernest *Miller* za kr. držav. odvjetničtvo u Zagrebu.

Imenovani su nadalje: sudbeni pristavi II. razreda Viktor *Vragović* kod kr. kot. suda u Glini, Nikola *Došen* kod kr. kot. suda u Rumi, August *Forko* kod kralj. kotar. suda u Novoj Gradiški, Dragutin *Becić* i Krunoslav *Hadžija* kod kr. kot. suda u Brodu, Juraj *Miletić* kod kr. kot. suda u Vukovaru, Ivan *Kotović* kod kralj. kotar. suda u Samoboru, te Ljudevit *Sova* kod kr. kotar. suda u Osieku, sudbenimi pristavi I. razreda; nadalje Franjo *Haladi*, sudbeni pristav II. razreda u službovanju kod tajničtva banskoga stola, tajničkim pristavom banskoga stola; konačno sudbeni pristavi II. raz-

Digitized by Google

reda: Josip *Zec* kod kr. kotar. suda u Staroj Pazui i dr. Josip *Mudrovčić* kod kralj. sudbenoga stola u Petrinji, sudbenimi pristavi I. razreda, Vilim *Graber*, tajnički pristav kod banskoga stola, imenovan je viećničkim tajnikom banskoga stola, Milan *Demetrović*, pristav kod zem. vlade u Sarajevu, perovoditeljem kod kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, a perovodje nižega razreda kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade: Milan *Smrekar*, Dragutin *Dukat* i Franjo pl. *Žigrović*, te gradski perovodja u Zagrebu, Radovan *Partaš*, perovodjami višega razreda iste kr. zem. vlade. Sudbeni pristavi II. razreda Antun *Babić* kod kr, sudb. stola u Ogulinu i Hinko viter *Herkov* kod kr. kotar. suda u Zagrebu imenovani su sudb. pristavi I. razreda. Svršeni pravnik Milan pl. *Špišić* imenovan je perovodnim vježbenikom u obsegu kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade.

U Bosni i Hercegovini: Prislušnik Jovan *Šolar* imenovan je sudskim pristavom n. p. u Županjcu i Ambrozija *Šoran* prislušnikom kod okružnoga suda u Sarajevu. Prislušnik kod kot. ureda u Jajcu Krispian *Krasicki* imenovan je sudskim pristavom n. p. Andrija *Curkowsky*, c. kralj. pristav u Tarnopolu imenovan je definitivnim sudskim savjetnikom kod okružnoga suda u Travniku.

Premještenja: Premješteni su iz službenih obzira sudbeni pristavi I. razreda Kosta *Simić* od kr. kot. suda u Osieku kr. kotar. sudu u Petrinji; Josip *Subotić* od kr. kot. suda u Irigu kr. kotar. sudu u Iloku; Stjepan pl. *Orešković* od kr. kot. suda u Samoboru kr. kot. sudu u Zagrebu i dr. Ljudevit *Haramustek* od kr. kotar. suda u Zagrebu kr. kotar. sudu u Bakru; zatim sudbeni pristavi II. razreda August *Forko* od kralj. sudbenoga stola u Zagrebu kr. kot. sudu u Novoj Gradiški; Ivan *Kotović* od kr. sudb. stola u Zagrebu kr. kot. sudu u Samoboru; Ljudevit *Sova* od kr. kot. suda u Zagrebu kr. kot. sudu u Osieku; Josip *Dubrak* od kr. kot. suda u Ivancu kr. kot. sudu u Varaždinu i dr. Franjo *Salavari* od kr. kot. suda u Gjurgjevcu kr. kot. sudu u Zagrebu.

Kot. pristav Grga *Bakalović* premješten je iz Županje u Staru Pazuu.

Premješteni su iz službenih obzira sudbeni pristavi I. razreda: Ljudevit *Rakoš* od kr. kotar. suda u Petrinji kr. kotar. sudu u Korenici, a Slavoljub *Sova* od kr. kot. suda u Varaždinu kr. kotar. sudu u Garešnici, ter jim je podjedno povjerena uprava odnosnih kotar. sudova; Franjo *Vidmar*, sudbeni pristav II. razreda i zamjenik kr. držav. odvjetnika u Varaždiuu, premješten je u istom svojstvu kr. državnomu odvjetničtvu u Zagrebu, a Nikola *Horvat*, sudbeni pristav II. razreda kod kr. kot. suda u Novoj Gradiški, uslied vlastite molbe premješten je kr. kot. sudu u Karlovcu. Sudbeni viećnik I. razreda Jovan *Bogdanov* dodieljen je banskomu stolu u svojstvu pomoćnoga izvjestitelja.

U Bosni i Hercegovini: Premješteni su sljedeći šerijatski sudije: Abdulah ef. *Sejdović* od kot ureda u Žepču k onom u Gračanici, Lutfullah ef. *Hafizović* od kot. ureda u Gračanici k onom u Prijedoru, Ali Riza ef. *Cirkinagić* od kot. ureda u Prijedoru k onomu u Žepču, Sejd ef. *Smajlbegović* od kotar. ureda u Županjcu k onom u Sarajevu i Ibrahim ef. *Kundurović* od kotar. ureda u Sarajevu k onomu u Županjcu. Sudski savjetnik Ljudevit pl. *Farkaš* premješten je k pravosudnomu odieljenju zemaljske vlade.

Digitized by Google

Izkaz

poreznih občina i plemićkih dobara, za koje se imade usljed naredbe kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje od 10. prosinca 1891 br. 14.315, predati novosastavljeni gruntovni uložci nadležnim sudovom, i to:

Tekući broj	Ime sudb. oblasti, kojoj će se predati gruntovni uložci	Tekući broj	Ime por. občine	Dan, od kojega će se voditi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče	Opazka
					d a n a	d a n a	
1	Kr. sudbeni stol u Osieku	1	Antunovac	1. siečnja 1892	1. siečnja 1892	30. lipnja 1892	
		2	Jovanovac				
		3	Orlovinjak				
2	Kr. sudbeni stol u Petrinji	1	Mečenčani				
		2	Bjelovac				
		3	Lovča				
		4	Babinarieka				
		5	Prevršac				
		6	Umetić				
3	Kr. kotarski sud u Kostajnici	1	Draga				
		2	Brdjani				
		3	Švrakarica				
		4	Grabovica				
		5	Gorička				
		6	Udetin				
		7	Pedalj				
4	Kr. kotarski sud u Slatini	1	Ćeralije				
		2	Drenovac				
		3	Gjurišić				
		4	Kuzma				
		5	Lukavac				
		6	Popovac				
		7	Smude				
5	Kr. sudbeni stol u Varaždinu	1	Poljana	1. veljače 1892	1. veljače 1892	31. srpnja 1892	
		2	Šemovec				
		3	Kučan				
6	Kr. sudbeni stol u Belovaru	1	Vagovina				
		2	Bojana				
		3	Mikleuš				
		4	Siščani				
		5	Draganac				
7	Kr. kotarski sud u Slunju	1	Slunj*				
		2	Kremen				
		3	Popovac				
		4	Ovitović				

* Ove občine spadaju pod sudb. kotar Križ, ter se predaju kr. sudb. stolu u Belovaru u smislu naredbe od 9. srpnja 1891 br. 7490 (br. 57 sbor.).

Digitized by Google

Tekući broj	**Ime sudb. oblasti,** kojoj će se predati gruntovni uložci	Tekući broj	**I m e por. občine**	Dan, od kojega će se voditi uložci kao gruntovnica	R o k za povedenje konačnoga izpravka		**Opazka**
					započeo	iztiče	
					d a n a		
8	Kr. sudb. stol u Varaždinu	1	Jalžabet	1. t r a v n j a 1892	1. t r a v n j a 1892	30. r u j n a 1892	
9	Kr. kotar. sud u Novoj Gradiški	1	Siče				
		2	Bilibrieg				
		3	Lipovac dolnji				
		4	Komarnica				
10	Kr. kotar. sud u Bakru	1	Kostrena Sv. Barb.				
11	Kr. kotar. sud u Križevcih	1	grad Križevci				
12	Kr. kotar. sud u Novommarofu	1	Kapela				

Tekući broj	**Ime sudb. stola** kojemu će se predati gruntovni uložci	Tekući broj	**I m e plemić. dobra**	Dan, od kojega će se voditi gr. uložci kao gruntovnica	R o k za povedenje konačnoga izpravka		**Opazka**
					započeo	iztiče	
					d a n a		
1	Kr. sudb. stol u Osieku	1	Orlovinjak	1. siečnja 1892	1. siečnja 1892	30. lipnja 1892	
		2	Diós Szöllös				
		3	pusta Becenica				

A. Goglia.

Digitized by Google

Pravno-povjestni podatci o Turopolju.

Napisao dr. *Šandor* pl. *Bresztyenszky.*

(Nastavak.)

Dok je trajala borba sa medvedgradskimi gospodari, koji su plemićem zagrebačkoga polja silom i poglavare, župane, kapetane postavljali, nisu ti plemići dospjeli do toga, da si učvrste, usavrše svoje stare plemenske uredbe, da si osiguraju svoja prava i preimućtva, kao i svoja imanja u smislu onih pravnih ustanova, koje su se nakon Verböczy-evoga „Tripartituma“ (dovršenoga g. 1514, a tiskom izdanoga g. 1517) uvadjale kao obće pravo (jus commune) plemića.

Uprav ta duga i žestoka borba sa velmožami morala je nukati Turopoljce na to, da se pobrinu toli za što čvršću organisaciju, koja će jih jošte više medjusobno sbližiti i prama vanjskim neprijateljem štititi, koli i za najsvečanije, najmjerodavnije priznanje njihovih prava i posjeda, udešeno i prama ustanovam Tripartita.

Pošto se sa banom Nikolom Zrinjskijem nagodiše, late se turopoljski plemići skoro iza toga uredjenja svojih uredaba i osjeguranja svojih prava, naročito posjedovnih, te postignu u jednom i u drugom pogledu god. 1560, dotično 1561 i 1582 podpun uspjeh, sagrade si trajan čvrst temelj, na kojem stajaše njihova plemenita obćina — „Universitas Nobilium Campi Zagrabiensis“, — uz njeke kasnije promjene, sve do prestanka hrvatsko-ugarskoga prava, a djelomice počivaju i danas jošte postojeće uredbe na tom starom temelju.

Najprije si stvore obsežan „statut“, u koji uvrstiše poglavito staro svoje hrvatsko plemensko pravo, iznesoše ga mjeseca

Digitized by Google

veljače g. 1560 pred kaptol zagrebački, obvezaše se pred njim u ime svoje i svojih nasljednika, da će se ustanova toga statuta — ili kako vele, ugovora, točno i za sva vremena držati, a kaptol kao vjerodostojno mjesto, izdade jim o tom svečanu izpravu.

Taj je ugovor, statut, obnova prastaroga bratstva, sa pravnoga gledišta veoma zanimiv, pa ću ga zato saobćiti u cjelosti.[138]

Najprije ću navesti one plemićke obitelji, kojih su predstavnici taj ugovor sklopili; mnoge od njih postoje jošte i danas, i to u istih mjestih, u kojih su imale jur 1560 svojih dvorova i posjeda, njeke od tih obitelji nadjosmo jur u starijih izpravah.

U „fassiji" kaptola zagrebačkoga navadjaju se te obitelji sliedećim redom: Zalatnoki, Dianković, Bedeković iz Kobilića; Pogledić, Modić, Šobarić, Bizerić, Oderjanić, Notić, Briglević iz Kurilovca; Koškovć iz Hrašća; Modić, Vagić, Lacković, Krupić iz Velike Mlake; Trbić, Plepelić, Klimović iz Plesa; Dianković iz Rakarja; Štringovač iz Ilovnjaka; Vedmić iz Velike Gorice; Piković, Ogrinević i Blažević iz Male Gorice; Kušić, Horošić, Čunčić, Knežić, Lučić iz Koča; Mirenić iz Rakitovca; Turkan i Buševec iz Buševca; Pavočić, Jakopović, Galeković iz Laza; Galeković, Koprinić, Knežeković, Čičković, Žugec, Križanić, Stubanić, Jakopović iz Mraclina; Voglešić, Gerdenić iz Kušanca; Kušina iz Trnovca; Zorčić, Čedneković, Šimonković, Svastović (Helena, supruga Ivana Vlaha), Filipčić, Šatrić, Arbanas, Šordić, Derpić, Femimić, Lektorić, Stepanić iz dolnje Lomnice; Botišarić, aliter Kustić, Šobarić iz maloga Obreša; Mikšić, Stanilović, Vogrinić iz dolnjega Lukavca; Gjurgić, Volarić, Franetić, Vidanić, Cigetić, Gjurgjić, Junoša, aliter Jagnić, Stančić, Tropštić iz gornjega Lukavca; Peterčević, Devanić, Demjanković iz Loša; Kušević, Kerpić, Keleković, Krpec iz Dubranca sv. Katarine; Homavić, Verček, Bruček, Jordan iz Rodmanca; Kovačić, Celetković, Šantorić iz Voj-

[138] V. Palugyay-evo cit. djelo, dodatak, izprave.

Digitized by Google

nošća; Lenardić, Gerdenić, Petrinčić, Kozić iz Jarebića; Cerovski, Gerdenić iz Cerovskogvrha; Petrović, Pervonožec iz Ratkovvrha; Folgaš, Gizdovčić, Malovec, Vrbančić, Kelemінčić, Maček, Hozjak, Trupec iz Vukomerića; Petričković, Smolković iz Bukovčaka; Hlavidić (Havidić?), Radenić, Gjurak, Brebrić, Celić iz Dragonošca; Stojanić, aliter Geršetić i Petermanić iz Gustelnice.

Predstavnici tih obitelji tužeći se pred kaptolom najprije na nasilja i progone, što su jih oni i njihovi predji pretrpili od usurpatora njihovoga Lukavca grada, a i kašnije od njekih velmoža, navadjaju, da su oni i njihova braća složnom voljom i dobro promišljeno medju sobom ustanovili dalje sliedeće uredbe, da uzmognu zajedničkimi silami urediti i obavljati svoje vlastite poslove toli kod kuće medju sobom, koli pred Njegovim Veličanstvom, kraljem ugarskim, svojim naravnim i najmilostivnijim gospodarom, pred velmožami i redovitimi sudci ove kraljevine Slavonije i kraljevine Ugarske, gdje god potrebno bude, za da uzmognu uspješno odbijati svaki napadaj na sve nje ili makar i samo na jednoga izmedju njih i napokon, da uzmognu, sliedeći primjer svojih pradjedova, koji su za vjerne službe u vrieme Bele IV., tjeranoga od Tatara sve do mora, dobili plemstvo,[184] još većih i izdašnijih usluga činiti Njegovom Veličanstvu i svetoj kruni ugarske kraljevine.

Spomenuvši obitelji, koje su „fassiu“ utanačile, te svrhe, koje su želile tim ugovorom, bolje rekuć, statutom postići, razporedati ću sada njegov sadržaj, na koliko je to moguće, sustavno, i to najprije one ustanove, koje spadaju u javno pravo, a zatim one privatnoga prava.

Temelj svim, javno i privatno-pravnim ustanovam statuta od g. 1560 jest bratstvo (pobratimstvo).

Predstavnici navedenih plemićkih obitelji pripovjedaju pred kaptolom zagrebačkim, da se je veći dio tih obitelji tako raz-

[184] Mali anakronizam, izprava Bele IV., na koju se, kako vidjesmo u I. djelu te razprave, pozivaju Turopoljci istom za kralja Matije, izdana je g. 1225, dočim je Bela IV., bježeći pred Tatari, god. 1242, dakle 17 godina kašnje, došao u Hrvatsku.

Digitized by Google

granio, da su one morale dieliti svoje posjede, uzimati kmetovom zemlje urbarske, te se naseljivati i na oranicah i krčevinah, usljed čega su plemići tako osiromašili, da je pojedincu nemoguće postalo, braniti se proti velmožam, mogućnikom i silnikom stranim i domaćim, te namirivati troškove, spojene sa sudbenom obranom.

Da si ovo olahkote, obećavaju jedan drugomu, pomagati se medjusobno, jednakim, zajedničkim troškom braniti toli baštine, nepokretna dobra („bonis haereditariis"), ležeća u „zagrebačkom polju", koli i sve druge poslove i pravde („causis et litibus").

Da se to sjegurnije poluči, proglasuju se iznovice („denuo") kao braća i jednaki dielbenici („in fratres adoptivos et condivisionales") kao da proizlaze iz jedne košnice, od jedne grane („ac si ab uno alvo seu stipite progeniti essent et procreati").

Obnovivši Turopoljci tako bratstvo, obnovili su medjusobom glavni temelj starohrvatske plemenske župe, koja bijaše sagradjena poglavito na srodstvu, dotično bratstvu slobodnih, ravnopravnih žitelja.

Od javnopravnih ustanova župe jesu najobširnije i najvažnije one, koje se protežu na župana.

Držeći se plemići zagrebačkoga polja svoga prastaroga običaja („juxta ipsorum vetustam et ab antiquo consuetudinem") ustanovljuju oni i za buduće, da će si za svoga župana („pro praecessore, seu comite terrestri") svake godine onoga izmedju braće slobodno birati, kojega smatraju za tu čast najsposobnijim.

Ta ustanova sadržaje dakle ono isto, što je hrvatski sabor i ban g. 1278, a kralj g. 1279 priznao kao staro pravo Turopoljaca, ono isto, što je po običajnom pravu valjalo u hrvatskoj plemenskoj župi.

Statut od god. 1560, pisan po zagrebačkom kaptolu latinski, zove župana vazda „comes terrestris", a nikada „Supanus", koja se rieč nalazi, kako vidjesmo, u starijih latinskih, pače i u kraljevskih izpravah.

Digitized by Google

Da je ipak rieč župan dotično, u latinskoj formi „Supanus" bila u porabi ne samo u Turopolju, nego i pred samim kaptolom uprav g. 1560, dokazuje nam izprava, koju je sačinio zagrebački kaptol četiri dana prije Jurjeva rečene godine 1560, dakle kratko vrieme iza kako je izdao vjerodostojnu izpravu ob onom, što pred njim uglaviše predstavnici plemićkih obitelji zagrebačkoga polja.

Upitnu izpravu (saobćenu mi u izvoropisu dobrotom g. kr. kot. predstojnika Jagića), izdao je kaptol na molbu plemića Tome Petravića sa Cerovskogavrha, koji je izneo pred kaptol „quasdam litteras Egregii Ambrosii litterati Gregorianez, alias Capitanei Campi Zagrabiensis, ac nobilis Quirini Gyurgich de superiori Lukavecz, alias Comitis terrestris sive Supani Campi Zagrabiensis", moleći kaptol, da sačini vjerodostojni prepis te izprave, što je kaptol i učinio.

Sama ta izprava, koju je Petravić kaptolu pokazao, jest „fasia", ugovor, sačinjen g. 1541 — dakle u vrieme, kad su medvedgradski gospodari silom držali Lukavec i postavljali Turopoljcem poglavare, naročito kapetane — u Lukavcu, pisana je latinski, te počima ovako: „Nos Ambrosius litteratus de Gregorianecz, Capitaneus Campi Zagrabiensis, et Quirinus Gyurgich de superiori Lukavec[135] Comes terrestris seu Supanus Campi Zagrabiensis". Rieči dakle „Comes terrestris" i „Supanus" — župan — upotrebljuju Turopoljci i kaptol kao sasvim istovjetne.

Kao što nerabi statut od g. 1560 rieči „Supanus", tako nezove niti plemenitu obćinu „Supa" ili „Supanatus" — koji potojni izraz nadjosmo jošte za Bele IV. („Supanatus de Novak"), već ili „Communitas" ili „Universitas Nobilium".

Govoreći ob izpravi bana Nikole od g. 1278, spomenuh, da u njem neima — do jednoga — pobližih podataka o pravih

[135] U toj se izpravi, pisanoj u Turopolju, rabi za „gornji" (Lukavec) latinska rieč „superior", dočim se u drugih, izvan Turopolja sačinjenih izpravah rabe kod oznake mjesta za „gornji" i „dolnji", „veliki" i „mali", magjarske rieči „felsö" i „alsó", „nagy" i „kiss"; kašnje pišu i sami Turopoljci, dotično njihovi častnici te magjarske rieči i u izpravah, kod kuće sačinjenih.

Digitized by Google

i dužnostih župana i da su ove istom u statutu od g. 1560 po starih običajih točnije opredieljene bile, statut sadržaje o svem tom sliedeće ustanove:

Najprije se spominje, ali samo mimogred u zaporci, da se ustanovami o županu ne dira u čast velikoga župana zagrebačkoga („salvo semper permanente honore Comitis eorum Comitatus Zagrabiensis“).

U tih je riečih nedvojbeno izraženo, da je „župan“ prama „velikomu županu“ podredjen organ, da je i mala hrvatska plemenska župa prama velikim ugarskim županijam, kako su jih počeli jur Arpadovci uvadjati u jednom dielu Hrvatske, podredjeni organizam; da je ta podredjenost postojala i u vlasti, a ne samo u časti, vidjeti ćemo, kad budemo govorili o sudbenom postupku, ustanovljenom po statutu od g. 1560.

Zatim se spominju prava i dužnosti župana prama državnim činbenikom izvan Turopolja; on je najme dužan zastupati plemenitu braću, naravno na njihov trošak, u svih poslovih pred kraljem ugarskim, njihovim naravskim i najmilostivijem gospodarom, zatim pred banovi i drugimi redovitimi sudci toli kraljevine Slavonije, koli i Ugarske, u obće svagdje, gdje bude nuždno.

I ova je ustanova statuta, kao što ona o slobodnom izboru župana, uzeta iz starih pravnih običajah hrvatske plemenske župe, koju, a i njezine članove, zastupa izabrani župan pred kraljem, njegovim viećem i na saboru.

Označivši tako statut, zadaću i povlasti župana prama vanjštini, ustanovljuje — ali ne suvislo, već na raznih mjestih — njegovu sudačku vlast, koju vrši u samom Turopolju.

Župan je sudac prve molke toli u gradjanskih, koli i u kaznenih stvarih; nu njegova nadležnost nije u obih jednaka. Gradjansku sudbenost vrši samo u onih parnicah, koje vode turopoljski plemići medju sobom; odlučan je samo taj osobni moment stranka; jer kad su oba parbenika turopoljski plemići, tada se negleda niti na pravni razlog, niti na zahtjev tužitelja, već župan sudi njima u svih poslovih, pravdah, preporih i razmiricah, naročito i u onih, koje se protežu na imanja

Digitized by Google

i posjedovna prava. („Universas causas, lites, contentiones et differentias inter ipsos emergentes et subortas, et ratione quorumcumque bonorum et jurium possessionariorum, ipsos tangentium et concernentium").

Statut sadržava i sankciju, te obvezatne podsudnosti turopoljskih plemića pod sud župana, odredjujući, da nesmije nijedan od njih svoj pravni priepor, koji bi medju njimi nastao, prije gdje drugdje nego li pred županom razpravljati dati; koji bi to ipak učinio, imade se po onom sudcu, pred kojega bi svoju tužbu izneo, globom od 6 for. prisiliti, da podnese tužbu županu.

Nastane li pako parnica medju turopoljskim i drugim plemićem, tada nije župan nadležan niti onda, kad je tuženik turopoljski plemić, već valja u takovom slučaju tužbu podnieti pred sudcem, kojemu pripada po običem pravu sudbena vlast; statut veli naročito, da u takovih parnicah sudi sud gospodina bana („sedes Domini Bani") ili zagrebačkoga velikoga župana („majoris comitis eorum, videlicet comitatus zagrabiensis").

Statut od g. 1560 sadržava i njekoliko propisa o samom postupku za one gradjanske parnice, u kojih je nadležan turopoljski župan.

Kao običnito pravilo ustanovljuje, da se imadu parnice sudbenim redom razpravljati, suditi i dovršiti („ordine judiciario discutere, dijudicare et definire"). Napose pako ustanovljuje najprije sasvim kratak postupak (donjekle sličan novijemu opomenbenomu), za one dugovne tužbe, u kojih je dug nedvojben, dotično kojega utuženi dužnik ne taji; u takovih slučajevih imade župan „pod pečatom" dužnika „opomenuti", da plati svomu vjerovniku dug u roku od 15 dana; neučini li to, tada ga imade plienitbom na to prisiliti, ali ne samo na jednostavan platež duga, kako je prvobitno postojao i utužen, nego dvostruko.

U svih drugih parnicah, — a statut spominje napose one radi dugova, tučnja, oštećenja, nasrtaja u kuće, na kmetove i na plemićke dvorove — imade se tuženik, koji je pravovaljano na ročište pred župana pozvan, a na isto nedodje, radi

Digitized by Google

te neposlušnosti kazniti globom od 2 ugarska forinta; dodje li pako tuženik pred sud na prvo ročište, nu moli, da mu se dozvoli novo ročište (odročba) u svrhu, da uzmogne valjano odgovoriti svomu protivniku, tada je župan dužan ustanoviti za 15 dana novo ročište, i to, kako statut veli, s razloga mira i sloge medju prućimi se strankami („et hoc quidem ratione pacis et concordiae inter partes litigantes"). Proti rješitbam župana pristoji stranci, koja nije zadovoljna, prizvati na bana, na sudbeni stol kraljevine („sedem videlicet Regni hujus Sclavoniae") ili na zagrebačkoga velikoga župana ili na novi sud, koji si izmoli od Njegovoga Veličanstva.

Župan je napokon nadležan gradjanske osude i ovršivati. Imade li plemić, koji je osudjen na platež, kmetova, tada se izvadja ovrha na ove (na urbarske grunte i obveze), ako jih pako neima, tada se može ovrha obaviti i u plemićkom dvoru dužnika („super adjudicatis, si quis eorum Colonos habuerit, super Colonos, alioquin, si Colonis caruerit, etiam in propriis Curiis eorum nobilitaribus executionem et satisfactionem impendere libere et secure possit et valeat").

Turopoljski plemići, obnovivši god. 1560 medjusobno pobratimstvo, obvezali su se, kako spomenuh, i na to, da će svi zajedno svakoga od braće štititi proti svim nasilnikom. S tom njihovom obvezom stoji u savezu ona ustanova statuta, koja govori o parnicah, što će jih voditi plemenita občina na svoj trošak u zaštitu pojedinca plemenitoga jim brata proti stranim nasilnikom i mogućnikom. Bude li najme takav mogućnik osudjen na odštetu i na globu, tada imade odšteta pripadati povriedjenomu turopoljskomu plemiću, a kazni nasilja i globe cieloj plemenitoj občini („poena violentiae et birsagia toti Communitati cadent").

Kaznena sudbenost župana nije ograničena — kao što gradjanska — samo na Turopoljce, već se ona proteže na sve one osobe, i strane, koje su obtužene, da su u Turopolju počinile kakovo kažnjivo djelo (forum delicti commissi).

Statut veli, da je tako od vajkada bivalo, a nalazi obnovu te vlasti župana nuždnom osobito zato, „jer imade u toj

Digitized by Google

kraljevini Slavoniji mnogo ljudi, koji, napustivši strah pred Bogom i ljudima, ubijaju, razbijaju, kradu, otimaju i oskvrnjuju djevojaka i častnih matrona", odnašaju danju i noćju stvari i pokretna dobra vjernih (podanika) Njegovoga Veličanstva, te počinjaju i „drugih zločinstva; naročito se tuže — nedvojbeno po izkustvu, što su ga imali sa strane medvedgradskih gospodara i njihovih kastelana — da imade takovih bezdušnika i medju samimi plemići, koji se, služeći njekoj gospodi velmožam, ter inim moćnijim i uglednijim plemićem, oslanjaju na svoje gospodare", te čine svakovrstna zla djela.

Da se svemu tomu predusretne, vlastan je župan svakoga takovoga čovjeka (dakle i stranoga plemića), na turopoljskom zemljištu uhvatiti, zatvoriti i kazniti.

Kaznene osude izriču se nakon pravilno provedenoga postupka; samo u jednom slučaju utjeruje se novčana kazna odmah, bez svakoga postupka, onda najme, kad koji turopoljski plemić „čovječju krv prolije"; tada imade župan od okrivljenoga (valjda samo onoga, koji je na činu zatečen), uzeti 2 for. kao globu, koju statut zove krvavicom („sangvinis mulctam, Kervavicza dictam").

Statut označuje kao svrhu te globe, da zastraši i odvrati druge plemiće od sličnih čina („in exemplum et terrorem aliorum").

Najvažnija od svih tih ustanova statuta o sudbenosti jest nedvojbeno ta, da je prvomolbenim sudcem turopoljskih plemića njihov izabrani župan, a ne veliki župan, dotično podžupan i plemićki sudci (judices nobilium, skraćeno „judlium") županije zagrebačke, koji su vršili sudbenost nad plemići te županije, kojoj je pripadalo i Turopolje.

U zagrebačkoj, varaždinskoj, križevačkoj i virovitičkoj županiji razvijalo se ustrojstvo plemićkih sudova prve molbe počam od 14. stoljeća slično s onim u Ugarskoj; sudbena vlast turopoljskoga župana neimade ipak svoga temelja u tom razvitku, već ga imade u starom hrvatskom običajnom pravu, u staroj plemenskoj župi, u kojoj je izabrani župan bio i sudcem plemena.

Digitized by Google

Tu njegovu sudbenost nisu dokinule niti one ustanove hrvatskih sabora od god. 1418 i 1439, koji spominju kao od starine nadležne sudce samo bana, podbane, župane (rečenih županija), podžupane i plemićke sudce (judlium).[136]

Kao što su se dakle u Turopolju neprekidno uzdržale i druge ustanove stare plemenske župe, tako je obstojala, pa je g. 1560 samo na novo formulirana i sudbena vlast izabranoga župana. Statut veli izrično samo glede kriminalne sudbenosti, da je ona od vajkada pripadala županu, nu nedvojbeno je on vršio i civilnu „od vajkada"; zaključujem to iz navedenih jur slučajeva intervencije župana u gradjanskih neparbenih pravnih poslovih, kao i iz jedinstva, spojenja svega, gradjanskoga i kaznenoga sudstva u rukuh istih sudaca; naše pravo u 16. vieku nije poznavalo potanju „razdiobu vlasti", a najmanje sudačke.

Kad bi prosudjivali narav sudbene vlasti turopoljskoga župana samo sa gledišta općega prava hrvatsko-ugarskoga, kako je ono postojalo za plemiće god. 1560, koje je napisan turopoljski statut, tad bi morali tu sudbenost, nadležnost smatrati lih ugovorenom, podsudnost plemića zagrebačkoga polja, osnovanu samo na naročitom dobrovoljnom podvrgnuću pod sud župana; tako i čine oni pravnici, koji nereflektiraju, govoreći o Turopolju, ni malo na stare hrvatske plemenske župe, nu prosudjujuć sa gledišta ove županovu nadležnost, neukazuje nam se ova kao „k o n v e n c i o n a l n a", na „k o m p r o m i s u" osnovana, nego kao „l e g a l n a", utemeljena na prastarih pravnih običajih, koji su imali istu kriepost, koju i pisani zakoni.

Nova će biti samo ona ustanova statuta o sudbenosti, koja odredjuje globu od 6 for. — veliku u ono doba — za onoga turopoljskoga plemića, koji bi podnio tužbu proti svom plemenitom bratu, mimoišavši župana, kod sudca, nadležnoga po o b ć e m pravu. Za ove plemićke sudce postala je ta usta-

[136] V. Kukuljević: Jura, I., str. 179, II., str. 17; isto tako i kraljevske odpise od god. 1414 i 1503, Kukuljević: Jura, I., str. 185 i 252.

Digitized by Google

nova obvezatnom istom onda, kad je statut turopoljski od g. 1560 dobio kraljevu potvrdu, a ova je usliedila 8. ožujka 1582.

Ta je ustanova statuta imala i tu svrhu, da se zaprieči turopoljskim plemićem povadjati se za primjerom njekih drugih hrvatskih plemića, koji su, mimoišavši redovite hrvatske sudove, iznašali svoje pravne priepore pred tudje sudce, naročito pred ugarske i crkvene u Dalmaciji, ter tim gospodarstveno upropašćivali svoje protivnike.

Za to imademo najjasniji dokaz u pritužbi hrvatskih stališa i redova na kralja Vladislava II. i u rješitbah istoga. Iz odpisa kralja od 4. prosinca 1496 razabiremo, da stališi i redovi kralju navadjaju, kako valja po staroj sloboštini i hvalevriednom običaju sve pravne priepore, nastavše u Hrvatskoj, iznieti najprije pred banski sud, pa onda istom, ako stranka nije zadovoljna, pred kraljevski sud, a osudu ovoga, potvrdio on ili dokinuo osudu bansku, povratiti banu, da ju on ovršno provede.

Nu većina plemića („plurimi"), imajućih posjeda u Hrvatskoj, nebrineći se za rečenu sloboštinu i običaj, i želeći svoje protivnike što više uznemirivati, iznaša svoje priepore odmah u početku pred kraljevski sud, pa ni osude ovoga nedadu ovršivati po banu, već nastoje, povriedom rečene sloboštine kraljevine i na očitu propast njezinih državljana, da jih dadu potajno, drugimi izabranimi („exquisitis") putevi i načini ovršiti.

U rješenju kralja pako priznavaju se rečene sloboštine i običaji kraljevine glede sudstva, kralj hoće, da se one i nadalje štuju i obdržavaju, pa zato dokida i uništuje sve parnice, pozive, osude i rješitbe, učinjene do sada povredom rečene sloboštine i običaja, a za buduće odredjuje, da se u Hrvatskoj uvjek i nepovredivo imade obdržavati rečeni, tamo vladajući sudbeni red.[187]

Nu čini se, da ovo rješenje Vladislava II., kao što mnoga druga njegova kraljevska pisma, nije suzdržalo hrvatske ple-

[187] V. Kukuljević, Jura, I., str. 233.

Digitized by Google

miće, a ni kraljevski sud od povreda starih hrvatskih sudstvenih sloboština, jer se u kratko vrieme opet tuže hrvatski nunciji Bernardo od Thuraza i meštar Nikola Woykfy od Kerezthura na slične povriede, a kralj rješava njihovu tužbu 5. veljače g. 1499 slično, kao što g. 1496.[138]

Niti taj kraljev odpis nije dokinuo povrieda, mimoilazenja hrvatskih sudova i upropašćivanja tuženika; povriede pače bivaju gore i veće.

Iz naloga bo rečenoga kralja, izdanoga 30. studenoga g. 1514 banu biskupu Berizlovu (Berislaviću), razabiremo, da su se hrvatski stališi i redovi opet kralju pritužili, da imade u kraljevini Slavoniji njekoliko crkovnjaka i svjetovnjaka, koji i u najmanjih stvarih proti njekim državljanom, netražeći prije osudu u redovitih (hrvatskih) sudovih, podnašaju tužba i traže te izposluju poziva apostolskih ne samo pred (crkvene) sudove u obsegu kraljevine Slavonije, nego i izvan zemalja kraljevih, u zemljah najme mletačkih, naročito u gradove Zadar, Šibenik, i druga mjesta mletačke Dalmacije, pa tim sile kraljeve podanike na najveće troškove, tjeraju jih u najveće siromaštvo.

Da se to zaprieči, nalaže kralj banu Petru Berislaviću i njegovim u toj časti nasljednikom, te podbanovom, da po odredbah obćega zakona, proganjaju i kazne one tužitelje, koji isti vriedjaju, tražeći apostolskih odpisa.[139]

Tu se neradi o parnicah, koje bi spadale po svom sadržaju pred sudbenost crkvenu; ovu je priznalo hrvatsko-ugarsko pravo naročito i u velikom obsegu, već se tu nedvojbeno radi o parnicah, koje su spadale pred svjetski, imenito banov sud.

Da su se podnašanjem tužbah i razpravljanjem istih pred sudovi izvan Hrvatske, stojavše tada pod banskom vlasti, vriedjale ne samo „sloboštine i običaji“ kraljevine Hrvatske, nego da su se tim postupkom, velikimi troškovi, dalekim puto-

[138] Ibid., str. 241.
[139] Ibid., str. 264.

Digitized by Google

vanjem, parbenici gospodarstveno upropašćivali, možemo razabrati takodjer iz one odredbe hrvatskoga sabora, držanoga g. 1439 u Križevcih, koja spominje velike troškove, koji su spojeni sa redovitim postupkom i pred domaćimi sudovi, pa dozvoljuje, za da se ti prištede, odstup od istih, te jednostavni ustmeni postupak u stanovitih slučajevih.[140]

Scienim, da su te, po hrvatsko sudstvo, u obće po štovanje domaćih pravnih ustanova veoma žalostne okolnosti sklonule turopoljske plemiće, koji su i onako usljed pretrpljenih patnja u borbi sa medvedgradskimi gospodari i razgranjenja svojih obitelji osiromašili bili, da učvrste što jače županovu sudbenost, da, za ono vrieme znamenitom globom zaprieče ono, što je bivalo u drugih predjelih Hrvatske, da zaprieče najme podnašanje tužba pred nenadležne sudce i skupocieni postupak.

Scienim, da je ta ustanova tim nuždnija bila, što bi bez nje laglje koji turopoljski plemić povriedio ustanovu plemenske župe o sudbenosti župana i obnovljenu svoju obvezu, da se podvrgava samo toj sudbenosti, te bi laglje, bez bojazni globe, podnio svoju tužbu pred sud, koji je po običem pravu nadležan suditi plemićem.

U javno-pravne ustanove turopoljskoga statuta od god. 1560 spada napokon i ona o porezu

Skupština najme plemića ovlaštena je ustanoviti porez („contributio"), kad goder treba novaca u svrhu obrane prava ili unapredjenja interesa ciele obćine ili kojega plemenitoga brata na zajednički trošak, ili kada valja obaviti koji zajednički posao, a svaki je plemić dužan taj porez platiti; neučini li to, tada se imade proti njemu voditi ovrha, i to na pokretnu mu imovinu, naročito i na stvari, nalazeće se u njegovom dvoru.

Tom se ustanovom omogućuje, na koliko nebi bili dovoljni dohodci zajedničke, plemenske imovine (naročito iz luga), polučenje one zajedničke i medjusobne obrane, koju spominju Turopoljci kao osobitu svrhu ponovljenoga bratstva.

---

[140] **Kukuljević, Jura, II., str. 17.**

Digitized by Google

Za privatno pravo imademo u statutu dvie ustanove.

Turopoljski plemići, obnovivši medju sobom bratstvo tako, kao da proizlaze iz jedne obitelji, navadjaju odmah kao pravnu posljedicu bratstva, da imade imovina onoga izmedju njih, koji bi božjom odredbom umro bez potomaka („haeredes"), preći za uvjek i neopozivno na njegovoga preživivšega bližnjega („propinquiorem et proximiorem") brata i nasljednike mu.

Bratstvo (pobratimstvo) proširuje, nadomještuje krvno srodstvo, te imade u starijih pravnih sustavih veliki upliv na pojedine pravne uredbe, naročito na nasljedno pravo.

Tako bijaše i u starom hrvatskom i ugarskom pravu; nu u ovom je mnogo ranije, dielomice jur usljed reformah kralja svetoga Stjepana, koji je znatno oslabio plemensku svezu, sužen upliv srodstva.

U I. dielu ove razprave spomenuo sam razliku, koja postoji glede upliva rodbinstva na nasljedno pravo medju hrvatskim zakonom od godine 1273 i ugarskim od godine 1222 (zlatnom bulom); makar je ovaj pol stoljeća stariji od onoga, to ipak rodbinska sveza upliva mnogo više po hrvatskom zakonu na nasljedno pravo, nego li po ugarskom.

Kasnije oslabio je taj upliv jošte više t. zv. donacionalni sustav, koji se je počeo razvijati jur za kralja Ljudevita I., a Verböczy prikazuje ga kao jednu od najsavršenijih pravnih uredaba kraljevinah Ugarske i Hrvatske, te Erdelja.

Nu kao što se je u turopoljskoj plemenskoj župi uzdržalo više pravnih ustanova, osnovanih na starom hrvatskom običajnom pravu, uzprkos sve većeg usavršivanja ugarskoga prava i sve više rastućega mu upliva u Hrvatskoj, tako je u toj župi i „bratstvo", dotično rodbinska sveza zadržala svoju važnost i nakon tripartita.

Istina, propis statuta od god. 1560 o nasljednom pravu plemena na imovinu člana, umrvšega bez potomaka, nije tako općenit i tako široke podloge, kako u hrvatskom zakonu od g. 1273, koji smatra cielo pleme („generatio"), bez izticanja „bližnjih", kako to čini zlatna bula od god. 1222, zakonskim nasljednikom, nu prama propisom tripartita, koji su tada va-

Digitized by Google

ljali kao „obće pravo“ za sve plemiće, stoji ta ustanova, statut u načelnoj oprieci.

Po naslovu najme 10, I. djela tripartita pripadalo je zakonsko nasljedstvo na imanja, naročito donacionalna svih onih velmoža, plemića i posjednika, koji su umrli bez baštinika i potomaka, samo kralju. („Ideo advertendum, quod Princeps ipse noster universorum Dominorum Baronum et Magnatum, ac aliorum Regni Nobilium, possessionatorumque hominum, in casu, quo quis eorum sine haeredibus et posteritatibus de cesserit, verus et ligitimus successor sit“).

Ta, „ex defectu seminis“ kralju pripala imanja, nesačinjavahu njegovu privatnu vlastnost, već su postala, kao što i imanja, uzeta za kaznu nevjernim plemićem, t. z. „fiskalna imanja“, koja je kralj morao darivati osobam, koje su si stekle za nj i za domovinu zasluga, naročito vojničkih; nije li imanje imalo više od 32 selišta, mogao ga darovati i palatin.

Vidjeti ćemo naskoro, da je po Verbőczy-evom tripartitu pojam „baštinika“ i „potomaka“ uzak, mnogo uži, nego li pojam „roda“ ili „plemena“ („generatio“). Obnovivši turopoljski plemići g. 1560 svoje bratstvo, te ustanovivši iz nova medjusobno zakonsko nasljedno pravo na temelju toga bratstva, onemogućili su oni sve dotle, dok živi samo i jedan član „bratstva“, slučaj, da bi kralj, bolje rekuć kraljevski fiskus, mogao u Turopolju nasliediti „ex defectu seminis“,[141] koje plemićko imanje ili selište, izključili su usljed toga i mogućnost kraljevskih ili palatinskih darovnica u Turopolju „titulo defectus seminis“.

Nu navedeno zakonsko nasliedno pravo kralja bijaše u ono doba jedna od najvažnijih ustanova hrvatsko-ugarskoga javnoga i privatnoga prava, pa toli kr. fiskus, koli i privatnici, koji su vriebali na svaku sgodu, da steku kakovo imanje, brinuli su se svojski — svaki u svom smjeru — za to, da se

[141] Imbro Domin preveo je taj izraz u svom „Navuchanyu vu praviczah szamoszvojneh vugerzkeh“ (knjige II., str. 33 i dr., Zagreb, 1830) sa: Dotergnenje szemena“.

Digitized by Google

to pravo izvršiva, ne krnji. Za to nije niti kralj niti njegov fiskus smatrao valjanimi nikakovih nasliednih ili pobratimskih ugovora, koji prenašaju nasliedno pravo s jedne obitelji, u kojoj bi nestalo zakonskih potomaka, na drugu obitelj, nije jih smatrao valjanimi sve dotle, dok jih nije kralj naročito i u svečanoj formi potvrdio i svojom privolom („consensus regius“) providio. Vidjesmo za to primjer i u ovoj razpravi; nasliedni najme ugovor medju Karlovići i Zrinjskimi.

Akoprem turopoljski plemići god. 1560 ustanovom o nasliedstvu u plemenu nisu ništa nova stvorili, već su samo prastari običaj u statut uvrstili, to kr. fiskus, dotično palatin, držeći se samo običega hrvatsko-ugarskoga prava, imenito tripartita, nije morao smatrati rečenu ustanovu statuta sve dotle obvezatnom, dok nebijaše po kralju potvrdjena.

Dvie godine prije izradbe statuta, 11. veljače 1558, a u gradu Požunu, izdao je kraljevski namjestnik Nikola Olah darovnicu, kojom daje Nikoli ml. knezu Zrinjskomu više imanja, koja da su „per defectum seminis“ plemića Kristofora Kysevych de Felsö „Lomnica“ pripala kr. fiskusu; medju ovimi bijaše i gornja Lomnica, imanje ležeće u Turopolju.

Težko je riešiti na temelju te darovnice pitanje, je li kr. namjestnik uvrstio u svoju izpravu imanje Lomnicu samo za to, jer je sve posjede Kiševića, neglededi gdje oni leže, a bijaše jih i izvan Turopolja, darovao Zrinjskomu, ili je to za to učinio, jer nije znao za običajno pravo starih plemenskih župa, dotično hrvatskoga zakona od g. 1273, ili, ako ga je poznavao, jer ga nije držao obvezatnim, nego ustanovom nasl. 10, I. djela tripartita, dokinutim.[142] (Sliedi.)

[142] Tu darovnicu spominje Mesić u cit. životu Nikole Zrinjskoga, str. 214, op. 2; u zemaljskom arkivu (Donationes palatinales, str. 2) nalazi se samo izvadak; istom kasnije darovnice prepisane su doslovce.

Digitized by Google

Reformatio in peius u mandatnom postupku.

Literatura:

Ullmann: „Lehrbuch des öst. Strafprocessrechts“ (1882).

Rulf: „Der österr. Strafprocess“, systematisch, dargestellt, II. Auflage 1888.

Vargha: „Das österr. Strafprocessrecht“ (1885).

Mayer: „Commentar zur österr. Strafprocessordnung“ (1884).

Mitterbacher: „Die Strafprocessordnung“ (1882).

Mitterbacher und Neumayer: „Erläuterungen zur Strafprocessordnung v. 23. Mai 1873“ (1874).

Eichhorn: „Non bis in eidem und das Reichsgericht“ (Gerichtssaal XXXVIII. sv. 6, 1886).

Kleinfeller: „Das Verbot der reformatio in peius“ (Gerichtssaal 1886, XXXVIII., sv. 8).

Stenglein: „Hat der Richter die Ungiltigkeit einer polizeilichen Strafverfügung in dem besonderen Verfahren zu beachten?“ (Gerichtssaal 1890, XLIII., sv. 1 i 2).

Fröhlich: „Ueber die Wirkung des erhobenen Einspruches gegen eine Strafverfügung“ (Allg. österr. Gerichts-Zeitung 1889, Nr. 15).

Schmid: pod istim naslovom (Oesterr. Centralblatt für die jurist. Praxis 1890, VIII. sv., str. 183)

Wantoch: „Darf der Richter die Straf·, welche in der nach § 460 (hrv. 409 kp.) erlassenen und durch rechtzeitigen Einspruch angefochtenen Strafverfügung festgesetzt wurde, verschärfen? (Oesterr. Centralblatt f. d. jur. Praxis 1883).

Na pretresivanje teoretično interesantnoga toga pitanja potakla me je rješitba, priobćena u „Mjesečniku“ od g. 1890 br. 11, str. 597, koja je uzsljedila na ništovnu žalbu na obranu zakona. Rješitba ta kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 19. srpnja 1890, br. 670 glasi ovako:

„Kr. kot. sud u G, osudom od 24. lipnja 1889 br. 2623, izrečenom nakon, na prigovore istog okrivljenika proti kaznenoj odredbi istoga kot. suda od 4. ožujka 1889 br. 1623, povedene i dovršene razprave, proglasi V. M. krivim prekršaja proti sigurnosti vlastničtva (§ 460 kz.), te ga osudi na 8 dana zatvora. Proti toj osudi podnese V. M. priziv, a kralj. sudbeni stol u P. kao prizivna molba, osudom od 6. srpnja 1889 br. 3034 obali tu kaznu na 48 sati zatvora.

Digitized by Google

Usljed žalbe ništovne kralj. državnog nadodvjetničtva na obranu zakona, sudio je kralj. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice, da osudom sudb. stola u P. kao prizivnog suda od 6. srpnja 1889 broj 3034 nije zakon u § 290 alin. 2 kp. povriedjen.

Razlozi: Na prijavu kr. kotar. šumarije u V. izdao je kr. kot. sud u G. proti V. M. kaznenu odredku od 4. ožujka 1889 br. 1623, kojom se proti istomu radi prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva (u § 460 kz.) odredjuje kazna zatvora od 48 sati po § 409 kp. Usljed prigovora V. M. poveden je redoviti postupak, a nakon toga je kr. kot. sud u G. osudom od 24. lipnja 1889 br. 2623 V. M. radi istog prekršaja osudio na kaznu zatvora od 8 dana. A povodom priživa istog okrivljenika obalio je kralj. sudb. stol u P. osudom od 6. srpnja 1889 br. 3034, kaznu na zatvor od 48 sati, i to s razloga, jer po § 290 kp. nemože kr. kotar. sud izreći strožije kazne, nego li je kaznenom odredbom ustanovljeno.

U žalbi ništovnoj, podnešenoj proti ovoj osudi na obranu zakona — radi povrede § 290 al. 2 kp. ističe se, da se kaznena odredba ne može smatrati osudom, niti prigovor proti kaznenoj odredbi pravnim ljekom, pa da se s toga na mandatni postupak ne mogu protezati načelni propisi o reformatio in peius vel durius.

No i ako se kaznena odredba neima izdavati u formi kaznene osude, to ipak valja uvažiti, da kaznena odredba po § 410 kp. u bitnih točkah sadržaje sve one odredbe, koje ima sadržavati po § 251 kp. kaznena osuda, i da se kaznenom odredbom po § 408 kp. prijavljen prekršaj riešava meritorno pod uvjetom, ako se ne podnese u roku označenom u § 411 kp. prigovor; pa upravo obzirom na pravne posljedice, koje od tuda potiču, da li se prigovor pravodobno podnese ili ne, ne može se prigovoru odreći svojstvo pravnog ljeka, a to tim manje, što se § 411 kp. izrično pozivlje na propise § 305 t. 1 i 2 k. p., koji govore o povrati u stanje predjašnje proti minulom roku, ako se ovaj promaši za prijavu pravnog lieka. U istom § 411 k. p. ističe se kao pravna posljedica naročito to, da izmakom roka za podnešenje prigovora neće biti pravnog ljeka proti kaznenoj odredbi osim u slučaju povrate po navedenom paragrafu.

Pošto je pak kr. kotar. sud u G. osudom od 24. lipnja 1889 br. 2623 tim, što je okrivljenog V. M. osudio radi istog čina na težu kaznu, nego što je bila sadržana u kaznenoj odredbi od 4. ožujka 1889 br. 1623, svakako po § 277 al. 11

Digitized by Google

kp. obzirom na načelne ustanove §§ 286 al. 2, 288 al. 3, 300 al. 4, 368 al. 8 (valjda 6) i 421 kp. prešao svoje pravo kažnjenja; to kralj. sudb. stol u P. kao prizivni sud svojom napadnutom izrekom nije zakon u § 290 al. 2 kp. povriedio".

Prije svega nuždno je, da se osvrnem na intenciju zakonodavca, koja ga je pobudila, da uvede u našem kaznenom postupniku mandatni postupak, kao i na svrhu i narav mandatnoga pottupka i same kaznene odredbe.

I.

Načela novoga kaznenoga postupka, na kojih počiva, napose pako načelo materijalne istine, koje je garancija pravednosti, garancija u vrlo važnom interesu države, da bude najme pravi narušitelj zakona eruiran i kažnjen, a da nevini ne bude kažnjen; — ta načela zahtjevaju, da se strankam u kaznenom postupku — tužitelju i okrivljeniku — dade jednako oružje u ruke, da se njime bore za pravo, i da se ta borba vodi pred očima nepristranoga sudca. Drugimi riočmi, treba da se po onom pravilu: „Eines Mannes Rede ist keine Rede, man hör' sie alle beide", provede kontradiktorna razprava i dokazni postupak, jer se samo na temelju ovoga može crpiti i izreći osuda, koja odgovara materijalnoj istini, a ova je stožerno načelo novoga kaznenoga postupnika.

Iznimka od toga, da se naime ta borba provede samo s jednom u odsutnosti druge stranke, nebi se smjela dopustiti, no ako je zakonodavac ipak prisiljen bio, da takovu iznimku dopusti, kao što to novija zakonodavstva čine, — to moraju vojevati za to osobiti razlozi, no i u ovom slučaju dozvolit će se ta iznimka samo u neznatnijih kaznenih stvarih.

Tako je po primjeru njemačkog „Mahnverfahren" u gradjanskom postupniku, da se jednostavne stvari na što jednostavniji, jeftiniji i brži način rieše, stvoren i u austrijskom kaznenom postupniku t. zv. mandatni postupak, koji počiva na istih načelih, na kojih i onaj u njemačkom kaznenom postupniku, ter je normiran u §§ 460—462 austr. kp. od 23. svibnja 1873, iz kojeg je opet recipiran kaznenom novelom od 6. srpnja 1888 i u naš kazneni postupnik i normiran u §0 409—411 kp.

Po primjeru nvjetne zapovjedi u spomenutom gradjanskom postupniku stvorila se je institutom kaznene odredbe u svrhu jednostavnog postupka kod prekršaja iznimka od temeljnog

Digitized by Google

pravnog i u kaznenom postupniku poprimljenog načela: „audiatur et altera pars".

Pod mandatnim postupkom razumjevamo izvanredni postupak glede prekršaja, po kojem sudac pod stanovitimi zakonom opredieljenimi uvjeti izdaje bez predhodnoga kontradiktornoga postupka kaznenu odredbu, koja nadomješta osudu i koja ipso jure pravomoćnom postaje, ako okrivljenik u opredieljenom roku ne zatraži povedenje redovitoga postupka.[1]

Za uvedenje mandatnog postupka vojevali su razlozi oportuniteta, jer se je s jedne strane imao usredotočiti postupak u jednom sudačkom aktu — u kaznenoj odredbi — i tim i onako dosta obterećeni kotarski sudovi obteretiti; s druge strane izazvao je to opet i interes okrivljenika, da se radi neznatnih stvari, ne mora izvrći nepogodnosti dulje procedure, jer ovdje ostaje ponajprije djelo, koje mu se u grieh upisuje, široj publici nepoznato; — okrivljeni ne mora gubiti vrieme iduć k sudu možda iz daleka i po tegotnom, kadkad i s većim troškom skopčanom putu; a ne mora se radi manjih i neznatnijih povrieda zakona ni javnoj razpravi izvrgavati. Tim je okrivljeniku pružena osobita zakonska blagodat, a kao takovu može ju upotriebiti, ako hoće, a ako neće, prosto mu stoji istu odbiti. Da je mandatnom postupku glavna svrha, da se štiti interes okrivljenika, sliedi i iz toga, što se u kaznenoj odredbi ne smije odmjeriti veća kazna od 8 dana, pa ma i radi prekršaja, kod kojih materijalni kazneni zakon puno veću kaznu diktira; nadalje iz toga, što se kaznena odredba ne smije izdati proti okrivljeniku, koji je zatvoren,* a ratio legis ovom ograničenju leži u tom, što je u takovih prilikah okrivljenik u njekom tjesnom, odnosno u takovom duševnom razpoloženju, usljed kojega bi se, samo da se što prije zatvora rieši, mogao zadovoljiti sa kaznenom odredbom i ne ćuteć se krivcem, a to nebi odgovaralo ni duhu zakona ni zahtjevu pravednosti.

Da sudac uzmogne izdati kaznenu odredbu, nuždno je, ako i ne podpun dokaz o krivnji okrivljenika, a ono bar toliko vjerojatnog dokaza, da se sudcu iz prijave posve vjerojatnim čini, da je krivnja prijavljenoga tako jasna, da za

[1] Ullmann, l. c., str. 706.

* Ovaj navod g. pisca ne stoji po našem kaznenom postupniku, jer u § 409 hrv. kp. ne ima ograničenja „auf freiem Fusse befindlichen", koje se nalazi u § 460 austr. kp. Ur.

Digitized by Google

njegovo osudjenje nije ni nuždno, da bude saslušan, a da se tomu zahtjevu udovolji, može se kaznena odredba izdati samo na temelju prijave javne vlasti ili koje osobe, označene u § 68 kz., u koliko je ista zaprisežena, i ako se u toj prijavi navede, da je sve ono, čim se okrivljenik tereti, sastavljeno na temelju vlastitoga uredovnoga opažanja (§ 409 kp.), a prema tomu izključeni su od mandatnog postupka oni prekršaji, koji se imaju progoniti samo na zahtjev privatnoga tužitelja.

Mandatni postupak sličan je postupku proti nepritomnim u užem smislu (§§ 368 i 419 kp.), no ide i dalje od ovoga, jer u ovom bude osudjen pozvani okrivljenik u njegovoj odsutnosti bez saslušanja, ali nakon provedene glavne razprave radi njegova neposluha (jer se u § 368 kp. naziva još obtuženikom, a u § 419 kp. okrivljenikom), dočim u mandatnom postupku bude osudjen odmah bez njegova saslušanja (s toga u § 411 kp. osudjenik) ili drugimi riečmi u mandatnom postupku nema posebne razprave, nego razprava i osuda stiču se u jednom sudačkom aktu, t. j. u kaznenoj odredbi.[2]

Kaznena odredba je sudački akt, koji je sličan osudi, t. j. ima svojstva osude u toliko, što:

a) prekida zastaru kao i osuda;

b) postaje odredba pravomoćnom i ovršivom, ako okrivljenik ne zatraži povedenje redovitoga postupka. U tom slučaju dakle fit ex mandato sententia executoria, proti kojoj nema pravnoga lieka u strogom smislu, nego jedino povrata u prijašnje stanje (§ 411 kp.).

No kaznena odredba ne može se smatrati nikako osudom s razloga:

1. Osuda glasi bezuvjetno, kaznena odredba pako uvjetno i postaje (fit sententia) osudom istom onda, ako okrivljenik ne uloži za 8 dana prigovora.

2. Osuda se izriče na temelju povedene glavne razprave; kaznena odredba pako izdaje se lih na temelju službene prijave, i s njom se pravi pokušaj, da se redoviti postupak učini suvišnim.

3. U osudi neima pouke o pravnom ljeku; a kaznenoj odredbi poučava se okrivljenik, da mu proti kaznenoj odredbi, ako misli da mu je istom učinjena krivica, prosto stoji, ulo-

[2] Mayer, l. c., III. dio, str. 658.

Digitized by Google

žiti prigovor za 8 dana, a ako ne prigovori, da će kaznena odredba steći pravnu moć, i da će se proti njemu ovršiti (§ 410 t. 7 kp.).

4. Kazna u kaznenoj odredbi stegnuta je po formalnom kaznenom zakonu na maksimum od 8 dana (§ 409 kp.); dočim to ograničenje za osudu ne vriedi, jer se u istoj može odmjeriti kazna po mjeri, dokle ju god materijalni kazneni zakon dozvoljava.

5. Osuda može se putem pravnoga ljeka preinačiti ili ukinuti, ali to samo u slučaju, ako je povriedjen bud formalni bud materijalni kazneni zakon, a može osuda uzprkos uloženom pravnom lieku i potvrdjena biti; dočim kaznena odredba gubi uvjek i to bezuvjetno u cielosti svojoj svaku vriednost, kao da nije nikad ni postojala, čim se proti njoj prigovori, i tad se povadja redoviti postupak. na temelju kojega se istom izriče osuda u pravom smislu rieči.

6. Osuda se može ukinuti ili preinačiti samo na temelju sudačke rješitbe; kaznenu odredbu ukida sam okrivljenik svojim prigovorom.

7. Kod osude je obvezatno pravno načelo: ne bis in idem — odgovarajuće gradjansko-pravnoj exceptio rei judicatae — t. j. da se ne smije nitko ponovno kaznenim putem progoniti radi kažnjivoga čina, radi kojega je već pravomoćno osudjen ili oslobodjen (id de quo res acta est) — abstrahirajuć obnovu kaznenog postupka, kojoj iznimno ima mjesta kao vanrednom pravnom ljeku za održanje principa materijalne istine samo pod stanovitimi zakonskimi uvjeti. Osudom izrečenom glede dotičnog kažnjivoga čina konsumirana je dakle kaznena tužba u svakom pravcu; dočim to pravno načelo kod kaznene odredbe ne vriedi, jer ako se kažnjivo djelo, koje je kaznenom odredbom, proti kojoj nije prigovoreno, kao prekršaj presudjeno, kašnje kao zločin ili prestupak izpostavi, može se progon bez obzira na obnovu kaznenoga postupka nastaviti, ili drugimi riečmi: kaznenom odredbom nije glede istog čina konsumirano pravo kaznene tužbe.[3]

II.

A. Pod reformatio in peius vel durius razumjevamo preinaku osude na štetu one stranke, koja u svom interesu

[3] Eichhorn, l. c., str. 412, 453 i 454.

Digitized by Google

ulažuć pravni liek, traži pretres osude, po prvoj instanciji izrečene. Instancija, koja uzima u pretres osudu usljed uloženog pravnog lieka jeste redovito viša instancija. To je pravilo, od kojega postoji jedna iznimka, a to je kod pravnog ljeka obnove kaznenog postupka, u kojem slučaju pretresa osudu prva instancija. No u ovom razmatranju abstrahiram od obnove kaznenog postupka, kao izvanrednog pravnog lieka proti jur pravomoćnoj osudi, jer strogo tumačeć nebi kod toga ni smjela vrieditи zabrana reformacije in peius s razloga, što se okrivljeniku i onda, ako je po javnom tužitelju na štetu njegovu izhodjena obnova kaznenog postupka, može odmjeriti manja i blaža kazna, nego li je ona u prvoj osudi bila, pa bi s druge strane odgovaralo principu ravnopravnosti stranaka, da se i onda, kad okrivljenik izhodi obnovu kaznenog postupka u korist svoju, može istomu i stroža kazna odmjeriti za slučaj, da na novoj glavnoj razpravi izbije na površje još više otegoćujućih okolnosti. Ovo potonje mnienje bilo je prihvatilo većinom glasova i povjerenstvo za sastav osnove kaznenoga postupnika od g. 1861: „jer se kod pravnih ljekova u užem smislu radi o stvari, koja još nije pravomoćno rješena, „bei der Wiederaufnahme dagegen findet eine ganz neue Voruntersuchung statt, es werde sozusagen tabula rasa gemacht und das neue Urtheil stütze sich auf ganz neue Grundlagen".[4] No pošto obnova kaznenoga postupka kao izvanredni pravni ljek ima sva svojstva redovitoga pravnoga lieka, napose da može i javni tužitelj u korist okrivljenika (§ 295 kp.) tražiti i izhoditi obnovu kaznenoga postupka i pošto bi se tim, kad bi se dozvolila reformatio in durius, i proti ingerenciji i volji njegovoj pogoršao njegov položaj — u kom se je nalazio prije izhodjene obnove kaznenog postupka — prihvaćeno je po zahtjevu pravednosti u kaznenom postupku načelo zabrane reformacije in peius i u slučaju obnove kaznenog postupka i to načelo našlo je mjesta u izričnoj ustanovi § 300 kp., alin. 4, koja glasi: „ako je obnova dozvoljena jedino na korist obtuženikovu, neće mu nova osuda dosudit moći teže kazni, nego je ona, koja mu je u prvoj presudi bila nametnuta".

Abstrahirajuć dakle od obnove kaznenog postupka kao izvanrednog pravnog ljeka, imat ću u sljedećem pred očima samo pravne ljekove u užem, strogom smislu, t, j. pravne

[4] Mitterbacher, l. c., str. 617.

Digitized by Google

liekove, kojimi se pobijaju pred sudom više instancije sudačke rješitbe, koje nisu još pravnu moć stekle kao takove. Ti su pravni liekovi — osim pritužbe, kojoj u ovom razmatranju mjesta neima, — ništovna žalba i priziv, pa imajuć to pred očima, usvajam nazor većine kriminalista, da načelo zabrane reformacije in peius vriedi samo kod viših instancija, jer isti odgovara jasnomu slovu zakona (§ 286 I., al. 2, § 290, al. 2 i § 421 u savezu sa §§ 391, 286 i 290 kp.). Slučaj, predvidjen u § 288 kp., al. 3, gdje za prvu instanciju vriedi načelo zabrane reformacije in peius, jeste samo prividna iznimka. U tom slučaju doduše sudi prva instancija, ali ne suo iure, nego po nalogu više instancije, naime kasacionog suda, koji dajuć mjesta pravnom ljeku, prvu instanciju upućuje, da odredi iznovičnu glavnu razpravu radi formalnih povrieda zakona i da donese novu osudu; tu se dakle faktično vrši volja i nalog više instancije.

Reformatio in peius predpostavlja dakle definitivno ili meritorno rješenje u glavnoj stvari na temelju provedene glavne razprave i pretres toga rješenja po višoj instanciji na temelju uloženoga pravnog ljeka. Dosljedno tomu ograničeno je načelo zabrane reformacije in peius samo na redoviti postupak uz predhodnu glavnu razpravu, gdje sudac može kažnjivo djelo po svih njegovih obilježjih na temelju obširnog dokaznog materijala prosuditi, nikako pako ne može to načelo vezati sudca u posebnoj vrsti vanrednog postupka, gdje sudac kažnjivo djelo u svakom pravcu po propisu § 2 kp. iztražiti i ocieniti ne može.

Zabrana reformacije in peius može dakle vriediti samo kod osuda.

Za svaku po sudu izrečenu osudu vojuje praesumcija, da ista nije sententia nulla et iniqua, nego da je valjana, pa jer osuda postaje sa proglašenjem njenim za protivnika, koji ju ne pobija formalnim pravom,[5] odnosno stiče relativnu pravnu moć, i jer se relativna (jednostrana) pravna moć osude u korist okrivljenika manifestira upravo u tom, da po okrivljeniku samom ili bar u njegovu korist uloženi pravni ljek ne može prouzročiti reformatio in peius,[6] to upravo za to, jer protivnik,

[5] Ullmann, l. c., str. 762, Mayer, str. 715.

[6] Mitterbacher, l. c., str. 433, koji govoreć tu obće o pravnim liekovima i reformaciji in peius citira samo ustanove §§ 290 (hrv. 286 I., al. 2), 295 (290, al. 2), 346 proti osudam porote (i 477) 425 austr. kp.

Digitized by Google

stojeći proti onomu, u korist koga postoji načelo zabrane reformacije in peius, osudu ne pobija, nego se s njom zadovoljava, ne smije nad onim, koji ju u korist svoju pobija, lebditi kao Damocleov mač bojazan, da će ga snaći veća šteta.

Ta veća šteta može se sastojati:

a) u težoj kvalifikaciji bez promjene kazne;

b] u tezoj ili strožijoj kazni, pod kojom se razumjeva: teža vrst ili stupanj kazne, dulje trajanje kazne slobode, veća svota novčane globe, razne nuzkazne.

Što se tiče specijalno našeg kaznenog postupnika, to po istom ne vriedi načelo zabrane reformacije in peius glede točke a), jer je teža kvalifikacija po našem kaz. post. dozvoljena; i s toga se načelo zabrane reformacije in peius po našem zakonu proteže samo na težu ili strožiju kaznu (§§ 286 I., al. 2, 288, al. 3, 290, al. 2 i 300, al. 4 kaz. post.).

Granice zakona reformacije in peius idu dotle, dokle god je moguće, ali samo u obziru pravnih liekova dozvoljenih proti definitivnoj rješitbi suda, stvorenoj u glavnoj stvari po provedenoj glavnoj razpravi, t. j. proti osudi, a ti su pravni ljekovi:

I. u užem strogom smislu, koji su ujedno i redoviti i to:

a) ništovna žalba;

b) priziv.

II. u širem smislu, a od tih je opet jedini vanredni pravni ljek obnove kaz. post., skopčan sa zabranom reformacije in peius, kako je jur gore spomenuto.

Tako je i po njemačkom kaz. post., t. j. i po ovom vriedi zabrana reformacije in peius samo kod priziva, revizije i obnove kaz. post.[7]

Samo u ovih dakle po zakonu izrično navedenih slučajevih ima mjesta načelu zabrane reformacije in peius; samo s navedenimi pravnimi ljekovi skopčana je zabrana reformacije in peius, a u ovih slučajevih mora se ista što više moguće u korist okrivljenika tumačiti; u okviru ovih slučajeva mora sudcu uviek pred očima lebditi pravno načelo: in dubio mitius, in dubio pro reo.[8]

Konačno neće biti suvišno, ako se u ovom odsjeku još zapitamo, kako stojimo u pogledu zabrane reformacije in peius, ako je uložen pravni ljek u korist okrivljenika, ali je s druge

[7] Kleinfeller, l. c., str. 594.

[8] Kleinfeller, l. c., str. 601 i 613.

Digitized by Google

strane i na štetu njegovu uložio javni tužitelj pravni ljek? Dosljedno gore razloženoj naravi reformacije in peius može zabrana reformacije in peius višeg sudca samo onda vezati, ako je pravni ljek državnog tužitelja zabačen s razloga, što je isti kasno prijavljen, ili što manjkaju točke i razlozi, s kojih se žali, jer se u tom slučaju mora tvrditi, da je pravni ljek uložen samo u korist okrivljenika.[9] — No po našem kaznenom postupniku, gdje se načelo zabrane reformacije in peius tiče samo kazne, smatrati će se, bio pravni ljek državnog tužitelja zabačen ma s kojih razloga, da je pravni ljek uložen samo u korist okrivljenika.[10] (Sliedi.)

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Mora li po ovlaštenom vještaku sastavljeni nacrt o ciepanju česticâ u izvoru ostati u gruntovnoj sbirci izprava, ili je pako dovoljno, da stranka za gruntovni arkiv doprinese jednostavan prepis predloženog izvornog nacrta?

Odlukom od 4. lipnja 1891 br. 271 odputio je kr. kotar. sud kao gruntovna oblast u O. molbu za gruntovni prenos njekojih dielova parcela iz grunt. ul. br. 714 por. obč. O. s imena uknjiženog vlastnika na ime i vlastničtvo moliteljevo s razloga, što je izvorni nacrt o ciepanju čestica prišiven izvornomu ugovoru, a za gruntovnu sbirku izprava odredjen samo jednostavan prepis nacrta, dočim bi valjalo nacrt za gruntovni arkiv napose u izvoru doprinieti, jer prepis nacrta nemože služiti podlogom izpravku gruntovnih mapa prema promienjenom gruntovnom stanju. Proti ovoj odluci podnio je molitelj utok, u kojem navadja:

Nacrt o ciepanju parcelâ jeste po svojem biću sastavni dio dotične pravne izprave, izkazujući uslov stranaka u pogledu omedjašenja dielenjem nastavših novih parcela.

Na tom svojstvu ovog nacrta ne mienjaju ništa propisi glede oblika, kako, i gtede osobâ, po kojih moraju da budu sastavljeni ovi nacrti.

Naredba kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje, od 1. svibnja 1887 br. 5801 propisuje u alineji drugoj § 1 izrično, da se po ovlaštenom civilnom tehniku sastavljeni nacrti za gruntovni razpis če-

[9] Kleinfeller, str. 607, l. c.

[10] Mitterbacher, l. c., str. 490.

Digitized by Google

stica u smislu § 56 lit. c) grunt. reda imadu „priložiti dotičnim izpravam“.

Ova naredba smatra dakle taj nacrt prilogom dotične izprave.

§ 124 grunt. reda pod naslovom: „Prilozi gruntovnih molba“ odredjuje pod b), da za pismohranu treba priložiti od biljegovine proste prepise izvornih priloga, a pod f), da gruntovničar imade „prepise ureda radi ovjerovljivati“.

Ovi propisi nisu alterirani niti citiranom naredbom od 1. svibnja 1887 br. 5801, niti naredbom kr. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 17. prosinca 1888 br. 14.306.

U ostalom, molba je tako podpuno instruirana, da se dozvola zamoljenog prenosa ne može uzkratiti, a ako je kr. kot. sud držao, da molitelju nadleži doprinieti još poseban po ovlaštenom civilnom tehniku podpisan nacrt, to ga je u smislu § 129 al. ult. grunt. reda imao pozvati, da takav nacrt predloži.

Kralj. banski stol riešitbom svojom od 23. srpnja 1891 br. 15.952 intim. odlukom kr. kotar. suda kao gruntovne oblasti u O. od 3. srpnja 1891 br. 391 izrekao je sliedeće: „vidiv, istina, da obzirom na ustanove u napadnutoj prvosudnoj odluci citiranih naredba kr. zem. vlade, odjela za pravosudje, od 1. svibnja 1887 br. 5801 ex 1886 (sbornika br. 58) i od 17. prosinca 1888 br. 14.306 (sbornika br. 77) mora ostati i u gruntovnom uredu po ovlaštenom mjerniku načinjeni nacrt, jer katastralnu gruntovnu mapu ima po ovih propisih rektificirati samo mjernik za to odredjeni, a on to učiniti može samo na temelju po samom mjerniku vještaku učinjenog nacrta; vidiv, da se posao rektifikacije gruntovnih katastralnih mapa ne obavlja svaki put, kada se gruntovni prenos koje pojedine parcele, po stranci zamoljen, te po sudu dozvoljen, gruntovno provede, već periodično, pa da zato mora stranka, koja hoće, da joj se povrati izvorni nacrt, pridonieti i duplikat za gruntovni ured; vidiv pako, da zato, što taj duplikat po stranci doprinešen nije, — a molba inače kako valja obložena, te gruntovnom provedenju odpisa i pripisa odnosnih gruntovnih čestica nikakova gruntovna zaprieka na putu nestoji, — gruntovni sudac ne ima molbu odbiti, već postupati analogno po propisu § 124 slovo c) gruntovnog reda, te naredba kr. zem. vlade, odj. za pravosudje, od 12. prosinca 1883 br. 16.110, te od 13. prosinca 1883 br. 10.930 i 16.042, pridržati naime izvorni nacrt u sbirci izprava, te stranku pozvati, da pridonese duplikat pod posljedicami u tih naredba navedenimi, odnosno tom ubaviesti, da će joj se povratiti izvorni nacrt, čim bude gruntovna katastralna mapa rektificirana; vidiv, da je u nazočnom slučaju imao prvi sud pridržati sve izvorne izprave, jer je nacrt s njima sašit, sve dok nije molitelj pridoneo duplikat nacrta, odnosno dok nije obavljena rektifikacija gruntovne katastralne mape, ali da nije imao odbiti samu molbu samo

Digitized by Google

s razloga, što nije stranka priložila joj i ovaj duplikat, pošto zaprieke za dozvolu zamoljenog odpisa i pripisa tamo navedenih dielova parcela neima; obnašao je povodom moliteljeva utoka odluku kr. kotar. suda kao grunt. oblasti u O. od 4. lipnja 1891 br. 271 preinačiti i dozvoliti na temelju predloženih izprava zamoljeni odpis dielova kat. parcela sa imena i vlastničtva mjestne obćine sela O, te prenos istih s pravom vlastničtva na ime molitelja, te naložit kr. kot. sudu kao grunt. oblasti u O., da shodnu odredbu glede gruntovnog provedenja ovog odpisa i pripisa izda gruntovnom uredu".

Ujedno je kr. banski stol odredio:

„O provedbi imadu se obaviestiti obe strauke, molitelj navlastito tim dodatkom, da se pridržavaju kod suda sve izvorne izprave, jer nepredleži duplikat izvornog nacrta za gruntovni ured, a jer je izvorni nacrt sašit sa ostalimi izvornimi izpravami, te se nemože razstaviti, sve dok molitelj neće podnieti duplikat izvornog nacrta; ako ovog doprineo nebude, vratiti će mu se izvorne izprave s prišitim nacrtom istom nakon što bude rektificirana mapa". *Ant. St.*

Oporuka, načinjena glede idealnog diela iz zadružne imovine za krieposti zakona od 26. srpnja 1874 — nije valjana.

Zadruga T. bijaše jošte prije god. 1874 faktično potajno podieljena, te su ovlaštenici svoj dio za sebe uživali.

Mato T. načinio je 26. srpnja god. 1874 oporuku, kojom za slučaj smrti, ostavlja svoju imovinu supruzi Rozi.

Mato T. umre god. 1888, te njegova supruga R. zametne oblastni diobni postupak, pa je pokoj. Mati T. pripadajući dio dopitan njegovoj ostavini.

Prigodom ostav. razprave iza Mate T. očitovala se je njegova supruga R. na temelju oporuke, a njegov brat Janko T. na temelju zakona, usljed čega jest Janko T. odlukom kot. suda u J. od 21. listopada 1890 br. 10.598 odpućen, pa da proti Rozi T. podigne tužbu na uništenje oporuke. — Oporuka imade sve formalnnsti, što ih zakon traži.

Kr. kot. sud u J. osudom od 27. ožujka 1891 br. 1638 sudio je po zahtjevu tužbe, naime: da je tužena Roza T. dužna priznati, da je oporuka Mate T. od 26. srpnja 1874 u pogledu pokretne i nepokretne imovine, napose glede nekret. u gr. ul. br. 480 obć. C., koju je imovinu ostavina zadobila diobom zadruge T., ništetna, te da je usljed toga dužna dozvoliti, da se ostav. pok. Mate T. glede te imovine razpravi po zakonu, iz sliedećih razloga·

Nepreporno je, da je Mato T. ostavio oporuku od 26. srpnja 1884, kojom razredjuje sa imovinom, što bi ga imala pripasti iz zadružne imovine.

Digitized by Google

Zakon od 3. ožujka 1874 nepodjeljuje izrično pravo članu zadruge, razporedjivati sa zadružnom imovinom, a niti to izrično nezabranjuje, pak s toga valja ovo pitanje riešiti po duhu zakona.

Dok zakon od g. 1870 izrično podieljuje pravo takova razpolaganja, to zakon od g. 1874 o tom ništa negovori, ali, za razporedjivanje sa zadružnom imovinom traži privolu nadpolovične većine zadružnih ovlaštenika. Tim pako hotio je zakonodavac zapriečiti stetne učinke na razvitak zadruga.

Ova je osuda riešitbom kralj banskog stola od 8. srpnja 1891 br. 14.794 de nit. 16. srpnja 1891 br. 1983 potvrdjena, uz sljedeću motivaciju:

Oporuka g. 1888 umrvšeg Mate T., kojom je razpoložio sa svojim iz formalno još nerazdieljene zadruge, pripasti mu imajućim dielom, datovana je još od 26. srpnja 1874, imala bi se dakle prosudjivati po tada valjajućem zakonu od 3. ožujka 1874.

Ovaj pako zakon ne imade naročite ustanove, da li je zadružnom članu dozvoljeno sa idealnim dielom oporučno razpolagati, pak se s toga to pitanje imade riešiti prema naravi zadružne zajednice po duhu čitavog zakona, odnosno po analogiji pojedinih njegovih ustanova.

Medju bitna obilježja o pojmu kućne zadruge spadaju i ta, da član nemože samostalno razpolagati sa svojim idealnim dielom, i da se časom smrti njegov idealni dio razpline na ostale članove.

Tim pravilom protiveća se ustanova zak. čl. IV. god. 1870 naročito je obustavljena zakonom od 6. listopada 1872, pa se odtuda, što sljedeći zadr. zakon od 3. ožujka 1874 u tom pravcu ne sadržaje nikakove ustanove, ne može zaključivati, da je tim oporučno razpolaganje sa ideal. dielom na novo dozvoljeno bilo, jer bi se to protivilo duhu § 7 tog zakona, kojim je svaka promjena u sućanstvu zadružne imovine učinjena ovisnim od saslušanja svijuh, i od privole nadpolovične glasopravnih članova.

Da takovo razpolaganje nije samo zakonodavstvo držalo dozvoljenim, razabire se u zak. od 8. prosinca 1877, koji takovo razpolaganje izrazito zabranjuje, a tim zakonom ne kaže se, da se zakon od 3. ožujka 1874 „preinačuje“, već „popunjnje“ u pogledu razredjivanja sa zadr. imov.

Napokon se to razabire i iz § 5 zak. od 9. svibnja 1889, jer da je zakonodavstvo držalo, da valjaju oporučne odredbe glede ideal. dielova, učinjene izmedju valjanosti zakona od 3. ožujka 1874 i 8. prosinca 1877, bio bi bez dvojbe i taj potonji zakon citirao uz one od 29. prosinca 1876 i 14. travnja 1880, kojim je za oba krajiška područja ukinuta ustanova, dozvoljujuća takovo oporučno razpolaganje.

To pako pravo razpolaganja nije imao niti s toga, što je tada već upitna zadruga potajno podieljena bila, pošto je oblastna dioba provedena

Digitized by Google

tek nakon smrti njegove, a do časa oblastne diobe smatra se po zakonu svaka zadruga nepodieljenom.

Kr. stol sedmorice jest presudom od 8. siečnja 1892 br. 3834 potvrdio niže osude iz razloga sliedećih:

Po § 20 zak. čl. IV. od g. 1870 bio je vlastan svaki član zadruge o svojem dielu naredjivati oporukom ili nasljednim ugovorom, nu ustanovom § 2 zak. od 6. listopada 1872 br. 36 sbor. je ona ustanova ukinuta; poslje toga je stvoren zakon od 3. ožujka 1874, u kojem ne imade izrične ustanove o tom, može li zadružni član, za slučaj smrti naredjivati o dielu svojem; nu tu valja uvažiti, da sad spomenuti zakon u § 33 odredjuje, da svi zakoni i pravni običaji, napose i zakon od 6. listopada 1872 gube svoju valjanost, ali samo u toliko, u koliko se protive tomu zakonu, pak pošto taj zakon od g. 1874 u sebi ne sadržaje ustanove, da zadružni član može o svojem dielu mortis causa razredjivati, pošto dakle u tom zakonu ne imade ustanove, kojoj bi se protivila u § 2 zak. od 6. listopada 1872 sadržana zabrana o razredjivanju sa zadružnim dielom, to se mora dosljedno uzeti, da ustanova § 2 zak. od 6. listopada 1872 nije izvan krieposti stavljena zakonom od 3. ožujka 1874, već da su ovim zakonom ukinute samo ostale ustanove prijašnjeg zakona, koji se odnose na parnice i razprave o diobi zadružne imovine; ovom se tumačenju zakona ne protivi ni kasniji zakon od 8. prosinca 1877, kojim se ponovno zabranjuje zadružnim članovom razredjivati o dielu iz zadružne zajednice, jer se taj zakon imade smatrati samo kao tumačenje zakona od 3. ožujka 1874, kako je to u razlozih drugomolbene riešitbe spomenuto. Priobćio *Metel Peklić.*

Brzojavna prijava pravnoga ljeka ima se po sudu primiti, te stranki vratiti uputom, da u zakonom propisanom obliku sastavljeni pravni ljek u po sudu opredielit se imajućem novom zakonitom roku ponovno podnese.

Kr. kotar. sud u Z. primio je brzojavnu prijavu priziva, nu pošto unutar zakonitoga roka od 14 dana, računajuć od prijetka napadnute osude, pismeno izvedenje priziva prispjelo nije, već tek 15. dan, vratio je isti kao prekasno podnešen prizivateljici (odlukom od 25. lipnja 1891 br. 8452).

Povodom utoka prizivateljice potvrdio je kralj. banski stol rješitbom svojom od 7. listopada 1891 br. 18.769 prvosudnu odluku i utok odputio.

Usljed previdnog utoka izdao je kralj. stol sedmorice sljedeću svoju vrhovnu rješitbu od 26. veljače 1892 br. 4431 ex 1891: . . . obnašao je kr. stol sedmorico napadnute odluke nižih sudova po § 343 gpp. ukinuti. te kralj. banskomu stolu naložiti. da po kr. kot. sudu u Z. brzojavnu prijavu priziva J. S. de praes. 20. lipnja 1891 broj 8336 stranki vratiti dade s uputom, da ima u novom po kot. sudu odrediti se imajućem zakonitom

Digitized by Google

roku iznova propisom § 4 gpp. odgovarajući priziv sudu podnieti, sa kojim se ima zatim dalje po zakonu postupati, i to s razloga, što se ima u postupku ustmenom po § 321, odnosno § 325 gpp. priziv podnieti kod suda prve molbe ustmeno na zapisnik ili pismeno, to jest podneskom providjenim sa formalnostmi, propisanimi u § 2 sl. d), odnosno § 4 gpp., a brzojavna prijava priziva se ovakovim zakonu odgovarajućim podneskom smatrati ne može, jer mu manjkaju potrebštine, propisane u točki 2 i 3 navedenog §, nu s druge strane se ipak uzeti neda, da stranka prizvala nije, pošto je u zakonitom roku priziv — ma i brzojavno — prijavila, koja prijava bje dapače po sudu primljena, te izravno riešena. —*a*—

B. Kazneno.

Pripada li privatnom tužitelju proti obustavnom zaključku, stvorenom radi njegova nedošašća na glavnu razpravu, pravni ljek obnove kaznenog postupka, odnosno pritužbe?

Na prijavu K. R. proti V. Č. radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja u smislu § 488 kz., bi urečena pred kr. kot. sudom u R. glavna razprava na dan 30. rujna 1891 u 9 sati do podne. Na tu razpravu, prem pravodobno pozvani, nisu došli ni privatni tužitelj K. R. ni okrivljeni V. V., i s toga je proti okrivljenom V. Č. obzirom na § 34, a temeljem § 394 k. p. obustavljen svaki dalnji postupak odlukom kr. kotar. suda u R. od 6. listopada 1891 br. 2303.

Prije nego li je ubavjest strankam o toj obustavnoj odluci odpravljena, došao je kralj. kotar. sudu u R. dana 30. listopada 1891 privatni tužitelj K. R., koji se, obavješten po razpravnom sudcu o sudbini svoje prijave i na nju uzsliedivšoj odluci, izkaza svojom pozivnicom, da je za dan 30. listopada 1891, a ne za onaj dan, kad je razprava obdržavana, pozvan. Pošto je konstatovano, da su i privatni tužitelj i okrivljeni pometnjom odpravničtva kod prepisivanja poziva pozvani za 30. listopada 1891, a ne za onaj dan, kad je zbilja glavna razprava obdržavana, to bude privatnom tužitelju na njegovu molbu za obnovu kaznenog postupka, danu odmah u zapisnik, odlukom rečenog suda od 30. listopada 1891 br. 2671 kz., ova i dozvoljena i na temelju toga razpisana nova glavna razprava na dan 3. studenoga 1891. Medjutim uloži okrivljeni V. Č., saznavši za tu obnovu dozvoljavajuću odluku suda, proti istoj pritužbu na kr. sudbeni stol u M.

Kr. sudbeni stol kao prizivno sudište u M. izdao je u riešenju pritužbe okrivljenog V. Č. rješitbu dana 7. studenoga 1891 br. 8882 k. z., koja glasi: „vidiv, da se obustavna odluka u smislu § 394 k. p, ima po § 412 kp. sa strane privatnog tužitelja napadati pravnim lijekom pritužbe;

Digitized by Google

vidiv, da je na neumjestnom kaznenom postupku utemeljenom napadnutom odlukom, ne gledeć na to, da prema taxativno nabrojenim slučajevom pripustive obnove kaznenog postupka pri prekršajih u § 436 kp. obnovi toga postupka in concreto tim manje mjesta biti može, što pravni liek obnove kaz. postupka kao vanredan pri prekršajih pravomoćnu osudu predpostavlja, koje ovdje neima, — kazneni postupnik već u svojih §§ 394, 412 i 413 kp. povriedjen, obnašao napadnutu odluku od 30. listopada 1891 br. 2671 kz. ukinuti i tom kr. kot. sudu naložiti, da spomenutu obustavnu odluku kao i prepis ove rješitbe privatnom tužitelju dostavi, i dalje po zakonu postupa, odnosno da uz povrat svih spisa, ako je obustavna odluka privatnom tužitelju dosad dostavljena, dotično dostavnicu ovom sudištu u roku od 3 dana predloži".

Obustavna odluka od 6. listopada 1891 broj 2303 uručena je dana 4. studenoga 1891 i privatnom tužitelju (skupa sa gornjom rješitbom) K. R. i okrivljenom V. Č., pa jer privatni tužitelj pritužbe uložio nije, podneo je kr. kot. sud u R. sve kaznene spise kralj. sudbenom stolu u M. sa izvješćem od 30. studenoga 1891 br. 2785 kz.

Kr. sudbeni stol kao prizivno sudište u M. obnašao je svojim riešenjem od 8. prosinca 1891 br. 9977 „s razloga, što je privatni tužitelj proti obustavnom zaključku podneo za vremena pravni liek, koji doduše svojim oblikom i zahtjevom neodgovara in concreto jedino umjestnoj pritužbi, no koji po svojoj svrhi očito za tim teži, da se obustavni zaključak dokine, ter što je obustavni zaključak radi pogrešnog poziva neosnovan, — pravnom lieku privatnog tužitelja mjesta dati, te napadnutu obustavnu odluku od 6. listopada 1891 broj 2303 kz. dokinuti i sudu naložiti, da s mjesta razpiše novu glavnu razpravu i po zakonu dalje postupa".

Na temelju prema toj rješitbi provedene glavne razprave proglašen je okrivljeni V. Č. krivim prekršaja § 496 kz. i osudjen, a ta je osuda u pogledu krivnje po kr. sudbenom stolu kao prizivnom sudištu rješenjem od 23. siečnja 1892 br. 355 kz. i potvrdjena. Dr. *O.*

U slučaju § 85 lit. b) kz. morala je nakana počinitelja biti baš na oštećenje stvari naperena; ali si je počinitelj svakako morao biti sviestan, da mu djelom biva takodjer tjelesna sigurnost ljudi ugrožena.

Osudom c. kr. okružnoga suda u Korneuburgu od 18. studenoga 1891 br. 9085 bje radi zločinstva javnoga nasilja po § 85 lit b) kz. obtuženi Leopold H. proglašen samo krivim prekršaja § 468 k. z. Proti toj osudi uloži državno odvjetničtvo ništovnicu, koju c. kralj. vrhovno ukidno sudište rješitbom svojom od 6. veljače 1892 br. 15.166 usliša, prvosudnu osudu ukine i Leopolda H. proglasi krivim zločinstva § 85 lit. b) k. z., kako je obtužba glasila.

Digitized by Google

Razlozi: Punim pravom temelji državno odvjetničtvo svoju ništovnu žalbu na ništetnom razlogu § 281 br. 10 austr. kp. (§ 277 br. 10 hrv. kp.). — Kako je prvi presudni sud uzeo ustanovljenim, bacio je Leopold H. kamen u prozor stana Mande B., u kojem su baš onoga časa bili još Josipa B. i Ivan B. i to bacio je kamen toli silnom snagom, da se je prozor sav razmrskao i kamen, poput šake velik, na postelju pao. — Da je obtuženik znao za osobe u istoj sobi, dade se naslutiti, pa i uztvrditi temeljem prvomolbenih razloga; jer da je Leopold H. prema istim vikao i Ivana B. izazivao, da iz sobe izadje. Na takov učin morala se je uporaviti ustanova § 85 lit. b) kz. Nemože biti dvojbe, da je djelovanjem obtuženika mogla nastati pogibelj za tjelesnu sigurnost ljudi, koji su onda u sobi bili, i to bud od staklenih criepića razmrskana prozora, bud od samog kamena, koji je bačen uletio. Razlozi, s kojih prvi presudni sud sada uztvrdjenu pogibelj za tjelesnu sigurnost ljudi i ovom uvjetovano zločinstvo § 85 lit. b) kz. izključuje, posve su netemeljiti i na bludnji osnovani: Prvi sud uzeo je, da nije dokazano, da bi obtuženik bio imao nakanu bud ikoga kamenom pogoditi, a još manje ozlediti; ali takova nakana niti nije bitnom značajkom zločinstva § 85 lit. b) k. z. Pogledom na ovo zločinstvo dovoljno je, da je obtuženik imao nakanu: ili stvari oštetiti i ili ovoj nakani, da se je pridružila samosviest: da je djelom i sigurnost ljudi ugrožena i pogibelji izvržena. Krivo je nadalje iztaknuto, da bi se u nazočnom slučaju dalo uzeti, da je jedina Manda B. ugrožena i pogibelji izvržena bila, a Josipu B. i Ivana B., budući su stajali dalje od točke, kamo je bačeni kamen pao, da ista pogibelj snaći mogla nije — u obće da momenat prieteće pogibelji nikako uplivisati ni odlučiti ne može.

Punim pravom je državno odvjetničtvo u obtužnici tvrdilo, da su sve tri osobe u sobi bile ravno ugrožene i pogibelji izvržene, pa taj nazor biva tim opravdaniji, kada se uvaži: da je cigla prisutnost u sobi onoga časa, kada je kamen bačen bio, sve osobe u sobi izvrgla pogibelji, pri čem morala se još u obzir uzeti i eventualnost, da je koja njih mogla u onom času promieniti svoje mjesto u sobi, ili da se je bačeni kamen odraziti mogao. Za Mandu B., koja je tri koraka daleko stajala od postelje, na koju je kamen pao, bila je rečena pogibelj bliža i veća, ali pri ustanovljenju § 85 lit. b) kz. negleda se u obće na stepen pogibelji. Isto tako je očito krivo zamienjena ozleda s ugroženjem, kada presudni sud pogibelj za Mandu B. izključuje samo radi toga, što nju kamen nije zahvatio, nego je tri koraka od nje na postelju pao. Od istoga presudnoga suda nadalje iztaknuta okolnost: da su u sobi tada baveći se ljudi ubačeni kamen tek pod večer u postelji našli, nije za prosudjenje nazočnoga slučaja od nikojega upliva ni važnosti.

Digitized by Google

Za to je ništovna žalba državnoga odvjetničtva uslišana i obtuženik Leopold H. krivim proglašen zločinstva javnoga nasilja po § 85 lit. b) kz., što je spominjani prozor kamenom razmrskao. Pr. *L. Matasović.*

K tumačenju § 424 kp.

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Rješitba kralj. hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice od 3. svibnja 1892 br. 945.)

Kr. kot. sud u D. proglasio je osudom od 29. kolovoza 1891 broj 597 kz. J. K. krivim prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u § 496 kz., te ga odsudio na zatvor od 3 dana, koji je pretvoren u globu od 15 for.

Na priziv J. K. odredio je kr. sudbeni stol u D. riešenjem od 21. listopada 1891 br. 2414 kz. neka izvedjenja putem kr. kotar. suda u D., te je ovom naložio, da mu nakon tih izvida spise opet podnese. Nu kr. kot. sud u D. nije tom nalogu zadovoljio, već je odredio novu razpravu, te je osudom od 19. studenoga 1891 br. 991 kz. J. K. od obtužbe riešio po § 250 al. 2 kp.

Usljed žalbe ništovne, podnešene po kralj. držav. nadodvjetničtvu na obranu zakona, sudio je kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice nakon obavljene u punom vieću javne razprave:

Postupkom kr. kotar. suda u D., što je povodom riešenja kr. sudbenog stola kao prizivnoga suda u O. od 31. listopada 1891 br. 2414 kz., kojim su u kaznenoj parnici proti J. K, radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u § 496 k. z. neka izvidjenja odredjena, u stvari novu ustmenu razpravu odredio, ter osudu izrekao, je zakon u § 424 kaz. p. povriedjen.

R a z l o z i: Osudom kr. kot. suda u D. od 29. kolovoza 1891 br. 597 proglašen je J. K. krivim prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u § 496 k. z., na štetu J. Č. i odsudjen na zatvor od tri dana, koji se promjenjuje u novčanu globu od 15 for.

Povodom priziva J. K. proti toj osudi odredio je kr. sudbeni stol u O. kao sud prizivni riešenjem od 31. listopada 1891 br. 2414 kz. njeka izvidjenja putem kotarskog suda u D. s nalogom, da mu iza toga spise opet podnese. Nu kotarski sud niie odredjena izvidjenja obavio, ni spise sudbenomu stolu opet podneo, već je naredio novu ustmenu razpravu na dan 19. studenoga 1891, te je osudom od 19. studenoga 1891 broj 991 obtuženoga J. K. od obtužbe po § 250, st. 2 k. p. riešio, s razloga, što privatni tužitelj nije na razpravu došao, već na dostavnici napisao „odustajem od prijave".

Osuda kotar. suda od 29. kolovoza 1891 br. 597 kz. nije riešenjem sudbenog stola kao prizivnoga suda od 31. listopada 1891 br. 2414 kz.

Digitized by Google

ukinuta, već su njime odredjena bila prije riešenja priziva izvidjenja u smislu § 424 kp., pa zato kotar. sud nije mogao novu razpravu odrediti, ni kraj osude, koja jošte postoji, izreći u istoj stvari drugu osudu, već je imao odredjene izvide obaviti i spise opet sudbenomu stolu kao prizivnomu sudu podnieti.

Pošto je dakle tim postupkom kr. kotarskog suda u D. zakon povriedjen, valja po § 286 II. kp. udovoljiti žalbi ništovnoj kralj. državnog nadodvjetničtva.

Iz upravne prakse.

Zakupnik državne točarine nepodpada pod kaznene ustanove § 13 propisnika i cienika obć. potrošarine u slučaju, ako povriedi pečate zakupnika obć. potrošarine; u ostalom se navedena kaznena ustanova samo proti krčmarom, u svrhu zaštite proti kriomčarenju, uporabiti ima.

Poglavarstvo občine P. drži u vlastitoj režiji obć. potrošarinu, dočim je zakupnik državne točarine u istoj občini E. P. T. R., zakupnik gospodske krčme nije se mogao sa zakupnikom državne točarine naravnati, pa je usljed toga ovaj odlučio oduzeti pravo točenja T. R-u i poslao je usljed toga dne 29. travnja 1891 svoga poslovodju A. E-a, da u sporazumljenju sa pogtavarstvom občine izvidi, što je do tada T. R. iztočio, te mu dalnje točenje zabrani.

A. E. uputio se s toga u obć. ured i našav tu samo obć. bilježnika, upitao ga za načelnika i obć. potrošarinskog poslovodju, pa dočuv, da su u vanjskoj službi, odputi se sam u krčmu T. R-a i tu potrga uz vlastite pečate i občinske.

Na prijavu T. R-a, podnešenu poglavarstvu občine P., a po ovoj kot. oblasti, delegirano bje poglav. občine L. za provedenje razprave, koje je presudom od 10. lipnja 1891 br. 1667 osudilo A. E-a na osnovu §§ 13 i 16 propisnika i cienika obć. potrošarine na globu od 5 for. u korist ubožke blagajne ob. P. i platež troškova svjedokom u iznosu od 9 f. 2 n.

Povodom utoka A. E-a potvrdio je upravni odbor županije zagrebačke u cielosti presudu pogl. občine L. rješitbom svojom od 3. kolovoza 1891 broj 1330; nu pošto je zakupnik državne točarine E. P. uložio i dalnji utok, to je kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, uvaživ isti, odpisom svojim od 28. studenoga 1891 broj 47.748, obje spomenute odluke kao u postojećih propisih neutemeljene ukinula iz sljedećih razloga:

Povreda pečata bo kao i drugih uredba, služećih za kontroliranje točenja pića, o kojoj je u gore spomenutom § 13 govora, zabranjena je u tu svrhu, da se zaštiti potrošarinski prihod i onemogući kriomčarenje, ter se ta ustanova uporabljuje proti onomu kriomčaru, koji bi povriedom pečata kentrolu osujetio i zakupniku štetu nanjeti mogao; nemože se pako

Digitized by Google

*

uporabiti proti zakupnikom državne točarine, kojim isto tako, kao i zakupnikom občinske potrošarine pristoji pravo kontrole, a po tom izmjerivanja i pečaćenja lagava.

U ostalom konštatovano je preslušanjem A. E-a u kaznenom registru, da je on, hoteć obaviti upitnu manipulaciju, uputio se obć. ured, da zamoli intervenciju bilo načelnika, bilo obć. potrošarinskog poslovodje; nu da mu je bilježnik R. rekao, da su u vanjskoj službi, pa se već i radi toga učin razpečaćenja nemože E-u u grieh upisati, dočim je usuprot bila dužnost spomenutoga bilježnika kao zakonitoga zamjenika načelnikova, da se s poslovodjom zakupnika državne točarine u dotičnu krčmu uputi i time suvišnom razpravnom poslu na put stane. *Fr. Malvić.*

Prestaje nadležnost političke oblasti postupati radi zadružne razmirice medju izstupivšim iz zadruge članom sa bivšimi članovi, čim je izstupivši član prestao biti članom ove zadruge, pa makar si prisvajao i kakovo pravo na zadružni imetak.

Jela Trupeljak iz Sopnice kbr. 11, bivša prije udova pokoj. Petra Tušeka, člana zadruge Tušek kbr. 29 iz Kašine, tužila je dne 3. srpnja 1891 pred poglavarstvom občine Popovec-Moravče svoje bivše zadrugare Nikolu, Stjepana i Ferdinanda Tušek, da joj krate predati komoru, kuhinju i podrum, što je ona sa svojim pokojnim suprugom Petrom Tušek uživala, te je tom zgodom navela, da je komora načinjena bila još prije nego je u zadrugu Tušek došla, a kuhinju i podrum, da je sa svojim pokojnim mužem dogradila.

Tuženi Nikola, Štefan i Ferdinand Tušek prigovarahu njenom zahtjevu, navodeć, da je komoru zadruga gradila, kojoj da i pripada, a kuhnju doduše da je pokojni Petar sa ženom Jelom sagradio, ali iz zadružnog drva, kad je klet porušio; dočim, da podruma neima.

Pošto je na razpravu po Jeli Trupeljak dovedeni svjedok Stjepan H., za koga tuženici tvrde, da nije pri zdravoj pameti, posvjedočio, da je Petar Tušek bio čižmar, pa da je za 9 f. drva kupio i kuhinju sagradio, to je poglavarstvo občine izreklo dne 8. srpnja 1891 br. 2245 odluku: da su tuženi Nikola, Štefan i Ferdinand Tušek iz Kašine kbr. 29 dužni tužiteljici Jeli Trupeljak iz Sopnice kbr. 11, udovi pokoj. Petra Tušeka, priznati pravo vlastničtva na njezinu komoru, kuhinju i podrum, pošto je ona sa pokojnim si suprugom Petrom Tušekom ove zgrade priskrbila, pak joj se dozvoljuje i s njima razpolagati.

Povodom utoka osudjenih potvrdila je kr. kotar. oblast u sv. Ivanu Zelini odlukom od 24. kolovoza 1891 broj 4874 u cielosti napadnutu odluku.

Digitized by Google

Nikola, Štefan i Ferdo Tušek podnješe proti drugomolbenoj odluci predstavku na kr. županijsku oblast, te se pozvaše i na svjedoke, koji da će dokazati, da je komora od vajkada zadružna, kuhinja da je sagradjena iz porušene zadružne klieti, a podruma da niti neima.

Svjedoci Ivan Podgorski, Petar Šeljak i Mijo Hubek, svi iz Kašine, saslušani 10. studenoga 1891, potvrdiše u cielosti navode Nikole i drug. Tušek.

Kr. županijska oblast u Zagrebu, uvaživ predstavku i naknadno izvidjene okolnosti, obnašla je rješitbom svojom od 6. prosinca 1891 broj 14.424 kriepošću podieljene joj nadzorne vlasti obe niže odluke kao protuzakonito donešene ukinuti, te Jelu Trupeljak sa njenim zahtjevom kao neosnovanim odputiti s razloga:

Zadružne razmirice rješavaju se doduše po ustanovah §§ 25, 27 i 28 zadružnoga zakona od 9. svibnja 1889 pred občinskim poglavarstvom u prvoj, a pred kotarskom oblasti u drugoj molbi konačno; nu pod zadružnimi razmiricami razumjevaju se samo one razmirice, koje se zgadjaju gledom na ustanovu §§ 22 do 28 zadružnog zakona od 9. svibnja 1889 izmedju zadrugara prama kućegospodaru i izmedju zadrugara medju sobom, podnipošto ne i izmedju jur izstupjelih članova zadruge sa bivšimi zadrugari.

Jela Trupeljak je danom izudaje prestala, gledom na § 50, sl. d) spomenutog već zadružnog zakona, biti članom zadruge Tušek, a time je i prestala svaka nadležnost pred političkom oblasti za razpravu njenog zahtjeva proti bivšim zadrugarom.

Nu ako se i uzme, da je ona ovlaštenica zadruge Tušek sveudilj, te da je politička oblast nadležna razpravljati ovaj prepor, to bi se Jela Trupeljak i tada gledom na jasnu ustanovu § 20 zadružnog zakona od 9. svibnja 1889 morala odputiti, jer nije ničim dokazala, da je o n a svojom dopuštenom radnjom, svojim posebnim imetkom ili svojim osobnim pravom privriedila upitnu komoru, kuhinju i eventualno podrum, koji po izjavi ostalih članova i svjedoka u toj stvari saslušanih, niti nepostoji.

Fr. Malvić.

SVAŠTICE.

(Švicarski zakon o izručbi zločinaca.) Ovaj najnoviji zakon o izručbi zločinaca važan je radi toga, što je znatno stegnuo i ograničio načelo: „radi političkih zločina ne dozvoljava se izručba“. On najme dozvoljava izručbu i u onom slučaju, kada počinitelj tvrdi, da je počinio zločin iz političkog motiva ili u političku svrhu, ako djelo, radi kojega se izručba traži, imade p r e t e ž n o karakter prostoga zločina ili presupka. O tom imade odlučiti savezni sud po svom slobodnom uvjerenju.

Digitized by Google

(Američka kriminalna statistika.) Interesantnih podataka saobćio je nedavno sudac Parker porotnikom o kaznenom pravosudju u sjedinjenih država sjeverne Amerike. Broj umorstva, za koja je saznala oblast, iznosio je g. 1889 3568, g. 1890 4290, a g. 1891 5906. K tomu se ima po njegovom mnienju dodati barem toliko neodkrivenih umorstva. Od pronadjenih ubojica bijaše god. 1890 nad 102 ovršena smrtna osuda, a 127 bijaše ih linhovano, g. 1891 bijaše nad 128 smrtna osuda ovršena, a 195 bilo ih je linhovano. Prema tomu bijahu u sjedinjenih država g. 1890 i 1891 usmrćene 552 ubojice, a od ovih 322 na nezakonit način. Ovomu pojavu imade po Parkeru pet razloga: nemar i nesposobnost sudova, sasvim obćeniti običaj krivorote sa strane svjedoka, direktna i indirektna podmitljivost novcem, socijalni upliv i druga sredstva, bolestna sentimentalnost i simpatija sa zločinci, konačno podpuna ravnodušnost publike.

(Statistika odvjetnika u Cislitavi.) Svih odvjetnika u Cislitavi bijaše početkom g. 1892 3236, tako, da je došao jedan odvjetnik na 7365 stanovnika. U dolnjoj Austriji bilo je odvjetnika 868, u gornjoj Austriji 82, u Solnogradskoj 21, u Českoj 836, u Moravskoj 285, u Šleskoj 61, u Štajerskoj 157, u Koruškoj 27, u Kranjskoj 21, u Tirolskoj 132, u Predarlberškoj 16, u Trstu 103, u Gorici 31, u Galiciji 292, u Bukovini 66, u Dalmaciji 68. Od g. 1891 pomnožio se je broj odvjetnika za 125.

(Statistika javnih bilježnika u Cislitavi.) Svih javnih bilježnika bilo je u Cislitavi početkom g. 1892 1018. Sistemizovanih mjesta imade 1697. U dolnjoj Austriji imade sistemizovanih mjesta 132, u gornjoj Austriji 53, u Solnogradskoj 23, u Českoj 450, u Moravskoj 91, u Šleziji 25, u Štajerskoj 84, u Koruškoj 34, u Kranjskoj 33, u Tirolskoj i Predarlberškoj 75, u Primorju 44, u Galiciji 200, u Bukovini 19 i u Dalmaciji 40. Poprieko dolazi jedan notariat na 38.930 stanovnika.

KNJIŽEVNE OBZNANE.

Slovenski pravnik donosi u br. 4 za mjesec travanj razpravu: „O pozivnih pravdah“, od J. Kovčnika. Medju književnimi viestmi spominje i „Zaštitu posjeda“, od dra. Ive Mallina, što ju je izdalo naše društvo, te se o njoj veoma pohvalno izrazuje i obećaje, da će zgodom o toj knjizi obširnije progovoriti. — Br. 5 za mjesec svibanj donosi sliedeće razprave: „Dotike prava in naravstva“. — Ali sme nadvarstvena tožbena privolitev biti „implicite“ obsežena v rešilu tožbe? od A. Brumena.

— *Communication à la société de legislation comparée d'une note de m. le dr. Henri Midosi. Sur le notariat en Portugal*, od dra. Vladimira Pappafave, Zadar (Woditzka) 1892.

Digitized by Google

— *Правник, лист за правне и државне науке*, svezka 4, april 1892 sadržaje: Prirodni podmet medjunarodnoga prava (načelo narodnosti). — Pristupno predavanje iz medjunarodnoga prava, držano 15. veljače t. g. u dvorani velike škole, po dru. Mil. R. Vesniću, honorarnom profesoru velike škole, vlastniku i uredniku „Pravnika“. — Jedna zakonska reforma u Franceskoj, od Živ. M. Milosavljevića. — Opštinska samouprava i naš opštinski zakon (nastavak), od J. Miličevića. — Gradja za pravnu istoriju. III. Sentencije iz doknjaževske vladavine u Crnojgori, od dra. P. Miljanića. — I. Iz arhive apelacionog suda, od D. Dimitrijevića — Porodične zajednice u južnih Slovena. — Jedna glava iz dela: La propriété et ses formes primitives par K. de Laveleye, 4. izd. god. 1891, preveo Jov. M. Jovanović. — Iz sudnice. — Književni pregled. — Glasnik. — Ponoć (iz Tasinih beležaka) IV. — Zločinac.

— *Zaštita posjeda s osobitim obzirom na zakon od 8. svibnja 1890 o postupku u slučajevih smetana posjeda.* Napisao dr. Ivo Mallin. Svezak I., Zagreb 1892. (Izdanje pravničkoga družtva).

Pisac u ovoj svojoj monografiji udara uvodom ponajprije temelj za pravilno shvaćanje pojma „posjeda“, kako je isti u našem gradjanskom zakoniku uzakonjen i kako ga je jedinstvena teorija ustanovila.

Nacrtav u kratko glavna mnenja o pitanjih, što je posjed i za što se štiti, prelazi pisac na polje pozitivnih prava, koja prije svega predočuje, što u historičkom razvoju, što komparativno.

Gledom na to razpada se I. svezak ovoga djela na tri glavna diela.

U I. dielu predočuje se razvoj zaštite posjeda počam od staroga rimskoga praetorskoga prava, te diljem skroz do konačnog razvitka po justinianskom pravu.

Tu se izpituju najzapletenije razlike izmedju posjedovnih interdicta: prohibitornih, restitutornih i exihibitornih.

Dalje se prikazuje prelaz rimsko-pravnih pojmova na zapad i upliv kanoničkoga prava na iste osobitim obzirom na regeneratore izvora Justinianovih: glosatore — djelovanjem kojih faktora se je pojam posjeda i zaštite mu, znatno razširen, prenjeo u Njemačku i Francezku.

Tu se crtaju glavna načela talijansko-njemačkog ili t. zv. općeg processa, te se jasnimi bojami opisuje razvitak formalnog prava, kojemu bijaše konačnom posljedicom vodjenje posjedovnih parnica u nedogled.

U I. dielu osobito nas zanima 9. odsjek, u kojem se rišu — do sada nigdje ovako jedinstveno skupljene — slavensko-pravne posjedovne ustanove, napose one srpskog, crnogorskog, ruskog i staro hrvatsko-ugarskog prava.

To historičko razlaganje jest toli zanimivo, crpljenje izvora — naposeb onih rimskoga prava — toli duboko i jasno, da ne može čitaoca utruditi, pošto mu pisac osobitom lahkoćom najzapletenija pitanja razbi-

Digitized by Google

struje i upravo potiče, da se nasrče jezgrovitih misli i da nastavi čitanje, koje ga dovodi do II. diela razprave, do u Hrvatskoj valjanog prava o zaštiti posjeda.

Kako je u obće naše gradjansko pravo u najtiesnijem savezu s pravom austrijskim, tako je na poseb predmet ove razprave cielovit dio istog.

S toga pisac u ovom dielu ponajprije razlaže historički razvoj austrijskog, a zatim dogmatiku austro-hrvatskoga materijalnoga prava.

Tumačeć pisac postojeće materijalno pravo, ističe ustanove 1. poglavja II. diela našega gradjonskoga zakonika „o posjedu“ i 28 poglavje gpp., ter na osnovu slova i valjano shvaćenog duha zakona predočuje slučajeve, u kojih naše pravo zaštićuje posjed i uvjete, pod kojimi podieljuje posjedovne tužbe.

Sasvim je prirodno, da je kod toga pisac najpomnivije razlučio i razložio tužbe radi „smetana“ i tužbe radi „lišena“ posjeda (§§ 339, 346 ogz.), svraćajuć pažnju čitatelja i na praejudicialne posjedovne tužbe, te na iztaknutu po Cansteinu tužbu iz § 343 ogz. „na zaštitu posjeda, kojemu prieti pogibelj“ (rimska cautio damni infecti).

Osobitom jasnoćom iztaknuti su — po praktičnog pravnika od osobita interesa — materijalni prigovori tuženika u posjedovnoj parnici, ter sadržaj tužbovnih zahtjeva u pojedinih posjedovnih parnicah.

Razmotriv materijalno-pravna pitanja, prelazi pisac u 2. odsjeku na formalnu stranu: na postupak.

Da uzmogne tu stranu razsvjetliti, predočuje nam historički postanak našega gr. p. p. i razlaže glavna načela istoga.

Pisac priznaje, da su temeljne misli našega postupka: razpravno načelo, eventualna maxima i formalni red po sebi dobre; nu dolazi do zaključka, da je pretjerana jednostranost, izključivost i nesmiljena dosliednost, kojom su provedena, — pogubna.

To svoje mnenje obrazlaže temeljitim osvjedočujućim načinom, ter zaključuje, da naš (razumieva se kod nas prije obstojavši) postupak ne samo da ne zajamčuje, već da u obće ne ide na uglavljenje i provedbu materijalnoga prava u svoj čistoći njegovoj, već njekog fiktivnog, formalnog prava, koje se samo s pukog slučaja može pokrivati s materijalnim pravom; on da nadvladavšoj stranci ne pruža jamstva za satisfakciju; a da je brz i jeftin, toga da ni najbolji njegovi prijatelji ni zagovornici ne mogu uztvrditi.

Time je pisac implicite nad takovim postupkom izrekao osudjujuću osudu.

Predposlav to obće razmatranje, uvadja nas pisac napose u postupak u slučajevih smetana posjeda (28. poglavje gr. p. p.) i zaključuje, da intencija zakonodavca, da se posebnimi ustanovami 28. poglavja gpp parnice smetana posjeda skrate i ujednostruče, nije ni malo uspjela, te da je

Digitized by Google

bila prieka nužda zamieniti ga novim, brzim, jeftinim i naravnim postupkom.

Tako nas je pisac doveo do III. diela svoje studije, do „zakona od 8. svibnja 1890 o postupku u slučajevih smetana posjeda".

Nacrtavši u II. dielu knjige razloge, po kojih s teoretskog gledišta postojeći zakon u slučajevih smetana posjeda ne odgovara postulatom znanosti, nastoji pisac u ovom dielu pokazati, da isti ni potrebam praktičnoga života ne odgovara.

U tu svrhu rabe mu motivi, koji su pravosudni vladni odjel prinukali, da sastavi osnovu (1889) novoga zakona u slučajevih smetana posjeda.

Ovo vrlo poučno vladino obrazloženje osnovano je na statistjčkih podatcih o broju i vrsti parnicah smetana posjeda, po kojih podatcih je vlada stekla uvjerenje, da bi istina pojedini sudovi strožijom uporabom postojećega zakona bili mogli postići povoljniji uspjeh postupka, ali uza sve to, da na tečaj tih parnica štetno upliva valjanost općih propisa gr. p. p., koji se imadu uporabiti i u postupku radi smetana posjeda, u koliko nije u poglavju 28. poseban propis, ter da je ta okolnost glavnim uzrokom, da se parnice te zavlače.

Obrazloženje ističe tada glavna načela osnove zakona i namisao iste, sudcu pružiti zakon, uporabom kojega će biti u stanju, a i dužan izreći brzu, te u pravilu i konačnu odluku.

Iza toga predočena je vjerna slika puta, koji je ta prva osnova zakona proći imala, što joj se je priznalo, što prigovorilo.

Pisac se ponajpače zaustavlja osobito kod pravnoga mnenja kr. stola sedmorice, koji se je većinom od jednoga glasa izjavio načelno proti osnovi, ter opširno nastoji pobiti stavljene prigovore.

Tada pisac napominje najbitnije promjene, što su povodom izazvanih razprava učinjene na prvoj osnovi, te pokazuje, kako je uzsliedila konačna redakcija osnove zakona.

Dalnje poglavje crta faze, koje je ta druga osnova prošla u saborskom pravosudnom odboru i u plenumu sabora.

Tečaj razprava priobćen je po stenografskih bilježkah.

Neće neopažene ostati i ovdje na svojih mjestih stavljene kritičke opazke piščeve proti nekim promjenam pravos. sab. odbora.

Konačno je čitatelju predložena osnova zakona, kako ju je sabor prihvatio i kako je zakonom postala.

Sve navedeno pokazuje, da je u ovom djelu geneza zakona najvjernije prikazana. Gradivo, koje je tu priobćeno, od neprocjenive će biti vriednosti po valjano razumjevanje i praktičnu uporabu zakona.

Kako naša pravnička literatura slabo obiluje povećimi djeli i kako netom saobćeni sadržaj: „Zaštite posjeda" dovoljno pokazuje, bilo je vriedno

Digitized by Google

s istim pobliže pozabaviti se, prepuštajuć strogo strukovnu kritiku odabranijem peru. —*a*—

Promlčeni dle trestního práva, od dra. Josipa Sládačeka, Prag 1892. U ovoj studiji razpravlja pisac o zastari u kaznenom pravu komparativnim načinom. Pisac dieli razpravu na tri diela. U prvom dielu razpravlja u kratko dogmatički institut kazneno-pravne zastare, te mu dodaje na kraju točan pregled zakonodavstva glede ovoga pitanja u svih europejskih državah. Drugi dio radi o razvoju kazneno-pravne zastare od njenog početka kod klasičnih naroda staroga vieka sve do modernoga europejkoga zakonodavstva, koje se ustanove onda uzporedjuju. Najzanimiviji je treći dio, koji je posvećen austrijskomu pravu. Tuj se najprije razpravlja o zastari po zakonu Ferdinanda III. za Austriju pod Enzom od g. 1656, onda po Constitutio Criminalis Theresiana, zatim po Josipovom zakonu, onda po zakonu od 1803 i po zakonu od g. 1852, a na koncu po osnovi kaznenoga zakona od g. 1889.

Ovo će djelo dobro doći svakomu pravniku, koji se bude htjeo podpuno uputiti u nauku o kazneno-pravnoj zastari, jer je pisac temeljito i jasno razpravio stvar.

Grof Paližna, drama u pet činova od Stjepana Miletića, Zagreb 1892. (Knjižara dioničke tiskare). Ciena 60 novč.

VIESTNIK.

(Pravo odvjetovanja) u obsegu banskoga stola sa sjedištem u Osieku podieljeno je dru. Hinku *Plachteu.*

(Uredovne sbirke naredaba pravosudne struke), svezka IV., brojevi 417 do 420 izdani su i razposlani 16. travnja 1892.

Sadržaj netom izašlih brojeva jest sljedeći:

Broj 417. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje od 31. siečnja 1892 broj 1199, kojom se sudovom saobćuju naredbe od 27. studenoga 1891 broj 15.028, upravljene na trgovačko-obrtničke komore, županijske oblasti i gradska poglavarstva u Zagrebu i Osieku glede upisa i brisanja trgovačkih tvrdka.

Broj 418. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 27. prosinca 1891 broj 53.622, kojom se u sporazumku s kr. zem. vladom, odjelom za pravosudje, tumače ustanove §§ 8 i 9 provedbenog naputka od 16. prosinca 1889 broj 23.403 k zakonu od 9. svibnja 1889 „o zadrugah“ u pogledu gruntovnoga provadjanja kupo-prodajnih, zamjenbenih i založnih pogodba.

Broj 419. Okružnica kr. banskoga stola od 5. ožujka 1884 br. 5202 u pogledu nastupa kazni onih osudjenika, kojim je iz previšnje milosti oprošćena kazna smrti uz substituciju kazni vremenite.

Digitized by Google

Broj 420. Okružnica kr. banskoga stola od 10. veljače 1892 br. 2909, u pogledu jednolikoga postupanja pri odmjerivanju troškova u kaznenom postupku.

Dalje izašla su, kao dodatak k uredovnoj sbirci prva dva arka „plenarnih riešitbah kr. hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice kao suda kasacionalnog".

(*Sbornika zakona i naredaba*) valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XI. godine 1892 izdan i razposlan je dne 3. svibnja 1892, a sadržaje: pod br. 30 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 28. ožujka 1892 glede smještenja i rukovanja pričuvne zaklade blagajna za podporu bolestnika, djelujućih na temelju zak. čl. XIV: 1891 slovećega o podupiranju obrtnih i tvorničkih namještenika u slučaju bolesti; pod br. 31 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 2. travnja 1892 br. 9641, kojom se odredjuje, da trgovci, dionička družtva i zadruge imadu kod obrtne oblasti prijaviti, odnosno izkaznicu si pribaviti za svoj posao, dotično glavni ili područni etablissement; pod br. 32 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 6. travnja 1892 br. 15.547, kojom se ustanovljuje, kada rad ženskinja, bavećih se pravljenjem ženskih odiela, krojenjem i šivanjem rubenine, vezenjem, čipkanjem itd. prelazi granice kućnoga obrta i podpada pod ustanove obrtnoga zakona; pod br. 33 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 31. ožujka 1892 br. 13.696, glede oživotvorenja i provedbe zakon. čl. XII: 1891 o podupiranju obrtnih i tvorničkih namještenika u slučaju bolesti i napokon pod br. 34 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 29. ožujka 1892 br. 7609, glede oblika, načina i nadzora blagajničkoga računa kod blagajnah za podupiranje obrtnih i tvorničkih namještenika u slučaju bolesti. Komad XII, god. 1892, izdan i razposlan je dne 25. svibnja 1892, a sadržaje: pod br. 35 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove od 24. travnja 1892 nr. 8024, kojom se odredjuje, kako valja dokazati osposobljenje po § 6 obrtnoga zakona, koje se zahtjeva po ustanovah § 4 istoga zakona za tjeranje zanata, vezanih na osposobljenje; pod br. 36 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove od 24. travnja 1892 br. 10.018, kojom se odredjuje, da lončarski, rešetarski i sitarski obrt, kada prelazi granice kućnoga obrta, spada u obrte, vezane na osposobljenje; pod br. 37 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, kao zemljo-razteretnoga ravnateljstva od 11. svibnja 1892 broj 156, kojom se na temelju zakona od 12. srpnja 1891 ob odkupu hrvatsko-slavonskoga zemljo-razteretnoga duga odobrava osnova, po kojoj se sredstvom polugodišnjih žriebanja počam od 1. studenoga 1891 imadu izkupiti (amortizirati) 4% hrv.-slav. zemljo-razteretne zadužnice (sbornik od godine 1891, komad XIII., br. 49), i pod br. 38, naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 20. svibnja 1892 br. 6381, kojom se odredjuje dan za predaju novosastavljenih gruntovnih uložaka kr. sudbenim stolovom u Varaždinu i Zagrebu, kao i kr. kotarskim sudovom u Sisku, Vukovaru, Slatini i Novojgradiški, ter ujedno ustanovljuje rok za povedenje izpravnoga postupka.

Digitized by Google

Izkaz

novosastavljenih gruntovnih uložaka, sadržavajućih nekretnine, razdieljene izmedju kralj. držav. šumskog erara i imovnih obćina, koji su predani na rukovodjenje nadležnim kr. sudovom, i to:

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze: sudb. kotara	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze: por. obćine		Dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo (dana)	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče (dana)	Opazka
4	Kr. sudbeni stol u Ogulinu	Slunjska imovna obćina	Karlovac	19	Vojnić	1. ožujka 1889	1. ožujka 1889	31. kolovoza 1889	
				20	Vrelo Utinja				
				21	Zimić				
				22	Krnjak				
				23	Budački gor.				
				24	Burićselo				
				25	Rieka				
				26	Skrad dolnji				
				27	Perjasica				
				28	Poloj				
				29	Svoić				
				30	Barilović				
				31	Bukovje				
				32	Belaj				
				33	Cerovac				
				34	Selakova polj.				
				35	Kestenovac				
				36	Klokoč				
				37	Vukmanić				
				38	Popović brdo				
				39	Skakavac				
				40	Trebinja				
				41	Utinja				
				42	Bukovica				
				43	Švarča velika				
				44	Kamensko				
				45	Mekuše				
				46	Mrzlopolje				
				47	Dugaresa				
				48	Zvečaj zadnji				
				49	Marindol				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze: sudb. kotara	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze: por. općine		Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka dana: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka dana: ističe	Opazka
5	Kr. sudbeni stol u Belovaru	Kr. državni šumski erar	Garešnica	1	Samarina	1. kolovoza 1889	1. kolovoza 1889	31. siečnja 1890	
				2	Kostajnovac				
				3	Dišnik				
				4	Prokop				
				5	Bršljanica				
				6	Kutinica				
			Križ	7	Rastilnica				
				8	Obreška				
				9	Šarampov				
				10	Cerina				
				11	Draganec				
				12	Miklouš				
				13	Šišćani				
			Belovar	14	Fuka				
				15	Hagenj				
				16	Habianovac				
				17	Kebel				
				18	Kapela vlaška				
				19	Vukšinac				
				20	Blatnica				
				21	Martinac				
				22	Gudovac				
			Križevac	23	Apatovac				
				24	Brainska				
				25	Carovdan				
				26	Klošter				
				27	Osek				
				28	Vojakovac				
		Imovna občina križevačka	Garešnica	1	Trnovitica				
				2	Ladislav				
				3	Zdenci veliki				
				4	Berek				
				5	Garešnica g.				
				6	Kostajnovac				
				7	Plošćica stara				
				8	Plošćica nova				
				9	Ruškovac				
				10	Samarica				
				11	Šimljana				
				12	Dišnik				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime sudb. kotara	Ime por. općine	gdje se nekretnine upisane nalaze		Dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo (dana)	Rok za povedenje konačnoga izpravka: izteče (dana)	Opazka
5	Kr. sudbeni stol u Belovaru	Imovna občina križevačka	Križ	Garešnica	13	Garešnica dol.	1. kolovoza 1889	1. kolovoza 1889	31. siečnja 1890	
					14	Kajgana				
					15	Mlinska				
					16	Popovac				
					17	Prokop				
					18	Tomašica				
					19	Bršljanica				
					20	Čaire				
					21	Kapelica				
					22	Kanižka iva				
					23	Stupovača				
					24	Vukovje				
					25	Dabci				
					26	Križ				
					27	Novoselac				
					28	Rastilnica				
					29	Širinac				
					30	Šušnjari				
					31	Šumečani				
					32	Bešlinac				
					33	Čaginac				
					34	Lipovčani				
					35	Marinkovac				
					36	Obreška				
					37	Šarampovo				
					38	Bojana				
					39	Cerina				
					40	Miklouš				
					41	Pobjenik				
					42	Šišćani				
					43	Vagovina				
				Belovar	44	Bolci				
					45	Brezina				
					46	Cugovac				
					47	Farkaševac				
					48	Fuka				
					49	Hagenj				
					50	Habianovac				
					51	Kebel				
					52	Kapela vlaška				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime sudb. kotara	Ime por. općine	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze	Dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo dana	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče dana	Opazka
5	Kr. sudbeni stol u Belovaru	Imovna občina križevačka	Belovar		53 Vakšinac 54 Zabrdje 55 Gjurdjić 56 Ivanska 57 Laminac 58 Martinac 59 Narta 60 Petrička 61 Sredska 62 Sušnjara 63 Brezovac 64 Draganić 65 Gudovac 66 Galovac 67 Kakinac 68 Klokočevac 69 Korenovo 70 Obrevnica 71 Plavnice stare 72 Prgomelje 73 Predavac 74 Podgorci 75 Raić 76 Žabjak	1. kolovoza 1889	1. kolovoza 1889	31. siečnja 1890	
			Križevac		77 Čubinec 78 Cirkvena 79 Glog stari 80 Glog novi 81 Hrsovo 82 Kraljevac 83 Rovišće 84 Sv. Ivan Žabno 85 Tučenik 86 Apatovac 87 Brainska 88 Carovdar 89 Gjurdjić 90 Kloštar 91 Marinovac 92 Osek				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime: gdje se nekretnine upisane nalaze — sudb. kotara	Ime: gdje se nekretnine upisane nalaze — por. občine		Ime: gdje se nekretnine upisane nalaze	Dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: izteče	Opazka
5	Kr. sudb. stol u Belovaru	Imovna občina križevačka	Križevac		93	Rašćani	1. kolovoza 1889	1. kolovoza 1889	31. siečnja 1890	
					94	Sv. Petar				
					95	Sesvete				
					96	Trema				
					97	Vojakovac				
6	Kralj. sudbeni stol u Zagrebu	Kr. drž. šum. erar	J a s k a		1	Sošice	1. s i e č n j a 1890	1. s i e č n j a 1890	30. l i p n j a 1890	
					2	Sekulić				
					3	Kalje				
					4	Železno				
					5	Pečno				
					6	Poklek				
					7	Budinjak				
					8	Žumberak				
		Imovna občina Sošice			1	Sošice				
					2	Sekulić				
					3	Malinec				
					4	Brašljevica				
					5	Mahovlić				
		Imovna občina Kalje			1	Kalje				
					2	Železno				
					3	Pečno				
					4	Grabar				
					5	Poklek				
7	Kralj. sudb. stol u Gospiću	Kr. državni šumski erar	Otočac		1	Babinpotok	1. o ž u j k a 1890	1. o ž u j k a 1890	31. k o l o v o z a 1890	
					2	Dabar				
					3	Doljani				
					4	Kuterovo				
					5	Rudopolje				
					6	Vlaško kompolje				
			S e n j		7	Jablanac				
					8	Krasno				
					9	Klada				
					10	Melnice				
					11	Prizna				
					12	Sv. Juraj				
					13	Stinica				
					14	Starigrad				

(Svršit će se.)

Digitized by Google

Pravno-povjestni podatci o Turopolju.

Napisao dr. *Šandor* pl. *Bresztyenszky.*

(Nastavak.)

Nu nakon kraljevske potvrde turopoljskoga statuta bijaše kraljevski fiskus i p r a v n o izključen od zakonskoga nasliedstva plemićkih dobara u Turopolju „ex defectu seminis"; u kraljevskoj se potvrdi nalazi odreknuće kralja od nasliednoga prava, pripadajućega mu po citiranom naslovu tripartita.

Druga privatno-pravna ustanova statuta proteže se takodjer na nasliedno pravo, ali obzirom na ženski spol, a stoji u savezu sa imovinskim ženitbenim pravom.

Uprav posljedna točka statuta veli najme: „i ako se kći ili sestra, ili nećakinja (unuka), ili u obće koja od roda ili tastbine plemića udade bez volje i znanja istih (plemića) za kojega neplemića ili kmeta, tada neće moći takova (djevojka, žena) imati niti sticati medju njimi (plemići) nikakovoga diela baštine, niti nikakovih posjedovnih prava na imanja" („si filia aut soror, vel neptis consanguinea, aut affinis ipsorum nobilium absque voluntate et scitu eorum cuipiam ignobili aut rustico nupserit, ex tunc talis nullam portionem haereditatis seu quorumcunque bonorum possessionariorum inter ipsos habere et consequi poterit").

Iz okolnosti, da statut ovdje negativno govori, da navadja slučaj, u kojem ženskoj djeci turopoljskih plemića nepripada baština, imanja i posjedovna prava, valja zaključiti, da jim sve to pripada barem u stanovitoj mjeri, ako jim se, što no rieč, „otvori" nasliedstvo, a one su budi neudate, budi udate za plemića, budi i za neplemića, ali privolom i znanjem

Digitized by Google

otca, brata, u obće mužkih rodjaka. Tako je u Turopolju u istinu i bivalo; budi da mužki, budi da ženski potomci traže diobu plemićke imovine, ženskoj je djeci, neizključuje li istu u statutu navedena okolnost, vazda pripadao i dio baštine, obiteljskih nekretnina.[148]

U tom pogledu stoji turopoljski statut u suglasju sa hrvatskim zakonom od god. 1273, koji, kako iztakoh, niti neizključuje niti neograničuje naročito žensko potomstvo od nasljedstva, dočim ugarski zakon od g. 1222, zlatna bula, osjegurava kćeri i onda, kad otac nije ostavio sinova, samo jednu četvrtinu otčeve imovine.

Jošte je više ograničilo kasnije ugarsko pravo nasliedstvo ženskoga spola na plemićka, imenito donacionalna imanja, a ustanove toga prava dobivale su sve više valjanosti i kod hrvatskoga plemstva.

Verböczy označuje u 17. naslovu I. djela svoga tripartituma pojam „baštinika“ (haeredes) i „potomaka“ (posteritates) po starom ugarskom pravu ovako: Baštinici zovu se samo zakoniti sinovi, koji nasljedjuju očinsku baštinu . . („de vetusta et approbata regni hujus nostri consuetudine haeredes solummodo filii legitimi, qui juribus paternis succedere solent, intelliguntur“), a potomci, nastavlja Verböczy, svi oni, kojim pripada zakonsko nasljedno pravo iza otca ili matere, bili oni (potomci) mužkarci ili žene („appellatione posteritatum omnes de jure, patri vel matri succedere debentes (etiam posthumis inclusis), sive mares, sive foeminae sint, intelliguntur“).

Navadjajući Verböczy u §§ 2 i 4 toga naslova iznimni slučaj, kad se mogu i ženska djeca brojiti medju „baštinike“ (haeredes) zaključuje: „I tako se kćeri, jerbo jim nepripadaju sva imanja i prava otca, nezovu pravo baštinice, već bolje: potomstvo“. („Filiae itaque, quia non omnibus bonis et juribus peternis participant, ideo recte non haeredes sed posteritates potius nuncupantur“).

[148] V. cit. djelce Jozipovicha, str. 16 i sl.

Digitized by Google

Rekoh, da to ograničenje nasljednoga prava plemićkih kćeri postoji naročito glede donacionalnih, po kralju ili palatinu darovanih imanja, a to, kako Verböczy u 18. naslovu I. djela veli, zato „jer ova kraljevina Ugarska sa podvrženimi si djelovi leži u sredini i na otvoru neprijatelja, te se običaje uvjek mačem i (inim) oružjem čuvati i braniti; pa su naši predji stekli imanja i posjedovna prava vojevanjem i proljevanjem krvi, ter jih tako običavaju i sada sticati. A žene i djevojke ne običavaju ratovati oružjem, i boriti se sa neprijatelji: pa za to ta (zaslugami u ratu stečena) imanja nepripadaju ženskom potomstvu".

To stanovište ugarskoga prava mogahu turopoljski plemići god. 1560 tim manje mjerodavnim smatrati, što se njihovo pravo vlastničtva na imanja i selišta nije tada niti formalno osnivalo na kraljevskoj darovnici, pošto si ovakovu istom poslje rečenoga statuta izhodiše, a ova jim, kako ćemo odmah vidjeti i onako nepodieljuje materijalno novoga vlastničtva, već samo potvrdjuje staro.

To su pravne ustanove turopoljskoga statuta od g. 1560; one nam najbolje dokazuju, da se je medju turopoljskimi plemići sačuvalo mnogo uredaba stare hrvatske plemenske župe, da nije iste oboriti mogao niti „Systema Castrorum" sv. Stjepana, niti kasnije ugarsko pravo, makar da je ovo postajalo sve više „obćim pravom" i hrvatskoga plemstva.

Kako vidjesmo, protuslove naročito dvie ustanove statuta tomu obćemu pravu, ona najme o nadležnosti župana i ona o zakonskom nasljedstvu plemena na imanja „brata", umrvšega bez potomstva.

Po Verböczy-evih zasadah, sadržanih u 2. naslovu III. djela tripartita, nebi bila takova promjena obćega prava niti onda valjana, kad bi ju bili stališi i redovi ciele kraljevine Hrvatske utanačili; za da dobije valjanost i sa gledišta toga obćega prava, te pred organi, koji samo po njem sude, bijaše potrebna kraljevska privola, dana u svečanoj formi.

Kako vidjesmo više puta, turopoljski su plemići svakom sgodnom prigodom molili od kraljeva i banova priznanje i

Digitized by Google

potvrdu svojih starih sloboština; naravno je, da su nastojali oko toga, da jim kralj posebnom poveljom potvrdi i njihov statut, koji ograničuje pravo samoga kralja, pravo, koje je njegov fiscus barem u jednom slučaju, iza smrti najme Kristofora Kiševića lomničkoga faktično i vršio, a glede Lukavca pokušao vršiti.

Čini mi se nevjerojatnim, da bi Turopoljci, vazda budni čuvari svojih prava i sloboština, osobito iza žalostnoga izkustva, što ga stekoše u dugoj borbi sa medvedgradskimi gospodari, dugo zatezali bili ići pred kralja, te moliti u njega potvrdnu povelju statuta od g. 1560.

Nu izvjestno je, da je sama ta potvrda uzsliedila istom 8. ožujka g. 1582 u Beču, dakle nakon 22 godine, po kralju Rudolfu II., na molbu plemića Matije Diankovića iz Kobilića i Marka Radenčića iz Velike Gorice, podnešenu u ime njihovo i ciele obćine plemića zagrebačkoga polja („suis et totius Universitatis Nobilium Campi Zagrabiensis nominibus"). Oni su kralju donieli na pergameni pisan, te pečatom zagrebačkoga kaptola providjen statut, koji ipak formalno zovu „ugovorom" („litteras fassionales"), koji, — tako govori kalj u svojoj potvrdnoj povelji — sadržava njeke stanovite članke o vjekovitom i bratskom medjusobnom sporazumku, slobodi i slozi, koja imade vladati medju rečenimi plemići.

Kralj, vidivši da je izprava „istinita, valjana, nepatvorena, neoštećena, bez svake mane i nesumnjiva", dade ju doslovce uvrstiti u svoj svečani privilegij, te potvrdivši ustanove njezine, proglasi jih za sva vremena obvezatnimi i valjanimi za sve, u statutu navedene plemiće i sve njihovo potomstvo, ali bez povriede tudjih prava.

Kraljevska je povelja izdana po Gjuri Draškoviću, nadbiskupu kaločkom i vrhovnom kancelaru kraljevskoga dvora, a providjena je visećim „tajnim" pečatom.

Tom su kraljevskom poveljom dobile ustanove statuta i sa gledišta onda vladajućega „obćega prava" podpunu valjanost i obvezatnost ne samo u Turopolju, nego i pred onimi državnimi i municipalnimi organi kraljevinah Hrvatske i Ugarske, s kojimi je budi ciela plemenita obćina, budi poje-

Digitized by Google

dini plemeniti brat došao u dodir glede pravnih odnošaja, koje taj statut uredjuje, pa je tako u formalnom pogledu poveljom kralja Rudolfa II. od 8. ožujka 1582 sačuvano i do najnovijega vremena u krieposti uzdržano barem u jednom, makar i malenom djelu Hrvatske više prastarih ustanova plemenskih župa, kojih je u ono doba u drugih predjelih naše domovine, u koliko je tada stojala pod vlašću Habsburgovaca, ili sasvim nestalo, ili su pod gospoštinsku vlast velmoža i drugih mogućnika tako skučene bile, da se nemogu smatrati posebnimi organismi neodvisnih ljudih, pravih plemića, već tek odličnijih podanika vlastele.

Navesti ću samo nekoje od onih plemenskih župa, koje bijahu u vrieme, kadno su si Turopoljci izhodili u kralja Rudolfa II. svečano priznanje svojih prava, imenito i podpune neodvisnosti od gospoštinske vlasti, jur izgubile glavne biljege samostalnosti. „Comitatus de Roycha“ — Rovišće blizu Belovara — dobio je u isto vrieme, kad i Turopoljci, godine najme 1279, od kralja Ladislava IV. priznanje starih prava, naročito prizna kralj Roviščanom, koje zove pravimi i naravskimi svojimi kraljevskimi službenici („veros et naturales servientes suos regales“), dakle plemići, vlastiti njihov sud, neodvisan od suda župana grada Rovišća (comes castri), kojega je kralj imenovao.

Na temelju podataka, sadržanih u kašnjih listinah, od kojih ću odmah glavnu spomenuti, možemo tvrditi, da je bio i Rovišćanom župan („comes terrestris“) redoviti sudac, kao što i Turopoljcem, isto tako bijaše jim i zastupnikom pred kraljem i pred redovitimi državnimi sudci.

Povelju kralja Ladislava potvrdi kralj Ljudevit I. dva puta, god. najme 1356 i 1364. Nu naskoro, koncem 14. stoljeća, zaprieti pogibelj roviškoj župi.

Stjepan, sin bana Mikića, poče krnjiti prava i sloboštine roviških plemića, koji radi toga podignu proti njemu tužbu, kojom postignu istina povoljni uspjeh, jer ju kraljica Marija rieši godine 1391 na korist Rovišćana, ali taj uspjeh nepotraja dugo.

Digitized by Google

Kralj Sigismund darova najme skoro iza te osude grad — „castrum“ — Rovišće banu Martinu Dersu serdaheljskomu, koji poče od tamošnjih plemića tražiti i silom utjerivati daća, pristojba i svakovrstnih služba, otimati jim zemljišta, naseljivati na istih kmetove, a htjede i same plemiće pokmetiti.

Proti tomu nasilju podigne Ilija, sin Mikića od Velike, župan roviški („comes terrestris Reychensis“) tužbu pred kraljem Sigismundom, a ovaj naloži palatinu Nikoli Gari i judex-u curiae Petru Perenju, da tu parnicu rieše. Nu do formalne osude nije došlo, stranke su se najme pred rečenimi sudci nagodile glede svih, medju njimi prepornih posala.

Nu ovom su nagodom roviški plemići izgubili jedan dio svojih preimućtva, te došli i pravno pod vlast udove i sinova bana Martina, te njihovih nasljednika, koje Rovišćani tom nagodom priznavaju svojimi pravimi i naravskimi gospodari („veris et naturalibus dominis“), kojim će se uvjek pokoravati, njim služiti, davati one daće i vršiti one službe, koje su davali kralju, dok bijahu pod njegovom vlasti; naročito obvezuju se na to, da će svaki izmedju njih od svoga posjeda („praedium“), bez obzira na veličinu istoga, plaćati vlasteli godimice na Jurjevo dvie pense denara novoga novca, a na Martinje svi zajedno sedam maraka, računajuć marku sa dva nova forinta.

Iz nagode razabire se, da su Rovišćani davali po starom običaju kralju i kraljici, kad bi dolazili „preko Drave u Slavoniju“, raznoga živeža; pošto su se tom nagodom podvrgli neposredno vlasti nasljednika bana Martina, obvezuju se i na to, da će u buduće i taj živež davati vlasteli, a ne više kralju i kraljici.

Glede sudstva napokon ustanovljuje nagoda, da će roviški plemići i nadalje zadržati svoj od starine posebni sud („sedem judiciariam“) u Keresturu, ali sudbenost vršiti će u buduće njihov plemenski župan („comes terrestris eorum“) zajedno sa županom ili častnikom („comes vel officialis“) nasliednika bana Martina; proti osudam toga mješovitoga suda, sastojećega se najme iz plemenskoga i gospoštinskoga sudca, ide priziv

Digitized by Google

na plemićki sud kraljevine Slavonije („ad sedem judiciariam Nobilium ipsius regni Sclavoniae") u Križevcih, a od ovoga suda može nezadovoljna stranka prizvati na kraljevski sud („ad curiam regiam").

Od globa, koje dosudi taj mješoviti sud u Keresturu, pripadaju dvie trećine županu ili častniku vlastelinskomu, a jedna trećina plemenskomu županu.[143]

Tom je dakle nagodom, sklopljenom god. 1419, postala roviška župa dielom istoimene gospoštine.

Oko kraljevskoga castra Kalnika življahu takodjer plemići, i to pretežno većim dielom jednoselci, imajući svoga plemenskoga župana (comes terrestris). Tradicija nadovezuje početak njihove slobode takodjer na privilegij Bele IV., nu biti će, da se i tu, kao što u Rovišću, uzdržala makar u manjem obsegu plemenska župa.

Braneći se ti plemići proti raznim nasilnikom, pozivaju se oni kao na najstarije svoje dokazalo na izpravu, koju jim je izdao ban Stjepan na hrvatskom saboru u Zagrebu godine 1352, priznavajući jih glede svjedočanstva i polaganje prisege toli u posjedovnih, koli i u drugih pravnih poslovih ravnimi ostalim plemićem.[144]

Nu jur 10 godina iza toga tuže se oni pred banom Eustakom, da jih njegov kastelan u Kalniku i službenici istoga protupravno ugnjetavaju, otimaju jim imanja, pobiraju od njih daća, a kastelan da jih zove pred svoj sud u vlastitih svojih poslovih, tako da jim je on ujedno tužitelj i sudac.

Ban štiti istina plemiće proti tim nepravdam, ali iz njegove se izprave i to razabire, da sudbena vlast plemenskoga župana nebijaše onolika, koliku imadjaše turopoljski župan, već da je i kalnički kastelan, dotično njegov namjestnik, vršio naročito p a r b e n u sudbenost nad rečenimi plemići.

Obe banske izprave dobe kr. potvrdu; Stjepanova godine 1385, a Eustakova g. 1394.

---

[143] Kukuljević, Jura Regni, I., str. 89—94.
[144] V. Krajner, cit. djelo, I., str. 215.

Digitized by Google

Kralj Sigismund izdade godine 1430 kalničkim plemićem novu darovnicu za sve njihove posjede i priznade jih u svakom pogledu sasvim ravnopravnimi ostalim pravim plemićem kraljevine Slavonije („ad instar caeterorum Regni sui Sclavoniae verorum Nobilium"), pa se na temelju toga privilegija rečeni plemići kasnije opraštaju od crkvene desetine.

Iz povelje kralja Matije od god. 1472, izdane kalničkim plemićem razabiremo, da jih je hotio Ladislav, vojvoda sv. Save, lišiti njihovih sloboština i nametnuti jim razne daće i podavanja, nu kralj mu to zabrani i naloži banu i podbanovom, da te plemiće štite proti vojvodi.

Isti kralj zahtjeva ipak g. 1489 od plemića jednoselaca svoga grada Kalnika, da i nadalje vrše prama gradu one dužnosti i podavanja, koja su dužni od vajkada davati, a sada se najednom ustručavaju to učiniti; za slučaj, da se nebi njegovoj zapovjedi pokorili, nalaže kralj medvedgradskomu kapetanu, da jih na to prisili.

Iz izprava, koje se iznašaju pred sud u parnici medju kalničkimi plemići i obitelju Both usljed nagode, sklopljene g. 1491 pred zagrebačkim kaptolom, proizlazi opet, da su rečeni plemići gradu Kalniku vazda davali njeke daće, i da su ove kastelani, naročito tudji, njemački, samovoljno povisivali, i da su kapetani, kastelani kalnički vršili zajedno sa plemenskim županom (kao što i u Rovišću) sudbenost u parbenih poslovih nad rečenimi plemići, dočim je nadležnost u neparbenih poslovih pripadala samo njihovomu plemenskomu županu, naročito je on sam posredovao kod prodaja, zabrana, prosvjeda, upelivanja i svih ugovora, tičućih se toli posjedovnih, koli i drugih prava.[145]

Iz navedenih se podataka o kalničkih plemićih jasno razabire, da su oni, a naročito jednoselci, uzprkos svoga plemstva, stajali u odvisnosti prama gradu Kalniku, davali tamo služba i podavanja, a njihov župan da nije vršio svu sudbenost nad

[145] Kukuljević, Jura, I., str. 318—336.

Digitized by Google

članovi svoje župe. Te su plemiće proganjali, te pokmećivali i krajiški vojni kapetani, proti čemu jih štiti i zajednički sabor, čl. 36 : 1635.

U materijalno-pravnom obziru nalazimo medju kalničkom i turopoljskom župom tu sličnost, da i žensko potomstvo nasljeduje plemićka djedinska imanja.

Kasnije se je župa kalnička razplinula u županiju križevačku, kao što i moravečka župa u županiju zagrebačku.

I u prekosavskoj Hrvatskoj izčezavaju stare plemenske župe uprav u vrieme, kad Turopolje zdvojno brani svoje stare povlastice, ter jih i očuva u okviru hrvatsko-ugarskoga prava.

Mnogo je sličnih materijalnih uredba sa onimi Turopolja sačuvala župa Draganićka, ali svoju neodvisnost od vlastele izgubila je rano.

Draganićani izvadjaju svoja prava i povlastice iz povelje kralja Bele IV., koju je podielio g. 1264 braći Kresu, Kupiši i Raku,[146] te smatraju unuka ovoga potonjega, kneza Dragana, utemeljiteljem svoje župe, na čelu koje je stojao ž u p a n, a imao uza se prisežnika, starješina, te inih službenika; on je sa prisežnici sudio po „draganićkom zakonu", izdavao osude i ine izprave pod posebnim pečatom, te primao u bratstvo novih članova, a takodjer izključivao nevriedne iz istoga. Draganićani, po staro-hrvatskom shvaćanju, smatrali su se plemići, makar da samo manji dio istih imade za to izprava. Župa imala je regalnih prava i svoju plemensku imovinu, koja jošte i danas postoji.

Nu gospodari grada Okića držali su jur koncem 14. stoljeća Draganićane svojimi podanici, a ovi su i davali gradu malenu daću, vršili služba, naročito kod popravaka grada i pokoravali se u važnijih stvarih sudbenosti vlastelinstva.

Jačom i tegotnijom postane njihova odvisnost od okićke gospoštine, kadno ova dodje koncem 15. vieka kupom u vlast obitelji Bakača, prozvanih kasnije Erdödy, koji su počeli sa Draganićani uprav onako postupati, kako to radiše istodobno

[146] V. povelju u Kukuljevićevih Jura, I., str. 74.

Digitized by Google

medvedgradski gospodari i njihovi lukavečki kastelani sa Turopoljci.

Patnje Draganićana postale su jošte većimi nakon ugušenja Gubčeve „seljačke bune“, u kojoj su i oni sudjelovali.

Godine 1599 poslaše Draganićani dva izaslanika u Prag kralju Rudolfu, nu Erdödy-evi ljudi uhvate jih u Celju.

Sretniji bijahu drugom svojom molbom na kralja; ovaj odredi iztragu, u kojoj bje preslušano 428 svjedoka, koji izpovjeđaše u prilog plemstva Draganićana i njihove slobode od kmetstva. Nu kao što nedodje u sličnih, jur spomenutih parnicah, niti u Turopolju, niti u Rovišću, tako nedodje niti u Draganićih do formalne osude, već se stranke nagode; ali ta nagoda bijaše skroz nepovoljna po draganičku župu, jer se ona podvrgava vlasti gospoštine Okić, dotično Kerestinec, i obvezuje se na platež godišnjega činža — umjesto svih drugih daća — od 1200 for.

Župa bira si istina i nadalje slobodno svoga župana, koji ostaje i nadalje sudcem u plemenu, ali priziv od njegovoga suda neide na plemićki županijski, banov i kraljev sud, nego na gospoštinski, erdödijanski.

Novom nagodom od god. 1633. kojom su dovršene bile nove razpre i borbe medju župom i gospoštinom, nepromjeni se pravni položaj župe na bolje, pače okrene u toliko na gore, što je župan izgubio pravo izvadjati sudbene ovrhe, koje je pravo prešlo na gospoštinu.[147]

Razmjerno mnogo plemenskih župa bijaše u Pounju, dok neosvojiše Turci taj dio Hrvatske.

Sudbina tih župa bijaše slična onoj roviške i draganičke; i njima zaprieti pogibelj od moćne susjedne vlastele, a djelomice i od samih njezinih jačih članova.

Položaj tih pounskih slobodnih plemena u doba, kad su se Turopoljci borili za svoju neodvisnost od gospoštinske vlasti, opisuje Radoslav Lopašić[148] ovako: „Da si obstanak i po mo-

[147] Občina Draganićka, napisao Radoslav Lopašić, Zagreb, 1883 (preštampano iz „Narodnih Novina“)

[148] „Bihać i bihaćka krajina“. Na str. 221—223 opisuje pisac pobliže pravno stanje plemena Menića, a na str. 252—256 plemena Kreščića.

Digitized by Google

gućnosti slobodu obezbiede, sklapala su pojedina plemena sa velikaši ugovore, povjeravajući se njihovoj zaštiti, kao što pleme kreščićko, pleme vrhovinsko i dolnjo-jamničko; druga pak plemena izmoliše kraljevsku odredbu, kojom bijahu rješena od pokroviteljstva pojedinih gradova i vlastele, te budu ubrojena medju plemiće kraljevske i podčinjena sudbenosti županije zagrebačke. Ali pored svih povlastih nemogoše se pojedina plemena obraniti od sile pohlepnih i grabežljivih velmoža, koji plemena skučiše u kmetstvo, a njihove za vlastitu obranu podignute gradove pretvoriše u vlasteoske zamke. Tako učiniše Karlovići sa plemenom novigradskim (Todorovom), Zrinski sa Kreščići i Krupskom Kostajnicom, a Blagaji donekle sa Menići. Pače i pojedine moćnije porodice u plemenih, kojim bijaše kao izabranim glavarom ili starješinam obrana plemenskih gradova povjerena, zlorabiše povjerenje svoje plemenske braće, nametnuvši se kadšto gospodari i silnici u plemenu i prisvojivši imetak plemenski. Takovi su nametnici bili u plemenu obrovačkom na Uni plemići Sladojevići, u Jezerskom plemići Nemčić i Jezerski, u Čadi Farkašići, u Podzvizdu Tumpići i Mikulići. Tako se dogodilo, da su šestnajstoga vieka stare plemenske obćine bile već jako raztočene i i da su ponajviše u nevoljnom kmetstvu čamile".

Tako izčezavaju koncem srednjega i početkom novoga vjeka plemenske župe, kao samostalni, niži organismi, u kraljevini Hrvatskoj; jedina je turopoljska župa obranila i spasila svoju neodvisnost od gospoštinske vlasti, ostala i u javnopravnom pogledu samostalni organisam, priznat u Hrvatskoj i Ugarskoj, te sačuvala temeljne uredbe staro-hrvatskih plemenskih župa, izhodivši si od kralja novu, po obćem hrvatsko-ugarskom pravu jedino valjanu formalnu sankciju za svoje prastare pravne običaje.

Obnovom svoga pobratimstva pred kaptolom zagrebačkim u veljači g. 1560 i unj uvrštenimi uredbami o županu, sudstvu i medjusobnoj obrani, nastojali su turopoljski plemići obezbjediti neposredno obstanak c j e l o s t i ž u p e, a istom posredno pojedinih njezinih članova, a postigli su prvu svrhu sasma

Digitized by Google

potvrdnim privilegijem kralja Rudolfa od g. 1582, što ga je sam kralj poslao saboru, nalažuć stališem i redovom, da povlastice i prava plemića jednoselaca zagrebačkoga polja štuju i da ove nepodvrgavaju daćam i porezom.[149]

Osobna te imovinska prava istih imadjahu svoj pravni temelj istina u prastarih običajih plemenskih župa, nu ove same, kako netom vidjesmo, izčeznule su u Hrvatskoj mal ne sasma, a glede plemića gospoduje jur skoro izključivo hrvatsko-ugarsko obće pravo, imenito Verböczy-ev tripartitum, a naročito one njegove ustanove, koje savršeno predstavljaju vlast krune, t. z. „jurisdictionem sacrae regni coronae" ili t. z. „Jus regium". Po tripartitu bijaše plemstvo uvjet sviuh javnih i privatnih prava, a ovo je plemstvo imalo opet svoj izvor u kralju, jer se kralj bira samo po plemićih, a plemić postaje takovim i bude odlikovan plemićkim dostojanstvom samo po kralju. („Neque enim Princeps nisi per Nobiles eligitur, neque Nobilis, nisi per Principem creatur, atque dignitate nobilitari decoratus". § 7, tit. 3 : I.).

Glavni pako način, kojim podieljuje kralj zaslužnim osobam plemstvo, jeste darovanje posjeda. („Nam ubi Princeps noster quempiam hominum, cujuscunque conditionis existat, ob preclara facinora, ac servitia, castro, vel oppido sive villa aut alio jure possessionario condonaverit, mox ille per hujusmodi Donationem Principis (Statutione legitima subsequente) in verum Nobilem creatur et ab omni rusticitatis jugo eripitur", tit. 4 : I.) Nu mogao je neplemića podići na čast plemića i bez takovoga darovanja, posebnom poveljom, u kojoj nebijaše nuždan grb; a podieljenje samoga grba po kralju, ali bez naročitoga spomena plemstva, nije neplemića podiglo na čast plemića. („Veri Nobiles etiam . . absque jurium possessionariorum Donatione fiant . . denique videlicet Princeps Noster quodcunque plebae Conditionis homines . . in coetum ac collegium numerumque verorum Regni Nobilium aggregat et adscribit. Tales etiam sine possessionaria collatione veri Nobiles

[149] Exstractus privilegiorum, str. 28.

Digitized by Google

reputantur" . . . „Arma enim a Principe concessa, non sunt de necessitate . . . Nam armorum collatio, simpliciter facta, non nobilitat", tit. 6 : I.).

Kao što plemstvo, tako je imalo i vlastničtvo plemićkih nepokretnostih svoj izvor u kruni, u kralju, samo od njega, iz njegove darovnice, svečane izprave sticalo se je to vlastničtvo izvorno. („Omnia enim bona et jura eorum (nobilium) possessionaria, ab ipsa sacra Regni Hungariae corona, virtute translationis praenotatae, originaliter dependent", § 1, tit. 10 : I; zatim: „ . . Omnes Domini Praelati, Barones, Magnates Nobilesque et Proceres totius regni Hungariae nec non regnorum eidem incorporatorum ac partium sibi subjectarum . . universa eorum jura possessionaria ex donationibus Serenissimorum Dominorum Regum Hungariae habent atque possident", tit. 13 : I.).

Turopoljci nazivlju se istina jur davno i u kraljevskih izpravah, naročito u spomenutih Sigmundovih i u kasnijih, p l e m i ć i, ali redovito samo svi ukupno, dočim se pojedini označuju kao „nobiles" u izpravah, koje su izdane o drugih pravnih poslovih, u druge svrhe, nego li je dokazivanje plemstva ili vlastničtva na plemićke nepokretnosti.

U starom hrvatskom pravu nebijaše stvarne razlike medju slobodnimi ljudmi i plemići,[150] a i sam Verbőczy smatra oba naziva djelomice istovjetna (§ 1, tit. 3 : I.).

Ali u 16. stoljeću lučilo se je plemstvo jur strogo i u formalnom pogledu od neplemića, „slobodni ljudi", a bez plemstva izčezavaju jur sasvim.

Turopoljci, vazda budni i požrtvovni u očuvanju svojih prava, pobrinuli su se istodobno, kad obnoviše medjusobom bratimstvo, čast i sudbenost župana, i za to, da dovedu staro plemstvo i djedinska imanja pojedinih svojih obitelji u formalni sklad sa tada jur vladajućimi ustanovami obćega hrvatsko-ugarskoga prava i da si na temelju istoga oboje osjeguraju.

[150] V. cit. Brašnićeve i Račkieve razprave u „Radu", br. 25, 57, 70 i 99.

Digitized by Google

I to jim podje za rukom.

Na njihovu najme molbu izdade kralj Ferdinand I. u Beču dne 11. svibnja 1560 novu darovnicu,[151] kojom podieljuje u njoj navedenim plemićem zagrebačkoga polja podpuno vlastničtvo, sva prava, koja imade kruna („omne jus nostrum regium") na imanja i posjede, koje ti plemići, dotično njihovi predji jur od starine uživaju; daje jim novu darovnicu zato, jer su mnogi izmedju tih plemića izgubili starije izprave, kojimi bi bili mogli dokazati svoje vlastničtvo na upitne posjede.

Imena obitelji i njihovih posjeda, dotično mjesta, u kojih se isti nalaze, sudaraju se, neznatnom iznimkom, sa onimi, koje navadja ugovor, dotično statut od iste godine; nu iz kraljeve darovnice razabire se, da je bio tada Kurilovac stožer posjeda turopoljskih plemića.

Toli iz gornjega, koli iz dolnjega Lukavca navadjaju se u darovnici plemići — ukupno 10 njih — i njihovi posjedi, ali sam grad Lukavec i njegove pripadnosti izuzimlje kralj od darovanja („excepto castello Lukavecz et pertinentiis eius") i to za to, jer da je Franjo Világ, gjurski biskup i kraljev namjestnik u ovom potonjem svojstvu grad poklonio palatinu Nadásdy-u.

Nu i ta je darovnica Világova, kao što i jedna druga, spomenuta jur u ovoj razpravi, protežuća se na Lukavec, ostala mrtvim slovom.

Nadásdy je istina pokušao, da dodje u posjed darovanoga mu grada, nu prigodom upeljivanja prosvjedova (contradicira) proti istomu Blaž Pogledić u ime sviuh plemića zagrebačkoga

[151] Bitnost i važnost takove nove darovnice razabire se iz sljedećih riečih Tripartita: „Solent nonnulli, bona et jura ipsorum possessionaria, a Regia Majestate, novae Donationis suae titulo . . . . . impetrare: asserentes, progenitores suos ab antiquo, vel etiam semet ipsos duntaxat a tempore adeptionis . . . hujusmodi bonorum in dominio pacifico eorundem perstitisse" (tit. 36 : I.) i „Non enim omnes Domini vel Nobiles per Donationes regias, sed etiam per fassiones instrumentales . . . . diversis sub titulis, et coloribus, consueverunt jura possessionaria gubernare. Proinde hujusmodi defectum juris sui per Donationem ipsam Principis student reformare effectiveque instaurare", tit. 37 : I. (§ 5).

Digitized by Google

polja, usljed čega je morao Nadásdy „izvan posjeda“, parnicu voditi; ova se svrši istom g. 1587 i to povoljno za Turopoljce,[152] koji su Lukavec, dobivši ga kao svoj „nasliedni“ (plemenski) grad nagodom god. 1553 od Nikole kneza Zrinjskoga, od tada vazda mirno posjedovali.

Kralj Ferdinand I. dao je istom darovnicom svim u njoj navedenim plemićem i selo Lekenik kao zajedničko vlastničtvo.

Onaj dio kr. darovnice, koji označuje potomstvo, zvano na nasljedstvo darovanih imanja, udešen je sasvim prama medjusobnom bratimstvu, kako ga turopoljski plemići na novo ugovoriše g. 1560; kralj podieljuje najme ne samo potomcima obdarenih, već svim njihovim rodjakom, cielom plemenu, to nasljedstvo („haeredibusque ac posteritatibus, ac fratribus ipsorum carnalibus, patruelibus ac generationalibus et condivisionalibus, nobilibus scilicet Campi Zagrabiensis Universis“).

Po običem pravu izdavale su se kralj. darovnice redovito samo potomstvu, i to mužkomu, a riedko i pobočnim rodjakom.

Upeljivanje, statucija, plemića zagrebačkoga polja u posjede, dane jim „novom darovnicom“ kralja Ferdinanda I., obavili su četvrti dan iza Jurjeva god. 1561: plemić Matija Chernkoczy od Crnkovca kao „kraljev čovjek“ i Stjepan Galgoczy, prebendar zagrebački, kao izaslanik kaptola zagrebačkoga, kao vjerodostojnoga mjesta, u prisutnosti mnogobrojne vlastele, zvaničnika i kmetova, i to bez ičijega prosvjeda (contradikcije).

Za valjanost kr. darovnice, za realno stečenje vlastničtva nepokretnosti, njom darovanih, traži tripartitum[153] bezuvjetno

---

[152] Extractus privilegiorum, str. 19.

[153] „Et sciendum, quod omnes Donationes Regiae, sive per defectum seminis . . . sive novae Donationis titulo bona sua justo jure possidentium, emanatae et confectae, infra integram anni unius revolutionem a die Donationis computandam, legitima Statutioni firmari stabilirique debeant, sive fiat contradictio, sive non. § 1. Nam aliter Donationis vigor seu virtus expirabit, et ipsa Donatio inefficax, viribusque destituta manebit“, tit. 32 : I.

Digitized by Google

statuciju, pa i onda, kad kralj „novom darovnicom“ daje, rek bi samo p r a v n o d o k a z a l o za vlastničtvo na nepokretnost, koju su obdareni, dotično njegovi predji jur davno, neprekidno i mirno posjedovali, kao što bijaše uprav u Turopolju, gdje su obitelji, naznačene u darovnici od god. 1560, jur kroz stoljeća bile u posjedu imanja, koja nabraja rečena nova darovnica.[154]

Ovom, kao i na temelju iste uzsliedivšom statucijom zadobili su turopoljski plemići nedvojbeno i nepreporno priznanje svoga plemstva i djedinskih si posjeda u Hrvatskoj i Ugarskoj sasma točno po ustanovah tripartita.

IV.

Pobratimski ugovor od g. 1560, dotično potvrdjujući ga privilegiji kralja Rudolfa II. od god. 1582 i darovnica kralja Ferdinanda I. od god. 1560 ostali su glavnimi formalnimi temelji cielomu pravnomu životu turopoljske župe i njezinih plemića sve do prestanka hrvatsko-ugarskoga prava, a donjekle u privato-pravnom pogledu i do danas.

Nove uredbe, uvedene u plemenitoj občini iza konca 16. stoljeća, nemenjaju njezine bitnosti, već ju samo usavršavaju.

U 17. i 18. stoljeću nalazimo opet mnogo privilegija, poglavito kraljevskih, kojimi se ona prijašnjih kraljeva na novo potvrdjuju, valjanimi priznavaju, te banovom, stališem i redovom i drugim zvaničnikom nalaže, da štuju, da nevriedjaju prava i sloboština, zajamčenih Turopoljcem, a djelomice podjeljivaju se ovim i nova prava te povlasti.

(Svršit će se.)

[154] V. izvješće kaptola o statuciji, u kojem se nalazi doslovce i darovnica kralja Ferdinanda, u cit. Palugyay-evom djelu i u cit. „Liber Statutorum et Privilegiorum“, str. 53—75. Kratak izvadak izvješća i darovnice nalazi se u „Extractus privilegiorum“, str. 1 i 2 u cit. Pogledićevoj razpravi, str. 3—5.

Digitized by Google

Reformatio in peius u mandatnom postupku.

(Svršetak.)

B. Načelo zabrane reformacije in peius skopčano je — abstrahirajuć od jedinog vanrednog pravnog ljeka obnove kaznenog postupka — s pravnimi ljekovi u užem strogom smislu, kako to gore iztaknuh.

Pita se sada, kakovo svojstvo ima prigovor proti kaznenoj odredbi? Ima li u zakonu podloge, da se prigovor proti kaznenoj odredbi smatra pravnim ljekom u strogom smislu rieči, odnosno da li je dozvoljeno po našem zakonu to svojstvo prigovoru per extensivam analogiam podieliti?

Da uzmognem na to pitanje temeljit odgovor dati, uzporedit ću najprije prigovor sa pravnim ljekom u užem strogom smislu proti osudi, kako sliedi:

1. Svojstvo i svrha pravnog ljeka u strogom smislu nije uvjek ta, da se sudačka rješitba (osuda), proti kojoj je isti naperen, ima uvjek i u svakom slučaju bezuvjetno ukinuti, nego ta, da se povriedjenom materijalnom ili formalnom kaznenom pravu dade ljeka, da se dotična rješitba najme preinači ili ukine odnosno dotične povriede odstrane. Svojstvo i svrha prigovora proti kaznenoj odredbi jest nasuprot ta, da se njim izhodi bez obzira na to, da li je propis materijalnog ili formalnog kaznenog zakona povriedjen, redoviti postupak, dakle uvjek i u svakom slučaju ukinuće sudačkog akta, t. j. kaznene odredbe. Prigovor stavlja kaznenu odredbu izvan krieposti tako, kao da je nikad ni bilo nije. Uspjeh prigovora je dakle uvjek siguran i pozitivan i ovisan samo o volji okrivljenika, da najme nastupa redoviti postupak, po provedenju koga se izriče osuda u pravom smislu rieči, proti kojoj su dozvoljeni pravni ljekovi u užem smislu, skopčani sa zabranom reformacije in peius.

2. Svojstvo pravnog ljeka jeste, da ako isti izhodi ukinuće ili preinaku dotične napadnute sudačke rješitbe (osude), da to ukinuće ili preinaka uzsliedi na temelju druge rješitbe višeg suda; — kod prigovora toga nema, jer stupi li okrivljeni s prigovorom u akciju, ne stvara se sudačka rješitba, kojom se ukida kaznena odredba, nego se ova ukida ipso jure usljed djelatnosti okrivljenika.[11]

3. Pravni ljek je po svojoj naravi pravo, koje mora obzirom na načelo ravnopravnosti stranaka ili načelo jednakosti

[11] Vargha, l. c., § 181, op. 1.

Digitized by Google

oružja (Grundsatz der Waffengleichheit)[12] pristojati obadvim strankam — dakle tužiocu i okrivljenom; — toga kod prigovora nema, jer je ovaj izključivo pravo samog okrivljenika.

4. Pravni ljek u strogom smislu rieči mogu proti osudi osim okrivljenika prijaviti i druge u §§ 278, 279 i 415 k. p. navedene osobe; prigovor proti kaznenoj odredbi može uložiti samo okrivljenik.

5. Pravni ljek u strogom smislu može proti osudi prijaviti u korist okrivljenika napose i državni tužioc; prigovor ne pristoji državnom tužiocu ni na štetu okrivljenika, a još manje na korist ovoga.

6. Pravni ljek proti osudi može se i prijaviti i od njega opet odustati s tom posljedicom, da dotična osuda postaje pravomoćnom; uloži li se prigovor proti kaznenoj odredbi, to odustaja od njega nema nikakve vriednosti, niti ikakvih posljedica, koje su sa odustajom od pravnog ljeka u strogom smislu skopčane, jer nastupa bezuvjetno redoviti postupak.[13]

7. U pravnom ljeku proti osudi moraju se točno navesti razlozi i točke, radi kojih se okrivljeni žali (§§ 281, alin. 2, 290 al. 1 i 417 k. p.); nema li toga, odbija se pravni ljek. Kod prigovora proti kaznenoj odredbi dovoljno je, da se isti samo prijavi, nije nuždno u njemu navesti, ni zašto se ulaže, ni proti čemu je naperen. Prigovor ne napada kaznenu odredbu kao takovu, nego ide za tim, da dokaže bludnju predpostave o istinitosti prijave, dakle i o krivnji, i da s toga na toj krivoj predpostavi osnovanu kaznenu odredbu ukine. Kaznena odredba je, moglo bi se reći, anticipirana kaznena osuda, i ima za slučaj, da se prigovor uloži, prolaznu moć, jer se kod odredjenog po § 411 k. p. redovitog postupka ima stvar tako prosudjivati, kao što je propisano u § 404 i sl. k. p. vrhu prijave re integra, neodvisno i bez obzira na kaznenu odredbu, koja je prigovorom definitivno uništena. Schmid[14] se doduše protivi potonjem mnienju „jer dočim Mahnverfahren — kaže on — ima u zakonu izričnu ustanovu, da se usljed pravodobno prijavljenog prigovora proti uvjetnoj platežnoj zapovjedi, ista sasvim izvan krieposti stavlja, neima takove ustanove u kaz-

[12] Vargha: Die Vertheidigung in Strafsachen 1879, str. 298.

[13] Mayer, l. c., III. dio, str. 662; Mitterbacher u. Neumayer, l. c., str. 920.

[14] Schmid, l. c., str. 195.

Digitized by Google

nenom postupniku glede prigovora proti kaznenoj odredbi. No pitam ja, treba li za to jasnije ustanove, nego li kad se u § 411 k. p. kaže: „ako osudjenik uz rok od 8 dana najavi prigovor, nastupa redoviti postupak“. To će reći usljed prigovora nastaje tabula rasa, vraća se status quo ante, koji je postojao prije izdanja kaznene odredbe, jer se sad na temelju priziva javne vlasti (§ 390, sl. a) k. p.) otvara obični postupak u prekršajih po ustanovah glave XIX., normiranih za redoviti postupak, dočim se kaznena odredba više nigdje ni u razpravi ni u osudi ne spominje, kao da je ni bilo nije.[15]

Obzirom na iztaknuta nesuglasja prigovora sa pravnim ljekom ne može se prigovoru dati narav i svojstvo pravnog ljeka u užem smislu proti osudi,[16] jer mu toga ni zakonodavac nije dao, a da je zakonodavac htio prigovorom dati narav i svojstvo pravnog ljeka u užem smislu, nazvao bi ga on u § 411 k. p. izrično pravnim ljekom, kao što je to učinio kod ništovne žalbe i priziva (§§ 276 i 412 k. p.). Zakonodavac naime naziva prigovor samo prigovorom bez dodatka, pa jer je taj dodatak hotimice izpustio, to se s prigovorom ne smiju ni spajati posljedice, koje su samo s onim dodatkom: „pravni ljek“ skopčane.

Kakovo svojstvo dakle da dademo prigovoru?

Oni, koji su tog mnienja, da načelo zabrane reformacije in peius ima vrieditі općenito za sve pravne ljekove bez razlike, tvrde konsekventno tom svom mnienju, da je prigovor proti kaznenoj odredbi ravan pravnom ljeku u strogom smislu, sravnjujuć ga napose sa prigovorom proti oglušnoj osudi[17] (§§ 368 i 419 k. p.), pa jer je po njihovom mnienju ovaj prigovor pravni ljek, s kojim je skopčana zabrana reformacije in peius, mora se to tim više sa prigovorom proti kaznenoj odredbi skopčati.

Ako i dopuštam, da prigovor proti kaznenoj odredbi ima sličnosti sa prigovorom proti oglušnoj osudi u smislu §§ 368 (427 austr. k. p.) i 419 (478 austr. k. p.), to moram opet s druge strane iztaknuti, da medju njima postoji i velika razlika u tom, što prigovor uložen proti kaznenoj odredbi ima tu posljedicu, da kaznene odredbe nestaje i povadja se redoviti postupak,

[15] Fröhlich, l. c., str. 114.

[16] Rulf, l. c., str. 252; Mitterbacher, str. 432 i 433, l. c.; Vargha, l. c., § 182, op. 1.

[17] Schmid, l. c., str. 198; Mayer, l. c., str. 607 i 722.

Digitized by Google

pa došao okrivljeni na glavnu razpravu ili nedošao, izriče se neodvisno i bez obzira na kaznenu odredbu osuda, dočim prigovor proti oglušnoj osudi nema te moći, jer se on ne mora bezuvjetno uvažiti, pa ako se i uvaži i odredi glavna razprava, to prigovorom napadnuta oglušna osuda ostaje do otvorenja nove glavne razprave samo suspendirana, pa ako okrivljeni i od ove glavne razprave izostane, to se ne izriče nova osuda, već se smatra, da je ona samo u pogledu ovršivosti suspendirana oglušna osuda, proti kojoj je on prigovorom udario, proti njemu zadobila pravnu moć[18] (§ 368 k. p.).

No pitanje je, da li se i prigovor proti oglušnoj osudi može smatrati pravnim ljekom, s kojim je skopčana zabrana reformacije in peius?

Prema mom već gore zastupanom mnienju držim i tvrdim, da nije, jer da je zakonodavac htjeo dati mu to svojstvo, on bi mu ga izrično i dao, no zakonodavac mu je, šta više, to svojstvo izrično oduzeo, normirajuć, da se s prigovorom podjedno može uložiti i pravni ljek ništovne žalbe i priziva, a čemu ovo po mnienju protivnika? Tà prigovor proti oglušnoj osudi jeste jednostavno podkriepljeno izpričanje, da je obtuženik neodklonivom zapriekom prepriečeu bio doći na glavnu razpravu (§ 368, al. 5), što je kao strukovni izraz navedeno u § 419 k. p., a da tek izpričanje nije pravni ljek u strogom smislu, to je eklatantno. Prigovor proti oglušnoj osudi jeste — kako to dobro Rulf[19] kaže — molba za status quo ante.

S toga će se, ako prigovor proti oglušnoj osudi bude uspješan, odrediti ponovno glavna razprava i na temelju ove izreći nova osuda, koja neće biti vezana na kaznu, u oglušnoj osudi odmjerenu, nego će se u njoj moći udariti veća i strožija kazna s razloga, što to zakon u § 368 k. p. izrično ne zabranjuje „indem das Verfahren nach § 427 S. P. O. (§ 368 hrv. k. p.) ein Ungehorsamverfahren ist, und der gegen das Contumazurtheil eingebrachte Einspruch nicht das Urtheil als solches bekämpft, wie vielmehr dagegen gerichtet ist, die Annahme, das Ausbleiben des Verurtheilten sei ein ungehorsames gewesen, als eine irrige hinzustellen, und damit auf der irrigen Voraussetzung des ungehorsamen Ausbleibens basirte Verurtheilung zu beheben", kako to dobro Mitterbacher ističe.[20]

[18] Ullmann, l. c., str. 705; Rulf, str. 95; Mayer, str. 607.

[19] Rulf, l. c., opazka na str. 296.

[20] Mitterbacher, l. c. str. 706; Rulf, str. 95; Planck, System, str. 492, code d'instruction criminelle, art. 188.

Digitized by Google

Ovo mnienje podkriepljeno je i tim, što zakon u § 277, t. 11 k. p. izmedju ostalog izrično kaže, da je sud prešao svoje pravo kažnjenja, ako je povriedio ustanove § 288, t. 3 i § 300, t. 4 k. p. A zašto nebi citirao ovdje i § 368 k. p., kad bi mnienje protivnika osnovano bilo?

Drugi opet mimoilaze jednostavno to pitanje, da li je prigovor pravni ljek, s kojim je skopčana zabrana reformacije in peius. Tako Ullmann i Vargha, no ovaj potonji kaže bar, da prigovor proti kaznenoj odredbi nije pravni ljek u pravom smislu (§ 181, l. c., op. 1), t j. da neima svojstva pravnog ljeka proti konačnoj osudi kao ništovna žalba i priziv. No ne mogu propustiti, a da ne spomenem, da i Ullmann, govoreć o načelu zabrane reformacije in peius, isto spominje samo na str. 762, gdje govori o pravnih ljekovih, medju koje ne ubraja prigovora proti kaznenoj odredbi, nadalje na str. 781, gdje govori specijalno o ništovnoj žalbi, i na str. 826, gdje govori o obnovi kaznenog postupka, a kod mandatnog postupka o tome ćuti.

Po mom mnienju odgovara prigovor proti kaznenoj odrodbi po našem kaznenom postupniku u pogledu svoje naravi svrhe i moći jedino prigovoru (opposition) u francezkom kaznenom postupniku, po kojem je prigovor pravni ljek, valjajući u slučajevih, gdje je proti njekomu bez njegovog saslušanja izdana po nj štetna meritorna sudačka odredba, smjerajući na ukinuće te odredbe po istom sudcu, koji ju je i izdao; a to nije pravni ljek u strogom smislu, jer se s njim bezuvjetno u svakom slučaju, ako je samo i prijavljen bez ikakvog obrazloženja, sav predhodni postupak i osuda izvan krieposti stavlja (l'opposition fait tomber la condemnation), a res integra uzpostavlja tako da je i makar je prigovor samo u korist okrivljenog uložen, zabrana reformacije in peius u pogledu kazni za isti obtužbeni fakat izključena, jer sudac može novom osudom i strožiju kaznu izreći (Code d'instruction criminelle, art. 188).

Po mom mnienju dakle jeste prigovor pravni ljek u širem smislu, ali nije nikako pravni ljek u strogom smislu proti osudi, kao što je ništovna žalba i priziv, a s toga ne mogu s njim biti skopčane ni posljedice, koje su sa ovimi pravnimi ljekovi skopčane, naime zabrana reformacije in peius, i prema tome nije sudac, izričuć osudu na temelju glavne razprave, povedene usljed prigovora, vezan na kaznu, odmjerenu u kaznenoj odredbi.

Digitized by Google

To mnienje zastupa izrično i njemački Reichsstrafprocessordnung (§§ 372, 451 i 457, al. 3),[21] a naš kazneni postupnik počiva na istih principih kao i njemački reformirani kazneni postupnik.

Naravno, ne može se prećutati, da ima i protivnika tomu mnienju. Tako prihvaća Mayer u svom komentaru[22] mnienje dra. Julija Wantocha[23] i tvrdi, da sudac u osudi nemože kaznenom odredbom odmjerenu kaznu povisiti, i to svoje mnienje opravdava on na načelu zabrane reformacije in peius, koje on sa svimi pravnimi ljekovi spaja i dodaje „es hiesse die Vertheidigung des Beschuldigten beschränken, wollte man die strengere Auffassung als die richtige ansehen", i poziva se u tu svrhu na §§ 290, (hrv. 286 I., al. 2), 293, (hrv. 288, al. 3), 359, Abs. 4, (hrv. 300, al. 4) i 477, Abs. 2 Str. P.-O.

No obzirom na to, da kaznena odredba nije osuda u pravom smislu, obzirom na to, da prigovor proti kaznenoj odredbi nije pravni ljek u strogom smislu, s kojim je skopčana zabrana reformacije in peius i da reformacija in peius — abstrahirajuć od obnove kaznenog postupka kao vanrednog pravnog ljeka — vriedi samo kod više instancije, držim, da je to Mayerovo mnienje po našem kaznenom postupniku neosnovano kao i obrazloženje tog mnienja, koje nije donešeno na temelju promatranja sa objektivnog gledišta, nego samo jednostrano sa gledišta obrane, jer dozvolom reformacije in peius ne ograničava se ni najmanje obrana okrivljenikova. Ta okrivljeni nije prije izdanja kaznene odredbe ni preslušan, a kad prijavi prigovor, stavljen je on u status quo ante, u kom bi se nalazio, da kaznena odredba nije ni izdana bila, i sad mu je pružena prilika, da na zvaničnu prijavu u smislu § 390, sl. a) k. p. odgovara i iznese svoju obranu, pa bude li njegova obrana takova, da izključuje svako kažnjivo djelo, odnosno da prema istoj predleži manje kažnjivo djelo, i kao takova podkriepljena, bit će on od obtužbe riešen, odnosno odmjerit će mu se kazna ista ili manja. Dodje li nasuprot sudac do uvjerenja, da je okrivljeni zaslužio veću kaznu, to će mu veću i odmjeriti, a da tim ne bude ni najmanje ograničena njegova obrana, koja se primjerice može sastojati i u objesti, šikaniranju suda, zavlačenju postupka i ovrhe kazni proti njemu.

[21] Stenglein, l. c., str. 32 i 34.
[22] Mayer, l. c, str. 622
[23] Wantoch, l. c., str. 539.

Digitized by Google

Vriedno je navesti i obrazloženje Schmida[24] za ovo protivno mnienje. On kaže: „Die Strafverfügung kann nur über Antrag des mit den staatsanwaltschaftlichen Functionen betrauten Beamten erlassen werden, welcher nach der Vorschrift des § 460 St. P. O. (§ 409 hrv. k. p.) weiss, dass der Richter nur Arrest in der Dauer von höchstens 3 Tagen (po našem k. p. 8 dana) oder eine Geldstrafe von höchstens 15 Gulden (po hrv. k. p. 40 for.) verhängen wird.

Weil sich der staatsanwaltschaftliche Functionär dadurch, dass er diese Art der Erledigung der Strafanzeige beantragt, des Rechts begiebt, die Strafverfügung anzufechten etc., so muss doch daraus gefolgert werden, dass der Richter in dem über Einspruch eingeleiteten Strafverfahren jene Strafe nicht erhöhen darf, mit der sich der Ankläger im Vorhinein zufrieden gestellt hat etc.“.

To obrazloženje protivničkog mnienja ima još manje zakonske podloge, jer je isto na sofizmu osnovano. Tužioc se naime ne odriče pobijanja kaznene odredbe, jer ju on po samom zakonu ni pobijati ne može, budući da nema proti istoj nikakovog pravnog lieka. Što on predlaže izdanje kaznene odredbe, to čini za to, jer je prekršaj neznatan, jer hoće da olahkoti okrivljeniku, on ide i za tim, da se stvar brzo, jednostavno i bez troška rieši, te pravi s tim pokušaj, da okrivljenika sklone, da se zadovolji s malom kaznom, a ipak da osjeti, da je pogriešio. To je dakle, može se reći, jedna od zakonskih blagodati i to u interesu okrivljenika.

Slično tomu pružena je po § 143 k. p. nekim svjedokom blagodat, da u konkretnom slučaju ne moraju svjedočiti. Ne prihvate li oni te blagodati, to moraju po duši i savjesti kazivati čistu i svetu istinu, pa ogrieše li se o zahtjev, da istinu govore, t. j. lažu li pred sudom, počiniti će zločinstvo prevare krivim svjedočanstvom, kao i oni, kojim gornja blagodat ne pripada.

Tako je i u mandatnom postupku. Ne pristaje li okrivljenik na blagodat, koja mu je pružena u zakonu mandatnim postupkom, već traži povedenje redovitog postupka, to nebi bilo ni pravo ni pravedno, da on bude u prijatnijem položaju od onoga, proti komu se mora odmah ex lege povesti redoviti postupak, jer neima uslova za izdanje kaznene odredbe, dočim se proti onomu, kojemu je

[24] Schmid, l. c., str. 195.

Digitized by Google

pružena blagodat mandatnog postupka, povadja redoviti postupak samo za to, jer on to hoće,[25] a jer on to može i mala fide htjeti, ne smije se on baš za to više štititi od onoga, koji bi se rado podvrgao mandatnom postupku, ali mu tu blagodat sam zakon zbog kakove formalnosti ne pruža.

U ostalom po našem kaznenom postupniku neima to Schmidovo obrazloženje upravo nikakove podloge, jer se po našem kaznenom postupniku kaznena odredba ne izdaje na predlog funkcionara državnog odvjetničtva, nego ju izdaje sam sudac na temelju zvanične prijave, a prema tome ne može se nikako tvrditi, da se je tužioc odrekao prava — koga i neima — pobijati kaznenu odredbu, a jer zabrani reformacije in peius ima samo mjesta proti osudi, koja je — abstrahirajuć od obnove kaznenog postupka — stekla relativnu pravnu moć, dakle kad onomu, koji bi rado, da ga ovo načelo štiti, nasuprot stoji protivnik, koji se sa osudom zadovoljava, to se, jer kod kaznene odredbe ti zahtjevi manjkaju, za nju to načelo ni uporaviti ne može.

Tim je pruženo dovoljno razloga proti mnienju protivnika, koje je, kako se iz njihova obrazloženja vidi, crpljeno sa jednostranog gledišta obrane. Pa tko promatra stvar sa objektivnog i strogo zakonskog gledišta, taj će se odmah uvjeriti o netemeljitosti tog protivničkog mnienja. Ta prigovorom se mora u svakom slučaju izhoditi povedenje redovitog postupka, mora se povesti glavna razprava. Istom na toj razpravi mora mjesto formalnog prava, kaznenom odredbom stvorenog, pobiediti materijalno pravo, t. j. materijalna istina, budući je sudcu pružena prilika, da na toj glavnoj razpravi na temelju svog vlastitog opažanja i obsežnijeg dokaznog materijala, na temelju propisanog po § 2 k. p. uvaženja svih okolnosti, koje služe na uglavljenje okrivljenika i onih, koji služe na obranu istoga, ter na temelju uvaženja svih otegotnih i olahkotnih okolnosti steče pravo svoje uvjerenje, da li je i koliku je kaznu okrivljeni zaslužio, i tu će mu bez obzira na onu u kaznenoj odredbi odmjeriti.

Ovo po meni zastupano mnienje imalo je i prije pristaša, a stiče jih u novije vrieme sve više tako, da se može reći, da je to danas vladajuće mnienje.[26]

---

[25] Fröhlich, l. c., str. 114.

[26] Mitterbacher u. Neumayer, l. c., str. 920; Mitterbacher, l. c, str. 432, 433 i 706; Rulf, str. 252; Fröhlich, l. c., str. 113 i 114.

Digitized by Google

Što protivnici ovog mnienja tvrde, da se baš za to, što § 411 k. p. dozvoljava u slučaju propusta blagovremene prijave prigovora povratu u prijašnje stanje, citirajuć ustanovu § 305 t. 1 i 2 k. p., koja govori o prijavi pravnog ljeka, mora argumentirati, da je onaj osmodnevni rok za uloženje prigovora rok pravnog ljeka, a prema tome i prigovor pravni ljek u strogom smislu, to je ta argumentacija kadra, da u prvi mah zavede čovjeka, da u to vjeruje.

No ja baš iz toga, što § 411 k. p. citira § 305 k. p. izvodim protivni zaključak, da naime zakonodavac tim nije htio dati prigovoru svojstvo pravnog ljeka u strogom smislu, nego da je htio, pošto proti kaznenoj odredbi i onako nikakve druge pomoći osim prigovora nema, iznimno dozvoliti onomu, koji promaši možda zbog neodklonivih zaprieka rok za prigovor, dozvoliti povratu u prijašnje stanje onako, kako to § 305 k. p. za pravne ljekove proti konačnoj osudi normira. Ustanova § 305 k. p. jest ustanova **općenite** naravi za pravne ljekove proti osudi, pa da je zakonodavac htio, da prigovor bude pravni ljek u strogom smislu, nebi on citirao u § 411 k. p. ustanovu § 305 k. p., kao što ju nije citirao ni kod ostalih ustanovah o pravnih ljekovih u strogom smislu proti konačnoj osudi (§§ 280, 289 i 416 k. p.), već bi to, kao samo po sebi razumljivo, prepustio praksi i teoriji, da iz one općenite ustanove § 305 k. p. izvode konsekvencije i za prigovor proti kaznenoj odredbi.

C. Na svršetku ovog razmatranja namiće nam se dakle pitanje, kako stojimo sa načelom zabrane reformacije in peius vel durius po duhu i po jasnom slovu našeg kaznenog postupnika kod prigovora proti kaznenoj odredbi?

Prije svega valja opaziti, da u našem kaznenom postupniku nema općenite ustanove niti za pravne ljekove, niti za načelo zabrane reformacije in peius, kao što je n. pr. ustanova § 305 k. p. A iz toga se mora logično zaključivati, da je volja zakonodavčeva bila ta, da to načelo ima vrieditи samo ondje, gdje ga on izrično normira.

Slučajevi u našem kaznenom postupniku, gdje zakonodavac izrično to načelo normira, jesu:

I. Kod zločina i prestupaka, i to:

1. kod pravnog ljeka ništovne žalbe (§ 286 I., al. 2 i § 288, al. 3 k. p.);

2. kod pravnog ljeka prijave (§ 290, al. 2 k. p.);

Digitized by Google

3. kod pravnog ljeka obnove kaznenog postupka § 300, al. 4 k. p.

II. Kod prekršaja. Ovdje nema u našem kaznenom postupniku izrične ustanove glede tog načela, kao što ju ima austrijski kazneni postupnik u § 477 k. p., a zašto je nema, razjasnit ću odmah.

Naš kazneni postupnik poznaje u prekršajih dvie vrsti postupka:

I. obični ili redoviti postupak;

II. vanredni postupak.

Redoviti postupak ravna se po propisih, sadržanih u glavi XIX., izuzev §§ 409—411 k. p., a u točkah, glede kojih u ovom poglavju nema osobitog propisa, valjaju ustanove za zločinstva i prestupke. Tako kaže izrično § 391 k. p. I to je razlog, da naši kodifikatori, obzirom na tu ustanovu, nisu htjeli još izrično da poprime onu alineju § 477 austr. kp., koja govori o zabrani reformacije in peius, premda nije shodno, da su ovu alineju izpustili, jer i austr. kp. ima onakovu ustanovu, kao što je ona u § 391 hrv. k. p. u § 447, a to je dalo povoda, da se je u praksi u prekršajih dosta puta griešilo proti načelu zabrane reformacije in peius.

Obzirom dakle na ustanovu § 391 k. p. vriedi načelo zabrane reformacije in peius i u prekršajih i to u redovitom postupku:

1. kod pravnog ljeka priziva proti osudi (§ 421 u savezu sa §§ 391 i 414 t. 3 i 286 l., al. 2, 288, al. 3 i 290 al. 2 k. p.);[27] osim toga obzirom na ustanovu § 436 k. p. zad. al.;

2. kod pravnog ljeka obnove kaznenog post., jer zadnja alineja § 436 k. p. kaže, da se glede postupka kod obnove kaz. post. u prekršajih treba držati propisa, koji su dani za obnovu kaz. post. radi zločinstva i prestupaka (§ 418, t. 3 k. p.).

Vanredni postupak u prekršajih jeste mandatni postupak, koji se ravna po propisih §§ 409—411 k. p., a ako se proti kaznenoj odredbi prijavi prigovor, onda prestaje mandatni postupak i stupa u kriepost na temelju odnosne zvanične prijave u smislu § 390, sl. a) k. p. redoviti postupak po propisih glave XIX. (§ 404 k. p. i sl.).

U mandatnom postupku nije u nijednoj ustanovi izrično iztaknuto načelo zabrane reformacije in peius, a nijedan od paragrafa normirajućih mandatni postupak (§§ 409—411 k. p.)

[27] Mayer, l. c., str. 715; Rulf, str. 307, l. c.

Digitized by Google

ne poziva se na odnosne paragrafe, u kojih je izrično načelo zabrane reformacije in peius recipirano. A da je zakonodavac htio tomu načelu u mandatnom postupku mjesta dati, za cielo nebi propustio, obzirom na to, što je mandatni post. osnovan na sasvim drugih načelih, nego li je redoviti kontradiktorni postupak, citirati odnosne paragrafe, govoreće o zabrani reformacije in peius, kao što nije propustio ni u § 411 k. p. citirati ustanovu § 305 br. 1 i 2 k. p., za koju je htio, da i ovdje vriedi, pa jer je hotimice to propustio, to moramo iz tih praemisah, obzirom na pravno pravilo: unius positio (§ 305 k. p.) est alterius exclusio, ili omnis determinatio est negatio, i jer se u ovom slučaju po duhu našeg kaznenog postupnika ne smije extensivnoj analogiji mjesta dati, izvoditi logični zaključak, da to načelo u mandatnom postupku ne vriedi, ili drugimi riečmi, da nije sudac kod stvaranja osude vezan na onu kaznu, koja je odmjerena u kaznenoj odredbi, koje je, a snjom i u njoj fiksirane kazni usljed prigovora nestalo, nego da mu je prosto i strožiju kaznu odmjeriti.

Za podkriepljenje ovog po meni zastupanog mnienja uzimam u pomoć i jasne ustanove §§ 279, 418 i 277 k. p.

Po § 279 k. p. dopušten je priziv proti osudam kolegijalnog suda, osim glede privatno-pravnih zahtjeva jedino glede izrečene kazne, u koliko ne ima razloga ništovnoga, napomenuta u § 277, broj 11 k. p., jer ovaj se pobija ništovnom žalbom.

Po § 414 k. p. može se pako priziv proti osudam kotarskih sudova poprimiti:

1. poradi postojećih razloga ništovnih;
2. poradi izreke o krivnji;
3. poradi izreke o kazni (§ 279);
4. poradi rješitbe o privatno-pravnih tražbinah (§ 307 k. p.).

Prema tomu odgovara ovaj priziv prizivu i ništovnoj žalbi proti osudam kolegijalnog suda, a ide od ovih i dalje (br. 2, § 414 k. p.).

Po § 418 k. p. može se priziv proti osudam sudova kotarskih poradi ništetnosti poprimiti izmedju ostalog i s razloga napomenutih u § 277, br. 11 (§ 418, t. 3 k. p.).

U § 277, t. 11 k. p. normira kazneni postupnik izrično, da se žalba ništovna proti osudi može poprimiti, ako je sud pri odmjerivanju kazne prešao svoje pravo kažnjenja ili granice zakonite stavke kaznene, u koliko se ista podkriepljuje

Digitized by Google

razlozi otegoćujućimi ili olahkoćujućimi, navedenimi poimence u zakonu, ili ako je prekoračio granice prava: promieniti ili ublažiti kaznu, koja ga ide, **ili ako je ustanove § 288, točka 3 i § 300, t. 4 povriedio ili krivo uporavio.**

Načelo § 288, t. 3 k. p., koje vriedi za zločine i prestupke, sadržano je u odgovarajućem § 421 k. p. za prekršaje, a ono § 300, t. 4 k. p. vriedeće za zločine u odgovarajućem § 436 k. p. za prekršaje, a prema tome glasi ustanova § 418 u t. 3 k. p. izmedju ostalog, da se priziv proti osudam kr. kot. sudova može poprimiti „ako je sud pri odmjerivanju kazne prešao svoje pravo kažnjenja tim, što je povriedio ili krivo uporavio ustanove §§ 421 i 436 k. p.“, a to je, ako je povriedio načelo zakona reformacije in peius.

Iz toga bar jasno sljedi, da je načelo zabrane reformacije in peius skopčano — abstrahirajuć od obnove kaznenog postupka — samo sa ništovnom žalbom i prizivom, a nikako sa prigovorom proti oglušnoj osudi (§§ 368 i 419 k. p.), niti sa prigovorom proti kaznenoj odredbi (§ 411 k. p.), jer ako se prigovor proti oglušnoj osudi uvaži, odnosno ako se prigovor proti kaznenoj odredbi prijavi, nastupa redoviti postupak pred sudom I. instancije, t. j. otvara se glavna razprava, a po provedenju ove izriče se osuda, proti kojoj pristoji okrivljeniku priziv, odnosno ništovna žalba.

Pitam ja sada, ne bi li zakonodavac, da je htio, da načelo zabrane reformacije in peius bude skopčano sa prigovorom proti oglušnoj osudi, odnosno proti kaznenoj odredbi, u § 277, t. 11 k. p. izrično citirao ustanovu § 368, a u § 418, t. 3 k. p. ustanove §§ 411 i 419 k. p., kao što je citirao i ustanove §§ 288, t. 3 i 300, t. 4 k. p., odnosno 421 i 436 k. p.? — Pa jer to učinio nije, to moram s pravom iz toga po pravnom pravilu: unius positio (§§ 288, t. 3, 300, t. 4, odnosno 421 i 436 k. p.) est alterius (§§ 368, 411 i 419 k. p.) exclusio, izvoditi konsekvencije moje mnienje podkriepljujuće.

Za ovo po meni zastupano mnienje govori i narav i svrha mandatnog postupka, kao i razlozi, s kojih je isti u našem zakonu recipiran, jer po mnienju protivnika „würde Demjenigen, der unter den Augen einer öffentlichen Behörde oder einer der im § 68 Str.-G. erwähnten Personen eine unter die übrigen Voraussetzungen des § 460 Str. P. O. (§ 409 hrv. k. p.) fallende Uebertretung beginge, geradezu zu gratuliren sein, da bei der naturgemäss weniger eingehenden Cognition, welche

Digitized by Google

der Strafverfügung vorangeht, die Strafe für diesen meist gelinder ausgemessen wird, als für denjenigen, dessen strafbare Handlung der stärkeren Beleuchtung einer Hauptverhandlung ausgesetzt ist, und dem nicht der rechtliche Vortheil zu Theil geworden, anlässlich seiner Gesetzesübertretung „dienstlich wahrgenommen worden zu sein"", kako to dobro Fröhlich primjećuje.[28]

Mandatni postupak ide najviše u prilog okrivljeniku. Sudac mu nameće blagu kazan (najviše 8 dana), jer strožije po zakonu ne smije; sudac pruža mu blagodat zakona, koju bi on mogao i mimoići, pa ako okrivljeni neće blagodati da prihvati, onda se on smatra jednakim i ravnim onomu, koji te blagodati po zakonu neima, i s toga mu se ne može dati veća pogodnost, nego li ovomu.

Svrha mandatnog postupka jeste, da se i postupak što više ujednostruči i sudovi odterete, pa stoji li to, da okrivljenika neće onda, ako prigovor uloži, smjeti snaći veća kazna, to će jih biti vrlo neznatan broj, ti će biti upravo iznimka, koji neće prigovora uložiti, što više, mnogi će iz indolencije propustiti prijaviti prigovor, a po tom ma i iz objesti tražiti i izhoditi po zakonu jim dozvoljenu povratu u prijašnje stanje, jer su sigurni, da jih i onako neće veća kazna stići, nego li je ona, koju jim kaznena odredba diktira, i tim prouzročiti, da će se jednostavni po slovu zakona u jednom sudačkom aktu sastojeći se postupak, podvostručiti, a dosljedno tomu sudovi mjesto odteretiti, obteretiti. Eklatantna posljedica toga bila bi, da bi mandatni postupak i cilj zakonodavca, koji se je mandatnim postupkom postići imao, ilusornim postao, i takovom praksom zakon u svojih ustanovah §§ 409—411 k. p. proti volji zakonodavca de facto izvan krieposti stavio.

Nadalje, kad bi praksa prihvatila mnienje protivnika, povriedio bi se i onaj temeljni princip kaznenog postupnika, naime princip ravnopravnosti stranaka ili jednakosti oružja stranaka, po kojemu su obadvie stranke i tužioc i okrivljeni u svakom stadiju postupka providjene razmjerno sa jednakimi procesualnimi ovlastmi, napose pako, da obim strankam pripada proti svim rješitbam suda u toku postupka, kao i proti definitivnim presudam jednako pravo pobijanja,[29] pa jer toga ovdje neima, jer je prigovor ovlast i pravo samo okrivljeni-

[28] Fröhlich, l. c., str. 114.
[29] Ullmann, l. c., str. 71, 321 i 535.

Digitized by Google

kovo, ne smiju se s njim spajati konsekvencije, koje su sa pravnimi ljekovi u strogom smislu skopčane.

Ne smije se pustiti s vida ni ta okolnost, da će vrlo patiti ugled sudačkih rješitba i odredaba, kao što je kaznena odredba, koja se uvjek na prigovor ex lege mora ukinuti, ako se prihvati ta praksa, da ni onog, koji ma i iz objesti izposluje ukinuće te odredbe, ne može nakon provedenog redovitog postupka, steći veća kazna; a konačno ne bi zabrani reformacije in peius nikad bilo kraja, kad bi ona vriedila za kaznenu odredbu i onda opet za osudu, koja se usljed ukinuća odredbe na temelju redovitog postupka izriče.

Završujuć tim ovo razmatranje, svadjam ga na ove dvie zasade:

a) da kaznena odredba nije osuda u pravom smislu rieči;

b) da prigovor proti kaznenoj odredbi nije pravni ljek u strogom smislu, s kojim je skopčano načelo zabrane reformacije in peius.

To mnienje usvojila je većinom i praksa u Cislajtaniji,[30] a prema tome izriče i kaznu u osudi sasvim neodvisno od one u kaznenoj odredbi, koja je prigovorom uništena.

Dr. *Ogorelica.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

K § 523 o. g. z. Faktični posjed služnosti uvjetuje, da doista postoji služeće dobro. — Pitanje „da li pravo služnosti sveudilj postoji, ili je možebit zastarom već atrnulo", nemože se pretresti ni odlučiti u parnici zbog smetana posjeda.

A. podigne proti B. i drug. tužbu poradi smetana posjeda prava služnosti „progoniti i pojiti blago (živinu), te crpsti vodu na potoku L." — C. kralj. grad. deleg. kot. sud u Zloczovu udovolji zahtjevu te tužbe samo dielomično, a na utok obih parbenih stranaka c. kralj. prizivni sud u Lavovu svojom rješitbom od 20. siečnja 1891 br. 26.339 ex 1890 odbije isti zahtjev tužbe posvema s razloga: Sudbenim očevidom uzeto je dokazanim, da su nekada radi sličnoga smetana posjeda sudovi zahtjevu slične tužbe udovoljivali i tužitelja štitili u posjedu prava „progoniti i pojiti blago, te crpsti vodu na ribnjaku L."; — ali da isti ribnjak

[30] Vidi i slučaj, naveden u ravpravici Fröhlich-a, l. c., str. 113.

Digitized by Google

L. više niti nepostoji na onom mjestu, gdje je onda stajao, šta više bje ustanovljeno, da sredinom nekadanjega ribnjaka sada teče potočić; množinom pako preslušanih svjedoka bude nadalje dokazano i uglavljeno, da je medjutim preminuli Aleksa S. — prednik tuženički — pred više od 30 godina spominjani ribnjak napustio i sredinom korita ovoga ostavio samo proticati potočić, dočim su obale toga potočića, nekad korito ribnjaka, bile cigli treset i kaljuža, šašem i rogozom obrašćena, prema čemu da taj ribnjak najmanje od kojih 30 i jače godina više niti nepostoji.

Kada se uvaži nad sve dvojbe onako uglavljena činjenica, pak zatim da se u postupku radi smetana posjeda jedino ima gledati na zadnji faktični posjed i netom počinjeno smetanje ovoga, te na zaštitu istoga; nadalje da tužitelj zadnjih godina nije mogao izvršivati pravo služnosti „progoniti i pojiti blago, te crpsti vodu na ribnjaku L., koji više ni postojao nije i da je od onda, od kad je za korist tužitelja bila odlučena i riešena provizorna posjedovna tužba, protekao liep niz godina, od kad je ondašnje stanje napustom ribnjaka preinačeno; prema čemu da o povriedi provisorija, pred puno godina stvorena, sada ni govora biti nemože; napokon kada se uvaži, da pitanje „da li prieporna služnost sveudilj postoji, ili je možebit zastarom utrnula?“ nemože biti rieseno parnicom poradi smetana posjeda, nego to pitanje ima da po § 523 o. g. z. bude riešeno redovitim putem gradjanske parnice: valjalo je zahtjev posjedovne tužbe posvema odputiti.

Vrhovno sudište usljed redovitoga, odnosno izvanrednoga previdnoga utoka tužiteljeva obnašlo je danom 21. travnja 1891 broj 4799 rješitbu prizivnoga suda potvrditi i dodalo je drugomolbenim razlozima još svoje posebne: O faktičnom posjedu služnosti nemože biti rieči, čim služeće dobro nepostoji; jer pravo „pojiti živinu i crpsti vodu“ predmnieva, da postoji ribnjak, u kojem da je to pravo odprije izvršivano bilo; ribnjak pako — kako se iz očevidnoga zapisnika razabrati dade — da više nepostoji, a u pravdah radi smetana posjeda da se jedino gleda i pazi samo na zadnji faktični posjed i netom počinjeno smetanje, nikada pako na pravo na posjed sam. Pr. *L. Matasović.*

Prinos k § 207 g. p. p

U parnici A. M. i dr. proti M. S. i dr. radi razvrgnuća zajednice nekretnina odlučio je kr. kotar. sud u V., da tužitelji imadu pravodobno položiti predujam za sudbeni očevid, jer da se inače uredovanje na licu mjesta preduzeti neće.

Povodom utoka tužitelja preinačio je kralj. banski stol rješenjem od 5. studenoga 1891 br. 19.266 prvosudnu odluku tako, da tuženici imadu uz priuzdržaj naknade pravodobno položiti predujam za sudbeni očevid, jer se inače uredovanje na licu mjesta preduzeti neće, niti uvažiti moći po tuženicih proti diobnoj osnovi i nacrtu učinjeni prigovor.

Digitized by Google

Ta odluka izrečena je s razloga, jer su tužitelji već u tužbi pridonjeli po vještaku sačinjenu diobnu osnovu sa nacrtom, pa se s toga tvrdnje tuženika, da taj nacrt neodgovara pravom stanju zajedničkih nekretnina, diobna osnova pako da neodgovara vriednosti pojedinih dielova tih nekretnina, — ukazuju kao prigovori, koje oni (tuženici) sami dokazati moraju.

Kr. stol sedmorice rješenjem od 10. ožujka 1892 br. 4526 ex 1891 obnašao je preinačiti odluku kr. banskoga stola i potvrditi odluku prvoga suda, jer su tužitelji zvani pružiti dokaz ob istinitosti i pravednosti po njih u tužbi doprinešenog diobnog nacrta i diobne osnove, što sve tuženi naprosto poriču u odgovoru . . . ., pa tako kao dokazivaocem po § 207 g. p. p. nadleži njim predujmiti troškove za očevid. —*a*—

Koji sud ima imenovati vještake, kad se očevid po rekviriranom sudu obaviti ima? §§ 207 i 208 g. p. p.

S. G. izveo je gradnju na kr. realnom gimnaziju i maloj realki u B. za pogodjenu svotu od 14.607 for. 20 nč.; te pošto mu občina B. iznos od 2103 for. 05 novč. za izvedene više radnje s dobra izplatiti nehtjede, podigne tužbu proti istoj pred kr. sudbenim stolom u Z.

Nakon obavljene usklade spisa, odredio je kr. sudbeni stol u Z. u smislu rješitbe kr. banskoga stola od 20. prosinca 1886 br. 18.296 provedenje po strankah ponudjenoga dokaza sudbenim očevidom po vještacih vrhu obstojnosti, kakvoće, kolikoće i vriednosti po tužitelju izvedenih gradjevnih više radnja.

Na ročištu, odredjenom za izbor vještaka predloži tužitelj za vještaka Stj. B., mjernika kod kr. kotar. oblasti u V., a zastupnik tužene občine zamoli, da se nebi po tužitelju predloženi vještak po sudu imenovao s razloga, što njemu odnošaji i lokalne ciene u pogledu gradnje u gradu B. poznate nisu, a kod sudbenog očevida da je odlučno, da vještak znade procieniti i prosuditi vriednost gradjevnog posla za dotičnu okolicu; te predloži za vještake J. H., graditelja u B. i H. B., arhitekta u Z., ovoga za to, što su mu okolnosti gradjevne, a napose ciene gradjevne u B. dobro poznate, jer je razne gradnje ondje izvadjao.

Tužitelj ostao je kod svoga predloga, te se je protivio izboru po tuženiku predloženih vještaka, jer da ovaj nema prava predložiti dva već samo jednog vještaka.

Kr. sudb. stol u Z. odlučio je odlukom od 24. siečnja 1887 br. 868, da pošto se stranke u izboru vještaka složile nisu, imaju se po smislu ustanove § 207 g. p. p. ureda radi imenovati.

Pošto se pako za obavu očevida u pravcu gore navedenom zamoliti ima kr. sudbeni stol u B., to je isti podjedno umoljen, da imenuje ureda radi vještake, jer sudb. stolu u Z. poznato nije, koji su kao vještaci gra-

Digitized by Google

djevnoj struci zaprisegnuti za obseg kr. sudb. stola u B. Kr. sudb. stol u B. imenovao je ureda radi dva vještaka iz gradjevne struke i to kralj. inžinirskog pristava A. J. i kr. županijskog inžinira J. St.; ali se očevid nije mogao obaviti, pošto tužitelj nije položio po sudu opredieljenog predujma.

Proti osudi kralj. sudb. stola u Z. od 16. kolovoza 1889 broj 8946 podnio je tužitelj pravodobno priziv sa žalbom ništovnom; a kralj. banski stol izdao je sliedeću riešitbu od 18. lipnja 1890 br. 7919: „Vidiv, da je taj kr. sudb. stol usljed riešitbe od 10. prosinca 1886 br. 13.423 odlukom od 20. prosinca 1886 br. 18.296 odredio ročište na dan 19. siečnja 1887 za izbor vještaka u svrhu obave po obih parničnih strankah zahtjevanog sudbenog očevida, koja je odluka pravomoćnom postala, te je taj sud na tom ročištu preslušao obje stranke sa njihovimi predlozi i prigovori; pak pošto je time, izjaviv se nadležnim, preduzeo početak toga sudbenog čina, bio je dužan i dovršiti ga imenovanjem vještaka, čemu nemože biti zaprieka ona okolnost, što nije sliedio sporazumni izbor, jer sudac je pozvan, da učinjene prigovore u pogledu njihove vjerodostojnosti izpita, te zatim stvar rieši; vidiv, da zakon doduše izrazito nepropisuje, koji sud ima u slučaju, kada se sudbeni očevid po rekviriranom sudu izvesti ima, imenovati vještake, nu svakako je svrsi shodnije, da ovo imenovanje preduzme presudni sud, jer je ovaj najbolje u položaju, da prosudi po § 211 gpp., da li je svjedočanstvo ovog ili onog vještaka završno ili samo sumnjivo; ovo načelo ima i onda valjati, kada je strankam prepušteno, da predlože vještake, a nije preinačeno ustanovom § 11 gradj. sudovnika o prenosu pojedinih poslova na druge sudove; vidiv, da su po kralj. sudb. stolu u B. ureda radi imenovana dva vještaka na ročištu dne 26. listopada 1887 obdržavanom na licu mjesta izjavili, da bi se morala predhodno obaviti formalna likvidacija čitavog gradjevnog posla na dotičnoj sgradi, te da je u tu svrhu kao i za proučenje svih predradnja potreban rok od mjesec dana; — u takovom slučaju valjalo je po § 207 gpp. ujedno imenovati i trećeg vještaka za slučaj, ako bi dvojica njih bila raznoga mnienja, pak bi sva trojica zajednički i u isto doba obsežni preporni predmet izpitivali i prosudjivali, te bi se tako izbjeglo eventualnom opetovanju sudbenog očevida; vidiv, da je kralj. sudbeni stol u B. usljed zamolnice od 24. siečnja 1887 br. 868 ureda radi imenovao dva vještaka iz gradjevne struke i to kralj. inžinirskog pristava A. J. i kr. županijskog inžinira J. St., nu kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove naredbom od 8. lipnja 1888 br. 45.898 izdala je nalog kr. žup. oblasti u B., da pošto sadanji maleni status gradjevnog osoblja u Hrvatskoj i Slavoniji u obće nedopušta, da se u aktivnoj službi stojeći zemalj. gradjevni činovnici sa privatnom praksom bave, imade ona bditi nad tim, da gradjevno osoblje njezinog područja privatnu mjerničku praksu ne vrši, rečeni gradjevni

Digitized by Google

činovnici nisu se pako izkazali dozvolom predpostavljene im kr. žup. oblasti na to, da su oni oprošteni javne službe kroz najmanje mjesec dana u svrhu sastavljanja vještačkog očevidnog operata u ovoj gradjanskoj parnici; obnašao je davši mjesta ništovnoj žalbi tužitelja S. G. napadnutu osudu kralj. sudb. stola u Z. od 16. kolovoza 1889 br. 8946 zajedno sa čitavim na izvedenje sudbenog očevida odnosećim se postupkom do uključivo u riešanju razpravnog zapisnika od 19. siečnja 1887 br. 868 izdane odluke toga sudbenog stola od 24. siečnja 1887 br. 868 po § 339 t. 3 i § 342 gpp. kao ništetne ukinuti i tomu sudu naložiti, da u riešenju istog zapisnika d. pr. 19. siečnja 1887 br. 868, pošto su se od one dobe do sada okolnosti znatno promienile, odredi novo ročište za izbor dvojice vještaka, eventualno i trećeg vještaka iz gradjevne struke po § 207 gpp. s izključenjem u javnoj službi stojećih kr. inžinira, da ako se stranke u izboru neslože, ureda radi imenuje vještake u vlastitom djelokrugu, pak da zatim dalje po zakonu postupa.

Proti toj riešitbi nije poprimljen dalnji pravni liek. *J. O.*

Prinos k tumačenju § 25 zakona od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih.

Mjestni sud u N. predložio je kr. kot. sudu u N. na uredovanje izvadak iz uredovne svoje knjige, glasom kojega je pred istim utužena tražbina sa 50 for. time, da je tuženik brat mjestnoga sudca, a ujak supruge zamjenika mjestnoga sudca.

Pošto nijedan mjestni sud u okolišu kr. kot. suda u N. ne ima nadležnosti preko 30 for. izim mjestnog suda u N., koji je nadležan suditi do 60 for., zamolio je kotar. sud u N. kr. banski stol za odredbu glede nadležnosti razpravljanja utuženog prepora.

Kr. banski stol izdao je dne 9. lipnja 1892 pod brojem 11.941 **plenarnu** rješitbu, kojom je odlučio, da kralj. kotar. sud u N u tom slučaju postupati ima kao sud bagatelni.

To rješenje glasi:

Po § 25 zakona o mjestnih sudovih nemogu se pred mjestnim sudom povesti razprave proti osobam tamo navedenim, a nekaže se, gdje se takove osobe tužiti mogu. Od tuda sliedi, da se proti tim osobam prama obćenitim načelom postupati mora, kako već postoje za pojedine slučajeve: naime za § 25 sl. a) valja § 23 sudovnika, za § 25 sl. b) § 25 sudovnika i t. d. — Lih za slučaj d) i e) § 25 zakona o mjestnih sudovih neima u sudovniku ustanove izrične, već se mora iz § 21 zakona o mjestnih sudovih izvoditi, da se načelnik obćine, njegova supruga i djeca tužiti mogu lih pred redovitim sudom, jer je to pravilo, dočim je mjestni sud samo iznimka, pa se pravilo upotriebiti mora, ako iznimki mjesta neima. Da je tome tako, sliedi takodjer iz § 2 zakona od 11. lipnja 1882 po kojemu, ako je za predmet — spadajući inače na podsudnost

Digitized by Google

mjestnoga suda — ugovoreno kao platište takovo mjesto, koje leži izvan okoliša mjestnoga suda nadležnoga za dužnika, — nije nadležan mjestni sud platišta, nego kotarski indi redoviti sud.

Prorogaciji indi dosliedno tomu ni delegaciji mjestnoga suda neima mjesta.

Isto ovo načelo mora da valja i za slučaj ako poradi perhorescencije uredovati nemože inače nadležan mjestni sud, i u tom slučaju prestaje zvanje iznimnog i nastupa djelovanje redovitog, t. j. kr. kotarskoga suda, u kojega se okolišu nalazi perhorescirani mjestni sud.

Prema tomu ima sud taj u predležećem slučaju dalje postupati.

—*a*—

B. Mjenbeno i trgovačko.

Komisijonar dužan je svotu, koju je preuzeo na račun komitenta i u ime plateža njegove tražbine, ovoj svrsi privesti, te ga ove dužnosti ne riešava niti kasnija inaka odredba dužnika.

Pred trgovačkim sudom u T. razpravljena je po sumarnom postupku parnica izmedju J. kao tužitelja i trgovačke tvrdke T. kao tuženika, te je nakon preslušanja svjedoka osudom od 26. lipnja 1891 dopitanje djelomičnog iznosa od 100 for. učinjeno odvisnim od položaja domirne prisege po tuženoj ob okolnosti, „da joj je D. u Zadru naložio, da imade svotu od 100 for., koju joj je prvobitno poslao za tužitelja, poslati G. u Udine“, i od položenja glavne prisege po tuženoj ob okolnosti, „da je ona svotu od 100 for. doista G. u Udine poslala“.

R a z l o z i: Prigovor tužene, da ona nemože biti obterećena sa tih 100 for., premda ih je od D. primila, moći će se uvažiti samo onda, ako se dokaže, da joj je D. naložio, da tu svotu, koju joj je prvobitno za tužitelja poslao, pošalje G. u Udine, i da je tu svotu doista G. u Udine poslala, jer je tužena morala slušati upute G., te ne izvire usljed toga po zakonu za nju nikakva osobna obveza glede tog iznosa naprama tužitelju.

C. kr. prizivno sudište preinačilo je ovu osudu rješitbom od 2. listopada 1891 i osudilo tuženu bezuvjetno na platež tih 100 for.

C. kr. vrhovno sudište u Beču potvrdilo je rješitbom od 10. siečnja 1892 br. 15.294 osudu prizivnoge suda.

R a z l o z i: Nepreporno je, da je D. u Zadru dugovao današnjem tužitelju J. svotu od 100 for. i da je ovu svotu poslao trgovačkoj tvrdki T. kao komisijonaru tužiteljevu u svrhu izplate svoga duga.

Tužena trgovačka tvrdka T. bila je usljed toga dužna ovu svotu, koju je primila za tužitelja kao izplatu njegove tražbine proti D. njenoj svrsi privesti. S toga ne bijaše ovlaštena već obzirom na § 361 trg. zak. (§ 369, alineja 1 hrv.-ug. trg. z.), pošto je već preuzela navedenu svotu

Digitized by Google

kao platež tražbine svoga komitenta, današnjeg tužitelja, usljed kasnijeg pisma dužnikova D. bez dozvole svoga komitenta i na njegovu štetu inače razpolagati s tim novcem.

Ovo inako razpolaganje premda se je dogodilo usljed kasnijeg naloga D., ne lišava utuženu trgovačku tvrdku dužnosti naprama tužitelju, na čiji račun je već novac primila i čime je tužiteljeva tražbina proti D. izplaćena bila.

S pravom je dakle prizivno sudište u ovoj točki tužbenom zahtjevu udovoljilo i sudilo na bezuvjetni platež ovog dionog iznosa.

Gerichtshalle.

K tumačenju §§ 31, 258 i 268 trg. zak. §§ 3, 47 i 339 l. gr. p. p. i § 891 o. g. z.

F. O. tužio je na temelju kontokorenta supruge S. i K. S. na platež svote od 485 for. 39 nč. avr. spp. uz zahtjev za opravdanje predbilježbe za upitnu glavnicu spp., izhodjenu na nekretnostih u z. z. br. 180 obć. grad B. — Kr. kot. sud u B. zadovoljio je osudom od 30. prosinca 1889 br. 9892 tužbenom zahtjevu glede same tražbine u cielosti, a predbilježbu izjavio opravdanom samo glede iznosa od 242 for. 69 i pol novč.; nu sve to samo onda, ako tužitelj F. O. položi sljedeću domirnu prisegu: „istina, da mi tuženi Š. i K. S. na temelju računa pod A. tužbi priloženog za na vjeru uzimanu robu duguju ostatak od 485 for. 39 novč.“

Razlozi: Tužitelj kao protokolirani trgovac traži na temelju izvadka iz svoje trgovačke knjige od tuženih platež svote od 485 f. 39 n. avr. spp. Tuženi poriču koli istinitost računa, toli njegovu vjerodostojnost, tvrdeć, da nisu njemu ništa dužni. Nu ako se uvaži, da tuženi sami ne taje, dapače prilogom pod br. 1 dokazuju, da su od tužitelja uzimali robu za svoj obrt; ako se nadalje uvaži, da su glasom izjave vještačke — trgovačke knjige tužitelja vodjene u redu i prema tomu izvadak pod A. po § 31 trg. zak. pruža pol dokaza, valjalo je taj nepodpun dokaz domirnom prisegom nadopuniti, ter istu tužitelju dosuditi, a o položenju ili nepoloženju iste izlazak parnice ovisnim učiniti. Na solidarni platež nije se moglo suditi; jer solidarnost ugovorena nije (§ 891 o. g. z.) pak sliedstvom toga, morala se izhodjena predbilježba prava zaloga na nekretnine sutužene K. S. opravdanom izjaviti samo do iznosa na nju odpadajućeg. — Trošak dosudjen je po § 573 g. p. p.

Proti ovoj osudi uložiše obje stranke prizive sa žalbami ništovnimi, usljed kojih kr. banski stol rješitbom svojom od 6. lipnja 1890 br. 6316 ukine po § 3 g. p p. osudu suda I. molbe sa cielim postupkom, povedenim po nenadležnom sudu i odputi tužitelja sa njegovom tužbom de pr. 28. lipnja 1887 br. 6635 na nadležni sud trgovački.

Digitized by Google

Razlozi: Vidiv, da je posao, iz kojega je nastala utužena tražbina, bio posao trgovački ne samo sa strane tužitelja, već po § 258 1 trg. zak. naročito i sa strane tuženika, pa je s toga po § 1 zak. od 3. listopada 1876 (sbr. 86) doznačen sudbenosti trgovačkoj; vidiv, da u mjestih, gdje postoje sudovi trgovački — u B., dakle izklopno kr. sudb. stol kao sud trgovački (§§ 5 i 6 gore citiranog zakona i § 2 naredbe bana od 26. prosinca 1875 br. 493); vidiv napokon, da se pogledom na propis § 46 sudovnika stvari kauzalne, dakle i trgovačke naravi ne mogu ni privolom stranaka potegnuti na sud druge vrsti; obnašao je i t. d.

Proti toj rješitbi podnese tužitelj F. O. previdni utok sa ništovnicom, iztičuć u njem osim ostalog i to, da tečajem parbe nije stavljen prigovor nenadležnosti suda, pa da se usljed toga mora uzeti, da su se tuženi podvrgnuli nadležnosti kot. suda.

Kr. stol sedmorice rješitbom svojom od 31. listopada 1890 br. 3632 ukine napadnutu rješitbu kralj. banskog stola po § 345 g. p. p. i istomu naloži, da mimo neosnovanog ukidnog razloga stvar iznovice u pretres uzme i po propisu zakona rieši.

Razlozi: Vidiv, da tuženici tečajem razprave nadležnosti razpravnog suda prigovorili nisu, ter da su se time podvrgli nadležnosti istoga (§§ 3, 47, 339, t. 1 g. p. p. i § 47 gradj. sud.), obnašao je itd.

Usljed te rješitbe izrekao je kralj. banski stol novu osudu dana 20. studenoga 1890 br. 27.081, preinačio osudu suda I. molbe, osudio tužene na solidaran platež cielog utuženog iznosa, te glede istog izjavio i predbilježbu opravdanom; nu samo onda, ako tužitelj položi domirnu prisegu sliedećega sadržaja: „da su stavke kontokorenta A—I, a naročito i ona vrhu 2140 komada vreća, unešene bile prema stanju poslovnoga odnošaja, u kojem je on stajao s tuženici.

Razlozi: Tuženički prigovor nenadležnosti suda obezkriepljen je rješitbom kr. stola sedmorice od 31. listopada 1890 br. 2632.

U pravcu meritornom pravilno je po I. sudu uspjeh parnice ovisnim učinjen od položenja, odnosno nepoloženja tužitelju dopitane prisege (§ 31 trg. zak. i § 270 g. p. p.), no obrazac ove prisege, kako je u prvosudnoj osudi formuliran, ne sadržaje činjenice, već pravno pitanje (dugovanje ostatka), koje tek sudac iz dokazanih činjenicah izvadjati ima, s toga morade se dionim uvaženjem tuženičkoga priziva obrazac prisege preinačiti tako, da su u nj uvrštene činjenice, odnoseće se na pravilno uknjiživanje trgovačkih poslova, a naročito onoga, usljed kojega je poglavito i nastala utužena diferencija. Napokon morade se uvažiti i tužiteljski priziv, ter tuženike solidarno osuditi na izplatu utuženoga duga; jer je posao, iz kojega je taj dug nastao, bio po § 258, t. 1 trg. zak. za obje stranke posao trgovački i jer su se tuženici zajednički obvezali tužitelju, pa se s toga po § 268 trg. zak. imadu smatrati solidarnimi dužnici. — Dosljedno tomu

Digitized by Google

morade se i predbilježba glede čitavoga utuženoga iznosa, no ipak samo sa 6% kamati od dana tuženikom dostavljene tužbe opravdanom izjaviti. Odredbe glede parbenog troška temelje se na propisu § 573 g. p. p.

Kr. stol sedmorice potvrdio je rješitbom od 18. srpnja 1891 br. 723 osudu kr. banskog stola u cielosti.

Razlozi: Tečajem razprave priznali su tuženici u zapisniku od 21. lipnja 1888 br. 6623, da su tužitelju dužni 11 for. 90 novč., pa bi se s toga glede ove svote bezuvjetno imali osuditi, pošto pako u tom pravcu ne predleži pravni liek tužitelja, ne mogu se osude nižih sudova u tom dielu u njegovu korist preinačiti. U pogledu bitnosti ove parnice utemeljio je kr. banski stol svoju osudu na zakonu, pa se s toga ista iz tamo navedenih razloga opravdanom ukazuje i to i u pogledu solidarne dužnosti tim više, što tuženici tečajem razprave solidarnost obveze porekli nisu.

Obrazac prisege domirne pravilno je izpravio kr. banski stol prema zakonu (§ 31 trg. zak.) i prema stanju stvari. — Valja indi previd tuženika odputiti, te potvrditi napadnutu osudu kralj. banskog stola time, da tužitelj imade prema propisu § 272 g. p. p. nastupiti dosudjenu mu prisegu u roku od 14 dana, računajuć od dana dostave ove vrhovne rješitbe.

Kr. banski stol preinačio je osudu prvoga suda na teret tuženika, pa se s toga proti kralj. banskostolnoj osudi uloženi pravni liek smatrati imade redovitim previdom, proti kojemu ne ima mjesta previdnom protuizvedenju (§ 336 g. p. p.) i zato se tužitelju za podnešeno protuizvedenje troškovi dosuditi ne mogu.

Prema ovim osudam položio je tužitelj F. O. dosudjenu mu domirnu prisegu.

Priobćio dr. *Kucelić.*

C. Kazneno.

1. Rok za predaju izvedenja razlogâ prizivnih. — 2. Odreknuće prava predati izvedenje razlogâ prizivnih može se opozvati (§ 417 k. p.).

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Rješitba kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 3. svibnja 1892 br. 946.)

Kr. kot. sud u B. proglasio je osudom od 17. rujna 1891 br. 5927 F. G. krivim prekršaja proti sigurnosti poštenja, označenóga u § 488 kz. i osudio ga na zatvor od mjesec dana. Kod proglašenja osude prijavio je obtuženi F. G. priziv s izjavom, da ga izvesti neće. Kasnije je predao molbu, da mu se dostavi prepis osude radi izvedenja priziva, koju mu je kr. kot. sud u B. odbio odlukom od 20. rujna 1891 br. 7121 kz.

Pritužbu F. G. proti toj odluci odbio je kr. sudbeni stol u B. rie-šenjem od 9. listopada 1891 br. 6107 kz.

Digitized by Google

Usljed žalbe ništovne, podnešene po kr. državnom nadodvjetničtvu na obranu zakona, sudio je kralj. hrvat.-slav.-dalm. stol sedmorice nakon obavljene u punom vieću javne razprave: Riešenjem kr. kotar. suda u B. od 17. rujna 1891 br. 5927 kz. i kralj. sudbenoga stola u B. kao prizivnoga suda od 9. listopada 1891 br. 6107 kz. povredjen je zakon u § 417 alin. 1 k. p.

Razlozi: Osudom kr. kot. suda u B. od 17. rujna 1891 br. 5927 proglašen je F. G. krivim prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označena u § 488 kz. na štetu A. M. i odsudjen je na zatvor od mjesec dana. Kod proglašenja osude prijavio je obtuženi F. G. priziv s izjavom, da priziva izvesti neće. Molbu F. G., primlj. 18. rujna 1891, da mu sud dostavi prepis osude radi izvedenja priziva, odbio je kotarski sud odlukom od 20. rujna 1891 br. 7121 s razloga, što su spisi izvješćem od 17. rujna 1891 br. 5927 podnešeni sudbenomu stolu u B. kao prizivnom sudu, a molitelj je prigodom prijave priziva očitovao, da prepisa osude netreba, i da priziva potanje izvadjati neće.

Pritužbu F. G. proti toj odluci odbio je kr. sudbeni stol u B. riešenjem od 9. listopada 1891 br. 6107 naročito s razloga: „što je po § 417 k. p. pritužitelj vlastan predati u roku od 8 dana pismeno izvedenje priziva, nu samo onda, ako je priziv pravodobno prijavio i ako je prije prijave priziva ili pri samoj prijavi tražio prepis osude, to pako pritužitelj, kako to iz zapisnika od 17. rujna 1891 proizlazi. učinio nije".

Nestoji razlog odluke kr. kotarskoga suda, da se s toga, što je pritužitelj prigodom prijave priziva očitovao, da prepisa osude netreba (što u ostalom u zapisniku o ustmenoj razpravi nije konstatovano), i da priziva potanje izvadjati neće, nemože pritužitelju dozvoliti izdanje prepisa osude u svrhu izvedenja priziva, jer ako bi se i uzelo, da se je on time odrekao prava izvedenje razloga priziva predati, odreknuće to mogao bi on ipak opozvati, jer po § 420 k. p. nemože se opozvati odreknuće prava priziva u obće, nu ako je obtuženik priziv valjano prijavio, može ga ipak izvesti u roku, odredjenom u § 417 k. p., ma da je kod prijave priziva izjavio, da ga izvesti neće.

Po § 417 k. p. vlastan je pritužitelj za 8 dana, pošto je prijavljen priziv, i ako je prije prijave priziva ili pri samoj prijavi tražio prepis osude iza dostave predati izvedenje razloga priziva, a iz te ustanove biva jasno:

1. da pritužitelj, ako je unutar osamdnevnoga roka iza proglašenja osude priziv prijavio (§ 416 kp.), ima pravo za 8 dana iza te prijave predati kotarskomu sudu izvedenje razloga priziva; 2. da pritužitelju, ako je prije prijave priziva, ili pri samoj prijavi, učinjenoj za vremena (§ 416 kp.) tražio prepis osude, teče osamdnevni rok za izvedenje priziva, od dana dostave osude; 3. da se pritužitelju, ako je tek poslje prijave priziva prepis

Digitized by Google

osude zaiskao, nemože izdanje toga prepisa uzkratiti, nu da mu rok za izvedenje priziva neteče od dana dostave prepisa osude, nego od dana prijave priziva.

Neosnovan je dakle nazor sudbenog stola, da je pritužitelj vlastan izvedenje priziva predati u roku od 8 dana, nu to samo onda, ako je priziv pravodobno prijavio, i ako je prije prijave priziva ili pri samoj prijavi tražio prepis osude, jer ta potonja okolnost, važna je samo glede roka za izvedenje priziva, nu od nje neodvisi samo pravo pritužitelja izvedenje razloga priziva predati.

Iz ovih razloga valja po § 286 in fine k. p. udovoljiti žalbi ništovnoj kr. državnoga nadodvjetničtva.

1. Sudbeni stol kao prizivni sud ima po § 420 k. p. priziv odmah zabaciti, ako nisu točke, proti kojim je naperen, napose i izrazito označene. — 2. Ako sudbeni stol prigodom valjano poprimljena priziva proti odrešujućoj osudi nadje, da postoji znatna sumnja glede osnovanosti izreke o krivnji, ima po § 427 k. p. stvoriti zaključak, da se odredjuje ročište za javnu raspravu.

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Rješitba kralj. hrvat.-slav.-dalm. stola sedmoriee kao suda kasacionalnoga od 3. svibnja 1892 br. 947.)

Kr. kotar. sud u G. riešio je osudom od 15. srpnja 1891 br. 5402 kz. N. Z. od obtužbe radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označena u § 496 k. z.

Kralj. sudbeni stol u P. kao prizivni sud odredio je povodom toga priziva riešenjem od 14. kolovoza 1891 br. 4358 kz, da kr. kot. sud u G. obavi neke izvide. Nakon obave tih izvida ukinuo je u nejavnoj sjednici riešenjem od 17. listopada 1891 broj 5210 osudu prvoga suda, ter odredio, da iznovično stvar razpravi.

Usljed žalbe ništovne, podnešene po kr. državnom nadodvjetničtvu na obranu zakona, sudio je kralj. hrvat.-slav.-dalm. stol sedmorice nakon obavljene u punom vieću javne razprave.

Zaključkom kralj. sudbenoga stola kao prizivnoga suda u P. od 14. kolovoza 1891 br. 4358 i onim od 17. listopada 1891 broj 5210, donešenim u kaznenoj pornici D. R. proti N. Z. radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenog u § 496 k. z. je zakon, i to prvim zaključkom u propisu § 420 k. p.; a drugim zaključkom u propisu § 427 k. p. povriedjen, pa se zato gore navedeni zaključci po §§ 434 i 286 II. k. p. kao nezakoniti ukidaju, te kr. sudbenom stolu u P. kao prizivnom sudu nalaže, da priziv privatne tužiteljice D. R., uložen proti osudi kr. kotar. suda u G. od 15. srpnja 1891 br. 5402 iznova u pretres uzme i po zakonu rieši.

Razlozi: Osudom kralj. kotarskog suda u G. od 15. srpnja 1891 br. 5402 riešen je N. Z. od obtužbe radi prekršaja suprot sigurnosti po-

Digitized by Google

štenja, označenoga u § 496 k. z. s razloga, što je sud uzeo ustanovljenim, da je čin počinjen u podpunom pijanstvu (§ 2, sl. c. k. z.). Odmah kod proglašenja osude prijavila je privatna tužiteljica D. R. priziv, nu nije ga izvela.

Kralj. sudbeni stol u P. kao sud prizivni odredio je povodom toga priziva riešenjem od 14. kolovoza 1891 br. 4358, da kotarski sud obavi njeke izvide, a naročito da saslušanjem svjedoka ustanovi stepen pijanstva, u kojem je obtuženik u vrieme čina bio, i da onda spise opet podnese. Nakon obave tih izvida ukinuo je sudbeni stol u nejavnoj sjednici riešenjem od 17. listopada 1891 broj 5210 osudu kotarskoga suda ter odredio, da kotarski sud iznovično stvar razpravi.

Sudbeni stol može priziv u prosudjenje uzeti samo onda, ako je zadovoljeno uvjetom §§ 417 i 420 k. p., medju kojim je i taj, da su točke, proti kojim je priziv naperen, napose i izrazito označene. Privatna tužiteljica D. R. nije kod prijave priziva navela točke (§ 414 k. p.), radi kojih prizivlje (da li radi razloga ništovnih ili poradi izreke o krivnji), pa je s toga sudbeni stol imao priziv po § 420 k. p. odmah zabaciti, a nije smio izvidjenja odrediti i onda osudu ukinuti. Povriedjen je dakle time zakon u § 420 k. p.

Riešenje sudbenog stola od 17 listopada 1891 br. 5210, obrazloženo je time: „što se napadnuta osuda jednostavno osniva na izpovjedi svjedoka A. V. i M. Č., s kojimi je obtuženik na dan čina rakije pio, a svjedok K. V., koja je vidila, kako su trgovac K. i njegov pomoćnik razstavili D. R. od N. Z., nije niti preslušana o tome, da li i u koliko je obtuženik u vrieme čina napit bio, a neposredni takodjer svjedoci J. Sch. i J. K. (naknadno preslušani) suglasno tvrde, da je N. Z. u vrieme čina bio istina pripit, no nipošto podpunoma pijan; ter što je po sudu ovako nezakonitim postupanjem očito povriedjena načelna ustanova § 2 k. p.“.

Iz ovoga obrazloženja biva jasno, da je sudbeni stol držao, da postoji znatna sumnja glede osnovanosti izreke o krivnji, a kad je to, onda, da je priziv inače valjano (§§ 417 i 420 k. p.) poprimljen bio, nije smio sudbeni stol u nejavnoj sjednici osudu ukinuti, već je imao po propisu § 427 k. p. stvoriti zaključak, da se odredjuje ročište za javnu razpravu i onda postupati po propisih §§ 429—432 k. p.

Povriedjen je dakle zakon i u § 427 k. p. — S toga valja žalbi ništovnoj po § 286 II. k. p. udovoljiti i suditi, kako je gore navedeno.

Kr. oružnici spadaju pod vojničku sudbenost.

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Rješitba kralj. hrvat.-slav.-dalm. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 3. svibnja 1892 br. 1446.)

Kr. kotar. sud u S. proglasio je osudom od 6. listopada 1890 broj 835 kz. D. T., kr. oružničkog postajevodnika u Š. krivim prekršaja suprot

Digitized by Google

sigurnosti poštenja, označenog u § 496 k. z. i osudio na globu od 5 for., odnosno na zatvor od 1 dana. Obtuženik se je s osudom zadovoljio i globu od 5 for. odmah platio.

Usljed žalbe ništovne kr. držav. nadodvjetničtva, podnešene na obranu zakona, osudio je kr. hrvat.-slav.-dalm. stol sedmorice, nakon obavljene u punom vieću javne razprave:

Osudom kr. kotar. suda u Š. od 6. listopada 1890 br, 835, kojom je D. T., kr. oružnički postajevodnik prekršaja suprot sigurnosti poštenja, § 496 k. z., na štetu S. B. krivim proglašen, i na globu od 5 f., odnosno zatvor od jednoga dana osudjen, je zakon u § 62 zak. čl. VI. od god. 1889, u § 15 previšnjim riešenjem od 21. siečnja 1876 odobrenih „Ustanova odnosećih se na privremeno ustrojstvo kr. ugar. domobr. auditoriata" i u §§ 1, 57 i 60 k. p. povredjen, te se s toga osuda napomenuta kao ništetna ukida, a ujedno se nalaže kr. kotar. sudu u Š., da spise po § 57 k. p. odstupi nadležnomu vojničkomu sudu.

Razlozi: Osudom kr. kotar. suda u Š. od 6. listopada 1890 br. 835 proglašen je D. T., kr. oružnički postajevodnik u Š., krivim prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označena u § 496 k. z. i osudjen je na globu od 5 for., odnosno zatvor od jednoga dana. Obtuženik se je s osudom zadovoljio i globu od 5 for. odmah uplatio.

Po § 59 k. p. ostaje i nadalje sudovom vojničkim pridržan kazneni postupak proti osobam, koje po osobitih propisih stoje u slučajevih kaznenih pod sudbenosti vojničkom.

Po § 1 privremenoga organa zakona ob oružničtvu od 18. siečnja 1850 (d. z. l. br. 19) i po § 2 službenoga propisa za serežansku četu u bivšoj hrv.-slav. vojnoj krajini, proglašenoga okružnicom c. kr. glavnoga zapovjedničtva u Zagrebu od 3. listopada 1872 br. 5521 (list zem. uprav. od g. 1872, kom. XIII., str. 421) jesu oružničtvo i serežanska četa diel vojske i podpadaju vojničkoj sudbenosti. Oni su u pogledu vojničke zavisnosti po previšnjem riešenju od 1. ožujka 1876, oglašenom razpisom visoke kr. zemelj. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 27. travnja 1877 br. 8237, i po § 13 ces. i kr. naredbe od 15. srpnja 1881 (sbornika br. 1, kom. I. C. od god. 1883) podredjeni ministru za zemaljsku obranu, te po „Ustanovah, odnosećih se na privremeno ustrojstvo kralj. ugar. domobranskih auditoriata", odobrenih previšnjim riešenjem od 21. siečnja 1876 (Viestnik naredaba za kr. ugar. domobranstvo 1876 br. 7, str. 25) i po previšnjem riešenju od 23. prosinca 1883 i okružnici kr. ug. ministra za zemaljsku obranu br. 8656/1883 (Viestnik naredaba za kr. ugar. domobranstvo god. 1884, br. 1, str. 4) rieśava kaznene stvari oružnika „kralj. ugar. domobranski okružni vojni sud kao vojni sud oružnički".

Po § 15 „Ustanova, odnosećih se na privremeno ustrojstvo kr. ug. domobranskog auditoriata" i po § 62 zak. čl. VI. od g. 1889 ob obran-

Digitized by Google

benoj sili (sbor. br. 23) podpadaju osobe domobranstva, dakle i oružničtva, stojeće u trajnoj ili privremenoj djelatnoj službi, sudbenosti domobranskih sudova. D. T., kada je inkriminirani čin počinio i radi istoga po kr. kotarskomu sudu u Š. sudjen bio, stajao je kao oružnički postajevodnik u djelatnoj oružničkoj službi, pa je s toga kotarski sud imao po §§ 59 i 60 k. p. stvar predati nadležnomu oružničkomu sudu, a jer toga učinio nije, već je u stvari sudio, jest ta osuda radi absolutne nenadležnosti ništetna i bez svake pravne krieposti.

Iz ovih razloga valja po § 282 II. k. p. udovoljiti žalbi ništovnoj kr. državnoga nadodvjetničtva na obranu zakona, te odrediti, kako je to učinjeno u dispositivnom djelu ove vrhovne riešitbe.

Objekt zločina zavedenja na zloporabu uredovne vlasti, označenoga u § 105 k. z., jest porotnik od momenta, kada bude na temelju službenog imenika pozvan na porotno sielo (§ 20 cisl. zakona od 23. svibnja 1873, br. 121 dr. z. l. — § 13 hrvat. zakona od 17. svibnja 1875 o sastavljanju porotničkih imenika).

(Rješitba kasacionalnoga sudišta u Beču od 15. lipnja 1891 br. 5151.)

David D. i Nuta K. osudjeni su osudom od 6. veljače 1891 br. 19 radi zločina zavedenja na zloporabu uredovne vlasti s obzirom na više porotnika, koji su sudjelovali kod jedne kaznene razprave. U žalbi ništovnoj navedoše osudjenici, da se samo onaj porotnik može smatrati kaznenim sudcem u smislu § 105 k. z., koji je prema § 309, al. 3 k. p. (§ 24, al. 2 hrv. zakona o kaz. post. u poslovih tiskovnih) postao članom sbora porotničkog; u nazočnom pako slučaju, da je ponudjeno mito nekim porotnikom još prije ovoga vremena, dočim su drugi porotnici, na koje su se obtuženici obratili, izlučeni iz porotinskoga sbora. Kasacionalno sudište zabacilo je ništovnu žalbu.

R a z l o z i : Ništovna žalba je neosnovana, kada se u njoj tvrdi, da mogu samo članovi porotničkog sbora biti objektom zločina, označena u § 105 k. z. Već s pozivom u smislu § 20 zakona od 23. svibnja 1873 (§ 13 hrv. zakona o sastavljanju porot. imenika) dolazi osoba unešena u službeni imenik u krug dužnosti porotnika. Od to doba mora biti pripravna sudjelovati kod svake razprave za vrieme porotne sjednice, za koju još nije sastavljen porotnički sbor (§§ 304, 307, 310 k. p. — §§ 19, 22, 25 hrv. z. o k. p. u posl. tisk.). Od to doba mora se kaniti svega, što bi bilo kadro njegovu nepristranost umanjiti s obzirom na predstojeće kaznene razprave (§ 306 k. p. — § 21 hrv. z. o k. p. u posl. tisk.). Od to dakle doba može se na porotniku počiniti i zločin zavedenja na zloporabu uredovne vlasti, označen u § 105 k. z. *Jur. Bl.*

Digitized by Google

Poslovanje

u kraljevinah Hrvatskoj i Slavo-

A. Postupak u parnicah

Pošto je zakon od 8. svibnja 1890 o postupku u slučajevih smetana po-
priobćujemo prije svega izkaze o poslovanju kr. kotar. sudova i kr. sud-
o tom, kako je navedeni zakon dje-

I. Poslovanje kr.

1	2		3				4	5
Ime kr. kot. suda	Broj tužba, usljed kojih bijaše poveden postupak radi smetana posjeda		Broj riešitba				Broj neriešenih priepora	Obdržano ročišta na licu mjesta
	nekretnina	pokretnina	nagodom	s ogluhe	usljed razprave	na drugi način		
1. U obsegu kr. sudbenoga								
Zagreb	106	—	14	—	68	22	2	71
Karlovac	56	—	25	1	18	11	1	43
Jaska	54	4	3	1	39	13	2	37
Pisarovina	35	1	5	1	14	16	—	19
Vel. Gorica	55	—	23	—	13	19	—	38
Samobor	41	12	16	1	13	22	1	10
Dugoselo	41	5	12	—	17	16	1	21
Sv. Ivan	132	1	36	3	32	55	7	86
Stubica	86	3	13	1	40	34	1	40
Ukupno . . .	606	26	147	8	254	208	15	355
2. U obstgu kr. sudbenoga								
Varaždin	44	2	18	—	11	17	—	14
Ludbreg	110	2	21	11	30	50	—	31
Zlatar	67	—	21	2	24	18	2	43
Krapina	71	1	11	—	27	34	—	30
Pregrada	79	—	32	—	25	22	—	59
Ivanec	74	—	—	—	22	50	2	46
Novimarof	81	—	16	—	29	24	12	50
Klanjac	33	2	8	—	21	5	1	25
Ukupno . . .	559	7	127	13	189	220	17	298

Digitized by Google

sudova

niji tečajem godine 1891.

radi smetanja posjeda.

sjeda (br. 44 sbornika od god. 1890) stupio u kriepost 1. siečnja 1891, benih stolova u parnicah radi smetanja posjeda, jer pružaju jasnu sliku lovao u prvoj godini svoga obstanka.

kotarskih sudova.

6				7					8	9	10
Broj slučajeva, u kojih je priepor riešen u vremenu od				Broj slučajeva, u kojih je priepor riešen					Broj uloženih ništovnih žalba	Broj utoka, uloženih po strankah	Broj predstavka ili utoka po §§ 70 i 71
					nakon						
1 mjeseca	od 1 do 3 mjeseca	od 3 do 6 mjeseci	preko 6 mjeseci	bez ročišta	1 ročišta	2 ročišta	3 ročišta	više od 3 ročišta			
stola u Zagrebu.											
102	2	—	—	12	90	1	1	—	18	—	—
52	3	—	—	—	44	8	2	1	4	—	—
50	3	2	1	1	40	7	3	5	14	—	—
36	—	—	—	—	32	3	—	1	6	2	—
53	2	—	—	—	49	5	1	—	9	1	—
47	5	—	—	11	30	6	5	—	6	2	—
42	3	—	—	—	36	9	—	—	2	—	—
84	40	2	—	4	83	35	2	2	14	—	—
83	5	—	—	—	83	5	—	—	13	2	—
549	63	4	1	28	487	79	14	9	86	7	—
stola u Varaždinu.											
46	—	—	—	—	45	1	—	—	4	1	—
107	5	—	—	—	98	13	1	—	4	1	—
60	5	—	—	—	58	6	1	—	14	1	—
71	1	—	—	—	60	9	3	—	16	2	—
71	7	1	—	—	63	12	4	—	16	1	—
56	13	3	—	—	40	28	3	1	8	1	—
64	5	—	—	7	47	9	5	1	9	—	—
28	3	1	2	3	24	5	2	—	13	—	—
503	39	5	2	10	435	83	19	2	84	7	—

Digitized by Google

1	2		3				4	5
Ime kr. kot. suda	Broj tužba, usljed kojih bijaše poveden postupak radi smetana posjeda		Broj riešitba				Broj neriešenih priepora	Obdržavano ročišta na licu mjesta
	nekretnina	pokretnina	nagodom	s ogluhe	usljed razprave	na drugi način		
								3. U obsegu kr. sudbenoga
Mitrovica	47	9	19	1	26	9	1	14
Zemun	124	1	13	1	79	32	—	76
Stara Pazua	41	5	21	3	14	8	—	26
Karlovci	49	1	17	1	19	13	—	9
Ruma	91	1	22	2	38	26	4	38
Šid	62	—	13	4	22	22	1	5
Irig	69	—	26	1	16	26	—	20
Ilok	61	—	11	1	24	22	3	16
Ukupno . . .	544	17	142	14	238	158	9	204
								4. U obsegu kr. sudbenoga
Belovar	112	4	27	1	44	44	—	18
Križevac	78	5	41	—	30	12	—	38
Koprivnica	96	—	30	3	18	45	—	29
Križ	50	—	5	—	25	19	1	15
Grubišnopolje . . .	26	—	7	1	6	10	2	3
Garešnica	20	4	9	2	9	4	—	11
Gjurgjevac	158	—	70	—	40	48	—	87
Ukupno . . .	540	13	189	7	172	182	3	201
								5. U obsegu kr. sudbenoga
Osiek	28	11	6	2	20	9	2	13
Virovitica	52	2	27	1	6	20	—	27
Dolnji Miholjac . .	1	—	1	—	—	—	—	1
Slatina	59	3	3	—	25	32	2	12
Vukovar	111	—	28	4	40	39	—	49
Vinkovci	39	2	3	2	21	14	1	18
Bošnjaci	13	—	7	—	4	2	—	12
Našice	22	—	11	—	7	4	—	2
Djakovo	53	2	11	—	27	17	—	28
Ukupno . . .	378	20	97	9	150	137	5	162

Digitized by Google

6				7					8	9	10
Broj slučajeva, u kojih je priepor riešen u vremenu od				Broj slučajeva, u kojih je priepor riešen					Broj uloženih ništovnih žalba	Broj utoka, uloženih po strankah	Broj predstavka ili utoka po §§ 70 i 71
					nakon						
1 mjeseca	od 1 do 3 mjeseca	od 3 do 6 mjeseci	preko 6 mjeseci	bez ročišta	1 ročišta	2 ročišta	3 ročišta	više od 3 ročišta			
stola u Mitrovici.											
46	6	3	—	—	38	15	2	—	13	12	—
125	—	—	—	—	107	18	—	—	4	1	—
46	—	—	—	3	37	5	1	—	2	—	—
47	3	—	—	—	41	7	2	—	9	—	—
74	10	4	—	—	66	14	6	2	12	—	1
53	8	—	—	—	51	9	1	—	2	—	—
64	5	—	—	—	50	11	7	1	1	—	—
37	15	3	3	—	41	14	3	—	3	—	—
492	47	10	3	3	431	93	22	3	46	13	1
stola u Belovaru.											
113	2	1	—	—	102	13	1	—	20	1	—
80	3	—	—	—	75	7	1	—	8	5	—
89	5	2	—	—	79	15	2	—	7	1	—
43	6	—	—	—	36	13	—	—	11	—	—
24	—	—	—	—	19	3	—	2	5	—	—
24	—	—	—	—	22	2	—	—	8	1	—
150	8	—	—	—	156	2	—	—	6	4	—
523	24	3	—	—	489	55	4	2	65	12	—
stola u Osieku.											
30	7	—	—	—	20	13	3	1	10	—	—
53	1	—	—	—	53	1	—	—	1	—	—
1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
44	14	1	1	—	47	12	—	1	3	—	—
108	3	—	—	—	100	7	4	—	16	—	—
37	3	—	—	8	27	3	2	—	6	1	—
12	1	—	—	—	12	1	—	—	—	—	—
21	1	—	—	—	18	4	—	—	1	—	—
54	1	—	—	—	52	3	—	—	3	—	—
360	31	1	1	8	330	44	9	2	40	1	—

Digitized by Google

1	2		3				4	5
Ime kr. kot. suda	Broj tužba, usljed kojih bijaše poveden postupak radi smetana posjeda		Broj riešitba				Broj neriešenih priepora	Obdržano ročišta na licu mjesta
	nekretnina	pokretnina	nagodom	s ogluhe	usljed razprave	na drugi način		
					6. U obsegu kr. sudbenoga			
Ogulin	46	—	6	1	23	12	4	15
Slunj	40	—	19	—	—	21	—	13
Krnjak	34	—	15	—	7	11	1	27
Novi	55	1	14	1	27	11	3	42
Bakar	28	1	2	1	17	9	—	16
Delnice	37	—	8	1	15	13	—	22
Čabar	17	—	5	—	4	8	—	5
Vrbovsko	34	—	1	2	25	6	—	10
Ukupno	291	2	70	6	118	91	8	150
					7. U obsegu kr. sudbenoga			
Gospić	74	—	19	8	19	25	3	9
Gračac	40	—	6	3	13	17	1	9
Udbina	32	—	3	4	14	11	—	13
Korenica	27	—	—	2	18	7	—	6
Otočac	75	—	6	4	52	13	—	53
Senj	20	—	2	—	9	9	—	3
Ukupno	268	—	36	21	125	82	4	93
					8. U obsegu kr. sudbenoga			
Petrinja	54	1	17	—	23	15	—	25
Glina	45	1	3	1	24	18	—	29
Kostajnica	36	—	8	1	15	12	—	6
Sisak	58	6	9	3	23	28	1	4
Ukupno	193	8	37	5	85	73	1	64
					9. U obsegu kr. sudbenoga			
Požega	48	1	11	—	30	7	1	12
Pakrac	8	1	2	—	3	4	—	1
Daruvar	61	3	8	3	38	12	3	28
Nova Gradiška	17	—	5	—	1	9	2	4
Novska	8	—	1	—	5	2	—	4
Brod	43	2	7	1	29	8	—	27
Ukupno	185	7	34	4	106	42	6	76

Digitized by Google

6				7					8	9	10
Broj slučajeva, u kojih je priepor riešen u vremenu od				Broj slučajeva, u kojih je priepor riešen					Broj uloženih ništovnih žalba	Broj utoka, uloženih po strankah	Broj predstavka ili utoka po §§ 70 i 71
1 mjeseca	od 1 do 3 mjeseca	od 3 do 6 mjeseci	preko 6 mjeseci	bez ročišta	nakon 1 ročišta	nakon 2 ročišta	nakon 3 ročišta	nakon više od 3 ročišta			
stola u Ogulinu.											
39	3	—	—	—	28	11	—	3	4	2	—
36	4	—	—	3	33	3	1	—	—	—	—
31	—	2	—	—	30	3	—	—	1	—	—
53	—	—	—	—	49	4	—	—	4	—	—
28	—	1	—	2	19	6	1	1	8	—	—
34	1	2	—	—	34	3	—	—	7	2	—
16	1	—	—	—	14	3	—	—	2	—	—
18	14	2	—	—	28	4	2	—	10	—	—
255	23	7	—	5	235	37	4	4	36	4	—
stola u Gospiću.											
58	11	2	—	1	46	7	9	8	7	—	—
33	5	1	—	—	24	8	3	4	3	—	—
31	1	—	—	—	22	10	—	—	1	—	—
21	6	—	—	—	10	14	1	2	3	—	—
70	4	1	—	—	65	8	—	2	33	1	—
17	2	—	1	—	15	5	—	—	3	—	—
230	29	4	1	1	182	52	13	16	50	1	—
stola u Petrinji.											
55	—	—	—	—	43	10	2	—	10	1	—
46	—	—	—	—	46	—	—	—	15	—	—
35	1	—	—	—	31	5	—	—	5	—	—
57	6	—	—	—	50	10	1	2	16	1	—
193	7	—	—	—	170	25	3	2	46	2	—
stola u Požegi.											
48	—	—	—	—	39	9	—	—	11	1	—
9	—	—	—	—	9	—	—	—	1	—	—
45	12	4	—	—	49	8	4	—	7	5	—
14	1	—	—	—	12	2	1	—	1	—	—
8	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—
44	1	—	—	—	38	6	1	—	6	1	—
168	14	4	—	—	155	25	6	—	26	7	—

Digitized by Google

Sumarni pre-

kr. kotar. sudova u obsegu

1	2		3				4	5
Ime kr. sudb. stola	Broj tužba, usljed kojih bijaše povedeu postupak radi smetana posjeda		Broj riešitba				Broj neriešenih priepora	Obdržano ročišta na licu mjesta
	nekretnina	pokretnina	nagodom	s ogluhe	usljed razprave	na drugi način		
Zagreb	606	26	147	8	254	208	15	355
Varaždin	559	7	127	13	189	220	17	298
Belovar	540	13	189	7	172	182	3	201
Požega	185	7	34	4	106	42	6	76
Osiek	378	20	97	9	150	137	5	162
Mitrovica	544	17	142	14	238	158	9	204
Petrinja	193	8	37	5	85	73	1	64
Gospić	268	—	36	21	125	82	4	93
Ogulin	291	2	70	6	118	91	8	150
Ukupno . . .	3564	100	879	87	1437	1193	68	1603
	3664		3596					
			3664					

Digitized by Google

gledni izkaz

kralj. sudbenih stolova.

6				7					8	9	10
Broj slučajeva, u kojih je priepor riešen u vremenu od				Broj slučajeva, u kojih je priepor riešen					Broj uloženih ništovnih žalba	Broj utoka, uloženih po strankah	Broj predstavka ili utoka po §§ 70 i 71
					nakon						
1 mjeseca	od 1 do 3 mjeseca	od 3 do 6 mjeseci	preko 6 mjeseci	bez ročišta	1 ročišta	2 ročišta	3 ročišta	više od 3 ročišta			
549	63	4	1	28	487	79	14	9	86	7	—
503	39	5	2	10	435	83	19	2	84	7	—
523	24	3	—	—	489	55	4	2	65	12	—
168	14	4	—	—	155	25	6	—	26	7	—
360	31	1	1	8	330	44	9	2	40	1	—
492	47	10	3	3	431	93	22	3	46	13	1
193	7	—	—	—	170	25	3	2	46	2	—
230	29	4	1	1	182	52	13	16	50	1	—
255	23	7	—	5	235	37	4	4	36	4	—
3273	277	38	8	55	2914	493	94	40	479	54	1
3596				3596							

Digitized by Google

II. Poslovanje kr. sudbenih stolova.

1	2	3			4		5		6		7
Ime kr. sudb. stola	Broj stigavših utoka i žalba ništovnih	Uspjeh ništovnih žalba			Uspjeh utoka podnešenih						
					radi troškova		po § 69		po §§ 70 i 71		
		zabačeno	odluka suda I. molbe ukinuta	sudbeni stol izrekao sam konačnu odluku	s uspjehom	odpućeno	s uspjehom	odpućeno	s uspjehom	odpućeno	zaostalo neriešeno
Zagreb . . .	92	48	28	9	4	2	1	—	—	—	—
Varaždin . . .	80	55	17	5	—	—	—	—	—	—	3
Belovar . . .	77	50	8	5	—	3	2	5	—	1	3
Požega . . .	23	18	3	1	1	—	—	—	—	—	—
Osiek	38	21	14	3	—	—	—	—	—	—	—
Mitrovica . . .	60	18	21	7	3	3	5	2	1	—	—
Petrinja . . .	46	20	17	9	—	2	—	—	—	—	—
Gospić	51	42	8	—	—	1	—	—	—	—	—
Ogulin	45	19	12	5	—	—	—	4	1	—	4
Ukupno . . .	512	291	128	44	8	11	8	11	2	1	10
			463								
						514					

Digitized by Google

SVAŠTICE.

(Uporaba hipnoze u kaznenom postupku.) U parižkom „Figaru“ priobćuje dr. Maurice de Fleury mnienja znamenitih pravnika i liječnika o pitanju, da li smije iztražni sudac u kaznenom postupku upotriebiti hipnozu u svrhu, da sazna istinu o faktih, kojimi se okrivljuje osumnjičenik. U praksi postupalo bi se tako, da iztražni sudac ili predsjednik sbornoga suda pozove liječnika, koji bi imao hipnotizirati osumnjičenika, a u hipnozi, dakle u stanju, u kojem dotičnik neima slobodne volje, učinjene izjave, imale bi se smatrati istinom, dočim bi se lažju smatrale sve one izjave, koje se protive onim u hipnozi učinjenim i koje je dotičnik u normalnom stanju učinio. Znameniti pravnici izjavili su se proti uporabi hipnoze. Leveillé, profesor kaznenoga prava na parižkom sveučilištu veli: „Oni, koji u hipnotizam vjeruju, smatraju pravilom i to, da hipnotizer može zapovjedati hipnotizovanomu. Kako bi se dakle moglo vjerovati riečim hipnotizovanoga, kad te rieči nisu njegova slobodna volja, već su uzsljedile samo usljed zapovjedi hipnotizera?“ — Generalni prokurator kod kasacionalnoga suda Arthur Desjardins kaže: „Mislim, da se sudcu nebi smjelo dozvoliti, da osumnjičenika hipnotizira u svrhu, da mu razveže jezik. Ponajprije nije sigurno, da bi se tim načinom saznala istina, ništa drugo, već prava istina. Nisu svi ljudi jednako sposobni za hipnotičke sugestije; krivi somnambulizam može biti pomješan s halucinacijami, te njeki subjekti mogu se protiviti i opirati volji hipnotizera, mogu ga lukavo varati. Nemogu pojmiti, kako bi se mogao tko osuditi ili nekrivim proglasiti na temelju, što je u tvrdom ili lahkom snu priznao svoju krivnju ili je očitovao, da je nekriv, ili što je to učinio u psihološkom ili fisiološkom stanju, koji graniči na bolest“. Adolf Guillot, uvaženi iztražni sudac u Parizu spominje: „Nemogu vjerovati, da bi se hipnoza mogla ikada u praksi upotrebljivati. Znanstveno iztraživanje na tom polju još je u povojih! Tko jamči za to, da je stanje hipnoze takovo, da se po istom samo istina može saznati? Shvaćam podpuno, da se sa znanstvenoga interesa, s filozofičke zvedljivosti iztražuje pitanje ob uspavanju, ali se ipak nebi nikada usudio upotriebiti to sredstvo na kojem od mojih iztraženika. Često se dogadja, da iztraženik taji, a meni je mnogo stalo do toga, da saznam istinu. Iztraženik taj u snu govori, ... pripovjeda mi to onaj, koji je slučajno uz njega spavao i čuo njegove rieči — nikada nedajem važnosti tim riečim, koje je dotičnik izgovorio u nesvjestici, neznajuć za sebe“ . . . . „Iztraženik“, nastavlja Guillot „mora da je u svojoj obrani slobodan, a ja, iztražni sudac, nesmijem proti njemu prevarno, izdajnički postupati, jer to ponajprije nebi pošteno bilo i jer nitko nemora govoriti istinu niti u normalnom stanju, a niti u hipnotičkom snu“ . . . Profesor

Digitized by Google

Charcot, glasoviti začetnik hipnotizma izjavio je: „Nikada nebi mogao pristati na to, da se tko hipnotički uspava u tu svrhu, da na nješto odgovori ili da nješto prizna, što inače nebi bio izjavio ili priznao. Dakle da se i opet povrate načela srednjega vieka! Zar nebi hipnoza postala njekom vrsti torture, kojom se okrivljeniku oduzimlje sloboda obrane". Dr. Brouardel, profesor sudbene medicine na parižkom sveučilištu kaže: „Svi mi liečnici uzkratili bi bezuvjetno hipnotiziranje okrivljenika; nijedan od nas nebi se dao za to upotriebiti, da čovjeku oduzmemo slobodu u tu svrhu, da se iz njega iztisne priznanje, a u ostalom neima kod nas ni sudaca, koji bi nas na to siliti htjeli". Dr. Motet, ludnički liečnik dodaje: „Što se mene tiče, to sam 26. siečnja 1881 pred policajnim sudom pomogao njekomu bolestnomu čovjeku, koji je bio okrivljen povriedom javne ćudorednosti; na temelju mojih iztraživanja isti je nekrivim proglašen. Poznavao sam ga dobro, i znao sam, da je sklon momentanoj hipnozi, ter da je čin, kojim su ga okrivljivali, mogao počiniti samo u napadaju hipnotičkoga sna. Zahtjevao sam, da budem preslušan, a iztraživanjem ustanovih, da je dotičnik bio nevin, ter sam u tom smislu odlučno i bezdvojbeno dao svoje mnienje sudu. Sudište je dvojilo o tom mojem mnienju, a državni odvjetnik zahtjevao je, da dokažem svoju tvrdnju. Usljed toga prekinuta je razprava, a ja preduzeh svoje pokuse u posebnoj sobi u prisutnosti sudaca. Hipnotizirao sam dotičnika i sasvim lahko dokazao, da je dotičnik nevin i da je morao biti nekrivim proglašen. Kad se takav bolestnik probudi iz hipnotičkoga sna, nesjeća se absolutno ništa na ono, što je u hipnozi radio". Dr. de Fleury resumira resultat svih ovih mnienja u sljedećih riečih: „Lječnici zabacuju uporabu hipnoze, ako bi se tim načinom htjela dokazati krivnja osumnjičenika, a dopuštaju uporabu hipnoze, ako bi se njom mogla ustanoviti nekrivnja dotičnika . . ."

KNJIŽEVNE OBZNANE.

Das Schiedsgericht in modernem Civilprocesse, von Alfred von Lindheim, Wien 1891. (Manz).

Predmet je ovomu djelu obranički sud, koji postoji na bečkoj burzi, te je osnovan na zakonu od 1. travnja 1875. Pisac podpuno poznaje svoj predmet, jer je član toga suda od njegova postanka. Zanimivo je njegovo razlaganje o organizaciji i važnosti ove uredbe, te o preinaka, koje bi valjalo uvesti. Statističkimi tabelami dokazuje pisac, kako je obsežna djelatnost stalnih obraničkih sudova u Beču, Pragu, Trstu i u Budimpešti. Praktičnu važnost mogu po nazoru pisca steći samo stalni obranički sudovi, jer se samo kod njih može razviti tradicionalna stalna praksa i jer

Digitized by Google

samo kod njih može obranik steći ono znanje i onu sigurnost kod razpravljanja predmeta, koja je za njegovu službu neobhodno nuždna.

— *Die Giltigkeit des Titels als Erforderniss wirksamer Eigenthumsübertragung*, von Dr. E. Strohal, Graz, 1891.

U ovoj razpravi dokazuje pisac, da su realni kontrakti austrijskog prava konkretni, t. j. da se zahtjeva za njihovu valjanost objektivno valjani naslov, koji doduše ne mora predhoditi kontraktu, ali mora postojati. Dokaz je tomu okolnost ta, što obći gradjanski zakonik ne pravi u tom pogledu razlike izmedju pokretnih i nepokretnih stvarih, a kod potonjih se u §§ 431, 433 i sl. jasno i naročito zahtjeva naslov.

Osim toga poziva se Strohal za svoju tvrdnju na peviest kodifikacije i zapisnike, te dokazuje, da su kodifikatori već od početka namjeravali uzakoniti konkretni stvarni kontrakt, što se je kasnije s jedne strane htjelo osujetiti, ali da je kod konačne redakcije obćega gradjanskoga zakona prvobitno mnienje pobjedilo. Ovo svoje stanovište zastupa Strohal i de lege ferenda.

Mi ovu publikaciju, koja je i za naše praktične pravnike od najveće važnosti i interesa, našim čitateljem toplo preporučamo.

— *Pro futuro. Betrachtungen über Probleme der Civilprocessreform in Oesterreich*, von Dr. Franz Klein, Wien, 1891. (Franz Deuticke).

Ova monografija razpravlja, kako joj već sam naslov kaže, o reformi gradjanskoga postupnika u Cislitavi. Pisac ističe, da ne leži jedino spas u načelih: ustmenost, javnost i slobodno prosudjivanje dokaza, da nije u Njemačkoj reforma gradjanskog postupka urodila žudjenim plodom, da i danas ondje parnice još veoma dugo traju i da su šikani otvorena vrata. Za to nam se ne valja povesti kod reforme gradjanskoga postupka za Njemačkom, već nam valja stvoriti prije svega temelj za reformu. Dvie su glavne točke, o kojih se pri tom radi, i koje se mogu označiti kao misli piščeve: pospješenje postupka uz nuždno protokoliranje i istinita osuda. Faktično se sve kreće oko ovih dvijuh točaka: izravnanje medju istinom po državnoj vlasti izrečene osude, koju zahtjeva čast države i szrha pravosudja, i medju načelom dizposicije i razpravnom maksimom; izravnanje medju mogućnosti, koja se mora obim strankam pružiti, da se izjave, i medju suzbijanjem šikane u postupku.

Ova monografija sadržaje: 1. Uvod. — 2. Sudačko sudjelovanje kod ustanovljivanja stanja stvari. — 3. Medjusobno podupiranje parbenih stranaka. — 4. Prigovori. — 5. Sredstva pospješenja postupka. — 6. Ustmenost u postupku pred inokosnimi sudci. — 7. Mirovni sudovi.

Ovim htjedosmo upozoriti naše čitatelje na ovu monografiju, o kojoj ćemo možda drugom zgodom obširnije progovoriti.

Digitized by Google

— *Der Wucher und seine Gesetzgebung, historisch und dogmatisch bearbeitet. Eine social-politische Studie,* von Dr. Hermann Blodig jun., Wien, 1892. (Alfred Hölder).

Pisac osobito ističe socijalno-političku stranu pitanja o lihvi, nezapuštajući pri tom njegove pravne ni gospodarske strane. On počima razpravu sa historičkim pregledom zakonodavstva o lihvi, spominje austrijski patent o lihvi od 1751, te austrijske zakone o lihvi od god. 1787, 1803, 1866, 1868, 1877 i 1881, koje prispodablja sa novijimi njemačkimi, švicarskimi, francuskimi i belgijskimi zakoni o lihvi. Napose valja iztaknuti, da pisac naročito naglašuje, da se zakonske ustanove proti lihvi nebi smjele ograničiti na lihvarske kamate, već da bi ih valjalo protegnuti već iz socijalno-političkih razloga na lihvu sa plodovi, marvom, robom i zemljom, kako je to već u rimskom pravu i starijem austrijskom pravu bivalo. Ova je monografija poučna za svakoga, koji se hoće uputiti u literaturu pitanja o lihvi.

— *Slovenski pravnik* donosi u br. 6 za mjesec lipanj sljedeće razprave: „O pozivnih pravdah (nastavak), od J. Kavčnika. — Dotike prava in naravstva (nastavak)".

VIESTNIK.

(Sjednice upravnoga odbora „pravničkoga družtva") držane su dne 3. svibnja i 4. lipnja 1892, ter je u prvašnjoj sjednici priobćio predsjednik presvjetli gospodin dr. Franjo pl. Burgstaller Remetski, da je Njegovo ces. i kralj. Apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo primiti u knjižnicu previšnjih dvorskih povjerbina „Mjesečnik" od god. 1891, zatim je riešeno više manje važnih upravnih predmeta, primljeno je na znanje izvješće blagajnika o stanju blagajne za mjesec travanj 1892 i napokon je zaključeno, da se svojim putem nastoji, kako da se čim više pribavi članova pravničkomu družtvu, naročito medju odvjetnici i javnimi bilježnici, te pravosudnimi činovniei. U potonjoj sjednici od 4. lipnja 1892 primljeni su kao novi članovi pravničkoga družtva: dr. Ernest *Miller* i Fran *Vidmar*, zamjenici državnoga odvjetnika u Zagrebu, dr. Franjo *Salavari*, sudbeni pristav kod kr. kotar. suda u Zagrebu, dr. Pero *Gavranić*, odvjetnički perovodja u Zagrebu, dr. Dane *Marinić*, odvjetnički perovodja u Zagrebu, Josip *Wajdowicz*, državni odvjetnik u Banjaluci. U istoj sjednici primljeno je na znanje izvješće blagajnika o stanju blagajne za mjesec svibanj 1892.

Imenovanja: Sudbenimi pristavi II. razreda imenovani su prislušnici: Tito *Koletzky* kod kr. kot. suda u Vinkovcih, Josip *Goršić* kod kr. kotar. suda u Ivancu, Milan *Svoboda* kod kr. kot. suda u Jaski, Mato pl. *Vuchetich* kod kr. kot. suda u Velikoj Gorici, Ivan *Manzoni* kod kr. kotar. suda u Sisku, Vjekoslav *Belčić* kod kr. kotar. suda u Slunju, Simo *Lucarić* kod kr. kot. suda u Virovitici i Gjuro *Radja* kod kr. kotar. suda u Gjurgjevcu. Pravni vježbenici Juraj *Miholek* kod kr. kot. suda u Gjurgjevcu i Stj. *Lukić* kod kr. kot. suda u Brodu imnovani su prislušnici u obsegu banskoga stola.

Digitized by Google

Pravno-povjestni podatci o Turopolju.

Napisao dr. *Šandor* pl. *Bresztyenszky.*

(Svršetak.)

Tako je nadvojvoda Matija, gubernator i vrhovni vojskovodja u Ugarskoj zabranio pismom, izdanim u Požunu 28. ožujka 1602 na bana ovomu i njemu podčinjenim organom, da nesmiju plemenitoj občini nasilja činiti, plieniti ju, već usuprot uzdržati ju u njezinih preimućtvah, ter ova štititi.[155]

Kralj Rudolfo izdao je u Pragu 29. ožujka iste godine 1602 tri povelje Turopoljcem, prvom nalaže banu, da štiti podpunom kraljevskom moći rečene plemiće u njihovih sloboštinah, proti svakomu, koji bi jih vriedjao, drugom potvrdjuje starije kraljevske povelje, kojimi su plemići jednoselci u Hrvatskoj oprošteni bili od plaćanja danka — pol dukata, a trećom napokon podieljuje plemenitoj občini pravo, da može u Velikoj Gorici obdržavati svake godine četiri velika sajma, a svaki tjedan mali (privilegium nundivarum).[156]

Kralj Ferdinand II. potvrdi u Beču 26. svibnja 1620 povelje kraljeva Rudolfa, Ferdinanda i Matije, kao i zaključak hrvatskoga sabora, d žanoga u Zagrebu god. 1610 — koji ću kasnije pobliže nav sti — podastrt mu u udostovjerenom prepisu kaptola zagrebačkoga, koje se povelje i dotično zaključak saborski proteže na oprost od svih službа, plaćanja i daća, imenito one „pol dukata".

Isti kralj izdade u Beču 19. lipnja rečene godine pismo na bana Nikolu Frankopana, nalažuć mu, da štiti turopoljske

[155] Extractus Privilegiorum, str. 6.
[156] Ibid., str. 7, 18 i 19.

Digitized by Google

plemiće u njihovih povlasticah, naročito u oprostu od svih podavanja i radnja.[157]

Od kralja Ferdinanda III. dobiše rečeni plemići dne 18. lipnja 1649 povelju, kojom potvrdjuje oprost od daća i pravo nedeljnoga sajma u Velikoj Gorici.[158]

Oprost Turopoljaca od ukonaćivanja vojnika, ističe naročito kralj Leopoldo I. u svojoj, sva stara prava i preimućtva istih potvrdjujućoj povelji, izdanoj u Požunu 28. studenoga 1659, u kojoj nalaže banu Zrinjskomu, podbanu Orehoczy-u (Orehovačkomu), stališem i redovom, a naročito vojničkim častnikom, da štite rečene plemiće u njihovih povlasticah proti svim nasilnikom. Isti kralj potvrdi u Beču 12. rujna 1703 navedeni privilegij Ferdinanda II. od 26. studenoga 1620 kao i zaključke hrvatskoga sabora, držane g. 1702 u Varaždinu,[159] a Josip I. izdade u Beču 14. ožujka 1718 Turopoljcem povelju, kojom potvrdjuje netom rečeni privilegij kralja Leopolda I.[160]

U nizu kraljevskih povelja iz 17. i 18. vieka, jest nedvojbeno najvažnija, jer podieljuje plemenitoj obćini novu, znamenitu povlast, ona kralja Karla III., koju je izdao u Beču 7. siečnja 1737 na molbu župana Žige Škrlca („sic dictus comes terrestris" veli povelja svaki put, kad spominje župana). Ovaj se najprije poziva na zasluge, što si jih je stekla plemenita obćina, koje su njoj priznate po kraljevih i radi kojih se ona (bolje njezin župan) poziva posebnimi „regales" na hrvatski i na ugarski sabor, zatim navadja, da ona ipak jošte ni sada neima javnoga pečata, („sigillum publicum"), nego se na svih važnijih pismih i u javnih poslovih počam od g. 1560 rabe privatni pečati župana, koji se svake godine biraju, te stoje na čelu plemenite obćine; a pošto su ti pečati raznovrstni, to bi mogla za javne izprave, tičuće se Turopo-

[157] Ibid., str. 8 i 29.
[158] Ibid., str. 8.
[159] Ibid., str. 6 i 29.
[160] Ibid., str. 29.

Digitized by Google

ljaca, nastati pogibelj, pa za to moli u ime plemenite občine kralja, da njoj podjeli javni pečat.

Kralj podieljuje iz osobite carsko-kraljevske milosti plemenitoj občini javni pečat, koji je na samoj povelji naslikan i u njoj točno opisan, a oko grba nalazi se napis: „Sigillum Communitatis Nobilium Campi Turopolya". Kralj odredjuje, da se imade taj pečat za uvjek rabiti i to pritisnuv ga na crveni vosak.

Da nebudu izvrgnute dvojbam i pogibelji starije izprave, sačinjene u Turopolju, a providjene samo privatnimi pečati župana, to proglašuje kralj sve te izprave takodjer valjanimi i kriepostnimi.[161]

Velika važnost te kraljevske povelje sastoji u tom, što je na temelju iste, dotično njom podieljenoga javnoga pečata[162] plemenita občina za svoje članove dobila značaj vjerodostojnoga mjesta („locus credibilis"), pred kojim se mogahu po občem hrvatsko-ugarskom pravu sklapati svi pravni poslovi, i oni, protežući se na posvemašnje stečenje vlastničtva plemićkih nepokretnostih „vekovečnim pravom" (cum jure perrenali), dočim se izpravami, providjenimi samo privatnimi pečati, nije moglo pravovaljano steći podpuno pravo vlastničtva.[163]

Spomenuh jur u ovoj razpravi, da su Turopoljci sklapali ugovora, fasija, toli pred svojimi župani, koli i pred vjerodostojnimi mjesti, naročito pred zagrebačkim kaptolom; ovo potonje mogahu po občem pravo učiniti, kao što i svi drugi plemići, te su izprave, providjene pečatom kaptola, imale podpunu valjanost i dokaznu moć pred kraljem, banom i svimi sudovi toli hrvatskimi koli ugarskimi.

---

[161] Kralj. povelja saobćena je u cielosti u cit. Palugyay-evom djelu, kao što i u cit. „Liber Statutorum", str. 101—112.

[162] Pravno znamenovanje takovoga pečata označuje tripartitum ovako: „Authenticum (sigillum) dicitur, quasi authoritatem tenens, cui credi debeat" .... „Et hujusmodi Sigillum authenticum, litteris appositum, confirmat omne factum in ipsis litteris expressum atque declaratum", tit. 14: II., § 2.

[163] „Non authentica vero sunt: privatorum personarum Sigilla: Et talia nihil perpetuitatis sub se continere possint", ibid., § 4.

Digitized by Google

Izprave usuprot, sačinjene pred županom, te izdane — do spomenute povelje kralja Karla III. — pod njegovim privatnim pečatom, smatrale su se na temelju statuta od godine 1560 javnimi, te imadjahu podpunu dokaznu moć samo u Turopolju, dočim jih sudci pak ini javni zvaničnici izvan istoga smatrahu samo privatnimi izpravami, koje neprenašaju podpuno pravo vlastničtva na stećnika. Tako bijaše — barem po strogom shvaćanju tripartita — i sa izpravami, koje izdavahu draganićki župani pod „plemenskim pečatom". Dobivši Turopoljci kraljevskim privilegijom od g. 1737 svoj vlastiti „sigillum publicum" ili „authenticum" nisu više trebali — veće sjegurnosti radi — sklapati pravnih posala pred zagrebačkim kaptolom ili inim vjerodostojnim mjestom izvan Turopolja.

Sabori hrvatski i zajednički bave se u to doba razmjerno vrlo malo sa Turopoljem.

Prava i povlastice istoga priznava, uz pohvalu velikih zasluga, što su jih plemići zagrebačkoga polja stekli za kralja i domovinu u turskih ratovih, hrvatski sabor g. 1610, pozivajući se i na privilegija kralja Rudolfa, te zajamčuje i sa svoje strane rečenim plemićem njihovu slobodu, oprost od daća i služba za sva buduća vremena.[164]

Zajednički hrvatsko-ugarski sabor pako priznava te sloboštine članci 92 : 1723 i 60 : 1741, nu oba zakona govore ne samo o Turopoljcih, nego u obće o plemićih-jednoselcih, a prvi i o „armalistih", t. j. o plemićih, koji su zadobili plemstvo lih kralj. poveljom, bez darovanja plemićke nepokretnosti.[165]

Od ostalih hrvatskih zakona tiču se prava i dužnosti Turopoljaca jošte sljedeći:

Čl. 1 : 1643 nalaže plemićem-jednoselcem, da imadu na zapovjed bana, a u stanovitih slučajevih i podžupana, poma-

[164] V. „Extractus Privilegiorum", str. 5 i 6; a sasma kratko: Kukuljević, Jura II., str. 69 (čl. V : 1609—1635.

[165] Oba zakona u „Corpus Juris Hungarici" i u Kukuljevićevih Jura, III., str. 150 i 169.

Digitized by Google

gati kod uhićenja zločinaca; ako to propuste, imadu se kazniti globom od 12 for., koja se mora od njih nesmiljeno utjerati.

Član. 12 : 1655 podvrgava plemiće-jednoselce, koji čine drugim ljudem štete, ili prave dugova, a neimadu pokretne imovine, na koju bi se mogla ovrha voditi, osobnomu zatvoru, u svrhu, da se tim prisile na platež.

Iz članka 9 : 1717 razabiremo, da je turopoljski župan imao na hrvatskom saboru prednost, t. j. sielo pred podžupanom zagrebačkim.[166]

Na zajedničkom saboru hrvatsko-ugarskom stvoren je o Turopolju godine 1659 članak 106, protežući se na sudstvo, ostavljajući u krieposti nadležnost sudbenoga stola županije zagrebačke kao prizivnoga suda u parnicah, što jih je riešio u I. molbi sud turopoljskoga župana, kako to ustanovljuje i statut od god. 1560.[167]

U samom se Turopolju posvećuje u toj periodi pravnomu životu u toliko veća briga, što se za rješavanje umnoživših se pravnih posala, godimice biraju povrh župana jošte i drugi častnici, upravni i vojnički, — namjestni župan, podžupan, bilježnik, fiskus, kapetan, kastelan, te sudbeni prisežnici, koji potonji ostaju takovimi do svoje smrti.[168]

Od g. 1650 počamši upisuju se važnije razprave sudbene, fasie, zaključci skupština itd. u posebne knjige.[169]

Kako je u staro-hrvatskoj plemenskoj župi bio niži organizam „občina“ i „selo“, tako nalazimo i u Turopolju kao najniže skupine „plemenite sudčije“; ove se uprav u toj periodi, naročito u 17. stoljeću jasno razabiru; svako poveće selo ili 2—3 manja, sačinjavaju takovu „sudčiju“, koja imade svoj posebni imetak, pripadajući samo članovom te sudčije;

[166] V. Kukuljević, Jura, II., str. 85, 87 i 114.

[167] Zakon, kratak i glede suda I. molbe nejasan, u „Corpus Juris Hungarici“ i u Kukuljevićevih Jura, III., str. 119.

[168] V. cit. Pogledićevu razpravu.

[169] Prva je ona „Acta politico-juridica Inclytae Universitatis Nobilium Campi Turopolya ab anno 1650—1702“ u turopoljskom arkivu, a kasnije jih je više sačinjeno, od kojih njeke obsižu vrlo kratke periode.

Digitized by Google

ovi se sastaju u „veliko“ ili „malo spravišće“ — latinski „Generalis“ ili „particularis Congregatio“ kadkad i „Conventicula“, — biraju si godimice svoga „sudca“ i drugih službenika, kao što pisara, lugara, djetića itd., primaju novih članova u bratstvo, izključuju nevriedne iz uživanja zajedničke imovine, kazne jih globami, ustanovljuju propise o poljskom redarstvu, šumarstvu, i t. d.[170]

Spomenuh jurve „veliku skupštinu“ (Conventus Generalis), koju su držali turopoljski plemići tri dana iza Blagoviesti god. 1555 u Velikoj Mlaki. Na toj su skupštini sudjelovali svi samosvojni plemići ili barem gospodari svih plemićkih zadruga, bez razlike imovine i posjeda.

To sudjelovanje u skupštinah „pro virili“, odgovarajuće uredbam stare plemenske župe, potrajalo je u Turopolju kao cjelosti, kao župi, samo do pod konac prve polovice prošloga stoljeća, dočim se je u pojedinih sudčijah uzdržalo neprekidno do danas.

Uzrok prestanka sudjelovanja svih plemića u skupštini župe, dotično bitnoj promjeni staroga, mnogo stoljeća postojavšega sustava, bijahu nemiri, koji su počeli učestati na tih skupština, naročito prigodom obnova, restauracija častnika.

Većih nemira u skupštinah plemenite občine, naročito prigodom izbora častnika i razdiobe dohodaka bilo je jur početkom prošloga stoljeća, radi čega je g. 1712 sama plemenita občina odlučila uvesti novi način izbora svojih častnika.[171]

Kao glavni razlog, s kojega bijaše neurednostih kod restauracija, spominje sabor hrvatski od god. 1749 u svom 28. članku, nastojanje njekih plemića, koji neimadjahu nikakovih zasluga za Turopolje, a valjda niti sposobnosti za javne službe, da budu izabrani za častnike; da tu svoju svrhu postignu — nastavlja rečeni zak. članak — obilaze plemiće u pojedinih selih, nagovaraju jih za se, obećavaju i davaju jim gostba, te

[170] V. „Zapisnici plemenite sudčije Pleso-Rakarje od god. 1642 do 1746“, što jih saobćih u „Obzoru“ u proljeću god. 1889, a dodah jih i napose — kao manuskript — tiskati.

[171] Fasciculus 36, br. 429 u turopoljskom arkivu.

Digitized by Google

si takovim načinom osjeguravaju pristaša, koji velikom vikom i strahovanjem mirnijih izbornika smućuju restauracije.

Velikih izgreda bijaše prigodom izbora častnika g. 1734; vriedjali se poglavari, bučilo se „nečuvenim načinom", trgale se ograde i pokućtvo, nastala je skoro formalna bitka, a prigodom diobe dokodaka otimali su se silom novci onim častnikom i asesorom, kojim stanoviti dohodci izključivo pripadaju.

Sve to navadja ban Josip grof Eszterházy u svojoj naredbi od 8. lipnja 1735, koju je izdao „kao glava slavne ove kraljevine i samoga Turopolja" „viteškim, plemenitim španu (županu) . . . . . sudcem i sudčijam, zatem vse občine braće Turovoga polja".[172]

Svrha banove naredbe bijaše, da se uvede novi red, kako će se u buduće obavljati izbori častnika i u obće držati skupštine plemenite občine.

Prijašnji običaj, osnovan u starom hrvatskom pravu, po kojem su najme svi samosvojni plemići mogli u skupštine dolaziti, u njih govoriti i glasovati, nazivlje ban štetnim, od nikoga nepriznatim, neodobrenim, te misli, da je u protuslovju sa privilegiji Turopolja i uvjeren je, da bi taj običaj, kad se nebi dokinuo, mogao imati tu posljedicu, da bi Turopolje izgubilo svojih povlastica i prava.

Ukidajući zato ban taj običaj, odredjuje, da smiju povrh častnika, koji se biraju na godinu dana i asesora, kojih je čast doživotna, dolaziti u skupštine iz svake sudčije samo sudac iste, jedino iz većih sudčija š njim jošte jedan, u tu svrhu izabrani plemeniti brat.

Sudac, dotično š njim poslani plemeniti brat glasuju pismeno po uputi sudčija; ove imadu najme — svaka za se — prije restauracije turopoljskih častnika, koja se obavlja po prastarom običaju u Lukavcu gradu na dan sv. Lucije (13. prosinca) držati skupštinu, u kojoj sudac od članova sudčije — samosvojnih plemića, dotično gospodara plem. zadruga — po-

[172] U „Liber Statutorum et Privilegiorum", str. 1—12 nalazi se ta naredba u hrvatskom, a Palugyay saobćuje istu u cit. djelu u latinskom jeziku.

Digitized by Google

bira glasove za izabrati se imajuće častnike, te će svaki sudac (i njegov drug) u ime svoje sudčije „u svoj poniznosti“ predati glasovnice s imeni onih, koji su u njegovoj sudčiji najviše glasova dobili. I asesori glasuju pismeno, a bilježnik broji pod prisegom glasovnice; onaj, koji je dobio najviše glasova, proglašuje se izabranim.

Glede pasivnoga prava izbora ustanovljuje ban, za da se mogu službe u Turopolju točno vršiti, da oni turopoljski plemići, koji služe kao častnici u banskoj krajini ili u drugom kojem generalatu, nemogu, dok nedokažu, da su se na vojničkoj službi zahvalili, biti izabrani za nikakvoga častnika, izim za asesora.

Za uzdržavanje reda i za sjegurnost slobodnoga viećanja i glasovanja u skupštinah, imade se — po banovom pismu — brinuti župan osobito tim, da u Lukavcu pojača redovite straže.

Napokon nalaže ban svim plemićem, da se imadu u obće pokoravati zaključkom skupština i odredbam svojih poglavara, a napose jim nalaže, da imade svaki od njih, kao potomak predjah, odlikovanih plemstvom radi vojničkih vrlina, u pripravi držati oružja i pristojno vojničko odielo, te da imadu svake godine pod vodstvom svoga župana, ili, njegovom dozvolom, kapetana, vojničke vježbe držati, za da se mogu, bude li nuždno, oprieti neprijatelju.

Kako nam svjedoči uvod u zak. čl. 24 hrvatskoga sabora od g. 1748, nije se ta banova odredba točno vršila, akoprem je ban istu izdao, posavjetovavši se prije sa županom i ostalimi častnici i sudci iz Turopolja, već je bilo i dalje nereda; biti će, da je većina tamošnjih plemića smatrala bana nenadležnim, da on sam nalaže tako bitnih promjena njihovih prastarih ustanova.

Za da se uvede stalan red u plemenitoj obćini, pozove hrvatski sabor, sastavši se 5. kolovora 1748 u Zagrebu člankom 24 („De Universitate Nobilium Campi Turopolya regulanda“) plemenitu obćinu, priznavajuć na novo njezine zasluge, da ona sama podastre saboru svoje primjetbe na banovu naredbu, na

Digitized by Google

što će onda sabor konačno stvoriti zakon, koji će dobar i valjan red u plemenitoj občini ustaliti.

Turopoljci odazovu se tomu pozivu, podnesoše svoje predloge u hrvatskom jeziku, a sabor sastavši se 5. ožujka 1749 u Zagrebu prihvati jih uz njeke promjene i uvrsti kao 28. članak („de regulanda Universitate Nobilium Campi Turopolya") medju svoje zaključke, ter jih izdade plemenitoj občini pod pečatom kraljevine.

Pretežni dio toga zakona — 14 od 18 točaka — proteže se na držanje skupština, naročito na izbor častnika.

Evo glavnih ustanova zakona.[173]

Četiri dana prije sv. Lucije imade župan ili njegov namjestnik pozvati pojedine sudčije, da pošalju na restauraciju svoga sudca i još jednoga člana sudčije, koje imadu 2 sudca, pošalju oba, te nebiraju napose nikoga drugoga.[174]

Zakon dakle sankcionira sasvim po banu Eszterházy-u g. 1735 odredjeno ukinuće virilnoga glasa samosvojnih plemića, dotično kućegospodara plemićkih zadruga.

Ako je koje asesorsko mjesto — 12 jih ima — izpražnjeno, imade se najprije obaviti izbor asesora; nedvojbeno za to, jer se prva četiri častnika, župan, njegov zamjenik, podžupan i bilježnik, biraju iz broja asesora.

Pošto su sva asesorska mjesta popunjena, bira se najprije župan — hrvatski spisi iz te dobe zovu ga redovito „španom" — za koju se čast svaki puta tri najvriednija asesora kandidiraju. Izabranomu, jednoglasno ili većinom glasova — imade se svatko pokoravati i štovanje mu izkazati; zakon priznava naročito županu svu onu vlast i prava, koja su župani ple-

[173] Cit. djelce Pogledića, str. 8; sam zakon nalazi se hrvatski pod naslovom: „Red iliti način, kakovim restauracija iliti zbiranje oficirov plemenite občine Turovoga polja na dan sv. Lucije ravnati i drugi njihovi poslovi opravljati se imaju" u „Liber Statutorum et Privilegiorum", str. 13 do 21, a latinski u cit. Palugyay-evom djelu.

[174] Godine 1765 ustanovila je plemenita občina člankom 17. kaznu od 2 for. za svakoga sudca, koji nebi došao na skupštinu.

Digitized by Google

menite občine od starine uživali. Pošto je župan više puta iz Turopolja u javnom poslu odsutan, to mu se bira i zamjenik — substitutus comes terrestris — koji ga zamjenjuje u svih, naročito u sudbenih poslovih.[175] Zatim se bira bilježnik, sposoban za sastavljati zapisnike i odpravke.

Turopoljski plemići, stanujući u „Vrhovju", t. j. u briegovitom djelu Turopolja, imadjahu od starine svoga posebnoga podžupana („vice comes"), koji je zamjenjivao župana u tom predjelu. Zakon ostavlja i taj običaj u krieposti, te odredjuje, da se imade nakon bilježnika birati taj podžupan, i to izmedju dva asesora, stanujuća u Vrhovju; u koliko je moguće, pismen čovjek („litteratus").[176]

Nadležnost toga podžupana proteže se izključivo na t. z. Vrhovje, pa ga za to zove Jozipovich (u cit. djelcu, str. 11) „vice comes montanus", dočim u t. z. ravnom Turopolju neimade kao takov, već samo kao asesor, vlasti.

Zatim sliedi po starom običaju izbor kapetana i stegonoše turopoljske plemićke vojne čete, koji imadu tu četu toli u ratu, koli i u drugih nuždnih prigodah predvoditi i u redu držati.[177]

Zakon navadja, da plemenita občina, neimajuća svoga posebnoga prijamnika, koji bi pobirao javne dohodke, odatle štetuje, te odredjuje, za da se i u tom pogledu bolji red uvede, da se imade svake godine i posebni prijamnik „perceptor"

---

[175] Taj zamjenik mogao je mjesto župana doći i na hrvatski sabor, zaključujem to iz poziva bana od 3. svibnja 1773, upravljenoga na plemenitu občinu, da pošalje na sabor svoga župana, ili, ako je ovaj zapriečen, njegovoga zamjenika, kao i iz zaključka skupštine plem. občine, držane 18. svibnja iste godine u Velikoj Gorici, kojim ona u mjesto zapriečenoga župana Ivana Plepelića šilja na sabor njegovoga zamjenika Petra Ballogha. (Obe izprave u turopolj. arkivu).

[176] Godine 1774 bijahu dva asesora iz Vrhovja nepismena: „prouti et duo ex DD. assessoribus montanis illiterati essent et ob rationem hanc ad solidiora negotia pertractanda incapaces" veli zapisnik skupštine plem. občine od 3. svibnja 1774.

[177] Ta četa sastojala je u vrieme mira iz 120, a u ratno doba iz 300 momaka, te je imala svoj vlastiti barjak. V. cit. djela Jozipovicha, str. 6 i Pogledića str. 7. Turopoljska i draganićka četa sačinjavale su u ratu jednu četu, koja je za francezkoga rata 1813 dobila od kralja Franje I. „častni naziv" ilirske legije. V. Lopašić: „Občina Draganićka", str. 9.

Digitized by Google

izabrati i označuje mu njegove dužnosti, naročito nalaže mu zakon, da se sporazumno sa fiskom pobrine za povećanje dohodaka i da nadgleda djelovanje lugara, te opažene možda neurednosti županu prijavi.

O svih primitcih imati će prijamnik svake godine, prije restauracije, položiti račune, ter izkazati se namirami. Nadalje odredjuje zakon izbor fiskusa, koji imade — medju inimi dužnostmi — takodjer nadgledati lugare, nastojati oko toga, da se povećaju dohodci, naročito od nekretnina plemenite občine i kazneno proganjati lihvare. 11. točka zakona predstavlja nam vrlo nepovoljnim gospodarenje sa glavnim djelom zajedničke plemenske imovine Turopolja, sa „Lugom" najme; dočim bi se iz istoga, veli zakon, uz valjano gospodarenje mogli veliki dohodci dobivati, postavljali su se lugari bez ikakovoga reda, a sudeć po prijašnjih dvih točkah zakona, nebijaše niti nadgleda nad lugari. Za to odredjuje zakon, da se imadu u buduće samo sposobne osobe za lugare izabrati, koji će prečiti neuredno i neovlašteno sječenje drva, naročito mladih stabala.

Nedirajući zakon u pravo drvarije plemića, ustanovljuje ipak, za da se zaprieči haranje šume, da se smiju stabla sieći samo kad to dozvoli župan ili njegov namjestnik, za Vrhovje podžupan, osvjedočivši se o potrebi molitelja, dozvoljena stabla doznačuje lugar, koji je odgovoran za svaku, svojom nemarnošću prouzrokovanu štetu, koju mora nadoknaditi, a povrh toga imade biti kažnjen.[178]

Budući zakon, pridržavajući pravo drvarije, spominje samo domaće („salva nihilominus domesticis pro propria necessitate lignatione"), to su remetski Pavlini i grad Zagreb, imajući posjeda i prava u Turopolju, nazrievali u tom pogibelj za svoje pravo, te su proti toj točki (11) podnieli prigovor, koji je sabor i uvrstio odmah u početak članka 28. („Salva PP. Paulinorum Remetensium, prout et Civitatis Zagrabiensis

[178] Plemenita občina izdavala je jur prije naredaba proti zloporabam prava drvarije, tako g. 1731, 1741 i 1744 (Fasciculi 48, 54 i 58, a br. 524, 542 i 569 u turopoljskom arkivu).

Digitized by Google

quod punctum 11. respectu usus majoris sylvae „Veliki Lugh" dictae, interposita contradictione").

Nadalje odredjuje zakon izbor kastelana i podkastelana, koji imadu čuvati grad Lukavec, u njem se (za onda) nalazeći turopoljski arkiv, pokretnine i kažnjenike, koji su se zatvarali prama stališu, plemići najme u redcviti, a neplemići u zatvor 2. razreda. („Nobilis ad ordinarium Nobilium, Ignobilis vero ad 2. classis arrestum" veli čl. IV. glavne skupštine plemenite občine, držane 3. siečnja god. 1774), i napokon izbor dvajuh sudbenih ovršitelja („publicus castellanus") jednoga za ravno Turopolje, a drugoga za Vrhovje.

U svrhu, da se osjegura sloboda izbora tih častnika, dotično asesora, zabranjuje zakon pojedinim kandidatom za ta mjesta po selih snubiti i gostbami si osjegurati glasove pojedinih plemića, pa ustanovljuje odmah i posljedice prekršaja te zabrane.

Onaj najme kandidat, koji nastoji zadobiti čast, službu, tim sredstvom, imade se kazniti kao buntovnik, ako je faktično izabran, lišiti će se časti i službe, te proglasiti nesposobnim steći ikada koju čast ili službu u Turopolju. U tih svojih ustanovah govori zakon ob izboru mnogo obširnije i točnije, nego li naredba bana Eszterházy-a od g. 1735.

Ostali sadržaj zakona od g. 1749 proteže se na sudstvo; neuredjuje ga na novo, već nadopunjuje samo njeke prijašnje ustanove i običaje.

O kaznenoj sudbenosti govori u 17. točki, ali samo u toliko, što stavlja ustanove ovoga (28) zakonskoga članka pod osobitu zaštitu, odredjujući, da se imade svatko, koji bi proti ustanovom toga članka radio, naročito kod izbora, izgred počinio, kazneno proganjati, te nakon provedenoga kaznenoga postupka po županu i asesorih, prama veličini povriede, eventualno i smrću kazniti.

Na gradjansku sudbenost, i to parbenu, proteže se točka 15.

Zakon pripovjeda, kako se u manjih parnicah, koje se razpravljaju pred županom, nesastavljaju nikakovi spisi, usljed

Digitized by Google

čega se dogadja, da stranka iza smrti župana podnese njegovomu nasljedniku opet tužbu, koju je pokojnik jur riešio bio. Jer neima o njoj spisa, nezna novi župan za rješenje, pa se tako neovlašteno razpravljaju iznova jur riešeni priepori.

Da se to u buduće više nedogodi, nalaže zakon županu, dotično podžupanu (za Vrhovje), da mora o tužbah i razpravah voditi zapisnike, u nje uvršćivati naročito osude, od kojih mora strankam, ako to zahtjevaju, izdati prepis („par suda"). U većih parnicah, koje se razpravljaju pred sudbenim stolom, imade se i nadalje postupati po običih procesualnih ustanovah hrvatsko-ugarskoga prava.[179]

O neparbenoj gradjanskoj sudbenosti govori 16. točka zakona, odredjujuća, da se vječni ugovori („fassiones perrenales"), t. j. oni, kojimi se prenaša podpuno pravo vlastničtva na plemićke nepokretnosti, smiju sklapati samo pred županom, ako ga pako (usljed smrti) neima, ili je odsutan, tad pred njegovim zamjenikom, koji jedini smije i javnim pečatom (dobivenim od kralja Karla III. god. 1738) providiti izpravu, usljed čega postaje onda javnom. Ujedno propisuje zakon, sasvim kratko, kako imade bilježnik izprave sastavljati, njihov sadržaj u zapisnik uvršćivati i napokon kako se imade javni pečat opet pohraniti.[180]

Posljednja, 18. točka zakona odredjuje, da se imade sudbeni stol („sedem ita dictam Comitis terrestris", u drugih se istodobnih izpravah redovito zove „sedes spanalis") — pred koji spadaju sve veće, naročito na vlastničtvo nepokretnina i djedinstvo protežuće se parnice, i u buduće redovito sastajati, a bude li nuždno i u izvanrednom roku.

---

[179] Postupak pred županom u manjih parnicah bijaše ustmen i neposredan, kratak i jednostavan, opisuje ga Jozipovich u cit. djelcu, str. 12—16.

G. 1764 podjeli plemenita občina i sedcem pojedinih sudčija (sela) vrlo neznatnu sudbenost. (Fasciculus 100, br. 967 u turopoljskom arkivu).

[180] Jur god. 1745 ustanovila je plemenita občina, da se mora taj pečat pod 3 ključa čuvati (Fasciculus 62, br. 596 u turopoljskom arkivu).

Digitized by Google

To je posljednji hrvatski zakon,[181] koji se o b š i r n i j e bavi pravi turopoljskih plemića, nu kao što niti prvi, onaj najme od god. 1278 (izprava bana Nikole), pa niti povelja kralja Rudolfa od g, 1582, tako nesadržava niti zak. članak 28 : 1749 novih, neposredno od zakonodavca za Turopolje stvorenih ustanova, već — u glavnom barem — usvaja, potvrdjuje djelomice stare pravne običaje, djelomice pako novih ustanova, koje si rečeni plemići sami stvoriše. Na temelju toga posljednjega obsežnijega zakona osnivalo se je naročito ustrojstvo magistrata sve do najnovijega vremena, a plemenita je občina izuzamši izvanredne dogadjaje, mirno uživala svoja prava i povlastice i povoljno se razvijala.

Djelatnost skupština i magistratualaca turopoljskih razabire se iz zapisnika, koji se djelomice nalaze i sabrani, tako je naročito Juraj Franjo Pogledić Kurilovački sabrao u jednu cjelinu sve zapisnike, sastavljene za vrieme, dok je on bio turopoljskim bilježnikom.[182]

Glasom tih zapisnika držane su, povrh svakogodišnje glavne skupštine, u kojoj se je obavljala restauracija, godine 1774 tri male skupštine, god. 1775 dvie sjednice županskoga sudbenoga stola („sedes spanalis"), a g. 1776 jedna sjednica istoga suda i jedna mala skupština.

U svih tih sborovih razpravljali su se razni predmeti, upravni, gospodarstveni, nastavni, sudbeni, rješavale se podastrte molbe i pritužbe, stvarale i nove pravne ustanove.

Iz njekih se zaključaka naročito razabire nabožna ćud članova tih sborova i želja njihova, da se školska mladež po učiteljih-redovnicih u k r š ć a n s k o m duhu odgaja.

Od novo stvorenih pravnih ustanova spomenuti ću ovdje samo one, kojimi se mienjaju, dotično nadopunjuju njeke starije, u ovoj razpravi navedene uredbe.

---

[181] Kraljevsku potvrdu dobio je kasno; intimat kr. ugar. namjestničkoga vieća od 16. travnja 1808, br. 8356. V. Pogledićevo djelce, str. 8.

[182] „Prothoc: Actorum annorum 1774, 1775 et 1776 sub notariatu D. Georgii Francisci Pogledics de Kurillovecz Conditorum" saobćen mi dobrotom gosp. kr. sveučil. profesora dra. Šandora Egersdorfera. Pojedine

Digitized by Google

Članak I. („articulus"), stvoren na glavnoj skupštini, držanoj 3. siečnja 1774, na kojoj je tadanji župan Ivan Plepelić pleški („de Pleszo") nagovarao svoju plemenitu braću na točno vršenje dužnosti i na medjusobnu slogu, za da nezadesi i Turopolje poput drugih njegda župa, propast: „kak vnoge — veli župan — žalostne pri vnogeh negda takaj plemeniteh naših horvackeh občinah pelde dan današni turobno vidimo" — taj članak ustanovljuje, da se imade u buduće županu davati naslov „poglaviti" („Spectabilis").[183]

Članak IX. iste skupštine mienja prastari običaj i odredbu zak. čl. 28. hrvatskoga sabora od god. 1749, glede dana, kojega se imade držati restauracija: u mjesto dana sv. Lucije (13. prosinca) odredjuje 3. studenoga, — nu ne za dugo.

Sliedeća se je restauracija držala u istinu rečenoga dana — 3. studenoga 1774, pa se je u istoj skupštini stvorio zaključak — članak XXI. — kojim se mienja posljednja ustanova turopoljskoga statuta od g. 1560, dotično povelje kralja Rudolfa od g. 1582.

Kako iz ovoga vriela razabrasmo, dobivale su plemkinje-djevojke u Turopolju nasljedni dio iz plemićkih baštinskih nekretnina u naravi prigodom udaje, i to i onda, kad bi pošle privolom otca ili brata itd., i za neplemića, dočim po hrvatsko-

---

mi članke iz toga zapisnika saobćiše i gg. župnik Franjo Peterca iz Dubranca i predstojnik Jagić.

[183] Pošto je ugarski zakon odredio, da se imadu saborski dnevnici — diaria — i zapisnici magjarski voditi, dao je naslov turopoljskoga župana saboru od god. 1832/6 povoda prepirci. Župan najme — Juraj Jozipović, pisac višeputa cit. djelca — zahtjevao je naslov „gróf", dočim je poslanik ungvárske i sabalčke županije tražio, da mu se dade naslov „ispán". dotično „követ", t. j. poslanik, tvrdeći, da on, župan, nije isto, što i veliki župan u drugih županijah, jer nesjedi, poput ovih, u gornjoj, nego poput izabranih poslanika, u dolnjoj kući. Saborski se predsjednik očitova u toj razpri, medju inimi, tako: „taj je predmet u sebi malenkost, te nezaslužuje, da se zbog njega oduzme vrieme, nuždno za viećanje o mnogo važnijih predmetih". Palugyay, cit. djelo.

Bottka (cit. „Századnuk") mnije, da je turopoljski župan istom od g. 1687 član ugarskoga sabora i to dolnje kuće. Kadno je ova zak. član. V: 1847/8 na novom, obćem, representativnom temelju, preustrojena, oduzeto je županu pravo siela i glasa na ugarskom saboru, te mu nije niti kasnije povraćeno.

Digitized by Google

ugarskom općem pravu plemićkim djevojkam takova baština redovito nije pripadala.

Rečeni članak XXI. skupštine plemenite općine od 3. studenoga 1774, smatra nedostojnim, da kmetovi sa plemići diele plemićke nepokretnosti („indecorum sane foret, ut rustici cum nobilibus condividerent"), a parnice, koje iz tih dioba nastaju, smatra štetnimi; za to ustanovljuje, da rečene djevojke u buduće neimadu dobivati pripadajući jim dio baštine u naravi, nego prama procjenbenoj vriednosti istoga u novcu. Napokon ponavlja taj članak ustanovu statuta od g. 1560, po kojoj plemkinje-djevojke, udavajuće se bez privole otca ili brata za neplemiće, nedobe ništa iz baštine.[184]

Članak XXII. iste skupštine stoji u savezu sa poveljom kralja Karla III. od 7. siečnja 1737, sa točkom 16. hrvatskoga zakonskoga članka 28 : 1749; obvezuje najme turopoljske plemiće, da sklapaju „vječite ugovore" o svojih nekretnina, ležećih u Turopolju, u smislu netom spomenutog privilegija i zakona, kod kuće, pred županom, a pod javnim pečatom plemenite općine, a ne pred kojim vjerodostojnim mjestom izvan iste, i to za to, da uzmognu domaći plemići svoja prava (n. p. predkupa) laglje izvršivati.

Iza nagode sa banom Nikolom Zrinjskijem, a naročito iza spomenutih povelja kraljeva Ferdinanda od god. 1560 i Rudolfa od god. 1582, živjelo je Turopolje punih 200 godina u cielosti mirno na temelju svojih povlastica i prava, te ova, kako vidjesmo, stranom samo neposredno, stranom sudjelovanjem viših državnih faktora usavršivalo.

Nu prama koncu prošloga stoljeća — absolutisam i centralisam Josipa II., koji je plemenitu općinu sasvim podredio

---

[184] Bivalo je ipak, da su plemići i kmetovi plemička zemljišta zajedno kupovali; tako mi je 7. studenoga 1889 saobćio Miko pl. Šipušić, tadanji sudac veliko-goričke sudčije, izvornu svečanu izpravu, providjenu velikim javnim turopoljskim pečatom, a sastavljenu po tadanjem županu Ivanu Zdenczay-u u Velikoj Mlaki dne 28. ožujka 1784, o kupo-prodajnom ugovoru glede zemlje „Kralička" u Velikoj Gorici, koju kupuje uz više plemića, s jednakim pravom — cum jure perrenali — s ovimi, i sedam kmetova veliko-goričkoga župnika.

Digitized by Google

županiji zagrebačkoj — te u drugom deceniju ovoga — francesko gospodstvo od god. 1809—1813, a austrijsko do god. 1822[185] — obustavili su, ili barem znatno suzili tudji elementi i neustavnim načinom valjanost i gospodstvo prastarih pravnih ustanova Turopolja.

Prama koncu prve polovice ovoga stoljeća zaprieti plemenitoj občini pogibelj od domaćih činbenika, da bude ustavnim putem lišena svega staro-hrvatskoga značaja i uz prividno povišenje na čast županije, mnogih svojih starih prava i povlastica.

Pogibelj ta potekla je stranom iz političkih razloga, a stranom iz pravnih, iz nejasnosti najme odnošaja, u kojem je stojala plemenita občina prama županiji zagrebačkoj.

Iznašajuć u ovoj razpravi samo pravno-povjestne podatke na vidjelo, navesti ću ovdje samo potonje pravne razloge, iz kojih je spomenuta pogibelj nastala.

Razpravljajući o turopoljskom statutu od g.od 1560, iztaknuo sam prednost časti velikoga župana zagrebačkoga pred županom turopoljskim i višu njegovu sudbenost u plemenitoj občini, koja se je uvjek smatrala samostalnim, ali ipak integrirajućim djelom te županije.[186]

[185] U to vrieme bijaše javno-pravna vlast plemenite občine obustavljena, nu župane, gospodarstvene organe, birala je više puta (Fasc. 356, broj 5049—5064 u turop. arkivu; zatim Palugyay-evo cit. djelo). Koliko znadem, predočuje stanje pravno onoga djela Hrvatske, koji je bio pod francezkim gospodstvom, u hrvatskoj književnosti najobsežnije i najtočnije Radoslav Lopašić u svom djelu „Karlovac" (Zagreb, 1879) str. 68 - 91.

[186] U svih se skupštinskih zapisnicih, toli plem. občine, koli i pojedinih plem. sudčija, što ih čitah, uvjek označuje mjesto, u kojem se drži skupština uz dodatak: „in Campo et Comitatu Zagrabiensi" ili slično, dotično, pošto se ime „Campus Zagrabiensis" zamjenilo sasma s imenom „Campus Turopolya" — a to je istom u II. polovici 17. vieka („Acta politico-juridica" u turop. arkivu): in Campo Turopolya „Comitatu Zagrabiensi".

Sve, u ovoj razpravi spomenute starije latinske izprave zovu današnje Turopolje ili samo „Campus" ili — redovito — „Campus Zagrabiensis".

Nu u statutih zagrebačkoga kaptola iz (I. polovice) 14. vieka zove se taj predjel „Campus Turovo" (v. Tkalčić, Monumenta hist. Epp. Zagrab., II., str. 89).

Digitized by Google

Niti hrvatski zakonski članak 28 : 1749 nerazkida vez medju župom i županijom, ali ga niti pobliže neoznačuje.

Kadno je skoro iza toga zakona kraljica Marija Terezija ustrojstvo županija hrvatskih izjednačila s onim ngarskih, i kad su usljed toga, a jošte više usljed kašnjih pravnih ustanova, županije dobivale sve više javnih posala, te njihovo uredovanje bivalo sve više kompliciranim, a ustrojstvo turopoljske župe i uredovanje njezinih magistratualaca ostalo u cielosti nepromienjeno, umnožili su se i poslovi županijskih organa u Turopolju, postala je sveza medju plemenitom občinom i županijom „in publico-politicis“ sve užom.

Pravni odnošaj medju obima nebijaše točno ustanovljen; pače glede njekih predmeta nebijahu niti same te dvie korporacije složne.

Toliko je nedvojbeno, da Turopolje glede državnih poreza nije imalo nikakove samostalnosti, nije imalo svojih vlastitih „porta“, već je sačinjavalo samo dio „porta“ županije zagrebačke.

Ako i abstrahiramo od neustavno po Josipu II. odredjenoga i provedenoga popisa plemića, koji se za Turopolje obavio zajedno s onim županije, moramo ipak priznati njeku podredjenost plemenite občine u pitanjih stališa, pod županiju, pošto je glasom intimata kr. ugarskoga namjestničkoga vieća od 15. prosinca 1805 kralj odredio, da može samo magistrat županije zagrebačke izdavati svjedočbe o plemstvu Turopoljaca. Glede nadgleda puteva i mlinova, kao i glede bilježenja zajmova, osjeguranih na plemićke nekretnine u Turopolju, nije pravo županije jasno i nepreporno.

Iz te okolnosti zaključuju njeki, da kasniji obćeniti naziv „Turopolje“ nepotiče od navale Turaka, koji su na druge predjele Hrvatske jošte više i duže navaljivali, nego da proizlazi od staroslavenske rieči „Tur“, koja znači „bik“ „oplodiielj“ i „Bog sunca“ (Miklošić, Lexicon paleoslavicum), i koja se rieč rabi za oznaku mjesta i predjela u svih zemljah, gdje Slaveni stanuju, za što navadja vrlo mnogo primjera ruski pisac Famincin u svom djelu „Božestva drevnih Slavjan“, St. Petersburg, 1884, str. 232—240, na koje me je upozorio g. prof. Tade Smičiklas; naročito ima u Rusiji i u Českoj te Moravskoj mjesta „Turovo“, a u sjevernoj Njemačkoj, gdje stanovahu prije Slaveni, mjesta „Turov“, „Turoven“, „Turova“ i t. d.

Digitized by Google

Najveći priepor pako postojao je medju obimi korporacijami glede pitanja, da li pripada i plemićem, naročito jednoselcem, iz Turopolja, onako, kao što onim iz sv. Ivana, Moravča, itd. virilni glas u skupštinah županije zagrebačke, imenito prigodom restauracija.

Akoprem se Turopoljci pozivahu na faktično vršenje toga prava (g. 1790), na naročiti poziv županije (g. 1805), da sudjeljuju kod restauracije, kao i na jasni sadržaj više kraljevskih rješitba — intimati kr. ugarskoga namjestničkoga vieća od 12. srpnja 1831, od 13. veljače 1833 i od 26. srpnja 1836 — koje jim to pravo priznavaju i zajamčuju: uzkrati turopoljskim plemićem županija opet g. 1842 kod restauracije virilni glas, pašto ga neimadu (usljed reforme bana Eszterházy-a od god. 1735 i zak. članak 28 : 1749) niti kod izbora turopoljskoga magistrata, i pošto se županijskomu magistratu i onako sasvim podvrći neće.

Turopoljski se plemići, u svrhu obrane svojih prava opetovano obratiše na ugarska municipija.[187]

Posljedak toga, a u savezu sa tadanjom živahnom političkom i narodnostnom borbom u Hrvatskoj, bijaše, da se je na ugarskom saboru g. 1844 izradila obsežna zakonska osnova „o turopoljskom kotaru".[188]

Ta osnova, brojeća 71 paragraf, neriešava Turopolje samo svake odvisnosti od županije zagrebačke, već u obće od svake hrvatske upravne vlasti, ter, proglasujuć ga samostalnim municipijem, podvrgava ga neposredno kr. ugarskomu namjestničkomu vieću (uvod).

Niti hrvatski banovi, od kojih imade Turopolje, kako vidjesmo, toliko i velevažnih povelja, nebi imali po toj osnovi druge vlasti, do one, da imenuju povjerenike za uredjenje gra-

[187] V. Palugyay, cit. djelo; razmjerno najveći dio njegove razprave o Turopolju bavi se tom prepirkom medju županijom i plemenitom občinom.

[188] „Törvény czikkely a Túrmezei kerületröl". Tu tiskanu osnovu, pa jednu mnogo kraću pisanu, te obsežnu, oštroumnu i temeljitu latinsku ocjenu prvo spomenute osnove, saobćio mi je gosp. kr. odsječni savjetnik Vladimir Mažuranić.

Digitized by Google

nica medju Turopoljcem i zagrebačkom županijom, dotično predsjednika povjerenstva, a i to samo subsidiarno, kad najme nebi oba rečena municipija izabrala tih povjerenika, dotično ovi predsjednika si; povrh toga ustanovljuje osnova i to, da imade povjerenstvo svoje izvješće banu podnjeti (§ 3), ali mu nedaje i vlasti, da rieši moguće priepore o granicah. Po kraćoj osnovi, spomenutoj u opazci 188 (§ 3) nebi ban imao niti toga prava, nego palatin, kojemu obe osnove (§ 4) podjeljuju pravo, privremeno ustanoviti broj poreznih „porta“ u Turopolju.

U sudbenom obziru ostavlja esnova (§ 51) Turopolje i nadalje pod vlašću banskoga stola, kao prizivnoga suda, dočim sudbeni stol županije zagrebačke gubi svaku sudbenost u Turopolju. Izuzimajuć osnova Turopolje sasvim izpod vlasti zagrebačke županije, neodstranjuje ipak glavni povod prepirke izmedju obih: uvod bo osnove veli istina, da turopoljski plemići neće više vršiti javnih prava u županiji, kao što niti županija i njezini plemići u Turopolju, ali dodaje odmah rieči: „izim ako su na to po dosadanjih zakonih ovlašteni bili“, a to bijaše uprav medju obima preporno, a taj prepor neriešava osnova.

Na stare povlastice i prava, kriepostna jošte i u vrieme, kad je sačinjena osnova, neobazire se ona niti formalno, niti materijalno, ostavlja istina na više mjestah „stare običaje“ u krieposti, ali stvara odmah ob istom predmetu sasvim protivne ustanove.

Tako veli § 33, da se javna prava izbora i viećanja (na skupštinah) ostavljaju onim, koji jih jur donle imadjahu, a ujedno se podjeljuju i onim, kojim pripadaju u županijah po ustanovah, slovećih o županijah, dakle svim plemićem provirili, a onda veli na to § 34, da u obće toli javna koli privatna prava žitelja Turopolja ustanovljuju dosadanji zakoni i običaji, a medju ovimi, naročito zak. član. 28 : 1749 i medju ustanovami o pravu plemića na županijskih skupština postoji velika, načelna razlika.

Digitized by Google

Isto je takvo protuslovje medju § 46 i § 48, od kojih prvi veli, da imadu pravo na skupštine kotara doći oni, koji su to pravo donle imali, naročito spominje i zastupnike sudčija; takovih pako bijaše po čl. 28 : 1749 po dva; ali u § 48 veli osnova, da broj zastupnika mora biti pet puta tolik, kolik je broj svih častnika i asesora.

Sastavitelji osnove nisu sjegurno poznavali turopoljske sudčije pobliže, predstavljali su si iste valjda kao veće upravne občine, dočim su one, kako spomenuh, sasvim nizak pravni organisam sela.

Nepoznavajući jih, opredjelili su jim ne samo više organa nego li imadjahu donle, već jim podjeliše razmjerno obširnu nadležnost — donjekle i u mjenbenih poslovih. (§§ 40—43 i 54). I turopoljski magistrat mienja se po toj osnovi.

„Zamjenika župana" neima više, podžupan dobiva vlast nad cielim Turopoljem, dočim ju ima po prastarih ustanovah samo nad Vrhovjem; zastavnik nebira se više, ali za to više bilježnika, arkivar, računovodja, mjernik, liečnik itd., pa za sve te častnike traže se one sposobnosti, koje moraju imati županijski častnici.

Nu da vidimo, je li bi prava Turopolja, oslobodjenoga od županije zagrebačke, po toj osnovi u istinu proširena bila?

Scienim, da nebi, već u mnogom bi pogledu postala manjimi.

Po statutu od g. 1560 mogahu si plemići za zajedničke svoje potrebe razpisati porez, te ovaj i ovršno utjerivati, a da nepitaju za to nikoga potvrde ni dozvole.

Po osnovi usuprot (§§ 13, 16, 17 i 59) treba podnašati proračun ugarskomu saboru i namjestničkomu vieću i redovito tražiti potvrdu istoga.

Po § 59 osnove rješava, dotično potvrdjuje namjestničko vieće u obće važnije poslove, a napose (u savezu sa §§ 16 i 23) odobrava otudjenje imovine kotara ili sudčije, kao i statuta, te zaključke, koji se moraju svi rečenomu vieću podastirati, dočim po starih turopoljskih ustanovah nebijaše to propisano. Zabranjujući ili barem ograničujući osnova pravo raz-

Digitized by Google

polaganja plemenite občine sa imovinom, što ju imade, zabranjuje ujedno Turopolju i pojedinim sudčijam, sticati nove imovine; samo iznimice, u upravne svrhe, dozvoljava to (§ 37).

Najvažnije pitanje za javno i privatno pravo u župi, ono o primanju u pobratimstvo, nespominje osnova, nu iz § 35 u savezu sa §§ 33 i 34 dalo bi se zaključiti, da osnova nije hotjela dokinuti primanje u pobratimstvo, makar da dozvoljava svakomu, koji se može putnim listom ili drugom izpravom, ili svjedočanstvom dvojice domaćih legitimirati, da se naseli u Turopolju.

Suzujuć tako osnova staru autonomiju plemenite občine, povisuje nju istina na čast samostalnoga municipija, namiće joj time većih dužnosti prama državi i novih novčanih tereta, ali nedaje joj s v a javna prava županije. Dočim najme svaka od ovih šilja na sabor po dva zastupnika, daje § 63 osnove Turopolju samo jednoga zastupnika.

Budući, da je župan turopoljski bio član dolnje kuće ugarskoga sabora, u kojoj su učestvovali samo zastupnici, pa budući da osnova ncoznačuje župana zastupnikom Turopolja, niti mu nepridržaje nigdje pravo, doći na sabor, i pošto ona naročito veli u § 64, da može biti izabran saborskim zastupnikom Turopolja svaki ugarski državljanin: to je nedvojbeno, da se je hotjela dokinuti ona prastara hrvatska institucija župe, po kojoj je ovu ž u p a n zastupao na saboru.

Glede zastupanja Turopolja na hrvatskom saboru nemienja osnova ništa, već ostavlja (uvod) stari običaj u krieposti, tako da bi na hrvatskom saboru zastupao župan plemenitu občinu, a na ugarskom eventualno drugi tko, makar i takav, koji nije član plemenite občine, tudjinac.

Iz ovo njekoliko iztaknutih ustanova osnove vidi se, da bi ona, prekidajuć naprečac sa historičkim razvitkom pravnih uredabah Turopolja, te stvarajuć iz njega na jednom posebni municipiji po sasvim novih ustanova, kad bi bila postala zakonom, nedvojbeno prouzročila pravnu nesjegurnost i težkih javno- i privatno-pravnih sukoba u plemenitoj občini.

Digitized by Google

Nu osnova nije postala zakonom, pa je plemenita občina zadržala svoje prijašnje pravne uredbe. Ali ne za dugo.

Već zamašne promjene cieloga pravnoga života, koje je uveo ugarski sabor od godine 1844, podielivši i neplemićem pravnu sposobnost toli za sticanje vlastničtva plemićkih nekretnina (član. IV.), koli i za obnašanje svih javnih časti i služba (čl. V.), a jošte više oni zakoni ugarskoga sabora od g. 1847/8 (posljednjega, sastojećega iz t. z. privilegiranih stališa), kojimi se neplemići sasvim izjednačuju sa plemići, tako glede izbornoga prava za sabor (čl. V.), glede dužnosti plaćati porez, koja je dužnost i na plemiće protegnuta (čl. VIII.), glede ukinuća tlake i gospoštinske vlasti te sudbenosti (čl. IX. i XI.), već te važne promjene zahtjevale bi bile i ustavno preustrojstvo plemenite občine, koje bi bilo moglo lahko uzslediti, kad bi se bila ona sama latila toga posla i hrvat. saboru podnjela svoje osnove, kao što g. 1749.

Nu kratko vrieme iza proglašenja zakona od g. 1847/8, bukne u Ugarskoj gradjanski rat, a iza svršetka istoga zamjeni toli u Ugarskoj, koli u Hrvatskoj austrijski absolutisam domaći ustav.

Poput ostalih slobodnih municipija nestane i plemenite občine i njezine sudbenosti te restauracijâ.

Kad je kr. diplomom od 20. listopada 1860 obim kraljevinam opet povraćen ustav, oživi Turopolje i kao javnopravni organisam, u toliko barem, što naputak priv. kralj. hrvatskoga dvorskoga dikasterija od 16. siečnja god. 1861 za uredjenje municipija, uvršćuje isto medju slobodne kotare i vraća mu prijašnju sudbenost, a župan turopoljski opet je član hrvatskoga sabora.

Nu sudbenost svoju izgubi plemenita občina, kao što ju izgubiše sva ostala hrvatska municipija (a ugarska jošte prije) usljed hrvatskih zakona o sudstvu od 28. veljače i 21. studenoga g. 1874, te kadno na temelju tih zakona 1. lipnja 1875 stupiše kraljevski sudovi prve molbe u cieloj Hrvatskoj i Slavoniji u život, nestane suda turopoljskoga župana, pošto je,

Digitized by Google

ako brojimo samo od g. 1278, skoro 600 godina — uz mala prekinuća — postojao.

Jedna se jedina jošte javno-pravna ustanova plemenite občine u krieposti uzdržala, ta najme, da je njezin župan ostao i po novih zakonih članom sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, ali javno-pravne vlasti, bud sudbene, bud upravne, nevrši niti on, niti turopoljski magistrat, — koji se jošte bira svake godine na dan sv. Lucije, ali sastoji, prama promjenjenim okolnostim iz mnogo manje osoba, nego li zak. čl. 28 : 1749 propisuje — već je jedino gospodarski organ, upravitelj zajedničke plemenske imovine.

Saobćih u toj razpravi samo jedan dio pravno-povjestnih podataka o Turopolju, onaj najme, koji se tiče poglavito javno-pravnoga položaja plemenite občine; na koliko mi bijaše moguće, sravnivah starije podatke s pravnimi ustanovami, koje su valjale u drugih djelovih kraljevine Hrvatske, a donjekle i Ugarske; glede novijih podataka nisam to za to učinio, jer su novije pravne uredbe rečenih kraljevinah više poznate, dotično u književnosti hrvatsko-ugarskoga prava obradjene. Zašto nemogoh predočiti cjelovite pravne slike o Turopolju, spomenuh u uvodu; mislim, da sam i ovimi nepodpunimi podatci koju doprineo k poznavanju uredaba starodrevne hrvatske župe Turopolja.

Šta da se radi sa zadružnim imanjem, kad zadruga izumre.

Napisao dr. ***Žarko Miladinović.***

Najnoviji zadružni zakon od 9. svibnja 1889 ne daje nam pojam zadruge, te se i ne upušta u definiciju zadruge, kao što to čini zadr. zak. od 1870 godine, normirajući, da je zadruga „više porodica ili kućana (domara), koji na jednoj podkućnici (domu) i pod jednim kuće gospodarom živu i zajedno gospodare".

Digitized by Google

Ta definicija nije podpuna, i ako se trudi, da zadrugu što bolje označi, jer zadrugu ne čini samo zajedničko življenje i ekonomisanje na zajedničkom zemljištu pod jednim kuće gospodarom, već nju čini takovom to, što pojedine osobe sve skupa ne dolaze kao takve u obzir, već samo čitava zajednica, pa se pojedinac gubi u njoj i ako ne sa svim, kao što je to kod drugih juristićnih osoba, radi česa se i ne može u podpunom smislu juristićnom osobom nazvati, ali pretežno jeste ipak takova osoba.

Osim toga ta definicija stoji i u protuslovju s § 3 zadr. zak. od 9. svibnja 1889, koji naredjuje, da zadruga dotle postoji, dok se iz gruntovnice ne briše, pa tako može zadruga i sa jednom osobom postojati, što se vidi iz § 1 sl. d) provedb. nap. k zadr. zakonu.

Prema tomu moglo bi se od prilike definirati, da je zadruga privatno dobro, koje uživa i kojim upravlja jedna osoba ili više osoba pod zajedničkim od njih izabranim kuće gospodarom, nu tako, da pojedine osobe u pravilu ne dolaze u obzir, već zajednica, koja je i vlastnica toga dobra.

Dok članova u zadruzi ima, dakako da svi zadružni članovi pod upravom svog kuće gospodara obradjuju, i uživaju zadružno imanje, pa i vlastničtvo je zadružno, te u tom pogledu donešene su norme i u novom zadružnom zakonu, no pitanje se nameće: šta ćemo raditi sa zadrugom, odnosno zadružnim imanjem, kad svi zadružni članovi izumru?

Temeljni zakon od god. 1850 u svom § 24 pobrinuo se za takav slučaj, a tako isto i zadr. zak. od g. 1871 i 1880, ali najnoviji zadružni zakon naš, koji je danas u krieposti, tako važno i reći, životno pitanje, nije ni dodirnuo, te u njem nikakve norme o tome neima.

To je dakako velika i opasna praznina, koju bi valjalo što prije zakonodavnim putem popuniti, jer u riešenju ovog pitanja praksa je vrlo nestalna tako, da donosi sasvim protivna riešenja, što ne bi nikako smjelo biti.

Dobro bi svakako bilo, da medju tim, dok se taj slučaj zakonodavno ne normira, visoka kralj. zemaljska vlada donese načelnu naredbu u tom pogledu, kao što je izdala o odsvojenju, zamieni i obterećivanju zadružnih nepokretnina naredbu od 27. prosinca 1891 br. 53.622, proglašenu u sborniku zakona i naredaba dne 5. veljače 1892 br. 17.

Ali dok sve to ne bude, slobodni ćemo biti mi naše skromno mnienje u tom predmetu reći, te ćemo pokušati tu prazninu interpretacijom i analogijom popuniti.

U posljednje doba počelo se o ovom pitanju javno diskutirati, ali je ta diskusija brzo i prestala, no dosta to, da su se tom prilikom istakla razna mnienja.

Digitized by Google

Njeki hoće, da se zadružno imanje, kad zadružni članovi izumru, upiše na posljednjeg umrlog člana zadružnog, pa da se za tim sudbeno iza istog ostavinska razprava provede, te da se njegovim zakonitim ili oporučnim očitovanim nasljednikom uruči prije zadružno, a sad njegovo imanje.

U potvrdu toga svoga mnienja pozivaju se na § 55 sl. b) zadružnog zakona od 9. svibnja 1889.

Drugi opet hoće, da se zadružno imanje u tom slučaju uruči bivšim članovom te zadruge, koji su iz zadruge udajom ili inače izstupili, a da zakonito nasljedstvo tek onda nastupa, kad neima takvih članova. To svoje mnienje baziraju na § 5 zak. od 8. svibnja 1871 o promjeni njekih administrativnih uredaba u vojnoj krajini.

Što se prvog mnienja tiče, izjaviti nam je, da se s njim nikako ne slažemo, a navest ćemo za to i razloge.

S drugim mnienjem se u načelu slažemo, samo se ne možemo nikako da sporazumjemo s načinom i putem, kako se je došlo do toga rezultata, jer zak. od 8. svibnja 1871 ne postoji više, pošto je najnovijim zadružnim zakonom (§ 61) ukinut, pa s toga se na mrtav zakon ni pozivati ne može, ali to se mnienje daje na drugi način opravdati, što ćemo tokom ove razprave i učiniti; ali prije svega da vidimo, koliko je prvo mnienje osnovano i da li se dade ustanovom § 55 sl. b) zadružnoga zakona opravdati.

Rečeni § do duše odredjuje, da se zadružno svojstvo brisati ima, kad na zadružnom selištu preostane jedna obitelj ili jedna osoba bilo to: a) diobom ili b) što su ostali zadrugari izumrli, ali to brisanje ima se odrediti samo „na zahtjev stranke", a to će reći *žive*, te se tako § 55 zadr. zak. odnosi samo na onaj slučaj, kada *posljednji živi član* traži brisanje zadružnog svojstva, a *ne* odnosi se na konkretni slučaj, kad je *sva* zadruga izumrla.

Ako § 55 zadr. zakona podjeljuje posljednjemu *živomu* članu to pravo, to je i opravdano, jer čim nema nikoga, koji bi od njega kao pravoga člana zadružnoga imao više prava ili bar isto toliko, kao i on, na zadružno imanje, a i čim je nestalo preduvjeta za patriarhalni zadružni život, onda se svakako može dopustiti posljednjem članu, da ište brisanje zadružnog svojstva, a to je zadružni zakon i učinio.

Ne ište li pak posljednji član to brisanje, te se tako svojim pravom neposluži, to onda ni njegova djeca ne imaju to naknadno učiniti, te je i za njih nestalo svako pravo takvo, a kad bi se postupalo po prvom mnienju, onda bi se došlo do protivnog, jer ma da umrli posljednji član nije na sebe prenjeo zadružno imanje, to bi ipak njegovi nasljednici na njega, a za tim putem ostavinske razprave i na sebe prenjeti mogli, što

Digitized by Google

se očito protivi gornjem načelu, koje je šta više izrečeno u jednoj drugoj prilici u naredbi kraj. unut. odiela od 9. rujna 1871 br. 1435.

Protivničko mnienje dakle posve je pogriešno i neosnovano. Ali da bi se ovo pitanje moglo još bolje razpraviti, te da bi znali mogli, šta da se čini u takvom slučaju, gdje svi zadrugari izumru, mora se proučiti duh našeg zadružnog zakona.

Da se pak to postigne, mora se naročito pred očima imati, da se novi zadružni zakon oslanja na predjašnje zakone i da su iz istih osnovna načela prešla i u ovaj najnoviji, te tako moramo zagledati u predjašnje zadr. zakone, da vidimo, kako su oni normirali ovakve slučajeve, kao što je slučaj, o kojem je ovdje govor.

§ 24 tem. zak. od g. 1850 naredjuje, da obće pravo baštinsko nastupa, ako zadruga izumre i ako neima oporuke, odnosno ako neima osoba, koje imaju pravo povratka u zadrugu.

§ 5 zadr. zak. od 8. lipnja 1871 normira, da se u slučaju razrješenja zadruge, što može biti i kad neima zadružnih m u ž k i h članova, ima pokretno i nepokretno imanje podieliti na jednake dielove medju možda još preostale u k u ć i ženske ukućane i medju one, koji žive i z v a n kuće, te su zakonito ovlašteni, da se mogu povratiti u zadrugu ili su iz kuće na koji god drugi zakoniti način izstupili bez odpravnine. Red z a k o n i t o g nasljedstva pak nastupa tek onda, ako više neživi nitko od navedenih osoba.

Po § 37 zadr. zak. od 14. travnja 1880 ima se imanje razrješene zadruge razdieliti medju članove zadružne, zatim one osobe, koje pravo povratka u zadrugu imaju, kao i one, koje imaju pravo na odpravninu.

Tako zadružni zakon u bivšoj vojnoj krajini.

Po § 22 zadr. zak. od 1870 g. (zak. čl. II.), koji je bio u bivšem provincialu u krieposti, nastupaju propisi obć. gradj. zak., ako svi članovi zadruge izumru, bez da je posljednji član o svom dobru razpoloženje učinio.

Prema § 27 sl. f) zadr. zak. od 3. ožujka 1874 prenosi se zadružno imanje, ako preostane u zadruzi jedna osoba ili obitelj, na tu osobu, odnosno predstavnika obitelji i to ureda radi, kako to naredjuje naredba kr. zem. vlade od 16. ožujka 1877 br. 19.053 ex 1876.

Iz svih tih odredaba dosadanjih zakona izlazi jasno to, da se onaj zadružni član, koji je p o s l j e d n j i u zadruzi u m r o , n e privilegira p o s l j e smrti prema drugim prije umrlim zadružnim članovom, te se nigdje takvom najkašnje umrlom članu ne dopituje poslje smrti zadružno imanje.

Jedino se vidi, da zakon od g. 1850 i 1870 predpostavljaju drugim umrlim članovom posljednjega zadružnoga člana, ali još ž i v o g , a n e mrtvog, te mu dopuštaju, da slobodno oporučno razpolaže sa zadružnom

Digitized by Google

imovinom, a tako čini i najnoviji zadružni zakon (v. § 55 sl. b) zadr. zak. od g. 1889), što je i opravdano; kako smo to već napred dokazali.

Evidentno je dakle, da se naš najnoviji zadružni zakon nadovezuje na predjašnje zadružne zakone, te je i sam posljednjeg živog zadružnog člana privilegirao, kao i zakon 1850 i 1870 godine s malom razlikom, a posve jednako kao i zadr. zakon od 1874 g., samo što se tada zadruga razriešavala ureda radi, a po novom zakonu se zadružno svojstvo brisati može jedino na zahtjev stranke.

Čim sve to stoji, onda je jasno, da ni naš današnji zadružni zakon ne će i ne može, da protežira posljednjeg već umrlog zadružnog člana, te bi već to dovoljno bilo, da se dokaže, da je prvo mnienje podpuno pogriešno i da se očito protivi duhu našega najnovijega zadružnoga zakona

Ali držimo, da će se to pitanje, komu pripada zadružna imovina, kad sva zadruga izumre, još bolje moći riešiti pomoću pravne analogije, o kojoj § 7 st. 2 obć. gradj. zak. govori, a koju ustanovu s obzirom na § 60 zadr. zak. od 9. svibnja 1889 upotriebiti možemo.

Nitko ne će poricati, da zadruga prestaje, čim joj svi članovi izumru, kao što će svako dopustiti morati, da zadruga prestaje i onda, kad se proda sve nepokretno zadružno dobro, jer i u jednom i u drugom slučaju nestalo je pravnog subjekta, nosioca imovinskih prava, pa je prema tome i zadruge nestalo.

Ova naša tvrdnja ne stoji nikako u sukobu sa § 3 zadr. zak., jer isti normira jedino odnošaj zadruge prema trećoj osobi, a ne o njenom unutarnjem odnošaju; jer da zadruga kao takva bez obzira na treće osobe ne može postojati, ako neima ni jednog člana u zadruzi, pa ma inače zadruga u zemljištniku kao vlastnica fungirala, dokazuje § 1 zadružnoga zakona, gdje se citiraju osobe, koje mogu članovi zadružni biti (dakle bez njih zadruga biti ne može), a još bolje to potvrdjuje § 1 prov. nap. k istom zakonu, koji u točki d) normira, da se zadruga iz najmanje jedne osobe sastojati može, a i nije moguće ni zamisliti zadrugu bez članova, kao ni bez imanja, jer to je jedno od drugog nerazdjelivo. To načelo izrekao je još zadr. zakon od 1870 g. u § 44 sasvim jasno, gdje je normirao, da zadruge posvema prestaju: a) kada poumru svi članovi zadružni; b) kada se prodade sve nepokretno zadružno dobro.

Izumre li dakle sva zadruga, to je i zadruga prestala, a ako je zadruge kao takve nestalo, to onda moramo tomu konsekventno tvrditi, da se u tom slučaju ne može nikakvo zadružno imanje upisivati na posljednjeg umrlog člana, jer je s njim zadruga izumrla, a i on s njom, niti se on može od nje odjeljivati i prestao je ekzistirati kao zadružni član, kao i drugi prije njega umrli članovi, a samo je još ostala zadružna imovina.

Pak tko ima pravo na tu zadružnu imovinu?

Digitized by Google

Držimo, da u prvom redu imaju pravo na tu imovinu one osobe, koje su iz te zadruge ma na koji način izstupile, jer su one kao takve ipak najbliži i najpreči bivšoj zadruzi; to i iz samog zadružnog zakona proizlazi, koji ovakovim članovom na suprot stavlja prave članove zadružne, a specijalno je to učinjeno u § 51 istog zadr. zakona, u kojem se ogleda narodno pravno uvjerenje, da su samo oni zadrugari pravi članovi zadruge, koji sborom i tvorom u zajedničkom ekonomisanju privređuju, što će reći, da zadrugari, koji izstupaju iz zadruge, ustupaju samo pravim zadružnim članovom svoja prava u pogledu zadružnog imanja, pa kad ne konkuriraju sa takovimi zadružnimi članovi, onda im se ne može odreći pravo na zadružno imanje, a i po načelih općeg gradjanskog zakona pripada im svakako, ako su kognati sa onim u zadruzi bili, pravo na to imanje.

Uz to bi često padali u nedosljednost, kad bi se držali prvog mnienja.

Uzmimo § 50 sl. d) zadr. zak. Prema toj točki gubi zadružno članstvo svaka ženska glava, koja se iz zadruge uda, te recimo, da su iz zadruge N. udane dvie ženske A. i B. i to A. prije, a B. poslje; nakon kratkog vremena izumre sva zadruga i ostane samo jedna osoba u njoj, koja je slučajno baš otac od A., te napokon umre i taj posljednji član, te bi tako prema pogrešnom mnienju A. sav zadružni imutak dobiti imala, a B. ne bi dobila ništa, ma da su obe iz zadruge udate bile i pravo članstva izgubile.

Zar se to ne zove nekonsekvencija i zar se na taj način ne bi norma § 50 ibid. izigrala i na opako okrenula?! Uz to pak bi sve od sljepog slučaja zavisilo, a to je, da bi onaj iz zadruge izišavši član nasljedio sve imanje, čiji je predstavnik slučajno posljednji umro.

No moglo bi se još nješto dogoditi, a to je, da sav zadružni imetak dobije sasvim strana osoba, a oni, koji su krvni i najbliži rodjaci izumrlim zadrugarom bili, ne bi dobili ništa.

Uzmimo, da je posljedniji umrli član bio agnat, te uzadružen u zadrugu, koja je izumrla, onda bi prema pogriešnom mišljenju putem ostavinske razprave dopalo čitavo imanje izumrle zadruge nasljednikom najposlje umrlog agnata, te bi tako sasvim tudje i zadruzi izumrloj posve strane osobe imanje zadobile, a oni članovi, koji stoje u krvnoj svezi sa zadrugom i koji su se u njoj rodili, ali iz nje, recimo, udajom izstupili, ne bi dobili ni najmanje od svega imanja. Ne bi li ovo najveći absurdum bio, koji samo može biti i zar može još tko i sad tvrditi, da u duhu zadružnog zakona leži, da se u korist tih stranaca i sami bivši zadružni članovi izumrle zadruge mimoići imadu?!!

Rezultat svega dakle je taj, da je posve protuzakonito i da se protivi zadružnomu zakonu prepisivati imanje izumrle zadruge na ostavinu

Digitized by Google

posljednjeg umrlog zadružnog člana, te zatim iza istog voditi sudbeno-ostavinsku razpravu, već se takva imovina ima prije svega uručiti bivšim zadružnim članovom, koji su iz izumrle zadruge ma kojim načinom izstupili, jer tim u prvom redu pripada imovina izumrle zadruge, a i ne može veće kontradikcije in adjecto biti, nego u izumrloj zadruzi takodjer izumrlog člana zadružnog, koji je posljednji umro, silom oživljavati i privilegirati, te mu uručivati svu zadružnu imovinu.

Uručenje imovine izumrle zadruge bivšim zadružnim članovom rečene zadruge imalo bi se dakako izvršiti jedino političkim putem, a nikako još i sudbenim, te bi se i u tom postiglo više konsekvencije, nego što ga ima u postupku, koji prvo mnienje propisuje, jer doista neda se razjasniti, kako da sudbena vlast razpravlja o zadružnom dobru, kad prema § 5 zadr. zak. ostavinskih razprava u zadruzi neima, a niti ima itko pravo ureda radi zadružno dobro brevi manu ustupiti jednoj fizičnoj osobi i na istu gruntovno prepisati dati, pa napokon niti neima nitko prava taj upis zadružnog imanja na zadružnog člana, koji je posljednji u zadruzi umro, tražiti, kad u zadrugah nasljednika neima.

Mi se kako napred navedosmo slažemo sa drugim mnienjem, samo nam se razlozi razilaze, a ovo će se naše mnienje i u praksi sve više razprostraniti.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Strankam prebivajućim u Cislitavi nije nuždno po propisu § 72 odnosno § 81 g. p. p. imenovati skrbnika, već je zakonu udovoljeno, ako im se ovostrane odluke neposredno u vlastite ruke dostave.

U ustmeno razpravljenoj parnici M. K. iz Desinića proti J. Š., obitavajućem u Sv. Leonardu u Koruškoj, radi plateža svote od 256 fr. 86 novč. spp. izrekao je kr. kotar. sud u P. oglušnu osudu od 14. listopada 1890 br. 8634 gr., ter tuženika po tužbovnom zahtjevu osudio.

Ovu osudu potvrdio je kr. banski stol rješenjem od 12. veljače 1891 broj 1858, jer je spisi dokazano, da je tužba tuženiku zajedno s na nj uzsliedivšom odlukom uručena u vlastite ruke.

Kralj. stol sedmorice vrhovnom osudom svojom od 24. ožujka 1892 broj 3916 ex 1891 zabacio je ništovnu žalbu tuženika, ter izvanredni previd istoga odputio i to iz sliedećih razloga:

Tuženi J. Š. uložio je žalbu ništovnu s toga, jer mu nije imenovan skrbnik po propisu § 72 g. p. p., koji odredjuje, da se skrbnik ima imenovati tuženiku onda, ako isti prebiva izvan cesarevine austrijske, no

Digitized by Google

pošto obseg za vrieme izdanja gradjanskog parbenog postupnika de facto postojale austrijske cesarevine sačinjava po današnjem sustavu austro-ugarsku monarkiju, t. j. obseg austrijske i ugarske države; to se baš iz ustanove rečenog § razabire, da se po § 72 g. p. p. postupati imade samo onda, ako tuženik prebiva izvan austro-ugarske monarkije.

Tuženik prebiva u Koruškoj, koja je dio austrijske države, pa se prema tomu u pogledu tuženika oko uručenja tužbe nije imalo postupati po propisu § 72, odnosno § 81 g. p. p., već po obćenitih propisih, što je i učinjeno, jer je tužba sa ročište odredjujućom odlukom dostavljena tuženiku blagovremeno u vlastite ruke, kako to posvjedočava odnosna dostavnica.

Pošto prema tomu nije žalba ništovna tuženika osnovana, valja istu zabaciti.

Izvanredni previd tuženika valja po § 334 g. p. p. odputiti, jer nepredleži nijedan uvjet § 335 g. p. p. —*a*—

a) Sve ako najmitelj poslje uporabnoga roka nepovrati stan u onom stanju, u kojem ga je i primio, nije ipak dužan naknaditi ni platiti najmodavcu onu štetu, koja je nastala običnom i redovitom porabom stana (§§ 1109 i 1111 o. g. z.);

b) presudba vještačkoga mnienja prepuštena je izreci sudčevoj.

[Rješitba c. kr. vrhovnoga sudišta u Beču od 16. ožujka 1892 broj 1914 (kojom se osuda ces. kralj. prizivnoga suda u Brnu od 23. prosinca 1891 br. 10.058 ukida i uzpostavlja osuda c. kr. grad. deleg. kot. suda u Brnu od 23. listopada 1891 br. 34.637.)]

Tužiteljica A. iznajmila u svojoj kući najmitelju B. stan uz plaćanje godišnje najamnine 396 for. — Nakon $3^3/_4$ godine izprazni najmitelj B. isti stan, a tužiteljica dade obaviti dokaz sudbenim očevidom za vjekovitu uspomenu i tako dade ustanoviti, da je stan s raznih gledišta oštećen, pa to naročito zloporabom stana izuzevši, što je ploča na štedniku uslied redovita izdera pukla.

Tim povodom podigne tužiteljica A. proti najmitelju B. tužbu zahtjevajuć, da joj ovaj plati u ime naknade sve štete 20 for. 50 novč., zatim u ime naknade troškova očevida 10 for. i troškova očevida vještačkoga za vjekovitu uspomenu iznosom 10 for. 50 novč. c. s. c.

Sud prve molbe odputi tužiteljicu sa zahtjevom te njezine tužbe.

Prizivni sud potvrdi prvosudnu osudu samo pogledom na naknadu štete za ploču na štedniku iznosom 2 for. i na troškove očevida vještačkoga za vjekovitu uspomenu iznosom 10 f. 50 nč., dočim je istu (osudu) u daljem pravcu preinačio i zahtjevu tužbe udovoljio s r a z l o g â: Tuženik nije povratio stan u istom onom stanju, u kojem ga je i preuzeo bio, a kada je šteta na stanu ili izder stana vještački izvidjen i ustanovljen, uz-

Digitized by Google

tvrdili su sudbeni vještaci, da je samo ploča na štedniku pukla uslied dugotrajne i redovite porabe, sve ine štete ili sav ini izder da je posljedicom, što je stan bio zlo i objestno upotrebljivan i rabljen.

Da se sve ove štete uklone i sav stan doćera u stanje, da mu nebude prigovora, trebat će nuždnih popravaka najmanje 18 for. 50 novč., pa taj iznos dužan je tužiteljici nadoknaditi i platiti najmitelj i tuženik, koji priznaje, da manjkavosti i štete, kako su sudbeno-vještačkim nalazom ustanovjjene, odstranio, odnosno popravio nije, a na to je po zakonu (§§ 1109 i 1111 o. g. z.) obvezan bîo; odpada dakle potreba dokaza, da se je tuženik služio sa stanom točno u okviru kućnoga reda, koji je u protuodgovoru pod 2) alegovan, a još manje; da li mu je taj kućni red bio na znanje priobćen ili ne. Buduć se troškovi očevida za vjekovitu uspomenu iznosom 10 for. 50 novč. moraju smatrati potrebnimi i nuždnimi, a da se ove vrsti parnica uspješno okončati uzmogne: moralo se dakle i u tom pravcu zahtjevu tužbe udovoljiti, dočim se ostali dio tužbovnoga zahtjeva neosnovanim pokazuje tim prije, jer se ponovljeni očevid po drugih sudbenih vještacih posve suvišnim smatrati i izjaviti mora.

Vrhovno sudište ukine drugomolbenu i uzpostavi prvomolbenu osudu s razlogâ: Dok se s jedne strane tuženik poziva na to, da je prieporni stan kroz $3^3/_4$ godine u najmu imao, pa da je tim, što je kroz toliko godina stan u najmu držao, taj stan oštećen samo redovitom porabom, a ova njemu kao najmitelju po § 1098 o. g. z. zakonito pripada: tužiteljica s druge strane tvrdi, da je stan oštećen samo zlom ili prećeranom porabom, a za ovu jamči najmitelj po § 1111 o. g. z.

U ovom konkretnom slučajn pita se i ostaje odlučnim, tko da prosudi štete na stanu, te vrst i obseg tih cjelokupnih šteta na izpražnjenu i izrabljenu stanu? Odgovorom mora se naglasiti stanovište: Jedino vještaci mogu i trebaju, da ustanove sámo stanje prostorijâ najma, dočim će sudcu preostati, da prosudi, da li se stan, kako su ga vještaci našli i ustanovili, može smatrati redovito izrabljenim; odnosno da li se može reći i uztvrditi, da je najmitelj stan prekoredno, obiestno i zlobno izrabio. — Sve ako vještaci i uztvrde, da manjkavosti i štete, koje su na stanu zatekli i ustanovili, potiču od zloporabe stana: to ipak ovo njihovo mnienje nemože ni nemora za sudca biti mjerodavnim; jer ako se uvaži objekt najma, zatim vrst i stepen izdera (štete), onda da je najam — kako spisi predstavljaju — trajao $3^3/_4$ godine, napokon da je godišnja najamnina 396 for. iznosila; obratno da je izder ili izrabljenje stana od vještaka pronadjeno i ustanovljeno samo iznosom 18 for. 50 novč.: tada se nemože posumnjati i mora uztvrditi, da je prieporni stan oštećen, odnosno izrabljen samo na toliko, na koliko je primjereno i redovito upotrebljivan bio, — a za ovu porabu je najmodavac primio dovoljnu odštetu u najamni, koju je za $3^3/_4$ godine pobirao.

Digitized by Google

Prema svemu tomu predstavlja se previdna žalba tuženika opravdanom, te je valjalo prvosudnu osudu u svem obsegu potvrditi, dotično tužiteljicu po svem zahtjevu njezine tužbe odputiti. Pr. *L. Matasović.*

K tumačenju §§ 823, 824, 922 i 931 o. g. z., te §§ 18 i 26 g. p. p.

M. M. iz C. podigla je kod kr. kot. suda u B. parnicu proti A. J. i mld. A. J. i E. J. po tutorstvu A. J. i J. M. radi priznanja prava vlastnosti iz nasljedstva i ustupa u posjed pol diela nekretnina u z. z. br. 134 pod kbr. 36 obć. C., te na priznanje ništetnosti uručbenice od 21. rujna 1880 br. 5731 gr. i uknjižbâ prava vlastnosti stečenih temeljem iste uručbenice i ugovora od 13. ožujka 1885 i od 20. studenoga 1885 uz privolu na prepis, te pol nekretnina na ime pok. M. M. i sa imena ovoga na ime njeno, tužiteljičino spp.; nakon na tužbu de pr. 11. ožujka 1888 br. 2565 gr. obavljene razprave, — sudio jest kr. kotar. sud u B. osudom od 23. prosinca 1888 br. 11.986 gr. po zahtjevu tužbe, osudiv tuženike na naknadu parbenog troška.

R a z l o z i: Tužiteljica tvrdi, a tuženici priznaju, da je pol nekretnina u z. z. br. 134 obć. Ciglena pod kbr. 36 temeljem uručbenice A—I. na Stanu udovu M. kao nasljednicu pokoj. Mate M. iz oporuke H—I., zatim temeljem ugovora F—I. na ime Mate M. i temeljem ugovora G—I. na ime tuženika kao vlastnika prepisana.

Za tu uručbenicu A—I. tvrdi tužiteljica, da je glede rečene polovice nekretnosti ništetna, jer da ne odgovara posljednjoj volji ostavitelja Mate M., sadržanoj u oporuci H—I., a po tom, da su uknjižbe stečene na temelju te uručbenice A—I. i ugovora F. i G—I. ništetne i usuprot tvrde, da je njoj (tužiteljici) po rečenoj oporuci H—I. pravo vlastnosti na rečenu polovicu nekretnina, a Stani udovi M. samo pravo služnosti uzdržavanja do njene smrti ili nove udaje pripalo, traži, da joj se to pravo vlastnosti iz nasljedstva na tu polovicu nekretnina prizna i ista polovica nekretnina njoj u posjed preda s pravom gruntovnog prepisa na njeno kao vlastnice ime s teretom prava služnosti uzdržavanja u korist Stane udove M. do njene smrti ili iznovične udaje.

Tuženici to sve poriču, sadržaju oporuke ne prigovaraju samo tvrde, da ju tužiteljica zlo tumači, pa sve kad bi i istina bila, što tužiteljica o sadržaju oporuke veli, tvrde, da su oni poštenim načinom stekli vlastnost i posjed utužene polovice nekretnina, te da po §§ 367, 1088. 804 i 373 o. g. z. ne može od njih tužiteljica ništa tražiti, već se ima držati Stane udove M. Nu ako se uvaži, da iz sadržaja oporuke H—I. proizlazi, da je oporučitelj Mato M. u smislu točke 2 iste oporuke polovicu svoga imetka, dakle i drugu polovicu od gornjih nekretnina, ostavio Stani udovi M. u vlastnost samo u slučaju, ako se tužiteljica Mara M. rodj. M., kći mu, iz kuće uda, zatim po točki prvoj oporuke da je zajamčio ženi si Stani samo

Digitized by Google

pravo služnosti uzdržavanja u slučaju ako se tužiteljica, kći mu, u kuću priženi, a dotle da Stana sa imetkom upravlja; nadalje, da je za slučaj, ako se Stana uda, u toč. 3 odredio, da Stana to pravo služnosti gubi i napokon, da je u točki 4 odredio za nasljednike svega svoga imetka: Stanu samo za slučaj, ako Mara neudata prije nje umre, a kćer si Maru za slučaj, ako Stana prije neudate Mare umre, te Marinog muža i djecu im za slučaj, ako Mara udata umre prije Stane, zatim, ako se uvaži, da iz priznanja tuženikâ proizlazi: da je tužiteljica Mara muža si Martina M. od dana vjenčanja primila u kuću br. 36, dakle se u tu kuću priženila, odnosno udala, — to je jasno, da tužiteljici Mari M. po točki 4 oporuke H—I. pripada pravo vlastnosti iz nasljedstva na ciele ostaviteljeve nekretnine, dakle i na utuženu drugu polovicu tih nekretnina sa teretom navedenog prava služnosti i da je ta polovica pogrješno Stani udovi M. uručena, a po tom, da je uručbenica A—I. ništetna, jer ne odgovara gornjoj oporuci H—I.

Temeljem pako ovako ništetne uručbenice stečena uknjižba prava vlastnosti, a tako i uknjižbe stečene temeljem ugovora F. i G—I. imadu se smatrati uištetnimi po načelu: „nihil perfectum fieri potest, quod ab initio inperfectum fuerit". Zato i s razloga, što tuženici i njihovi prednici samim upisom u gruntovnici po § 1469 o. g. z. nisu stekli podpunu vlastnost na utuženu polovicu nekretnina, već samo pravni naslov za stečenje vlastnosti; s razloga, što tuženici priznaju, da tu polovicu nekretnina u svojoj vlasti drže, a nisu ničim dokazali istiniti i pravovaljani način stečenja toga posjeda predajom, jer predleži dokazano priznanjem tuženika, da prednici njihovi Stana udova M. i Mato M. tu polovicu nekretnina ni sami u vrieme ugovora F. i G—I. posjedovali nisu, pa im ju ni predati ne mogahu, a tim, što su tuženici držeći u vrieme rečenih ugovora F. i G—I., jedan dio rečenih nekretnina u porabi s naslova najma temeljem sa tužiteljicom i suprugom joj sklopljena ugovora, ne mogu se tuženici smatrati kao posjednici toga diela nekretnina, već samo kao držaoci u ime tužiteljice, bivše faktične posjednice po § 309 o. g. z.; niti su oni po § 320 o. g. z. mogli samovlastno i bez privole tužiteljice, — imajuć po rečenih izpravah A., F. i G—I. donekle tek pravo na posjed, a ne posjed isti, — zauzeti posjed tih nekretnina, — imadu se tuženici smatrati nepoštenimi posjednici, te je gornja tužba naproti njima po §§ 823 i 824 o. g. z. osnovana i gornja osuda po zakonu opravdana.

Ostali dio osude osniva se na § 573 o. g. z.

Proti toj osudi podnesoše tuženici priziv sa ništovnicom, koj uvaži kr. banski stol, te rješitbom od 23. travnja 1891 br. 6907 ukine napadnutu osudu sa cielim postupkom do uključivo prve na tužbu izdane odluke i odredi: da se postupa prema razlogom.

Digitized by Google

Razlozi: Tužba, koju je prvi sud u zapisnik uzeo, ukazuje se u svom obliku za čudo netemeljitom, jer se iz odnosnog zapisnika ne razabire, da je takova baš po volji stranke sastavljena, a da je ona uzprkos poduke po § 35 g. p. p. zahtjevala povedenje postupka, ne može se predmet sad jošte osobito radi prieteće dosjelosti (§ 1467 o. g. z.) osudom ma i privremeno riešiti, već valja cieli postupak do prve na tu tužbu izdane odluke ukinuti i prvomu sudu naložiti, da tužiteljicu samu pozove, istoj dade potrebit nauk prema § 34 g. p. p. i prama uspjehu tužbu izpravi i dalje postupa prama sljedećem:

Očito je prama cielom stanju stvari, da za sad ne predleži tužba iz naslova § 823 o. g. z.; jer tužiteljica ne ište priznanje nasljednog prava kao takovog, već samo ište dio ostavinske nepokretnosti, koj je dio dopitan Stani M. uručbenicom A—I., koja ali da nije valjana prama oporuci H—I.

Tuj se indi radi o tumačenju smisla oporuke (koj se smisao baš ne čini nedvojbenim, ali koj je odlučan; jer ako tužiteljica u toj točki ne uspije, neima više mjesta pitanju o dobroj ili zloj vjeri tužene) — i o nevaljanosti uručbenice, pa jer su tuženi treće osobe, koje u ostavinsku razpravu uticale nisu, niti svoj naslov deriviraju iz nasljednog prava, — ne može se directe proti njim tužba upraviti, već se takova upraviti mora u prvom redu proti Stani M., koju tuženi ni na izbjedu pozvati ne mogu, jer od nje ne deriviraju svoje pravo, već to rade prama Mati M.

Stvar je tužiteljice, hoće li i Matu M. u parnicu povući, ili će prepustiti tuženim, da oni njega na izbjedu pozovu, na što imaju pravo po §§ 922 i 931 o. g. z., te § 26 g. p. p.; — probitačnijim bi bilo prvo; jer Mato M. svoje pravo osniva na pravnom poslu, skopljenom medju njim i Stanom M., koji se posao takodjer kao nevaljan napada.

Zahtjev takodjer mora uperen biti na priznanje prava vlastnosti iz naslova oporuke (§ 424 o. g. z.), te prema tomu na priznanje nevaljanosti onog diela uručbenice, kojim je dopitan Stani M. dio vindicirane nepokretnosti i priznanje nevaljanosti uknjižbe prava vlastnosti na korist Stane M., obavljene osnovom te uručbenice i. t. d. . . .

Prvi sud nije sudjen na naknadu štete; jer ne dotiče uvjet § 342 g. p. p., a trošak prizivni imaju po § 573 g. p. p. sami prizivatelji nositi; jer mu protustranka neposredno kriva nije.

Proti toj rješitbi podnesu tuženi previdni utok, navodeć u glavnom, da nije po zakonu dopušteno takovo nadopunjenje tužbe ili izpravak iste; jer da to već nebi bio izpravak tužbe, već nova tužba, gdje bi došle sasma druge osobe kao tuženici i što više, gdje bi bio posve preinačen pravni naslov tužbe (§ 18 g. p. p.), pak da se tužiteljica na takav način ne može štititi od prieteće zastare po § 1467 o. g. z.

Digitized by Google

Kralj. stol sedmorice uvaži previdni utok sa ništovnicom tuženih, te rješitbom svojom od 18. ožujka 1892 br. 2611 ukine napadnutu banskostolnu rješitbu, te naloži kr. banskomu stolu: da stvar iz nova u pretres uzme, te mimo neosnovanog ukidnog razloga izreče osudu.

Usljed toga izrekao je kralj. banski stol novu osudu dne 7. travnja 1892 pod br. 7926, te je tužiteljicu odputio sa zahtjevom tužbe i osudio ju na naknadu parbenog troška sa 7 for. i troška prizivnog sa 6 f. 30 nč.

Razlozi: Podlogu parnice ove sačinjava onaj dio tužbenog zahtjeva, kojim se ište priznanje ništetnosti uručbenice od 21. rujna 1880 broj 5731 gr., te ništetnost na osnovu te uručbenice uzsljedivšeg upisa prava vlastnosti polovice od nekretnina z. z. br. 134 obć. Ciglena u korist Stane M. — a tuženikâ se te okolnosti neposredno ne tiču, nego samo posredno i istom tad, kad bi tužiteljica sa ovim dielom tužbovnog zahtjeva proti samoj Stani M. uspjela; jer tuženi, koji svoje pravo ne deriviraju od Stane M., nisu ni vlastni, da ovu na izbjedu pozovu. Isto tako ne tiče se tuženih dalnji dio zahtjeva, da se ništetnim proglasi upis prava vlastnosti od Stane M. na Matu M., jer oni udioničtvovali nisu pri ugovoru od 13. ožujka 1885, a povrh toga nije tužen ni interesent Mato M.

Prema tomu imaju tuženici za se § 1500 o. g. z.; jer se proti njim tužba ukazuje lih vindicatornom, a tužiteljica naslova, niti načina stečenja za se dokazala nije shodno §§ 369 i 380 te § 823 al. 2 i § 824 o. g. z., koji potonji baš predpostavljaju, da je tužiteljica medjutim uspjela sa tužbom (al. 1 § 823 o. g. z.), a dok toga neima, — nije na ovu tužbu legitimirana i ne može ni zlu vjeru tuženim prigovarati. — S tih razloga valjalo je i t. d. Priobćio dr. *Kucelić.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Aktivni častnici c. i kr. vojske imaju pasivnu mjenbenu sposobnost.

M. S. iz G. izhodi temeljem mjenice platežni nalog proti N. N., ces. i kr. satniku.

Tuženi podnese prigovor, da mu kao aktivnomu c. i kralj. satniku manjka pasivna mjenbena sposobnost.

Kr. sudbeni stol u Osieku odputi prigovor i potvrdi platežni nalog s razloga, što ces. naredba od 3. srpnja 1852 br. 138 drž. zak. l nestoji kod nas više u krieposti, jer je ona nadopunjak član. 1 mj. zak. od 25. siečnja 1850, a pošto je taj zakon kod nas prestao valjati, čim je u kriepast stupio zak. član. XXVII. g. 1876, to je istodobno prestala i valjanost gore navedene naredbe.

Kr. banski stol rješitbom od 9. srpnja 1891 br. 14.951 potvrdi napadnutu osudu s razloga, što nestoji, da tuženi neima mjenbene sposobnosti gledom na ces. nar. od 3. srpnja 1852 br. 138 d. z. l.

Digitized by Google

Kralj. stol sedmorice vrhovnom rješitbom od 3. prosinca 1891 broj 3574 odputi izvanredni previd s obzirom na ces. nar. od 7. srpnja 1852 d. z. l. br. 138, pošto § 1 mjenb. zak. valjajućeg u kraljevinah Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji izrekom ustanovljuje, da pasivnu mjenbenu sposobnost ima svatko, tko se pravovaljano može sbvezati pogodbom, pa pošto taj zakon (zak. čl. XXVII. zaj. hrv.-ugar. sabora od g. 1876) u tom pogledu nečini nikakove iznimke na korist častnika i momčadi boreće se vojske, po čemu se gore navedena car. naredba, izdana na nadopunjak k članku 1 austr. mjenben. reda od 25. siečnja 1850 d. z. l. br. 51 za obseg kraljevinah Ugarske, Hrvatske i Slavonije mora smatrati ukinutom (§ 9 o. g. z.). Dr. *Winter.*

Nenastaje mjenbena obveza iz podpisa na magjarskoj mjeničnoj bjelici, na kojoj se nalazi tiskana u magjarskom jeziku rieč mjenica, a bitne potrebštine izpunjene su njemačkim jezikom. — § 3 broj 1 mjenbenog zakona.

M. S. izhodi proti N. N. mjenbeni platežni nalog. — Tuženi podnese prigovore, jer manjka mjenici potrebština § 3 br. 1 mjenb. zakona.

Kralj. sudbeni stol u O. osudom od 4. srpnja 1891 br. 3930 stavi platežni nalog izvan krieposti iz razloga, što utuženoj mjenici manjka potrebština § 3 broj 1 mj. zak. Utužena mjenica — vele razlozi — pisana je u njemačkom jeziku na magjarskoj bjelici. — Pošto je sve što je bitno pisano u njemačkom jeziku, naime naznaka novčane svote, koja se platiti imade, platežni rok, naznaka mjesta, dana, mjeseca i godine izdatka mjesto gdje se platiti imade, imena izdatnika, remitenta i tezovnika, to se mora mjenica A—I. smatrati kao mjenica izdana u njemačkom jeziku, a kad to, onda mora u kontekstu mjenice biti izraz „Wechsel“ u njemačkom jeziku, a pošto toga u utuženoj mjenici neima, to joj manjka bitna potrebština i s toga iz takove manjkave mjenice nenastaje po § 6 mj. zak. mjenbena obveza.

Kralj. banski stol rješitbom od 29. siečnja 1892 br. 17.455 potvrdi prvosudnu osudu.

Razlozi: „Za riešenje nazočnoga prepora ponajprije je odlučno pitanje, da li je izprava A—I. valjana mjenica. Kao što je u razlozih prvomolbene osude pobliže razloženo, pisana je izprava A—I. u bitnih svojih potrebština u jeziku njemačkom, nu neima u toj izpravi naznake u njemačkom jeziku, koja bi odgovarala naznaki „mjenica“, ter s toga toj izpravi manjka bitna potrebština § 3 t. 1 mj. zak. — Nazor prizivateljice, da nije nigdje propisano, da naznaka kao „mjenica“ mora biti izražena u onom nemagjarskom jeziku, kojim je dotična mjenica pisana, nije u očigled jasne ustanove § 3 t. 1 mj. zak. osnovan, jer je u rečenoj zakonskoj ustanovi izrično odredjeno, da naznaka „mjenica“, ako je mjenica izdana

Digitized by Google

u jeziku nemagjarskom, ima biti izražena izrazom jezika nemagjarskoga, kojoj naznaki mjenica odgovara, dosljedno, da taj izraz mjenica ima biti izražen u onom istom jeziku, u kojem je napisana ciela mjenica, a jer to u nazočnom slučaju nepredleži, to izprava A—I. nije valjana mjenica".

Kr. stol sedmorice vrhovnom rješitbom od 29. travnja 1892 odputi izvanredni previd tužiteljice po § 334 g. p. p. kao nedopustiv.

Dr. *Winter.*

Ako se mjenbenoj tužbi izdanjem platežnoga naloga ne može u cielosti udovoljiti, imade se odrediti ročište u smislu § 9 naredbe ministarstva pravosudja od 29. siečnja 1850.

Na zavratnu mjenbenu tužbu Ivana O. proti ostavini Alex. B. i Kati B., u kojoj je tužitelj tražio naplatu po njem štedionici u V. kao prvoj tužiteljici izplaćene mjenbene svote od 30 for. sa 6% kamati, troškom prosvjeda, parbenim troškom i troškom povedene ovrhe, sve to u ukupnom iznosu od 51 for. 89 novč., izdao je kr. kot. sud kao trgov. mjenb. sud u V. platežni nalog od 13. veljače 1892 broj 1245 gr., kojim je naložio ostavini Alex. B. i Kati B. kao prihvatnikom mjenice, što ju je tužitelj Ivan O. na odredbu Martina B. izdao, da izplate tužitelju dužnu mjenbenu svotu od 30 f., koju je on morao svojemu sljedniku štedionici u V. platiti zajedno sa 6% kamati do plateža, $^1/_3$% providbe, zatim trošak prosvjeda i platežnog naloga sa 12 for. 20 novč. i trošak zavratne tužbe, obredjen na 11 for. 80 novč., za 3 dana pod prietnjom mjenbene ovrhe. Usuprot odbio je tužitelja sa zahtjevom na izdanje platežnog naloga u pogledu ovršnih troškova, jer ti troškovi ne imaju temelja u mjenbenom pravu, već potiču iz procesualnog prava, pa se prema tomu glede istih ne ima uporaviti materijalno mjenbeno pravo, već gradjansko pravo.

Sud nije na tužbu Ivana O. u smislu § 9 naredbe ministarstva pravosudja od 29. siečnja 1850 odredio ročište, jer je tužitelja djelomice odputio sa tužbenim zahtjevom zato, što je držao, da glede utuženih ovršnih troškova nije mjerodavno mjenbeno pravo, a ne s toga, što bi tužba imala takovih nedostataka, da se nije mogao izdati platežni nalog.

Na utok tužiteljev (kojega isti sám nazivlje prizivom, dokazujuć, da je proti izdanom platežnom nalogu umjestan priziv) kralj. banski stol rješenjem od 23. ožujka 1892 broj 6005 vidiv, da proti platežnom nalogu, izdanom na mjenbenu tužbu po postupku u mjenbenih stvarih, proglašenom naredbom ministra pravosudja od 25. siečnja 1850 (br. 52 d. z. l.) neima mjesta prizivu, obnašao je priziv tužiteljev kao neumjestan zabaciti.

Proti ovoj rješitbi podnio je Ivan O. utok na visoki kr. stol sedmorice, koji je riešitbom od 25. svibnja 1892 br. 1831 ukinuo i napadnutu rješitbu kr. banskog stola i platežni nalog kr. kot. suda u V. od 13. ve-

Digitized by Google

ljuče 1892 br. 1245 gr. po § 339 toč. 3 g. p. p., te prvomolbenomu sudu naložio, da u riešenju zavratne mjenbene tužbe Ivana O. de pr. 6. veljače 1892 br. 1245 gr. ročište odredi, te zatim dalje po zakonu postupa, i to s razloga, što spomenutim platežnim nalogom nije u cielosti udovoljeno tužiteljevom zahtjevu, te je s toga kr. kotar. sud u tom slučaju imao po jasnom slovu § 9 naredbe ministarstva pravosudja od 29. siečnja 1850 (br. 52 d. z. l.) za ustmeno razpravljanje tužbe odrediti ročište, pri kojem se tužba ima razpravljati po mjenbenom pravu. Dr. *St.*

C. Kazneno.

Proti osudjeniku radi prekršaja § 460 k. z. ne smije se, ako neima okolnosti otegoćujućih, podjedno izreći, ako je inozemac i kazan odpravljenja iz kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Rješitba kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 18. lipnja 1892 br. 2087.)

Kr. kot. sud u Z. proglasio je osudom od 5. ožujka 1892 br. 1106 k. z. J. M., M. B, M. G. i S. N. krivimi prekršaja proti sigurnosti vlastničtva, označenoga u § 460 k. z., ter ih je osudio svakoga na kazan zatvora od 8 dana i na izgon iz grada Z.

Usljed žalbe ništovne, podnešene po kr. državnom nadodvjetničtvu na obranu zakona, sudio je kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice iza obavljene u punom vieću javne razprave:

Kaznenom osudom kr. kot. suda u Z. od 5. ožujka 1892 br. 1106 k. z. izrečenom proti J. M., M. B., M. G. i S. N. radi prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva, označenoga u § 460 k. z., kojom je uz kazan zatvora izrečeno i odpravljenje iz grada Z., povriedjen je zakon u § 250 k. z., pa se s toga osuda ta ukida u onom dielu, kojim se izriče odpravljenje iz grada Z.

Razlozi: Odpravljenje iz kojega mjesta (iz koje krunovine ili iz svih krunovina) nije pooštrenje, koje se po § 253 k. z. s kaznom zatvora spojiti može, nego je po § 240 sl. f), g), h) k. z. posebna vrst kazni.

Vrsti kazni u § 240 k. z. izbrojene, mogu se istina po § 250 k. z. pooštriti tim, da se sjedini više pojedinih kazni, nu takovu pooštrenju ima mjesta samo u onih slučajevih i onako, gdje i kako je to odredjeno u kaznenom zakonu.

Po § 460 k. z. (obzirom na zakon od 29. prosinca 1886 br. 2 sbornika od g. 1887) ima se za prekršaj kradje zatvor po vlastitosti okolnosti i pooštriti, nu nije zakonom odredjeno, da se kao pooštrenje ili kao samostalna kazan može izreći i odpravljenje po §§ 240 i 249 k. z. kao što je to učinjeno u drugih slučajevih, n. pr. §§ 294, 300 i 305 k. z. i t. d.

Digitized by Google

Po § 265 k. z. mogu se doduše radi okolnosti otegoćujućih uporabiti ustanove § 250 k. z., nu u konkretnom slučaju nije kr. kot. sud nikakove otegoćujuće okolnosti ustanovljenom uzeo.

Očito je dakle, da je kr. kotar. sud u Z., izrekav proti okrivljeniku J. M., M. B., M. G. i S. N. radi prekršaja kraduje § 460 k. z. uz kazan zatvora i odpravljenje iz grada Z., povriedio zakon u § 250 k. z., česa radi valja po § 286 II. k. p. udovoljiti žalbi ništovnoj kralj. državnoga nadodvjetničtva.

KNJIŽEVNE OBZNANE.

Političko i sudbeno razdieljenje kraljevina Hrvatske i Slavonije i repertorij mjesta po posljedcih popisa godine 1890. Izdala kr. hrvat.-slav.-dalm. zemaljska vlada, a sastavio kr. statistički ured u Zagrebu. Djelo to priposlao nam je statistički ured kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, za koje smo mu puno zahvalni. U cielom djelu je pet razdiela osim predgovora i dodatka. I. razdiel obsiže glavni pregled područja županija, upravnih kotara i občina, sudbenih stolova, sudbenih kotara, financijalnih ravnateljstva, poreznih ureda i izbornih kotara. U II. je razdielu sudbeno razdieljenje kraljevina Hrvatske i Slavonije. III. razdiel sadržaje podpuni refertorij mjesta po županijah, kotarih, upravnih i poreznih občina. U IV. razdielu pobilježene su sve promiene u političkoj razdiobi kraljevina Hrvatske i Slavonije od 1. travnja 1889 do 31. svibnja 1892. Napokon su u V. razdielu abecedna kazala i to županija, upravnih i sudbenh kotara, gradova i upravnih občina, te kazalo prebivališta s naznakom posljednjih pošta. U dedatku navedeno je cielo prisutno (faktično) i cielo pravno žiteljstvo g. 1890 po županijah, upravnih kotarih i gradovih. U I. razdiel uvrštena je i površina, broj prebivališta, broj kuća i prisutno gradjansko žiteljstvo i to po občinah, kotarih i županijah, a u III. razdielu, t. j. u refertoriju mjesta uvršteno je žiteljstvo i po pojedinih mjestih razdieleno po spolu i vjeroizpovjesti.

Ovu knjigu toplo preporučamo svakomu pravniku, jer može uvjeren biti, da je točno i temeljito sastavljena na temelju službenih podataka. Knjiga obsiže u velikoj četvrtini 192 strane, izašla je nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade i dobiva se uz cienu od 1 for. 50 novč. kod ravnateljstva pomoćnih ureda kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove.

— *Правник, лист за правне и државне науке*, svezka 5 i 6, maj i jun 1892 sadržaju: Zastarelost izrečene kazne u sukobu sa obustavom izvršenja kazne, od M. P. Jova. — Prirodni podmet medjunarodnoga prava (načelo narodnosti). Pristupno predavanje iz medjunarodnoga prava (svršetak), od dra. Mil. R. Vesnića. — Opštinska samouprava i naš op-

Digitized by Google

štinski zakon (nastavak), od J. Miličevića. — O gradjanskoj odgovornosti sudija, od Jevrema U. — Gradja za pravnu istoriju. I. Iz arhive apelacionog suda (nastavak), od D. Dimitrijevića. — O povredi tela, od M S. Zotovića. — Porodične zajednice u južnih Slovena. Jedna glava iz dela: La proprieté et ses formes primitives par E. de Laveleye, 4. izd. g, 1891 (svršetak), preveo Jov. M. Jovanović. — Iz sudnice. — Pobude u rešenjima državnog saveta. — Iz pravničkoga odbora. — Književni pregled. — Glasnik. — Ponoć (iz Tasinih beležaka) V. Zločin.

— *Природни подмет међународнога права.* (Načelo narodnosti.) Pristupno predavanje iz medjunarodnoga prava, držano dne 15. veljače t. g. u dvorani velike škole, po dru. Mil. R Vesniću, honoriranom profesoru velike škole i vlastniku i uredniku „Pravnika". Preštampano iz „Pravnika". Biograd 1892.

Mi ćemo u jednom od sljedećih brojeva donjeti strukovnu ocjenu o ovoj razpravi od sveuč. profesora dra. Josipa Plivarića.

— *Zaštita posjeda s osobitim obzirom na zakon od 8. svibnja 1890 o postupku u slučajevih smetana posjeda. I.* Napisao Ivo Mallin, doktor prava itd. Svezak I. U Zagrebu 1892.

O tom djelu piše biogradski „Pravnik":

Jedno od najtežih pitanja u gradjanskom pravu bez sumnje je pitanje o državini ili posjedu, kako je nazivaju u Hrvatskoj prema njenom nazivu u rimskome pravu, od latinske rieči: possessio. Teškoća ovoga pitanja dolazi kako s teorijske strane, jer teorija o njemu još nije kazala svoju posljednju rieč, bar što se tiče pravne prirode državine i osnova njene zaštite, tako i s praktične strane, pošto se nijedno zakonodavstvo, staro kao ni novo, ne može pohvaliti, da ga je na zadovoljstvo riešilo.

Knjiga, kojoj je naslov gore ispisan, bavi še ovim delikatnim pitanjem današnje civilistike. Njenome piscu, kao što se vidi, glavni je zadatak objašnjenje najnovijega zakona u Hrvatskoj o smetanju državine; ali to mu ipak nije smetalo, da pitanje u nekoliko teorijski i historijski obradi radi cilja, koji je sebi u zadatak stavio. Ovakav način postupanja podpuno se opravdava; jer se ne može ni pomisliti, da se ma koje pitanje može kako valja razumieti, dok se ne izloži doktrina, koja o njemu vlada i tok historijskog razvitka, kroz koji je prošlo u tečaju vremena, a to vrieme ovdje nije malo; ono broji dvie hiljade godina od vremena starih Rimljana. Samo mi držimo, da je pisac dao suviše malo mjesta, svega četiri strane, doktrini i teoriji državine, a sav ostali obći dio do strane 97 posvećen je historijskoj obradi pitanja. U posljednjem pak djelu ove sveske iznesen je sam tekst novoga zakona o smetanju državine; mišljenja pojed nih stručnjaka i sudova o zakonskom predlogu i na posljedku pretres zakona u samome saboru, sve to u cjelini. Druga pak

Digitized by Google

sveska ovoga spisa, kao što pisac javlja, biti će posvećena objašnjenju samoga zakona.

Da zagledamo sada bliže, poslje ovoga obćeg pogleda, u samu sadržinu spisa. Navodeći, da se za pojam državine, kao što je to već poznato svakome pravniku, zahtjevaju dva glavna momenta: 1. faktična vlast nad stvarju (corpus) i 2. volja držati stvar za sebe (animus rem sibi habendi, animus domini), pisac se pridružuje teoriji R. Jeringa, po kome se državina nalazi svagda ondje, gdje je realno vršenje vlasti nad stvarju, u koliko u pojedinom slučaju zakon takovu vršenju ne uskraćuje priznanja. Samo u ovom posljednjem slučaju ne nastaje državina, nego prosto držanje (detentio).

Po toj Jeringovoj teoriji, svako realno vršenje vlasti nad stvarju, svako faktično izvršivanje pravnog sadržaja sve dotle je državina, dok se s protivne strane ne dokaže, da u konkretnom slučaju, po propisima zakona, ne može biti državine, već samo prostog držanja. Svoju teoriju i onu, koja danas vlada, Jering je predstavio u obliku matematičke formule. Po teoriji, koja vlada, državina je = a (nimus) + c (orpus) + sibi habendi; držanje (detentio) = animus + corpus. A po Jeringovoj teoriji državina je a+c; držanje (detentio) a+c—n (ustanova zakona, usljed koje ne može nastati državina).

Pisac misli, da se samo Jeringovom teorijom može protumačiti, zašto držalac, koji radi smetanja ili lišenja državine tuži, neima ništa drugo da dokazuje, nego a+c, t. j. realno vršenje vlasti nad stvarju, dok protivna strana mora dokazati, da u konkretnom slučaju, i pored a+c, i pored realnog vršenja vlasti, ipak neima državine, nego samo prostog držanja (detentio).

Pa kako sa realnim vršenjem vlasti pravnoga sadržaja nastaju i njeke pravne posljedice, koje se u prvom redu sastoje u zaštiti, to i državina, po mišljenju pisca, stupa iz sfere fakta u sferu prava, te iz prostog faktičnog odnošaja nastaje odnošaj pravni, iz prostoga fakta pravo. Državina je dakle, veli pisac, uticajem prava postala sama pravom, ma bilo i pravom slabije vrsti (relativno pravo), pošto i današnje pravo poznaje prava slabijih i prava jačih. Državina pako kao pravo razlikuje se od ostalih prava poglavito time, što je na polju ostalih prava volja, koja ima da proizvede kakvu pravnu posljedicu, vezana za predpostavku, koju pravo točno propisuje, dok na polju državine, volja kao takva stvara pravni odnošaj.

O pravnoj prirodi državine ima u našoj literaturi i mišljenje protivno onome, koje pisac zastupa. Gosp. G. Geršić držeći se drugih pisaca, tvrdi, da „državina nije pravo, nego fakt, faktična vlast njekoga lica nad nekom stvari; a kad državina, veli, u obće nije pravo, onda ona, razumje se, ne može biti ni stvarno pravo, i s toga je kako austrijski, tako i naš gradjanski zakonik sa svim pogriešno uvršćuju medju stvarna prava. No

Digitized by Google

to što državina nije pravo ni malo ne smeta, da se državina označi kao pravni odnošaj u toliko, u koliko je pravom regulirana i pravnim sredstvima zaštićena".

Za pisce, po kojima je državina pravo, neima pravnoga spora, zašto se državina zakonima zaštićuje. Kad se podje s gledišta, da je državina pravo, odmah je jasan odgovor i o osnovi njene pravne zaštite. Državina se s ovoga gledišta, zaštićuje za to, što se prava zaštićivaju, i što se, radi družtvenoga reda, moraju zaštićivati. Ali ni mi se ne možemo složiti s piscem, pa ma kako mu jak autoritet služio za oslonac (a takav je autoritet bez sumnje R. Jering), da je državina pravo. Navodima, da je državina pravo slabije vrsti, ništa se ne dokazuje; ona, po samoj svojoj sadržini, ostaje prost fakt, iz kojega ističu pravni odnošaji. Po tome, kada uzmemo državinu kao faktično stanje, koje se pravom zaštićuje, onda osnove toj zaštiti ne možemo tražiti ondje, gdje ih nalaze pisci, po kojima se državina pojavljuje kao pravo. No kao što postoje razna mišljenja o prirodi državine, tako isto ima raznih mišljenja i o osnovi njene pravne zaštite, baš i u tom slučaju, kad se državina uzme kao prosto faktično stanje. Ta razna mišljenja u kratko je kritički izložio gosp. Geršić u svojoj raspravi, nalazeći zajedno s piscima, kojih se drži, da je osnova toj zaštiti u nuždnosti i celishodnosti; ali na žalost i gosp. Geršić, pošto je prokritikovao pisce, koji drugčije misle o državinskoj zaštiti, dosta je u kratko obrazložio svoje gledište, ma da je u tome baš težište jednoga od onih pitanja, koje je on raspravljao. Tome će jamačno biti uzrok, što je razprava na brzu ruku pisana

Iz ovoga, što je napred izloženo, vidi se, kako se pitanje o državini još koleba u teoriji, kako o njemu još nije kazana posljednja rieč u nauci, kao što smo u početku nagovjestili. Medjutim za praktičnu važnost pitanja od osobitog je interesa historija državine, koju je hrvatski pisac izložio po pozitivnim zakonima staroga i novijega vremena. U okvir njegovoga razlaganja ušlo je rimsko pravo sa daljom njegovom sudbinom na zapadu, a od kasnijih zakona pisac se osvrće na novi njemački postupak, prusko saksonsko, francusko, taljansko, srpsko, crnogorsko, rusko i hrvatsko-ugarsko pravo, kao i na zakone, koji važe u Hrvatskoj i Slavoniji. Mi ne možemo pratiti pisca na ovom poučnom putu historijskoga izlaganja, iz toga prostoga razloga, što nam to ne dopušta prostor lista. Iz toga historijskoga nacrta vidimo (bar to ovdje da spomenemo), da je u Českoj rimsko pravo uhvatilo čvrsta korjena prije, nego u zemljama njemačkim, što se ima pripisati nješto nastojanju českih kraljeva, a nješto uticaju najstarijega sveučilišta centralne Europe, sveučilišta praškoga, koje je osnovano 1348 godine. Ovo je krupan historijski fakt u sudbini rimskoga prava na zapadu i u zemljama slovenskim.

Digitized by Google

Za praktičnoga pravnika tukodjer je od osobitog interesa i diskusija u saboru o novom zakonu o smetanju državine, koja je diskusija u spisu u cjelini izvedena. Iz pretresa u saboru, motivacije, koja prati zakonski predlog, kao i iz samoga zakona mi vidimo, da je tomu zakonu cilj, da se u parnicama o smetanju državine primjeni načelo ustmenosti i neposrednosti, dakle takav postupak, koji se bitno razlikuje od postupka protokolarnoga, i pomoćju kojega će se parnice brže okončavati. To pitanje mora interesovati i naše pravnike, i u tom cilju mi im najtoplije preporučujemo ovu raspravu docenta zagrebačkoga sveučilišta.

„*Правник*". *Jov. Aćimović.*

— *Slovenski pravnik* donosi u br. 7 za mjesec srpanj sljedeće razprave: „O pozivnih pravdah" (nastavak), od J. Kavčnika. — „Dotike prava in naravstva" (nastavak). — Zatim donosi slučajeve iz gradjanskoga pravosudja i upravne prakse, te napokon razne viesti.

VIESTNIK.

(Sjednice upravnoga odbora „pravničkoga družtva") držane su dne 4. i 16. srpnja 1892, ter je u prvašnjoj sjednici priobćio predsjednik presvjetli gospodin dr. Franjo Burgstaller Remetski dopis visoke kr. hrv.-slav.-dalmat. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 1. srpnja 1892 broj 7474, kojom traži od odbora pravničkoga družtva strukovno mnienje vrhu pokusnoga prievoda Dernburgovih pandekta, jer da je vladi stalo do toga, da bude prievod što valjaniji i da pravna terminologija bude sgodna i prema duhu našega jezika. U istoj sjednici izabran je pododbor, sastojeći od gg. sveučilištnih profesora dra. Josipa Plivorića, dra. Franje Jos. Spevca i dra. Aleksandra Egersdorfera te perovodje zemalj. vlade i docenta dra. Josipa Šilovića, koji su svoje mnienje vrhu navedenoga pokusnoga prievoda u sjednici od 16. srpnja 1892 odboru predložili, a ovaj ga je iza dosta živahne debate prihvatio i visokoj kr. zem. vladi, odjelu za bogoštovje i nastavu podastro.

Primljeni su zatim kao članovi „pravničkoga družtva": dr. Andrija *Peršić*, odvjetnički perovodja u Zagrebu, Imbro pl. *Domin*, zamjenik držav. odvjetnika u Varaždinu, dr. Josip *Fischer*, odvjetnik u Sarajevu, Vilim *Matauschek*, sudbeni vićnik kod kr. sudbenoga stola u Gospiću, Jovan *Bogdanov*, vićnik sudb. stola i pomoćni izvjestitelj kod kralj. banskoga stola u Zagrebu i napokon Gustav *Koritić*, sudb. pristav, dodieljen na službovanje kr. zem. vladi, odjelu za pravosudje u Zagrebu.

Osim toga riešeno je više unutarnjih upravnih posala, a u sjednici od 4. srpnja 1892 izviestio je blagajnik dr. Josip Pliverić o stanju blagajne.

(† Dr. Eduard Herbst.) Usred parlamentarnoga života i radeć još uvjek neumorno na polju zakonodavstva, umro je u 72. godini života dr. Eduard Herbst. S njim je nestalo jednoga od najmarkantnijih i najznamenitijih muževa cislitavskoga parlamenta, muža, koji je u raznih položajih znamenit upliv imao ne samo kao vodja parlamentarne većine i kao savjetnik krune, već je bio uplivan i štovan i na čelu opozicije.

Digitized by Google

Herbst se je rodio u Beču dana 9. prosinca 1820, a otac mu bijaše odvjetnik. Pravo- i državoslovne nauke svršio je na bečkom sveučilištu, gdje je g. 1843 promoviran za doktora prava, a malo zatim stupio je u službu kod komorske prokurature. Nu nepotraja dugo i on se posveti profesuri, ter još g 1847 bio profesorom kaznenoga prava i pravne filozofije na sveučilištu u Lavovu, gdje je bio izvanredno odlikovan tim, da je izabran rektorom. U Lavovu započeo je već raditi na „*komentaru austr. kaznenoga prava*“, ter ga je kašnje, pozvan u Prag g. 1858, ondje i dovršio. Komentar taj ne samo da služi hiljadam i hiljadam djaka, da ih uvede u pozitivno pravo, već se i u praksi vrlo rado i s uspjehom upotrebljava. Iz njegova pera potiče i „*uvod u austr. kazneni postupnik*“, a po raznih strukovnih listovih nalazimo od njega mnogo raznih č'anaka.

Konstitucionalnom erom bačen je profesor *Herbst* na drugo polje, na kojem se je pokazao znamenitim i duhovitim govornikom. U najznamenitijih razpravah bio je Herbst izvjestiteljem, a tim si je prokrčio put i do listnice ministra pravosudja. Zakon, kojim se uredjuje odvjetničtvo u Cislitaviji njegovo je djelo, pod tim zakonom nalazimo njegovo ime, a nema dvojbe, da je u savezu s tim zakonom mislio i na reformu gradjanskoga parbenoga postupnika.

(† Ljudevit Irkanec,) viećnik banskoga stola umro je dne 2. srpnja 1892. Rodio se je u Petrinji g. 1827, gimnazijalne nauke svršio je u Gracu i Senju, a juridičke nauke što u Zagrebu, što u Beču, ter je kao bivši krajiški štipendista prošao u auditor jat i služio u Belovaru, Petrinji i kod vojnoga zapovjedničtva i krajiškoga odsjeka stola sedmorice u Zagrebu. Kašnje bude imenovan predsjednikom kr. sudb. stola u Novoj Gradiški, a kao takav premješten je ponajprije u Ogulin, a zatim u Varaždin, odakle bude imenovan viećnikom banskoga stola. Bio je savjestan i revan sudac. — Pokoj mu duši!

(Sbornika zakona i naredaba, valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju) komad XIII. g. 1892, izdan i razposlan je dne 24. lipnja 1892, a sadržaje:

Pod br. 39 naredbu kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i pravosudje od 13. lipnja 1892 br. 6867, kojom se odredjuju njeke promjene u broju, teritorijalnom obsegu i sjedištih mjestnih sudova.

Pod br. 40 naredbu kr. ug. ministra trgovine od 27. studenoga 1890 broj 38.596 glede maksimuma pristojba, koje se mogu pobirati za baždarenje drvene posude, koja se rabi kod denaturalizovanja žeste i sudova za žestu i napokon

pod br. 41 naredbu kralj. ugarskoga ministarstva za trgovinu od 10. travnja 1892 br. 18 852 o postupku kod dokidanja baždarskih ureda.

Komad XIV. god. 1892 izdan i razposlan je dne 15. srpnja 1892, a sadržaje:

Pod br. 42 naredbu bana kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 11. srpnja 1892 br. 2602 pr. glede pupilarne sigurnosti i ulaganja založnicah hrvatsko-slavonske zemaljske hipotekarne banke u Zagrebu.

Komad XV. god. 1892 iznan i razposlan je dne 21. srpnja 1892, a sadržaje:

Pod br. 43 naredbu kralj. ugar. ministarstva za poljodjelstvo, obrt i trgovinu od 23. lipnja 1885 br. 32.529, tičuću se izvršbe zakonskoga članka

Digitized by Google

XIV. od g. 1885 o preinaci § 12 zakonskoga članka XXVII. od god. 1875 o rudarskom porezu.

Pod br. 44 okružnicu kralj. ugar. ministarstva za poljodjelstvo, obrt i trgovinu od 21. prosinca 1886 br. 58.069 u predmetu naputka, tičućeg se rukovanja nadzorbene pristojbe od izklopnih rovova.

Pod br. 45 okružnicu kralj. ugar. ministarstva za poljodjelstvo, obrt i trgovinu od 17. prosinca 1888 broj 37.990 glede vodjenja blagajničkoga dnevnika kod rudarskih satničtva.

Pod br. 46 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 14. lipnja 1892 br. 10.456 glede uručivanja poštanskih pošiljaka občinstvu, stanujućem izvan sjedišta poštanskih, odnosno poštansko-brzojavnih ureda, te glede potvrdjivanja identičnosti osobe naslovnih stranaka i ovjerovljenja njihovog podpisa ili imena

Pod br. 47 naredbu kr. hrv.-slav. dalm. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove od 24. lipnja 1892 br. 26.458, kojom se pilarski (žagarski) obrt uvrštuje medju obrte vezane na osposobljenje i

pod br. 48 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 25. lipnja 1892 br. 28.572, kojom se razjasnjuje, na koje se područje proteže obrtno ovlaštenje, zadobljeno s obrtnom izkaznicom.

Imenovanja: Imenovani su naslovom i značajem odsječnoga savjetnika odlikovani tajnik kralj. hrvat.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Josip Eugen *Tomić* i podžupan županije zagrebačke Adalbert *Chlup* odsječnimi savjetnici kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade; nadalje imenovani su kralj. podžupani VI. nadnevnoga razreda dosadanji kr. podžupani VII. nadnevnoga razreda i to: Josip *Muzler* podžupanom modruško-riečke županije, Ivan *Bily* podžupanom ličko-krbavske županije, Stjepan *Štrbac* podžupanom varaždinske županije, Slavoljub *Cuvaj* podžupanom požežke županije i Marc Aurel *Fodroczy* od Fodrovca i Borkovca podžupanom županije zagrebačke, te tajnik kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravos., Petar pl. *Jurković* podžupanom županije sriemske; zatim je ban imenovao kr. kot. predstojnike Teod. *Georgevića* i Levina *Chavraka* kr. žup. tajnici VII. nadnevnoga razreda, te povjerio prvomu upravu kr. županijske oblasti u Belovaru, a potonjemu upravu kr. županijske oblasti u Osieku; nadalje kr. županijskimi tajnici VII. nadnevnoga razreda dosadanje županijske tajnike VIII. nadnevnoga razreda Dragutina *Vomačku* i Antuna *Vardu* ostavljajuć prvoga u službovanju kod kr. županijske oblasti u Vukovaru, a potonjega u službovanju kod kr. županijske oblasti u Gospiću.

Njegovo Veličanstvo odobrilo je, da se predsjednik sudbenoga stola u Požegi Franjo vitez *Schönholz* u svojstvu pomoćnoga izvjestitelja dodieli hrv.-slav. stolu sedmorice, a imenovalo je tajnika hrv.-slav. zemaljske vlade Stjepana *Kranjčića* kr. nadzornikom zemaljskih kazniona. — Ban imenovao je kr. županijskimi tajnici VII. nadnevnoga razreda dosadanje županijske tajnike VIII. nadnevnoga razreda: Konstantina *Graffa* kod kralj. županijske oblasti u Osieku, Milousta *Smodića* kod kr. županijske oblasti u Zagrebu, Milivoja *Vežića* kod kr. žup. oblasti u Požegi, Stjepana pl. *Belošević* kod kr. žup. oblasti u Varaždinu i Ivana pl. *Žigrovića* kod kr. žup. oblasti u Belovaru, ostavljajuć sve na dosadanjih njihovih službenih mjestih. — Ban imenovao je kr. kotar. predstojnici: sadanje perovodje kr. hrvat.-slav.-dalm. zem. vlade Luku *Burasovića* ujedno upravitelja kr. kot. oblasti u Novskoj,

Digitized by Google

Ivana *Scheibla* ujedno upravitelja kr. kotar. oblasti u Staroj Pazovi, Pavla *Hubera*, ujedno upravitelja kr. kotar. oblasti u Križevcih, Gjuru *Pogačića*, ujedno upravitelja kr. kot. oblasti u Slunju; nadalje sadanje žup. perovodje Stjepana *Kenfelja*, ujedno upravitelja kr. kot. oblasti u Djakovu, Svetozara *Kosanovića*, sada kod kr. žup. oblasti u Vukovaru, Kolomana pl. *Mattachicha*, ujedno upravitelja kr. kotar. oblasti u Koprivnici, Ivana pl. *Vucheticha*, ujedno upravitelja kr. kot. oblasti u Otočcu, Otona *Rajakovića*, ujedno upravitelja kr. kot. oblasti u Novom, Julija *Höckera*, ujedno upravitelja kr. kot. oblasti u Pisarovini, Ladislava pl. *Labaša*, ujedno upravitelja kr. kot. oblasti u Pregradi, Svetozara *Grubića*, ujedno upravitelja kr. kot. oblasti u Novommarofu, Marka *Jurinčića*, sada kod kr. žup. oblasti u Ogulinu; napokon kr. kot. pristave: Nikolu *Hajdina*, ujedno upravitelja kr. kot. oblasti u Čabru i Ivana *Radivojevića*, sada kod kr. kot. oblasti u Kostajnici, ostavljajuć sve na dosadanjih njihovih službenih mjestih.

Ban imenovao je nadalje kr. sudbenoga pristava I. razreda Dragutina *Brnića* kr. kotar. predstojnikom kod kr. kot. oblasti u Zemunu, a kr. žup. perovodjami u IX. nadnevnom razredu: Dragutina *Jurčića*, kotar. pristava u službovanju kod kr. kot. oblasti u Zagrebu; Zdravka *Stipčića*, kot. pristava kod kr. kot. oblasti u Belovaru; Vjekoslava *Stenzla*, kotar. pristava u službovanju kod kr. žup. oblasti u Ogulinu; Stjepana *Vallo-a*. kotar. pristava kod kr. kot. oblasti u Križevcih; Franju *Pilepića*, kot. pristava u službovanju kod kr. žup. oblasti u Požegi; Gustava *Kulčara*, kotar. pristava u službovanju kod kr. žup. oblasti u Vukovaru; Lucijana *Brozovića*, kotar. pristava kod kr. kot. oblasti u Krapini; dra. Nikolu *Maleševića*, kot. pristava kod kr. kot. oblasti u Brodu; Dragutina *Prikrila*, kot. pristava kod kr. kot. oblasti u Pregradi; Franju *Kovačića*, kot. pristava kod kr. kotar. oblasti u Ivancu; Dragana viteza *Trnskoga*, kot. pristava kod kr. kotarske oblasti u Brodu i Mirka *Pažametu*, kotar. pristava u službovanju kod kr. župan. oblasti u Belovaru, ostavljajuć sve na dosadanjih njihovih službenih mjestih; kr. kotar. pristavi I. razreda u IX. nadnevnom razredu: kr. kotar. pristave X. nadnevnoga razreda Ernesta *Radauša* kod kr. kotar. oblasti u Vukovaru, Ljubomira *Babića* u službovanju kod kr, hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, Ivana *Gomerčića*, ujedno upravitelja kr. kot. oblasti u Vojniću, Simu *Pavičića* kod kr. kotar. oblasti u Vinkovcih, Adama *Dragojlovića*, ujedno upravitelja kr. kot. oblasti u Garešnici, Vilima *Šuberta* kod kr. kot. oblasti u Mitrovici, Petra *Pirkera* kod kr. kot. oblasti u Rumi, Antonija *Mačvanskoga* kod kr. kot. oblasti u Osieku; nadalje perovodju kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade nižega razreda i upravitelja kralj. kotar. oblasti u Perušiću, Antuna *Kolmanića*; konačno kralj. kotar. pristave X. nadnevnoga razreda: Vilima *Muhu*, ujedno upravitelja kr. kotar. oblasti u Gračacu, Pavla *Stojanovića* kod kr. kotar. oblasti u Virovitici, Jakova *Snajdara*, ujedno upravitelja kr. kot. oblasti u Grubišnompolju i Milana *Radančevića*, ujedno upravitelja kr. kotar. oblasti u Zlataru; nadalje kr. kot. pristave X. nadnevnoga razreda Mihajla *Makkaya* kod kr. kotar. oblasti u Županji, Gjuru *Horvata* kod kr. kot. oblasti u Koprivnici, Stjepana pl. *Peičića* kod kr. kot. oblasti u Novoj Gradiški, Augusta *Sedlanića*, ujedno upravitelja kr. kotar. oblasti u Krapini, Dragutina pl. *Novaka* kod kr. kot. oblasti u Pregradi, Konstantina *Rojčevića* kod kr. kot. oblasti na Sušaku, Gjuru *Safarića* kod kr. kot. oblasti u Gjurgjevcu, Ljudevita *Vukelića* kod kralj. kotar. oblasti u Požegi, Eduarda pl. *Mrzljaka* kod kr. kot. oblasti u Varaždinu, Radovana *Babina*

Digitized by Google

ujedno upravitelja kr. kotar. oblasti u Šidu, Eduarda *Šmita* u službovanju kod kralj. žup. oblasti u Zagrebu i Petra *Šabolića* kod kr. kotar. oblasti u Novom, ostavljajuć sve na dosadanjih njihovih službenih mjestih; svršene pravnike: Konstantina *Zastavnikovića* i Vjenceslava *Urpania* perovodnimi vježbenici u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade; kr. kotar. pristavi II. razreda u X. nadnevnom razredu kr. perovodne vježbenike: Matiju *Rusana* kod kr. kot. oblasti u Zlataru; dr. Milana *Novaka* u službovanju kod kr. zemaljske vlade; Srećka *Jacominija* u službovanju kod kr. žup. oblasti u Varaždinu; Matiju *Vrkljana* i Stjepana *Reischila* u službovanju kod kr. zemaljske vlade, ostavljajuć sve na dosadanjih njihovih mjestih; Dragutina *Engelhardta*, pravnoga vježbenika kod kralj. sudbenoga stola u Mitrovici, Mihajla *Bogdanovića*, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu, Eugena pl. *Zsitvaya*, pravnoga vježbenika kod kr. kot. suda u Vukovaru prislušnici u obsegu kr. banskoga stola. Imenovani su perovodje višega razreda kralj. hrvat.-slav.-dalm. zemaljske vlade: Mavro *Matz*, Franjo *Soretić*, Milan *Nikolajević*, Milan *Smrekar*, Dragutin *Dukat* i Franjo *Žigrović-Pretočki* tajnici kr. zemaljske vlade, a perovodje nižega razreda kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade: Levin pl. *Horvath*, dr. Nikola *Radivojević*, dr. Milivoj *Maurović* i Zvonimir *Žepić* perovodjami višega razreda iste kr. zemaljske vlade, a kr. kotar. pristavi II. razreda u X. nadnevnom razredu kr. perovodni vježbenici: Ivan pl. *Ožegović* kod kr. kot. oblasti u Novommarofu i Franjo *Šaban* kod kr. kot. oblasti u Slunju, ostavljajuć ih na dosadanjih njihovih službenih mjestih.

Kralj. ugarsko ministarstvo financijah imenovalo je Alberta *Schwarza*, prislušnika kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu i Ivana *Kukolića*, svršenoga pravnika, financijalnimi perovodjami II. razreda, oba kod kr. financ. ravnateljstva u Vukovaru. Njeg. Veličanstvo imenovalo je napokon kot. predstojnika u Belovaru Peregrina *Mlinarića* i tajnika zemaljske vlade dra. Ivu *Mallina* odsječnimi savjetnici zem. vlade, a tajniku zem. vlade Rikardu pl. *Walteru Walterthalskomu* podielilo je naslov i značaj odsječnoga savjetnika zem vlade.

U Bosni i Hercegovini: Poglavica zem. vlade naimenovao je svršenog pravnika u Sarajevu Augusta viteza *Scheuera* privremenim auskultantom dodjelivši ga ujedno pravosudnom odjeljenju zem. vlade, pravnog praktikanta kod c. kr. kot. suda u Illinskom, Antuna *Petra* privremenim auskultantom kod okružnog suda u D. Tuzli, praktikanta kod c. kr. zem. suda u Černovicu Viktora *Huideya* privr. auskultantom kod okružnog suda u D. Tuzli, svršenog pravnika u Lavovu Viktora *Pechnika* privremenim auskultantom kod okružnog suda u D. Tuzli, političkimi pristavi II. razreda c. i kr. nadporučnika auditora u Sarajevu Alfreda viteza *Littrowa* za kot. ured u Bihaću, dalje perovodne vježbenike kod zemaljske vlade: Nikolu *Lekawskog*, Adalberta pl. *Erösa* i dra. Gjorgja *Grassla*, dalje perovodne vježbenike: Ottmara *Barišića* kod kot. ureda u Banjaluci, Jaroslava *Hlavača* kod okružne oblasti u Banjaluci, Jovana *Petrowicza* kod kotar. ureda u Bos. Gradiški i Josipa *Staschko* kod kot. ureda u Stocu; za tim privr. perovodnimi vježbenici privr. auskultante: Antuna *Neuga* u D. Tuzli za Petrovac, Andriju *Jasicu* takopjer u D. Tuzli za Sanskimost i Augusta viteza *Scheuera* kod III. odjeljenja za I. odjeljenje zemaljske vlade, dalje svršene pravnike: Teofila *Kosteckog* u Czernowitzu za Tešanj, Luku *Trappa* u Beču za Bos. Kostajnicu i Iluga *Preisslera* u Kammerburgu kod okružnog suda u Mostaru.

Digitized by Google

Počela pogodbe i Pacta in favorem tertii.*

Napisao dr. *Nikola* pl. *Tomašić*.

Da se uzmogne valjano razabrati pravna narav pogodbe na korist trećega sklopljene, treba prije svega biti na čistu sa samom naravi pogodbe kao takove, ter odnošaja, koji usljed pogodbe nastaju po kontrahente, odnosno, koji se jur u vrieme pogadjanja medju strankami radjaju. Predmetom našeg razmatranja biti će dakle ne samo pravna narav jur n a s t a l e pogodbe, već i pojedini činbenici pogodbe, motreni sa pravnog gledišta u obziru njihove pravne krieposti na odnošaj izmedju kontrahenata. Kod razlaganja ovog ne ćemo se držati izključivo područja austrijskog civilnog prava, i to poglavito s toga razloga, što ovo pravo nije samoniklo, nije kodifikacija postojećeg jur prava, već u mnogom pogledu samovoljna, manje više sretna tvorba, kojoj bješe podlogom dielom rimsko pravo,[1] a dielom u vrieme postanka gradjanskoga zakonika baš najljepše cvietajuće t. zv. naravno pravo (jus naturae),[2] koje je u mnogom zadojeno, ako i ne baš njemačkim pravom, a to bar njemačko-pravnim shvaćanjem.[3] Krom toga i samo pitanje

* Ovu razpravu predao je g. pisac mjeseca lipnja 1891 profesorskomu sboru juridičkoga fakulteta kralj. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu u svrhu, da bude habilitiran iz gradjanskoga zakona. Ur.

[1] Cf. P f a f f & H o f m a n n: Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche, I., 1, p. 10, sq.

[2] P f a f f & H o f m a n n: l. c. p., 56, op. 296.

[3] Was vom deutschen Recht in das allgemeine Landrecht und das österreichische Gesetzbuch überging, ist grösstentheils als vermeintliches Naturrecht aufgenommen worden. Die Redactoren hielten das für vernünftig und allgemein giltig, was in der That national war". P f a f f & H o f m a n n, l. c. p., 57, op. 301. Elementi njemačkog prava, koji su ušli u gradjanski zakon, ipak ne smiju se precienjivati (sr. U n g e r: Entwurf des sächsischen

Digitized by Google

o pravnoj naravi pogodbah in favorem tertii iziskuje neminovno, da se raspravlja sa gledišta sravnjujućeg pravoslovja, pošto je dielom nedogradjeni pravni institut,[4] ter upravo s toga traži njegova teoretska konstrukcija, da bude sagradjena na podlozi što šireg i svestranijeg razmatranja postojećih pravnih sistema.

§ 1. Pojam pogodbe.

Kada se stiče izražena volja steći pravo sa voljom dati ovlaštenje, nastaje pogodba.[5] U formuli: „rogavit Titius, spopondit Maevius“[6] pokazuje se rimsko-pravno shvaćanje pogodbe. Rimljaninu je pravo primarno, jer dužnost nastaje radi prava ovlaštenika,[7] s toga i jest, kako veli Kuntze,[8] Rimljanom vazda ostala stipulacija glavnom formom pogodbe u prometu, u kojoj se pokazuje djelatnost stečnika prvotnom.

Ipak volja steći pravo nije dovoljna, da nastane pogodba, već valja, da je podjedno takodjer izražena volja biti obvezanim na stanovitu činitbu sa strane drugoga kontrahenta: spopondit Maevius.

Njemačko-pravno shvaćanje izvrnulo je red: rogavit — spopondit, te smatra potonje prvotnim, a prvanje drugotnim momentom u pogodbi; stavlja dakle djelatnost disponenta u

---

Gesetzbuches, p. 5). Pravom možemo reći, da je u zakonik manje ušlo njemačko pravo („die eigentlich deutschen Rechte waren in Oesterreich weniger verbreitet“. Pfaff & Hofmann, l. c.), već više njemačko-pravno shvaćanje.

[4] „Die moderne Gesetzgebung hat nicht den Muth und die Energie gehabt . . . die Verträge zu Gunsten Dritter rückhaltslos anzuerkennen und entsprechend zu regeln“. Unger: Die Verträge zu Gunsten Dritter, 1869, p. 108. Nadalje: „Unsere Jurisprudenz ist . . . . noch tief in dem Aberglauben befangen, dass Verträge zu Gunsten Dritter eine logische Unmöglichkeit, eine juristische Monstrosität seien“. Unger: l. c. p., 80.

[5] Est autem pactio duorum pluriumve in idem placitum consensus, L. 1, § 2. D. de pactis.

[6] L. 7, § 12. D. h. t. (2, 14).

[7] Das römische Recht denkt sich nach seiner ursprünglichen Auffassung den Rechtserwerb als aus der Initiative des Erwerbenden, nicht des Weggebenden hervorgehend, wie ausser der stipulatio, die exspensilatio, acceptilatio, mancipatio, in jure cessio zeigen. Windscheid, Pandecten, VII. Auflage, II., p. 149, op. 12.

[8] Die Lehre von den Inhaberpapieren, 1857, p. 353.

Digitized by Google

prvu lineju, dakle prvo je obećanje, a onda prihvat.[9] Na istom shvaćanju stoji i austrijski obći gradjanski zakonik, veleći u § 861: „ako drugi prihvati valjanim načinom obećanje, tad suglasnom voljom obojih strana nastaje pogodba".[10]

Rekosmo, da obećanje sadržaje volju promitenta „dati ovlaštenje" drugomu kontrahentu na vlastitu činitbu. Promitent indi izražuje obećanjem volju, biti obvezanim na stanovitu činitbu — daje dakle mogućnost drugomu kontrahentu, da može pravo steći.[11] Pošto nitko neima prava od drugoga kakovu činitbu tražiti, ne može nitko steći pravo na činitbu drugoga bez volje njegove.[11]a Nu čim je ta volja presentna, mogućnost je dana steći pravo. Ali uza sve to ostaje stečnja prava sa strane promisara originarna. Učitelji juris naturae medjutim pogriešno su shvatili obećanje ponudom prenosa prava sa strane promitenta na promisara, a prema tomu prihvaćeno obećanje, dakle pogodbu, prenosom prava. Tako Kantovi učenici označuju pogodbu kao složnu volju stranaka, uslied koje jedna stranka svoje pravo na vlastitu činitbu prenaša na drugu.[12]

---

[9] Siegel: Das Versprechen als Verpflichtungsgrund im heutigen Recht, 1873, p. 4.

[10] Ali naravno, da može i kod nas obećanju predhoditi prihvat. Praecedens rogatio vim habere acceptationis intelligitur. Hugo Grotius: de jure belli ac pacis, II. cap. 11, § 4. — Windscheid je u prvom izdanju svojih pandektah tvrdio, da predhodni prihvat u dvojbi nije pogodbena ponuda. Od ovog je mnienja kašnje odustao. Sr. VII. izd., § 305, op. 3.

[11] Das einseitige Versprechen (das Anerbieten, die Offerte, die Proposition) begründet für den, an welchen es gerichtet ist, zunächst nur die Möglichkeit eines Rechtserwerbes Stubenrauch: Handelsrecht, § 163, toč. 1.

[11]a) When an obligation is founded upon a true contract, the assent of the person to be bound is at the root of the matter and is indispensable. Pollock: Principles of contract at law and in equity, p. 183. Cf. Savigny Obl. § 2. — Gdje pako obveza na stanovitu činitbu nastaje neovisno od pogodbe, tamo je razlog obvezanosti neki positivni ili negativni čin, s kojim zakon tu posljedicu spaja: the liability is annexed by law to the party's own wrongful act in the case of tort and in the case of quasi-contracts to another class of events which may be roughly described as involving the accession of benefit through the involuntary loss of another person. Pollock, l. c. ibidem.

[12] Ta nauka ima dakle svoj izvor u shvaćanju starog naravnog prava

Digitized by Google

Dielom uplivom juris naturae, a dielom uslied shvaćanja obveznog prava kao osobnog prava na stvari (jus ad rem), prešao je taj nazor i u naš gradjanski zakonik, koji prema pruskom Landrechtu (I., 5, § 1, 2), svom uzoru, u § 861 veli: „Tko očituje, da će svoje pravo prenieti na koga . . . taj čini obećanje; nadalje u § 864: „obje strane prenose prava jedna na drugu".[13]

Pogodba je perfektna tek onda, kad se neopozovivo stiču volje kontrahenatâ. Koji je to momenat kod pogodbah inter absentes sklopljenih, vrlo je preporno medju romanisti.[14]

Jedni tvrde, da je pogodba perfektna, čim je prihvat očitovan,[15] drugi tek onda, kad je prihvat ponuditelju prispio, a napokon treći, kad je ponuditelj za prihvat doznao.

Nema dvojbe, da je po naravi stvari pogodba tek onda perfektna, kada kontrahenti od nje jednostrano više odstupiti ne mogu. Pošto naš gradjanski zakon ništa ne zna o opozivu prihvata, koji je drugomu kontrahentu jur prispio, a pošto se s druge strane prihvat vazda natrag uzeti može dok oferentu nije prispio, pošto konačno prihvat neima krieposti, ako stigne oferentu, tek kad je minulo vrieme ugovorom ili zakonom ustanovljeno (§ 862 o. g. z.), moramo reći, da je po gradjanskom zakoniku pogodba perfektna, kad je prihvat u ugovoreno ili zakonom opredieljeno vrieme stigao oferentu, bez obzira, da li je oferent za prihvat saznao,[16] odnosno u slučaju

---

„o pravu na vlastite činitbe". Tom nazovu ruga se već Schiller u svojih Xenijah, veleći:

„Jahre lang schon bedien' ich mich meiner Nase zum Riechen",
„Aber hab' ich an ihr, auch ein erweisliches Recht".

[13] Sr. Unger: System des öst allg. Privatrechts, II., p. 172, op. 15; Krainz: System des österr. allgem. Privatrechts, II., Ausführungen, § 313, op. 3; Siegel: l. c., p. 5 i 9.

[14] Sr. Windscheid, l. c., II., p. 155. Arndts § 231, 3.

[15] Trgov. zakon sliedi tu teoriju, veleći, da je ugovor perfektan, kad je prihvatno očitovanje odaslano oferentu. § 321 njem. trg. z.

[16] Sr. Krainz, II., § 313. — Trgovački zakon sadržaje pravednu ustanovu u slučaju, da pravodobno odposlani prihvat zadocni, u kom slučaju ima odmah ponudilac ubavjestiti oblata o zadocnjenju, ako ne će biti vezan. (Čl. 319 njem. trg. z.).

Digitized by Google

dozvoljenog prihvata muče, u momentu, u kom je započet konkludentan čin.[17]

Da bude prihvat po oferentu opet prihvaćen, posve je suvišno, toli po samoj naravi stvari, koli i zakonu.[18]

Bila pogodba jednostrana ili dvostrana, prava i obveze iz pogodbe počimlju za obje stranke istovremene.[19]

Jednako bavarska (II., 10, z.), draždjanska (II., 47) i ugarska (§ 56) osnova, kao i osnova za njemačko carstvo (§ 85), švicarski (II., 5) i crnogorski (čl. 497, al. 2) zakonik. Pruski Landrecht (I., 5, §§ 100, 104, 105) zahtjeva i onda ubavjest, ako prihvat i nije pravodobno odaslan.

[17] Sr. Krainz, II., § 313, p. 201, op. 26 i p. 203. — U glavnom je dakle prihvaćena u austr. gradj. zakoniku teorija primitka prihvata (Empfangs-Theorie). — Moderni zakonici priklanjaju sad jednoj, sad drugoj od rečenih teorijah, jedino englesko pravo odlučuje od slučaja do slučaja, koje stanovište prema raznim slučajima sklapanja pogodbe najviše pravici odgovara. Sr. Pollock, l. c., p. 11. Indian contract act, sliedi u glavnom teoriju, koju i gradj. naš zakonik usvaja Sr. Pollock, l. c., p. 18. — Windscheid, l. c., § 306, da spasi načelo, da je pogodba perfektna momentom, kad se stiče složna volja stranaka, postavlja posebnu teoriju, veleći, da je pogodba perfektna, čim prihvati, t. j. očituje oblat prihvat, ali da taj prihvat vazda opozvati može, dok oferentu ne stigne. Prema tomu. izvadja Windscheid, kada dužnik prihvaća ponudu vjerovnika, to ne nastaje za dužnika prije obveza, dok prihvat ne stigne oferentu, kao da je dužnik obećao pod uvjetom: si voluerim; nasuprot, kada vjerovnik prihvaća ponudu dužnika, tada je oferent odmah obvezan, prem oblat može od prihvata odustati, dok nije stigao oferentu. — Čini se, da je razlog ovoj distinkciji, što Windscheid ne će razlikovati obvezu ne odustati od ponude od obveze izpuniti ponudjeno. — Na svaki način accept oblata tumačiti tako, da ovaj prihvaća pod uvjetom „si voluerim", znači podmitati takovu volju oblatu, koju ovaj u vrieme prihvata nije imao. Oblat, kad prihvaća prihvat, prihvaća bez uvjeta, kad opozivlje, mienja volju; a da ta promjena volje ima valjanosti, ima razlog jedino u tom, što njegov prihvat nije jošte u vlasti oferenta. (Sr. Windscheid, ibidem., op. 6).

[18] Drukče Daries: Institutiones jurisprud. universae, § 414. Sr. Glück: Ausführliche Erläuterung der Pandecten, IV., p. 51, točka 6 „dass ausser dem Versprechen und der Annehmung auch noch die Einwilligung des Versprechenden hinzukommen müsse, ist nicht erforderlich". S toga imade krivo Krainz, l. c., § 313, kad veli: „Das Wesen des Vertrages (besteht) in der Ergreifung der vorliegenden Willensunterwerfung" ter u opazki 32: „Die entgegengesetzte Auffassung müsste sich darauf stützen, dass die abzugebende Annahmserklärung vom Proponenten zum voraus acceptirt wurde".

[19] Windscheid, l. c., § 306 veli, da je kod dvostranih ugovora oferent obvezan, čim je prihvat usliedio, dočim da je oblat obvezan tek, kad je prihvat stigao oferentu. To je logička posljedica njegove teorije. (Sr. op. 13). — Nu ne stoji, da je oferent vezan, čim prihvati oblat, jer prihvat taj može i ne stići oferentu, u kom slučaju pogodba ne će postati uništenom, već ne će nikad ni nastati. Istina prihvaćena oferta nije više jednostrana po-

Digitized by Google

Po trgovačkom zakonu § 321 njem. t. z.[20] (§ 318 našeg trg. zak.) jest oferent kod pogodbe inter absentes sklopljene prije vezan od akceptanta, to jest, čim je prihvat odaslan. Ovaku ustanovu niti iziskuje promet,[21] niti opravdava narav pogodbe, te se može pravom reći, da je ta ustanova kompromisom raznih teorija, koje su u vrieme nastanka trgovačkog zakonika obstojale glede pitanja, kad postaje pogodba perfektna.[22]

Gledom na pravnu narav razlikuju se dvostrane[23] pogodbe od jednostranih samo u tom, što oferta sadržaje ujedno već unapred prihvat protuobećanja oblata, t. j. oferent obećaje činitbu *a* za protučinitbu *b*, a oblatov prihvat obećanja sadržaje ujedno i protuobećanje.[24] Sama narav dvostrane pogodbe, naime ovisnost činitbe od protučinitbe uzrokuje pako, da nijedna stranka neima pravo tražiti od protustranke izpu-

nuda, ali još svedjer ne radja obvezu izpuniti obećanje; pogodba je još vazda u radjanju, pošto, dok god ne stigne oferentu, još je vazda u moći slučaja i oblata, još nije vanjski eksistentna — nije perfektna. Proces radjanja je u pojedinih fazah ovaj: oferta, dok ne stigne oblatu, neima pravne kreposti; kad oblatu stigne, prestaje biti u moći oferenta; kad ju oblat prihvati, jest pogodba, ali još vanjski neeksistentna, jer je u moći oblata; za oferenta nema još vazda druge obveze, no obveza iz oferte. To vriedi i za rimsko pravo, samo s tom razlikom, što je po vladajućem mnienju oferta sve dotle u moći oferenta, dok ju oblat ne prihvati.

[20] Jednako po ugarskoj osnovi (§ 58) i švicarskom zakoniku (I., art. 8).

[21] Sr. Motivi k osnovi gradjanskoga zakonika zanjemačko carstvo (I., p. 173), gdje se odlučno pobija ustanova, po kojoj pogodba već prije počimlje djelovati, no je perfektna. — U ostalom u oči positivne zakonske ustanove mogli bismo tu anomaliju tumačiti, kako Ihering: Passive Wirkungen der Rechte, dogmat. Jahrb. (1871), p. 458, tumači obvezu iz oferte, kao učinak buduće pogodbe. — Glede toga sr. Thöl, Handelsrecht, I, § 57, ter Windscheid, l. c., § 306, op. 10. — Pollock, l. c., p. 20 protivi se za englesko pravo retrodukciji kreposti pogodbe.

[22] Tako motivi osnove gradjanskoga zakonika za njemačko carstvo, p. 174, § 87.

[23] § 864 o. g. z. identificira dvostrane ugovore s naplatnimi, a jednostrane s bezplatnimi. O tom krivom nazoru sr. Nippel: Erläuterungen etc., VI., p. 26; ter Stubenrauch: Cammentar, V. izdanje ad § 864 o. g. z., p. 194.

[24] Siegel, l. c., p. 11.

Digitized by Google

njenje obveze, ako nije sama obvezu izpunila, ili gotova izpuniti ju (n. pr. § 1052 o. g. z.).[25]

Za valjanost ugovora gradjanski naš zakonik u pravilu ne traži nikakvu formu (§ 883 o. g. z.), a i causi debendi, onako, kako se danas obćenito shvaća, možemo pripisati samo formalno-pravnu važnost (§§ 435, 1001 ogz., § 127 gpp.).[26]

§ 2. Obećanje i pogodbena oferta.

Jednostrano obećanje stanovite činitbe ne obvezuje u pravilu promitenta, ter ako ovaj dragovoljno izpuni obećanje, nije nikakovoj obvezi zadovoljio. Nuda pollicitatione . . . ad praestanda ea, quae promiserat, urgeri quemquam non semper[27] jura permittunt. Verum . . . . si contra pactum fecerit . . . . petitioni locum factum esse competit. (L., 5, C., 8, 38).

Pravilo ovo, koje i osnova gradjanskog zakonika za njemačko carstvo u § 342 izrikom ustanovljuje,[28] napao je oštro-

[25] Krainz, l. c., II., § 315, p. 156. — Da li je t. zv. exceptio non adimpleti contractus tehnička ekscepcija ili negacija sr. Windscheid, l. c., § 321, op. 2, koji tvrdi, da je ekscepcija, koje mnienje i za austrijsko pravo odlučno zastupa Unger, System, II., § 123, p. 469.

[26] Razumjeva li se pod causom razlog, koji je potakao ponuditelja na obećanje, tad neima pogodbe bez cause. Sve se indi kreće samo oko toga, da li positivni zakon traži od ponuditelja, da veli podjedno zašto je obećao. Gdje to zakon ne traži, tamo je formalna pogodba krepostna. Sr. Arndts: Pandecten, § 233; Windscheid, l. c., §§ 318, 319. — Gradjanski naš zakon doduše nigdje ne govori o causi, već samo o konsensu, nu obzirom, da se je l. 25, § 4, D. de prob. 22, 3 do novijeg vremena vazda tako smatrao, da je navod cause potreban, morao je to biti i nazor kodifikatora. Prave formalne pogodbe su danas mjenice i papiri, glaseći na donosnika. — Ovdje razpravljenu causu, kao razlog obećanja, valja razlikovati od cause obligationis. Sr. Unger, l. c., § 114, op. 12, a glede pitanja, da li citirano mjesto u Pandektah govori o pravnom razlogu duga ili obećanja (antecedens causa debiti) sr. Windscheid, l. c., § 412 b), op. 2. — Za gradjanski zakon: Hasenöhrl: Oesterr. Obligationenrecht, I., p. 348 sq.

[27] Iznimke rimskoga prava: pollicitacio i votum učinjene su na korist obćeg dobra. — Obećanje učinjeno oglasom (Auslobung), koje Puchta (§ 259, 4), Arndts (§ 241), ter Brinz (p. 1549) ovamo broje, ima narav pogodbe. Sr. Windscheid, l. c., § 308 1). — Glede Windscheidovog slučaja pod točkom 3, § 304 sr. Köppen: Jahrb. für Dogmatik, XI, p. 359.

[28] Isto tako pruski Landrecht, I., 5, § 5, i saski zakonik § 771.

Digitized by Google

umnom jednom raspravom Siegel[29] označujući presudom tvrdnju, da obećanje mora biti prihvaćeno, da bude obvezno. Siegel je svoju tvrdnju, da i ne prihvaćeno obećanje veže, poglavito osnovao na njemačko-pravnih izvorih i rekao, da je karakteristicon upravo njemačkog prava, da i samo obećanje ima neku obveznu moć, samo, što ova vazda nije jednaka. Siegel naime razlikuje[30] dvie vrsti obveze, obvezu držati rieč: „sein Wort halten" i obvezu izvršiti obećano: „sein Wort einlösen", te postavlja dvie teze, da puko obećanje može u stanovitih prilikah vezati obećatelja, da obećanje drži, ter da puko obećanje u stanovitih prilikah obećatelja veže, da izpuni obećano.

Ove teze su u protuslovju sa vladajućimi nazori, jer, veli Siegel, juristička mišljenje sapinju dvie neosnovane dogme, naime, da je obećanje nuždno opozovivo, ter da neprihvaćeno obećanje ne veže obećatelja, da ga izpuni.

Po sebi se razumjeva, da je glede pitanja, koje od pomenutih obveza obećanja konkretno obećanje ima, odlučna izražena nakana obećatelja, jer njegova volja — nu naravno, kako ju je izrazio[31] — je mjerodavna za sadržaj njegove obveze.

---

[29] Das Versprechen als Verpflichtungsgrund im heutigen Recht. Eine germanistische Studie. Berlin, 1873. Medju premnogimi kritikami, koje su izašle ob ovoj knjizi, najžešće osudjuje Siegela Gareis u Zeitschrift für deutsche Gesetzgebung, VIII., p. 180—186, dočim joj s druge strane pripisuje upravo epokalnu vriednost: Hofmann: „Entstehungsgründe der Obligationen, insbesondere der Vertrag, mit Rücksicht auf Siegel's „das Versprechen als Verpflichtungsgrund". Wien, 1874.

[30] Ovo razlikovanje osudjuje Windscheid, § 305, op. 12. Po njem bio bi prihvat uvjet obvezi, da se izpuni obećano, veleći, da ako se obećanje opozvati ne može, mora da bude temelj obvezi izpuniti obećano takodjer obećanje samo, a što je k tomu još potrebno, da obveza nastane, spada u kategoriju uvjeta: Nu Siegel nigdje ne nieče, da je i obvezi izpuniti obećanje temelj obećanje samo, — ali taj temelj ne može doći ni najmanje u relevantni obzir glede pitanja sadržajne razlike tih dvih obveza. Ta Siegel se i sam pozivlje na Windscheidovu (I., § 89) „Gebundenheit" sa strane obvezanika pod uvjetom za vrieme, dok je ovaj pendentan, da pokaže sadržaj obveze: držati rieč. (Siegel, l. c., p. 21, op. 2).

[31] Hofmann, l. c., p. 76 „Das Versprechen bindet, wenn es in der Absicht sich zu verbinden, und in der Art, wie dies zu geschehen pflegt, abgegeben ist", — što dalje Hofmann tu veli, posljedica je njegove Ver-

Digitized by Google

Naravno je, primjećuje još Siegel (p. 52), da positivno pravo, kako goder može dozvoliti opoziv jur prihvaćenog obećanja (njemačko-pravni Reuerecht, p. 26), isto tako može razno odrediti glede obveze izpunjenja još ne prihvaćena obećanja (p. 52), u kom pogledu su mjerodavne jedino potrebe prometa.

Kako god je istinita prva teza Siegelova, vidjeti ćemo, da je druga teza u onoj obćenitosti, kako ju on postavlja, neopravdana.

Obveza, držati rieč, nije jednake pravne naravi sa obvezom izpuniti obećanje. Prva obveza ima negativni sadržaj, ter raditi protivno toj obvezi, neima pravne kreposti: ako obećatelj i ne drži rieč, pravno je nerelevantno. Obveza pako izpuniti obećanje, može se i ne održati.[32] Obveza dakle držati rieč je j a č a. — Od manje je važnosti, da se obećanje, koje resultira obvezu držati rieč, može dati i neopredieljenoj osobi, dočim obveza izpuniti obećano treba bezuvjetno opredieljenu osobu kao ovlaštenu (p. 22, 44).

Siegel se prije svega pozivlje na p o g o d b e n u o f e r t u, da dokaže razliku izmedju obveze d r ž a t i r i e č i obveze i s p u n i t i o b e ć a n j e.

Da uzmognemo valjano shvatiti narav pogodbene oferte, moramo vazda dvoje pred očima držati, a to jest, da oferta razložno na ništa oferenta ne može vezati, dok je god u njegovoj moći.[33] Nu čim je obećanje izraženo onomu, komu je namienjeno, čim je dakle vanjski existentnim postalo[34] — već je pravni posao, ili bar logično može da bude pravnim poslom.

Druga je teza, da oferta ne utemeljuje za oblata još pravo, već jedino o v l a š t e n j e,[35] da može pravo steći. Posredni te-

---

trauenstheorije, koju nikako sliediti ne možemo, bar ne kao pravni razlog kreposti obećanja ili pogodbe.

[32] Sr. H o f m a n n, l. c, p. 10 „darin liegt das kharakterische des obligatorischen Vertrages, dass er gebrochen werden kann".

[33] Sr. W i n d s c h e i d, l. c., II., p. 153, op. 6.

[34] Pri tom nije mjerodavno, da li se je to s voljom obećatelja dogodilo ili bez nje. Sr. S i e g e l, l. c., § 12: Die Schuldverschreibung zu Gunsten ihres Inhabers, p. 114.

[35] Neki zovu i to p r a v o m. Sr. W i n d s c h e i d, l. c, I., § 37. 1). Ono pako, što Windscheid pod točkom 2) ibidem navadja, jest posljedica

Digitized by Google

melj prava oblatova iz pogodbe jest svakako volja oferenta, pošto je svaka osoba gospodar djelanja svojih u granicah zakonom ustanovljenih; nu pošto je subjektivno pravo samo in ultima analysi volja,[36] dakako kvalificirana volja,[37] to ne može još voljom oferenta samoga nastati pravo u strogom smislu rieči za oblata, već treba da k tomu pridodje volja oblata samoga.[38] Dok te volje neima, ili dokle nije izražena — vanjski existentna, moći je samo govoriti o ovlaštenju oblata. Pravo oblata temelji se dakle neposredno na njegovoj volji, a posredno na volji oferenta. Razlog, da

prava. Ako se definira pravo kao moć, vlast (Willensmacht, Willensherrschaft), tad naravno oba pojma podpadaju pod pojam prava.

[36] Pozitivno pravo može činiti iznimke — stečenje prava ipso jure. Takova prava iznimka jest stečenje nasljedstva po: „necessarii heredes", nu to ima svoj posebni razlog u naravi rimske „familije". — Da u stanovitih slučajevih volju ovlaštenika suplira usljed zakona drugi, iziskuje nužda ljudska, — ali to nije argumenat, da se pravo bez volje može steći. Zakon volju često i suponira, osobito za onoga, koji pravo stiče —: „Jedermann lässt sich eben gerne Rechte ertheilen" (Savigny, System, IV., p. 151), — te zato veli Siegel (l. c., p. 17) i ima: „Verträge mit formbedürftigem Versprechen bei formloser Annahme". — Na opazke Windscheidove (I., § 89, op. 3) možemo odgovoriti: ako idem kroz vlastnikovu zemlju, to ovaj tim još nije steko nikakovo pravo, već ovlaštenje, kako ni ja zato njemu nisam ništa dužan (Schuld), već jedino obvezan (Haftung); ako vjerovnika u pravo vrieme ne podmirim istina nisam prestao biti dužan, ali nisam postao tim ni ništa drugo dužan, možda obvezan.

[37] Ma šta se prigovaralo Hegelovoj definiciji prava, može biti opravdano glede njezine forme, njezina obsega, ili shvaćanja, po kom se pojam objektivnog prava kani izvesti iz pojma subjektivnog prava, ali uza sve to morati će se ipak pravo u zadnjoj analizi svesti na volju, ako hoćemo u obće kakovo mjerilo imati, kojim se operirati dade.

[38] Siegel, koji promatra samo sa pasivnog gledišta obećanje, t. j. ima pred očima samo obvezu oferenta, ne uvidja, zašto ne bi sama volja obećatelja, postati dužnikom, dovoljna bila, da ta obveza zbilja i nastane. Na to možemo odvratiti, obećanje, ma kako bezuvjetno bilo učinjeno, radja za onoga, komu je obećano, samo ovlaštenje. Nitko me ne može siliti, da se ovlaštenjem okoristim, da ga udjelotvorim, da jednom rieči steknem pravo. A dok nema na jednoj strani prava, ne može biti na drugoj dužnosti. Nu nastav pravo — naravno da ostane posredni temelj ovome obećanje. — Ima dakle nešto dublji razlog, a nije samo logička igra, kako Siegel misli (p. 48) Paulova rieč: Ex nuda pollicitatione nulla actio nascitur. — I Hofmannu, l. c., p. 9 i 72 ne dopada se posve ova Siegelova tvrdnja, prem je donekle prihvaća — samo što brani nuždu prihvata sa svojom mršavom teorijom povjerenja (Vertrauenstheorie). Jedva treba spomenuti, da i Siegel kod svoje ove teorije, misli samo na jednostrano obvezne pogodbe.

Digitized by Google

je volja oblatova pravno valjana, ima se tražiti u privoli (obećanju) oferenta, jer da ovaj nije privolio, volja oblata ne bi bila pravno relevantna.[39] Izmedju momenta, kad je oferta prestala biti u moći oferenta, t. j. kad je vanjski postala existentnom time, što je oblatu očitovana (inter praesentes), ili bar njemu prispjela (inter absentes), ter momenta, kad pogodba nastane, može prema okolnostim biti još veliki razmak.

Pozitivno pravo može pogodbi u raznih fazah njezina razvitka različite posljedice pripisati. Kakove indi posljedice skapča zakon sa ofertom, jest quaestio juris positivi, koje ovisi, ako i ne izključivo, a to bar u velikom dielu o potrebi i razvitku prometa. The state of law, veli Pollock,[40] represents a com-

[39] Ne samo za prava iz pogodbe, već za svako pravo potrebna je volja, da se ovo steče, dočim ovlaštenje steći pravo, nastaje i bez volje ovlaštenika. Tako n. pr. kod obligacijah ex delicto, ne steče se jošte uslied delikta pravo, već samo ovlaštenje. Delikt je uzrok, povod pravu, razlog, da je ovlaštenikova volja pravna, isto tako, kako je i činjenica, da je neka stvar ničija, uzrok, da se može steći pravo vlastničtva. Činjenica, da je neka stvar ničija, ne da još pravo, već mogućnost steći pravo, a isto tako je i s deliktom. Počinjenim deliktom nastaje za počinitelja neka obveza (Haftung), ali ne još dužnost (Schuld). Za to razlikovanje imamo dokaz, n. pr. i u §§ 352 i 353 trg. z.: onaj, koji je in mora, obvezan je, — ali na što, to još i sam ne zna, jer fali volja ovlaštenika. Prije no je ta volja izražena, moći je govoriti samo o obvezi (Haftung) s jedne, a ovlaštenju s druge strane; a kad je volja izražena, tek onda stoji dužnost napram pravu.

I kod condictijah jest neposredni temelj pravu volja, dočim činjenica, da je n. pr. netko sine causa bogatiji, radja samo ovlaštenje, a s pasivne strane samo obvezu (Haftung), ali još nikoju dužnost (Schuld).

Niti negotiorum gestio ne čini u tom poteškoćah, jer sama činjenica gestije radja za dominusa samo ovlaštenje.

Granica izmedju prava i ovlaštenja dakako je često tiesna, riedko apparentna, jer se stvaranje ovlaštenja često ne pokazuje tako jasno, kao n. pr. kod aprehensije stvari ničije.

Razliku izmedju obveze (Haftung) i dužnosti (Schuld) iztaknuo je prvi Brinz u: Pandecten (p. 374 sq) i u Grünhutovom časopisu, I. sq. „der Begriff obligatio". Nu kako goder je liepo sa pasivne strane stvar izjasnio, nije se dovoljno osvrnuo na aktivnu stranu Sr. o tom i Hofmanna, l. c., p. 12 sq.

Poteškoće, koje u tom pokazuje obiteljsko pravo imaju svoj razlog, što ima tamo mnogo primjesah nepravnih. Biti otac je stanje, a pravo iz toga nije pravo u strogom smislu rieči.

[40] L. c., p. 29. Pollock veli to obzirom na quasi-kontrakte, ali se jednako ta njegova rieč može uporaviti na pitanje, o kom razpravljamo. Sr. i Siegel, l. c., p. 52.

Digitized by Google

promise between the forms of pleading and the convenience of maukind.

Vladajuće je mnienje,[41] da se po rimskom pravu oferta, kao jednostrana ponuda, dok god prihvat nije uzsliedio, vazda opozvati može; a kod tog nije ni mjerodavno, da li je opoziv drugoj stranci prispio. Naravna posljedica toga shvaćanja jest, da oferta prestaje smrću oferenta.

Sve što može druga stranka, koja je radila u dobroj vjeri, da je ugovor sklopljen, tražiti, jest t. zv. negativni interes pogodbe, t. j. naknadu štete, koju je stranka pretrpila s razloga, što je na to računala, da će se u oferti obećana činitba izvršiti.[42]

Na rimsko-pravnom stanovištu stoje od novijih zakonarstvah, osim francuskoga kodeksa jošte saksonski zakonik (§ 816), zürički zakonik (§ 905) i hesenska osnova (IV., 1, ar. 81).

Ovo stanovište rimskoga prava je posljedica[43] teze, da samo pogodba vezati može; ništa nije bilo s toga naravnije van odreku opoziva i opet tumačiti kao pogodbu,[44] kako to i zbilja romaniste čine.

---

[41] Sr. n. pr. Arndts, § 231 i Windscheid, II., p. 158. — Neopozovivost oferte tvrdi Köppen: Jahrb. f. Dogmatik, XI., p. 139 sq.

[42] Windscheid, II., p. 18, op. 9 na koncu. — Windscheid, II., p. 159, op. 7 veli, da je to i najpravednije: „die Gerechtigkeit spricht dem Empfänger des Antrages nach geschehenem Wiederruf nur einen Anspruch auf das negative Vertragsinteresse, nicht aber auf das Erfüllungsinteresse zu. — Sr. naproti tomu motive osnove gradjanskoga zakonika za njemačko carstvo, I., p. 165 i sl., te u pogledu praktičnosti neopozovivosti oferte takodjer: Stubenrauch: Handbuch des österr. Handelsrechtes, § 163, točka 3.

[43] Imade li stanovište rimskog prava još i koji drugi razlog, teško je reći kraj mršavih podataka o pravnoj naravi causae obligandi.

[44] Svakako malo prisiljena konstrukcija pogodbe, pošto se prihvatom odreke smatra već sama šutnja sa strane druge. Sr. Windscheid, II., § 307, op. 6, koji ne daje nikoju krepost opozivu oferte u tom slučaju, dočim nasuprot Brinz: Pandecten, p. 1580 veli, da i u onom slučaju, ako je izrično takav „Offertsvertrag", kako ga Unger (Grünhutov časopis, I.—XII., p. 365) zove, sklopljen, može oferent ofertu opozvati, ali će odgovarati protivnoj stranci za interese iz sklopljenog pactuma de contrahendo. — Kada oferta sadržaje podjedno odreku opoziva, već je preporno; sravni Windscheid, l. c., p. 158, op. 7; zakonarstva rečena, koja počivaju u

Digitized by Google

Rimsko-pravnom stanovištu stoji najbliže engleško pravo, koje, prem počiva na rimskom pravu, ipak je od modernih prava najoriginarnije.[45]

Po engleskom pravu oferta se vazda opozvati može, dok god nije prihvaćena: „a proposal may be revoked at any time before acceptance, but not afterwards".[46] Nu englesko pravo ide još i dalje, te dozvoljava promitentu, da i u onom slučaju, ako je sam ustanovio opredieljeno vrieme za prihvat, može opozvati ponudu i prije izmaka toga vremena.[47] Nije dovoljna jednostrana odreka opoziva,[48] već da bude promitent vezan na ponudu, treba da je medju strankama glede toga uglavljena posebna pogodba: „a distinct collateral contract". Opredieljenje dakle stanovitog vremena za prihvat oferte, ne veže ni najmanje promitenta, već jedino promitent upozoruje time promissara, da ne će primiti prihvat nakon izminuća toga vremena.[49]

Po engleskom dakle pravu oferta neima baš nikakove vezovne moći: „for before acceptance is no agreement, and therefore the proposer cannot be bound to anything.[50] Nu nije pomanjkanje agreementa jedini razlog, da oferta ne veže, već ima to i dublji svoj razlog, naime pomanjkanje consideracije.[51]

---

tom pogledu na rimsko-pravnom stanovištu, ipak naredjuju, da je oferent vezan na ofertu, ako je sam postavio rok za prihvat, dok god rok ne mine.

[45] Originarno u tom smislu, što se je recipirano rimsko pravo samo na osebujni način dalje razvilo, kako to premnogi pravni instituti pokazuju, — a medju ostalim i najklasičnije nauka o consideraciji, koja nas kod pogodbah najviše zanima.

[46] Pollock: Principles itd., p. 8, točka 1.

[47] Benjamin: On sale, II. izdanje (1873) p. 51 sq.

[48] Tim odpada i prisiljena konštrukcija, o kojoj je govor u opazki 44.

[49] In our own law the effect of naming a definite time in the proposal is simply negative and for the proposers benefit: that is, it operates as a warning that an acceptance will not be received after the lapse of the time named. Pollock, l. c., p. 9. Slično Windscheid, l. c., § 307, op. 7, veleći, da postavljenje roka za prihvat može imati i taj smisao, da se ponuda može samo unutar toga roka akceptirati. Razlika je samo ta, što po engleskom pravu vazda to vriedi, ako neima inog naročitog ugovora.

[50] Pollock: l. c., p. 8.

[51] Pollock: l. c., p. 9, 119 sq., 153 sq.

Digitized by Google

Naravna posljedica toga shvaćanja jest, da i po engleskom,[52] kao i rimskom pravu oferta prestaje smrću oferenta.

Posvema drugo stanovište zauzimlje staro njemačko pravo: obećanje već samo po sebi veže: „Welch man eim Manne icht gelobet, das sol er im stete halden".[53]

Na ovo i tomu slična mjesta već se davno pozivahu pravnici, da pokažu razliku izmedju rimskog i germanskog prava, samo što stariji pravnici ne upoznavaju u ovih mjestih vezovnu moć obećanja samoga, već jedino pravilo, da ovakva pogodba veže, drugimi riečmi, da neima razlike u germanskom pravu izmedju pogodbah i kontraktah.[54] Tako n. pr. Glück[55] tumači germansko-pravno pravilo: „was einer gelobet, dass soll er stet halten" tamo, da su i pogodbe kao takove utužive, prem u toj rečenici neima ni spomena o pogodbi, već samo obećanju.

Prvi je, možemo reći, tek Siegel[56] uztvrdio i dokazao, da po germanskom pravu ne veže samo pogodba, već i samo obećanje. Aplicirajući tu tezu na pogodbeno obećanje, tvrdi Siegel, da oferta veže oferenta, da drži rieč. Prema tomu je oferta po njemačkom pravu neopozoviva,[57] t. j. oferent mora primjereno vrieme ostati u rieči, te ako ofertu i opozove, neima to nikoje pravne posljedice.[58]

---

[52] Pollock: l. c., p. 20.

[53] Kleines Kaiserrechtsbuch: II., 39; sr. Siegel, l. c., p. 25.

[54] Pravilo već je kanonskog prava: „pax servetur, pacta custodiantur", prem nisu svi kanoniste u tom složni; sr. n. pr. Gonzalez Telez: Comm. ad cap. 1, X. de pactis. — S toga su mnogi stariji pisci spomenuto shvaćanje germanskog prava pripisivali uplivu kanonskog prava. Proti tomu već Glück: l. c., IV., p. 282.

[55] L. c., IV.. p. 281 sq.

[56] Glede predšastnikah Siegelovih sr. osim njega samoga, jošte i Hofmann: Entstehungsgründe etc., § 3 p. 15 sq.

[57] Posve jednako stanovište zauzimlje za pruski Landrecht: Dernburg: Preussisches Privatrecht, I., p. 199.

[58] Vriedno je ovdje spomenuti karakterističku izjavu Hugona Grotiusa, de jure belli ac pacis II., 11, § 14: „lex romana non hoc dicit, aute acceptationem pollicitationis plenam esse vim; sed revocari vetat, ut acceptari semper possit". Jasno je iz ovog mjesta moći razabrati, kako je već i Grotiusu teško bilo dopustiti, da bi čovjek mogao pravo steći bez svoje volje, ter za to i daje pollicitatiji takovo značenje, da

Digitized by Google

Neopozovivost oferte počimlje momentom, kad ista prestaje biti u moći oferenta, t. j. kad je prispjela oblatu.

Ovo njemačko-pravno stanovište zauzimlje pruski Landrecht, I., tit. 5, § 90 i § 103, a i austrijski gradjanski zakonik, kad veli u § 862, da obećanje pismeno, ako su stranke u istom mjestu, valja prihvatiti i objaviti obećavajućoj stranci, da je prihvaćeno, u dvadeset i četiri sata, odnosno, ako stranke nisu u istom mjestu u takovo vrieme, da odgovor dva put stigne; inače je obećanje prestalo; nu prije nego mine vrieme ustanovljeno, ne može se obećanje poreći.

Razlika izmedju pruskog i našeg prava samo je ta, što prvije smatra ofertu kao obećanje vremeno neograničenim, dočim je po našem zakoniku obećanje samo na stanovito vrieme dano.[59]

Ovo njemačko-pravno stanovište, naročito ono pruskog Landrechta[60] prešlo je i u obći njemački trgovački zakon (čl. 318 i 319, naš trgovački zakon §§ 314 i 315), a od ostalih novijih zakona, odnosno zakonskih osnova u bavarsku (II. čl. 8, 10), draždjansku (čl. 45—47), ugarsku (§ 56) i osnovu gradjanskog zakonika za njemačko carstvo (§ 80 sq.), nadalje švicarski (čl. 3 sq.) i züriški (§ 906) zakonik (za trgovačko pravo).

Jednako stanovište zauzimlje i obći imovinski zakonik za knjaževinu Crnu Goru, naredjujući u čl. 497: „Kad se pogadjanja čine po poruci ili pismeno, ponudilac je vezan za svoju ponudu, ako joj inače rok odredjen nije, do onoga časa,

njom ovlaštenik steče ograničeno, t. j. vremeno neopredieljeno ovlaštenje prihvatiti pollicitatiju, i time pravo na obećano steći. Prema tome bi se pogodbena oferta razlikovala od pollicitatije samo tim, što kod prve ima ovlaštenik vremeno ograničeno ovlaštenje pravo steći, dočim je kod potonje to ovlaštenje vremeno neograničeno. Sr. gore op. 13.

[59] Stanovište gradjanskog našeg zakonika svakako odgovara više volji stranaka, te i Siegel, p. 56, op. 4, nazivlje stvarno pravijim to shvaćanje, po kom je oferta obećanje temporarno ograničeno.

[60] Thöl: Handelsrecht, I., p. 369 tvrdi, da je i po trgovačkom zakonu oferta vremeno ograničeno obećanje. Isto tako i Stubenrauch: Handbuch des österr. Handelsrechtes, p. 427. Proti tomu Siegel, l. c., p. 56, op. 4.

Digitized by Google

kojeg mu je mogao stići odgovor od druge strane. — Ako li se odgovor zadocni . . . ponudilac prestaje biti vezan, ako odmah, čim primi zadocnjeni odgovor, ili prije toga, javi drugoj stranci, da ponudu natrag uzimlje".

Nedvojbeno je dakle, da je po njemačko-pravnom stanovištu, dakle i po austrijskom gradjanskom zakoniku,[61] oferta već sama po sebi pravni posao. Jasno se to iz zadnje stavke § 862 o. g. z. razabire, koja odredjuje, da se obećanje ne može poreći, dok ne mine vrieme za prihvat ustanovljeno, budi po samom oferentu,[62] budi po zakonu.[63]

Dakako da austrijski gradjanski zakonik — drukče još zapadno-galički zakonik — nije konsekventno, proveo načelo, da je oferta već po sebi neka obveza, pošto u § 918 ustanovljuje, da obećanje još neprihvaćeno ne prelazi na nasljednike. Oferta dakle po našem gradjanskom zakoniku radja skroz osobnu obvezu.[64] — Konsekventniji je u tom pogledu uzor gradjanskog našeg zakonika — pruski Landrecht,[65] koji je posvema proveo posljedice karaktera oferte, kao pravnog posla po sebi. — Od novijih zakonarstvah jošte i po saskom

[61] Ako Krainz: l. c., II., § 313, p. 198 veli, da sama ponuda jošte ne veže, ter izrično nadovezuje: „der Antrag bindet, so lange nicht eine vollkommen zustimmende Gegenerklärung erfolgt, in keiner Weise", tad je to njegovo shvaćanje u protuslovju sa zakonom, van ako hoćemo, da pod tim razumjeva Krainz obvezu, izpuniti obećano.

[62] Sr. prvu stavku § 862 o. g. z. Sravni li se zadnja stavka tog § a sa prvom, jasno sliedi, da ima krivo Siegel, l. c., p. 73, kad veli, da u gradjanskom našem zakoniku neima norme, da oferenta veže po njemu postavljeni rok za prihvat. Sr. Stubenrauch: Commentar ad § 862, t. 1.

[63] Nippel: Erläuterungen etc., VI., p. 20, hoće u slučajevih § 936 o. g. z. (promjena okolnostih i izgubljenje medjusobnog povjerenja), da se može obećanje opozvati.

[64] Stubenrach, l. c., p. 190, točka 9 i Krainz, l. c., p. 198 tvrde, da obveza iz oferte i onda prestaje, ako oferent izgubi djelatnu sposobnost. Krainz tumači ofertu kao zgoljnu činjenicu, ter iz tog gledišta želi opravdati stanovište gradjanskog zakona, da oferta ne prelazi na nasljednike. To može vrediti za rimsko, ali nipošto za austrijsko pravo, te moramo reći, da je zadnja stavka § 918 o. g. z. uzeta iz tudjeg sistema, sistema rimskog, koji je u tom pogledu u protuslovju sa poprimljenim načelom u gradj. zakoniku glede naravi oferte. — Takovih protuslovja ima u ostalom u gradjanskom zakonu i više, kao kod svakog zakona, koji ne kodificira postojeće pravo, već stvara novo, pabirkujući po raznih sistemih.

[65] I., 5, §§ 106 i 108.

Digitized by Google

zakoniku (§ 818), draždjanskoj osnovi (art. 49), ugarskoj osnovi (§ 60), ter osnovi gradjanskog zakonika za njemačko carstvo (§ 74, al. 3, § 89) prelazi pravo iz oferte na nasljednike.[66] Jednako i njem. trgovački zakonik, art. 297 (naš trgovački zakon § 289).[67]

Pošto je ova narav oferte kao pravnog posla po sebi sa postojećom rimsko-pravnom teorijom, po kojoj ne prihvaćeno obećanje nema vezovne moći, u očitom protuslovju, naravno je, da su pravnici[68] na raznoliki način pokušali raztumačiti ju. — Najviše obzira zaslužuje u tom pogledu Iheringova[69] konstrukcija. Ihering smatra naime vezovnu moć oferte kao pasivnu posljedicu prava. Pošto prije prihvata neima još nikoje pogodbe, kvalificira on obveznost iz oferte kao sekundarnu posljedicu pravnog odnošaja, koji je tek u radjanju. Oferent je naime i prije prihvata obećanja obvezan, ali samo na to, da naravni tok razvitka pravnog odnošaja ne sprieči, t. j. da ne sprieči mogućnost, kako da prihvat može uslijediti. Budući pravni posao indi jur unapried, t. j. prije nego nastane, djeluje. Logičko protuslovje, koje u tom leži, da nješto djeluje prije nego je existentno, odstranjuje Ihering svojom osobitom teorijom o pravu. Svrha je glavni momenat, veli Ihering, u pravu i postanku prava, te nije nikakovo protuslovje, da u korist prava, koje je tek u radjanju, već sada nastanu nekoja ograničenja, koja omogućuju realiziranje te svrhe u budućnosti. Zahtjeva li s toga svrha prava i pravnog odnošaja, nastati će pasivni učinci prava prije aktivnih — kako jest to kod pogodbene oferte. — Bez obzira na činjenicu, da se ovim tumačenjem identificira sućnost prava sa interesom, kojeg pravo objektivno štiti, što je već vrlo često Iheringovoj teoriji o pojmu prava prigovoreno, ne možemo priznati, da oferta veže za to,

[66] Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru neima glede toga nikakove ustanove.

[67] Glede oferte „bez obligo“ sr. Stubenrauch: Handelsrecht, § 163, toč. 8.

[68] Glede Regelsbergerove prisiljene konstrukcije, po kojoj je u oferti sadržana odreka opoziva, sr. Siegel, l. c., p. 60.

[69] Passive Wirkungen der Rechte u „dogmatische Jahrbücher, X., p. 387 sq.

Digitized by Google

jer je ona dio buduće pogodbe, već se mora uzrok tražiti tomu u volji oferenta samoga, pošto svrha buduće pogodbe ne iziskuje neminovno, da već sama oferta vezuje, kako to pokazuje rimsko, a prije svega moderno englesko pravo, po kom nema nikoje dvojbe, da oferta neima nikakve vezovne moći.

Bio u ostalom uzrok njemačko-pravnom stanovištu o naravi oferte oportunitet, obzir na praktični život ili osebujno pravno shvaćanje, ipak nepobitno stoji, da oferta po zakonicih, koje ovo shvaćanje sliedi, dakle i austrijskom nije obećanje cum ambulatoria voluntate, već da veže oferenta, ali samo u toliko, da ne može odustati od obećanja, dok traje vrieme za prihvat ustanovljeno, budi po njem samom, budi in subsidium po zakonu, ter ako ipak odustane, t. j. opozove ofertu, nema to nikoje pravne posljedice.

Pogodba indi nastati će, ako je prihvat u opredieljeno vrieme usliedio, ma da i nije u momentu akcepta više oferent voljan pogodbu sklopiti. To je pako najvažniji resultat Siegelovog odkrića, koji pokazuje, da težište valjanosti pogodbe ne leži u konsensu u rimsko-pravnom smislu te rieči, t. j. istovremenom konsensu. Težište obveze oferenta: držati rieč, leži izključivo u njegovoj izraženoj volji, težište obveze, izpuniti obećanje leži takodjer neposredno u njegovoj izraženoj volji, samo što ta obveza po volji oferenta samoga nastaje tek izraženim prihvatom sa strane oblata. Zato pravo veli Pollock, da je kod pogodbe: „the assent of the person to be bound at the root of the matter".

Dakako, da jasno lučiti obvezu: držati rieč, od obveze: izpuniti obećano, možemo samo kod pogodbe, koja se sklapa inter absentes Kod pogodbe bo, koja se sklapa inter praesentes, ima se po izričnoj ustanovi zakona (§ 862 o. g. z., I., 5, § 94 pruskoga L.-R.) obećanje prihvatiti bez odlaganja. Nu pitanje, koliko vremena smije uslieditи izmedju učinjena obećanja i prihvata, nije sa teoretičkog gledišta glede teze, da oferta jur veže po sebi, ni najmanje relevantno. — Stranke u ostalom mogu ugovoriti, da oferta i inter praesentes

Digitized by Google

učinjena veže oferenta kroz stanovito vrieme, nu nepobitno stoji i to, da ako takovog ugovora i nema, već ako oferent sam opredieli rok za prihvat, ovo njegovo jednostrano obećanje već ga i po sebi veže.

§ 3. Nekoje osobite vrsti oferte.

Dražbena ponuda. Izvrgnuće nekog predmeta dražbi može u sebi sadržavati prodajnu ofertu, ter se prihvatom te oferte sa strane dražbovatelja sklapa pogodba pod suspensivnim[70] uvjetom, da ne će nitko više, odnosno manje ponuditi[71] (jeftimba). Nu obično izvrgnuće nekog predmeta dražbi sadržaje samo poziv na dražbovatelje, da stave ponude.[72] Kada je jedan, a kada drugi slučaj, quaestio je facti; ovisi naime o tom, da li hoće auctionator na svaku dražbenu ponudu vezan biti, ili hoće izvrgnućem predmeta dražbi izazvati samo ponude sa strane dražbovatelja, od kojih će jednu sa svoje strane akceptirati.[73] Taj drugi slučaj jest u pravilu kod jeftimbah,

[70] Puchta: Pand., § 252 veli „resolutivnim" uvjetom.

[71] Ihering: Jahrb. f. Dogm., VII., 1 sq. tvrdi, da se na ovakav način ne može pogodba sklopiti, smatrajući ponudu učinjenu neizvjestnoj osobi samo kod obećanja učinjena oglasom (Auslobung) valjanim. Sr. naproti tomu Windscheid, l. c., II., § 308, op. 11.

[72] Tako naročito Seuffert: dissertatio juridica de auctione i Kirchstetter: Comm., p. 390.

[73] Sr. Windscheid, l. c., p. 164. — Krivo ima Krainz, l. c., § 313, kad veli, da je oferta sa strane auctionatora, ako se dražbuje uz iskličnu cienu. Kod nas se n, pr. eksekutivna dražbena prodaja obavlja po § 13, točka 4 zakona od 17. prosinca 1876 (ovršna novela) bez izklicanja ciene, a ipak se mora uzeti, da izvrgnuće dobra na prodaju sadržaje jur ofertu sa strane auctionatora, pošto je ovaj na najveću ponudu bezuvjetno vezan, ako i jest istina, da ovrhovoditelj po točki 5, § 13, ib. može vazda odustati od prodaje, dok dražba nije zaključena dopitanjem najboljem ponuditelju; ali tu valja u obzir uzeti, da auctionator nije ovrhovoditelj, već eksekut sam, ako i proti svojoj volji. To je, čini se, pregledao Reuling (Dogm. Jahrbücher, X., p. 357). — Kod naših eksekutivnih prodaja ne vriedi dakle ono, što Siegel, l. c., p. 84 veli, da naime auctionator ne mora svaku ofertu primiti, već da je ovlašten od slučaja do slučaja ponudu pojedinoga dražbovatelja odbiti, u kom se slučaju smatra učinjena ponuda, kao da u obće nije ni stavljena. (Zanimiv je u tom pogledu i dvorski dekret od 15. siečnja 1787, lit. t. br. 621 J.-G.-5, koji veli, da kod prodaje nepokretnina putem prisilne dražbe ne odlučuje samo veća svota, već i: „prompte Zahlung"). — Sr. u tom pogledu i Windscheid: l. c., p. 166, op. 16.

Digitized by Google

koje javne oblasti oglašuju, n. pr. za preuzeće kakove gradnje ili dobave, zatim kod dobrovoljnih dražbenih prodaja, ako si je auctionator u smislu § 278 izvanparbenoga postupnika pridržao za neko vrieme odobraj prodaje.

U ovom drugom slučaju, kada se naime tek pojedina ponuda sa strane dražbovatelja ima smatrati ofertom, nastaje pitanje, da li i kako dugo je vezan oferent na ponudu. Na pitanje ovo vrlo je mučno razložit odgovor dati sa stanovišta rimskoga prava, ako se držimo danas vladajućeg mnienja, da oferta jošte ne veže. Ihering[74] veli s toga, da dražbena ponuda nije samo pogodbena oferta, već jednostrana kupovna pogodba u rimsko-pravnom smislu, t j. emtio sine venditione, emtio si volueris, ili kako Seuffert veli, pactum de contrahendo. Nu konstrukcija[75] ova nedvojbeno izazivlje prigovor, da je contradictio in adjecto, da dvostrani ugovor ima samo jednostranu obvezu.

Dosta blizu ovomu stanovištu stoji Hofmann,[76] veleći, da ovdje neimamo doduše posla sa obećanjem prihvaćenim (angenommen), ali ipak oduzetim (abgenommen). Hofmann naime veli, da auctionator prima (abnehmen) ponudu dražbovatelja, da kroz stanovito vrieme, naime dok traje dražba ostaje kod svoje ponude, t. j. da ju ne opozove. On dakle vidja u ovom slučaju t. zv. pogodbu oferte (Offertvertrag), usljed koje je dražbovatelj vezan na svoju ponudu. Ovo primanje, oduzeće dražbovnih ponuda vidja Hofmann u pozivu sa strane auctionatora, da se stave ponude. Konstrukcija sva-

[74] Dogmatische Jahrbücher: VII., p. 178. — Slično tumači i Regelsberger: Civilistische Erörterungen, p. 74 veleći, da je ovdje emtio venditio sub conditione si placuerit venditori. Dopustivost te konstrukcije gledom na rimsko-pravna vrela tumači analogijom kupnje na kušnju (si res emtori placuerit). Accept sa strane auctionatora mora se muče dodati, — mogli bismo reći pravije: pridomisliti.

[75] Što se ponapose tiče poteškoće, da je oferta po rimskom pravu opozoviva mogla bi se ova i bez ovako prisiljene konstrukcije sa stanovišta Iheringove teorije u pasivnih učincih prava, koje je tek u radjanju, lasnije istumačiti i za dražbenu ponudu onako isto, kako to Ihering čini za pogodbenu ofertu u obće. Sr. prijašnji §, op. 69.

[76] Entstehungsgründe etc., p. 37 i 38.

Digitized by Google

kako nešto prisiljena, prem je moguća, ako hoćemo pojam pogodbe u tako širokom i neopredieljenom smislu uzeti, jer se dopustiti mora, da poziv auctionatora na stavljanje oferte jest takodjer nešto. Osobito za rimsko pravo, po kom oferta neima vezovne moći, vriedna je uvaženja Hofmannova konstrukcija.

Kindervater[77] veli, da je u konkretnom slučaju jedan od kontrahenata, naime dražbovatelj odmah vezan na svoju ponudu, dočim drugi, t. j. auctionator tek onda, kad ju prihvati, jer — kako nadovezuje Windscheid,[78] kod medjusobnih (dvostranih) ugovora može obveza sa strane jednog kontrahenta postajati bez obveze sa strane drugog kontrahenta. Nu uzam u obzir, da u ovom slučaju, kako i sam Windscheid priznaje, imademo posla ne sa pogodbom, već samo sa pogodbenom ofertom sa strane dražbovatelja, ne može nam ova konstrukcija, da je jedan kontrahent prije drugog vezan, ništa razjasniti, ako bi i sliedili Windscheidovu teoriju, da kod dvostranih pogodba ne mora obveza sa strane obih kontrahenata istovremeno nastati.

Po mom mnienju jedini je Siegel[79] prihvatio tu konstrukciju, osobito sa stanovišta njemačko-pravnog shvaćanja obećanja, na kojem stanovištu i naš obći gradjanski zakonik, kako je gore izloženo, stoji, postavio, veleći, da je tek dražbena ponuda oferta, i to neopozoviva, koja oferenta veže sve dotle, dok nije bolja ponuda stavljena. Dražbena je dakle po-

[77] Ein Beitrag zur Lehre von der Versteigerung u „dogmatische Jahrbücher", VII., p. 8 sq.

[78] Pandecten, § 308, 2. Glede njegove teorije, da kod dvostranih obvezah, obveza jednog kontrahenta može nastati prije obveze drugoga, sr. gore § 1; obzirom na t. zv. negotia claudicantia, sr. Windscheid, l. c., § 321, op. 23. — Sr. i Brinz, Pandecten, p. 1592.

[79] L. c., p. 82—90. — Glede Siegelove teorije sr. osobito: Unger u: dogmatische Jahrbücher, VII., p. 369 sq. — Pollock: l. c., p. 170 smatra sa stanovišta engleskoga prava „sale by auction" samo kao vrstu kontraktâ „by advortisements", o kojih ćemo kašnje govoriti, ter smatra svaku dražbenu ponudu ofertom, veleći: „each bidding is only a proposal, and there is no contract until some bid is accepted by the fall of the hammer, when there is a contract with an ascertained person, namely the bidder to whom the lot is knocked dovon (p. 175).

Digitized by Google

nuda, obećanje na stanovito vrieme dano. Unutar toga vremena veže ponuditelja, ali samo na to, da svoju rieč drži, t. j. da ostane kod ponude. On još nije obvezan ponudjenu cienu platiti, a možda ne će ni nikada biti na to obvezan. — Valja dakle za dražbenu ponudu mutatis mutandis ono isto, što i za ofertu inter absentes učinjenu. (Sliedi.)

Predbilježba prava zaloga za tražbine podpadajuće bagatelnom postupku.

Piše dr. ***Miroslav Strižić.***

Prama današnjoj praksi nalaze se u najvećoj pogibelji tražbine spadajuće u kompetenciju maličnih sudova, prem bi takove tražbine morale jednaku zaštitu sudova uživati, kao što i velike tražbine, jer su to većim djelom tražbine manje imućnih, dà siromašnih vjerovnika, kojim je ta tražbina toliko vriedna, kao što je bogatašu vriedna tražbina od više hiljada forinti, za koju nalazi svu moguću sigurnost i sudbenu zaštitu.

Iztaknuo sam naročito, da je ta nesigurnost za bagatelne tražbine kod nas nastala usljed zavladale u posljednje vrieme prakse, jer obstojeći zakoni i za takove tražbine pružaju sredstva, da se podpuno osiguraju.

Ta se praksa temelji na zaključku kr. banskoga stola od 4. srpnja 1888 br. 17.172 (vidi Mjesečnik 1888 str. 425), koji izriče, da se neima dozvoliti predbilježba prava zaloga na temelju obveznice, koja bi se gledeć na svotu, na koju glavnica glasi, imala utužiti ili kod mjestnog ili kod bagatelnog suda, nadalje da se neima dozvoliti predbilježba prava zaloga na temelju nepravomoćne osude, izrečene po bagatelnom postupku ili po mjestnom sudu prije bezuspješno pokušane ovrhe.

U Mjesečniku od g. 1889, str. 391, priobćen je slučaj, da je kralj. banski stol rješitbom od 7. ožujka 1889 br. 3954 preinačio odluku grunt. oblasti i odbio molitelja sa molbom za prodbilježbu prava zaloga na temelju bagatelne osude radi 25 for. s razloga: što je zatražio predbilježbu za tražbinu od 25 for., dosudjenu mu osudom kr. kot. suda kao maličnog suda, a da nije doprineo dokaz propisani u § 2 zak. od 6. travnja 1881, kojim se preinačuju i nadopunjuju ustanove §§ 6 i 61 zak. od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih i postupku pred njimi, po kojoj ustanovi vjerovnik radi tražbine, za koju je mjestni sud nadležan voditi ovrhu, može zamoliti ovrhu na nekretnine dužnikove samo onda, ako se izkaže svjedočbom mjestnog suda, da pokušanom ovrhom na pokretnine dužnikove njegova tražbina nebje podpuno podmirena, pošto se ustanova ova

Digitized by Google

usvojiti mora i glede onih tražbina, koje kotarski sudovi po § 1 zak. od 3. listopada 1876 o maličnom postupku dosudjuju; jer je tom ustanovom alterirana obćenita zakonska ustanova (§ 459 g. p. p.), po kojoj vjerovnik ima pravo slobodna izbora predmeta za ovrhu, te što je s njom očevidno namjeravalo se dužnike manjih svota novčanih u osobitu zaštitu uzeti od veksatornih smjerova vjerovnika, kao što se dužnik već i po maličnom postupku (§ 71) zaštićuje od prekomjernih troškova parbenih. Predmeti pako, na koje se nemože voditi ovrha, neprikladni su takodjer i za osiguranje tražbine, a u koliko su prikladni samo uvjetno, može se i osiguranje na njih postići samo uz one iste uvjete, uz koje se na njih ovrha može voditi, pa se dosljedno tomu bez dokaza, propisanog u § 2 zak. od 6. travnja 1881 nemože ni predbilježba prava zaloga dozvoliti.

To su isti razlozi, kojimi je obrazložen gorespomenuti zaključak plenarne sjednice kr. banskoga stola.

Tu je rjesitbu potvrdio kralj. stol sedmorice rješitbom od 14. lipnja 1889 br. 1848.

U tom je pitanju sasma s vida pušten gruntovni red, koji bi trebao da je jedini mjerodavan za riešenje toga pitanja, tim više, što ustanove njegove nisu opozvane zakoni od 3. listopada 1876 i od 6. travnja 1881, u obće nijednim poznijim zakonom ili naredbom

Po § 88 sl. a) ima mjesta predbilježbi prava zaloga na temelju izprava, koja sadržaju naslov založnom pravu na stanovito nepokretno dobro ili uknjiženo pravo, ili u kojih je barem u obće ustupljeno pravo na osiguranje tražbine.

Qo § 88 sl. b) ima mjesta predbilježbi prava zaloga na zaduž-nice o dospjelih tražbinah; ako dospjelost tražbine zavisi ob odpovjedi, tada se ujedno ima prinieti o tom pismena svjedočba.

Po § 89 grunt. reda može se na javne izprave činiti predbilježba, ako su providjene onimi potrebštinami, koje su i pri izpravi privatnoj dovoljne za predbilježbu.

§ 92 grunt. reda napokon ustanovljuje: Usljed sudačkih presuda, kojimi se stvarno pravo ili stanoviti iznos tražbine dosudjuje, ili uknjiženo koje pravo uzkraćuje, ili ugaslim izjavljuje, ima prije nastale pravomoćnosti mjesta samo predbilježbi prava ili tražbine ili predbilježbi brisanja prava uknjiženoga.

Svrha predbilježbi jest samo osiguranje tražbine te predbilježba nemože imati štetnih posljedica po dužnika; spomenuti pako zakoni od 3. listopada 1876 i od 6. travnja 1881 govore samo o ovrhi, kojoj je svrha: namirenje tražbine.

Gruntovnoj oblasti, koja ima da rieši molbu za predbilježbu prava zaloga, mora da je jedino pred očima grunt. red, te zakoni i naredbe ti-

Digitized by Google

čuće se gruntovnoga reda, te se neima nipošto obazirati na one zakone i naredbe, koje se netiču gruntovnih knjiga.

Sliedeći slučajevi neka dokažu, koliko se štete nanaša takovom praksom vjerovniku, koji je u svoje doba pomogao u nevolji bližnjemu svomu, a sada ne samo da mu se nepovrati posudjeni novac, ne samo da gubi kamate, već mora još i svojega gotovoga novca trošiti — da dokaže, da se nemože namiriti iz pokretnina dužnikovih. Dužnici se tako doista zaštićuju od veksatornih smjerova vjerovnika i od prekomjernih troškova parbenih, ali se zato vjerovnici, a to su upravo oni, koji sudbenu pomoć traže, izvrgavaju najvećim veksacijam dužnika.

Molbom od 4. srpnja 1889 broj 4472 zem. molio je B. M. predbilježbu prava zaloga na nekretninah M. J-a radi 49 for. 77 novč. sa dosudjenimi 6% kamati od 19. siečnja 1885 i parbenim troškom od 3 for. 20 novč. na temelju pravomoćne osude kr. kotar. suda u G. od 17. kolovoza 1886 br. 2875.

Odluka kralj. sudbenoga stola kao grunt. oblasti u B. od 6. srpnja 1889 br. 4472 zemlj. glasila je: „Odbija se molba s prilozi natrag molitelju s razloga, što po mal postupku i zakonu o mjestnih sudovih ima se izkazati neuspjeh ovrhe na pokretnine, da se uzmogne dozvoliti **ovrha** na nekretnine".

U utoku iztaknuo je vjerovnik, da se tu neradi o ovrhi, već o osiguranju tražbine, da mu je poznato, da dužnik pokretnog imetka neima, a neosjegura li tražbinu, da će ju izgubiti i u tutanj trošiti na dalnju ovrhu. Iztaknu takodjer, da je sudbena osuda bez dvojbe javna izprava, na temelju koje se po § 89 grunt. reda predbilježba prava zaloga dozvoliti mora, tim više, što bi se i po § 92 grunt. reda na temelju ove osude, sve da još i nije pravomoćna, predbilježba dozvoliti morala.

Kr. banski stol rješitbom od 2. travnja 1890 br. 22.924 potvrdio je prvosudnu odluku s razloga: „što je ustanovom § 2 zak. od 6. travnja 1881, alterirana obćenita zakonska ustanova (§ 459 g. p. p.), po kojoj vjerovnik ima pravo slobodnog izbora predmeta za ovrhu, te što se usljed toga niti zamoljena po utjecatelju predbiljčžba prava zaloga za osiguranje tražbine njegove iz osude maličnog sudca od 17. kolovoza 1886 proiztičuće dozvoliti nemože bez doprinešenoga po utjecatelju dokaza ob neuspjehu povesti se tek imajuće proti dužniku mu ovrhe na nepokretni imetak istoga".

Kralj. stol sedmožice odputio je rješitbom od 26. veljače 1891 broj 3045 izvanredni previdni utok B. M-a kao po § 145 grunt. reda nedopustiv tim više, što molitolj nije uztvrdio, a kamo li doprineo dokaz o bezuspješno provedenoj mobilarnoj ovrhi.

Usljed toga provedena je mobilarna ovrha, koje je trošak dosegao iznos glavne tražbine, nu dok se je sve to dogodilo, obterećivao se je

Digitized by Google

posjed dužnika tako, da bi trošak za ovršnu uknjižbu bio isto tako izgubljen, kao što i glavna tražbina sa kamati i parbenim troškom, te sa silnim troškom mobilarne ovrhe.

Da je pako dozvoljena predbilježba, kad je zabranjena bila, naime kad je vjerovnik doznao, da dužnik ide za tim, da si uzme zajam i da preobtereti svoje nekretnine, bio bi dužnik nastojao da plati dug sa tada još malenim troškom, te da tako izhodi brisanje predbilježbe.

Dokaz o bezuspješno provedenoj mobilarnoj ovrhi, kojega su spomenute rješitbe tražile, nije i nemože biti od potrebe za dozvolu p r e d b i l j e ž b e prava zaloga, jer je takov dokaz potreban samo za vodjenje o v r h e na nepokretno dobro dužnikovo, i jer vjerovnik sa takovim dokazom može već o v r š n u u k n j i ž b u prava zaloga, a ne tek predbilježbu izhoditi.

Evo još jedan slučaj, koji je tim žalostniji, što je vjerovnica, udova lugareva, a sada siromašna služkinja, kojoj je tražbina od 50 for. proti Jovi i Ani O. jedini imetak bio.

Pošto je doznala, da joj dužnici žele nekretnine svoje prodati, zamolila je molbom od 17. srpnja 1890 broj 4363 na temelju valjane i svimi potrebštinami providjene zadužnice o dospjeloj tražbini predbilježbu prava zaloga na dužnikovih nekretninah.

Odluka kr. sudbenoga stola u B. kao grunt. oblasti od 26. srpnja 1890 broj 4363 zemlj. glasila je: „Odbija se molba s prilozi molitelju s razloga, što prema smislu ustanova zakona o mjestnih sudovih i ovrhi neprileži izkazano: da dužnici neimadu pokretnina".

Proti toj odluci nije poprimljen dalnji pravni liek obzirom na izkustvo u drugih jednakih slučajevih, već se je vjerovnica požur la, da svoju tražbinu kod maličnog sudca utuži, što je i učinila dne 13. siečnja 1891. Odlukom od 17. rujna 1891 br. 10.589 dozvoljena je ovrha i povjerena mjestnomu sudu, od kojega mjeseca studenoga stiže iznos od 57 for. 76 novč. utjeran od dužnika. Time pako nije namirena sva tražbina sa pripadci, a pošto su dužnici medjutim prodali svoje nekretnine, koje su voć i prepisane na kupca, nije siromašnoj služavki preostalo ino, nego li da suznim okom i težkim srdcem razmišlia o shodnosti gruntovnih knjiga.

Bijaše samo slučaj, da je i ta svota utjerana, jer bi sirota morala i to izgubiti, da je došlo izvješćo mjestnoga suda o bezuspješnoj mobilarnoj ovrhi, prem se je ona dosta rano pobrinula za osjeguranje svoje tražbine, još onda, kad dužnici bijahu vlastnici dosta vriednih nekretnina.

Tako sam — mislim — i praktičnimi slučajevi dokazao, da kod riešavanja molba za predbilježbu prava zaloga ima biti mjerodavan samo gruntovni red, kojega ustanove glede predbilježbe do sada nijednim zakonom alterirane nisu.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Sve razprave i presude, tičuće se veza ženitbenoga sljedbenika grčko-iztočne crkve, prinadleže duhovnim sudovom (konsistorijam) grčko-iztočne crkve, pak su s toga isti nadležni i za razpravu i presudu o proglašenju smrti nestaloga supruga u svrhu sklopljenja nove ženitbe, to sve temeljem: „Systema Consistoriale", koji je izdan prev. reskriptom od 5. aprila 1782.

Kr. stol sedmorice izdao je dne 4. listopada 1889 pod brojem 1150 sliedeću vrhovnu rješitbu:

Rješavajuć izvješće . . . u molbenom predmetu Eve J. iz K. moleće, da se njen nestali suprug Živan J. u svrhu iznovične njene udaje proglasi mrtvim, u kojem predmetu je na molbu de praes. 15. siečnja 1886 broj 254 usljed odluke kr. kotarskoga suda u K. od 28. siečnja 1886 br. 254 obavljena presluha svjedoka, zatim usljed odluke kr. sudbenoga stola u Z. od 5. lipnja 1886 br. 2294 uz imenovanje odvjetnika dra. P. M. za skrbnika nestaloga udjelotvoreno izročno pozivanje potonjega, ter na iznovičnu molbu Eve J. de pr. 7. veljače 1888 broj 610 odlukom kralj. sudbenoga stola u M. od 23. lipnja 1888 br. 1479 uz imenovanje odvjetnika Gjorgja S. za branitelja ženitbenoga veza odredjena pred rečenim sudom razprava na 30. srpnja 1888, pa odlukom od 4. kolovoza 1888 broj 3822 na dan 3. rujna 1888, na koju ipak razpravu nije pristupio rečeni skrbnik nestaloga, već je molbom de praes. 28. kolovoza 1888 br. 4320 molio, da se sbog udaljenosti razpravnog suda rieši kuratele, koju je molbu ipak odputio sudbeni stol u M. odlukom od 15. rujna 1888 broj 4468, a kralj. banski stol usljed utoka rečenoga skrbnika rješitbom od 30. siečnja 1889 br. 26.530 uz preinačenje napadnute prvosudne odluke odlučio, da se rekurent odvjetnik dr. P. M. neima više smatrati skrbnikom nestaloga Živana J., niti se ima pozvati na razpravu radi proglašenja rečenoga Živana J. mrtvim, i da prvi sud ima imenovati za branitelja ženitbenog veza osobu, koja stanuje u mjestu razpravljajućega suda, kralj. stol sedmorice: vidiv, da po §§ 4 i 5 previšnjega reskripta od 5. aprila 1782, kojim je izdan „Systema Consistoriale" za konsistorija grčko-iztočne crkve, sve razprave o valjanosti ili nevaljanosti veza ženitbenoga, o razpustu ili rastavi od stola i postelje u pogledu sljedbenika gččko-iztočne crkve prinadleže duhovnim sudovom (konsistorijam) grčko-iztočne crkve, na koje spada u obće presuda glede svih veza ženitbenog tičućih se prepora i razprava, te po tom i razprava i presuda o proglašenju smrti nestaloga supruga u svrhu sklopljenja nove ženitbe za sljedbenike grčko-iztočne crkve; vidiv, da u očigled toga takodjer i o molbi Eve J. za pro-

Digitized by Google

glašenje smrti njenog nestalog supruga Zivana J. u svrhu njene iznovične udaje ne imadu provesti razpravu i izreći presudu ob istoj gradjanski sudovi, nego nadležna rečenim suprugom konsistorija grčko-iztočne crkve, pošto su rečeni supruzi, po glasu doprinešenog od Eve J. molbom de pr. 1. ožujka 1888 broj 1091 bračnog lista vjenčani po postojećim crkvenim obredima grčko-iztočne crkve; vidiv, da su napram tomu ništetne i nevaljane sve one u toj stvari učinjene odredbe spomenutih gradjanskih sudova, koje se odnose na razpis razprave o proglašenju smrti nestalog Živana J., te da je valjalo obavljene na molbu Eve J. de praes. 15. siečnja 1886 broj 254 predizvide ustupiti dotičnoj grčko-iztočnoj crkvenoj konsistoriji na nadležno dalnje uredovanje; — obnašao je povodom previdnog utoka, postavljenog po gradjanskom sudu branitelja veza ženitbenoga, odvjetnika Gjorgja S. ukinuti ureda radi po § 339, toč. 1 i po § 343 g. p. p. kako napadnute dolnjo-sudne, tako i sve ostale sudske odluke do uključivo one kr. sudbenoga stola u M. od 23. lipnja 1888 broj 1479, kojim je razpisano ročište za razpravu o proglašenju smrti nestaloga Živana J. pred rečenim gradjanskim sudom, te naložiti postupajućem u prvoj molbi sudu, da predizvide, obavljene u tom molbenom predmetu, ustupi nadležnoj suprugom J—ć grčko-iztočnoj crkvenoj konsistoriji, da ista u vlastitom djelokrugu obavi razpravu i o njoj donese zakonitu presudu. —*a*—

Segregirana paša sačinjava pripadnost urbarskog selišta.

Dana 3. listopada 1884 dostao je J. P. nekretnine upisane u zem. broj 48 obćine Josipovac. Kralj. sudbeni stol u O. kao gruntovna oblast odlukom od 19. travnja 1885 broj 1138 odredi prepis pašnjačke pripadnosti (parc. br. 453/15 i 455/43) n spomenuti gruntovni napisnik. — Kr. stol sedmorice vrhovnom rješitbom od 29. studenoga 1888 br. 2507 vidiv, da su čestice br. 453//15 i 455/43 temeljem odluke kr. sudbenoga stola u O. od 19. travnja 1885 broj 1138 pripisane bile na nepokretnosti, unešene u zemljištniku nap. broj 48 obć. Josipovac; vidiv, da je ovršna dražba više pomenutih nekretnina obavljena bila 3. listopada 1884 na temelju starog gruntovnog izvadka od 26. studenoga 1883, u kojem kao što se samo po sebi razumieva, nedolaze parc. br. 453/15 i 455/43, te su se dakle prodati i uručiti mogle samo nekretnine, koje su u vrieme obavljene ovršne dražbe upisane bile u grunt. nap. broj 48 obć. Josipovac, a nipošto prenavedene dvie nakon obavljene ovršne dražbe pripisane parcele, obnašao je odrediti, da se parc. broj 453/15 i 455/43 odpišu iz gr. nap. br. 48 obć. Josipovac. — U ostalom pridržao je kr. stol sedmorice nasljednikom iza dostalca pravo, da u koliko se u prava svog ostavitelja kao kupca na potonje pomenute dvie parcele uzdaju, da ista putem redovite parnice potjerati mogu.

Digitized by Google

Usljed toga podnesoše nasljednici J. P., koji je nekretnine gr. nap. br. 48 obć. Josipovac na javnoj dražbi dostao, pred kralj. kotar. sudom u O. proti prijašnjim vlastnikom tih nekretnina tužbu na ustup pašnjačke pripadnosti.

Kralj. kotarski sud u O. odputi tužbu. Kr. banski stol rješitbom od 16. travnja 1891 br. 7038 potvrdi prvosudnu odsudu. Kr. stol sedmorice vrhovnom rješitbom od 2. travnja 1892 broj 4473 preinačio je obje niže osude, te je osudio: Tuženi mld. Magdalena, mld. Ana i mld. Ivan A. i Eva A. dužni su priznati, da su parc. broj 453/15 i 455/43 bivše prigodom individualne diobe pašnjaka upisane u zem. broj 48 obć. Josipovac, a prenešene kašnje na ime njihovo (tuženih) u zem. broj 91 obć. Josipovac, pripadnost nekretnina upisanih u zem. broj 48 obć. Josipovac, te su s toga dužni priznati pravo vlastničtva tužitelja I. P. na pomenute dvie parcele i dopustiti, da se iste prepišu u zem. broj 48 obć. Josipovac na ime tužitelja kao vlastnika u roku od 14 dana pod inakom ovrhom.

Razlozi: Nepreporno je, da je pokojni I. P. pravni prednik tužiteljev na javnoj dražbi dostao dne 3. listopada 1884 nekretnine upisane u zem. br. 48 općine Josipovac, koje su bile dražbi izvrgnute radi razvrgnuća zajednice suvlastničtva i da se te nekretnine uručbenicom kr. kotarskoga suda u V. od 10. studenoga 1885 broj 2642 gr. pomenutom dostalcu uručene.

Ove nekretnine sačinjavahu $^2/_3$ urbarskog selišta.

Nepreporno je takodjer, da su pravnim prednikom tuženika kao bivšim podanikom i posjednikom urbarskog selišta upisanog u z. br. 48 obć. Josipovac kod individualnog razdieljenja općinskoga pašnjaka u ime pašnjačke pripadnosti dopitane parc. br. 453/15 i 455/43 obć. Josipovac i da su te dvie čestice pravnim prednikom tuženika po izaslanstvu od 3. listopada 1884 u posjed predane.

Po § 293 o. g. z. sliede stvari, koje su po zakonu ili po odredjenju vlastnika pripadnost kakove stvari nepokretne, pravni udes te glavne stvari. Premda citirani § samo o pokretnih stvarih govori, koje sačinjavaju pripadnost koje stvari nepokretne, to iz ustanove sliedećeg § 294 proizlazi, da se pojam pripadnosti neograničuje na stvari pokretne, nego da se proteže i na one stvari nepokretne, koje su po zakonu ili vlastniku odredjene za stalnu porabu koje stvari nepokretne.

Pravni udes stvari glavne pako sliede pripadnosti sve dotle, dok nisu po odredbi vlastnika ili inim kojim dogodjajem od stvari glavne raztavljene. Ako se sada uvaži, da je po stavci 12, 3, 5, § 3, po stavci 1 i 2, § 4 zak. čl. VI., po § 8 zak. čl. VII. ug.-hrv. sabora od g. 1836, po §§ 1, 3, 6, 7 c. patenta od 17. svibnja 1857 segregirana paša opredieljena za uzdržavanje marhe, koja je potrebita za gospodarenje na urbarskom se-

Digitized by Google

ništu, to neima dvojbe, da segregirana paša po § 294 o. g. z. sačinjava pripadnost dotičnog selišta.

Akoprem je po urbarskom sudu dopitana pašnjačka tangenta, koju sačinjavaju preporne dvie čestice br. 453/15 i 455/43 prednikom tuženika, to im ta tangenta nije dopitana za njihovu osobu, nego samo kao posjednikom dotičnog urbarskog selišta, koje je, kako je gore rečeno, pokojni I. P. stariji još prije faktične predaje te pašnjačke tangente na javnoj dražbi kupio.

Istina, predmet dražbe od 3. listopada 1884 bile su samo nekretnine, koje su tada bile upisane u z. br. 48 obć. Josipovac, a tom gruntovnom tjelu nisu tada jošte bile pripisane pašnjačke čestice 453/15 i 455/43.

Ali ta pripadnost prodanog urbarskog zemljišta nije do časa prodaje ovog potonjeg niti po odredbi vlastnika, niti inim kojim dogodjajem bila rastavljena od glavne stvari, a nije od dražbe niti izrično izuzeta bila, ter je s toga ipso jure s nekretninam zemlj. broj 48 občine Josipovac I. P. starijemu prodana. S tih razloga valja suglasne osude nižih sudova po § 335 g. p. p. preinačiti, ter suditi po zahtjevu tužbe.

Priobćio: dr. *V. Winter.*

K tumačenju naredbe ministarstva pravosudja od 18. srpnja 1859, broj 88 zem. vladinog lista. — Za dozvolu sekvestracije založnog dobra temeljem izhodjene platežne zapovjedi nije potrebno dokazati nedostatnost zaloga.

S. W. iz Osieka izhodio je proti ostavini B. L. radi hipotekarno osigurana duga od 1700 for. spp. platežnu zapovjed. Temeljem iste zatraži po § 4 nar. ministar. prav. od 18. srpnja 1859, br. 88 zem. ul. l., ovrhu do osiguranja sekvestracijom založenih nekretnina.

Prvi sud odputi molbu, jer nije dokazana nedostatnost zaloga. Povodom utoka ovrhovoditeljeva ukine kr. banski stol riešitbom od 22. prosinca 1891 br. 27.261 napadnutu odluku i naloži prvomu sudu izravno riešenje sekvestracionalne molbe s razloga: „što se ovrha do osiguranja po § 4 nar. min. pravos. od 18. srpnja 1859, br. 88 z. v. l., može voditi na imovinu obtuženikovu plienitbom i procienom ili sekvestracijom stvarih pokretnih ili nepokretnih, koje vrsti ovrhe i u isto doba biti mogu, s razloga po tom, što vjerovnik, zahtjevajuć ovrhu do osiguranja sekvestracijom založenih mu jur nekretnina, nemora nedostatnost zaloga svoga dokazati, koji se dokaz po citiranom § ište samo u slučajevih onih, gdje se uz sekvestraciju već danog (ugovorenog) zaloga moli još i dozvola daljega zaloga".

Kr. stol sedmorice vrhovnom riešitbom od 2. lipnja 1892 br. 1401 odputi previdni utok kuratora ostavine B. L. s razloga, što molitelj S. W. traži ovrhu do osiguranja sredstvom sekvestracije onih nekretnina, u koje mu i onako već pripada pravo zaloga, a netraži da steče pravo zaloga na

Digitized by Google

ostalu imovinu ovršne ostavine, u kojem bi slučaju svakako imao po § 4 nar. minist. pravos. od 18. srpnja 1859 izkazati nedostatnost prava zaloga.

Priobćio: dr. *V. Winter.*

K tumačenju § 587 g. p. p. i § 27 zakona od 17. prosinca 1876.

Ces. kralj. kotarski sud u M. zamolio je kralj. kotarski sud u S. za provedenje mobilarne ovrhe uz intervenciju ovrhovoditelja, kod koje je intervenirao ovrhovoditeljev zastupnik iz M., te razvrstio trošak intervencije za putovanje iz M. i t. d. sa 93 for. 6 novč.

Kr. kotarski sud u S. vidiv, da potreba osobne intervencije u obće nepredleži, a da u okolišu, te u samom sjedištu suda ovoga ima pravnih zastupnika, obredi trošak intervencije sa 3 for. 15 novč. — Usljed utoka ovrhovoditeljeva obnašao je kr. banski stol naredbom od 17. veljače 1892 br. 3413 trošak intervencije povisiti samo na 5 for. 15 novč. s obzirom na to, da si je utjecatelj mogao naći zamjenika u mjestu izvedene ovrhe i s ovim se staviti u pismeni dogovor. — Kralj. stol sedmorice odlukom od 10. lipnja 1892 br. 1989 obnašao je izvanredni previdni utok ovrhovoditelja po § 318 g. p. p. kao nedopustiv odputiti *ff.*

B. Kazneno.

Protuzakonita je rješitba sudbenoga stola kao prizivnog suda, ako je mimoišav javnu razpravu, po § 427 k. p. odredjenu, u nejavnoj sjednici svoju osudu izrekao.

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Rješitba kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 27. svibnja 1892 br. 943.)

Kr. kot. sud u K. odriešio je osudom od 25. lipnja 1891 br. 1391 k. z. J. P. od obtužbe radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u § 496 k. z.

Kr. sudbeni stol u B. kao prizivni sud ukinuo je povodom priziva privatnog tužitelja J. P. u nejavnoj sjednici gornju osudu, te je osudom od 28. kolovoza 1891 br. 4868 k. z. J. P. osudio radi prekršaja suprot dužnostim javnoga ureda, označenoga u § 331 k. z.

Povodom žalbe ništovne, podnešene po kr. državnomu nadodvjetničtvu na obranu zakona, sudio kr. stol sedmorice iza obavljene u punom vieću javne razprave, da je osudom kralj. sudbenog stola u B. kao prizivnoga suda od 28. kolovoza 1891 br. 4868, kojom je u nejavnoj sjednici ukinuo osudu kr. kotar. suda u K. od 25. lipnja 1891 br. 1391, kojom je J. P. riešen od obtužbe radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja (§ 496 k. z.), ter istoga J. P. prekršaja suprot dužnostim javnoga ureda (§ 331 k. z.) krivim proglasio i na zatvor od tri dana odsudio — zakon u § 427 k. p.

Digitized by Google

povriedjen, ter je podjedno rečenu osudu sudbenoga stola ukinuo i sudu naložio, da proti J. P. povede postupak po § 427 i sl. k. p.

Razlozi: Osudom kotar. suda u K. od 25. lipnja 1892 br. 1391 odriešen je J. P. od obtužbe radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja § 496 k. z., a usljed priziva prijavljenoga po privatnom tužitelju J. P., jest kr. sudbeni stol u B. kao prizivni sud osudu tu u nejavnoj sjednici ukinuo, te osudom od 28. kolovoza 1891 broj 4868 obtuženika prekršaja suprot dužnostim javnoga ureda § 331 k. z. krivim proglasio i na zatvor od 3 dana odsudio.

Taj je postupak protuzakonit, jer je sudbeni stol imao po § 427 k. p. ponajprije stvoriti zaključak, da se odredjuje ročište za javnu razpravu, a nije mogao u nejavnoj sjednici osudu ukinuti i kondemnatornu osudu izreći.

Prema tomu je zakon u § 427 k. p. povriedjen, česa radi valja udovoljiti žalbi ništovnoj kralj. državnoga nadodvjetničtva, ter izre i presudu, kako je učinjeno ovom vrhovnom presudom.

Vojni bjegunac spada pod sudbenost vojničku.

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Rješitba kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 25. lipnja 1892 br. 2293.)

Kr. kotarski sud u Z. proglasio je osudom od 30. siečnja 1888 br. 6896 k. z. F. P. krivim prekršaja proti sigurnosti vlastničtva, označena u § 460 k. z. i osudio ga na kazan strogoga zatvora od 2 mjeseca.

Usljed žalbe ništovne kr. državnoga nadodvjetničtva na obranu zakona sudio je kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice nakon obavljene u punom vieću javne razprave, da je osudom kralj. kotar. suda u Z od 30. siečnja 1888 br. 6896, kojom je F. P. radi prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva, § 460 k. z. osudjen, povriedjen zakon u § 54 zak. čl. XL. od god. 1868 i u §§ 1 i 57 k. p., ter je podjedno osudu tu kao ništetnu ukinuo i odredio, da se spisi ustupe nadležnomu vojničkomu sudu na dalje uredovanje.

Razlozi: F. P. osudjen je osudom kr. kotar. suda u Z. od 30. siečnja 1888 br. 6896 radi prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva (§ 460 k. z.), na kaznu strogoga zatvora od 2 mjeseca, te je tu kazan odmah i nastupio, nu 17. veljače 1888 pobjegao iz zatvora. Dopisom od 26. travnja 1883 br. 8522 priobćilo je gradsko poglavarstvo u Z. kr. kotar. sudu, da je po dobivenoj obaviesti uskočivšemu F. P. pravo ime F. P., da je rodom iz V., a nadležan u G. B. u kotaru S. u Č., da je već radi raznih kažnjivih čina kažnjen bio i da je od g. 1836 vojnički bjegunac Prigodom glavne razprave držane dne 29. ožujka t. g. kod kr. sudbenog stola u Z. proti F. P. radi zločinstva kradnje upoznade gradski redarstveni agent A. F. u obtuženom F. P. onoga, koji je pod imenom F. P. g. 1883 po kr.

Digitized by Google

kot. sudu u Z. radi prekršaja kradje sudjen bio te iz zatvora pobjegao. Saslušan F. P. tajio je, da je kod kot. suda u Z. sudjen bio i da je iz zatvora umakao, nu priznao je, da je g. 1886 pobjegao iz aktivne vojne službe kod c. i kr. 28. pješačke pukovnije.

Predan c. i kr. posadnomu sudu u Z. priznao je, da je doista god. 1888 pod imenom F. P. kod kot. suda u Z. radi kradnje na zatvor od 2 mjeseca osudjen bio i iz zatvora pobjegao.

Kako se iz dopisa c. i kr. zapovjedničtva 72. pješačke brigade od 25. svibnja 1892 broj 966 i iz prijave zapovjedničtva 10. satnije c. i kr. pješačke pukovnije broj 28 od 10. siečnja 1886 br. 4 vidi, jest F. P. u aktivnoj službi stojeći infanterista, dne 5. siečnja 1886 iz posade u P. pobjegao.

Kao što po § 62 al. 3 zak. čl. VI. od g. 1889 (sbornik br. 23 g. 1889), tako su i po § 54 al. 2 zak. čl. XL. od god. 1868 o obranbenoj sili (sbornik g. 1869 str. 143) osobe stojeće u aktivnoj vojnoj službi bile podredjene vojničkim kaznenim zakonom, pa je prema tomu i F. P. počiniv g. 1888 kao vojnički bjegunac kradnje u Z., podpadao vojničkomu sudu, te po § 57 k. p. nije bio kr. kotar. sud u Z. nadležan osudu radi tih kažnjivih čina izreći. S toga se osuda kr. kot. suda u Z. od 30. siečnja 1888 br. 6896 pokazuje radi absolutne nenadležnosti ništetna i bez svake pravne krieposti.

S tih razloga valja udovoljiti po § 286 II. k. p. žalbi ništovnoj državnoga nadodvjetničtva, poprimljenoj na obranu zakona, ter podjedno uz ukinuće osude kotar. suda od 30. siečnja 1888 br 6896 odrediti, da se spisi ustupe nadležnomu vojničkomu sudu.

Iz upravne prakse.

Pravo ovlaštenja ima se prosudjivati po otcu, a ne po priženjenoj u zadrugu materi, koja je svoga muža preživjela i danom 1. siečnja 1837 na životu bila; kod nezakonite djece pako, što su u zadruzi ostala i time muče primljena i priznata za članove zadruge.

U zadruzi Hadrović iz Otočca kbr. 7 živio je negda član Mato, koji je umro 12. siečnja 1829, ostavivši iza sebe udovu Anu i zakonitoga sina Marka.

Ista udova Ana rodi 3. ožujka 1836 nezakonitoga sina Janka, koji umre 16. travnja 1870, ostaviv za sobom sina Pavla rodj. 10. prosinca 1864. Sama udova Ana umrla je 19. travnja 1839.

Na zahtjev Marka Hadrovića zametnuta je g. 1891 dioba. Svi članovi zadruge priznavaju doduše pravo ovlaštenja pok. nezakonitomu Janku, odnosno sada još živućem njegovom sinu Pavlu; nu svi osim Marka pri-

Digitized by Google

govaraju tomu, da bi Pavao sačinjavao posebnu lozu, već tvrde, da bi se njemu imao dopitati dio zajedno sa Markom, koji obojica potiču od udove Ane, koja je 1. siečnja 1837 u životu bila.

Kr. kot. oblast u Vel. Gorici je odlukom svojom od 28. srpnja 1891 br. 4518 odbila prigovor zadrugara, ter odredila, da imade Marko i Janko, odnosno sada sin potonjega Pavao sačinjavati svaki za sebe posebnu lozu, jer je 1. siečanj 1837 Marka i pok. Janka zatekao u životu, a 1. travanj 1848 kao suposjednike na zadružnom zemljištu; pa je s toga odredila, da se zadruga na pet djelova, ne pako na četiri djeliti imade, što bi prema zahtjevu većine stranaka razdieliti bilo imalo.

Proti ovoj odluci uložiše njeki članovi zadruge utok, kojega je upravni odbor županije zagrebačke dne 3. listopada pod br. 1895 uvažio, ter odredio, da se ima zadruga djeliti samo na četiri djela, odnosno da imadu Marko i pokoj. Janko sada Pavao sačinjavati samo jednu lozu, jer je 1. siečanj 1837 zatekao udovu Anu kao predstavnicu sa njenom djecom Markom i nezakonitim Jankom na životu.

Proti ovoj rješitbi uložiše Marko i Pavao Hadrović utok na kralj. zemaljsku vladu, odjel za unutarnje poslove, koja je odpisom svojim od 23. siečnja 1892 broj 53.215 ukinula rješitbu upravnog odbora, ter potvrdila prvomolbenu odluku iz sljedećih razloga:

Dan 1. siečnja 1837 zatekao je Marka Hadrovića bez otca, a tim je on stekao u smislu zakona pravo, da se mora smatrati predstavnikom posebne svoje loze, u koje se pravo nesmije niti može dirati, te je upravni odbor posve nekorektno postupao, držeći njegovu u zadrugu preudatu majku predstavnicom loze, pošto je doživjela 1. siečanj 1837; da je taj Marko imao još kojega brata po pokojnom otcu, to taj brat nebi predstavljao š njime jednu lozu, nego bi bio predstavnik opet posebne loze.

Prema tome dakle može jošte manje sačinjavati š njime istu lozu Pavao Hadrović, unuk Markove matere po nezakonitu njezinom sinu Janku. Taj Janko nikako nemože štetiti Markovu pravu, niti na teret Markova diela pasti.

Kao nezakonito djete priudate u zadrugu matere nije on niti postao članom zadruge ipso facto svoga porodjaja. Zato se njegovo pravo ovlaštenja nema prosudjivati po materi njegovoj, po kojoj nije mogao dobiti pravo na dio, jer i njoj nebi takav pripao, već samo odnosno pravo uživanja.

Njegovo pravo ovlaštenja temelji se na tome, da je tacite u zadrugu primljen i priznat bio uvjek članom zadruge, gdje se je i oženio, te rodio sina Pavla. Pošto nema ugovora, kojim bi bilo ustanovljeno, koliki mu dio ima u slučaju diobe pripasti, to se imade dopitati njegovu sinu Pavlu jednaki dio s ostalima lozama u smislu § 30 zakona o zadrugah.

Fr. Malvić.

Digitized by Google

Nemože se upravnim putem postupati radi prekršaja suprot sigurnosti šumskoga vlastničtva, ako li oštećenik napram štetočincu nije izključivi vlastnik i posjednik šume, već imade takav prepor rješiti nadležni sud.

Urbarska imovna občina Novobrdo utužila je g. 1884 pred kr. kotarskim sudom u Vel. Gorici Josu i Stjepana Vujnovića kbr. 8, Josu Vujnovića kbr. 10, Martina i Pavla Vujnovića kbr. 11 i Stjepana Pavunčeca iz Hruševca na priznanje prava vlastničtva šume „Budvinjak" i ustup u fizični posjed i to s razloga, što je ta šuma sa malim vinogradom uz nju u katastru pod parcele br. 586 upisana na tužiteljicu, što ista plaća porez i što se članovi navedene urbarske imovne občine u suposjedu sa tuženicima šume te nalaze.

Kr. kotar. sud u Vel. Gorici odputio je osudom od 24. studenoga 1883 broj 7029 gr. tužiteljicu sa njenim zahtjevom, a potvrdio je ovu osudu i kr. banski stol osudom od 16. srpnja 1884 br. 8427.

Netom što su ove osude izašle, nadošli su dne 16. rujna 1884 članovi urbarske imovne občine Novobrdo sa njihovim sulcem, te su napustili svoje svinje u žir, služeć se svojim pravom suuživanja.

Tim povodom, — smatrajući se tuženici, obzirom na gori navedene osude, samovlastnicima, — podnesoše proti članovom rečene urbarske imovne občine dne 27. rujna 1884 prijavu radi šumske štete zamoliv podjedno, da se počinjena šteta po vještaku procieni.

Obstojavša kr. podžupanija u Sisku odredila je odredbom svojom od 2. listopada 1883 br. 6503 procienu štete, koja je i dne 7. listopada 1884 po kotarskom šumaru u nazočnosti oblastnog organa preduzeta, te je tom zgodom ustanovljeno, da šteta iznaša ukupno 109 for. 89 novč., dočim su troškovi procijene narasli na 21 for. 32 novč., ukupno dakle 131 f. 21 n.

Obzirom na to osudila je obstojala krolj. podžupanija u Sisku presudom svojom od 9. listopada 1884 broj 6789 prijavljenike i to 19 njih na broju, da imadu u ime počinjene štete platiti 115 for. 44 nč., dočim je ostatak odračunat na Josu Vujnovića i drugove, koji su takodjer svoje svinje u žiru imali, pa je odredila, da će se imati od utjerati se imajuće svote ponajprije podmiriti dužni šumski porez, te plaća šumara i lugara, a ostatak, da se imade pohraniti kod kr. podžupanije za korist Jose Vujnuvića i drugova dotle, dok se neizkažu, da su u izključivi posjed šume „Budvinjak" uvedeni.

Proti ovoj odluci uložila je utok urbarska imovna občina Novobrdo po svom sudcu Jakobu Kordiću navodeć, da je posjed preporan, pa da s toga neima mjesta postupku u smislu § 60 šumskog zakona, a uloživše utok i Joso Vujnović sa drugovi, što nije njima odšteta dopitana i što je odredjeno, da se podmiri porez itd., a ostatak kod podžupanije pohrani.

Digitized by Google

Kraljevska zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, ukinula je rješitbom svojom od 9. veljače 1892 broj 47.780 napadnutu odluku sa cielim postupkom uz sliedeće razloge:

Da se nepovlašteno tjeranje marhe na pašu u tudje šume političkim putem kazniti može, te kvar time u šami nanešen, političkim putem procieniti i odštetiti može, išće se po § 60 stav. 8 i § 72 šumskoga zakona: da štetočincu na šumu nikakovo pravo nepripada i da je s njegove strane vlastničtvo i izključivi posjed oštećenikov nepreporan.

Iz spisa se vidi, da je u konkretnom slučaju vlastničtvo i posjed šume preporan izmedju obćine Novobrdo i tužitelja Jose Vujnovića i ostalih; vidi se, da je u drugoj molbi odbijena tužba obćine Novobrdo proti Josi Vujnoviću i drugovom radi priznanja prava vlastničtva i predaje u posjed; nu nije dokazano, da je taj prepor konačno i pravomoćno riešen, i da su u vrieme prijavljenoga šumskoga kvara, t. j. 16. rujna 1884 Joso Vujnović i drugovi mu bili u izključivom posjedu i uživanju upitne šume.

U napadnutoj odluci bivše kr. podžupanije u Sisku od 9. listopada 1884 br. 6789 neuzima se ustanovljenim, da su tužitelji u izključivom posjedu šume, a po izvješću iste podžupanije od 15. studenoga 1884 broj 7378 nisu tužitelji nikada u izključivom posjedu ni bili, pa čim nije bez svake dvojbe, da je oštećenik napram štetočincu izključivi vlastnik i posjednik šume, nemože se upravnim putem po šumskom zakonu postupati radi prekršaja suprot sigurnosti šumskoga vlastničtva, već rješenje takova prepora spada pred sud. *Fr. Malvić.*

Ako dvie zadruge svoj posjed spoje i zajednički uživaju, medjutim članovi jedne zadruge izumru do jedne osobe ili obitelji, to ova osoba, odnosno predstavnik obitelji nemože tražiti brisanje svojstva svoje prvobitne zadruge i upis na svoje ime. — Vidi § 55 z. z. od 9. svibnja 1889.

U zemljištniku br. 72 por. obć. Kupinec i u grunt. uložku br. 238 por. obć. Desinec upisana je kano vlastnica zadruga Lacković-Novosel kbr. 23 iz Bratine.

Medjutim ima tomu već 30 do 35 godina, kako je izvidjeno, što su se zadruge Lacković kbr. 22 i 23 sdružile u jednu zajednicu, te od to doba pod jednim kućegospodarom uživaju i posjeduju zajednički koli imetak zadruge kbr. 22, toli onaj zadruge 23.

Dočim se je zadruga kbr. 22 u pogledu svojih članova pomnožala, to je nasuprot zadruga kbr. 23 izumrla do jednog člana Jose rodj. god. 1845, a i taj neima mužkih potomaka, već samo tri kćeri, od kojih je najstarija jur izudata.

Digitized by Google

Tim povodom je poglavarstvo občine Pisarovina izdalo dne 10. lipnja 1890 br. 1164 svjedočbu, kojom tvrdi, da na zadružnom selištu kbr. 23 osim Jose, njegove žene i porodice inih članova neima, te je ureda radi zatražilo brisanje zadružnog svojstva glede iztaknutih nekretnina i upis istih na ime zadnjeg člana Jose.

Kr. kotar. oblast u Pisarovini je, nakon provedene razprave unatoč prigovoru članova zadruge Lacković kbr. 22 udovoljila molbi pogl. občine Pisarovina odlukom svojom od 23. rujna 1891 br. 30 uz sliedeće razloge:

Prigovor Lovre i Šandora Lacković-Perin kbr. 22 proti zamoljenom gruntovnom izpravku nemože se uvažiti, jer nekretnine upisane u gore pomenutih zemljištnicih sačinjavaju posebno gruntovno tielo za sebe, akoprem je istina, da molitelj kao jedini sa svojom obitelju preostavši ovlaštenik zadruge Lacković-Novosel kbr. 23 od god. 1862 ovamo upitne nekretnine uživa i obradjuje skupa sa ovlaštenici zadruge Lacković-Perin, u koju se je onda povratio.

Povodom utoka Lovre i Šandora Lacković-Perin kbr. 22 ukinuo je upravni odbor rješitbom od 3. veljače 1891 broj 74 napadnutu prvomolbenu odluku i to s razloga:

Što prije svega nije molba za brisanje svojstva zadruge Lacković-Novosel kbr. 23 podnešena u smislu propisa § 55 sl b) zadr. zak. od 9. svibnja 1889 i § 56 provedbeve naredbe k istome, već se ureda radi bez propisno podnešene molbe uredovalo i što je preslušanjem stranaka i svjedoka dne 10. siečnja 1891 pred poglavarstvom občine Pisarovina ustanovljeno, da su se zadruge Lacković kbr. 22 i 23 već pred više od 30 do 35 godina spojile u jednu, te i sdružile svoja zemljišta u jedan zadružni posjed i takav zajednički uživaju, dapače i samo jedan posjedovni list imadu, prema čemu nemože biti govora o brisanju svojstva zadruge Lacković-Novosel kbr. 23 bez povriede prava stečenih na imetak ove zadruge po članovih zadruge Lacković kbr. 22 i obratno.

Proti ovoj rješitbi uložio je utok Joso Lacković-Novosel, nu kralj. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, odbila je odpisom svojim od 11. veljače 1892 broj 12.452 utok i potvrdila rješitbu upravnoga odbora s razloga:

Što nije nastupio slučaj § 55 sl. a) zadr. zak. od 9. svibnja 1889, pošto na zadružnom selištu Lacković-Novosel osim utjecatelja obitavaju i uživaju nekretnine jošte članovi zadruge Lacković kbr. 22, kako to iz župne izvjestnice župooga ureda u Kupincu od 10. travnja 1890 i iz zapisnika od 10. siečnja 1891 povedenoga pred poglavarstvom občine Pisarovina proizlazi, te se svjedočba obć. poglavarstva u Pisarovini od 10. lipnja 1890 br. 1164 potvrdjena prvomolbenom odlukom ni pod koji način ne slaže sa činjenicami. *Fr. Malvić.*

Digitized by Google

Rješitba kr. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu.

Diete, rodjeno od žene, koja se je ponovno udala na osnovu toga, što joj je prvi suprug proglašen mrtvim, ima se smatrati zakonitim, ako kritično vrieme § 138 o. g. z. pada prije dana presumptivne smrti pok. supruga, te s toga neima mjesta legitimaciji per subsequens matrimonium usljed drugoga braka.

Kralj. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, izdala je na biskup. duh. stol u D. 20. svibnja 1892 br. 5590 ovo riešenje:

F. M., rodjen g. 1813 u Alt-Rognitzu u Českoj, vjenčao se je kao okružni mjernik jagodinski u Srbiji g. 1858 sa L. rodjenom J.

Odlukom c. kr. okružnoga suda u J. od 2. rujna 1891 broj 5898 C. proglašen bude F. M. mrtvim, te kao smrtni dan predmjevno ustanovljen 1. siečnja 1891.

L. M. rodjena J. rodi 24. studenoga 1876 sina Ivana Ferdinanda, koj je upisan u matice krštenih župe u Z. kao „illegitimus ex adulterio L. J.“

Ovaj je upis nekorektan, akoprem je usliedio na osnovu toga, što je zakoniti suprug matere bio odsutan, a njegovo boravište nepoznato.

Po §§ 138 i 155 o. g. z. i po previšnjem riešenju od 20. svibnja 1835 zakonska je predmjeva, da su nezakonita ona djeca, koju je, istina, rodila vjenčana žena, ali su rodjena prije sedmoga mjeseca iza sklopljena braka ili poslje desetoga mjeseca iza smrti muža ili iza konačnoga razriešenja sveze ženitbene ili iza sudbene razstave od stola i postelje.

Nijedan od ovih slučajeva nije nastupio kod Ivana Ferdinanda, sina L. M. rodjene J.

L. rodjena J. vjenčala se je g. 1858 sa F. M., a Ivan Ferdinand rodjen je 24. studenoga 1876, dakle se nije rodio prije sedmoga mjeseca iza sklopljenoga braka, a niti je L rodjena J. bila od stola i postelje sudbeno razstavljena.

F. M. proglašen je doduše odlukom c. kralj. okružnoga suda u J. mrtvim, nu zakonita posljedica te odluke ne može nikako biti ta, da se spomenuti Ivan Ferdinand ima smatrati nezakonitim djetetom.

Dapače nasuprot ustanovljen je kao predmnjevni dan smrti F. M-a 1. siečnja 1891, te se s toga ima predmnievati, da je brak njegov sa L. J. neprekidno trajao do toga dana, kojega se ima smatrati razriešenim, a Ivan Ferdinand prema § 138 o. g. z. kao djete rodjeno u zakonitom braku, dakle kao zakonito.

Prema tomu imale bi se matice izpraviti.

S toga se umoljava preč. duh. stol . . ., da izvoli naložiti župnomu uredu u Z., da u matici krštenih kod Ivana Ferdinanda J., rodjenoga 24. studenoga 1876 zabilježi ovaj izpravak:

Digitized by Google

„Po odredbi kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 20. svibnja 1892 br. 5590 zabilježuje se, da je Ivan Ferdinand zakoniti sin supruga F. M., inžinira i L. rodjene J. . . .“

Konačno primjećuje se ovo:

Kao što proglašenje smrti neizključuje dokaza, da je nestali ranije ili kašnje umro, isto tako dozvoljen je po §§ 158 i 159 o. g. z. dokaz, da diete, rodjeno u zakonitom vremenu § 138 o. g, z. nije zakonito; nu taj se dokaz ima redovitim putem izvesti pred sudom.

Prema tomu se ne može Ivan Ferdinand M. pozakoniti per subsequens matrimonium, kako to mole supruzi G. H. i L. udova M. rodjena J. u zapisniku od 8. svibnja 1892 kod gradskoga poglavarstva u Z., i to sve dotle, dok odlukom nadležnoga suda ne bude izrečeno, da je Ivan Ferdinand nezakoniti sin L. M. rodjene J.

Priobćio *Zv. Žepić.*

SVAŠTICE.

(Medjunarodno kriminalističko družtvo) neće godine 1892 imati glavne skupštine, već će propustiti pojedinim zemaljskim grupam, da razprave najpreča i najnuždnija pitanja, koja su upravo na dnevnom redu u pojedinih državah. Prema tomu će grupa „Njemačke države“ držati svoje sjednice dana 14. i 15. listopada 1892 u Berlinu pod predsjedničtvom profesora Liszta. Glavni predmet viećanja biti će pitanje, kako da se postupa s mladimi i zapuštenimi zločinci. U Njemačkoj nekazne se u obće djeca izpod 12 godina, a osobe u dobi od 12 do 18 godina kazne se samo u onom slučaju, ako su mogle pojmiti i uviditi kažnjivost, kad su počinile kaznjivi čin. S djecom u dobi od 6 do 12 godina razno se postupa u pojedinih zemljah Njemačke države, u obće smještaju se ponajviše u odgojilišta ili popravilišta, ako bi bila pogibelj, da se sasvim pokvare u dosadanjem njihovom okolišu. Takove odredbe nedrži medjunarodno kriminalistično družtvo, s kojim se slaže i javno mnienje, stranom svrsi odgovarajućimi, stranom drži ih nedostatnimi. S toga ćemo ovdje u kratko spomenuti novije zahtjeve na tom polju.

Ponajprije traži se, da se nedorasla djeca ponajprije proglase zapuštenimi i smjeste u koj zavod bez obzira na to, da li su se već ogriešila o kazneni zakon ili ne. Neima bo nikakova smisla, da se ostavi diete u glibu pokvarenosti i zloće i da se istom tada pokuša spasiti ga, dočim je već od prije jasno, da diete u pokvarenosti i zloći živi i da je najveća pogibelj, da će čudoredno sasvim propasti. Tim se načinom misli zapriečiti veći broj zločinstva i zabludjelu djecu spasiti za čovječansko družtvo. Nadalje predlaže se, da nebude odlučno kod kažnjenja, da diete pojmi i

Digitized by Google

uvidi kažnjivost počinjena kažnjiva čina. Djeca znadu već u dobi od 8 godina, da je kradnja zabranjena, a ipak nebi bilo shodno, da budu već u toj nježnoj dobi po državnoj vlasti kažnjena radi kradnje. Osim pojma i uvidjavnosti počinjena kažnjiva čina ima se kod takovih mladjahnih prekršitelja zakona tražiti takova ćudoredna sila oprieti se zlu, koja traži ravnovjesje s pobudom na zlo. S toga treba u obzir uzeti nedoraslost, a ne samo ubrojivost, koja predpostavlja samo vanjsku spoznaju zla i dobra. Zato bi se imala kažnjivost produljiti do 14. godine. Školska djeca izpod 14. godine nespadaju u zatvor, gdje se samo pokvare i od kuda nose opet u školu, u koji se vrate iza navršene kazne, samo klicu zla, kojim druge okužuju. Tim će se razširiti prisilni odgoj, koji bi imao biti pod državnim nadzorom bilo u vlastitoj ili tudjoj obitelji, bilo u odgojilištu ili popravilištu, u koja bi se mogli smještati i mladići u dobi od 14 do 18 godina, koje bi mogao sudac osuditi ili samo na smještenje u popravilište, ili na kaznu ili napokon na oboje. Prisilni odgoj imao bi trajati prema individualitetu pojedinca, nu najdulje do 21. godine života. Traži se nadalje, da se samo osobe, koje su navršile 21. godinu života, mogu osuditi na smrt, robiju, gubitak gradjanskih prava i da budu pod policajnim nadzorom. Napokon preporuča se uvjetno osudjenje kod mladića, osudjenih na gubitak slobode izpod tri mjeseca.

Osim toga imat će se viećati i o prisilnih radionicah, u koje se za sada u Njemačkoj smještaju samo prosjaci, skitalice, bezposlice i t. d. Nu u prisilne radionice imali bi se smještati i osobe osudjene radi njekih kategorija kažnjivih čina, narošito priupadnici njekih prestupaka i prekršaja. Na smještenje u prisilnu radionicu imao bi suditi redoviti sudac bez obzira na dosudjenu dotičniku kazan gubitka slobode, a sudac bi imao i opredieliti vrieme, koje ima dotičnik provesti u prisilnoj radionici.

Mi ćemo u svoje vrieme donieti potanje izvješće o navedenih sjednicah i zaključih.

KNJIŽEVNE OBZNANE.

Šta je novac? Kruna ne forinta. Priredio dr. Juraj Vrbanić. U Zagrebu 1892. U predgovoru kaže pisac „da mu je namjera bila lahko shvatljivim načinom predočiti narav novca i sustav novčani u obće, zatim napose opisati novi novac na temelju nove novčane jedinice „kruna“ zvane, te njenu vriednost dovesti u sklad sa postojećim novcem, čemu imadu poslužiti i skrižaljke, koje su dodane djelcu, kod kojih je uzet obzir i na neke vrsti inozemnoga novca.

Pošto je pisac svoj cilj podpuno postigao, to mi ovo djelce svakomu toplo preporučamo. Ciena mu je 20 n., a dobiva se kod pisca i u knjižarah.

Digitized by Google

— *Bettelunfug und Bettelbetrug.* Von Dr. Ferdinand Leutner, Professor. Innsbruck 1892. (Wagner).

Po § 517 k. z. „stoje naredbe suprot prosjačenju u savezu sa obskrbnimi zavodi ubožkimi i ostavljene su u obće redarstvu mjestnomu. Prosjačenje ništa nemanje postaje prekršajem, kad kod obstojećih obskrbnih zavoda tkogod u prosjačenju bude više puta zatečen, pokazujući tim nagnuće na dangubu i neprudnost učinjene opomene ili prijašnje kazni".

Uz obskrbne zavode, koji postoje kod nas, neda se opravdati strogi postupak proti prosjačenju, jer je obskrba siromaka u zemlji skroz nedostatna.

Toga je nâzora i Leutner glede Cislitave. On razlikuje prevarno prosjačenje od inog kažnjivog prosjačenja. Ovo potonje je delikt posebne vrsti, a prvo je prevara. Za pobijanje ovog potonjeg preporuča radionice, poljodjelske kolonije, te štacije, na kojih radnik bez sredstava može za kratko vrieme dobit obskrbu. O tom govori prvi dio razprave.

Drugi dio razpravlja o pojmu prevare za stanovišta, da li obuhvaća i prevarno prosjačenje. Tu govori o nazorih Preuschena, Eschera, Geiba, Mittermaiera, Merkela, Glasera i Wahlberga, kao i o austrijskih osnovah kaznenoga zakona.

On označuje svoje stanovište sa riečmi Geyera: „Niti najmanje nesmeta tomu, da ovdje uzmemo prevaru, okolnost, što je izmamljeni dar dobrovoljno dan; ta za prevaru je upravo to karakteristično, da prevaren sam, ponukan na to bludnjom, radi na način štetan po svoj imetak".

Leutner zastupa s obzirom na prevarno prosjačenje oficijalnu maksimu.

Ova će razprava naše pravnike tim više zanimati, pošto je ovo pitanje kod nas još posve neobradjeno, a nije ni uredjeno.

— *Die Regelung des militärischen Strafverfahrens im Deutschen Reich.* Von Dr. Ludwig Fuld. Stuttgart 1892. (Lewy & Müller).

Pisac se bavi u ovoj razpravi uredjenjem vojnoga kaznenoga postupnika, koje je pitanje i u našoj monarkiji na dnevnom redu, te koje je, kako jedan žalostan slučaj, koji se je nedavno sbio u našoj domovini, dokazuje, upravo goruće. On postavlja najznamenitija načela, na kojih budući njemački vojni kazneni postupnik počivati imade. Piscu ove razprave je poglavito stalo do toga, da se vojni kazneni postupnik reformira na način, kako se dolikuje pravnoj državi, te da se kod te reforme uvaže zahtjevi pravne znanosti, pak poziva u pomoć sve, kojim je do napredka stalo, makar se glede neznatnih potankosti i razilazili.

Digitized by Google

Izkaz

novosastavljenih gruntovnih uložaka, sadržavajućih nekretnine, razdieljene izmedju kralj. držav. šumskog erara i imovnih obćina, koji su predani na rukovodjenje nadležnim kr. sudovom, i to:

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime sudb. kotara	Ime por. obćine	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze	Dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče	Opazka
							dana		
1	Kr. sudbeni stol u Gospiću	Kr. državni šumski erar	Korenica	15 Bielopolje		1. ožujka 1890	1. ožujka 1890	31. kolovoza 1890	
				16 Debelobrdo					
				17 Korenica					
				18 Melinovac					
				19 Priboj					
				20 Petrovoselo					
				21 Skočaj					
			Udbina	22 Kruge					
				23 Nebluje					
			Gospić	24 Kosinj gornji					
				25 Lipovopolje					
				26 Pazarište dol.					
	Imovna obćina otočka		Otočac	1 Babinpotok					
				2 Brlog					
				3 Čović					
				4 Dabar					
				5 Doljani					
				6 Dubrava					
				7 Hrvatsko Kompolje					
				8 Kuterovo					
				9 Lešće					
				10 Otočac					
				11 Prozor					
				12 Ravljane					
				13 Rudopolje					
				14 Sinac					
				15 Švica					
				16 Škare					
				17 Turjanski					
				18 Vlaško Kompolje					

Digitized by Google

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime sudb. kotara	Ime por. općine	Ime gdje se nekretnine upisane nalaze	Dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka iztiče	Opazka
							dana		
7	Kr. sudbeni stol u Gospiću	Imovna občina otočka	Otočac		19 Vrhovina 20 Zalužnica	1. ožujka 1890	1. ožujka 1890	31. kolovoza 1890	
			Senj		21 Jablanac 22 Krasno 23 Melnice 24 Prizna 25 Sv. Juraj 26 Stinica 27 Starigrad				
			Korenica		28 Bielopolje 29 Baljevac 30 Bunić 31 Čanke 32 Debelobrdo 33 Korenica 34 Krbavica 35 Kozjan 36 Melinovac 37 Priboj 38 Petrovoselo 39 Skočaj 40 Šalamunić 41 Trnovac 42 Zavalje				
			Udbina		43 Kruge 44 Nebluje				
			Gospić		45 Konjsko brdo 46 Krušćica 47 Kaludjerovac 48 Kvarte 49 Klanac 50 Kosinj dolnji 51 Kosinj gornji 52 Lipovo polje 53 Mlakve 54 Perušić 55 Pazarište gor. 56 Pazarište dol. 57 Studenci				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime gruntovnoga vlastnika	Ime sudb. kotara	Ime por. općine		Ime gdje se nekretnine upisane nalaze	Dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka izteče	Opazka
								dana		
8	Kr. sudbeni stol u Osieku	Kr. drž. šumski erar	Imovna občina brodska	Vinkovci	1	Vinkovci	1. ožujka 1891	1. ožujka 1891	31. kolovoza 1891	
					2	Komletinci				
					3	Nemci				
					4	Novoselo				
					5	Otok				
				Bošnjaci	6	Bošnjaci				
					7	Drenovci				
					8	Soljani				
					9	Podgajci				
					10	Vrbanja				
				Vinkovci	1	Vinkovci				
					2	Andrijaševci				
					3	Rokovci				
					4	Cerna				
					5	Prkovci				
					6	Siškovci				
					7	Ivankovo				
					8	Mikanovci novi				
					9	Retkovci				
					10	Vodjinci				
					11	Komletinci				
					12	Mikanovci st.				
					13	Jankovci novi				
					14	Laze				
					15	Mirkovci				
					16	Neudorf				
					17	Abčevci				
					18	Gjelotovci				
					19	Novoselo				
					20	Podgradje				
					21	Otok				
					22	Privlaka				
					23	Orolik				
					24	Slakovci				
				Bošnjaci	25	Bošnjaci				
					26	Babinagreda				
					27	Soljani				
					28	Gradište				
					29	Gundinci				
					30	Gjurići				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime oblasti, kojoj su predani uložci	Ime: gruntovnoga vlastnika	Ime: sudb. kotara gdje se nekretnine upisane nalaze	Ime: por. občine gdje se nekretnine upisane nalaze		Dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo (dana)	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče (dana)	Opazka
8	Kr. sudbeni stol u Osieku	Imovna občina brodska	Brod	31	Gunja	1. ožujka 1891	1. ožujka 1891	31. kolovoza 1891	
				32	Podgajci				
				33	Račinovci				
				34	Rajevoselo				
				35	Stitar				
				36	Vrbanja				
				37	Županja				
				38	Andrijevci				
				39	Topolje novo				
				40	Crnipotok				
				41	Dubrvik				
				42	Glogovica				
				43	Grabarje				
				44	Kindrovo				
				45	Matković mala				
				46	Orijovac				
				47	Poderkavlje				
				48	Slatinik				
				49	Zdenci				
				50	Bebrina gor.				
				51	Ješevik				
				52	Klokočevik				
				53	Korduševci				
				54	Šušnjevci				
				55	Trnjani				
				56	Vrba				
				57	Vrhovina				
				58	Varoš				
				59	Zadubravje				
				60	Topolje staro				
				61	Podvinj				
				62	Vel. Kopanica				
				63	Gromačnik				
				64	Perkovci				
				65	Garčin				
			Djakovo	66	Striživojna				
			Šid	67	Ilinci				

A. Goglia.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Gustav Ekert †.) Ime toga veterana kaznioničke znanosti uzko je skopčano već više decenija sa svimi nastojanji, sa svimi uspjesi na ovom polju, koje si je izabrao, da na njem djeluje i neumorno radi.

Tajni savjetnik Gustav Ekert, prije predstojnik mužke kaznione u Bruchsalu, a kašnje zemaljske kaznione u Freiburgu, umro je dana 9. svibnja 1892. Ime njegovo poznato je svakomu, koji se je iole interesirao za kaznioničku znanost.

Rodio se je 4. listopada 1824 u Rastattu, gdje mu je bio otac učiteljem. Tu je polazio tamošnji liceum, a kašnje bio je slušateljem na visokoj školi u Heidelbergu, gdje se je uz pravne nauke vrlo rado bavio povjestnicom i matematikom. U prvoj mladenačkoj dobi dosta je oskudno životario, a burna godina 1848 zateče ga kao pravnoga vježbenika, ter je i u to doba ostao vjeran svojoj službi. Iza revolucije, pošto su nastupile redovite okolnosti, bude namješten u Freiburgu kao aktuar obćega iztražnoga sudišta vrhu veleizdajničkih poduzeća, a bio je upotrebljen i kod državnoga odvjetničtva u Freiburgu. Iza toga bude mu povjerena uprava državne policije u istom mjestu. Nu već godine 1858 stupi Ekert na vlastitu želju u kaznioničku službu, ter je 20 godina upravljao mužkom kaznionom u Bruchsalu, a od godine 1878 do 1891 zemaljskom kaznionom u Freiburgu, ter je sudjelovao i kod gradnje te kaznione, sagradjene na temelju sistema samotnih zatvora.

Čim se više promatra život pojedinoga kaznenika, to se predstojniku kaznenoga zavoda sama od sebe namiće zadaća, da sve dublje proniče obće socijalne nedostatke i da sve više nastoji o tom, kako da se zaprieče zločinstva, a napokon mora doći na misao, da kazna nije najbolje, već skrajne i posljednje sredstvo, da se zaprieče zločinstva. Svojim djelovanjem kao predstojnik kaznione u Bruchsalu, koja je uz Moabit jedva deset godina obstojala, dakle jedine dvie kaznione u Njemačkoj, koje su bile sistematično sagradjene za izoliranje; zatim svojimi naučnimi putovanji po sjevernoj Njemačkoj, Belgiji i Holandiji, po Englezkoj i Irskoj, po Švajcarskoj i Italiji i napokon obćenjem s Holtzendorffom, Stevensom, Croftonom, Alenguistom, Guillaumeom i Beltraniem — došao je Ekert do uvjerenja, da je najbolje ovršivanje kazne individualiziranje na temelju osamljenja.

Prema tomu je načelu i radio i ostao vjeran užoj svojoj domovini Badenskoj, u kojoj je najviše proveden sistem osamljivanja. S toga je g. 1871 odbio poziv, da dodje u Prusku i da preuzme upravu novoga kaznenoga zavoda u Plötzenseeu kod Berlina. Doskora zatim bude imenovan tajnim savjetnikom. Njekoliko godina iza toga bio je članom povjerenstva, koje je imalo izjaviti svoje mnienje vrhu osnove zakona ob ovršivanju kazne, kojom je prilikom došao i u Berlin (1879), ter tu zastupao odriešito svoja načela o reformi ovršivanja kazne, koje je pitanje smatrao narodnim pitanjem, a osobito mu je godilo, što su prihvaćena njegova načela, da kaznionička služba ima počivati na znanstvenom temelju i da se sudci imadu pobliže upoznati praktičnom kaznioničkom službom, čemu je imao služiti učevni tečaj, ustrojen g. 1886 kod freiburžkoga zavoda. U Freiburgu slavio je već godine 1883 dvadeset i pet godišnjicu svoga uspješnoga djelovanja na polju

Digitized by Google

kaznioničtva, kojom su mu prilikom suradnici na istom polju iz čitave Njemačke poklonili počastni dar. Posljednjih godina bila mu je povjerena i uprava iztražnoga zatvora, ter je sudjelovao kod sagradjenja nove ženske kaznione. G. 1891, kad mu je sve više dodijavala bolest živčevlja, bude na vlastitu molbu Ekert iza 43-godišnjega uspješnoga službovanja umirovljen, kojom sgodom bude s previšnjega mjesta osobito odlikovan.

Kao umirovljenik ostao je u Freiburgu, premda je boravio rado i u Bruchsalu, gdje je još god. 1876 bio izabran i gradskim zastupnikom. Bio je oženjen i ostavio je iza sebe četiri sina. Osobito je odlikovan god. 1889 naslovom začastnoga doktora prava „de disciplina in custodiis observanda egregie merito", čim mu je visoka škola osobito priznanje svoje pokazala za nastojanje njegovo oko kaznioničke struke.

Nije samo slučaj, već sigurno i Ekertova zasluga, da je već g. 1864 u Bruchsalu osnovano družtvo njemačkih kaznioničkih činovnika, gdje se je g. 1875 i medjunarodno kaznioničko povjerenstvo sastalo, kojom je prilikom amerikanski reformator na kaznioničkom polju Wines bio Ekertovim gostom. Družtvo njemačkih kaznioničkih činovnika sazvalo je god. 1889 u Freiburg svečanu svoju skupštinu, da proslavi dvadeset i pet godišnjicu svoga obstanka. Sve se je to radilo, da se pokaže, od kolike je vriednosti Ekertovo djelovanje. Pak i izvan njegove uže domovine uvažavahu njegov rad; tako je dobio stranom komthurne, stranom vitežke redove u Pruskoj, Bavarskoj, Saskoj, Würtenbergu i Heskoj te u Austriji, a bio je stranom začastni, a stranom dopisujući član mnogih učenih družtava, tako Howardova družtva u Londonu, družtva „societé générale des prisons" u Parizu, te švajcarskoga družtva za kazneno pravo i kaznioničtvo. Znamenito mjesto zauzimao je na medjunarodnih kaznioničkih kongresih u Londonu i Rimu, kao što i na pojedinih njemačkih juristiških skupštinah.

Literarno njegovo djelovanje nije ograničeno samo na mnienja za pojedine skupštine i na kritične obaviesti, već je izradio i pojedine odsjeke i članke ob ovršivanju kazne za Holtzendorffovu priručnu knjigu o kaznenom pravu; odnosno njegov pravni leksikon, a izradio je za Holtzendorff-Jagemannovu priručnu knjigu o kaznioničtvu onaj dio, koji govori „o disciplini u kaznioni i o individualiziranju".

Nu najveća je njegova zasluga, što je utemeljio družtvo njemačkih kaznioničkih činovnika i što je uredjivao skoro tri decenija list (Blätter für Gefängnisskunde), što ga isto družtvo izdaje. Uz mučan svoj zvanični posao zastupao je on u tom listu, kojega imade već XXVII. svezaka, jedinstveni razvitak kaznenoga prava i kaznioničtva, poticao je na napredak u pogledu radnje kažnjenika, nastojao je, da se priobćuju medjusobno praktična izkustva, posredovao je, da budu objelodanjene stečevine iz inozemstva na polju kaznioničke struke, a naročito živo je radio u povjerenstvu, sazvanu g. 1884, koje je izradilo norme, kako se imadu graditi samotni zatvori. Njemu se imade glavna zasluga pripisati, da su usvojeni zaključci skupština njemačkih kaznioničkih činovnika u Bruchsalu (1864), Draždjanih (1867), Monakovu (1871), Berlinu (1874), Stuttgartu (1877), Bremenu (1880), Beču (1883), Frankfurtu (1886) i u Freiburgu (1889). *„Gerichtssaal."*

(Uredovne sbirke naredaba pravosudne struke) izdani i razaslani su, svezka IV., brojevi 421 do 430.

Digitized by Google

Sadržaj netom izašlih brojeva jest sliedeći:

Br. 421. Naputak kr. državnoga nadodvjetničtva od 1. travnja 1892 br. 216 k. z., glede postupka u slučaju, kada je kotarski sudac po § 169 k. p. odredio, da osumnjičenik ima u pritvoru ostati.

Br. 422. Odpis kr. državnoga nadodvjetničtva od 1. travnja 1892 br. 231 k. z., kojim je kr. državnim odvjetničtvom priobćena naredba kr. zem. vlade, odjela za pravosudje, od 1. ožujka 1892 br. 2104, glede načina vodjenja iztraga proti občinskim organom radi zločinstva pronevjerenja.

Br. 423. Okružnica kr. banskoga stola od 23. ožujka 1892 br. 4272 glede načina ućerivanja odšteta, dopitanih po sudovih imovnim občinam i kr. šumskom eraru radi šumskih kradnja.

Br. 424. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 22. travnja 1892 br. 4730, da se znakovi odlikovanja, podieljeni po Njegovoj Svetosti Papi, imadu ostaviti nasljednikom odlikovanoga.

Br. 425. Okružnica kr. banskoga stola od 23. ožujka 1892 br. 6258, u predmetu ustanovljenja kakvoće „naknadnih molba", podpadajućih polag točke IV., 15. članka 48/13 pristojbene tarife biljegovini od 36 novč.

Br. 426. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje, od 11. svibnja 1892 broj 6147, u pogledu rukovanja s novci i biljegami kod mjestnih sudova, ter trajanja izbornih perioda kod mjestnih sudova.

Br. 427. Okružnica kr. banskoga stola od 4. svibnja br. 9911, kojom se saobćuju sudovom prve molbe §§ 17 i 28 školskoga i nastavnoga reda za pučke škole u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Br. 428. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje od 13. lipnja 1892 br. 6867, kojom se odredjuju njeke promjene u broju, teritorijalnom obsegu i sjedištih mjestnih sudova.

Br. 429. Izkaz poreznih občina, za koje se imadu usljed naredbe kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 20. svibnja 1892 broj 6381, predati novosastavljeni gruntovni uložci nadležnim sudovom.

Br. 430. Naredba bana kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 11. srpnja 1892 br. 2602 pr. glede pupilarne sigurnosti i ulaganja založnica hrvatsko-slavonske zemaljske hipotekarne banke u Zagrebu. (Broj 42 sbor. od god. 1892).

(Sbornika zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju) komad XVI. izdan i razposlan je dne 12. kolovoza 1892, te sadržaje pod br. 49 zakonski članak III. 1892 zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga državnoga sabora o uzakonjenju trgovačkoga i carinskoga ugovora, sklopljenoga 6. prosinca god. 1891 sa carevinom Njemačkom; komad XVII. izdan i razposlan je dne 18. kolovoza 1892, te sadržaje:

pod br. 50 naredbu kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje, od 27. srpnja 1892 br. 8957, kojom se izdaje naputak za obavu gruntovnih izpravaka prigodom provedbe diobe potajno razdieljenih zadruga,

pod br. 51 naredbu bana kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 13. srpnja 1892 broj 25.423, kojom se na dan svetog Stjepana kralja zabranjuje obdržavanje sajmova,

Digitized by Google

pod br. 52 naredbu kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 14. srpnja 1892 br. 25.168 glede uplaćivanja prinosa za podporu bolestnika putem poštanske štedione i

pod br 53 naredbu kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 16. srpnja 1892 broj 31.818, kojom se ustanovljuje, kada su preprodavaoci jaja dužni izhoditi si obrtnu izkaznicu.

(Pravo odvjetovanja) podieljeno je dru. Franji Kuceliću sa sjedištem u Mitrovici.

(Povodom umirovljenja) podielilo je Njegovo Veličanstvo odsječnim savjetnikom zemaljske vlade Gustavu *Dolhofu* red željezne krune III. razreda, a Jakobu *Šišiću* i zakonitim mu potomkom plemstvo. Isto tako podielilo je plemstvo umirovljenomu predsjedniku kralj. sudbenoga stola u Osieku Pavlu *Mačvanskomu.*

Imenovanja. Imenovani su državni odvjetnik Gjuro *Mihajlović*, zamjenikom državnoga nadodvjetnika; sudbenimi pristavi II. razreda prislušnici: Petar *Starčević* kod kr. kot. suda u Gospiću za kot. sud u Pregradi; Stjepan *Sedeli* kod kotar. suda u Vukovaru za kotar. sud u Petrinji: dr. Rajmund *Tomšić* kod kotar. suda u Delnicah za kotarski sud u Gospiću; Dragutin *Tončić* kod kotar. suda u Novommarofu, ostavljajuć ga na dosadanjem službovnom mjestu; Konrad *Nemec* kod kotar. suda u Vukovaru za kotar. sud u Zlataru; Matija *Rožman* kod kot. suda u Klanjcu, ostavljajuć ga na dosadanjem službovnom mjestu; Angjel *Dessanti* kod kotar. suda u Zagrebu, ostavljajuć ga na dosadanjem službovnom mjestu i Ivan *Biškupec* kod kotar. suda u Glini, ostavljajuć ga na dosadanjem službovnom mjestu. — Pravni vježbenici: Petar *Car* kod sudbenoga stola u Belovaru, Antun *Kovačić* kod kotar. suda u Vinkovcih, Stjepan *Cikvar* kod kotarskoga suda u Gjurgjevcu i Mosin *Klein* kod kotar. suda u Belovaru imenovani su prislušnici u obsegu kr. banskoga stola. — Svršeni pravnici: Vladimir *Derkos*, Petar *Juzbašić*, Antun *Kovačić* i Božidar *Budačić* imenovani su perovodnimi vježbenici u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade. Dr. Mirko pl. *Crnčić* imenovan je kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudbenoga stola u Zagrebu sa sjedištem u Zagrebu za I. bilježnički kotar.

Premještenja. Njegovo Veličanstvo blagoizvoljelo je dozvoliti, da se viećnik kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu Pavao *Birač* dodieli banskomu stolu u svojstvu pomoćnoga izvjestitelja. Ban kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je iz službenih obzira premjestiti kotarske predstojnike: Šandora *Kathreina* iz Županje kr. kotarskoj oblasti u Mitrovici, Platu *Mihajlovića* iz Iloka kr. kotarskoj oblasti u Staroj Pazovi i Ivana *Scheibla* iz Stare Pazove kr. kotarskoj oblasti u Županji; nadalje obnašuo je kotarskoga pristava I. razreda kod kralj. kotarske oblasti u Vinkovcih Simu *Pavičića* i županijskoga perovodju u službovanju kod kr. kotarske oblasti u Brodu dra. Nikolu *Maleševića* premjestiti i to prvoga kr. kotarskoj oblasti u Iloku, a potonjega kr. kotarskoj oblasti u Vukovaru, povjeriv obojici upravu rečenih kotarskih oblastih; kotarskoga pristava II. razreda Bogdana *Novakovića* iz Slunja kr. kot. oblasti u Vinkovcih; napokon iz službenih obzira premjestiti pristave: dra. Jovana *Veličkovića* kod kot. suda u Belovaru onomu u Sisak; Josipa *Draženovića* kod kotarskoga suda u Senju onomu u Bakar; Vladoja *Schmidta* kod kralj. sudbenoga stola u Petrinji onomu u Osiek; Antuna *Andrića* kod kotarskoga suda u Vukovaru onomu u Zlatar, ostaviv pristava Konrada *Nemca* i nadalje na službovanju kod kotarskoga suda u Vukovaru.

Digitized by Google

Počela pogodbe i Pacta in favorem tertii.

Napisao dr. *Nikola* pl. *Tomašić*.

(Nastavak.)

Ugovori maloljetnika. „Si quis a pupillo sine tutoris auctoritate emerit, ex uno latere constat contractus; nam qui emit, obligatus est pupillo, sibi pupillum non obligat“,[80]

Danas vladajuće[81] mnienje jest, da je samo jedan kontrahent vezan, a drugi da nije, nu ovaj potonji tek može tražiti izpunjenje ugovora, ako je sam pripravan sa svoje strane ugovor izpuniti.

Ostavljamo netaknutim pitanje, u koliko se ovo mnienje slaže s izvori rimskoga prava, već nam je jednostavno registrirati, da je krom ovoga mnienja zastupana takodjer i teorija, da su ovakovi ugovori relativno ništetni, te da valjanost ugovora ovisi o volji jednoga samo kontrahenta; odluči li se ovaj za kriepost ugovora, tad je taj valjan, i to ex tunc.[82] Ovo mnienje sliedi za naš obći gradjanski zakonik Unger u svom sistemu.[83]

Obći naš gradjanski zakonik sliedi glede ugovora maloljetnika u svem pruski Landrecht (I., 5, §§ 11—13), naredjujući u § 865 sliedeće: „ . . . osobe . . ., koje zavise od otca, tutora ili skrbnika, mogu istina prihvatiti obećanje samo na njihovu korist učinjeno; ali ako prihvaćaju koji teret skopčan

[80] L. 13, § 3, d. 18, 1.

[81] Arndts: Pandecten, § 234, op. 3; Brinz: Pandecten, p. 1641 sq.; Windscheid: l. c., § 321, 4).

[82] Savigny: System, III., p. 40; Puchta: Pandecten, § 232. Za ovo mnienje tvrdi Windscheid, l. c., p. 214, op. 23, da nije suglasno s izvori.

[83] II., § 92, p. 165, op 13.

Digitized by Google

s obećanjem, ili obećavaju i same što, valjanost pogodbe zavisi redovito od privoljenja zastupnika ili zajedno i od suda . . . — Dok nije dano privoljenje to, druga stranka odustati ne može, ali može zahtjevati, da se primjeren rok odredi za očitovanje".

Teoriji o relativnoj ništetnosti ugovora prigovara Siegel,[84] veleći, da si ne možemo pomisliti pravo takav dvostrani, n. pr. zakupni ugovor, na koji bi samo jedna stranka bila vezana: okolnost bo, da se maloljetnik bez privoljenja tutora nemože okvezati, uzrokuje, da ne može ni druga stranka biti obvezana, jer nije li obvezan zakupnik, ne može biti ni zakupodavac obvezan. Zakonodavac ipak u svrhu očuvanja interesa maloljetnika, privezuje sukontrahenta, da ne odustane od ugovora, pravije — svoga obećanja, dok se štitnik o ugovoru ne izjavi, odnosno, dok ne mine rok, za to opredieljen. Uslied te zakonske ustanove obećanje sukontrahenta jednako je glede svoje vezovne moći pogodbenoj oferti kod dvostrano obveznoga ugovora. Obveza maloljetnikova sukontrahenta dakle jest, da ne može kroz stanovito vrieme odustati od svoga obećanja, dočim pogodba nastaje tek momentom, kada tutor na nju privoli.

Ovom tumačenju, koje je Siegel postavio upravo na osnovu ustanovah pruskoga Landrechta i austrijskog gradjanskog zakonika, jest nedvojbenom podlogom teorija, da su maloljetnici glede ugovora, kojimi bi kakove obveze preuzeli, absolutno djelatno ne sposobni, jer samo u tom slučaju može stajati tvrdnja, da pogodba datira tek od momenta tutorove privole.

Istina je, da za austrijsko pravo nemožemo razlikovati[85] auctoritatis interpositionem za civilno-pravni institut tutele impuberum, od consensa naročito pretorsko-pravnoga instituta cure minorum; istina je, da je ne samo

[84] L. c., p. 76 sq.

[85] Sr. Windscheid: l. c., I., § 71, II., § 442; Puchta: Cursus der Institutionen: I., § 202, III., § 297. Razlika ova izgubila se je već u današnjem rimskom pravu; sr. Arndts: Pandecten, §§ 440, 452, op. 1.

Digitized by Google

njemačko pravo u obće, već i austrijsko[86] pravo napose obćenito razvilo institut zastupanja maloljetnika po stitnicih, tako da nije nuždno u obće nikoje sudjelovanje maloljetnika,[87] u koliko to u iznimnih slučajevih ne bi zakon naročito tražio. Nu ako nije nuždno, ipak je dopušteno, da maloljetnici i sami sklapaju pravne poslove, uslied kojih obveze na se preuzimaju, te je nuždno samo odobrenje tutorstva (§ 244), odnosno privola (§ 865 o. g. z.), koja dapače može i muče uslieditи (§ 150 o. g. z.).

Iz ovog jasno sliedi, da se ne može reći, da su maloljetnici po austrijskom pravu glede poslova, iz kojih bi na se obveze preuzimali, absolutno djelatno nesposobni, već moramo reći, da imadu u tom pogledu nepodpunu djelatnu svojevlast.[88]

Proti Siegelu jest nadalje Unger[89] dobro primjetio, da ovdje nije moći govoriti o pukom obećanju, pošto je faktično pogodba sklopljena, samo što obveza iz ove pogodbe veže jedino jednog kontrahenta, a i ovog samo na to, da ostane kod svoje rieči kroz stanovito vrieme. Ovdje je indi samo t. zv. pogodba oferte (Offertvertrag) sklopljena, koja ima učinke posvema iste, kao i pogodbena oferta. Obveza izpuniti pogodbu ne nastaje jošte za nijednu stranku, a možda neće nikada ni nastati. Formalno je pogodba tu, ali ona ima lih materialno-pravne posljedice oferte;[90] — materialno-pravne razlike izmedju nje i oferte neima nikakove.[91] Ako bi bio maloljetnikov sukontrahent samo stavio ofertu uz očitovanje, da će kod nje ostati, dok se štitničtvo ne očituje, obveza njegova bila bi posve jednaka — dakako na rimsko pravo ovdje

---

[86] Sr. Anders: das Familienrecht, Berlin, 1887, p. 235.

[87] Sr. Glück: Erläuterungen etc., XXX., p. 478, 479; Anders: l. c., p. 277.

[88] Sr. rješitbu vrhovnog bečkog sudišta od 11. siečnja 1854 (Glaser-Ungerove zbirke br. 10).

[89] U Grünhutovom časopisu, I., br. XII. Mnienje Ungerovo usvaja i Hofmann: Enstehungsgründe etc., p. 37.

[90] Obzirom na njezin učinak glede obveze stranaka.

[91] Obzirom na tu osobitu narav pogodbah, sklopljenih sa maloljetnici, opravdava se i mjesto, koje sam im opredielio, razmatrajući razliku izmedju materijalno-pravnih posljedicah oferte i pogodbe.

*

Digitized by Google

ne mislim — kano kad sklopi sa maloijetnikom pogodbu. Medju njimi biti će samo jedna razlika, što bi naime u slučaju oferte pogodba datirala od momenta privole štitnika, dočim ako se sklopi pogodba sa maloljetnikom, to će obzirom na njegovu samo ne podpunu djelatnu svojevlast datirati i djelovati ex tunc.[92]

§ 4. Obećanje i pravo na činitbu.

Krivom dogmom je nazvao Siegel[93] tvrdnju, da iz neprihvaćenoga, ma i neopozvanoga obećanja, ne može nastati obveza, da se obećano izpuni.

Tvrdnja ova, koja bi bila kadra u mnogom uzdrmati sistem postojećih pravnih odnošaja, nije osnovana, a razlog bludnje Siegelove nedvojbeno leži u tom, što promatra pravne odnošaje u tom pogledu lih s pasivne strane, kako ćemo u sliedećem vidjeti.

„Zašto, pita Siegel,[94] volja, biti dužnikom, ne bi dovoljna bila, da proizvede taj učinak, ako su tu preduvjeti obveznog odnošaja, gdje treba vazda, da bude i ovlaštenik! Ta i u slučaju pogodbe obećanje proizlazi iz slobodne inicijative obećatelja; očitovanje prihvata sa strane drugog kontrahenta jest samo akcesorne naravi, a nuždno samo za to, jer to obećatelj traži (p. 48). Leži li pako razlog potrebe prihvata takodjer samo u volji obećatelja, odpada svaki razlog, da se kriepost bezuvjetno danog obećanja ne prizna“ (p. 49).

Kako se odavle jasno razabire, snizuje se umovanjem tim osoba stečnika na zgoljni objekt. Pita se samo, što hoće i kako hoće disponent, i kakovo taj hoće, takovo će imati pravo stečnik, bez obzira, da li on tako hoće ili neće, bez obzira, da li mu je to po volji, da li mu je to koristno ili

---

[92] Siegelovo (l. c., p. 80, op. 7) protivno mnienje logična je posljedica njegove konstrukcije. Glede praktičnosti takove zakonske odredbe, da u pitanju stojeća pogodba djeluje ex tunc, sr. naročito motive k osnovi gradjanskog zakonika za njemačko carstvo, I., § 65, p. 135 sq.

[93] L. c., p. 46 sq.; sr. i p. 14.

[94] Naravno, da Siegel tu misli samo na jednostrano obveznu pogodbu.

Digitized by Google

teretno; disponent bo tako hoće, a to mora da je dosta, jer on to bezuvjetno hoće.

Kolike li razlike izmedju ovog shvaćanja, koje hoće da bude njemačko-pravnim i izreke Rimljanina Ulpiana:[96] „unusquisque adquirat, quod sua interest".

A ipak s druge strane istina je, da ako n. pr. polupam dučandžiji od izloga staklo, da ću biti u momentu činom tim obvezan. „Dass aus dem Wesen des Schuldverhältnisses die Nothwendigkeit der Mitwirkung des Berechtigten zu seiner Entstehung nicht abgeleitet zu werden vermag, erweisen genugsam die Delictsobligationen".[96]

Ova izreka najbolje nam pokazuje, kako Siegel samo sa pasivne strane promatra obvezni odnošaj. On nam je pokazao, da sa pasivne strane moramo razliku činiti medju obvezami, razlikujući obvezu držati rieč i ispuniti obećanje; a promatramo li obvezni odnošaj s istim oprezom s aktivne strane, kako ga promatraju Brinz[97] i Siegel s pasivne strane, pokazuje nam se dosta očevidno, da i s aktivne strane moramo neke štadije razlikovati, naime ovlaštenje i pravo. Prvo je primarno, a drugo sekundarno; prvo tek daje mogućnost, da drugo nastati može. Ovlaštenju odgovara neka obveza (Brinzova: Haftung), ali ne još obveza na činitbu (Brinzova: „Schuld"). Kako prvanja obveza (Haftung) može nastati bez volje, da i proti volji obvezanika, tako može i ovlaštenje nastati bez volje, da i proti volji ovlaštenika. Ali pravo ovlaštenika nastaje tek njegovom voljom. Nu upravo radi toga, što je sa strane obvezanika prvotnim razlogom njegovo obe-

[96] Fr. 38, §§ 17, 45, 1.

[96] Siegel, l. c., p. 47. — Sr. o tom gore: „obećanje i pogodbena oferta" naročito opazku 13.

[97] Pandecten, p. 374 sq. Brinzovo razlikovanje izmedju obveze u širem smislu (Haftung) i dužnosti (Schuld) ne krije se naravno posvema sa Siegelovim razlikovanjem: držati rieč i dužnost: izpuniti obećano. Brinzovo bo razlikovanje jest generalnije, obsiže cielo obvezno pravo, dočim se Siegelovo lih proteže na područje pogodba i obećanja, te bismo za ovo potonje područje Brinzovu Haftung označili kao posljedicu obveze držati rieč. Sr. u ostalom glede toga i Hofmann: Entstehungsgründe etc., p. 11—14.

Digitized by Google

ćanje, pokazuje se sa njegovog gledišta prihvat accesornim, što nam rastumačuje, zašto često prelaz od ovlaštenja u pravo tek kasno može postati vanjski aparentnim, pošto ovlaštenje na činitbu jednom dano, ne može se više sa strane disponenta stečniku oduzeti, te s toga nije nuždno u interesu stečnika, da svoju volju odmah manifestira. Granica bo je izmedju ovlaštenja i prava tiesna, osobito u području obveznoga prava, pošto tu ne treba van volja stečnika, da ovlaštenje predje u pravo. Nu da bude pravo vanjski eksistentno, valja da bude i ta volja vanjski manifestirana; a dok to nije, nema ni s pasivne strane govora o obvezi na činitbu.

Obzirom naročito na pogodbe ostaje primarnim razlogom obveze obećatelja njegovo obećanje, ali upravo obzirom na aktivnu stranu pravnog odnošaja ne može obveza na ispunjenje nastati, dok s druge strane ne nastane pravo na izpunjenje, i uprav s toga razloga je prihvat, koji je s pasivne strane doduše samo accesorium, ipak bezuvjetno nuždan accesorium, jer uzmanjka li, tada neima sa aktivne strane prava, a kad toga neima, nije moći govoriti ob obvezi s pasivne strane na činitbu.

Istina je, što veli Siegel, p. 14, da obećanje ne postaje tek prihvatom krepostnim, pošto je takovim jur i prije prihvata, ali mu prije prihvata manjka mogućnost pravne eksistencije, pošto manjka protustranka, koja pravo ima na činitbu u strogom smislu rieči, već najvećma postoji stranka, koja je ovlaštena pravo steći. Stiče ga pako, pošto nikoje druge zapreke neima za svladati, jedino manifestacijom svoje volje, a upravo radi toga, što je obećanje s druge strane i bez prihvata kriepostno, t. j. što je bezuvjetno obećanje i bez prihvata eksistentno, ako i ne obvezuje na izpunjenje obećanog jur po sebi, — ne mora se stečnik žuriti sa manifestacijom svoje volje, te može nastati za disponenta vrlo često takodjer stanje neizvjestnosti, u kom ne zna udes svoje obveze, t. j. da li je njegova obveznost na obećano jurve prešla u obvezu na izpunjenje obećanoga.

Digitized by Google

Iz ovih indi razloga možemo uvodno spomenutu Siegelovu tvrdnju samo u tom obliku prihvatiti, da iz bezuvjetnog i neopozovnog obećanja sa strane disponenta može za drugu stranku nastati jedino ovlaštenje pravo steći, nipošto pako bez volje protustranke s pasivne strane nastati obveza, obećano ispuniti.

Pošto je za materiju, o kojoj govorimo, vrlo poučno obećanje učinjeno oglasom, i pošto je Siegel, kako se čini, upravo na temelju ispitivanja poglavito ovoga pravnoga posla rečenu svoju tvrdnju postavio, to ćemo se u sliedećem nešto pobliže sa tim pravnim poslom baviti.

§ 5. Obećanje učinjeno oglasom.

Kad tko javnim oglasom nešto obeća za djelo, koje bi mu tko izvršio, obćenito[98] se priznaje toli u zakonarstvu, koli i literaturi, da ga obećanje to veže. Nu već glede pitanja, kada nastane ta obveza, t. j. kada se obećanje više opozvati ne može, ter kada nastane pravo tražiti obećano, već se mnienja razilaze.

U glavnom pokazuju se u literaturi dvie struje; jedni tumače to obećanje na temelju teorije ugovora, dočim drugi tvrde, da je to obećanje jur po sebi pravni posao, da je jednostrana obveza.

Teorija ugovora[99] veli, da obećatelj nije jurve obećanjem svojim obvezan, već tek prihvatom istog; prihvat pako uslieduje činom,[100] za koji je obećanje učinjeno, ili izričnim očitovanjem na temelju izvršena čina. Ovo posljednje nadodaje Windscheid da izbjegne prigovoru, da bi po teoriji pogodbe, ako se samo u činu sa strane drugoga kontrahenta

[98] Savigny: Obligationenrecht, II., p. 90, koji tvrdi, da iz takovog obećanja ne nastaje niti po rimskom, niti po današnjem pravu obveza, ostao je posvema osamljen. Sr. Vangerow, Pandecten, § 608 (III., 255).

[99] Glavni predstavnici te teorije jesu: Bülow: Abhandlungen über einzelne Materien des röm. bürg. Rechts; Ihering: Jahrbücher f. Dogm., IV., p. 93 sq.; Vangerow: l. c. i Windscheid: Pandecten, II., § 308.

[100] Tu se opet mnienja razilaze, pošto jedni vide prihvat već u započetom djelovanju (Bülow), drugi tek u izvršenom činu (Windscheid).

Digitized by Google

vidi prihvat, — morao onaj, koji činitbu izvrši, vazda znati o obećanju, i upravo obzirom na to obećanje početi svoje djelovanje na izvršenje činitbe, ili u obće činitbu izvršiti. Izbjegnuv tako Windscheid jednomu prigovoru, daje nedvojbeno povoda drugom, da je naime u jednom slučaju jur čin po sebi dovoljan za perfekciju pogodbe, a u drugom slučaju, da to još nije dosta. Valjda je taj razlog i povod dao Exneru,[101] da je uztvrdio, da prihvat usliedjuje vazda tek očitovanjem volje nakon izvršena čina. Nu pošto prije prihvata neima govora o pogodbi, to bi po Exnerovoj konstrukciji došli do tog čudnog zaključka, da bi se obećanje moglo opozvati i nakon izvršenog čina, što bi svakako, kako Windscheid[102] primjećuje, vriedjalo pravno čuvstvo.

Naravna je posljedica teorije ugovora, da se obećanje opozvati može, dok god prihvat nije usliedio, pošto pako taj po mnienju Bülowa[103] može i riečju uzslieditи, to se u slučaju verbalnog prihvata ne može više opozvati obećanje sa strane promitenta, jer pogodba već postoji, samo što se naravno ne može dati promisaru tužba, dok činitbu ne izvrši. Proti tome može se prigovoriti, da pogodba takova nije u intenciji obećatelja, te je s toga moment verbalnog prihvata sa strane drugog kontrahenta irrelevantan.[104]

Naravno da oni, koji tvrde, da je pogodba perfektna već započetim djelovanjem sa strane promisara, datiraju od tog momenta neopozovivost obećanja, nu pošto je očito nepravedno

---

[101] U „Kritische Vierteljahresschrift", XI., p. 337 sq.

[102] L. c., opazka 5.

[103] L. c., p. 280.

[104] Isti prigovor može se suprotstaviti i mnienju, da se obećanje ne može opozvati, čim je djelovanje sa druge strane započelo, jer i taj moment je nerelevantan sa gledišta promitentova, a s druge strane morala bi ova konstrukcija u praksi na velike poteškoće naići, pošto djelovanje može započeti i duševnim radom bez vanjskog vidljivog znaka. — Zanimiva je jošte konstrukcija Regelsbergerova, koji brani neopozovivost obećanja time, što tvrdi, da su u takovom obećanju sadržane dvie oferte, t. j. krom obećanja za slučaj namišljene činitbe, ima još i muče dana oferta, da se obećanje ne će opozvati, koja biva prihvaćena započetim činom. Sr. bliže: Siegel, l. c., p. 108.

Digitized by Google

po onoga, koji je započeo djelovanje vjerom u obećanje, da štetu trpi uslied opoziva obećanja, rado bi njeki i od onih, koji tvrde, da je prihvat tek obavljenim činom ispunjen, datirati neopozovivost oferte (obećanja) od momenta, čim je djelovanje sa strane promisara započelo.[105] Ihering[106] i Windscheid ne idu tako daleko, već daju za slučaj opoziva obećanja promisaru, koji je djelovanje započeo, pravo na naknadu štete.[107]

Rimsko pravo doduše neima nikakove ustanove glede obećanja učinjena oglasom (Auslobung), ali mi se obzirom na rimsko-pravno shvaćanje pogodbe i jednostranog obećanja, krom svih potežkoća, kojimi se ima boriti teorija ugovora, ipak čini ova teorija sa gledišta rimsko-pravnih izvora za današnje rimsko pravo jedino mogućom.

Na stanovištu teorije ugovora stoji saski zakonik (§ 771 — obećanje učinjeno oglasom može se vazda opozvati, dok činitba nije izvršena). Jednako bavarska osnova[108] (II., § 755), koja sadržaje takodjer odredbu glede naknade štete prema mnienju, koje zastupaju u literaturi danas poglavito Ihering i Windscheid. Na istoj teoriji je osnovan Indian Contract act,[109] naredjujući obćenito: „Performance of the conditions of a proposal . . . is an acceptance

---

[105] Tako Vangerow, l. c. ne dozvoljava opozvati obećanje, čim je djelovanje sa strane promisara započelo, veleći, da obećanje sadržaje muču odreku opoziva sa strane promitenta. Ihering (Dogm. Jahrb, X., p. 470) veli, da je juristički moći konstruirati neopozovivost obećanja obzirom na njegovu teoriju o pasivnih učincih prava, koje je tek u radjanju. Sr. gore: „obećanje i pogodb. oferta" k opazci 43.

[106] Jahrb. f. Dogm., IV., p. 98. Ihering pravo na naknadu štete izvodi iz culpa in contrahendo.

[107] Jednako Exner, l. c., dočim Savigny upotrebljuje ovdje actio doli. — Sr. i Schütze u: Jahrb. des gem. Rechts, V., p. 33 sq., p. 68, 69, op. 55; Mommsen: Erörterungen etc., II., p. 138 sq., ter Schrott: Der obligatorische Vertrag unter Abwesenden, p. 140 sq., koji u glavnom sliedi Savigny-a. — Glede prigovorâ proti ovom mnienju sr. osobito Siegel, l. c., p. 100, op. 23.

[108] Bavarska osnova sadržaje u §§ 758 - 760 niz ustanova za slučaj, ako više njih obećanju udovolji.

[109] Sr. Pollock: l. c., p. 172, op. b), koji u obće za englezko pravo zastupa isto mnienje, koje Vangerow postavlja za rimsko pravo.

Digitized by Google

of the proposal". A i najnovije zakonarsko djelo, „opšti" naime „imovinski zakonik za knjaževinu Crnu Goru" sliedi takodjer teoriju ugovora, naredjujući u članku 586 sliedeće: „Kad tko javnim oglasom nešto obeća za djelo, koje bi ma tko izvršio, obećanje ga vezuje. Ali opet obećalac može svoje obećanje i natrag uzeti, sve dok djelo o kome je rieč nije izvršeno bilo".

Osim teorije ugovora, ima još, kako smo gore istaknuli i drugo mnienje,[110] naime, da je obećanje učinjeno oglasom jednostrana obveza, t. j. da je već po sebi pravni posao.[111] Ne ćemo se ovdje obazirati, da li stoji ovo mnienje, u koliko ga romaniste sliede i postavljaju u istu liniju sa pollicitatiom, u skladu sa rimsko-pravnimi izvori,[112] već ćemo jedino ispitati mogućnost ove konstrukcije.

U pomanjkanju ustanove glede obećanja učinjena oglasom u austrijskom[113] gradjanskom zakoniku, uzimljemo za podlogu razmatranja uzor gradjanskog našeg zakonika u pogledu obveznoga prava, pruski naime Landrecht, koji odredjuje (I., 11, § 989), da se takova obećanja ne mogu opozvati prije, nego mine ustanovljeno vrieme.

Iz te ustanove prije svega sliedi, da je obećanje učinjeno oglasom, čim je obnarodovano, neopozovivo.

Ova tesa po sebi ne sadržaje ništa osobita. Kod oferte smo kazali, da je ona neopozoviva, čim stigne oblatu, pošto je pako ovdje oblat quilibet ex populo, to je naravno, da je obnarodovanjem obećanje jur na znanje dano mogućem promisaru, i tim prestalo biti u moći promitenta.[114]

---

[110] U sredini izmedju teorije ugovora i one, da je obećanje već po sebi pravni posao, stoji mnienje romaniste Köppena (Jahrbücher f. Dogm., XI., p 382 sq.), koji veli, da je obećanje učinjeno oglasom samo pogodbena oferta, koja je doduše obvezna, ali nije neopozoviva.

[111] Glavni predstavnici toga mnienja jesu: Puchta: Pand., § 259, op. 4; Arndts, § 241, 3); i Brinz: Pandecten, p. 1549.

[112] Sr. glede toga Windscheid: l. c., § 308, op. 3.

[113] Osim austr. gradjanskog zakonika nema ni francuski kodex nikoje ustanove u tom pogledu.

[114] Obveza dakle posve ista, kao ona iz pogodbene oferte. Sr. gore rečeno.

Digitized by Google

Sadržaj obveze promitenta momentom obnarodovanja nije drugi, van taj, da mu može obećanje, pošto je vanjski postalo eksistentnim, opozvati.[115] Isplatiti premiju nije jošte dužan, a možda ne će nikada ni biti, pošto je njegova obveza platiti premiju, prema sadržaju njegova obećanja, ovisnim učinjena ob izvršenju stanovite činitbe. Da li je tko započeo vršiti činitbu ili nije, to je za promitenta posvema irrelevantno, samo izvršena činitba ima važnost gledom na sadržaj njegova obećanja. Nu čim je čin izvršen, ispunjen je uvjet, o kom je promitent učinio ovisnim svoje obećanje isplatiti premiju. S toga je za promitenta prema sadržaju njegova obećanja posvema svejedno, da li je izvršena činitba obzirom na njegovo obećanje, ili bez obzira na to. Tako se prikazuje obećanje učinjeno oglasom sa pasivne strane, t. j. sa strane promitenta.[116]

Razmatramo li pako taj pravni posao sa aktivne strane, to je prije svega obnarodovanjem oferte dana mogućnost cuilibet ex populo — predpostaviv, da je u obće kadar zahtjevanu činitbu izvršiti — steći pravo na obećanu premiju. Ako dakle mogući promisar, saznav za to obećanje, hoće steći pravo na obećanu premiju, to krom momenta njegove volje, jest po-

[115] Ofertom obvezuje se promitent za slučaj njezina prihvata, obećanjem učinjenim oglasom pod uvjetom stanovite činitbe. Sr. Siegel: l. c., p. 104 in fine.

[116] Siegel, l. c. promatra obećanje učinjeno oglasom lih s pasivne strane. Njemu je glavan samo objektivni momenat, t. j. izvršenje činitbe, a sa subjektivne strane gleda lih na volju promitenta: „Eine Mitwirkung des Forderungsberechtigten bei Begründung der Obligation findet nur insofern statt, als sein Thun der Bedingung die Erfüllung bringt. Diese Thätigkeit setzt weder eine Kenntniss von der Auslobung, noch die Absicht, das Versprochene zu erwerben, voraus; die That und nur die That ist die Bedingung, woran die Entstehung der Obligation dem erklärten Willengemäss geknüpft ist“ (p. 104). „Wer die für eine Leistung versprochene Belohnung beansprucht, will damit nicht erst die Verpflichtung des Auslobenden, dieselbe zu zahlen, begründen“ (p. 107). To je istina, ako se izključivo gleda na pasivnu stranu, t. j. obvezu promitenta, jer ovoj vazda ostaje razlog vlastito obećanje.

Ovo posvemašnje snizivanje osobe izvršitelja na puki objekt, kako se to obično čini kod teorije o jednostranoj obvezi, koja veže na izpunjenje i bez prihvata, valjda i jest razlogom, što prilično prisiljena teorija ugovora toliko pristaša broji.

Digitized by Google

treban još i uvjetovani čin, t. j. izvršenje zahtjevane činitbe. Izvrši li promisar čin u nakani i s voljom steći premiju, subjektivni momenat predhodi objektivnom momentu, izvršenjem potonjega manifestira prvanji, ter izvršenim činom stiče pravo na premiju. Dokle nema subjektivnog momenta, samo je tu mogućnost stečenja prava; nu i subjektivni momenat još po sebi nije dovoljan, tek realisiranjem objektivnog momenta dobiva subjektivni pravnu važnost. Objektivni momenat nuždan je gledom na obećanje, dakle na pasivnu stranu pravnog odnošaja, — dočim se bez subjektivnog momenta ne može steći pravo, nuždan je dakle taj momenat gledom na aktivnu stranu pravnog odnošaja. Subjektivni momenat nije esencijalan gledom na promitenta — indi obvezu, ali je esencijalan gledom na promisara — indi gledom na pravo, a tim postaje logično nuždnim i za obvezu, jer ova može samo onda biti eksistentna, ako joj nasuprot stoji pravo. Bez subjektivnog momenta pako može nastati gledom na aktivnu stranu samo ovlaštenje, nipošto pravo.

Do sada smo razmatrali slučaj, gdje subjektivni momenat predhodi objektivnom, ali da to zbilja tako bude, za to nema nikoje ni logične ni pravne nužde. Objektivni indi momenat može takodjer predhoditi subjektivnom, ali naravno, da ne smijemo sa pojedinim od tih momenata ni u tom slučaju spajati druge posljedice, nego li traži priroda dotičnog momenta; a da u tom slučaju dobiva pravni posao u pojedinom stadiju svoga razvitka sa aktivne strane nešto drugačije lice, koje uslied toga nuždno djeluje i na pasivnu stranu, logička je posljedica izvraćenog reda, kojim rečeni momenti nastupaju.

Nastupa li indi najprije objektivni momenat, t. j. izvršenje zahtjevane činitbe, to je time, istina, posvema udovoljeno objektivnom sadržaju obećanja, t. j. uvjet je ispunjen, o koji je obveza na platež premije ovisnom učinjena, ali za to ipak ta obveza još vazda nije eksistentnom, jer s druge strane još vazda fali essentiale na aktivnoj strani, naime subjektivni momenat. Ili da se vratimo na aktivnu stranu: nastalim objektivnim momentom, dok još k tomu nije pridošao

Digitized by Google

subjektivni momenat, dakle pukim izvršenjem zahtjevane činitbe, koja je usliedila bez obzira na obećanje, bez volje steći premiju, nastaje za izvršitelja o v l a š t e n j e steći pravo. Da od toga ovlaštenja nastane subjektivno pravo, ne treba ništa više, već volja izvršitelja, pridolazak indi subjektivnog momenta k objektivnom momentu. Dok subjektivni momenat nije tu, nije moći govoriti o p r a v u; nastalim bo objektivnim momentom, nastali su svi objektivni preduvjeti prava, ali još nije nastalo pravo samo u subjektivnom smislu, jer subjektivno pravo nastaje voljom, kvalificiranom objektivnim pravom, kad ova postane vanjski eksistentnom. Bez volje indi ne može nastati pravo, već jedino pravno ovlaštenje.

Teoretički razmatrajući prvi i drugi slučaj, vidimo jedino tu razliku, što je u prvom slučaju, gdje naime subjektivni momenat predhodi objektivnom momentu, izvršenim činom, za koji je premija obećana, jur sve eksistentnim postalo, što treba da nastane pravo, dočim su u drugom slučaju, gdje naime objektivni momenat predhodi, nastali tek svi o b j e k t i v n i preduvjeti postanku prava. U prvom slučaju je uslied toga, teoretički razmatrajući stvar, momentom izvršena čina, sa pasivne strane obveza: „držati riec“ jur prešla u obvezu: „ispuniti obećano“, t. j. platiti premiju; dočim u drugom slučaju i nakon izvršena čina još vazda samo postoji obveza: „držati riec“, a možda i nikada neće nastati obveza platiti premiju, ako naime sa aktivne strane k objektivnom momentu ne pridodje subjektivni momenat.

Stadiji razvitka ovog pravnog posla nisu s aktivne i pasivne strane isti. U prvom slučaju, gdje naime subjektivni momenat predhodi objektivnom momentu, jest gledom na aktivnu stranu nastanak subjektivnog momenta početak radjanja prava, ali gledom na pasivnu stranu nije početak radjanja obveze, taj momenat je samo u toliko važan za eventualnu buduću obvezu, u koliko ima na nju reflektivni učinak, koji djeluje po sebi na nju, ali tek časom nastanka objektivnog momenta. U drugom pako slučaju, gdje naime objektivni momenat predhodi subjektivnom momentu, nastanak objektivnog momenta

Digitized by Google

radja obvezu, za koju je subjektivni momenat samo nuždni accessorium, ali gledom na aktivnu stranu nastanak objektivnog momenta ima na pravo samo reflektivni učinak, koji djeluje po sebi, ali tek časom nastanka subjektivnog momenta.

U praksi će naravno razlika izmedju prvog i drugog slučaja biti riedko apparentna, jer je subjektivni momenat tek onda relevantan u vanjskom svietu, ako je vanjski, u konkretnom indi slučaju naprama promitentu manifestiran, koja manifestacija biva u praktičnom životu tek nakon izvršena čina. S toga će Exner[117] imati za praktični život u najviše slučajeva pravo, kad veli, da će pravo za promisara nastati „nach Erbringung (der verlangten Leistung) durch directe Willensäusserung". Nu za to je ipak moguće, da će u stanovitih slučajevih i u praktičnom životu moći nastati pravo za izvršitelja zahtjevane činitbe jur momentom izvršene činitbe, naime u slučaju verbalnog očitovanja izvršitelja naprama promitentu prije izvršene činitbe, ako su naime svi drugi preduvjeti tu, na koju mogućnost Bülow[118] upozoruje, kako je gore više istaknuto.

Posljedice teorije, da je obećanje učinjeno oglasom već jednostrani pravni posao, jesu:

1. da je obećanje, čim je obnarodovano, neopozovivo, nu veže privremeno obećatelja, samo na to, da drži rieč.

2. čim je zahtjevana činitba izvršena, nastaje za izvršitelja ovlaštenje, tražiti premiju.

3. Nedovršena činitba je irrelevantna, pošto je po sadržaju obećanja uvjet obveze plateža premije ciela činitba.

Što se tiče zakonarstvâ, to je ovdje zastupana teorija donekle sadržana u hessenskoj osnovi (§ 199), njemačkoj (§ 686), ter osnovi gradjanskog zakonika za njemačko carstvo (art. 582), koje sve naredjuju, da se obećanja učinjena oglasom ne mogu opozvati, ako je po obećatelju odredjeno

[117] U gore citovanoj razpravi. Dakako, da ovdje Exner sa gledišta svoje teorije ugovora govori o acceptaciji obećanja.

[118] Vidi gore opazku 99.

Digitized by Google

stanovito vrieme za ispunjenje činitbe, dočim opet s druge strane dopuštaju opoziv prije izvršene činitbe, ako u obećanju ne bijaše ustanovljen rok za činitbu.

Što se napose našeg austrijskog gradjanskog zakonika tiče, to je jur spomenuto, da isti ne sadržaje nikoje ustanove glede obećanja učinjena oglasom. Nu pošto je u gradjanskom zakoniku izražena neopozovivost pogodbene oferte (§ 862), to se ne može reći, da je prema načelu gradjanskog zakonika obećanje kao takovo opozovivo. U skladu je dakle sa shvaćanjem gradjanskog zakona u obće, takodjer mnienje, da je obećanje učinjeno oglasom, čim je obnarodovano, neopozovivo. To takodjer tvrdi za gradjanski naš zakonik Kirchstetter (ad § 862), ter Hasenöhrl (Obligationenrecht, II., p. 13 sq.).[119]

Posvema na teoriji ugovora stoji za naš gragjanski zakon Krainz,[120] koji veli, da se obećanje može opozvati. dok činitba nije izvršena. Ako je opoziv uzsliedio tek onda, kada je činitba započeta, quaestio je fakti po mnienju Krainzovom, da li promisar može zahtjevati u tom slučaju ispunjenje obećanoga ili samo naknadu štete (Schadloshaltung).[121] — Za one vrsti obećanja učinjena oglasom, kojim nije podlogom ozbiljna volja obećatelja, da se obveže, ne može izvršitelj činitbe tražiti premije od obećatelja. Amo će, veli Krainz, u pravilu one vrsti obećanja spadati, gdje nije u interesu obećatelja, da

[119] Stubenrauch: Comm., p. 189 (ad § 862) veli, ako je u obećanju sadržan rok za izvršenje činitbe, da je tada obećanje neopozovivo, dok rok traje. Izminućem roka, naravno, prestaje i kriepost obećanja sama po sebi. Nije li rok ustanovljen, obećanje je opozovivo, sve dok činitba nije obećatelju prestirana.

[120] L. c., II., § 313, p. 204: „die Annahme liegt hier in dem bestimmten Thätigwerden.

[121] Čudna je sliedeća tvrdnja Krainzova: „Würde das Gegentheil nicht besonders vorbehalten, so genügt es keineswegs, dass nur überhaupt der Widerruf öffentlich bekannt gemacht wurde, sondern dies muss auch dem Betreffenden bekannt geworden sein". Dozvoliti opoziv, a tražiti kod tog nešto praktični ne moguća, sjeća na Feničanina: „Φοῖνιξ τῇ μὲν χειρὶ δίδωσιν, τῇ δὲ λαμβάνει". — Teoriju jednostrane obveze, naročito shvaćanje Siegel-ovo, prihvaća osobito de lege ferenda Unger: u Grünhutovom časopisu, I., p. 370 i 371, ter Hofmann: „Entstehungsgründe" etc., p. 38—45.

Digitized by Google

se činitba izvrši. Bolje je, čini mi se, ako se veli sa Windscheidom,[122] da ona obećanja ne vežu, gdje je očevidno („erkennbar hervortritt"), da obećatelju manjka volja obvezati se, jer pravo ima Hofmann[123] kada veli, da i ondje, gdje ne želi obećatelj izpunjenje zahtjevane činitbe, jest nekoji privatni interes, koji služi podlogom obećanju, samo što se ovaj interes pokazuje u obratnoj slici, nego li u običnih slučajevih. Nije to doduše oklada,[124] kako misli Regelsberger,[125] ali jest nešto slična okladi, kako dobro primjećuje Hofmann, koji s toga veli, da su takova obećanja valjana, ter radjaju po austrijskom gradjanskom zakoniku neutužive obveze (anal. § 1271).

Na temelju dosele rečenog mislim, da je dosta jasno, da se za austrijsko pravo posvema dobro dade postaviti teorija jednostrane obveze, t. j. pravnog posla jur po sebi, za obećanje učinjeno oglasom, te da se s ovom teorijom mnogo bolje dade razsvjetliti taj pravni posao, kako se u životu nalazi, no sa teorijom ugovora.[126] Naročito za austrijsko pravo možemo ovdje opetovati rieči Siegelove:[127] „Will man die Auslobung eine Offerte nennen, so wird sich kaum ein begründeter Einwand dagegen erheben lassen; nur muss dieselbe von einer Vertragsofferte scharf unterschieden bleiben. Während letztere ein Versprechen für den Fall seiner Annahme in sich schliesst, enthält die Auslobung ein Versprechen unter der Bedingung einer Leistung".

Tim ipak ne želimo reći, da se ovdje zastupana teorija dade postaviti za svaki pravni sistem. Već smo gore za rimsko pravo dali prednost teoriji ugovora, dočim nam je ovdje naglasiti, da za englesko pravo, obzirom na načela sadržana u obveznom pravu gledom na osobitost konsideracije, druga teorija, no ona ugovora, nije u obće niti moguća, te

[122] L. c., § 308, osobito p. 14.
[123] L. c., p. 41 sq.
[124] „Civilist. Erörterungen", p. 205.
[125] Sr. Exner: l. c., p. 338 i 339.
[126] To priznaje i sam Windscheid: l. c., § 308, op. 3.
[127] L. c., p. 101 in fine.

Digitized by Google

zaista nije teoriju jednostranog obećanja, teoriju „of a floating obligation" nijedan engleski pisac, ni sudac za englesko pravo branio. Posljedica bo naše teorije jest neopozovivost obećanja, čim je obnarodovano,[128] to bi pako značilo za englesko pravo obvezu bez konsideracije, što je nemoguće, jer je u engleskom pravu neminovni uslov obveze eksistencija konsideracije. Konsideracija pako kod obećanja učinjena oglasom, nastaje tek izvršenjem činitbe u obećanju zahtjevane. Ne preostaje indi drugo, van pomoći si sa teorijom ugovora, te u izvršenju činitbe vidjeti akceptaciju.

Obično se daje izvršitelju činitbe „an action for work and labour", smatra se dakle to obećanje kao pogodba vrhu usluga za plaću.[129] I ugarska (Apáthy-eva) osnova obveznoga prava naredjuje u § 552, da se obećanje učinjeno oglasom u pomanjkanju inakoga utanačenja (!) ima prosudjivati prema ustanovam valjanim za pogodbe vrhu uslugah za plaću.[130]

§ 6. Pacta in favorem tertii.

A. Rimsko-pravno stanovište.

Quaecunque gerimus, veli rimski pravnik Paulus, cum ex nostro contractu originem trahunt, nisi ex nostra persona obli-

[128] This would be to say . . . that the proposal gives the person to whom the proposal is made a sort of inchoate right which may be violated by an unreasonable revocation: a doctrine which in English law is absolutely unheard of. Pollock, l. c., p. 178.

[129] Pollock: l. c., p. 176 tumači to ovako: „The effect is the same as if the promisor had hired the acceptor in person to do the service for which the reward is offered. It has been in fact suggested from the beneh that an action for work and labour might have been allowed in these cases, and the advertisement treated as evidence of the valne of the work done". Jedva treba spomenuti, da se sve vrsti obećanja učinjenih oglasom ne dadu pod ovu konstrukciju svesti.

[130] Apáthy veli u motivih p 86 (I. svezak): „Hogy az ilyen felhivásra, a munkabéri szerződés tekintetében irányadó szabályok feltétlenül nem alkalmazhatók, kétséget már azért sem szenvedhet mert az ilyen felhivások, oty sokféle lehetnek, oly sokféle czélra irányulhatnak, hogy azokra a munkabéri szerződés szabályait egyszerüen kiterjeszteni nem is lehetne". To rieči pokazuju najbolje, da mora zakonik posebne odredbe glede tog obećanja sadržavati, što ipak Apáthy u svojoj osnovi ne čini. — Videt meliora probatque, sequitur deteriora.

Digitized by Google

gationis initium summant, inane actum nostrum efficiunt.[131] Pravilo je dakle rimskoga prava, da je ugovor na korist trećega sklopljen, nekrepostan — inane actum.[132] Ima to svoj pravni razlog u pravilu širega sadržaja, da naime svaki, koji hoće kakovim poslom stupiti u stanoviti pravni odnošaj, mora taj posao sam preduzeti.[133] Puchta[134] nazivlje to pravilo naravnim, dà i koristnim, dok su potrebe prometa jednostavne, jer podpomaže sigurnost prava.

Si . . . ab initio negotium uxoris gerens comparasti nomine ipsius, emti actionem nec illi nec tibi adquisisti, dum tibi non vis nec illi potest.[135] Zašto veli rimsko pravo: „nec illi potest“, zašto ne dozvoljava, da se služimo izrazom Windscheidovim, zastupanje u volji,[136] o tom mnienja nisu složna. Unger[136a)] veli, da nedopustivost neposrednog zastupanja, nije logička konsekvencija prava, nije posljedica logičkoga „non possumus“ prava, već etičkoga „non possumus“ Rimljana i posljedica etičkoga načela Rimljanina: „svaki neka skrbi za sebe, svaki neka radi u vlastitom interesu“. To načelo po sebi je istinito, ali nije samo za Rimljanina istinito, već ima svoj izvor u samom pojmu prava. Ako je bo sućnost prava „volja“, to za moje pravo, može biti mjerodavna samo moja volja — to je logička teza. Ako tudja volja ravna moje pravo, prestaje sloboda individua,

[131] L., 11. D., 44, 7 (de Obl. & act.).

[132] Sr. takodjer: § 4, I. de inut. stipulat; l. 73, § 4. D. 50, 17 (de Reg. iur.); l. 1, C. 4, 27 (per quas personas); l. 19 et 26. C. 5, 12 (de iure dot.).

[133] Nemo alieno nomine agere potest. L. 123, pr. D. de R. J. (Ulpian). Sr. Gaj, IV., 82.

[134] Cursus der Institutionen, § 203, p. 304: „Diese Regel ist eine natürliche, und unter einfachen Verhältnissen, so lange sie dem Verkehr nicht allzugrosse Beschränkungen auferlegt, heilsam, da sie die Sicherheit des Rechts begünstigt“.

[135] L. 6. C. si quis alteri, 4, 50.

[136] „Stellvertretung im Willen“ za razliku od „Stellvertretung in der Erklärung“, jer i rimsko pravo naravno dozvoljava, da očitovanje volje može i po drugom uzsliediti. L. 2, § 2. D. 44, 7; l. 14, § 3 et l. 15. D. 13, 5. Sr. Windscheid, l. c., I., § 73, op. 2.

[136a)] Verträge zu Gunsten Dritter, p. 12 sq.

Digitized by Google

ako tudja volja smije ravnati moje pravo, dana je pravna mogućnost šitničtva svih nad svimi. Ne „disciplinirani egoizam“,[137] već poštivanje samostalnosti i slobode individua diktira Ulpianovu rieč: „unusquisque adquirat quod sua interest“. Svakako je pretjerano, ako Unger[138] vidi ovdje samo zgoljnu sebičnost, te veli: „Diese absolute Theilnamslosigkeit für fremde Interessen, dieser crasse, nackte Egoismus, diese dürre Selbstsucht hat für unser sittliches Gefühl gewiss etwas höchst abstossendes und verletzendes“. Da ovako oduran moral nije sadržan u rimskom pravu, dokazuju izvori dovoljno. I Rimljani su znali, da leži u dobro shvaćenom interesu[139] čovjeka, takodjer i interes bližnjega — cum beneficio affici hominem intersit hominis[140] — ali su takodjer znali cieniti logiku pravne zasade, a najmanje ondje bili su pripravni dirati u nju, gdje to nije potreba prometa iziskivala. Gdje je pako nastao taj slučaj, vazda su našli modus,[140a)] da udovolje svrsi prava, a da pravne zasade ne ruše.

Napusti li se pako zasada: „unusquisque adquirat, quod sua interest“, nastaje pogibelj, da ne stane granica izmedju pravnih sferah pojedinaca,[141] ako je svaki ovlašten u pravnu sferu drugoga tvorno zasegnuti. Ovo zasegnuće jest pogibeljno, ma da dolazi samo u slici: koristiti htjeti; jer ako se jednom pravna zasada ruši, ipak smo na putu, koji ide nizbrdice, a tuj je težak zaustavak. U drugu ruku pako treba uvažiti, da ono, što drugi misli, da je meni u korist, ne mora biti objektivno meni u korist, a još manje mora biti po mom shvaćanju

---

[137] Ihering: Geist des römischen Rechts, I., p. 328, zove staro rimsko pravo religijom sebičnosti „Religion der Selbstsucht“.

[138] L. c., p. 15.

[139] Sr. H. C. Carey: „Die Grundlagen der Socialwissenschaft“ (izdanje Adlerovo), I., p. 478, § 3.

[140] L. 7. D. de serv. export., 18, 7. — Taj nazor podkrepljuju i rieči „neque bona fide nobis servit“ u L. 126, § 2. D. de vert. oblig., 45, 1.

[140a)] Glede iznimaka sravni Puchta: Cursus der Institutionen, II., § 203, p. 305 sq.

[141] To priznaje, pozivom na Freudellenburga: Naturrecht (2. izdanje) § 110, op., takodjer i Unger: l. c., p. 13 pr.

Digitized by Google

meni u korist. Jesam li pako slobodan i samovlastan individuum — homo sui juris, — mora da je moje shvaćanje, za pitanje, da li što steći hoću, mjerodavno.

Ja ne velim, da taj pravni razlog — koji leži u pojmu prava, neminovno brani dozvoljivost zastupanja u volji; da tome nije tako, pokazuju dovoljno moderni pravni sistemi; što reći hoću, jest jedino to, da se po mom mnienju razlog upitne rimsko-pravne teze, neima tražiti u motivih egoizma, već da proizlazi iz pojma prava samoga. Pravna pako zasada, utemeljena na pojmu prava, valja da se krjepko brani, da pravo ima čvrstu basu; odtuda i konservativizam rimskoga, a ako hoćemo noviji primjer, i engleskoga prava.

Istina, dozvoljivost zastupanja u volji, može se i logično i pravno konstruirati,[142] ali svakako jest ta konstrukcija već nješto umjetna, nije posve naravna. Tim manje imamo se indi čuditi konservativizmu rimskom. Da je pako ta konstrukcija umjetna, pokazuje najbolje, da se je već na toliki i tako raznovrstni način pokušala.[143]

Osim rečenog pravnog razloga nedopustivosti zastupanja u volji, ima još i jedan drugi razlog, koji već Glück[144] na-

[142] S mojom voljom, da me drugi zastupa u volji — u tom nema s gledišta pravnog na prvi pogled ništa osobita, a ipak je konstrukcija vrlo teška. Sr. op. sliedeću.

[143] Windscheid: l. c., I., § 73, op. 16b) tumači ovako: „Man muss sagen, dass als Willenserklärung des Vertretenen gedacht (fingirt) werde nicht die Willenserklärung des Vertreters, sondern eine wie die des Vertreters, nur nicht blos eine Willenserklärung gleichen Inhalts, sondern eine Willenserklärung mit allen den Besonderheiten, welche dieselbe aus dem Zuatande des Innern des Vertreters empfängt, ein Stück Seelenleben von gleicher Beschaffenheit, wie dasjenige, welches sich in dem Vertreter vollzog, als er die Willenserklärung abgab". — Ihering: Geist des röm. Rechts, III., 166, nasuprot veli, da tu nema govora o očitovanju volje zastupanoga, već samo zastupnika; samo što to očitovanje volje zastupnika neima posljedice za njega, već za zastupanoga. Proti tomu dobro primjećuje Windscheid, da je po ovom mnienju teško naći granice izmedju ugovora, sklopljena po zastupniku i ugovora, sklopljena na korist trećega. — Drugi opet (Savigny, Dernburg) vide samo volju opunovlastitelja, dočim je punovlastnik organ. Sr. glede tih raznih mnienja Windscheid, l. c., ter jošte i Ungerove formule „Ich" = „Ich", „Ich" = „Er", „Er" = „Ich", u Verträge z. G. Dritter, p. 9 sq.

[144] Erläuterungen etc., IV., p. 560 sq. Sr. Unger, l. c., p. 5.

Digitized by Google

glasuje, i koji leži u pojmu dostojanstva slobodnoga čovjeka. Homo sui juris ne može biti sredstvom drugoga čovjeka,[145] što stiče homo sui juris, sebi stiče, što je u ostalom jur logička posljedica teze: „moja jedino volja jest odlučna za moje pravo“, koja se teza krije u izreci „unusquisque aquirat quod sua interest“.

Zàsada nedopustivosti zastupanja u volji tim se je laglje mogla uzdržati, što potrebam prometa kraj institucije robstva nije stajala na putu. Kraj toga je i narav obiteljskoga veza (alieno juri subjectae personae) suvišnim učinila oboriti tu zasadu. Čim je pako tekom vremena više gubio vez obiteljski na svom rigorositetu, naročito razvitkom pekuliah, tim je veća nastala potreba, da se upitna zasada obidje, što se i jest dogodilo.

Nije iznimka od zasade nedopustivosti zastupanja u volji, što su oni, koji bijahu u vlasti drugoga (potestas, manus ili mancipium) mogli sticati za gospodara. Njihova bo volja je sa pravnog gledišta volja njihova gospodara — ei, qui tuo juri subjectus est, si stipulatus sis, tibi aquiris, quia vox tua tamquam filii sit, sicuti filii vox tamquam tua intellegitur[146] — njihova djelanja su sa pravnog gledišta, i bez njihove volje, dà i proti njihovoj volji djelanja njihova gospodara — item vobis acquiritur, quod servi vestri ex traditione nanciscuntur: sive quid stipulentur, vel ex qualibet alia causa acquirunt. Hoc etenim vobis et ignorantibus et invitis obvenit. Ipse enim servus, qui in potestate alterius est, nihil suum habere potest.[147]

---

[145] D. 126, § 2 de verb. obl. 45, 11. Per liberam personam, quae neque juri nostro subjecta est, neque bona fide nobis servit, obligationem nullam acquirere possumus.

[146] § 4. I. de inutil. stipul., III., 19.

[147] Pr. § 3. I. per quas pers., 2, 9. — To je pravilo, ma da i jest u stanovitom slučaju relevantna volja onoga, koji je in potestate, ako je naime in potestate više njih. Sr. Windscheid, l. c., § 73, op. 7 i tamo citirane izvore. — Kako i kada je nastala iznimka od praviia, da se per liberam personam ne može ništa steći, naročito glede stečenja posjeda, a po tom i vlastničtva, sr. Windscheid: l. c., op. 11 i Puchta: Cursus der Institutionen, II., p. 308, op. n).

Digitized by Google

Kad već rimsko pravo ne dozvoljava zastupanja u volji s voljom zastupanoga, naravna je posljedica, da još manje može dozvoljavati zastupanja u volji bez volje zastupanoga. Ako nije moći steći pravo za drugoga s voljom stečnika, naravno da to nije moguće — ili bolje, da je to još manje moguće bez volje stečnika. Tako se za rimsko pravo samo po sebi postavlja pravilo, da je ugovor na korist trećega sklopljen, po trećega inane actum: ex pacto tertii nemo acquirit.

Nu ako treći iz takovog ugovora ne stiče pravo na činitbu, iz toga jošte ne sliedi po sebi, da ni promisar ne može imati pravo tražiti izvršenje obećane činitbe. To pitanje, da li promisar ima pravo tražbine, logično ovisiti može samo o volji stranaka. S toga i veli Windscheid,[148] ako je ugovor u tom smislu sklopljen, da bude promisar imao pravo tražiti ispunjenje činitbe, tada u tom slučaju promisar ima to pravo, čemu ne stoji na putu, da se činitba ima izvršiti trećemu: čini se bo u tom slučaju promisaru, ako se trećemu čini.

Tome tumačenju stavlja Unger[149] nasuprot, l. 26, C., 5, 12, koja veli: „Si genero dotem dando pro filia pater communis eam reddi tibi extraneo constituto stipulatus est, nec sibi cessante voluntate, nec tibi prohibente jure quarere potuit actionem". Nu rieči „cessante voluntate" dozvoljavaju argumenat a contrario, ter govore baš za mnienje Windscheidovo, jer na volju važnost polažu.

Kakav interes ima promisar, da se trećemu izvrši činitba, to je veli Windscheid, za današnje pravo svejedno;[150] nije

[148] L. c., II, § 316, p. 188.

[149] L. c., p. 62 i 77. Sr. i Siegel: l. c., p. 145.

[150] Oni, koji tvrde, da kod obveze činitba mora imati novčanu vriednost (sr. Puchta: Pand., § 220 — koji dozvoljava iznimku, gdje je tražbina za vjerovnika podjedno čudoredna dužnost; Arndts: Pand., § 201, op. 3) pozivlju se na l. 9, § 2. D. 40, 7 „ea enim in obligatione consistere, quae pecunia lui praestarique possunt". Nu gl. glede shvaćanja ove izreke Windscheid: l. c., § 250, op. 3. — Po austr. gradj. zakoniku ne treba da ima čjnitba novčanu vriednost, dovoljno je, da je prikladna ma kakovu interesu ovlaštenoga udovoljiti, te da je moguća i dopuštena (§ 878 g. z.). Gl. Krainz: System, II., 294, p. 184; Hasenöhrl: Obligation-

Digitized by Google

potrebno, da je interes sebični, može biti i čista naklonost prema trećemu. Izrično to tvrdi i za rimsko pravo Heyer naročito obzirom na pacta in favorem tertii veleći, da je jedino kod stipulacijah odlučan vlastiti interes stipulatora za valjanost ugovora, dočim je drugda, n. pr. kod mandatuma aliena gratia, dovoljna i korist trećega.[151]

Stoji li indi to mnienje, koje se donekle dade zastupati,[152] tad postaje interes trećega podjedno interesom promisara.[153]

Nu na svaki način stoji, da ako i jest imovinski interes sa strane promisara nuždan,[154] ima to uzrok svoj u nuždi novčane kondemnacije,[155] ne pako u samoj naravi stvari.[156] Stoji li pako to, tad je svakako za pitanje, da li promisar ima akciju, volja njegova, koju je očitovao kod sklapanja ugovora, u prvom redu relevantna, a tek u drugom redu dolazi pitanje interesa. Drugimi riečmi rieči u l. 30, § 17. D. 45, 1: „ceterum ut alii detur, nihil interest mea" imadu se sa l. 26, C. 5, 12 tako u sklad dovesti, da se razumjeva cessat voluntas, quia mea non interest. Ako i jest dakle potreban imovinski interes, svakako u prvom redu odlučuje volja stranaka kod sklapanja pogodbe, da li će promisar imati tužbu. (Sliedi.)

---

recht, I., p. 21 sq.; Stubenrauch: Comm., ad § 861, p. 185. Nasuprot Unger: System, I., p. 372 traži u pravilu imovinsko-pravni interese, nu sr. i Unger: der revidirte Entwurf . . . für Sachsen, p. 52. — Randa: Jur. Blätter ex 1877 br. 34 poziva se na rieči § 653 g. z.: „djelanja, koja vriednosti imaju". Proti ovom argumentu primjećuje Krainz: l. c., op. 4, da ta vriednost može biti i samo uporabna vriednost (Gebrauchswerth).

[151] „Die Behauptung ist nicht sowohl unrichtig, als einer tiefern Begründung bedürftig und mehrern Modificationen unterworfen" veli Rudorf k Puchtinim Pand., § 220. Note l.

[152] Sr. Windscheid: l. c., II., § 316, op. 2, § 250, op. 3 i § 258, op. 19.

[153] Windscheid: l. c, II., § 258, op. 19.

[154] Sr. l. 7. D. 19, 5, l. 38, § 17. D. 45, 1.

[155] Iz tog gledišta ima se takodjer tumačiti potreba ugovorene kazni u § 19. I. III. 19 (20).

[156] U slučaju l. 13 pr. D. 13, 7 ima n. pr. kreditor, koji je prodao zalog, nedvojbeno takodjer akciju na ispunjenje pogodbe proti emtoru, prem tu nema novčanog interesa.

Digitized by Google

„Obtužbeno načelo“ u kaznenom postupniku — puka fraza.

Ovom razpravom dokazati mi je, da postupak propisan u kaznenom postupniku nije organiziran po nikakovom načelu, pa da se dosliedno tomu kod praktične uporabe i kod tumačenja zakona ne možemo pozivati niti na umišljeno *„obtužbeno načelo“*, na kojem da se ima osnivati kazneni postupak za Hrvatsku od g. 1875, kako bi to obrazloženje njegove osnove htjelo.

Nu prije, nego li uporabu obtužbenoga načela za hrvatski kazneni postupnik promatrati možemo, viditi nam je, koje znamenovanje u obće imade obtužbeno načelo i u čem se razlikuje od inkvizitornoga načela; te u kakovom obliku se pokazuje jedno i drugo načelo u teoriji.[1]

---

[1] Ova razprava sačinjena je prema gradji, koju priredjujem za tumač kaznenoga postupka. Za onoga, koji se o načelih u kaznenom postupku pobliže uputiti želi, mogu biti od koristi ova djela: *G. Martin-Sarzeaud*, La réforme de l'instruction criminelle, 1882, str. 13 i sl. — Prétis de droit criminel, 1881, str. 421 i sl. — *Boitard-Hélie*, Leçons de droit criminel, 1880, str. 457 i sl. — *F. Hélie*, Traité de l'instruction criminelle, 1845—1860, V., str. 15 i sl. — *F. Puglia*, Manuale di procedura penale, 1890, str. 20 i sl. — *F. Manduca*, La procedura penale, 1888, str. 10 i sl. — *E. Pessina*, Sommario di lezioni sul procedimento penale italiano, 1878, str. 5 i sl. — *A. Buccellati*, Istituzioni di diritto e procedura penale, 1884. — *L. Casorati*, Il processo penale, 1881, str. 225 i sl. — *G. Carmignani*, Teoria delle leggi di sicurezza sociale, 1831, IV., str. 25 i sl. — *H. J. Stephen*, Summary of the Criminal Law, cap. XVI. i XXI. — *R. E. John*, Das deut. Strafprocessrecht, 1880 (2. izd. 1883) § 5. — *Isti*, Strafprocessordnung f. d. deut. Reich, 1888, II., str. 140 i sl. — *J. W. Planck*, System. Darstellung, d. deut. Strafverfahrens, 1857, str. 146 i sl. — *H. A. Zachariäe*, Die Gebaechen u. die Reform d. deut. Strafverfahrens, 1846, str. 23 i sl. — *Isti*, Handbuch d. deut. Strafproc., 1861—1868, I., str. 40 i sl. — *H. Ortloff*, Das Strafverfahren, 1858, str. 1 i sl. — *C. J. A. Mittermaier*, Das deut. Strafverfahren, 1845, I., § 12. — *C. Martin — J. D. H. Temme*, Lehrbuch d. Criminal-Processes, 1857, § 126 i sl. i § 141 i sl. — *C. R. Köstlin*, Der Wendepunkt des deut. Strafverfahrens, 1849, str. 37 i sl. — *A. Bauer-Morstadt*, Lehrbuch des Strafprocesses, 1848, § 216 i sl. — *R. Gneist*, Vier Fragen zur deut. Strafprocessordnung, 1874, str. 5—7, 99 i sl. — *E. Lueder*, Grundriss zu Vorles. über deut. Strafprocessrecht, 1881, str. 14 i sl. — *K. Binding*, Grundriss des gem deut. Strafprocessr., 1881, str. 80 i sl — *Fr. A. Biener*, Abhandlungen aus der Rechtsgeschichte, 1848, II., str. 61 i sl. — *J. Glaser*, Handbuch des Strafprocesses, 1883, I., § 4 i § 20. — *Isti*, Gesammelte kleinere Schriften, 1868, str. 98 i sl. — *A. Gayer*, Lehrbuch des gem. deutschen Strafprocessr., 1880, str. 3 i sl. — *E. Ullmann*, Lehrbuch des österr Strafprocessrechts, 1882, str. 61 i sl. —

Digitized by Google

To je tim većma potrebno, što napose stariji austrijski pravnici krivo tumače bitno obilježje jednog i drugog načela, i time mogu u bludnju zavesti one hrvatske pravnike, koji se služe izključivo njihovimi djeli. —

Kažnjivim djelom je u prvom redu povredjen javni pravni poredak, za kojega se država brinuti ima. Radi toga je državna vlast temeljem pripadajućeg njoj *prava* kažnenja (jus puniendi) i *dužna* u javnom probitku krivca kažnjivog djela kazniti, te ne smije prepustiti slobodnoj razsudi oštećenoga, dali će on kažnjivo djelo progoniti ili ne,[2] niti smije čekati na opomenu da vrši svoje pravo i ujedno svoju dužnost. Kad je počinjeno kažnjivo djelo, ima država sama nastojati, da se krivac po organih za to uredovno odredjenih progoni. Ovako zapodjenuti kazneni postupak je *uredovni postupak*, te se u pravilu provadja ureda radi neovisno od probitka oštećenoga.

Iznimno progone se nekoja kažnjiva djela po volji oštećenoga *privatnom tužbom*, a druga samo *dozvolom* javnih organa (§ 4 zak. čl. XIV. g. 1870 o preinaci i nadopuni nekih ustanova kaznenog zakona). Nu čim je dozvola za progon dana, ili čim je postupak uslied privatne tužbe poveden, podpada daljni tečaj postupka pod uredovni postupak, i to kod dozvoljene javne tužbe do kraja postupka,[3] a kod privatne tužbe dokle god nije privatni tužitelj od progonjenja odustao. Dakle ne samo uredovnom

---

A. Hellweg, Der Reichs-Strafprocess, 1890, str. 149 i sl. — *J. Vargha*, Das Strafprocessrecht, 1885, § 7 do § 13. — *F. Rulf*, Der öst. Strafprocess, 1888, str. 18 i sl.

[2] Ako u Englezkoj *pojedine osobe*, i bez da su oštećene, kaznena djela progone, čine one to u zastupanju države (krune) u javnom probitku; pa jer je to javna dužnost, mogu se na to primorati državnimi prisilnimi sredstvi, a redarstvo imade nje podupirati. (*H. J. Stephen*, Digest of the Law of Criminal Procedure, 1883, str. 203 i sl.). Tko naumice propusti *progoniti* krivca radi zločina (Felony) i veleizdaje (Treason), krivac je prestupka (misprision of treason ili felony). Sravni *S. F. Harris*, Principles of the Criminal Law, 1884, str. 54 i 101. — *Mittermaier*, str. 205 i sl.

[3] Davši jednom privolu za progonjenje ne može se više ovo opozvati, jer privoljujući organ ne sudjeluje na nijedan način u postupku kao stranka ili subjekt postupka, te bi se u svakom obziru protivilo temeljnim načelom javnoga prava, kad bi dozvoljeno bilo obustaviti postupak poveden u javnom probitku. Za ovaj navod neima podloge nigdje u pozitivnom zakonu, niti su se o tom izjavili tumačitelji kaznenog postupka. Jedini *Ullmann*, str. 58 — zamienjujuć „predlog“ (Antrag) i „povlast“ (privolu, Ermächtigung) tvrdi, da se „*predlog, odnosno povlast opozvati može*“. Nasuprot tomu *H. Hälschner*, Das gem. deut. Strafrecht, 1881, § 286, *T. R. Schütze*, Deutsches Strafrecht, 1874, str. 172, *J. Olshausen*, Kommentar z. Strafgesetzbuch, 1880, I., str. 380, *H. Rüdorff*, Strafgesetzbuch, 1881, str. 296 („Eine Zurücknahme der Ermächtigung findet *nicht* statt“) izriču, da se propisi o „predlogu“ ne mogu analogno uporabiti za „povlast“ (privolu ili dozvolu).

Digitized by Google

javnom tužbom, nego i u slučajevih privatne ili dozvoljene tužbe nastane za državu zahtjev na kaznjenje.

Od države pako zahtjeva javni probitak, da kazni samo onda, kada je počinjeno kakovo kažnjivo djelo, i da kazan prema krivnji odmjeri, da nekriva nikada ne kazni ili da ne dosudi veću kazan, nego li je ona, koja je počinjenim kažnjivim djelom opravdana.[4] S druge strane zahtjeva javni probitak od krivca, da trpi zasluženu kazan; ali niti okrivljeni ne može se odreći prava, da dokaže svoju nekrivnju ili barem manju svoju krivnju.

Za sve ovo pako se hoće, da se osuda oslanja lih na činjenicah, za koje postoji *historička* ili t. zv. *materijalna istina*, t. j. takova istina, kakovu potrebuje povjestničar, da uglavi kakov dogodjaj u prošlosti.[5]

U kaznenom postupku nije dopustivo odreći se pravnih zahtjeva, s toga bi morala biti takodjer izključena i razlika medju onim pravom, koje u istinu postoji i onim, koje se je postupkom tražilo, te bi imala izaći na vidjelo samo materialna istina.[6] A da se ova pronaći uzmogne,

---

[4] *Pessina*, str. 1. Država ima dvojaku dužnost: „1. Impunitum non relinqui facinus, 2. Innocentem non condemnari“. — *F. Carrara*, Progresso e regresso del giure penale, 1881, II., str. 10 — i *E. Brusa*, Appunti per una introd. al corso di diritto e procedura penale, 1880, str. 77 — zahtjevaju od države, da štiti gradjane proti zločincem, nekrive proti vlasti kaznećoj, te i samoga krivca proti toj vlasti u toliko, da ne bude kažnjen više, nego li je zaslužio i preko nuždne mjere. — *John*, Strafprocessordnung. I., str. 493: „Die Rechtsordnung leidet darunter, wenn ein Schuldiger nicht bestraft wird; die Rechtsordnung leidet auch gewiss darunter, wenn ein Nicht-Schuldiger bestraft wird. Das Eine ist aber von dem Anderen dadurch unterschieden, dass im ersteren Falle *nur* die allgemeine Rechtsorduung, nicht aber der Schuldige, dass dagegen im letzteren Falle *sowohl* die allgemeine Rechtsordnung *wie auch* der Schuldige leidet“.

[5] *Zachariae*, Handbuch, str. 39: „Von *absoluter* Wahrheit (mathematischer Gewissheit) muss auch hier abstrahirt werden“ — *Mittermaier*, I., str. 524: „Der Gesetzgeber, welcher erkennt, dass nach der Natur der zu beweisenden Thatsachen in Strafsachen der Grad der Gewissheit, welchen mathematische Gewissheit gewähren kann, nicht zu erreichen ist, bezweckt hier nur historische Wahrheit“. — Sravni *John*, Strafprocessrecht, str. 5.

[6] Obično se misli, da se u *gradjanskom postupku* ne traži materijalna istina, već da se tuj samo *formalnom istinom* zadovoljiti mora. Nu nitko ne može poreći, da i u gradjanskom postupku mogu stranke zahtjevati, da se osuda osniva na onom i samo na onom, što se je zaista sbilo, uslied česa je takodjer zadaća suda nastojati, da se materijalna istina pronadje. Tu se dakle pita, da li stranke zahtjevaju svoje pravo onako, kako im pripada. ili se hoće odreći svoga prava dielomično ili posvema, hotomično ili nehotice (izrično ili mučeć, posredno ili neposredno, propustiv pridonieti dokaze, itd.). U prvom slučaju mora osuda počivati samo na historički dokazanih činjenicah, a ne samo na onom „što je formalno istinito“. U drugom slučaju *veže* sudca *pravo razpolaganja* (dispozicije) stranke, ne pako istina ili neistinitost. Uslied toga je neuputno govoriti o „formalnoj istini“. *John*, Strafprocessordnung, I., str.

Digitized by Google

treba da ima državnih organa, koji su dužni ureda radi — pa bilo to i proti volji učestnika — sve iztražiti, tako da se kod uglavljenja krivnje ili za dokaz nekrivnje uporabiti može.

Dosliedno tomu dužne su sve vlasti (državni organi: sudac, državni odvjetnik i redarstvene oblasti) „djelujuće u kaznenom postupku jednakom brigom uvažavati i one okolnosti, koje služe na uglavljenje okrivljenika, i one, koje služe na obranu njegovu“ (§ 2 kp.), dužan je napose predsjedatelj razprave pripomagati, da se pronadje istina (§ 223 k. p.), pa s toga niti priznanje okrivljenikovo ne riešava sudca od dužnosti, da razvidi čin, koliko je to moguće (§ 197 kp.).

Ovo sve uvjetuje, da se u kaznenom postupku mora svimi u zakonu dopustivimi sredstvi pronaći materialna istina i *iztražiti*, da li zaista za državu postoji pravo na kaznenje ili ne. Prema tomu dakle uvjetuje takodjer narav neodrecivih pravnih zahtjeva (kaznene stvari) u kaznenom postupku, da se *kazneni postupak* na *iztražnoj maksimi*[7] temeljiti mora, nasuprot *gradjanskom postupku*, koji se osniva na *razpravnoj maksimi* gledom na narav odrecivih pravnih zahtjeva (privatnih prava), koja se imadu gradjanskim postupkom izvojštiti.

---

15 i sl. — *Zachariae*, Die Gebrechen, str. 40: „Selbst der *bürgerliche Process* verzichtet nicht auf die Herstellung des materiellen Rechts und will *nicht blos eine formelle Wahrheit* erreichen. Nur lässt er natürlich die Partheien über das verfolgte oder vertheidigte Recht *disponiren* und nöthigt deshalb keiner derselben ein Angriffs- oder Vertheidigungsmittel auf. Aus dem Princip des *Verzichts* erklärt sich Alles, was man die *formelle* Wahrheit des Civilprocesses zu nennen pflegt“. — Ta misao bje takodjer izražena već od *E. Henke*, Darstellung des ger. Verfahrens, 1817, § 63. — Sravni *John*, Strafprocessrecht, str. 5.

[7] *F. Walther*, Die Rechtsmittel im Strafverfahren 1853, str. XV. i sl. nazivlje „Untersuchungsprincip“ za načelo o pronalazu materijalne istine. „Hiefür spricht die Terminologie der Civilprocesstheorie, wo der Gegensatz der Verhandlungsmaxime — und dieser Gegensatz ist *das Streben nach materieller Wahrheit — Untersuchungsmaxime* genannt wird“. — *Köstlin*, str. 29: „Die Maxime des Verfahrens kann nicht die Verhandlungs-, sondern nur die *Untersuchungsmaxime* sein, d. h. diejenige, wonach der Staat sich nicht an die Forderungen des unmittelbar Verletzten, noch an das Vorbringen dieses oder des Angeschuldigten bindet, sondern selbstthätig die faktischen Umstände der fraglichen Begebenheit, so weit sie ihm rechtliche Beziehungen zu haben scheinen, in möglichster Vollkommenheit zu erheben sucht“. — *Vargha*, str. 30: „Die Namen Untersuchungs- und Anklage-Process verrathen, das Kriterische beider Processe nicht, denn *Untersuchung* (das *in veritatem inquirere*) und Anklage kommt in beiden Processen vor. Auch die *Official-* bezw. Antragsverfolgung verträgt sich mit beiden“. — *John*, Strafprocessrecht, str. 5 i 7. Po njemu takodjer i *Rulf*, str. 21: „Der Strafprocess muss auf der Untersuchungsmaxime beruhen“.

Digitized by Google

Na iztražnoj maksimi temeljeći se kazneni postupak može biti pako organiziran ili kao *iztražni postupak* ili kao *obtužbeni postupak*, već prema tomu, koju zadaću imade *sudac* kod iztraživanja istine.

U *iztražnom postupku* najme je iztraživanje istine namienjeno *isključivo sudcu*, koji sam ureda radi uslied puklog glasa ili na prijavu, itd. izsliedjuje podatke o navodno počinjenom kažnjivom djelu.[8] Na temelju po njemu samomu sakupljenoga materiala i pronalaza istine odlučuje, da li je i po komu kažnjivo djelo počinjeno, i kako se ono ima kazniti. Tuj dakle iztražuje sudac bez da je vezan na budi kakov predlog. Iztražni postupak ne pozna u obće *nikakovoga tužitelja*, ali takodjer niti *nikakovoga obtuženika*. Okrivljeni je naprosto *objekt* iztrage i kao takov obvezan iztražnomu sudcu reći istinu i priznati kažnjivo djelo, ako ga je zakrivio.

U *obtužbenom postupku* pako neima sudac povesti sam iztraživanje istine, već je to dužnost *stranaka:* tužitelja i obtuženoga, bez kojih niti obtužbenoga postupka ne može biti. Obe stranke imadu u pravilu jednaka *procesualna* prava pred sudcem, pa prema tomu one i *razpravljaju pred sudcem*. Sudac ne sakuplja dokazala niti za obtužbu niti proti njoj, već je ono prvo stvar tužitelja, a ovo drugo stvar obtuženoga. Sudac imade samo *ravnati* djelovanje stranaka u tom pravcu, da se pronadje istina, i u tom imade on nje zakonitimi prisilnimi sredstvi podupirati. Tužitelj ima označiti kažnjivo djelo i osobu, koju obiedjuje poradi tog kažnjivog djela. Sudac je vlastan staviti upite na stranke i druge osobe, koje se imadu preslušati. Ovo sudačko pravo glede upita ne izvire odtale, što bi sudac obvezan bio voditi *iztragu*, već lih odtale, što je on dužan *ravnati razpravom* medju strankami.

Obtuženi je u akuzatornom postupku *stranka*, a ne objekt iztrage, pa s toga nije niti obvezan bud što priznati.

---

[8] *John.* Strafprocessrecht, str. 7: „Das *Wesentliche* des Untersuchungsprocesses bestand und besteht jedoch *weder in der Schriftlichkeit* des Verfahrens, noch auch in der Trennung des Inquirenten von dem Decernenten, sondern lediglich darin, dass der Richter die Wahrheit und zwar *dadurch* zu erforschen sucht, dass er das zur Wahrheitserforschung erforderliche Material *selbst* sammelt“. — *Glaser,* Handbuch str. 35: „Der Untersuchungsprocess schlägt die Gefahr höher an, welche der Wahrheit von dem einseitigen Interesse, von der Hilflosigkeit und der Schwäche der Parteien droht, und flüchtet sich in die unbeirrte, *concentrirte Thätigkeit des Gerichtes* . . . Das Princip der Untersuchung von *richterlichen* Amtes wegen fand seinen alles andere beherrschenden Folgesatz in der Unzulässigkeit des Verzichtes auf den Gegenstand des Strafprocesses seine theoretische Begründung, in der Pflicht des Richters, *selbst und allein* für die Enthüllung der Wahrheit thätig zu sein, und in dieser Thätigkeit sich weder durch das active oder passive Verhalten der Betheiligten, noch durch Rücksichten auf processuale Formen, wo diese jenem obersten Zweck im Wege stehen, hemmen zu lassen“ (str. 21).

Digitized by Google

U obtužbenom postupku štiti se javni probitak time, što država postavlja *javnoga tužitelja*, kojemu je ne samo počinjena kažnjiva djela proganiti, nego takodjer *uredovna* dužnost pronaći *materialnu istinu*. Pri tom ga pripomaže sudac potrebnimi prisilnimi sredstvi, koja su u postupku propisana.[9]

[9] Za francuzke revolucije bje u zakone od 1791 kao tadodjer i u Code d'instruction criminelle od 1808 poprimljen t. zv. *mješoviti* (posredujući) postupak. Kod sastavljanja kaznenoga postupka imala je narodna skupština dva *sustava* pred sobom: jedan vladao je do 15. stoljeća na načelu obćenite tužbe, na javnosti i ustmenosti, na pravu obrane i sa porotom; a drugi sustav od zadnja tri stoljeća sa *državnim odvjetničtvom, inkvizicijom* (la procédure par enquête), sa pismenosti i tajnosti, zakonitim dokazom i bez prava obrane. Zakonodavni odbor usvojio je od ovih dvajuh snstava: porotu, javnost kod razprave, ustmenost kod dokazivanja, državno odvjetničtvo, prvu iztragu i njenu tajnost, te pismenost postupka do glavne razprave. *Hélie*, Instruction, § 93, I., 676 i sl. Ovaj mješoviti sustav sadržaje, kako *Hélie* (§ 307, IV., vol. V., str. 46) tvrdi, inkvizitorni oblik sa cielom prediztragom i akuzatorni oblik glede ostaloga postupka. — Sravni *Casorati*, str. 227. — *Carrara*, II., 372. — *A. Buccellati*, Istituzione di diritto e procedura penale, 1884. „Sta la forma *inquisitoria pura* come creazione del despotismo: sta la forma *puramente accusatoria* come incompleta e rude manifestazione dei primi giudizi, quale la consequenza? Che non devesi seguire esclusivamente l'uno dei due sistemi, ma ambidue, in modo che sia preponderante l'accusa". — *Pessina*, str. 7 i sl. — Nasuprot *G Carmignani*, Teoria delle leggi sulla sicurezza sociale, IV., str. 281 i *L. Lucchini*, Il carcere preventivo, 1873 nazivlju taj *mješoviti* sustav: „un mostruoso aborto di equivoca e manchevole civiltà". — *Ortloff*, § 1 nazivlje takov mješoviti postupak „*fiscalischer* Strafprocess", koji da je u Pruskoj do g. 1849 pod imenom „fiscalischer *Untersuchungsprocess* poznat bio. — *Glaser*, Handbuch, str. 26, op. 7: „Die im Text gebotene Ausführung nimmt den Standpunkt ein, dass der accusatorische und der inquisitorische Process *in ihrer vollen Reinheit nicht verwirklicht* werden können, dass nur die niedersten Processgestaltungen sich dieser Reinheit nähern, dass nur die *geschichtliche* Betrachtung einen historischen Typus des accusatorischen und des inquisitorischen Strafprocesses ergiebt, und dass der Process einer gegebenen Epoche fast immer nur ein Ueberwiegen bald des einen bald des anderen Typus zeigt . . . Alles dies ermöglicht *Vermittelungs-* und *Uebergangsgestaltungen*, die ganz undenkbar wären, wäre der Unterschied der beiden Typen wirklich durch einen obersten Satz, der nur bejaht oder verneint werden kann, bedingt. Sie sind aber vollkommen lebensfähig und unentbehrlich und verlieren ihre Berechtigung dadurch nicht, dass man um sie theoretisch zu begründen, zwischen Process-*Princip* und Process-*Form* unterscheidend, einen auf dem *Untersuchungsprincip* und der *Anklageform* beruhenden Process statuirt, ein Unternehmen, dass allerdings daran *scheitern muss*, dass dasjenige *nicht als Princip* eines Processes gelten kann, was *dessen Form* nicht bestimmt, sondern durch Entlehnung der angeblich seinem Gegensatz entsprechenden Formen verleugnet werden muss (str. 36) . . . . Der Process ist die rechtlich geordnete Form des gerichtlichen Vorganges, und ein *Princip*, dass nicht die *Form* des Verfahrens bedingt, oder das gar durch dessen *Form* verleugnet wird, ist gewiss *kein Processprincip*" (str. 26, op. 7).

Digitized by Google

S toga je očito pogrješan nazor, da je *iztražni postupak* identičan sa *uredovnim postupkom*, i da *iztraživanje materijalne istine* izključivo iztražnom postupku pripada.[10] Kriv je nazor, da postoji *obtužbeni postupak* samo ondje, gdje se proganjanje kažnjiva djela prepušta *privatnim osobam*, a da se imade smatrati *iztražnim postupkom* onaj kazneni po-

[10] *Zachariae*, Gebrechen und Reform, str. 41: „Offenbar gehört die *Identificirung* des *Inquisitions-Princips* und des *Princips* der *materiellen Wahrheit* zu den verbreitesten, aber auch zu den schädlichsten Irrthümern der neuern Zeit“. — *Isti*, Deutscher Strafprocess, I., str. 44, op. 4: „Es ist immer die irrthümliche Verwechselung des *inquisitoriszhen Princips* mit dem obersten Grundsatz des Strafverfahrens: Erforschung *materieller Wahrheit*, oder mit der im Interesse des Staats nothwendigen *amtlichen Verfolgung* des Verbrechens, wenn forthin, auch für das reformirte Strafverfahren von der nothwendigen Geltung des *Untersuchungs-Princips* unter Adoption der *Anklageform* gesprochen wird. — Denn was ist der reine Gegensatz von *amtlicher* Verfolgung? Offenbar die *Privatwillkühr* des Einzelnen! Was wird also lediglich durch das Gebot *amtlicher* Verfolgung ausgeschlossen? Dass die Bestrafung des Verbrechens nicht davon abhängig gemacht werde, ob ein Einzelner Lust hat, das Verbrechen zu verfolgen“. (Gebrechen und Reform, str. 36). — „*Untersuchungsprincip* und *Erforschung materieller Waarheit* verhält sich zu einander blos wie *Mittel zum Zweck*, ohne dass es das einzige und ausschliessliche Mittel genannt werden könnte. Im Process überhaupt handelt es sich um die Erkenntniss geschichtlicher Facta, zu welcher sehr wohl *verschiedene Wege* führen können. Selbst der *bürgerliche Process* verzichtet nicht auf die Herstellung des materiellen Rechts, und will *nicht blos* eine *formelle Wahrheit* erreichen“. (Gebrechen str. 40). — Sravni *John*, Strafprocessordnung, str. 18 i sl., te Strafprocessrecht, § 5. — *Geyer*, str. 8 i sl. — *Planck*, §§ 49, 60. — *Ullmann*, str. 61 i sl. — *Mittermaier*, Die Mündlichkeit, itd., str. 282. — *Isti*, Strafverfahren, I., § 32. — *F. C. Th. Hepp*, Anklageschaft, Oeffentlichkeit u. Mündlichkeit d. Strafverfahrens, 1842, str. 20. — Vidi i opazku 6. — *E. Herbst*, Einleitung in das österr. Strafprocessrecht, 1871, str. 58 pako, ako i tvrdi, da se *iztražni postupak* temelji na iztražnoj maksimi uz to ipak inkvizitorni postupak identificira *sa uredovnim postupkom* i *iztraživanjem materijalne istine*. U još veću pogrešku pada, tvrdeć, da za *abtužbeni postupak* vriedi *razpravna maksima* i da je za taj postupak dovoljna *formalna istina* (str. 59). — Taj krivi nazor imali su prije Herbsta i ostali austrijski pravnici, koji smatraju, da je za reformirani postupak potrebno *iztražno načelo uz uporabu obtužbenoga oblika*, jer da se *obtužbeno načelo* ne može slagati sa iztraživanjem materijalne istine i sa uredovnim progonjenjem kažnjivih djela. Tako *A. Hye Glunek*, Die leitenden Grundsätzs der österr. Strafprocessordnung, 1854, str. 21 i sl.: „Nicht das *Princip* der Anklage, sondern vielmehr nur die accusatorische *Peocedursform* ist es, welche festgesetzt werden sollte. Darin nämlich, dass dem *Grundsatze* nach das Strafverfahren von den Organen der rechtlichen Ordnung im Staate *von Amtswegen* eingeleitet und durchgeführt werden müsse, ohne das Anklage Begehren des durch die strafbare Handlung unmittelbar Verletzten abzuwarten, dass also mit anderen Worten der Strafprocess auf dem *Untersuchungs-* oder inquisitorischen, und keineswegs auf dem Anklage- oder *accu-*

Digitized by Google

stupak, u kojem je postavljen *državni odvjetnik*.[11] Napose pako obazrieti mi se je na onaj nazor, po kojem bi obtužbeni postupak imao biti organiziran poput *gradjanskoga postupka*. To je već s toga potrebno, što taj nazor zastupaju uvaženi auktoriteti: *Planck*, *Biener* i *Glaser*, od koga takodjer potiče austrijski kazneni postupak od g. 1873, recipiran u glavnom i za Hrvatsku. (Svršit će se.)

---

satorischen Principe beruhen müsse, sind die angesehensten Stimmen einig; durch die *accusatorische* Procedurs-*Form*, d. h. durch die Theilung der dreierlei verschiedenen Functionen der Anklage, der Vertheidigung und des Richters (Rechtssprechens) unter drei verschiedene Personen wird der Zweck des Strafprocesses-Erruirung des wirklichen Sachverhaltes und Findung, sowie Zuerkennung des objektiven Rechts — zuverlässiger erreicht“. Sravni *W. Th. Frühwald*, Handbuch d. österr. allgem. Strafprocesses, 1856, str. 28. — *G. Lienbacher*, Anklagegrundsatz und Anklageform in ihrem Einflusse auf die Dauer und Kosten des österr. Strafprocesses, 1857, str. 2. — *J. Würth*, Die öst. Strafprocessordnung, 1850, str. 3 i sl., i tumačenje str. 64. — Proti ovakovomu tumačenju veli *Zachariae*, Gebrechen und Reform, str. 33: „Wozu diese *Form*, die, wenn sie nicht auf der Nothwendigkeit des *accusatorischen Principes* beruht, eine Schale ohne Kern ist. Die Sache ist die, dass man eben das Wesen des inquisitorischen und accusatorischen Princips nicht erfasst und dabei von einer zu beschränkten oder unrichtigen Begriffsbestimmung, oder auch von gar keiner, ausgegangen ist“.

[11] U spočitanoj pogreški je i *Pessina* kad tvrdi: „Nel processo meramente *accusatorio* la persecuzione e l'indagine del reato sono soverchiamente abbandonate *all'arbitrio* della parte *accusatrice*“ (str. 7), dodajuć, da je u obtužbenom postupku tužba svakomu dozvoljena, dočim u iztražnom postupku „lo Stato in nome dell'interesse sociale procede *ex officio*“ (str. 6). Jednako i *Puglia*, str. 21. — *Garraud*, str. 428, govoreć o austrijskom kaznenom postupku od g. 1873 veli: „Aux termes de ce Code, le *système inquisitorial* est consacré en principe; sauf le cas où le délit a un caractère absolument privé, les actes punissables sont du domaine de l'accusation public, qui est exercée par le *ministère public*“. Napose veli: „Dans la plupart des pays de l'Europe, existent des *officiers publics*, chargés de pour suivre les infractions à la loi pénale. *Mais*, en Anglettre, le *système accusatoire* est encore en pleine vigueur“. Jer u Englezkoj ne postoji državno odvjetničtvo u smislu francuzkom i po drugih država na kopnu poprimljenom, s toga je *samo ondje* uzdržan obtuženi postupak, kako to Garraud misli, pa dosliedno tomu postoji iztražni postupak, gdje je postavljeno i državno odvjetničtvo. — Sr. *Köstlin*, str. 39 i sl. — *Isti*, Schwegler's Jahrb., str. 927. — *Hepp*, § 1. — Takodjer *F. A. Biener*, u Abhandlungen aus dem Gebiete der Rechtsgeschichte, II., 1848, str. 36 je tvrdio, da progon *po javnomu tužitelju* pripada *inkvizitornom* postupku, te je kasnije u Gerichtssaal, 1855. I., razpr. XXX. promienio nazive za „obtužbeno i iztražno načelo“ i time iztaknuti paradoks izpravio.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Trošak nastupa i položenja prisege smatra se troškom parbenim, pak se ne ima dopitati, ako su parbeni troškovi medju strankami prebiti.

Uslied utoka tužitelja Gj. P. proti J. i N. N-u proti odluci kr. kot. suda u B. od 6. prosinca 1891 broj 13.583, kojom je tuženiku dopitan trošak nastupa i položenja prisege sa 9 for. 40 novč., — izdao je kralj. banski stol sliedeću svoju rješitbu od 13. svibnja 1892 br. 5626:

Vidiv, da je rješitbom kr. stola sedmorice od 14. kolovoza 1891 br. 2637 u preporu Gj. P. proti J. i S. N-u radi smetanja posjeda spp. izrečen preboj parbenih troškova medju strankami; vidiv, da tek o položenju ili nepoloženju prvotuženomu dosudjene glavne prisege ovisi konačno dovršenje parnice, te da se prema tomu trošak nastupa i položenja prisege smatrati mora troškom parbenim, koji je medju strankami prebijen, — obnašao je uvaženjem utoka napadnutu prvosudnu odluku preinačiti i prvotuženika sa zahtjevom njegove molbe . . . u pogledu naknade troška nastupa i položenja odlučne prisege odputiti.

Kr. stol sedmorice vrhovnom svojom rješitbom od 20. srpnja 1892 br. 2659 potvrdio je napadnutu odluku kr. banskoga stola, jer je opravdana iz razloga za nju navedenih, te je previdni utok tuženika J. N-ća odputio. —*a*—

1. Teret dokaza pri uporabi ustanovâ §§ 908 i 1296 o. g. z. — 2. Dvostruka kapara jamči za svu štetu, dalja naknada štete — na poseb ni zatezni kamati — nemogu se zahtievati. — 3. Izjava jednoga vještaka nemože biti dopunjena domirnom prisegom; ravno tako nije pripustiv dokaz odlučnom prisegom o kakvoći robe. § 335 austr. trg. zak. (§ 345 hrv.-ug. trgov. zakona).

Tužbu trg. kuće G. & L proti S. H. pcto. 190 for. c. s. c. odbio je prvi c. kralj. okružni kao trgov. sud u Zlozovu osudom svojom od 30. lipnja 1890 br. 3792 sa svim zahtievom njezinim.

Razlozi: Obadvie parbene stranke tvrde suglasno, da je tužiteljica dne 11. svibnja 1888 od tuženika 100 metričkih centi pšenice kupila prema uzorku ili probi, koju je tužiteljici pokazala i uručila, uz pogodjenu cievu 5 for. 15 novč. po metričkoj centi ab željezničkoga kolodvora u Zlozovu tim, da će svu pšenicu za 14 dana nabaviti i postaviti, te da je tuženik od tužiteljice naslovom kapare za sigurnost tako sklopljene pogodbe 50 for. primio; zatim da je pšenica u pogodjenom roku nabavljena, konačno da je tužiteljica po svojem radi primanja pšenice izaslanom ovlaš-

Digitized by Google

teniku prijetak nabavljene i postavljene pšenice odbila. Tužiteljica tvrdi, da nabavljena pšenica nije odgovarala uzorku ili probi, jer da je bila sva pliesniva, užgana i na pol trula; radi čega da je njezin izaslani opunovlašteník tuženika pozvao, da pogodjenu količinu pšenice za tri dana iznovično nabavi i postavi; a buduć tuženik ovomu pozivu nije udovoljio i buduć je pogodba ovako krivnjom tuženika ostala neizpunjenom, zahtieva tužiteljica:

a) povratak dvostruke kapare, t. j. izplatu od 100 for.;

b) naknadu izmakla dobitka iznosom od 75 for., napokon

c) naknadu putnoga troška za svoga izaslanika radi primanja pšenice iznosom od 15 for., ili izplatu ukupna iznosa sa 190 for. c. s. c.

Buduć je tuženik porekao, da nisu doista postojali prigovori kakvoći pšenice, kako ih je tužiteljica bila izniela i uztvrdila: to valja prije svega protresti i rešiti pitanje, kojoj stranci pada na teret dokaz, da su prigovorene kakvoće nabavljene pšenice doista postojale i kojimi dokazali se to polučiti može? — Proti tužbovnom zahtjevu na izplatu dvostruke kapare mora tuženik izvesti dokaz, da on nije kriv, što pogodba nije izpunjena samo onda, kada tužitelj uglavi i dokaže, da tuženik pogodbu izpunio nije. — U predležećem slučaju dopušta tužiteljica, da je pogodjena pšenica bila nabavljena i postavljena na mjesto pogodbe i njojzi pada na teret dokazati, da je pogodba ostala neizpunjenom po krivnji tuženikovoj, t. j. tužiteljica mora da dokaže, da nabavljena pšenica nije uzorku ili probi odgovarala, imenito da je pšenica bila pliesniva, upaljena i na pol trula. — Kakvoću nabavljene pšenice rada bi tužiteljica dokazati sviedočkom izpoviedkom svojega izaslanoga opunovlaštenika i svojom domirnom prisegom. Ali ako se uvaži, da dokaz o kakvoći robe može biti izveden samo mnienjem vještačkim, a da takav dokaz tužiteljica ni ponudila nije, niti ga više ponuditi nemože; jer prieporna pšenica više ni neeksistira; s druge strane pako takav dokaz o kakvoći robe odlučnom prisegom stranaka nije po zakonu ni pripustiv: tada je bjelodano, da tužiteljica nije dokazala, da bi tuženik bio kriv, što pogodba nije izpunjena i upravo radi toga morala se je tužiteljica sa zahtievom svoje tužbe na platež dvostruke kapare od 100 for. odputiti. — S istih razloga nije se moglo udovoljiti ni daljim zahtievom tužbe radi naknade izmakla dobitka od 75 for. ni putnoga troška od 15 for. za izaslana opunovlaštenika njezina.

Na priziv tužiteljice obnašlo je prizivno sudište u Lavovu svojom rješitbom od 16. rujna 1890 broj 20.585 napadnutu prvomolbenu osudu dielomično promieniti onamo, da se zahtievu na platež dvostruke kapare od 100 for. sa 6% kamati od 26. svibnja 1888 udovoljuje, a glede ostalih zahtieva da se prvomolbena osuda potvrdjuje s r a z l o g a: Obadvie parbene stranke suglasno dopuštaju, da je tuženik pogodjenu pšenicu na vrieme nabavio, a tužiteljica da je prijetak pšenice odklonila prigovarajuć,

Digitized by Google

da nabavljena pšenica nije one kakvoće, kakova je pogodjena bila. — Isto tako uglavljeno je priznanjem obih parbenih stranaka, da je tuženik mimoišavši blagodat čl. 343 austr. trg. z. (§ 351 hrv.-ug. trg. z.) istu pšenicu dalje odsvojio. Tim postupanjem je tuženik prema § 863 o. g. z. priznao, da se je tužiteljica pravom kratila primiti pšenicu i to svoje priznanje nemože tuženik opozvati ni porušiti tim, što je tek diljem razprave uztvrdio, da je pšenica bila nabavljena posve prama pogodbi, a tužiteljica da je sa svoje tvrdoglavosti bez razloga prijetak pšenice odbila. Kada je tužiteljica uztvrdila, da je tuženika naknadno dne 30. svibnja 1888 pozvala, da nabavljenu pšenicu za tri dana na vjetrenjači prozrači i pročisti, ili da drugu prama pogodbi nabavi, odgovorio je tuženik, navodeć neodlučne okolnosti. — Morao se je dakle navod tužiteljice punim pravom uzeti istinitim i dokazanim. Buduć tuženik netvrdi, a ni nedokazuje, da bi se on malo prije spomenutomu pozivu tužiteljice bio odazvao, to se mora uzeti, da je on kriv, što pogodba podpuno izpunjena nije. Tuženik je nadalje priznao, da je prigodom, kada je pogodba sklapana, 50 for. primio i to na račun kupovnine. Tim načinom predstavlja se, da je potonji iznos pogledom na § 908 o. g. z. primljen kaparom, pa je tužiteljica već prema § 908 o. g. z. nemanje i po čl. 287 austr. trg. zak. (§ 277 hrvat.-ugar. trg. zak.) ovlaštena sudbeno zahtievati, da joj dvostruku kaparu povrati tuženik, koji je kriv, što pogodba u obće nije izpunjena, odnosno što takovoj na vrieme udovoljeno nije. Pri takovom stanju stvari moralo se je prizivnim tegobam udovoljiti i tužiteljici iznos od 100 f. sa 6% kamati od 26. svibnja 1888 do izplate na temelju čl. 287 i 289 austr. trg. z. (§§ 277 i 281 hrv.-ug. trg. z.) prisuditi; jer po sadržaju pogodbe imala se je ova za 14 dana, t. j. 25. svibnja 1888 izpuniti, odnosno toga dana postalo je pravo tužiteljice na izplatu dvostruke kapare eksistentnim. Daljim zahtievom tužbe na izplatu 75 for. naslovom odštete radi izmakla dobitka i daljih 15 for. naknade putnoga troška manjka zakonita podloga § 908 o. g. z.; jer je tužiteljici već prisudjena izplata dvostruke kapare, pa je tako dispozicioni dio gornje drugomolbene osude opravdan.

Uslied tuženičkoga previda proti drugomolbenoj rješitbi obnašlo je vrhovno sudište osudom od 8. siečnja 1891 br. 13.621 izreći za pravo: Tuženik dužan je tužiteljici iznos od 100 for. za osam dana pod inakom ovrhom platiti i u istom roku polovinu troškova prve molbe i sav trošak priziva nadoknaditi, ako njegov zastupnik S. propusti položiti odlučnu prisegu sadržaja: „Pšenica u količini 100 metričkih centi, koja je — povodom kupoprodajne izmedju tuženika i tužeće trg. tvrdke dne 11. svibnja 1888 sklopljene pogodbe — na predaju, odnosno primanje ponudjena, identična je s onom, od koje je prigodom, kada je ista pogodba sklopljena bila, uzorak za probu tužećoj tvrdci uručen bio. — Sa zahtievom

Digitized by Google

na naknadu zateznih kamata od gornjega iznosa od 100 for. odbija se tužiteljica bezuvjetno.

Razlozi: Po čl. 346 austr. trg. z. (§ 345 hrv.-ug. trg. zak.) obvezan je kupac primiti robu, ako ova odgovara svim uvjetom pogodbe. Tužeća tvrdka odbila je prijetak, jer roba nije bila ravna probi; šta više tvrdi tužiteljica, da je ponudjena pšenica bila posve pliesniva, upaljena i na pol trula. Buduć dakle tužiteljica na tuženika baca krivnju, što pogodba nije izpunjena, traži od ovoga, da plati dvostruku kaparu po § 908 o. g. z. Buduć se stranke nisu pozvale na ustanove trg. zakona, koje su za ovaj priepor mjerodavne, to se je stvar morala riešiti temeljem § 908 o. g. z. — Po § 1296 o. g. z. u dvojbi uzima se, da se je šteta dogodila bez tudje krivine, a odtud sliedi, da ovdje, — gdje se tvrdi, da je roba bila doduše nabavljena, ali ujedno da nabavljena roba nije po kakvoći odgovarala onoj, kako je naručena i pogodjena bila — za potonju okolnost pada teret dokaza na tužeću tvrdku. Tužiteljica ponudila je taj dokaz sviedokom L. uz domirnu prisegu, odnosno dokaz prisegom odlučnom. Sviedok L. potvrdjuje, da je pšenica bila vlažna, užgana i pliesniva; ali izpoviedka vještaka, kakovim se nazočni sviedok smatrati mora, nije dovoljna; — dopunitba vještačkoga nalaza i mnienja nemože se dopustiti prisegom domirnom, a isto tako nije po zakonu pripustiv dokaz odlučnom prisegom o kakvoći robe; prema čemu svemu ostaje tvrdnja o zakonitih potrebština pšenice (§ 345 hrv.-ug. trg. z.) nedokazanom. Što se tiče okolnosti, da nabavljena pšenica nije ista onakova, od kakove je tužiteljici za kupoprodaje proba bila uručena, nemože se izjava sviedoka L. uvažiti zato; jer on sam ni nezna, od koga je njemu proba bila uručena za prispodobu pšenice, koju je tuženik bio nabavio. Preostaje dakle samo dokaz odlučnom prisegom ob odlučnoj — nazočni priepor riešavajućoj — okolnosti: da nabavljena pšenica nije istovjetna s onom, koja je bila za probu uručena; pak buduć je zastupstvo za S-a kao opunovlaštenika tuženikova po zakonu (§ 238 g. p. p.) dopustivo, moralo se je suditi na prisegu, koju je tuženik prihvatio i koju će njegov opunomoćenik S. položiti imati.

Buduć dvostruka kapara zastupa naknadu štete, koja bi se po § 908 o. g. z. radi neizpunjene pogodbe zahtievati mogla: to tužeća tvrdka po § 1333 o. g. z. nema pravo na inu dalju odštetu. Pr. *L. Matasović.*

Uvjeti za dopustivost provedenja dokaza sudbenim očevidom za vjekovitu uspomenu (§ 206 g. p. p.).

Kr. kot. sud u B. izrekao je na molbu G. M. po odvj. R. proti M. P. za predhodni očevid u svrhu podignuća parnice na priznanje prava vlastničtva spp. sljedeću odluku od 17. srpnja 1891 br. 8114 gr.:

Pošto se izostanak stranke protivne od ročišta kao uiečno očitovanje smatrati imade, i pošto molitelj nije naveo ni jedan od razloga predvi-

Digitized by Google

*

djenih u § 206 g. p. p. za slučaj, da bi se očevid dozvoliti smio i na jednostranu prošnju, — no dozvoljava se molbom G. M. de praes. 20. lipnja 1891 br. 6893 gr. zamoljeni predhodni očevid proti M. P.

Povodom utoka molitelja G. M. proti toj odluci izdao je kr. banski stol svoje rješenje od 22. prosinca 1891 broj 22.126:

Vidiv, da se predhodno provedenje dokaza sudbenim očevidom za vjekovitu uspomenu imade u smislu propisa § 206 g. p. p. dozvoliti na jednostranu prošnju molitelja: a) ako se provedenju istoga protustranka — kojoj bi dogodno pristojalo pravo protudokaza — ne protivi, — ili b) ako molitelj naproti ničnoj izjavi te buduće stranke uzmogne zasvjedočiti, da se je bojati, da bi se narav stvari mogla promieniti, ili tegnuo dokaz na drugi način obezuspješiti; vidiv, da ovi uvjeti nastali nisu; vidiv napokon, da se utočni navod: da bez predhodnoga očevida utjecatelj ne zna, imade li razloga proti protustranci tužbom udariti, jer mu nije poznato, posjeduje li ista dio zadružnom diobom njemu pripale zemlje, — ne može kao razlog udovoljenja njegove prošnje uvažiti, pošto se gore spomenuta okolnost i bez predhodnoga sudbenoga očevida — eventualno izmjerom čestica molitelju pripalih i po njemu faktično uživanih — ustanoviti može; vidiv, da se po do sada navedenom napadnuta odluka na zakonu osnovanom ukazuje, — obnašao je odpućenjem utoka napadnutu odluku u cielosti potvrditi.

Povodom izvanrednog previdnog utoka izdao je kralj. stol sedmorice svoju vrhovnu rješitbu od 26. ožujka 1892 br. 1182:

. . . . Kr. stol sedmorice: uvaživ razloge po kr. banskom stolu navedene; uvaživ k tomu, da je molitelju u koliko su granice upitnih zemljišta doista takove postale, da se ne mogu poznati, prosto postupati po propisu § 851 o. g. z.; obnašao je izvanredni previdni utok G. M. kao po § 318 g. p. p. nedopustiv odputiti. —*a*—

Hipotekarni vjerovnik na temelju nepravomoćne odluke kralj. kotar. suda podigao je svotu, koju je financialnomu eraru kralj. poreznik povratiti morao, a ovaj traži povratak te svote od hipotekarnog vjerovnika.

Tužbom prim. 3. listopada 1890 pod br. 6492 gr. M. D. kralj. poreznik u K. tuži J. L-a, umirovljenog gradjanskog učitelja u K. radi izplate svote od 184 for. 31 i pol novč. spp., tvrdeć sljedeće: „Na temelju odluke kr. kot. suda u K. od 22. listopada 1887 br. 4646 gr. doznačena bje kod kr. poreznog kao sudb. pologovnog ureda u K. za spomenuti sud u ovršnom predmetu J. M. u V. proti zadruzi L. pcto. 100 for. spp. svota od 184 for. 31 i pol novč. protivniku kao hipotekarnomu vjerovniku ovršnim putem prodanih nekretnina zadruge L.

Odlukom spomenutom predstavi se protivnik kod kr. poreznog ureda u K., zamoliv izplatu doznačene mu svote.

Digitized by Google

Ja sam kao bivši protustavnik kod kralj. poreznog ureda u K. tu svotu na temeliu po protivuiku pokazane mi odluke likvidirao, a kr. poreznik g. M. Z. izplatio ju.

Ja u navali posla nisam gledao da li je kralj. porezni ured u K. dobio istu odluku, nu kašnje se izpostavilo, da upitna doznačena odluka nije pravomoćnom, ter su na podnešeni utok zadruge L. viša sudišta ukinula cieli ovršni postupak i temeljem toga spomenuta označena odluka izvan krieposti stavljena.

Na temelju odluke pod A. bio je pozvan protivnik po kr. kot. sudu u K. da povrati kr. poreznom uredu u K. po njemu podignutu svotu od 184 for. 31 i pol novč.

Na temelju uredovne svjedočbe pod B. podigao je protivnik tu svotu.

Na temelju odluke pod C. osudjen sam ja po kralj. financ. ravnateljstvu u Ogulinu, da visokom eraru naknadim tu svotu; napokon glasom svjedočbe pod D. dokazujem, da mi je po naredbi kr. financ. ravnateljstva u O. odbijena svota od 184 for. 31 i pol novč. od plaće, koju sam podpuno izplatio.

Pošto se pako nesmije nitko obogatiti na tudju štetu, to ja imam proti protivniku regres, pa sam za svotu od 184 for. 31 i pol nové. na temelju odluke pod E. stekao na nekretnine protivnikove u grunt. uložku broj 49, 80 i 82 občine grada K. predbilježbu prava zaloga za upitnu svotu.

Pošto me protivnik neće s dobra da namiri, to ga ovime tužim itd., te molim:

Tuženi J. L. dužan je povratiti meni po njemu protupravno kod kr. poreznog kao sudbeno-pologovnog ureda u K. podignutu svotu od 184 f. 31 i pol n., ter naknaditi mi prouzročeni parbeni trošak sve za 14 dana pod pretnjom ovrhe. Podjedno dužan je priznati opravdanom odlukom od 7. listopada o. g. br. 884 stečenu predbilježbu prava zaloga na njegove nekretnine, upisane u gruntovnom uložku broj 49, 81 i 82 občine grada K.“.

Tuženi J. L. priznaje sve navode istinitimi, ali tvrdi, da navod tužiteljev nestoji, da mu je izplaćenu svotu on dužan natrag povratiti, nego da tužitelju pripada pravo, da on na temelju odnosne tuženikove tražbine, koja je i danas intabulirana na nekretnine zadruge L. kbr. 58 iz V. povede ovrhu proti dužniku i da utuženu tu svoju tražbinu proti tuženom na taj način podmiri, jer je tuženi i danas na nekretnosti upitne zadruge gr. ul. br. 295 por. obć. V. za upitnu svoju tražbinu uknjižen, za koju je po poreznom uredu izplaćen.

Priznaje, da je tužitelj odlukom od 7. listopada 1890 broj 884 prodbilježbu prava zaloga na njegovih nekretninah gr. ul. broj 49, 80 i 82 občine grada K na temelju uredovne svjedočbe pod B. stekao.

Digitized by Google

Moli, da se tužitelj sa svojom tužbom i tamo stavljenim zahtievom odbije i da se na platež troškova osudi.

Osudom kr. kot. suda u K. od 3. kolovoza 1891 br. 4168 osudjen je tuženi u smislu tužbenog zahtieva, a osim toga da imade i troškove od 41 for. 49 novč. tužitelju za 14 dana pod pretnjom ovrhe naplatiti, i to iz sljedećih razloga:

Tužitelj navadja, da je njegovom bludnjom kao kr. poreznog činovnika kod kr. poreznog ureda u K. na temelju nepravomoćne odluke kr. kot. suda u K. od 22. listopada 1887 broj 4646 u ovršnom predmetu J. M. iz V. proti zadrugi L. radi 100 for., kojom se tuženiku kao hipotekarnomu vjerovniku doznačuje na izplatu svota od 184 for. 31 i pol novč. — ista izplaćena, pa da je on (tužitelj), pošto je ta odluka po kr. stolu sedmorice ukinuta — riešitbom kr. financ. ravnateljstva u O. od 16. rujna 1890 br. 22.430 osudjen da plati J. M. kao dostalcu spomenutih nekretnina navedenu njegovom (tužiteljevom) krivnjom izplaćenu tuženiku svotu od 184 for. 31 i pol novč., pa dokazujuć svjedočbom kr. poreznog ureda u O. pod F—V, da je on tu svotu kod tog kr. poreznog ureda izplatio — traži povratak svote od 184 for. 31 i pol novč.

Tuženi priznavajuć te sve navode istinitimi, poriče, da je dužan utuženu svotu tužitelju povratiti, navadjajuć, da mu je dužna zadruga L. kbr. 58 iz V. vratiti s toga, što uknjižba prava zaloga u njegovu (tuženikovu) korist radi odnosne tražbine, za koju je bludnjom tužitelja navedenom svotom izplaćen — još i danas postoji, — no uvaživ, da bludnjom tužiteljevom u tužbi navedena izplata utužene svote tuženiku neinvolvira u sebi čina označena u § 1392 o. g. z., udovoljeno je zahtievu tužbe.

Parbeni trošak dosudjen je po § 573 g. p. p.

Usljed po tuženiku podnešena priziva, kralj. banski stol riešenjem svojim od 21. listopada 1891 br. 20.896 potvrdio je gornju osudu u cjelosti, i to iz sliedećih razloga: Pošto je dražbeni čin od 20. prosinca 1889 kojim je ovrhovoditelj J. M. na ovršnoj dražbi prodane nekretnine ovršenice zadruge L. kbr. 58 u V. radi njemu dužnih 100 for. spp. kao najbolji nudioc za kupovninu od 339 for. dostao, riešitbom ovog kr. banskog stola od 9. svibnja 1888 br. 5319, koju je kr. stol sedmorice riešenjem od 15. veljače 1889 br. 2695 ex 1888 potvrdio, ureda radi ništetnim izjavljen, morale su se dosliedno tomu sve kasnije, u ovoj ovršnoj stvari izdane sudbene odluke i to odluka od 14. travnja 1885 br. 1286 u predmetu razdiobe kupovnine od 330 for., koje je dostalac J. M. bio kod suda položio i odluka kr. kot. suda u K. od 22. listopada 1887 br. 4646, kojom se ista kupovnina od 330 for. dotičnim vjerovnikom kod kr. poreznog kao sudbeno-položnog ureda u K. na izplatu doznačuje, ništetnimi izjaviti.

Digitized by Google

Neposredna posliedica ove ništetnosti bila je, da je kr. kot. sud u K. izdao nalog kr. poreznom uredu u K. od 27. travnja 1889 br. 2210, da povrati dostalcu J. M. onu, po njemu kod suda za korist ovršne mase zadruge L. kbr. 58 iz V. uplaćenu kupovninu od 330 for., kojom prigodom izpostavilo se je, da je tužitelj u tadanjem svojstvu kr. poreznog protustavnika kralj. por. ureda u K., bez da je isti ured bio primio dotičnu doznačnu odluku kr. kotar. suda u K. od 22. listopada 1887 broj 4646 prema sadržaju iste odluke iz upitne ovršne gromade izdao tuženiku kao hipotekarnom vjerovniku zadruge L. za namirenje njegove tražbine od 110 for. spp. iznos od 184 for. 31 i pol novč., koji je pripadao položitelju istoga J. M., kojemu je zaista tužitelj taj iznos od 184 for. 31 i pol novč. posredovanjem kr. financ. erara glasom uredovne potvrde kralj. poreznog ureda u O. od 30. lipnja 1891 na mjesto tuženika izplatio.

Od tuda sliedi, da je tužitelj, koji je iz krive predpostave, da je doznačna odluka kr. kot. suda u K. od 22. listopada 1887 broj 4646, koju mu je tuženik predočio, već bila prispiela na kr. porezni ured u K. i da je ona pravomoćna po § 1431 o. g. z. vlastan ovaj iznos od 184 for. 31 i pol novč., kojega je on J. M., odnosno kr. financ. eraru na mjesto tuženika izplatio, od ovoga natrag zahtievati, jer mu ga on nije dugovao, kada mu ga je iz bludnje platio (condictio indebiti) a tuženiku stoji prosto, da učini porabu od prava, koja njemu kao hipotekarnomu vjerovniku pripadaju proti zadrugi L. kbr. 58 iz V. radi dužnih mu 110 for. spp.

Usljed po tuženiku podnešena vanredna previda kr. stol sedmorice rješenjem svojim od 28. travnja 1892 broj 46 obnašao je vanredni previd tuženikov odputiti i to iz sljedećih razloga: Suglasne niže osude nepočivaju niti na očito pogriešnoj uporavi zakona, niti na predpostavi protivnoj sadržaju spisa.

S obzirom na to nepredleže uvjeti navedeni u § 335 g. p. p., pod kojimi je dopušten previd proti dvim jednako glasećim osudam, pa se s toga mora izvanredni previd tuženika kao po § 334 g. p. p. nedopustiv odputiti. *Kosta Radoslav.*

Dužnost vlastnika zloćudne živine naknaditi štetu, po takovoj živini počinjenu.

Zadruga J. utuži zadrugu G. na platež odštete od 100 for., što je vol zadruge G. ubo njezinog konja, te je isti poginuo.

Kr. kot. sud kao mališni sud u V. osudom od 26. veljače 1892 br. 9568 osudi tuženicu na platež odštete od 85 f., i to iz sliedećih razloga:

Tuženica priznaje, da je njezin vol ubo konja tužiteljičinog i da je taj konj usljed toga uboda poginuo, nu tvrdi, da za to nije dužna platiti odštete, jer da je tužiteljica sama zanemarila pazku nad svojimi konji, koji su na paši kod volova bili, zatim da njezin vol nije zle ćudi, pa da

Digitized by Google

šteta s toga pada na tužiteljicu. Nu pošto je preslušanjem svjedoka ustanovljeno, da je tuženičin vol već jednom ubo konja Marka B., a drugi put opet da je udario rogovima konja same tuženice medju stražnje noge, odkud se dade zaključiti, da je vol zaista zle ćudi i da ga s toga vlastnik (tuženica) nije smio pustiti bez nadzora, a vidi se to i odtud, što je imao na rogovima prikovanu dasku, kako ju nosi marva zle ćudi; — pošto je nadalje ustanovljeno, da je tuženica pustila toga vola bez nadzora na pašnjak, gdje je i druga marva (i konji) bila, dočim se to ne može reći za tužiteljicu, koja je sputane konje na paši ostavila; pošto je konačno vriednost uginulog konja po procjeniteljih naznačena sa 85 for, morala se je tuženica na platež te svote u smislu § 1320 o. g. z. osuditi.

Usljed ništovne žalbe tuženice obnašao je kr. banski stol riešenjem od 22. lipnja 1892 broj 10.298 s razloga: što je izpoviedanjem svjedoka ustanovljeno, da je tuženik, dobro znajuć, da je njegov vol zločeste ćudi, jer mu je na rogove dasku prikovao, što se čini samo kod takovih volova, očevidno zanemario čuvati ga, da drugomu ne čini štete, zato takav vol, koji se je na zajedničkoj paši na pet hvati zatrčao na konja i udario ga rogovima medju stražnje noge, nije smio biti bez nadzora, dočim je tuženik pustio tog svojeg vola bez svakog nadzora i čuvara medju tudju marvu na zajedničku pasu; što usljed takovog zanemarenja tuženikovog mora on po § 1320 o. g. z. odgovarati za svaku štetu, koju je njegov vol zločeste ćudi drugomu na imovini prouzročio, — proti osudi od 26. veljače 1892 broj 9568 podnešenu žalbu ništovnn tužene zadruge u pomanjkanju ništovnih razloga, navedenih u § 75 m. p., zabaciti. Dr. *Št.*

B. Kazneno.

Protuzakonita je riešitba sudb. stola kao prizivnog suda, ako je, mimoišav javnu razpravu po § 427 k. p. odredjenu, u nejavnoj sjednici svoju osudu izrekao.

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Rješitba kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 27. svibnja 1892 br. 944.)

Kr. kot. sud u Gj. riešio je od obtužbe osudom od 31. siečnja 1891 br. 38 T. L. i M. T. radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u § 496 k. z.

Kr. sudbeni stol u B. preinačio je osudom od 7. ožujka 1891 br. 1187 usljed priziva privatnog tužitelja J. S. u nejavnoj sjednici gornju osudu i proglasio iste obtuženice krivimi prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u § 496 k. z. i osudio ih svaku na kazan zatvora od 3 dana.

Digitized by Google

Povodom žalbe ništovne, podnešene po kr. državnom nadodvjetničtvu na obranu zakona, sudio je kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice iza obavljene u punom vieću javne razprave, da je osudom kr. sudbenog stola u B. kao prizivnog suda od 7. ožujka 1891 br. 1187, kojom je u nejavnoj sjednici preinačena osuda kr. kot. suda u Gj. od 31. siečnja 1891 br. 38, kojom su T. L. i M. T. od obtužbe radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja § 496 k. z. riešene, te one toga prekršaja krivimi proglašene i na zatvor od 3 dana odsudjene, zakon u § 427 k. p. povriedjen, ter je podjedno rečenu osudu kralj. sudb. stola ukinuo i tomu sudu naložio, da proti T. L. povede postupak po § 427 i sl k. p.

Razlozi: Osudom kr. kot. suda u Gj. od 31. siečnja 1891 broj 38 riešene su T. L. i M. T. od obtužbe radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja § 496 k. z.

Usljed priziva privatnoga tužitelja J. S. jest kr. sudbeni stol u B. kao prizivni sud u nejavnoj sjednici osudom od 7. ožujka 1891 br. 1187 preinačio osudu kr. kotar. suda, te obtužene proglasio krivimi prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označena u § 496 k. z. i odsudio jih na kazan zatvora od 3 dana, koju je M. T. već ovršila.

Po jasnoj ustanovi § 427 k. p. nije sudbeni stol smio u nejavnoj sjednici izreći osudu kondemnatornu, već je imao stvoriti zaključak, da se odredjuje ročište za javnu razpravu i onda postupati po propisih §§ 429 do 432 k. p.

Povriedjen je dakle postupkom sudbenog stola zakon § 427 k. p., česa radi valja izreći presudu, kako je učinjeno ovom vrhovnom osudom.

a) Objektom prestupka u drugoj alineji § 303 k. z. predvidjena mora se smatrati duhovnik neposredno prije, nego će službu božju odpočeti ili svršiti sveudilj, na koliko se to po mjestu ili ruhu razpoznati dade, da ili službu još vrši, ili će takovu taj čas da odpočme, ili svrši.

b) Uvriedu čini svaka izjava, koja dostojanstvo duhovnika umanjuje ili snizuje, ma ta izjava i ne bila tako jaka, da bi uključila učin prekršaja § 496 k. z.

c) Cigle rieči „Velečastni! Vi psujete (grdite) sve; ali ako Vas počmu grditi svi?“ jesu za duhovnika uvriedom.

Osudom svojom od 20. kolovoza 1891 broj 6702 odrieši c. kralj. okružni sud u S. Nikolu P. krivnje prestupka § 303 k. z., a ondjašnje državno odvjetničtvo uloži proti istoj ništovnu žalbu. — Tim povodom ukine c. kr. vrhovno ukidno sudište svojom rješitbom od 5. veljače 1892 br. 15.726 prvosudnu osudu i proglasi Nikolu P. krivim prema obtužbi.

Razlozi: Po nizu činjenicâ, istinitimi uzetih, ustanovio je prvi postupajući sud uglavljenim, da je grčko-katolički duhovnik Vladimir G. svršivši službu božju, odjeven štolom izašao u crkveno pridvorje, da bla-

Digitized by Google

goslovi uskrsne pogače i ini smok, što su župljani mu donieli i prostrli bili; no prije nego će da ovu funkciju obavi, da je pročitao imenik svih onih, koji uskrsnu izpovied obavili nisu i da je dodao, da svim, koje je pročitao, neće da jestvine blagoslovi; napokon da je isti duhovnik pozvao svoje župljane, da i njemu uobičajene darove pruže. U svem tom da je okrivljenik još prije nego je duhovnik blagoslivljanje odpočeo izrekao rieči: „Velečastni! Vi psujete sve; ali ako Vas počmu grditi svi?!“ Uza sve to držao je prvi postupajući sud, da mora okrivljenika riešiti krivnje prestupka § 303 k. z. samo radi toga: jer duhovnik baš u onom času, kada je okrivljenik inkriminirane rieči izustio, ni neposredno prije nije izvršivao službu božju, ni obavljao ini čin, koji bi na bogoštovje smierao ili s ovim u svezi bio; jer se takovim nemože smatrati ni čitanje imenika onih, koji su propustili izpoviediti se pred uskrs, a još manje njegov poziv na narod, da mu se uobičajeni darovi pruže. Ovaj prvosudni nazor počiva na posvemašnjoj pometnji zakonskih pojmova.

Prema ustanovam § 303 k. z. nemože biti dvojbe, da se duhovnik zakonito priznane crkve ili družbe vjerozakonske objektom istoga § 303 mora smatrati i onda, kada on neposredno nakon svršetka bogoštovne ili ritualne funkcije po mjestu, na kojem stoji, i po ruhu, kojim je odjeven, u oči pada, te kada se mora držati, da još sveudilj obavlja neku funkciju, ili ju je baš onoga časa obavljati počeo, odnosno obavljati prestao. Ako se uvaži, da je prvi sud uzeo dokazanom imenito činjenicu, da je duhovnik odmah nakon službe božje, odjeven još u crkvenom ruhu, izašao pred crkvu, da prije razpusta župljana svojih njihove pogače i ine jestvine blagoslovi, što na poseb po obćem shvaćanju grčko-katoličkih sliedbenika spada medju njihove obredoslovne čine, na koje je svaki pojedini viernik prema starodrevnim običajem obvezan, — da se dakle isti duhovnik i onda, kada je odpočeo svoj govor o propuštenoj izpoviedi uskrsnoj i ob uzkrati uskrsnoga blagoslova pogačâ, — punim pravom mora smatrati u izvršivanju činâ, koji su izliev njegovih dušobrižničkih dužnosti, a da na tom nije ništa promienjeno, što je svojim riečim dodao poziv na podieljivanje uskrsnih milodara, odnosno dao izraza, koji na njegovu privatnu korist smiera. Taj se njegov nagovor nemože smatrati posve privatnim, kojemu da manjka svaki bogoštovni i obredoslovni karakter; jer mu je svrha bila naperena baš tamo, da one viernike, — koji crkvenim zapoviedim nisu udovoljili, niti se o uskrsu izpoviedili nisu, — pobudi i skloni tamo, da tim propisom udovolje i da se izpovjede. Odtud sliedi, da se dotični duhovnik u onom razdoblju, kada se je spremao na blagoslov pogača, nije desio u obavljanju obredoslovnoga čina; ali on je ipak u onom času bio djelotvornim najmanje u okviru svojih dušobrižničkih dužnosti, koje su bile u svezi s obredoslovnim blagoslovom pogača i ovo njegovo djelovanje morali su svi prisutni takovim upoznati. — Konačno nemože se premučati,

Digitized by Google

da je okrivljenikova izjava po duhovnika u obće bila uvriedljiva, a da se u ostalom za učin prestupka § 303 k. z. neiziskuje, da je uvrieda morala biti tolika, koliku ustanova § 303 k. z. predpostavlja i zahtieva; šta više da je dovoljno, ako inkriminirana izjava u obće sadržaje nešto takova, što se za duhovnika dolikovalo nebi; jer kažnjivom ustanovom prestupka § 303 k. z. nebiva jedino uzeta u zaštitu samo osoba duhovnika, nego više njegov crkveni ugled i dostojanstvo. Prema svemu tomu morala se je odriešujuća osuda ukinuti i buduć cielokupne činjenice, koje je prvi sud uzeo uglavljenimi. sve zakonske značajke druge alineje § 303 k. z. podpuno predstavljaju i izcrpljuju: morao se je okrivljenik po § 288 austr. k. p. (§ 286 hrv. k. p.) proglasiti krivim prestupka § 303 k. z Pr. *L. Matasović.*

SVAŠTICE.

(Uvedenje uvjetnoga osudjenja u Ugarskoj.) Kako će se do skora i kod nas raditi o reformi kaznenoga zakona, držimo, da je u horu, da na ovom mjestu spomenemo, što se je do sada u Ugarskoj radilo u pogledu uvjetnoga osudjenja. Ugarski strukovni listovi već više godina ističu njeke nedostatke ugarskoga kaznenoga zakona, ter je povodom tim sudac kod kr. kurije Ljudevit Schedius izradio osnovu novele k ugarskom kaznenom zakonu, u koju je poprimio i novije institucije, a naročito i uvjetno osudjenje.

Profesor Fayer prvi je u Ugarskoj potaknuo ideju, da se poprimi uvjetno osudjenje; on je najme još god. 1890 objelodanio djelo o reformi kaznenoga zakona u Ugarskoj, ter je u tom svom djelu priobćio obrazloženu zakonsku osnovu, koja se tiče uvjetnoga osudjenja, i koju je izradio iz vlastite inicijative. Od onda je to pitanje u Ugarskoj na dnevnom redu. Malo zatim bilo je u ugarskom pravničkom družtvu u Budimpešti više predavanja, koja su se izključivo tim pitanjem bavila, ter je upravo tim načinom pitanje to svestrano razjašnjeno, a i reforme u tom pogledu stekle su mnogo privržnika. Reforme te zagovarali su toplo Sigmund Reichard, Ladislav Bador i dr. Ljudevit Gruber, kr. zamjenik državnoga odvjetnika u Budimpešti. Protivnici tih reforma bili su Karlo Illés i Izidor Baumgarten, a naročito pobijao je tu instituciju u posebnej monografiji Alfred Doleschall. Vriedno je spomenuti, da su odlučni pristaše uvjetnoga osudjenja svi profesori kaznenoga prava na budimpeštanskom sveučilištu, i to Aladar Schnierer, Julio Vlassics, Ladislav Fayer i docent Eugen Balogh. Najveći privrženik te institucije svakako je prof. Vlassics, koji je u svezku od siečnja t. g. strukovnoga lista „Budapesti szemle“ objelodanio prvi dio na veliko osnovane studije pod naslovom: „Novi pravac u kaznenom pravu“. Objelodanjeni dio razprave objašnjuje izklju-

Digitized by Google

čivo pitanje ob uvjetnom odpustu kazne. Napokon neka bude ovdje još spomenuto, da je senatski predsjednik najvišega sudišta u Budimpešti Lorenz Tóth u ugarskoj akademiji znanosti držao predavanje, u kojem se je mladenačkim skoro žarom i velikim oduševljenjem izjavio za uvjetno osudjenje. I skupština ugarskih pravnika stavila je na dnevni red budućega sastanka upravo to pitanje.

Medjutim zatražio je ugarski ministar pravosudja Desider Szilágyi od budimpeštanske odvjetničke komore mnienje vrhu gore navedene osnove Ljudevita Schediusa o reformah ugarskoga kaznenoga zakona, a podjedno je pozvao istu odvjetničku komoru, neka se izjavi i o tom, da li bi bilo shodno, da se i druge kakove zakonske ustanove uvrste u odnosnu novelu. Usljed toga poziva podniela je ista odvjetnička komora 8. studenoga 1891 ministru pravosudja svoje mnienje, što ga je izradio bivši za onda odvjetnik, a sada kr. zamjenik drž. odvjetnika u Budimpešti dr. Ljudevit Gruber. Odvjetnička komora izjavila se je za uvedenje uvjetnoga osudjenja.

Nu i na drugom i to mjerodavnom mjestu pitanje to održalo je sjajnu pobjedu. Kod kr. ugar. ministarstva pravosudja razpravljala je posebna anketa vrhu gore spomenute osnove Ljud. Schediusa. U sjednici od 5. studenoga 1891 stavio je prof. Fayer predlog, da se anketa izjavi i o uvjetnom osudjenju, ter je toplo zagovarao, da se ta institucija i u Ugarsku uvede. Na to se je razvila živahna debata, u kojoj su viši sudci i sveučilištni profesori zagovarali uvjetno osudjenje. Anketa je zaključila, da je institucija uvjetnoga osudjenja u Ugarskoj izvediva, i da bi se imala prihvatiti. Zaključak taj od velike je važnosti, jer je ministar pravosudja u tu anketu pozvao sve znamenite kriminaliste.

Svestrana i uztrajna agitacija urodila je plodom. Dana 3. veljače 1890 upitao je sveučilištni prof. Armin Neumann u ugarskoj zastupničkoj kući, neće li se u tom pogledu Ugarska povesti za primjerom mnogih inozemnih zakonodavstvâ? Nu 5. veljače iste godine govorio je prof. Aleks. Körösi proti toj instituciji s razloga, jer da još nisu posve razjašnjena protivna mnienja glede predložene institucije i da proti tomu govore kriminalistično-politički razlozi. Tečajem posljednje debate u ugarskoj zastupničkoj kući (16. svibnja t. g.) razlagao je zastupnik Daniel Irányi načela uvjetnoga osudjenja, ter se je odlučno izjavio za tu instituciju tako s teoretičkoga, kao što i praktičnoga gledišta. Ako tko bude osudjen radi manjega delikta, reče Irányi, ne samo da mu se umanjuje odpor proti povriedam zakona, već osudjenik bude pokvaren u zatvoru. Da je tomu tako, jasno dokazuje institucija uvjetnoga dopusta, gdje se vrlo riedko nadje koji priupadnik, kako je to i sam ministar pravosudja izjavio. Nu potvrdjuje to i izkustvo, stečeno u Ameriki, Englezkoj i Belgiji, premda je u tih državah u svakoj drugi postupak. — U Englezkoj neizriče se osuda, već se obtuženiku samo zaprieti, da će biti kažnjen, ako se bude zlo ponašao,

Digitized by Google

ne samo za prijašnju, već i noviju povriedu zakona, u Americi stavi se dotičnik samo pod policajni nadzor, a u Belgiji se izreče osuda, a istom onda mu se zaprieti, kao i u Englezkoj. Ovim sistemom prestaje potreba pomnažanja ili povećavanja zatvorâ. Govornik zamolio je vladu, da to pitanje u pretres uzme i da navedenu reformu usvoji kod revizije kaznenoga zakona.

U istoj sjednici još odgovorio je ministar pravosudja Desider Szilágyi zastupniku Danielu Irány-u sljedeće: „Za danas odgovoriti ću samo na dva konkretna pitanja, koja su na mene stavljena. Prvo pitanje stavio je zastupnik Irányi, a odnosi se na to, kakovo je stanovište zauzela vlada kod reforme materijalnoga kaznenoga prava pogledom na sistem uvjetnoga osudjenja. Očitujem u kratko, da je vlada proučavala tu instituciju, ter premda nisu pojedinosti i modaliteti tako jasni i nepobitni, kako to gosp. zastupnik misli, to je ipak tu instituciju usvojila nu samo s ograničenji, koje ću niže navesti. Ponajprije opravdat ću moju tvrdnju, da stvar nije ovako dozrjela, kako to g. zastupnik misli. Prispodobi li vriedni moj prijatelj Irányi englezki sistem, — po kojem je navedena institucija već od dulje vremena prihvaćena, — s novijim sistemom, koji je prihvaćen na kontinentu naročito u Belgiji, to će naći znamenitih razlikâ. Neupuštajuć se u dalje razglabanje, opažam samo, da će vlada predložiti u noveli ka kaznenomu zakonu, da se prihvati i uvjetno osudjenje i to tako, da se uvjetno mogu osuditi mladići, koji se po zakonu moraju osuditi, koji su prvi put kažnjivo djelo počinili, koji su dakle neporočna predživota i kojim bi za budućnost njihovu na uštrb bilo, da budu već sada prvi put kažnjeni".

Već drugi dan zatim (18. svibnja t. g.) predložio je miuistar pravosudja zakonsku osnovu novele ka kaznenom zakonu, koju je izradio kurialni sudac Ljudevit Schedius. Pristaše uvjetnoga osudjenja bili su tom osnovom ugodno iznenadjeni, jer se nisu nadali, da će tako brzo svojom idejom prodrieti, pa ma bilo to i samo u njekom dielu.

Mi ćemo u budućem broju priobćiti zakonsku osnovu novele ka kaznenomu zakonu, u koliko radi i ob uvjetnom osudjenju.

— *Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 7. kolovoza 1892 br. 8647 glede nadležnosti sudbenih oblasti u poslovih ostavinskih i tutorstvenih (broj 434 ured. sbirke naredaba pravosudne struke.)* Povodom tim, što sudovi ovih kraljevinah ustanove gradjanskoga sudovnika od 16. veljače 1853, tičuće se poimence nadležnosti u poslovih ostavinskih i tutorskih, uporavljuju na način, koji po nazoru kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, neodgovara današnjem zakonskom državopravnom stanju, upravila je kr. zemalj. vlada, odjel za pravos. na kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice dopis od 31. prosinca 1891 broj 14.911, u kojem je razvila vlastito pravno stanovište, ter podjedno zamolita vrhovno sudište, da i svoje mnienje u predmetu obćenito saobći.

Digitized by Google

Kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice odazvao se je ovoj zamolbi kr. zem. vlade dopisom od 10. ožujka 1892 br. 4.

Da se sudovi uzmognu upoznati sa stanovištem, što no ga u ovih pitanjih zauzimlje toli vrhovna pravosudna upravna oblast, koli i vrhovna sudbena oblast, koja su stanovišta u rezultatu posvema kongruentna, saobćuje se ovim znanja radi bitni sadržaj dopisa kralj. stola sedmorice od 10. ožujka 1892 br. 4, u kojem su razvijeni sliedeći nazori:

U § 4 o. g. z. izriče se načelo: da zakoni gradjanski obvezuju sve državljane onih zemalja, za koje su oglašeni: (t. j. za koje u krieposti postoje) ili inim izrazom: da obvezuju sve pripadnike onoga zakonskoga ili pravnoga područja unutar države, u kojem dotični zakoni valjaju.

U § 300 o. g. z. pako ustanovljuje se: da su stvari nepokretne podložne zakonom onoga područja, u kojem leže, a ostale stvari da stoje s osobom vlastnika pod jednakimi zakoni.

Na ovih načelih osnovani su §§ 75, 77, 78 i 79 sudovnika, koji izriču glede nadležnosti u poslovih ostavinsko-razpravnih pravilo: da je za razpravu ostavine iza ovozemca (makar gdje umro) nadležan ovozemni sud; za razpravu pak iza inozemca, umrvšega u ovozemstvu, da ja nadležan inozemski sud glede pokretninah („mobilia sequntur personam"), a glede nepokretnina onaj ovozemni sud, u kojega području nepokretnina leži.

Sudovnik označuje ovozemca nazivom „austrijanski državljanin", što odgovara državopravnim odnošajem, koji su u monarkiji postojali u vrieme izdanja rečenoga zakona.

Ali usljed sbivših se državopravnih promjena postoje danas zakonito dva državljanstva u monarkiji, i osim toga posebno zakonarsko ili pravno područje hrvatsko unutar države ugarsko-hrvatske (§ 4 o. g. z.).

Usljed toga u pogledu pitanja: tko da se pred sudom hrvatskim ima smatrati inozemcem, nepodleži nikakovoj dvojbi, da osim pripadnika onih država, koje se po medjunarodnom pravu označuju kano tudje i državljani austrijski spadaju medju inozemce, jer po sadanjih odnošajih državopravnih monarkija austro-ugarska sastoji iz dvie samostalne države, ter postoje dva posebna državljanstva, jedno austrijsko, a drugo ugarsko-hrvatsko.

Izmedju kraljevinah pako Ugarske, ter Hrvatske i Slavonije, akoprem sačinjavaju jednu ter istu državnu zajednicu i imaju jedno ter isto državljanstvo, postoji odnošaj posebnoga zakonarskoga ili pravnoga područja u poslovih gradjansko-pravnih, usljed česa zakoni te struke neobvezuju zavičajnike jedne i druge kraljevine.

Prema tomu nastupljuje glede Ugarske pravni odnošaj, o kojem je spomen u § 4 o. g. z., to jest sud hrvatski neće moći na ugarske zavičajnike uporaviti zakon, koji njih neveže, već samo zavičajnike hrvatske, ter će imati glede njih uporavljati ustanove, odnoseće se na inozemce.

Digitized by Google

Valjat će dakle i glede zavičajnika ugarskih propis §§ 78 i 79 sudovnika.

U pogledu posala tutorstvenih i skrbstvenih dolazi osim gore iztaknutih načela u obzir još i etički momenat: da se organi države imaju za malodobnike i skrbljenike brinuti bez obzira na njihovo državljanstvo. Ovomu humanitarnomu zahtjevu udovoljuje zakon u § 81 sudovnika, po kojem osobni za parnice sud malodobnika ili skrbljenika postavlja tutora ili sbrbnika.

Ali ova provizorna na korist inozemskoga štićenika preduzeta djelatnost suda prestaje, čim je on obavio, što je nuždno za osiguranje interesa malodobnika (§ 183 ces. patenta od 9. kolovoza 1854).

Sada stupa opet u kriepost općenito pravilo glede osobne podsudnosti inozemaca (§ 183 citiranog zakona), ter realne podsudnosti glede nepokretnina (§ 225 o. g. z.).

Prema tomu za slučaj, ako za trajanja tutorstva nastane u pogledu štićenika promjena u državljsnstvu (odnosno u zavičajnosti glede Ugarske), promjenjuje se i podsudnost na način redoviti: to jest za ovozemca biva nadležan sud ovozemski, a za inozemca dotični inozemski sud.

O potrebi delegacije u pojedinih slučajevih, gdje interes malodobnika (skrbljenika) iziskuje prenos nadležnosti na sud, kojemu prema gornjim pravilom nepripada sudbenost nad njimi, odlučivat bi se imalo kano i dosele po propisu § 2 naredbe hrvatske dvorske kancelarije od 10. lipnja 1862.

KNJIŽEVNE OBZNANE.

Pravno-povjestni podatci o Turopolju. Napisao dr. Šandor pl. Bresztyenszky. U Zagrebu 1892. Ovu je razpravu, koja je izašla u našem listu, gospodin pisac evo i napose izdao, te nam je veoma ugodno konstatovati, da ju je kritika jednodušno veoma pohvalno ocjenila. Mi se pouzdano nadamo, da će nas učeni gosp. pisac u skoroj budućnosti obdariti novim darom iz hrvatske pravne povjesti.

— *Slovenski pravnik* donosi u br. 8 za mjesec kolovoz sliedeće razprave: O pozivnih pravdah (svršetak), od J. Kavčnika. — Dotike prava in naravstva (nastavak). — O razumljivosti, ki je zahtevamo od slovenskih pravnikov, od dra. Fr. Oblaka.

— *Правник, лист за правне и државне науке*, svezka 7 i 8, jul i avgust, sadržaju: Srpsko pravničko društvo. I. U dobri čas, od dra. Mil. R. Vesnića, II. Osnovna pravila srpskoga pravničkog društva u kraljevini Srbiji, III. Zapisnik rada drugog zbora srpskoga pravničkog društva, držanog 19. i 20. juna 1890 u Kragujevcu. — Mi ćemo u budućem broju „Mjesečnika“ naše čitatelje upoznati sa pravili družtva, kao i sa radom drugog zbora njegovog. — Srpska baština u starijim turskim zakonima, bilješke Stojana Novakovića. — Jedno pitanje iz sudske medicine, od dra.

Digitized by Google

Laze Ilića. — Opštinska samouprava i naš opštinski zakon (nastavak), od Jovana Miličevića. — Gradja za pravnu istoriju. IV. Buna Stojana Jovanovića (Cukića) u Kruševcu, saopštava Aleksa S. Jovanović. — Iz sudnice. — Pobude u rešenjima državnog saveta. — Iz pravničkog odbora — Književni pregled. — Bibliografija. — Glasnik.

— *Die Irrthumslehre des öst. Privatrechts.* Von Dr. Emil Pfersche, Universitätsprofessor in Graz. Graz, 1891. (Leuschner & Lubensky).

U ovoj monografiji razpravlja pisac pitanje, kako upliva blndnja stranaka, kao i ostale anomalije očitovanja volje, kao što je sila, prevara i simulacija, na pravne poslove u privatnom pravu. Ovo se iztraživanje poglavito odnosi na austrijsko privatno pravo, ali se razjašnjuje i njegov odnošaj prama rimskomu i njemačkom pravu. Pisac promatra kritički i odnosne ustanove osnove gradjanskoga zakona za njemačko carstvo, te ih uzporedjuje sa ustanovami obćeg gradjanskog zakona i dolazi do zaključka, da su ustanove obćeg gradjanskog zakona bolje.

Pisac dokazuje, da su redaktori obćega gradjanskoga zakona stajali doduše pod uplivom svoga vremena, ali su sasvim tim pojedine njegove ustanove stvorene samo prema praktičnim potrebam i razlogom. Temeljne misli našega gradjanskoga zakona ne odgovaraju nimalo dogmi volje (Willensdogma), već se približavaju teoriji očitovanja (Erklärungstheorie), ali se ne dadu svesti na kratku obćenitu formulu. Jedan dio monografije bavi se iztraživanjem psihološkog razlikovanja, te dolazi do zaključka, da valja što moguće više izbjegavati u nauci o bludnji psihološka razlikovanja, koja prave pristaše dogme volje. Glavni dio sadržine knjige posvećen je promatranju nauke o bludnji u pojedinih djelovih gradjanskoga prava.

Osobitu pozornost zaslužuje ona partija monogrnfije, koja radi o obligatornih ugovorih.

VIESTNIK.

(Sjednica upravnoga odbora „pravničkoga družtva") držana je dne 30. kolovoza 1892, ter je u istoj priobćen dopis kr. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 8. kolovoza 1892 broj 9683, kojim priobćuje, da je naumila izdati za porabu sveučilištnih djaka prevod Baronovih institucija rimskoga prava, pošto joj je pako mnogo do toga stalo, da prevod bude što valjaniji, želi znati sud pravničkoga družtva o pokusu toga prevoda, što ga je sačinio sveučilištni profesor dr. Milivoj Srepel. S toga je umoljen odbor pravničkoga družtva, da priobći svoje mnienje o pokusu toga prevoda. Iza dosta živahne debate primljeno je mnienje odbornika profesora dra. Franje J. Spevca, koje je podnešeno kr. zem. vladi, odjelu za bogoštovje i nastavu. U istoj sjednici primljeni su kao novi članovi „pravničkoga družtva": Emanuel *Alković*, državni odvjetnik, Antun *Varda*, županijski tajnik i Luka *Sabljak*, upravitelj kaznione, sva trojica iz Gospića.

(Sbornika zakona i naredaba), valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XVIII., g. 1892, izdan i razposlan je dne 31. kolovoza 1892, a sadržaje:

pod br. 54 zak. čl. IV: 1892 zajedničkoga ug.-hrv. državnoga sabora ob uzakonenju ugovora, sklopljenoga dne 6. prosinca g. 1891 s njemačkom carevinom u predmetu obrane povlasticah (privilegijah), uzorakah (muštrah) i zaštitnih biljegah;

Digitized by Google

Počela pogodbe i Pacta in favorem tertii.

Napisao dr. *Nikola* pl. *Tomašić*.

(Nastavak.)

U slučajevih ugovora, sklopljenih na korist trećega, ne stiče u pravilu treći akcije, niti onda, ako promisar stekne akciju (t. zv. actio incerti).[157] Treći može ju steći tek cesijom.[158] Treći indi po tom ugovoru na njegovu korist sklopljenom, niti stiče kakvo pravo, niti kakvo ovlaštenje.

Nisu iznimke od tog pravila, gdje promisar pogodbom sebi neko pravo stvara, bez obzira na drugoga, te ipak iz tog ugovora i treći vuče korist.[159] Ovdje već za to ne može biti govora o iznimki, jer tuj promisar u obće nije ni htio ugovor na korist trećega, već na svoju korist sklopiti, da od tuda ipak treći može korist vući jest reflektični učinak našega prava.[160]

Ipak poznaje i rimsko pravo iznimaka od tog pravila, ter trećemu iz tudje pogodbe competit actio. Ti su slučajevi ovi:

1. L. 3 C. de donat. quae sub modo, 8, 54 (35):[161] Quoties donatio ita conficitur, ut post tempus, id, quod donatum

[157] L. 118, § 2. D. 45, 1.

[158] Unger: Verträge zu Gunsten Dritter, p. 17.

[159] N. pr. l. 21, § 5, l. 22, 25, pr. II., 14. Amo spada takodjer l. 17, § 5. D. II., 14: „Pactum conventum cum venditore factum, si in rem constituatur, secundum plurium sententiam et emtori prodest, et hoc jure nos uti Pomponius scribit. Ovaj slučaj broji Glück: l. c., IV., p. 562 sq. nepravom u iznimke od gornjeg pravila.

[160] Unger: l. c., 18.

[161] O pitanju, kakovo pravo ima promisar, t. j. qui sub modo donat, sr. Glück: l. c., IV, p. 468 sq. — Unger: l. c., p. 34 veli, da nema

Digitized by Google

est, alii restituatur, veteris juris auctoritate rescriptum est, si is, in quam liberalitatis compendium conferebatur, stipulatus non sit, placiti fide non impleta, ei qui liberalitatis auctor fuit, vel heredibus ejus condictitiae actionis persecutionem competere. Sed quum postea beniqua juris interpretatione divi principes[162] ei, qui stipulatus non sit, utilem actionem juxta donatoris voluntatem competere admiserint, actio, quae sorori tuae, si in rebus humanis ageret, competebat, tibi accomodabitur.

Preporno je, na što ide ta utilis actio trećega. Jedni[163] tvrde, da je ova actio samo condictitia, dakle ne na izpunjenje, već na povrat darovane stvari, jer modus nije izvršen; drugi[164] tvrde, da pravo akcije trećega nije samostalno, već od darovatelja potičuće — izvedeno fingiranom cesijom. Glück[165] veli, da tertius ima utilem actionem tek onda, kada je promisar umro, a da nije promjenio svoju volju, nu ako i može prije tužbu dići, može to samo onda, ako nije volja[166] promisarova proti tomu.[167]

Unger[168] tvrdi, — a njegov je nazor najizpravniji i u podpunom skladu sa citovanim mjestom Codexa, da benigna interpretatio sastoji u tom, da treći dobiva po volji i intenciji donatora (juxta donatoris voluntatem) samostalno akciju, ter zato se i zove tužba, koju dobiva tertius, actio utilis u smislu l. 21. D. 19, 5 „quoties deficit actio vel exceptio, utilis actio vel exceptio est".

---

tužbe na izpunjenje modusa, jer „non sibi, sed alii pactus est". Sr. gore text k opazci 19.

[162] Scilicet: Diocletian i Maximian godine 290.

[163] Tako osobito Eisleben: condict. sine causa, II., p. 300 sq.

[164] Tako Mühlenbruch: Cession, p. 97 sq.

[165] L. c., IV., 471, op. 26.

[166] Ovu tvrdnju osniva Glück na riečih „juxta donatoris voluntatem".

[167] Glede neopravdanosti ovih različitih mnienjah sr. osobito Unger: l. c., p. 34 sq. — Promisar-donator je gledom na prvu donaciju promitent, gledom na drugu, t. j. na obećanje obdarenoga, da će stvar trećemu dati post tempus id, quod donatum est — jest promisarom, a pošto nas ovdje upravo posljednji odnošaj zanima, nazivljem ga promisarom.

[168] L. c., p. 34—36, ter opazka 42.

Digitized by Google

2. L. 7. Cod. de pact. cons. 5, 14: „Pater pro filia dotem datam genero, ea prius in matrimonio defuncta nepotibus pactus restitui, licet his actionem quaerere non potuit, tamen utilis eis ex aequitate accomodabitur actio".

Pater, koji je ovdje promisar gledom na obećanje zeta, da će unukom restituirati miraz, ima pravo tražiti restituciju, ali ne za se, već za unuke, što nedvojbeno sliedi iz konačne ustanove lex 45. D. sol. matrim. 24, 3, osobito ako je izpravan Haloandrov text:[169] sed et permittendam esse nepti ex hac avita conventione, ne commodo dotis defraudetur, utilem actionem.

Unuci po izričnoj ovoj ustanovi Diocletiana i Maximiana dobivaju utilem actionem, i to samostalnu, ne ex persona patris izvedenu, kako dobro Unger[170] primjećuje; ali ipak razlog, da unuci dobivaju tužbu, ima se tražiti u volji otca.[171] Otac im je htio iz pacta actiju pribaviti, te im se za to daje, a razlog, da to pravo dozvoljava, jest aequitas, — odnosno u slučaju l. 45. D. 24, 3 favor nuptiarum i affectio personarum.

Iznimka ova od pravila, da ugovor na korist trećega sklopljen jest za ovog inane actum, glasi općenito, da ascendenti mogu pravovaljano ugovoriti za svoje kćeri ili unuke povrat miraza, koji su zetu dali.

3. L. 8. C. de exh. 3, 42: „Si res tuas commodavit aut deposuit is, cujus in precibus meministi, adversus tenentem ad exhibendum vel vindicatione uti potes. Quod si pactus sit, ut

---

[169] U stvari jest svejedno, da li se čita: „sed et permittendum est", ili sed et permittendam esse; odlučno je samo za naše pitanje, da li je „et" u textu ili nije. Florentinski text, koji neima „et", drži Glück: Erläuterungen etc. XXVII., p. 190 opazka 100 ispravnijim.

[170] L. c., p. 39.

[171] Sr. Glück: l. c., XXVII., p. 191 sq.: „Allein der letzte Grund (scilicet: personarum affectio u l. 45. D. 24, 3), soviel Gewicht ihm auch Paulus beilegt, wurde diese Abweichung von der Strenge des Rechtes (scil. neminem per alium acquirere posse obligationem) noch nicht gerechtfertigt haben, sondern dieser Grund deutet nur dahin, es sei der Wille des Grossvaters, dass seiner Enkelin die dos nach erfolgter Scheidung nicht nur restituirt werden solle, als wäre sie nur eine adjecta solutionis gratia, sondern das Heirathsgut solle ihr geschenkt sein.

Digitized by Google

tibi restituantur, si quidem ei qui deposuit successisti, jure depositi actione uti non prohiberis. Si vero nec civili nec honorario jure ad te hereditas pertinet: intelligis, nullum te ex ejus pacto, contra quem supplicas, actionem stricto jure habere: utilis autem tibi propter aequitatis rationem dabitur depositi actio".

Ova actio utilis pripada samostalno[172] vlastniku stvari. Volja je promisara pribaviti trećemu pravo, da mu se povrati stvar, a Maximian i Diocletian ex aequitate daju iz tog ugovora trećemu utilem actionem. Neima[173] dakle dvojbe, da je to prava iznimka od pravila, da je ugovor, na korist trećega sklopljen, za ovoga inane actum. Jednako ima se prosudjivati i l. 19. C. de neur. 4, 32.[174]

4. L. 13, pr. D. de pign. act. 13, 7: „Si, quum venderet creditor pignus, convenerit inter ipsum et emtorem, ut, si solverit debitor pecuniam pretii emtori, liceret ei recipere rem suam, scripsit Julianus et est rescriptum, ob hanc conventionem pignoraticiis actionibus teneri creditorem, ut debitori mandet ex vendito actionem adversus emtorem; sed et ipse

---

[172] Unger: l. c., p. 48 pozivom na Dernburga: Pfandrecht, I., p. 155.

[173] Mi promatramo iznimke sa stanovišta, da li tko može iz ugovora, koji sam nije sklopio, steći kakovo ovlaštenje, ako je medju strankami takovo za njega bilo ugovoreno. To nam se čini juristićkom jezgrom — dočim nam je interes, koji ima promisar kod takova ugovora sporedan. Unger, koji svu važnost polaže na taj interes, nesmatra s toga ovaj slučaj, o kom razpravljamo, kao pactum in favorem tertii, veleći, da ima kod te pogodbe takodjer i deponent svoj interes, on naime sklapa tu pogodbu ad restituendum, da se rieši odgovornosti prema vlastniku. Jedno te odgovornosti nije riešen, a drugo tužbovno pravo vlastnika nikako ne može se svesti pod pojam reflektivnog učinka vlastitoga prava deponentova. Promatrati pako ovo pitanje lih sa gledišta interesa — više je moralno no pravno razmatranje. — Slučaj l. 8. Cod. cit. broji zato Windscheid: l. c., § 315 pravom medju slučajeve, gdje je pactum in favorum tertii i po rimskom pravu kriepostan za trećega. Isto tako i Arndts: Pandecten, § 246, op. 3.

[174] Windscheid: l. c., pod a) broji medju iznimke i l. 6, § 2. D. 3, 5: „si quis pecuniam vel aliam quandam rem ad me perferendam acceperit, quia meum negotium gescit, negotiorum gestorum mihi actio adversus eum competit". U pogledu toga mjesta čini mi se mnienje Ungerovo, l. c., p. 46, op. 55 opravdanijim. Sr. Windscheid, l. c., op. 7a.

Digitized by Google

debitor aut vindicare rem poterit aut in factum actione adversus emtorem agere".

Kakve naravi je ta actio in factum jest preporno. Glück[175] pozivom na Westphala[176] veli, da je to po svoj prilici onaka actio utilis, koju mandant po naredbi cara Antonina Pia ima proti trećemu i bez cesije; založni vjerovnik radi bo, prodavajući zalog, kao punovlastnik zalogodavca. Mandatar pako mora mandantu cedirati svoja prava proti trećemu, s kojim je kao mandatar kontrahirao; nu principal može i bez cesije tužiti actione utili.

Proti ovom mnienju, po kom se založni vjerovnik kod prodavanja zaloga smatra zastupnikom zalogodavca, pravom se pozivlju na l. 7, § 1. Dig. de reb. 27, 9, gdje veli Ulpian, da založni vjerovnik, prodavajući zalog: jus suum exsequitur,[177] te je s toga mnienje opravdano, koje veli, da treći ima samostalnu akciju proti kupcu zaloga.[178]

5. L. nn. C. ut act. et ab her. 4, 11: „Quum et stipulationes . . . et alios contractus post mortem compositos antiquitas quidem respuebat, nos autem pro communi hominum utilitate recepimus, consentaneum erat, etiam illam regulam, qua vetustas utebatur, more humano emendare. Ab heredibus enim incipere actiones . . . veteres non concedebant contemplatione stipulationum ceterarumque causarum post mortem conceptarum. Sed nobis necesse est, ne prioris vitii materiam relinquamus, et ipsam regulam de medio tollere, ut liceat et ab heredibus . . . . incipere actiones et obligationes, ne propter nimiam subtilitatem verborum latitudo voluntatis contrahentium impediatur".

Ova iznimka, kako se odavle vidi, nastala je tek Justinianovom naredbom, dočim se je prije moralo stipulirati „mihi

---

[175] L. c., XIV., p. 158 sq.

[176] Pfandrecht: p. 317, op. 243.

[177] Glück: l. c. u ostalom za l. 13 cit. misli, da je tu slučaj: „wo der Verkauf des Pfandes ungültiger Weise von dem Gläubiger geschehen war, vielleicht weil der Zahlungstermin noch nicht eingetreten war".

[178] Unger: l. c, p. 30 sq.; Windscheid: l. c., p. 191, op. 8, Arndts: Pandecten, § 246, op. 3 pod slovom d):

Digitized by Google

et heredi".[179] Jedva treba spomenuti, da je akcija, koju ima nasljednik posve samostalna: ab heredibus incipere actiones.

Windscheid[180] jošte vidja u l. 5, § 9 de pecunia constituta, 13, 5, te l. 28, § 1 de pact. 2, 14 takodjer pacta in favorem tertii, nu ovdje se zaista radi o zastupstvu,[181] a isto tako i u l. 9, § 8. D. de reb. cred. 12, 1,[182] kao i l. 2 Cod. per quas pers. IV., 27, koje Glück medju iznimke broji.[183]

Lex 5, § 9. D. 13, 5 je iznimka od pravila: tutorem oportere suo nomine stipulari (l. 9, pr. D. 26, 7), te pošto je pravilo, da se samo kontrahentu daje actio directa, dobiva pupil utilem actionem.

Lex 9, § 8. D. 12, 1 jest iznimka u koliko treći dobiva akciju iz pogodbe, koju nije sam sklopio, quoad materiam dakle jest iznimka, ali nije quoad formam, pošto je novac dan u ime trećega.[184] Isto vriedi za l. 9, § 8 Cod. cit. . . . . si pecunia alterius nomine fuerit numerata, acquiratur ei, cuius nomine pecunia credita est. . . . condictio. Ihering[185] postavlja općenito načelo: „Ueberall, wo auf Grund eines dare eine Verpflichtung zur Zurückgabe entsteht, hängt es von dem Geber ab, durch Vornahme des dare auf den Namen eines Andern, Letzterem die Forderung zu erwerben".

Kako vidjesmo indi u ovdje poredanih iznimkah, daju vrela u stanovitih slučajevih trećemu, koji nije bio kontrahentom, akciju. Zanimivo nastaje sada pitanje, što naime

---

[179] Sr. Windscheid: l. c., p. 191, opaska 9 i 10. U ostalom domašaj citovanoga mjesta nije sasvim nepreporan. Sr. Scheuerl: Beiträge, p. 109.

[180] L. c., § 316, p. 191 pod slovom g).

[181] Za l. 5. D. 13, 5, gl. Unger, l. c., p. 6, op. 6, te Gareis: Die Verträge zu Gunsten Dritter.

[182] Gl. Windscheid: l. c., II., § 313, op. 6.

[183] Erläuterungen, l. c., IV., p. 561.

[184] Treći ima akciju ako je u kontrahenta, koji je novac dao, animus donandi, da li i drugda, jest preporno. Sr. Windscheid: § 313, op. 6. Brinzovo (kritische Blätter p. 38) mnienje, da drugi može postati i bez svoje volje vjerovnikom iz darovne takve pogodbe, može se prihvatiti, ako se mjesto vjerovnikom, veli ovlaštenikom. O tom dole niže; sr. gore: „obećanje i pravo na činitbu".

[185] Jahrbücher für Dogm., II., p. 110.

Digitized by Google

stiče treći iz tog ugovora. Unger[186] veli, da treći stiče časom sklopljenoga ugovora pravo na činitbu: „ein festes und vererbliches Forderungsrecht“. To dokazuje Unger u prvom redu analogijom l. 20, § 1, l. 7. D. de part. dotal. 23, 4; l. 7. C. de J. D. 5, 12. Ovdje medjutim valja pripomenuti, da vrela ne vele, da davalac miraza ne može glede njega paciscirati iza sklopljenog pakta dotalnog bez žene, već izrično vele, da to ne može učiniti poslje danog miraza. Lex 20. D. l. c. veli: postquam vero dederit (scil. dotem), pacisci consentiente muliere debet; a isto tako veli Pomponij u l. 7. D. cit.: „si vero post datam pacisci velit, utriusque persona in paciscendo necessaria est: quoniam iam acquisita mulieris dos tum (scil. post datam dotem) esset; a ne manje veli i citovano mjesto Codexa: „cum a socero tuo pro uxore dos tibi daretur“. Pravo je dakle žene akvirirano ne paktom, već tek faktom samog miraza, te s toga i dobro veli Gothofred u opasci k citovanom mjestu Codexa: „jus filiae quaesitum facto (sc. data dote) patris“.

Unger se nadalje pozivlje na analogiju stečenja legata.[187] Nu upravo obzirom na tu analogiju moći bi zastu-

---

[186] L. c., p. 67.

[187] Glede stečenja legata jest prepor medju rimskimi pravnici. Sabinovci — kojih mnienje je poprimio Justinian, tvrde, da se legat, i. e. pravo na legat stiče ipso jure, dočim Prokulovci tvrde, da se legat stiče tek očitovanjem volje Ja mislim, da je ono, što se stiče ipso jure tek ovlaštenje, tom jedino primjetbom, da zakon uzimlje legat prihvaćenim, ako se ne repellira. Za ovo mnienje govori takodjer l. 13, Dig 46, 3, jer se ipak ne može reći, da dominus stiče prije ratihabicije drugo van ovlaštenje, a ovdje se naročito taj slučaj usporedjuje sa stečenjem legata; nadalje govore za to takodjer i rieči u l., 1, § 7, D. XXXVIII., 9 „quod acquisitum est, repudiari non potest“; a napokon i logika sama, pošto se repudiirano pravo na legat smatra, kao da nije nikada ni nastalo. (Vladajuće shvaćanje rimskoga prava glede stečenja legata zastupaju za austrijsko pravo: Randa: Erwerb der Erbschaft, p. 37, op. 1, zatim: Strohal: Transmission pendente condicione, p. 1 sq. i Pfaff & Hofmann: Comm. ad § 684, p. 488; nasuprot tvrdi Unger: Erbrecht, § 62, da se pravo na legat steče tek voljom honoriranoga. Ja mislim, da se i po austr. pravu steče ipso jure ovlaštenje, ali ne pravo). Ne smije nas u tom smetati, da nasljedstvo stiču ipso jure sui, ter necessarii heredes, pošto to ima svoj osobiti razlog u

Digitized by Google

pati mnienje, da kod ugovora in favorem tertii treći stiče tek ovlaštenje; što pako još fali, da nastane pravo, naime volja ovlaštenika, tu zakon suponira, ako se nudjeno pravo ne repelira. Pravo trećemu daje akciju, a ako ju ovaj digne, jasno tim manifestira akcept. Quamvis non acceptarit, inde tamen recte agit; cum agendo acceptare intelligatur.[188]

Zanimivo je nadalje pitanje, kojim momentom se ovlaštenje, koje tertius dobiva, ovomu više oduzeti ne može. Vladajuće[189] je mnienje, da pravo trećega odmah časom sklopljene pogodbe nastaje, u tom slučaju naravno momentom sklopljene pogodbe prestaje mogućnost opoziva. Proti ovom mnienju govori u prvom redu logika, pošto momentom sklopljene pogodbe, ova tim još ne prestaje biti u moći kontrahenta. Logičnije bilo bi reći, da obavještenjem tertiusa prestaje pogodba biti u moći kontrahentah, i da tim momentom tertius dobiva ovlaštenje, koje mu kontrahenti oduzeti više ne mogu. Istini ipak mislim, da smo najbliže, ako velimo, da je to pitanje quaestio interpretationis volje stranaka. Ovo mnienje podkriepljuju rieči „juxta donatoris voluntatem" u l. 3. C. 8, 55, a i l. 45. Dig. 24, 3 govori proti mnienju, da bi momentom sklopljene pogodbe za tertiusa jurve neopozovivo ovlaštenje nastalo, a isto tako čini mi se nerazložnim, da ne bi kontrahenti u slučaju l. 8. C. 3, 42 mogli poslje sklopljene pogodbe od ove više odustati. — Isto tako mislim, da u slu-

osebujnosti rimske familije i podpune bezpravnosti robova. Jus abstinendi, koji su kašnje dobili sui et necessarii heredes po pretorskom pravu, doveo je doduše do triumfa volju, ali načelo izvrnuo nije: „qui sunt in potestate, statim heredes sunt, — nec quod se abstinere possunt quidquam facit. L. 1, § 7. Dig si quis omissa causa testam. 29, 4. — Sr. Gaj: instit., II., § 154; Glück-Mühlenbruch: Erläuterungen etc., XLII., p. 290, 292 sq., 326 sq.; glede sticanja legata Glück-Arndts: Erläuterungen etc., XLVIII., p. 199 sq., ter Windscheid: l. c., III., § 643, op. 2.

[188] Disceptat. for. suppl. P. I., tit. 34, Nr. 4, op. 4, J. H. Berger. Tužba se ne temelji ovdje, kako Siegel, l. c., p. 15 veli, na neprihvaćenom obećanju, već se jedino prihvat, bolje volja ovlaštenoga tek u tom času često manifestira.

[189] Unger: l. c. 64 sq.; Gareis: Verträge zu Gunsten Dritter, p. 147.

Digitized by Google

čaju l. un. C. 4, 11 ne će nitko podvojiti, da heres momentom sklopljene pogodbe ne stiče još nikakovo, ma ni o rok vezano ovlaštenje, te da kontrahent može vazda pogodbu mienjati.

B. Stanovište engleskoga prava.

Načelo rimskoga prava, da iz tudjega ugovora trećemu ne pristoji tužba, vierno je provedeno u engleskom pravu, tako da ovo stoji od modernih prava nedvojbeno najbliže rimsko-pravnom shvaćanju. „No third person can become entitled by the contract itself to demand the performance of any duty under the contract", obćenito je načelo engleskoga prava.[190]

U prijašnjem poglavju iztraživali smo, što je razlog, da rimsko pravo ne priznaje valjanost pacta in favorem tertii sklopljenoga, ter smo, zabaciv Ungerovu tvrdnju, da se tome razlog ima tražiti u „disciplinirano egoismu" rimskoga prava, nastojali dokazati, da se ima tražiti tome razlog u samom pojmu prava, naročito obveznog odnošaja, koji pogodbom nastaje. Jednako se i u engleskom pravu ima tražiti razlog nevaljanosti pakta in favorem tertii, ne možda u kakovom umišljenom egoismu, već stoji na putu valjanosti takovih ugovora eminentno pravni razlog — naime pomanjkanje konsideracije takovom ugovoru gledom na treću osobu.

Kako rimsko pravo imade strogi formalni kontrakt u stipulaciji, tako ima i staro englesko pravo nešto sličnoga, a to je „solemnities of a deed". „Writing under seal" — pismo pod pečatom, to je forma starog engleskog formalnog kontrakta, koji Bracton[191] prispodablja rimskoj stipulaciji, ovimi riečmi: „et quod per scripturam[192] fieri possit stipulatio et obligatio videtur, quia si scriptum fuerit in instrumento aliquem promisisse, perinde habetur ac si interrogatione praecedente responsum sit". Sama skriptura ipak još nije do-

[190] Pollock: Principles of contract, chap. V., p. 186, 3.

[191] 99 b), 100 a), citat Pollocka, l. c., p. 121.

[192] Neima dvojbe, primjećuje ovdje Pollock, l. c., da tuj Bracton misli scripturam under seal,

Digitized by Google

voljna, već treba neminovno, da je providjena pečatom stipulanta.[193]

Ima li kontrakt ovu formu — solemnity of a deed — tad veže, nema li je, tad je privatna konvencija, koju ne štiti kraljev sud.[194] Postepeno razvili su se i neformalni kontrakti, ali njihova kriepost osniva se isključivo na konsideraciji. — Konsideraciju — osobito u početku njezina razvitka, možemo ovimi riečmi označiti: tko što traži, valja, da je i sam nešta dao.[195]

Razlog, zašto neformalni kontrakti trebaju konsideraciju, jest na dlanu: kod formalnog kontrakta jest u svečanoj formi garancija, da je volja promitenta bila promišljena i ozbiljna, da se je zaista obvezao i obvezati htio, zato tuj sudac lih ispituje, da li su ovdje solemnities of a deed; kod neformalnog kontrakta neima te garancije, te je s toga dužnost kurije, da ispita, ima li pravni razlog, da A dade B-u ono, na što se je obvezao, ili drugimi riečmi, da li ima obveza konsideraciju.

Konsideraciju, kako se je u modernom engleskom pravu razvila, definira W. D. Evans ovako: Any act by which the person making the promisse has benefit, or the person to whom it is made has any labour or detriment. Konsideracija indi postoji ondje, gdje je promitent dobio kakovu korist, ili gdje promisar ima kakovu štetu, gubitak ili bar odgovornost, ili je učinio ili propustio nešto u korist promitenta.[196]

---

[193] Non solum sufficiet scriptura nisi sigilli munimine stipulantis roboretur cum testimonio fide dignorum praesentium. Fleta: lib. 2, c. 60, § 25 (citat Pollocka ibid.).

[194] Privatas conventiones non solet curia domini regis tueri, veli Glanville (l. 10, c. 18). Curia domini regis naglasuje se s toga, što su crkveni sudovi priznavali i neformalne pogodbe. Gl. Pollock, l. c., p. 122, op. a).

[195] Kašnje, u poznijem razvitku prava, nije trebalo, da je vazda consideracija „completely executed". Tako „contract for the sale" daje tužbu na platež ciene „before the goods are delivered or seivin given of the land". Tradicija bo ne spada medju potrebštine „of a deed". Sr. Pollock: l. c., p. 122.

[196] A valuable consideration, in the sense of the law, may consist either in some right, interest, profit or benefit accruing to the one party, or

Digitized by Google

Držeći ovu nauku na umu, kušati ćemo promatrati ugovor na korist trećega. A sklopi s B-om pogodbu, uslied koje ima potonji C-u neku činitbu izvršiti. Ova pogodba može imati konsideraciju jedino gledom na A-a i B-a, nipošto gledom na B-a i C-a. A može imati nekakav benefit kod te pogodbe, koji se upravo sastoji u tom, da se C-u izvrši činitba,[197] B može imati kakav labour ili detriment,[198] po kom njegova pogodba sa A-om dobiva konsideraciju, ali C se ne može pozvati na kakav labour ili detriment vlastiti naprama B-u, ter za to ne može imati ni vlastite akcije proti B-u. Izmedju B-a i C-a neima konsideracije za obvezu B-a prama C-u, za to i C ne može imati akcije, ali pogodba izmedju A-a i B-a ima konsideraciju, logično indi bi morao A imati akciju naprama B-u, da izvrši činitbu C-u, a faktično i jest tako u engleskom pravu.

Danas[199] je nedvojbeno pravilo za englesku praksu at law, da treća osoba, za čiju korist jest ugovor sklopljen, ma da su ugovarajuće stranke za nju ugovorile akciju, ipak neima akcije iz tog ugovora.

Rigorosnost ova at law ublažena je donekle in equity. I tu jest pravilo, da tertius neima akcije iz tog pakta, ali se iznimka čini, ako je tertius „nearly and legitimately related to one of contracting parties".[200] — Kako je pretor ublaživo

some forbearance, detriment, loss, or responsibility, given, suffered, or undertaken by the other. (Exchequer Chamber). Pollock: l. c., p. 147.

[197] A s druge opet strane kakav labour ili detriment u korist B-a, jer to je konsideracija B-ove obveze.

[198] Labour ili detriment biti će činitba B-a C-u, a A-ov labour ili detriment jest consideracija B-ove obveze, jer je A-ov labour ili detriment B-ov benefit.

[199] U prijašnje vrieme je praksa kolebala. Gl. Pollock: l. c. p. 190, op. c) i d).

[200] Courts of equity nisu ovdje sustali, samo što praksa u ostalih nekih slučajevih, ne da jošte absolutahirati pravilo. Rečenom iznimkom udovoljeno je pravici u najviše slučajeva, a u slučajevih Gregory o. Williams i Touche o. Metropolitan Railway Warehousing Co. (gl. Pollock, p. 192), vidi se, da „Convenience of mankind" — a ta vod court of equity — iziskuje i daljnje iznimke. — Sličnog vidimo nešta u pruskoj praksi. Pruski Landrecht, I., 5, § 75 traži, da tertius ugovoru pristupi. Za ublažiti često nepravedne posljedice ove ustanove,

Digitized by Google

strogost civilnoga prava, tako eto courts of equity ublažuju strogost a t l a w, da se ne izvrgne pravo radi formalisma u nepravdu.

Što je pako ovdje najinteresantnije, jest to, da kod pakta in favorem tertii imade promisar vazda tužbu proti promitentu na izpunjenje ugovora, t. j. na izvršenje činitbe trećemu. „But either contracting party may enforce it (scilicet: the contract) against the other a l t h o u g h t h e p e r s o n t o b e b e n e f i t e d had nothing to do with the consideration".[201] Razlog je jasan, pogodba bo medju kontrahenti ima konsideraciju. Ova obćenito priznana točka engleskoga prava čini se vrlo jasnom i jednostavnom; što je naime razumljivije, nego li da kontrahent, koji ugovori za trećega neku korist, takodjer i hoće, da ima sredstvo prisiliti drugoga na ispunjenje obećanja?; ter mi ne bi bili ovo izrično ni isticali, kad ne bi U n g e r,[202] naročito polemizujući proti W i n d s c h e i d u, tolikom emfazom uztvrdio bio, da leži u naravi pakta in favorem tertii, da kontrahent (promisar) neima akciju: „Allein, veli U n g e r, wenn etwas auf diesem vielbestrittenen Gebiete fest stehen sollte, so müsste, meine ich, der auch quellenmässig belegte Satz sein,[203] dass bei solchen Verträgen derjenige, der die Leistung an den Dritten ausbedingt, gar nicht die Absicht hat für sich selbst ein Forderungsrecht zu gewinnen" „und", nastavlja na to S i e g e l,[204] „wie wir beifügen müssen, d e s s h a l b e i n s o l c h e s a u c h n i c h t g e w i n n t".[205] Iz svega toga razložno je samo toliko istina, da promisar neće činitbu za sebe, već za tertiusa, ter s toga ni ne može tužiti, da se njemu izvrši obećano, ali s toga još ne

izreklo je vrhovno sudište plenarnom rješitbom od 25. kolovoza 1846, da roditelji zastupaju kod ugovora sklopljenih na korist djece, ovu gledom na prihvat obećanja. Sr. S i e g e l: l. c., p. 151.

[201] P o l l o c k: l. c., p. 191 in fine ii).

[202] L. c., p. 77.

[203] Glede toga sr. prijašnji §.

[204] L. c., p. 145.

[205] Mnienje, koje zastupa U n g e r, jest takodjer vladajuće u franceskoj jurisprudenciji. Sr. D e m o l o m b e, Cours du Code Nap. p. 198.

Digitized by Google

sliedi, da ne može imati akciju proti promitentu, da ovaj izvrši tertiusu, što je obećao u pogodbi sa promisarom sklopljenoj.[206]

C. Stanovište današnjeg rimskog prava i novijih zakonarstvah.

Kako je danas zastupstvo u volji u teoriji i praksi obćenito priznano, tako je praksa i doktrina lagano napuštala rimsko-pravno stanovište glede pakta in favorem tertii, nanizavajući na postojeće u rimskom pravu iznimke druge nove, tako da se mal' ne može reći, da je pravilo rimskoga prava uprav izvrnuto. Praksa jest doduše nešto konservativnija,[207] tako da se ne može obćenito reći, da su danas pacta in favorem tertii valjana,[208] ali na svaki način priznana su ta pakta u onih slučajevih, gdje ima činitba obećana trećemu, t. j. u korist trećega, narav protučinitbe promitenta za dobiveno od promisara.[209]

Po praksi današnjeg rimskog prava[210] nastaje pravo za trećega momentom prihvata po trećemu, ili momentom smrti jednoga od kontrahenata.[211]

I. Što se tiče zakonarstva, to bavarski Landreeht: IV., I., § 13 priznaje valjanost pakta in favorem tertii, veleći: „Für andere Dritte hingegen gehet solches (scit. stipuliren) nur soweit an, als ihnen dieses nützlich sein mag und nach der Hand ratificirt oder angenommen wird.[212] Pravo dakle trećega nastaje tek momentom, kad je

[206] Glede osobite naravi engleskih „trusts", ter u koliko ove čine iznimku od pravila, da tertius dobiva samostalno pravo, sr. Poliock, l. c., p. 188; Blaskstone: Commentaries 3, 432.

[207] Windscheid: l. c., III., § 316, op. 13 i 15.

[208] Unger, l. c., p. 55 veli, da su pacta in favorem tertii postulat moderne ethike. Sr. o tom Brinz: Pandecten, 2, 16, 27 sq. Sr. takodjer Glück: l. c., IV., p. 564.

[209] Sr. Windscheid: l. c. Glede drugih mnienja sr. osobito Hasenöhrl, l. c., I., p. 427.

[210] Siegel: l. c., p. 158.

[211] Siegel: ibidem, op. 20.

[212] Vrlo značajnu opazku Kreittmayrovu, da regula rimskoga prava o nevaljanosti pakta in favorem tertii nije utemeljena in jure natu-

Digitized by Google

pogodbu ratihabirao. Dok pako ratihabicija uzsliedila nije, mogu kontrahenti pogodbu po mnienju Kreittmayrovu opet ukinuti.[213]

Pravo trećega jest dakle po bavarskom Landrechtu samostalno, što je velika prednost napram mnogo mladjim kodifikacijam, kako ćemo kašnje vidjeti. Konstrukcija je ovdje jednostavna, pravo nastaje tek voljom tertiusa, dočim se promisar pokazuje kao negatiorum gestor tertiusa.

Na teoretičko jednakom stanovištu stoji i saski[214] zakonik, naredjujući u § 854: „Der Dritte und, soweit es sich nicht um eine rein persönliche Leistung handelt, dessen Rechtsnachfolger erwerben ein von dem Willen desjenigen, welcher sich die Leistung hat versprechen lassen, unabhängiges selbstständiges Recht aus dem Vertrage von der Zeit an, wo sie dem Vertrage beitreten oder die zu Gunsten des Dritten gereichende Leistung annehmen".

Stanovište, po kom se promisar kod pakta in favorem tertii smatra negotiorum gestorom zastupaju u literaturi poglavito Savigny,[215] Sintenis[216] i Vangerov.[217] Tome ipak shvaćanju stoji nasuprot prigovor, da promisar ne kontrahira u ime tertiusa, već u ime vlastito, po čem se potreba ratifikacije pokazuje juristički neosnovanom.[218]

II. Drugo stanovište zauzimlje pruski Landrecht. I po njemu je pravo trećega samostalno, ter nastaje tek voljom njegovom, ali osobito što je ovdje, jest to, da se ugovor, koji

---

rali nec canonico germanico et consuetudinario communi, vidi u Ungera, l. c, p. 93. Iz tog razabiremo, da upitna ustanova bavarskoga Landrechta nije novota kodifikatora, već običajno pravo.

[213] Sr. proti ovom nazoru Unger: l. c., p. 71 i 94.

[214] Proti § 852 saskoga zakonika, po kom, ako je tako volja stranaka i promisar dobiva akciju, ustaje Unger, l. c., p. 101. Neosnovanost Ungerova mnienja jur smo gore više istaknuli, a tu se još pozivljemo na zanimivi slučaj in epuity: Gregory o Williams (Pollock: l. c., p. 192), gdje dolaze tertius i promisar kao sutužitelji.

[215] Obligationenrecht, II., p. 82 sq.

[216] Das prakt. gem. Civilrecht, § 102.

[217] Pandecten, § 608, op. I.

[218] Bähr: Jahrbücher für Dogmatik, VI., 145; Unger: l. c., p. 70; Gareis: l. c. 89.

Digitized by Google

su kontrahenti sklopili, smatra za trećega u neku ruku samo kao pogodbena oferta, i to oferta sa strane obih kontrahenta.[219]

Praktička je razlika ovog shvaćanja od bavarskoga Landrechta ta, da po pruskom Landrechtu kontrahenti ne mogu više ukinuti pogodbu, čim su tertiusa pozvali, da pristupi ugovoru, dočim pravo tertiusa nastaje tek časom njegova pristupa k ugovoru (§§ 74—77, I., 5).

Što se tiče juristićke konstrukcije ove ustanove pruskog Landrechta, to joj se prigovarati ne može, da promitent može svoje obećanje natrag uzeti, čim će doduše povrieditи ugovor sa promisarom sklopljen, ali će ipak ostati istinito, da tertius neće više naći ponude, koju bi akceptirati mogao. Ovaj prigovor[220] vriedi samo proti onim, koji tu teoriju zastupaju na temelju rimsko-pravnog stanovišta, gdje je oferta opozoviva; ali po pruskom Landrechtu ima oferta po sebi absolutnu vezovnu moć, kako smo gore razložili.

Prigovor,[221] da treći ne može prihvatiti obećanje, jer nije na njegovu adresu upravljeno, ma da se sadržaj obećanja njega tiče, jest in thesi neosnovan,[222] ako i abstrahiramo od pozitivnih ustanova pruskoga Landrechta. „Ein ausgesprochener Willensentschluss ist desswegen nicht weniger ein ausgesprochener Willensentschluss, weil er nicht demjenigen gegenüber ausgesprochen ist, für welchen dadurch Rechte und Verbindlichkeiten erzeugt werden sollen“.[223]

Prigovor, koji se pruskom Landrechtu pravom suprotstaviti može, jest jedino taj, da ide predaleko, bar teoretički predaleko: tražeći bo pristup negira sućnost pakta in favorem

---

[219] Sr. u ostalom Beseler: System, § 120, op. 14, koji citira jednu rješitbu, prema kojoj bi se smatrala oferta lih kao promisarova. Ako i jest to naravnije, ipak nije u skladu sa rieči zakona. (Pr. ak. I., 5, § 75).

[220] Sr. Windscheid: Pandecten, II., § 316 a) la

[221] Bähr: l. c., 145; Siegel: 149; Hasenöhrl: I., p. 423.

[222] Windscheid: l. c., 316 a), op. 4; § 309, 3.

[223] Windscheid: l. c., § 309, op. 9.

Digitized by Google

tertii, pošto treći postaje pristupom sukontrahent, pactum alienum postaje vlastitim paktom tertiusa.[224]

Teoretsko jednako stanovište zauzimlje i **bavarska** osnova, II., art. 33: „Aus einem Vertrage, durch welchen sich jemand in eigenem Namen von einem Anderen eine Leistung zu Gunsten eines Dritten versprechen lässt, erlangt der Dritte erst dann Rechte, wenn er nach vorgängiger Aufforderung seitens der Abschliessenden oder eines derselben[225] dem Vertrage beigetreten ist. Bevor diese Aufforderung an den Dritten erfolgt ist,[226] kann der Vertrag von den Abschliessenden in beiderseitigem Einverständniss geändert oder aufgehoben werden. Ist die Aufforderung an den Dritten ergangen, so müssen die Abschliessenden dessen Erklärung über die Annahme . . . abwarten".[227]

Ovo shvaćanje pakta in favorem tertii zastupano je u literaturi u različitih nuancah. Glavni predstavnici te teorije su Busch[228] i Besceler.[229]

III. Hesenska osnova gradjanskog zakonika, koja zauzimlje u tom pitanju romanističko[230] stanovište, zanimiva je gledom na teoretičku konstrukciju u toliko, što tu tertius ne dobiva samostalno pravo akcije, već se njegovo pravo izvadja zakonskom, fingiranom cessijom iz prava promisarova na činitbu.[231]

---

[224] Unger: l. c., p. 95.

[225] To je razlika od pruskog Landrechta, sr. gore op. 13. Neopravdano čini mi se, da se ne čini razlika medju kontrahenti, jer je ipak promisar disponentom.

[226] Bolje bi bilo: „gelangt ist", jer dok god tertium ne prispije, jest u moći kontrahenata.

[227] Art. 34, koji raspravlja o interessu kontrahenata, jest posvema pogrešan. Gl. Unger: l. c, p. 106 in fine.

[228] Doktrin und Praxis über die Gültigkeit von Verträgen zu Gunsten Dritter.

[229] Erbverträge, p. 76 i System, § 120.

[230] Sr. Motive, p. 105 sq.

[231] Art. 193.

Digitized by Google

Konstrukciju pomoćju fingirane cesije zastupaju u literaturi poglavito Heyer[232] i Zaun.[233] Blizu je ovom stanovištu teorija Bährova,[234] koji veli, da je u paktu in favorem tertii sklopljenomu sadržano ovlaštenje promisara prama trećemu, da traži činitbu od promitenta. Bähr veli, da ovakav paktum nije pogodba na korist trećega, već na korist promisara. — Razlika izmedju teorije o cesiji i Bährove teorije pokazuje se praktički u tom, što po prvoj nije moguć opoziv sa strane promisara, dočim jest to po Bährovoj teoriji moguć.

Proti jednoj i drugoj od ovih teorija prigovara se pravom, da promisar ne će trećemu svoje pravo na činitbu cedirati ili mandirati, već da mu hoće pribaviti samostalno pravo.[235] Sadržaj nadalje onoga, što ima promisar pravo tražiti, nije identičan sa sadržajem ovlaštenja trećega: promisar bo ne može tražiti, da se njemu činitba izvrši, već da se trećemu izvrši.[236] S toga dakle ne može biti govora o kakovoj cesiji ili ovlaštenju sa strane promisara, jer ovaj bi mogao cedirati samo ono, što njemu pristoji: njemu pako ne pristoji činitba obećana trećemu.

IV. Prije nego predjemo na vrlo zanivivu konstrukciju pakta in favorem tertii, kako ju zauzimlje nova osnova gradjanskoga zakona za njemačko carstvo, svratiti nam je pozornost još na nekoja zanimiva zakonarska djela.

U prvom redu dolazi tu u obzir Code civil. Nas ne zanima ovdje obseg,[237] u kom su priznana u Code-u pacta in favorem tertii, već jedino konstrukcija; za tu je pako odlučan zadnji stavak art. 1121: „Celui qui a fait cette stipu-

[232] Abhandlungen aus verschiedenen Theilen der Rechtswissenschaft. N. 1, p. 1.

[233] Archiv für prakt. Rechtswissenschaft, I., p. 42. Zaun zove doduše ovu cesiju „thatsächliche Cession"; nu gl. Unger: l. c., p. 72, op. 92.

[234] Jahrbücher für Dogm., VI., 131 sq., XI., p. 394 sq. Bähr-ova teorija prošla je u glavnom u draždjansku osnovu. Gl. Unger: l. c., p. 108.

[235] Unger: l. c., 75; Windscheid: l. c., § 316 a) 2).

[236] Sr. Hasenöhrl: l. c., p. 419, 420, i Gareis: l. c., 252.

[237] Sr. Unger: l. c. 96.

Digitized by Google

lation (scil. au profit d'un tiers) ne peut plus la révoquer, si le tiers a déclaré vouloir en profiter".

Jasno je dakle, da pravo za trećeg nastaje tek njegovim akceptom, čim postaje alienum pactum vlastitim paktumom trećega. Ugovor medju kontrahenti ne ukazuje se prema trećemu inako nego ofertom, — a pošto oferta po Code-u neima nikakve vezovne moći, — mogu ju kontrahenti opozvati, dok je tertius ne prihvati. Ova konstrukcija je negacija pakta in favorem tertii, ali jedno se priznati mora, da je naime u skladu sa sistemom, bolje načeli franceskog prava, da oferta ne veže.

Ova dosljednost ne može se tvrditi za oba sliedeća zakonarska djela, **ugarsku**[238] naime osnovu, i opšti imovinski zakonik **za Crnu Goru.**

Crnogorski zakonik odredjuje sliedeće: Čl. 516: „Ko, ugovarajući u svoje ime, uglavi, da će druga strana nešto učiniti ili dati kome trećemu, taj je ugovornik vlastan tražiti, da se obećanje izvrši po ugovoru. I ovaj treći imaonik može takodjer izvršenje tražiti, ako ugovor ili prilike što drugo ne pokazuju".

Čl. 517: „Ipak, dok god taj treći ne izjavi, da prima dužnikovo obećanje, ugovornik, koji je na korist trećega uglavio, može dužnika osloboditi, ili pak iskati, da to o čem je ugovor njemu samome dade i izvrši, no opet samo, u koliko se time dužniku neoteščava izvršenje. Ali, pošto taj treći imaonik primi obećanje, ugovornici ne mogu više ništa u prvašnjem ugovoru izmijeniti, ako i taj treći na izmjenu ne pristane".

Tertius indi ima samostalnu akciju, njegovo pravo temelji se na njegovoj volji; ugovor kontrahenata za njega je samo oferta — ali pošto ova ima po načelu crnogorskoga zakonika jur po sebi vezovnu moć, nije opravdana prva alineja čl. 517.

[238] Čudno motivira **Apáthy** ustanove ugarske osnove, veleći, da pravo tertiusa nastaje ipso jure momentom sklopljenoga ugovora, ali da kontrahenti ipak pogodbu ukinuti mogu, dok je tertius ne prihvati. Apáthy ne nalazi u tom protuslovja (?), veleći, da nastalo pravo ostaje jus quaesitum i onda, ako i prigodom svoga nastanka jur ima u sebi klicu svoga uništenja; Gl. Motivi ug. osnove obveznog prava, I., p. 190, 191.

Digitized by Google

Posve jednake ustanove sadržaju §§ 204 i 205 ugarske osnove, a pošto i po ugarskoj osnovi ima oferta po sebi vezovnu moć, valjaju i za te ustanove isti prigovori.

V. Od dosele spomenutih zakona i zakonskih osnova posvema drugčije stanovište zauzimlje osnova gradjanskoga zakonika za njemačko carstvo.[239]

§ 412: „Wird in einem Vertrage von einem der Vertragschliessenden eine Leistung an einen Dritten versprochen, so wird der Dritte hierdurch unmittelbar berechtigt, von dem Versprechenden die Leistung zu fordern, sofern aus dem Inhalte des Vertrages sich ergiebt, dass diese Berechtigung des Dritten gewollt ist.

Der Vertragschliessende, welcher das Versprechen empfangen hat, ist zu fordern berechtigt, dass die Leistung an den Dritten bewirkt werde, wenn nicht ein Anderes bedungen ist".

§ 413: „Das Forderungsrecht des Dritten entsteht mit dem Zeitpunkte, in welchem es nach dem aus dem Inhalte des Vertrages sich ergebenden Willen der Vertragschliessenden zur Entstehung gelangen soll".

§ 414: „Solange das Forderungsrecht des Dritten auch nicht als bedingtes oder betagtes entstanden ist, kann das Versprechen der Leistung an den Dritten von den Vertrag-

---

[239] Vrlo je poučno sravniti ove ustanove njemačke osnove sa osnovom, koju predlaže Unger u svojoj mnogo citovanoj raspravi (in fine). Ungerov predlog glasi ovako:

Art. 1: „Wird ein Vertrag zwar in eigenem Namen, aber in der Absicht eingegangen, einem Dritten in seinem Interesse eine Schuldforderung oder eine Schuldbefreiung zu verschaffen, so ist der Vertrag zu Gunsten des Dritten geschlossen.

Art. 2. Aus einem solchen Vertrage erwirbt der Dritte den ihm zugedachten rechtlichen Vortheil unmittelbar und sofort; dieser kann ihm durch nachträgliche Uebereinkunft der Vertragschliessenden nicht wieder entzogen oder geschmälert werden".

Razlika izmedju Ungerove i njemačke osnove sastoji u tom, što je po potonjoj ovisan nastanak prava trećega o volji kontrahenata, dočim po Ungerovoj osnovi nastaje pravo za trećega momentom sklopljena ugovora. Nadalje pripada njemačkoj osnovi i u tom pogledu prednost, što i promisar ima akciju proti promitentu na izvršenje činitbe trećemu.

Digitized by Google

schliessenden geändert oder wieder aufgehoben werden. Nach der Entstehung des Forderungsrechtes ist eine solche Aenderung oder Aufhebung nur zulässig, wenn der Inhalt des Vertrages ergiebt, dass die Vertragschliessenden die Befugniss dazu sich vorbehalten wollen“.

§ 415: „Erklärt der Dritte dem Versprechenden, dass er das Forderungsrecht zurückweise, so ist es so anzusehen, wie wenn das Forderungsrecht nicht entstanden wäre“.

§ 416: „Einwendungen aus dem Vertrage stehen dem Versprechenden auch gegenüber dem Dritten zu, wenn nicht ein Anderes aus dem Inhalte des Vertrages erhellt“.

Kako se iz ovih ustanova razabire,[240] pristoji trećemu proprio jure samostalna akcija proti promitentu ex alieno pacto; ali uza to, ako nije inaka volja kontrahenata, pristoji takodjer i promisaru tužba na ispunjenje činitbe trećemu proti promitentu.

Pravo trećega nastane momentom, koji su stranke u ugovoru naznačile. Nu proti ovomu mislim, da se pravom prigovoriti može, da se posvema ignorira volja tertiusa, što je pako neopravdano, kako smo jurve prije istakli. Tim, što § 415 veli, da se smatra, kao da pravo nije ni nastalo, ako ga treći refusira, nije ništa pomoženo glede konstrukcije. Nešto smatrati ne nastalim, što je zaista nastalo, dà de jure nastalo, je fikcija, koja istini ne odgovara. Nastalo pravo može prestati, ali nenastalim više postati ne može. (Svršit će se.)

„Obtužbeno načelo“ u kaznenom postupniku — puka fraza.

(Svršetak.)

Po *Plancku*[12] konstruirani obtužbeni postupak uvjetuje razpravnu maksimu, po kojoj smije sudac samo ono znati, o čemu hoće stranke, da

[240] Njemačka osnova, ako se ne varam, poprimila je u svemu konstrukciju Windscheidovu.

[12] *Planck*, str. 147: „Das Strafverfahren kann nach einer doppelten Grundansicht organisirt sein. — Nach der einen Auffassung wird dem Straf-

Digitized by Google

on znade. Drugimi riečmi, sudac ne ima drugi material dokazni, van onaj, kojega mu stranke pridonesu. *Quod non est in actis, non est in mundo.* Stranke imadu jednaka prava. Kazneni postupak zadobije time oblik parbe medju dvimi stankami.

Da bi po ovom nazoru sud odlučiti mogao o materialu po strankah doprinešenomu, tad bi morale izključivo stranke ne samo navesti i pridonieti dokaze — *nastupiti* dokaz, — već takodjer i *provesti* dokaz. Jer svjedok, koji nije preslušan, nije materijal, koji bi mogao biti temeljem za sudačko riešenje. Takov material predleži tek onda, kad je svjedok izkazao o čemu je imao svjedočiti. Razprava stranaka pred sudcem sastojala bi se dakle u tom, da stranke provedu dokaz *samo* glede dokazalah po njih dobavljenih. Očito je, da bi u ovakovom obtužbenom postupku razpravna maksima mnogo dalje sizala, nego li bi to u samom reformiranom gradjanskom postupku bilo od potrebe.

Misao, da se ima kazneni postupak po uzoru gradjanskoga postupka konstruirati, zastupa *Glaser* još odlučnije, nego li *Planck*. Glaser označuje najprije obtužbeni postupak kao „specifično juridički postupak“, koji da

---

gericht der Stoff *vorgelegt*, es nimmt an dessen Sammlung keinen thätigen Antheil; es beschränkt sich auf die Beurtheilung des vorgelegten Stoffs, auf die Entscheidung des Streites zwischen denjenigen Personen, welche bei der Erforschung betheiligt sind. — Nach der zweiten sammelt es den zur Erkenntniss jenes Rechts tauglichen Stoff sich selbst. — Die erste Auffassung fordert nothwendig das Auftreten anderer Personen, welche die Entscheidung des Gerichts über den von ihnen vorgelegten Stoff anrufen, und da sie ein entgegengesetztes Interesse verfolgen, als streitende Theile, als Partheien sich darstellen. Ihre Thätigkeit im Verfahren bedarf ebenfalls der gesetzlichen Anordnung, welche ausgehend von dem leitenden Gedanken der *Gleichheit der Partheienrechte* die beiderseitigen Befugnisse und Pflichten, die Form, Reihenfolge und Wirkung der Partheihandlungen feststellt. Das Strafverfahren erhält dadurch die Form eines *Rechtsstreits*. Sein Zweck ist die rechtsgültige Anerkennung oder Verwerfung des behaupteten Strafrechts. Der hier leitende Gedanke wird bezeichnet mit dem Ausdruck: *Verhandlungsmaxime*, (Accusations-) Anklageprincip“. — Ako je obrani i dozvoljeno imati na umu samo *jednostrani* probitak, te ako i mogu za nju vrieditи samo stranački probitci i stranačka prava, to je ipak za javnoga tužitelja izključen pojam stranačkih probitaka i stranačkih prava. Branitelj bi radio proti svojoj dužnosti, kad bi htio — imajući o stvari obavjest — popuniti manjkavi kazneni progon. Državni odvjetnik nasuprot ogriešio bi se o svoju dužnost, kad bi *propustio* popuniti nedostatke obrane, za koje je doznao uslied obavjesti o stvari. Probitak javnoga poredka zabranjuje smatrati poslovanje državnoga odvjetnika naprosto *jednostranim* kao stranačke probitke, stranačka prava. Toga državna vlast ne smije zahtjevati po nijednom svojem organu, zvao se on sudac ili državni odvjetnik. Ono, što može u gradjanskom postupku vrieditи za tužitelja, ne može nipošto vrieditи u kaznenom postupku za državnog odvjetnika.

Digitized by Google

se osniva na razpravnoj maksimi,[13] te prihvaća zatim posvema tumačenje *Bienera*, po kojemu je „obtužbeni postupak u bitnom formalno parba med dvimi strankami, koje pred sudcem jedna suprot drugoj stoje, a *materialno stranački odnošaj kao u gradjanskom postupku*“. „Po načelu obtužbenoga postupka može na tužbu ovlašteni po volji tužiti ili ne, pače započetu tužbu opozvati; tuženi je ovlašten, da se svojim pravom proti tužitelju služi; obostrani dokaz vezan je na oblike i rokove; sudačko riešenje smije se osnivati lih na podatcih, koje su stranke pružile“.[14]

U mjesto da se reče: „na tužbu ovlašteni može po volji tužiti ili ne, pa i započetu tužbu opozvati“, moglo bi se reći: *invitus agere nemo cogitur;* ili umjesto da rečem: „tuženi je ovlašten, da se svojim pravom proti tužitelju služi“, mogao bi reći: *audiatur et altera pars;* ili „sudačko riešenje smije se osnivati lih na podatcih pruženih po strankah“ ili: *quod non est in actis, non est in mundo.* Mogla bi se takodjer dodati stavka: *judex ne eat ultra petita partium*, jer ako je s jedne strane dozvoljeno tužitelju odreći se svega, moralo bi mu se dozvoliti i djelomično odreknuće, to mora s druge strane sudac odsuditi obtuženoga i proti svom boljem znanju, kad hoće obtuženi, da ga sudac odsudi, kad on najme pred sudcem priznaje dokaze tužiteljeve, a dokaze u svoju obranu ne pridonese.[15]

---

[13] *Glaser*, Handbuch, I., str. 25 i sl.: „Die Geschichte des Strafprocesses ist überwiegend die der gegenseitigen Bekämpfung, Ablösung, Durchdringung der zwei Typen, deren einer auf möglichster Festhaltung des specifisch juristischen Processes und seines Princips — der *Verhandlungsmaxime*, in ihrer Anwendung auf den Strafprocess *Anklagegrundsatz* genannt — beruht Dieser Gegensatz dürfte kaum treffender auszudrücken sein, als in der Darstellung *Biener's* geschieht“.

[14] *Biener*, Abhandlungen, II., 63. — Svoj nazor je *Biener* bolje jošte precizirao u Gerichtssaal, sv. 13 1855 str. 408 i sl. Tuj je napustio običnu terminologiju ob „obtužbenom“ i „iztražnom principu“, te je umjesto „obtužbenog načela“ preporučio izraz *„privatno-pravno načelo“*, pod kojim razumieva takova načela, kakova proizviru kod progona zločina iz privatno-pravnog stanovišta, a za „iztražno načelo“ izraz *„političko načelo“*, koje sadržuje načela, koja proizviru iz političkog stanovišta kod progona ureda radi. Po njegovom nazoru je u predzadnjem njemačkom kaznenom postupku spojen bio „politički ili iztražni princip“ sa „akusatornim oblikom“. — Sravni *Ortloff*, str. 16—18 i 25 i sl.: „Wir stimmen Biener bei, dass der Streit über die Frage, welcher Natur das heutige Strafverfahren sei, nur durch eine geschichtliche Lösung geschlichtet werden könne“. — *Glaser*, Handbuch, I., str. 27, opazka 8.

[15] U tome se je slagao i sredovječni postupak, po kojem je osuda ovisila o tom, da li je obtuženi htjeo *priznati* ili *poreći*. Ako je priznao, nije mogao biti odrečen. Sravni *Planck*, Das deutsche Gerichtsverfahren im Mittelaltar, 1879, I., str. 742 i sl. — *John*, Strafprocessordnung, II., str. 170: „Dass es vollkommen unzulässig sein würde, dem Strafprocess des Mittelalters zur Begründung einer strafprocessualischen Theorie heranzuziehen, welche dem

Digitized by Google

Ovo bi odgovaralo stavki: „sudačko riešenje smije se osnivati lih na podatcih pruženih po strankah“.

Prema ovomu nazoru postoji *tužbeni postupak*, kada odgovara načelom *gradjanskoga postupka* sa dosliedno provedenom *razpravnom maksimom*, sa *eventualnom maksimom* i *zakonitom dokaznom teorijom* („obostrani dokaz vezan je na oblike i rokove“).[16]

Ovakovo identificiranje kaznenoga postupka sa gradjanskim postupkom nije kadro pospješiti znanstveno shvaćanje prava kaznenoga postupka.

Da vidimo sada uporabu razvite teorije ob iztražnom i obtužbenom postupku na hrvatski kazneni postupnik od g. 1875.

Motivi k ovomu zakonu (u saborskom dnevniku g. 1872/5, sv. II., str. 1530 i sl.) vele: „Dielomice je *princip obtužbeni* uvažen i u austr. kaz. postupniku od 29. srpnja 1853. Nu polag ovoga kaz. postupnika provedeno je načelo obtužbeno vrlo krnjavo, jer su *državna odvjetničtva*, koja baš *zastupaju princip obtužbeni*, u istini samo od formalna znamenovanja, budući da povedenje kaznenoga postupanja može odrediti i sam iztražni sudac, te mu nije zato potreban predlog tužitelja . . . . Jasno se dakle vidi, da u ovakovom slučaju *sudac* nevrši samo sudačku svoju djelatnost, već zastupa takodjer i *stranku*, najme *tužitelja*, počem objektivni svoj položaj posvema u dvojbu stavlja. Da se u tom pravcu zahtjevom znanosti i potrebi bezuvjetno pouzdana i nepristrana pravosudja kaznenoga udovolji, drži se za shodno u prileżećoj zak. osnovi uvrstiti ustanovu: da

heutigen Rechte zu dienen bestimmt ist, bedarf in der That keiner weiteren Darlegung“.

[16] Nasuprot ovomu akuzatornom postupku označuje *Biener*, l. c. odobrenjem *Glaserovim*, l. c. inkvizitorni postupak na sliedeći način: „Das Wesen des inquisitorischen Processes ergiebt formell den untersuchenden Richter gegenüber dem Individuum, welches Gegenstand der Untersuchung wird; materiell liegt hier ein Subjectionsverhältniss vor. In dem *Principe* des Inquisitionsprocesses liegt: 1. Der zur Verfolgung berechtigte Staat ist verpflichtet, zu untersuchen, selbst wenn der Beschädigte es nicht anregt; 2. *Der Angeschuldigte hat keine andern Rechte geltend zu machen, als diejenigen, welche ihm die Billigkeit des Vorgesetzten einräumt;* 3. Die Untersuchung ist nicht an Formen und Fristen gebunden, sondern völlig frei; 4. Die richterliche Entscheidung beruht auf der Ueberzeugung, die Wahrheit gefunden zu haben“. — K tomu primećuje *John*, Strafprocessordnung, II., str. 171: „Man darf doch fragen, wo hat denn seit Einführung des Inquisitionsprocesses ein auf Recht und Gesetz gegründeter Process bestanden, in welchem der Angeschuldigte nur solche Rechte hatte, die ihm von der Billigkeit des Vorgesetzten eingeräumt waren? Mag sein, dass geschützt durch die Heimlichkeit des Verfahrens, Proceduren stattgefunden haben, bei denen dem Angeschuldigten missbräuchlich und widerrechtlich die ihm kraft Recht und Gesetz zustehenden Berechtigungen entzogen wurden. Wenn aber derartige Vergewaltigungen sich ereigneten, so wird der Angeschuldigte der „Billigkeit des Vorgesetzten“ schwerlich „Rechte“ zu verdanken haben“.

Digitized by Google

se zločinstvo i prestupak *samo na zahtjev tužitelja* kaznenim putem progoniti mogu. U pogledu potanje provedbe ovoga načela uzete su *za mjerilo* odnosne ustanove najnovijega zakonarstva, *naročito* ustanove *austrijskoga kaznenoga postupnika* od 23. svibnja 1873, te je po tom ovlaštenje na obtužbu tako normirano, da je za podignuće iste u obće državni odvjetnik zvan“.[17]

U koliko se iz ovih motivah razabrati može, smatraju oni obtužbeni postupak bitno u tom, da ne imadu biti sudovi ovlašteni postupati ureda radi, već samo na predlog državnog odvjetnika. Državno odvjetničtvo, koje „baš zastupa princip obtužbeni“, postojalo je i sa kaznenim postupnikom od g. 1853. Trebalo je dakle novim postupnikom samo povećati njegovu *moć* napram sudovom, a sudca riešiti funkciah tužitelja.

Obćenita je pako misao, da je *ingleski* kazneni postupak organiziran kao *obtužbeni postupak*, pa ipak po tomu postupku ne predaje *javnu tužbu* redovito državni odvjetnik, već je u pravilu progonitelj (Prosecutor) *privatna osoba* u zastupanju *Grand Jury*.[18] Svaka privatna osoba najme, koja ne treba da je kažnjivim djelom oštećena, prijavi počinjeno kažnjivo djelo u javnom probitku najprije mirovnom sudcu, a zatim Grand Jury, te imade svoju prijavu zastupati pred jednim i drugim. Privatna osoba

[17] Ove motive popunjuje obrazloženje izvjestitelja i sastavitelja zakonske osnove *dra. N. Špun Strižića* prigodom generalne debate o zak. osnovi u saborskoj sjednici od 12. listopada 1874: „Prva novota, koja se uvodi u kaz. zakonarstvu u Hrvatskoj, jest *načelo obtužbeno*. Ovo načelo, da se *u izreku jednu* stavi, koja ga razjasniti imade, izrazuje se pravilom: „*Gdje neima tužitelja, neima ni sudca*“. . . . Čim je sudac podjedno i tužitelj, kako to biti može po dosadanjem našem kaz. postupniku, nemože biti podpune nepristranosti, koju zdrav razum od sudca ište. Sudac nesmije biti progonitelj, niti on smije imati moralnoga interesa, da bude tko osudjen ili ne; nego ima od onoga, *što mu se metne pred oči, odabrati* kako donosi njegovo pravno uvjerenje. On će o *predležećem* materialu *suditi, a neima on kupiti toga materiala* . . . S toga je pravo tužiteljstva — odlučiv ga posve od vlasti sudačke — *postavio u ruke državnoga odvjetnika*, kao redovitoga tužitelja“. — Sravni u sbirci *Kaserer-ovoj*, Die Strafprocessordnung od 23. svibnja 1873, II., str. 13 i sl. motive k austrijskom kaz. postupku.

[18] Tekar, kada Grand Jury smatra tužbu dovoljno dokazanom, prihvati ju ona pod svoju. Private Prosecutor ne može se nipošto smatrati začetnikom *privatne* tužbe, pa dosliedno tomu ne može on biti niti dominus litis. U novije doba je postavljen Public Prosecutor, koji ima podupirati privatne osobe kod progona zločina i ako je potrebno i sam zapodjenuti tužbu — *Stephen's* Digest of the Law of Criminal Procedure 1883, str. 203 i sl. — Materialno pravo ustanovljuje, da je svatko krivac prestupka (misprision of treason ili felony), koji propusti *progoniti* krivca težkog zločina (capital crime, felony). — *S. F. Harris*, Principles of the Criminal Law, 1884, str. 53 i 101. — *Stephen*, Sum mary, cap. I., XVI. i XXI. — Sravni *Franck-Chauveau*, Bulletin de législation comparée, 1875—1876, str. 81 i sl.

Digitized by Google

može se pače natjerati prisilnimi sredstvi, da kazneno progoni. Njoj i njezinim svjedokom *podmire se iz javne blagajne troškovi* nastali uslied kaz. postupanja. Samo iznimno umjesto Private Prosecutor ustane kao progonitelj Public Prosecutor, koji je podčinjen Attorney General, — odvjetniku krune.

Takodjer u starom Rimu mogao je *svaki gradjanin* podignuti kaznenu *javnu* tužbu pred quaestiones perpetuae.[19] Publica Judicia autem dicta sunt, quod cuivis ex populo executio eorum plerumque datur.[20] Pa

[19] Nije uzalud *Académie des sciences morales et politiques* u Parizu razpisala nagradu za 1893 o predmetu: „Nauka sravnivajućega zakonarstva o sudjelovanju *privatnih osoba* kod progona zločina (kaznjivih djela).

[20] § 1 Inst. IV. 18 de publ. jud. — Sravni pako L. 92 D. XLVII., 2 de furt „Meminisse oportebit, nunc furti plerumque criminaliter agi, et eum, qui agit, in crimen subscribere, non quasi publicum sit judicium, sed quia visum est temeritatem agentium etiam extraordinaria animadversione coërcendam; non ideo tamen minus, si qui velit, poterit civiliter agere“. — Za vrieme careva propadala je postepeno gradjanska sloboda, te je to i kazneni postupak osjetiti morao. Carevi su rabili kazneni postupak za svoje despotičke svrhe: Upravu kaznenog pravosudja povjeriše redovito u ruke praefectus urbi i praefectus praetorio. U kazneni postupak uplitali su se inkvizitorni elementi; počela su se rabiti i mučila; i stvorili se redarstveni činovnici (agentes in rebus, stationarii, irenarchae i slični), koji su doušivali i nasočivali zločine. — L. 6, Dig. XLVIII., 3 de custod et exhib. reor. — L. 6, § 3, D. XLVIII., 16 ad SCt. Turpill. — L. 1, Cod. XII., 23 de curiosis. — Sravni *Mittermaier*, I., § 13 i § 31. — *Zachariae*, Handbuch, I., str. 85 i sl. — *J. F. H. Abegg*, Lehrbuch des gem. Criminal-Processes, 1833, str. 20 i sl. — *Planck*, Das deutsshe Gerichtsverfahren im Mittelalter. — *E. Laboulaye*, Essai sur les lois criminelles des Romains, 1845 — *Hélie*, §§ 5 i sl., I., 32 i sl. — *Casorati*, str. 227 i sl. — *Kanonički* kazneni postupak poznavao je takodjer u prvo doba *akuzatorni* postupak sa zakonitim i sposobnim tužiteljem. Can. 4, Causa II., Qu. 1 „Nihil — absque *legitimo et idoneo accusatore* fiat“. — Polag kapitulariah franačkih kraljeva, statutah srednje dobe, itd. je u starom *germanskom* kaznenom postupku takodjer *akuzatorni* postupak vriedio, te je izim oštećenoga ili njegove rodbine svatko iz občine ovlašćen bio obtužbom progoniti kažnjivo djelo. Tada je postalo pravilo: *gdje nije tužitelja, tu neima ni sudca.* — Capitul. inc. anni. c. 18. „In judiciis quatuor debent esse presonae: *accusator, defensor*, testes, *judex*“. — Sravni *Zachariae*, str. 124 i sl. — *Mittermaier*, str. 187 i sl. — *Planck*, Das deutsche Gerichtsverfahren im Mittelalter, 1879. — Takodjer u starom *slavenskom* kaznenom postupku — izuzev kod Srba i Slovaka (u Ugarskoj) — vriedilo je *akuzatorno* postupanje. *Vladislav Jagellov* (g. 1422) obećao je narodu, da će postaviti samo nadležne sudce (judices competentes) za iztraživanje zločina, koji imadu suditi samo na temelju onoga, što bje pe straukah dokazano, a ne smiju rabiti za dokaz onoga, o čemu samo oni znadu. *Car Ivan Vasiljević* (g. 1556) odredio je, da u dvojbi, da li ima *tužitelj* ili tuženi pravo, mora sudac dobaviti obavjest od ljudih, od kojih se može domnievati, da bi znali istinu (običaja pravda). — Sravni *V. A. Macieiowski*, Slavenska pravna povjest, IV. — A i biser *hrvatskog* prava, *Vinodolski zakon*,

Digitized by Google

se ipak općenito tvrdi, da se je ordo publicorum judiciorum temeljio na *obtužbenom načelu.*

S druge strane spomenuo sam gori, da postoji nazor, po kojem državno odvjetničtvo zastupa *princip inkvizitorni.*[21]

Ovim biva jasno dokazano, da „državna odvjetničtva“ ne zastupaju princip obtužbeni“.

Je li barem hrvatski kazneni postupnik, koji je državnom odvjetničtvu toli obsežne funkcije ustupio, zaista postigao postavljenu si svrhu, te riešio sudca *djelatnosti tužitelja?*

To pitanje moram naprosto zaniekati. Evo zašto!

Najodlučnija djelatnost tužitelja jeste, da *pribavi dokazni material proti okrivljenomu.* Od djelatnosti tužitelja riešen je sudac tek onda, kada *nije* obvezan sakupljati dokazala za obtužbu. Ako je pako prema ustanovi §§ 84 i 87 k. p. zadaća sudcu, da sabire material proti okrivljenomu, to je očito, da nije riešen djelatnosti tužitelja.

Po § 87 bo imade „*sudac iztražitelj,* čim je iztraga povedena, raditi *ureda radi,* ne čekajuć daljnih predloga tužiteljevih, u svrhu da izvidi učin, pronadje učinitelja i da *dokazna sredstva,* vodeća na *uglavljenje* ili na obranu okrivljenika, ustanovi u toliko, u koliko je potrebno, da se postigne svrha iztrage“. A po § 84 st. 3 „je svrha iztrage . . . . da se *uglave* oni momenti, s kojih će se bud obustaviti kazneni postupak, bud staviti okrivljenik *pod obtužbu*“.

Ali ne samo *iztražni sudac,* nego takodjer ni *riešavajući* sudac nije riešen od djelatnosti tužiteljeve, jer je *predsjedatelj* riešavajućeg suda isto tako *iztražitelj glavne razprave, kao štogod je iztražni sudac inkvirent u iztrazi.* Predsjedatelj najme je dužan pripomagati, da se pronadje istina (§ 223 st. 2); on presluša obtuženika (§ 236); „dokazna sredstva“ imadu se, istina, „navest“ (§ 237), ali „predsjedatelj je vlastan narediti i *bez predloga tužitelja* ili obtuženika, da se svjedoci i vještaci, od kojih se polag tečaja razprave očekivati može obaviest o važnih stvarih, uz sam

taj spomen hrvatske slobode, u § 24 veli medju ostalim: „I jošće more zvati *vsaki* „pomagajte“, ako vidi delajuć niko zlo, i zato se nima kaštigati nijednu penu“. Saobćen po *A. Mažuraniću* u Kolu, III., str. 50 i sl.

[21] *Državno odvjetničtvo* nije nastalo tek sa onim francuzkim postupkom, koji je poprimljen u Njemačkoj, Austriji, a po ovoj i u Hrvatskoj, već je postojalo u podpunoj mjeri jurve *zajedno sa inkvizitornim, tajnim i pismenim* postupkom. Državni odvjetnici zvali su se početkom 14. stoljeća *gens du roi,* u 16. stoljeću *procureurs du roi,* a danas *ministère public.* Sve su ovo razni izrazi za jednu stvar Sa najodurnijim *španjolskim iztražnim postupkom* je počam od svršetka 15. stoljeća poslovao *državni odvjetnik* pod imenom *promotor fiscal.* S njim ne samo da nije organiziran bio akuzatorni postupak, već bje ukinut postojeći jošter postupak na tužbu privatne osobe, te je inkvizitorni postupak najveći mah preoteo. Sravni *Biener,* Geschichte des Inquisitionsprocesses, str. 76 i sl. Ovo dokazuje, da se je moglo državno odvjetničtvo veoma lahko i jednostavno ustrojiti zajedno sa inkvizitornim postupkom.

Digitized by Google

postupak *pozovu*, a ako je potrebno i dovedu, pa je vlastan i *preslušati* ih“ (§ 245). Pri tom ima „držati se propisa, danih za sudca iztražitelja“. (§ 239).

Uzme li se jošte na um, da je po § 82 *sudac* u slučaju pogibelji, skopčane sa odgodom, dužan prvi *zapodjenuti progonjenje* kažnjivog djela, to se već iz dosad navedenog zaključiti mora, da je sudac i pomoćnik i zastupnik državnog odvjetnika.[22]

Ako dakle sudac na predlog državnog odvjetnika iztragu samostalno vodi, te sve izvidi i ustanovi, što mu se čini potrebnim, da postigne svrhu

---

[22] Što njemački pravnici o svojem postupku vele, mogli bismo mi i na naš uporabiti. — *A. Hellweg*, Der Reichs-Strafprocess, 1890, str. 152: „Insofern es die Pflicht des Gerichts ist, den Ent- und Belastungsbeweisen ohne und sogar gegen den Antrag der Partheien selbstständig nachzugehen, so vereinigt in gewisser Beziehung der *Richter* auch noch jetzt *die Pflichten des Anklägers, des Vertheidigers und des Richters* in seiner Thätigkeit. Der Unterschied gegen den früheren *Inquisitionsprocess* besteht darin, dass das heutige Verfahren für die Anklage wie für die Vertheidigung eigene Organe mit besonderen Befugnissen geschaffen hat . . . In einem vorbereitenden Stadium des Processes, in der gerichtlichen Voruntersuchung, ist das *inquisitorische Princip in aller Reinheit* beibehalten . . . . Das Gericht ist an die Anträge der Staatsanwaltschaft weder hinsichtlich der rechtlichen Beurtheilung des Falles, noch hinsichtlich der zu bemessenden Höhe der Strafe gebunden, und endlich ist das Gericht sowohl berechtigt als verpflichtet die Wahrheit nöthigenfalls auch durch andere Mittel, als durch die von dem Ankläger oder dem Angeklagten an die Hand gegebenen zu erforschen. Hiernach ist auch bei der gegenwärtigen Gestaltung des Processes das *inquisitorische Princip* selbst im Hauptverfahren nicht völlig beseitigt“. — *Zachariae*, Handbuch II., str. 76: „Die einzelnen Gesetze sind in sich selbst nichts weniger als consequent und machen zum Theil den Eindruck, als habe man die Bestandtheile *eines accusatorischen und eines inquisitorischen Verfahrens in einen Topf geworfen* und den Zufall der Loosziehung über ihre Aufnahme entscheiden lassen“. — Sravni § 2 k. p. — *Gneist*. str. 6 i sl.: „Die Voruntersuchung hat so gut wie *nichts von einem Anklageprocesse*. Der Voruntersuchungsrichter schreitet in dringenden Fällen auch ex officio ein. Er inquirirt im Zwiegespräch mit dem Angeschuldigten, Zeugen, Sachverständigen, ganz wie im alten Process. Er sammelt einen vollständigen Anschuldigungsbeweis nach seinem „Inquisitionsplan“ ebenso wie sonst. Nur im Anfang und am Schluss der Voruntersuchung ist an die Stelle des ehemaligen „Decernenten“ jetzt ein „Staatsanwalt“ getreten. Im Uebrigen verhören wir heute (1874), *wie vor 30 Jahren* . . . Im Hauptverfahren wird zwar mündlich pro et contra verhandelt. Allein das Knochengerüst dieses Verfahrens ist wieder *das alte* geblieben. Zur *Recapitulation des schriftlich fertigen Beweismaterials* ist ein mündliches Schlussverhör an Stelle des schriftlichen ad articulos getreten Der Präsident ist ein coram publico verhandelnder Inquirent geworden. Er lässt sich jetzt die Fragen vom Staatsanwalt ausarbeiten in Eorm einer „Anklageacte“ . . . . . Wir nennen, gewiss sehr euphemistisch, einen solchen Process einen *halben Anklageprocess*“.

Digitized by Google

iztrage, pa i sam prosudjuje o tom, da li je ta svrha postignuta (§§ 86, 87, 102); i ako je državni odvjetnik izključen — rekao bih — od najvažnijeg iztražnog djelovanja, od preslušanja okrivljenika i svjedoka (§ 88 st. 3 i §§ 153, 189): to je očito, da ovo odgovara načelom inkvizitornoga postupka, a protivi se načelom tužbenog postupka.

Ako s druge strane nije slobodno služiti se ni obećavanji, ni obmanami, a ni prietnjami, ni silom za to, da se okrivljeni skloni na priznanje (§ 193), ipak smije sudac u smislu §§ 190—196 i 236 iztražiti istinu po samom okrivljeniku, što inkvizitorno organiziranom postupku odgovara. Kazneni postupnik je u načelnom protuslovju, kada on s jedne strane nastoji uvažiti u okrivljenom svojstvo *stranke*, a s druge strane ipak moralno obvezuje okrivljenoga, da istinu kaže, pa prema tomu prije svega upućuje iztražnog sudca, da opomene okrivljenika, da na *postavljena mu pitanja* odgovori izrazito, razgovjetno *i po istini* (§ 190).

Materialni zakon pako ide još dalje, te prema načelu inkvizitornoga postupka obećaje okrivljenomu blažu kazan, ako priznaje (§ 46, sl. h, k. zak.), t. j. ako udovolji svojoj procesualnoj dužnosti, da najme istinu reče.

Ako se u osobi sudca *iztražitelja* spajaše sva tri svojstva: sudca, branitelja i tužitelja, t. j. ako je sudac iztražitelj materia peccans bio, tad se je mogao sudac iztražitelj jednostavno odstraniti. To se nije htjelo, a nije niti potrebno bilo, jer iztražni sudac nije sudac, koji *osudu izriče*. S toga dakle, što funkcije sudca, tužitelja i branitelja ne smiju u jednoj ruci biti, ne treba da se radi toga niti obtužbeni postupak uvede, a niti državno odvjetničtvo ustroji, jer one funkcije nisu faktično niti spojene bile u jednoj ruci.[23]

Ako bi napokon temeljno pravilo obtužbenog postupka imalo biti sadržano u izreci: „Gdje neima lužitelja, tu neima niti sudca“, tad neima dvojbe, da se sa pojmom takovog obtužbenog postupka i *pismena* razprava pred riešavajućim sudcem slagati može. Obzirom na ovakov pismeni obtužbeni postupak mogao bi se odnošaj državnoga odvjetničtva naprama sudovom tako normirati, da bi državni odvjetnik sve do zaključka spisa

[23] Kad je Inocencij III. uveo inkvizitorni postupak, prigovorilo mu se je, da je konstruirao postupak, kod kojega da je tužitelj i sudac jedna te ista osoba. Papa se je branio riečmi: non tanquam idem sit accusator et judex, sed quasi denunciante fama, vel deferente clamore, officii sui debitum exsequatur (cap. 24 de accusationibus V., 1). Drugimi riečmi: Ja hoću da pridržim akuzatorni postupak; sud niti nije tužitelj: kao tužitelj fungira allegorična slika. Novija zakonarstva nadomještuju alegoričku sliku sa osobom od mesa i kosti. Time su riešeni sudovi obtužbenih funkcija, te je inkvizitorni postupak pretvoren u akuzatorni postupak! — Sravni *John*, Strafprocessordnung, II., str. 155.

Digitized by Google

dominus litis ostao. Položaj okrivljenikov nebi se trebao niti najmanje promieniti inako, nego li je bio pod tajnim pismenim inkvizitornim postupkom, jer time, što se je ustrojilo državno odvjetničtvo, ne mora se inkvizit prijašnjega inkvizitornoga postupka pretvoriti u obtuženoga sa procesualnimi stranačkimi pravi.[24]

Imajući sve ovo na umu, pita se, što se je htjelo polučiti reformom pod imenom „obtužbenoga načela“? Drugimi riečmi, zašto se je ustrojilo državno odvjetničtvo?

Na to bih mogao odgovoriti, da se je takovom reformom htjelo naprosto prepriečiti, da bude sudbeni činovnik javni tužitelj, premda nije onaj kod izricanja osude ni sudjelovao. Ta reforma nije nipošto *procesualne* naravi, već imade lih značenje *državno-pravno*, po kojem bi imala administrativna vlast u kaznenom postupku svoj odlučniji položaj stići. Time se je htjelo, da uz sudove i *upravna oblast* pravo kažnjenja vrši, i da *samo* ova oblast rieši pitanje, da li se imade u pojedinom slučaju kazneno progoniti.

Ovomu razmatranju nije svrha, da kritizira postojeće ustanove kaznenoga postupka. To si pridržajem učiniti na drugom mjestu. Meni bje ovdje jedino do toga, da nasuprot motivom kaznenoga postupka, koji tvrde, da se kazneni postupak temelji na akuzatornom načelu onda kad se sudac rieši djelatnosti tužitelja i ova povjeri državnom odvjetničtvu,[25]

[24] Po hrvatskom i austrijskom postupku ostaje državni odvjetnik dominus litis dokle god kazneni postupak traje, jer on može do zaključka glavne razprave obtužbu opozvati (§ 250 hrv. kaz. post. i § 259 austr. kaz. post.). U Njemačkoj pako nije državni odvjetnik dominus litis, jer on ne smije više opozvati podignutu javnu tužbu (§ 154). U Hrvatskoj i u Austriji obustavi se iztraga, čim to javni tužitelj zahtjeva; u Njemačkoj pako ne može državni odvjetnik po njemu zapodjenutu iztragu obustaviti. U Hrvatskoj i Austriji je dužan tužitelj staviti okrivljenoga pod obtužbu. U Njemačkoj pako odlučuje sud, da li se ima glavna razprava obdržati ili se ima okrivljeni progona riešiti; sud može dapače zaključiti, da se glavna razprava obdrži unatoč tomu, što je državni odvjetnik predložio, da se okrivljeni rieši od progona; državno odvjetničtvo ima iza dovršene prediztrage staviti svoje predloge, ali sud ipak nije vezan na to. — Unatoč ovim bitnim razlikam utvaraju si ta zakonarstva — hrvatsko, austrijsko i njemačko — da su udovoljila zahtjevom „akuzatornoga postupka“. Prema tomu morala bi ta zakonarstva priznati, da pod „akuzatornim postupkom“ svako od njih nešto drugo razumieva.

[25] Takodjer *Köstlin* u Schwegler's Jahrbücher, 1845, str. 927 zahtjeva, da se progon povjeri državnomu odvjetniku, a iztraga sudcu iztražitelju, pa od toga odieljenja uvjetuje iztražno načelo: „Im Strafverfahren muss das *Untersuchungsprincip* herrschen, . . . aber es genügt für die Staatsfunkcionen die hier vorkommen nicht an Einem Organ; vielmehr bedarf es zweier, eines *Staatsanwaltes* für die Verfolgung, eines *Inquirenten* für die Untersuchung“.

Digitized by Google

— dokažem, da *takovo* obrazloženje obtužbenoga postupka nije ništa drugo, van puka *fraza*, koja nipošto ne odgovara faktičnom stanju i sadržaju samoga zakona.

Današnja doktrina, reprezentirana po Plancku, Bieneru i Glaseru, nastojala je u onom pravcu reformirati pravo kaznenoga postupka, te je što bolje mogućim realiziranjem idealnog obtužbenog postupka htjela priudesiti kazneni postupak prema gradjanskomu postupku. Nu u ovoj razpravi je dokazano, da praksa ne može uporabiti ovu doktrinu za njezine svrhe i to zato ne, jer kazneni postupak sbog svoje juridičke naravi nipošto ne može podnieti ono, što sačinjava *bitnost* gradjanskoga postupka. Ako se i čini, da glavna razprava današnjeg kaznenog postupka mal ne naliči reformiranom gradjanskom postupku, to je samo prividno. Ako su si dvie stvari slične, zato ne moraju obe biti istog sadržaja.

A i u obće, sve što se piše i uči o postupku obtužbenom i iztražnom, može biti teoretično veoma umno i zanimivo. Ali čim bi htjeli poslužiti se takovimi naukami u nakani, da njihovom pomoću bud koje pitanje razjasnimo — bilo to de lege lata ili de lege ferenda, — ostavile bi nas na ciedilu.[26] Dr. *I. Ružić.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Pripada li branitelju ženitbenog veza naknada troškova?

Prvi sud odputi sporazumnu molbu suprugâ A. na razriešenje gradjanskog ženitbenog saveza (Civilehe) i odsudi ih po § 24 zakona od 16. svibnja 1874 d. z. l. br. 69 na naknadu razpravnih troškova branitelju ženitbenog veza.

Druga molba odputi branitelja ženitbenog veza sa zahtjevom na naknadu troškova, jer da po § 18 odvj. reda imade odvjetniku, imenovanom za branitelja ženitbenog veza, gotovi trošak naknaditi država.

[26] To nehotice priznaje i *Glaser*, Handbuch, str. 40: „Es ist thatsächlich nicht möglich und wissenschaftlich nicht gerechtfertigt, ein sog. reines Processprincip in der Weise aufzustellen, dass man glaubt, jede positive Forderung durch Ableitung aus diesem, jede negative durch den Nachweis, dass das zur Beseitigung bestimmte aus dem entgegengesetzten Princip herausgewachsen sei oder sich daraus ableiten lasse, rechtfertigen zu können". — *John*, Strafprocessordnung, II., str. 172. „Das Vergnügen kann man sich freilich gewähren, den heutigen Strafprocess in seiner allgemeinen Struktur und in seinen Einzelheiten mit dem . . . Civilprocess . . . zu vergleichen und zu konstatiren, wo es stimmt oder wo es nicht stimmt. Das schadet nichts; aber es hilft auch nichts".

Digitized by Google

Najviše sudište u Beču odputilo je previdni utok branitelja ženitbenog veza s razloga, jer da je imenovanje branitelja ženitbenog veza preduzeto u javnom interesu; uslied ove funkcije branitelj ženitbenog veza u parnici o razmirici ženitbenoj nije procesualna stranka; ne može se dakle u smislu § 24 zakona od 16. svibnja 1874 o njemu reći, da je nadvladao ili podlegao, pa s toga mu ne pristoji pravo tražiti od parbećih se suprugâ naknadu troškova, ma da je i njegova intervencija ili poprimljeni po njemu pravni liek uspjeha imao. „*Centralblatt*".

Tako je ovaj slučaj riešen u Cislajtaniji riešitbom od 8. ožujka 1892 broj 2790.

Analogni slučaj riešile su naša druga i treća molba isto tako i iz istih razloga već riešitbom od 14. svibnja 1890 broj 11.330, dotično od 20. studenoga 1890 br. 26.963.

Slučaj sam jest sljedeći:

Supruzi M., oba evangelici zatražiše kod kr. kotar. suda u B. razriešenje ženitbenog veza. — Braniteljem ženitbenog veza bude ureda radi imenovan odvj. M. R. — Molba za razriešenje ženitbenog veza po kralj. kot. sudu u B. bude odpućena radi nenadležnosti suda.

Branitelj ženitbenog veza zamoli uslied toga obredjenje svog troškovnika i naknadu istog sa strane moliteljice.

Kr. kotar. sud u B. odlukom od 23. rujna 1889 broj 8714 obredi troškovnik sa 11 for. 2 novč.

Proti toj odluci podnese moliteljica utok, odnosno predstavku. Ovu predstavku rieši kr. kot. sud u B. odlukom od 13. studenoga 1889 broj 10.184 da: „pošto napadnutom odlukom nije baš moliteljici naložen platež toga troška, a niti se je to moglo naložiti, pošto je pitanje to predmetom redovitog kontradiktornog postupka, kojemu postupku sud obredbenom molbom ni najmanje prejudicirao nije, to se predstavka kao neuvažena i utok kao bezpredmetan vraća natrag".

Proti ovoj odluci uloži moliteljica utok sa žalbom ništovnom.

Riešenje na ovaj utok druge molbe od 14. svibnja 1890 br. 11.330 veli: „vidiv, da je odvj. M. R. ureda radi braniteljem ženitbenog veza po § 670 g. p. p. naredjen, to naknadu svojih troškova zaiskati može samo iz blagajne državne; vidiv, da ga ide u tom svojstvu naknada samo onih troškova, koji su potrebni bili i koje je doista u gotovom namirio; vidiv, da odvj. M. R. ovakovih troškova ni iskao nije, obnašao je odluku kralj. kotarskog suda od 12. rujna 1889 broj 8714 kao u zakonu neosnovanu ukinuti".

Proti toj odluci uloži branitelj ženitbenog veza previdni utok, koji je odpućen sliedaćim riešenjem kr stola sedmorice od 20. studenoga 1890 broj 26.963: „vidiv, da naredjenje branitelja ženitbenog uzslieditи imade ureda radi u javnom interesu, pa da s toga branitelj veza ženitbenog ne-

Digitized by Google

imade prava na nagradu, što već iz ustanova §§ 676 i 677 g. p. p. sliedi; vidiv, da branitelj veza ženitbenog nije izkazao, da je usljed ovog naredjenja braniteljem ženitbenog veza imao kakvog efektivnog troška, glede kojega bi mu pripadalo pravo na naknadu istoga; vidiv, da je odluka banskoga stola s ovih razloga opravdana, ... obnašao ju je potvrditi". . . . . *r.*

Nekretnine, dopitane po urbarskom sudu prigodom individualne diobe pašnjaka kao pripadnost urbarskoga selišta, spadaju ipso jure u vlastnost svakdašnjeg vlastnika toga urbarskoga selišta (§§ 293 i 294 o. g. z.) sve da mu i nisu izrično prodane.

Kr. kot. sud u O. izrekao je u ustmeno razpravljenoj parnici J. P. po odvj. dru. W. proti mld. M. A. i J. A-u po J. udovi A-u kao tutorki i po J. W-u kao sututoru, zatim proti E. A—t radi priznanja prava vlastničtva na parc. br. 453/15 i 455/43, upisane u zemlj. br. 91 občine J. spp. osudu od 19. studenoga 1890 br. 12.599 gr.:

Tužitelj J. P. odpućuje se sa tužbom, primljenom 18. listopada 1889 broj 12.917 gr. i tamo stavljenim zahtjevom; . . . . a kralj. banski stol osudom od 16. travnja 1891 br. 7038, povodom priziva tužitelja potvrdio je prvosudnu osudu i to iz sliedećih r a z l o g a:

Kako proizlazi iz izkaza ó razdiobi pašnjaka občine J. medju urbarske ovlaštenike te občine, autenticiranog dne 30. ožujka 1885 i doprinešenog po samom tužitelju, zatim iz urbarskih spisa, pribavljenih ureda radi — naročito iz urbarske tabele i zapisnika ob ovršnoj predaji ustanovljenih pripadnostih dotičnim ovjaštenikom od 30. ožujka 1885 br. 77 urb., — jesu uparničene parcele (br. 453/15 i 455/43 občine J.) po kr. sudb. stolu kao urb. sudu u O. opredieljene i u vlastničtvo predane Georgu A-u kao pripadnost žiljerske kuće br. 42.

Po propisih ministarske naredbe od 17. srpnja 1857 br. 132 d. z. l., zatim zak. čl. od 4. prosinca 1873 br. 57 sbornika g. 1873 i § 3 okružnice banskoga stola od 7. veljače 1872 br. 762 bilo je spomenuto sudište nadležno za preduzimanje spomenutih uredovanja, te je njegovom pravomoćnom izrekom stvoreno formalno pravo, koje gradjanski sudac ne može preinačiti.

Iz tih razloga morala se je potvrditi prvosudna osuda glede glavne stvari . . . . .

Kr. stol sedmorice obnašao je povodom izvanrednog previda tužitelja J. P. svojim riešenjem od 2. travnja 1892 br. 4473 ex 1891 obje osude nižih sudova preinačiti, ter suditi:

Tuženici . . . dužni su priznati, da su parcele br. 453/15 i 455/43 — bivše prigodom individualne diobe pašnjaka upisane u zemlj. broj 48 občine J., a prenešene kašnje na ime njihovo (tuženika) u zemlj. br. 91

Digitized by Google

općine J., — pripadnost nekretnina, upisanih u zemlj. br. 48 općine J., ter su s toga dužni priznati pravo vlastničtva tužitelja J. P. na pomenute dvie parcele i dopustiti, da se iste prepišu u zemlj. br. 48 općine J. na ime tužitelja kao vlastnika, sve u roku od 14 dana pod inakom ovrhom.

Parbeni troškovi izriču se za medjusobno prebite.

Razlozi: Nepreporno je, da je pok. Ivan P. pravni prednik tužiteljev, na javnoj dražbi dostao dne 3. listopada 1884 nekretnine, upisane u z. br. 48 obć. J., koje su bile dražbi izvrgnute radi razvrgnuća zajednice suvlastničtva i da su te nekretnine uručbenicom kr. kotarskog suda u V. od 10. studenoga 1885 br. 2642 gr. pomenutom dostalcu uručene.

Ove nekretnine sačinjavahu $^3/_8$ urbarskog selišta.

Nepreporno je takodjer, da su pravnim prednikom tuženika kao bivšim podanikom i posjednikom urbarskog selišta, upisanog u z. br. 48 obć. J. kod individualnog razdieljenja općinskog pašnjaka u ime pašnjačke pripadnosti dopitane parcele br. 453/15 i 455/43 obć. J. i da su te dvie čestice pravnim prednikom tuženika po izaslanstvu urbarskog suda dne 30. ožujka 1885, dakle iza dražbe od 3. listopada 1884 u posjed predane.

Po § 293 o. g. z. sliede stvari, koje su po zakonu ili po odredjenju vlastnika pripadnost kakove stvari nepokretne, pravni udes te glavne stvari. Premda citirani § samo o pokretnih stvarih govori, koje sačinjavaju pripadnost koje stvari nepokretne, to iz ustanove sliedećega § 294 proizlazi, da se pojam pripadnosti neograničuje na stvari pokretne, nego da se proteže i na one stvari nepokretne, koje su po zakonu ili vlastniku odredjene za stalnu porabu koje stvari nepokretne.

Pravni udes stvari glavne pako sliede pripadnosti sve dotle, dok nisu po odredbi vlastnika ili inim kojim dogodjajem od stvari glavne razstavljene.

Ako se sada uvaži, da je po stavci 1, 2, 3, 5, § 3 po stavci 1 i 2, § 4 zak. čl. VI., po § 8 zak. čl. VII. ugar.-hrv. sabora od g. 1836, po po § 1, 3, 6 i 7 ces. patenta od 17. svibnja 1857 segregirana paša opredieljena za uzdržavanje marhe, koja je potrebita za gospodarenje na urbarskom selištu, to neima dvojbe, da segregirana paša po § 294 o. g. z. sačinjava pripadnost dotičnog selišta.

Akoprem je po urbarskom sudu dopitana pašnjačka tangenta, koju sačinjavaju preporne dvie čestice broj 453/15 i 455/43, prednikom tuženika, to jim ta tangenta nije dopitana za njihovu osobu, nego samo kao posjednikom dotičnog urbarskog selišta, koje je, kako je gore rečeno, pok. Ivan P. stariji još prije faktične predaje te pašnjačke tangente na javnoj dražbi kupio. Istina, predmet dražbe od 3. listopada 1884 bile su samo nekretnine, koje su tada bile upisane u z. broj 48 obć. J., a tom gruntovnom tielu nisu tada jošte bile pripisane pašnjačke čestice 453/15 i 455/43. Ali ta pripadnost prodanog urbarskog zemljišta nije do časa prodaje ovog potonjeg niti po odredbi vlastnika, niti inim kojim dogodjajem

Digitized by Google

bila razstavljena od glavne stvari, a nije od dražbe niti izrično izuzeta bila, ter je s toga ipso jure s nekretninami z. br. 48 občine J. Ivanu P. prodana.

S tih razloga valja suglasne osude nižih sudova po § 335 g. p. p. preinačiti, ter suditi po zahtjevu tužbe.

Troškovi svih molbah prebijaju se medjusobno po § 577 g. p. p., jer obe osude nižih sudova jesu za tuženike povoljne. —*a*—

K tumačenju §§ 35 i 40 g. p. p.

Kr. kotar. sud u N. udovoljio je po propisu § 40 g. p. p. osudom od 12. veljače o. g. br. 754 zahtjevu tužbe ovlaštenoga zemljomjera V. V., zastupana po odvj. dru. D. V. i sudio iz ogluhe, da mu je tuženi A. pl. O. dužan za 14 dana pod prietnjom ovrhe platiti zemljomjersku zaslužbinu od 106 for. 34 novč. sa 6% kamati od dana dostavljene tužbe i parbeni trošak od 23 for. 30 novč.

Kralj. je banski stol na žalbu ništovnu i priziv tuženika ukinuo rješitbom od 5. svibnja o. g. broj 10.385 gornju osudu s cielim postupkom zajedno sa odlukom na tužbu izdanom i naložio prvom sudu, da pozove samoga tužitelja na sud, te ga shodno poduči, kako mu treba tužbu izpraviti, a za tim da dalje postupa, kako to § 35 g. p. p. propisuje, i to iz sliedećih razloga:

Postupak po § 40 g. p. p. predpostavlja, da je tužba udešena po § 10 g. p. p., odnosno ako je ista bila netemeljita, da je predhodio gledom na propis § 37 g. p. p. postupak po §§ 33—35 g. p. p. U gornjem slučaju nije odgovarala tužba propisu § 10 g. p. p., jer u njoj niie tužitelj one čine, iz kojih izvadja svoje pravo, naveo po redu vremena podpuno i razgovjetno, a nekoja se dokazna sredstva nalaze i u protuslovju s navodi tužbe. Tužitelj nije u tužbi obrazložio, kako je došlo do toga, da je privatnu zaslužbinu tužiteljevu obredila kr. kot. oblast u Z., a niti je naveo, da je ovo obredjenje bilo priobćeno tuženiku. Odluka kr. kot. oblasti u V. pod C. ad I. i rješitba upravnnga odbora kr. županije u V. od 23. rujna 1890 broj 4989 pod D.—I. ne dokazuje, da ima tamo navedeni trošak platiti tuženik, jer posljednja rješitba u tom pogledu ne veli ništa, prva pako kaže, da imadu tamo navedeni ovlaštenici taj trošak platiti, a odluka je izdana u predmetu potajne diobe zadruge B. V.; u kojem je pako odnošaju tuženik s ovom zadrugom i kako on dolazi do toga, da plati tamo obredjene troškove, ne razjašnjuju ni navedene odluke C. i D. ad I., niti je to tužitelj u tužbi obrazložio.

Iz dopisnice E.—I. ne proizlazi, da se ona odnosi na navedene odluke, niti da je platežnu obvezu glede troškova u ovih odlukah navedenih preuzeo na sebe sam tuženik, jer je ova dopisnica posve nejasna.

Digitized by Google

Tužitelj to nije ničim razjasnio u tužbi, koja po tome ne odgovara ne samo propisu § 10 g. p. p., već je i neprikladna za postupak po § 40 g. p. p., ali se tužitelj s tužbom ipak odbiti ne može, jer još sud s istom postupao nije, kako bi po §§ 33—35 g. p. p. obzirom na § 37 g. p. p. postupati morao, čega radi je učinjena ništetnost u postupku.

Kr. stol sedmorice vrhovnom rješitbom od 28. srpnja o. g. br. 2623 povodom previdnoga utoka tužitelja ukinuo je tu odluku banskoga stola, a ujedno istom naložio, da mimo ukidajućih svojih razloga stvar iz nova u pretres uzme, jer mane u banskostolnoj rješitbi iztaknute ne prieče, da se stvar meritorno rieši.

Kr. je banski stol na to osudom od 11. kolovoza o. g. br. 17.612 gore spomenutu osudu kotar. suda u V. u cielosti potvrdio, jer se je tuženik oglušio, pa je istu valjalo s razloga za istu po prvom sudu navedenih obzirom na § 40 g. p. p. potvrditi. Priobćio: *D. Tončić.*

B. Kazneno.

Namjera na obogaćenje, odnosno na oštećenje drugoga, ne spada medju bitna obilježja zločina pronevjerenja. U smisla § 187 k. z. nije nuždno, da sud ili ino koje poglavarstvo sazna krivnju počinitelja putem pismene prijave, dovoljno je i ustmeno priobćenje.

Osudom kr. sudbenog stola u Z. od 12. svibnja 1892 br. 3620 kz. proglašen je A. B. krivim zločinstva pronevjerenja u smislu § 181 k. z., što je mjeseca ožujka 1891 u službenom svojstvu od povjerenog mu novca svotu od 100 for. protupravno sebi prisvojio.

Proti toj osudi prijavio je obtuženi A. B. ništovnu žalbu, te je u izvedenju iste naveo, „da je po § 1 k. z. svakom zločinstvu potrebita zla nakana, koja se kod zločina pronevjerenja sastoji u tom, da pronevjeritelj prisvoji sebi stanovitu svotu protupravno i to u namjeri, da tim prisvojenjem sebe obogati, a drupoga ošteti, a to kod njega da ne postoji". Nadalje stavio je prigovor, da je glede njega nastupila bezkažnjivost u smislu § 187 k. z., jer da je on štetu prije, nego li je saznala vlast, podmirio, podkriepljujuć taj svoj prigovor kako sliedi:

„Sud u napadnutoj osudi sam priznaje, da je predstojnik ureda (u kojem je služio A. B.), podnio pismenu prijavu kr. državnom odvjetničtvu u Z. tek onda, kada je već tih 100 for. primio, ali opravdava, da bezkažnjivost nastupila nije tim, što veli, da je predstojnik ureda još dok je obtuženi iztraživao računarsku pogriešku u uredu, otišao državnom odvjetniku i ovomu stvar ustmeno prijavio, te ga zapitao, da li smije eventualno odštetu primiti, dakle da je stvar ipak prijavljena državnom odvjetniku

Digitized by Google

ranije, nego li je šteta naknadjena bila. No to ne stoji. Jer smatra li se taj razgovor izmedju državnog odvjetnika i predstojnika ureda kao prijava, onda nastaje pitanje logično, za što je predstojnik ureda podnašao poslje pismenu prijavu. Iz ovoga se — a napose iz toga, što državni odvjetnik nije na ustmenu prijavu predstojnika ureda sastavio zapisnik — jasno vidi, da ni državni odvjetnik nije ovaj razgovor smatrao kao prijavu, a niti predstojnik ureda, da je dakle bila potrebna druga prijava i to pismena, ali koja je podnešena tek onda, kada je šteta podpuno namirena bila".

„Istina, sud navodi u osudi, da nigdje nije ustanovljeno, da državno odvjetničtvo mora dobiti baš pismenu prijavu.

No da je državno odvjetničtvo smatralo ustmeno priobćenje predstojnika ureda kao valjanu kaznenu prijavu, ono mu nebi dalo informaciju, da podnese pismenu prijavu, nego bi smatralo taj razgovor kao svršen čin prijavom".

Kralj. stol sedmorice kao kasacionalno sudište zabacio je svojim riešenjem od 30 srpnja 1892 br. 2517 ništovnu žalbu obtuženika, i potvrdio prvosudnu osudu s razloga sliedećih:

Po § 181 k. z. čini se krivcem zločinstva pronevjerenja, koji zadrži ili prisvoji stvar koju, iznoseću više od 25 for., kriepošću javnoga svojega ureda ili osobitim poglavarstvenim ili občinskim nalogom njemu povjerenu. Već od tuda sliedi, da ne spada medju bitna obilježja pronevjerenja, da li je učinitelj zadržao i prisvojio si povjerenu mu stvar iz pohlepe za dobitkom, t. j. s nakanom, da sebe obogati ili da ošteti drugu koju osobu, te da se kažnjivost pronevjerenja ne dokida time, što je učinitelj možda naumio, da će onu stvar, koju je protupravno zadržao ili sebi prisvojio, poslje opet povratiti ili nadoknaditi.

Isto tako ne stoji ni daljnji prigovor obtuženikov, da je presudni sud svojom izrekom o pitanju, da li je u predležećem slučaju nastupila bezkažnjivost počinjenog po obtuženiku pronevjerenja po § 187 k. z. zakon povriedio ili krivo uporavio.

Jer pošto je obtuženik pronevjereni iznos od 100 for. nadoknadio istom onda, kada je predstojnik ureda slučaj pronevjerenja jur prijavio kr. državnom odvjetniku, kada je dakle „poglavarstvo" jur saznalo bilo za krivnju obtuženog (§ 187 k. z.), pa pošto u tom stanju stvari ništa ne mienja ta okolnost, da je kralj. državni odvjetnik predstojnika ureda uputio, neka svoju prijavu pismeno podnese, što je ovaj toga istoga dana, primivši medjutim od obtuženika naknadu za manjkajući iznos od 100 f. i učinio, to je očevidno, da u predležećem slučaju ne dotiču uvjeti bezkažnjivosti, potrebiti po § 187 k. z., već da se u smislu § 47 sl. c) k. z. jedino uvažiti ima kao olahkotna okolnost, da je obtuženik štetu, nastavšu zločinstvom, nadoknadio. Dr. *O.*

Digitized by Google

U § 495 stavci 2 kaz. zak. naznačeni rodjaci ovlašteni su za pokojnoga uvriedjenika podići i nastaviti tužbu i onda, ako je nasrt na poštenje bio izveden još za njegova života, izim da se je uvriedjenik odrekao progona budi izrično, budi mučе. Ovu povlast mogu rodjaci vršiti u roku, koji po § 530 k. z. počima teći od dana smrti uvriedjenika.

Novinarskim člankom, koji je Moric Z. objelodanio, nadje se Vilim P. na svojem poštenju uvriedjenim, radi čega podigne on pred zemaljskim sudom u Beču tužbu, zahtievajuć, da se Z. po § 489 k. z. progoni i odsudi. Nekoliko dana iza tužbe umre Vilim P., a mati mu Liza P. predade istomu sudu očitovanje, prema kojem da ona obtužbu drži u krieposti i želi, da progon bude nastavljen. Glavna razprava, na kojoj je zastupnik okrivljenika bio napao povlast Lize P., tvrdeć, da njojzi nepripada pravo tužbu nastaviti, — urodi osudom od 12. kolovoza 1891 br. 33.007, kojom je tuženik po § 259 br. 1 austr. k. p. (§ 250 br. 1 hrvat. k. p) svake krivnje riešen. — Za razprave pred kasacionim sudištem usvoji i zastupnik generalne prokurature ništovnicu Lize P., a svoje stanovište obrazloži u bitnosti ovako:

Ništovnicom potaknuto pitanje nije slovom danas kriepostnoga kaznenoga zakona izrično riešeno, valja dakle tražiti odgovor u načelih istoga. Doduše kaznena tužba u obće neprelazi na nasliednika uvriedjenika (rješitba br. 680 Novakove sbirke, koja — mimogredno budi spomenuto — slučaj § 495, 2 k. z. izrično izuzimlje); nego ipak gledom na delikte § 495, 1 k. z. mora se za osobe § 495, 2 k. z. doći do inih posliedaka, ali pri tom nije odlučnim: može li se baštiniti pravo na privatnu tužbu, nego pravac podaje jedno stanovište: da takovim osobam po zakonu — temeljem obiteljske pripadnosti — pristoji sobstveno pravo, da mogu braniti obiteljsko poštenje, koje je u osobi pokojnoga uvriedjenika napadnuto bilo. Izrično naglasuje zakon u § 495 k. z. „obranu uspomene pokojnika“ temeljnim načelom za ustanovu, po kojoj su osobe u § 495, 2 k. z. kao rodjaci pokojnikovi ovlašteni, da mogu dizati tužbe u interesu časti i dobra glasa obitelji, koji je uvriedljivim nasrtom na jednoga njihova člana okaljan. Ovo stanovište našlo je opetovano izražaja u raznih osudah najvišega sudišta (broj 462 i 952 Glaserove sbirke) pri uvriedah pokojnih članova carske kuće (§ 64 k. z.). Po samom slovu zakona § 495, 2 k. z. podpada simo slučaj, kada je uvriedjen već pokojni rodjak. Ali ovakovu shvaćanju nemože se oteti i podrediti slučaj, kada je netko uvriedjen još za života, a tužbu da podignu tek poslie smrti uvriedjenika rodjaci njegovi. Punim pravom mora se ovdje uztvrditi, da se tužba tiče uvriede, koja je bila naperena na dobar glas uvriedjenika, koji je medjutim umro. Ako se slovo zakona § 495, 2 kaz. z. već shodno proteže na slučajeve ove vrsti, tada nemože biti pitanja, da se pod istu zakonsku ustanovu nebi podredila i

Digitized by Google

obrana poštenja stanovite obitelji, kojoj obrani baš jest ustanova § 495 k. z. namienjena. Kada bi se kao u napadnutoj osudi uzelo braniti stanovište, da se § 495, 2 k. z. proteže samo na one slučajeve prve vrsti, t. j. na uvriede učinjene nekomu, koji je medjutim umro, tada bi dosliedno tomu morala biti rodjakom zaniekana tužba i u onom slučaju, kada bi se uvriedjenik, ojedjen i potišten uvriedom u očajanju, što je uvriedjen, sam skončao (ubio). Takovim rodjakom bilo bi oduzeto svako zakonito sredstvo i oni nebi mogli za uzpostavu pokojnikova dobra glasa ništa učiniti, pa ni u onom slučaju, kada bi bila uvriedjena osoba, koju uvrieditelj drži još živom, no koja je dana uvriede (imenito štampom počinjene) medjutim umrla bila.

Prema svemu tomu za prosudjenje, „da li su rodjaci po § 495, 2 k. z. ovlašteni na tužbu radi uvriede poštenja", ostaje bitnim i odlučnim, da li je uvrieda bila naperena proti nekomu, o kom se je znalo, da je već bio umro, odnosno da li je uvrieda bila nanešena nekomu, dok je još živio, a samo smrću uvriedjenika postala je uvrieda štetnom po njegov dobar glas. Svakako će u potonjem slučaju za rodjake i za njihovu tužbu ostati mjerodavnim ono, što je uvriedjenik, dok je još živio, bio poduzeo; jer njemu samu izključivo je pripadalo pravo na tužbu. Ako je uvriedjenik bud ikako manifestirao, da tužiti nenamjerava, ako je naime uvriedu izrično ili mùče oprostio, tada rodjaci nisu više ovlašteni na tužbu za obranu njegova dobra glasa; jer njim nemože pripadati obsežnije pravo na tužbu, nego je to uvriedjeniku samomu pripadalo. Ovlast rodjakâ na tužbu ovisi više o tom, da je i za umirajućega uvriedjenika pravo na tužbu postojalo. U tom smislu izrazio se i Glaser u svojoj osnovi zakona ob uvriedah poštenja u § 493 br. 4. „Tužbovno pravo radi uvriede poštenja pristoji . . ., ako je naperen bio nasrt na dobar glas pokojnika, zaostalomu drugu, roditeljem pokojnika i potomkom njegovim, na koliko to pravo do smrti njegove nije već utrnulo. Pri tom se naposeb naglasuje (što osobitu komentatornu vriednost današnjemu kaz. zakonu podaje), da se u istoj rečenoj osnovi rabe rieči danas valjajućega zakona „ako nasrt bude upravljen proti dobru glasu kojega pokojnika", pa da isto tako iz zaglavne stavke toga § jasno proviruje, da Glaser navedenimi riečmi pokazuje i na uvriede, koje su nanešene još za života nekomu, koji je medjutim preminuo. Ako je u obće progon takovih uvriedâ pravo zaostalih rodjaka, tada će to vrieditи tim većma za one uvriede, koje su mu još za života nanešene i glede kojih je on (uvriedjenik) pokazao odluku i volju, da želi kazneni progon; jer je prijavu, odnosno tužbu podnio bio. Nikako se neda pomisliti, da rodjaci nebi imali pravo progona za uvriedu pokojnika, koju je on sam prijavom i tužbom odpočeo progoniti, a da im isto pravo bezuvjetno pristoji, ako je mramorkom mučao. Samo formom može biti razlike, ako je pokojnik još za svoga života odpočeo progon, a njegovi ro-

Digitized by Google

djaci po smrti njegovoj odpočeti postupak nastavljaju. Ova procesualna forma za izvršivanje obtužbene povlasti, koja rodjakom kriepošću njihova sobstvena prava pristoji, nemože ipak biti ina, nego kao kod pristupa k obtužbi (prijavi), koja je već podignuta od drugih, koji su na istu prijavu ovlašteni bili. Ob utrnuću obtužbenoga prava rodjaka, jer da je u § 530 k. z. ustanovljeni rok izminuo, nemože biti govora; jer na koliko se može pitati za rok u slučaju, gdje je progon prijavom ili obtužbom već zametnut, daje odgovor sama ustanova § 530 k. z. „rodjakom, koji su za uvriedu već znali, pristoji šestnedjeljni rok, koji kao rok promišljajni počima teći od dana smrti uvriedjenika, t. j. od časa, gdje je njihova ovlast na progon nastala po onoj „actioni nondum natae non praescribitur". U nazočnom slučaju nastavila je progon mati prijavitelja i tužitelja načinom, koji je na zakonu posve osnovan, jer ona je, dok je obtužba, odnosno prijava već podvrgnuta bila, podniela očitovanje već 25. lipnja 1891, dakle još uviek u roku od šest nedjelja poslie smrti uvriedjenika, koji je 27. svibnja 1891 umro. Ista načela, kako su sada evo razvijena na ustanovah danas valjajućega zakona, utvrdjuje razvoj našega kaznenoga zakona u §§ 85 i 86, odnosno osnove uzporedom § 433 kaznenega postupnika za Njemačku.

Vrhovno ukidno sudište usliša ovako razloženu ništovnu žalbu, ukine napadnutu osudu i naredi, da se ovaj kazneni slučaj pred prvim sliedećim porotnim senatom ponovno pretrese i nova osuda izrekne.

Razlozi: Na ustanovi § 259 br. 1 austr. k. p. (§ 250 br. 1 hrv. k. p.) utemeljeno odriešepje Morica Z. mora se smatrati osnovanim na pometnji zakona; jer po tom § opravdana je odriešujuća osuda, ako je kazneni postupak zametnut bez predloga tužitelja, po zakonu na tužbu pozvanoga i ovlaštenoga, ili ako se proti volji ovoga nastavlja. U nazočnom slučaju je sam Vilim P. po svojem, punomoćju ovlaštenom zastupniku, zatražio, da se proti Moricu Z. zametne kazneni progon poradi prekršaja § 489 k. z., pa je taj kazneni progon takodjer nastavio tim, da je dne 23. svibnja 1891 obtužnicu predao. Nemože se dakle uztvrditi, da se kazneni postupak — ako se, kao ovdje, nastavlja — proti njegovoj volji provodi; jer se po svih antecedencijah mora uzeti prije, da bi i on sam, da je još živ, taj postupak nastavio. U samoj stvari nemože se Lizi P., materi pokojnika u obće, a prema postojećim uvjetom naposeb zaniekati legitimacija za nastavak kaznenoga progona temeljem predležeće obtužnice po § 495, 2 k. z. — Doduše ovom ustanovom postavljeno je pravilo samo za slučaj onaj, ako nasrt bude upravljen proti dobru glasu kojega pokojnika, vlastni su tada njegovi rodjaci, tamo izrično nabrojeni, zaiskati, da se na obranu uspomene pokojnika povede progon po sudu kaznenom. Te osobe nevrše to svoje pravo kao baštinici pokojnika, nego samostalno kao članovi porodice, a u svrhu, da uzdrže porodičnu čast, koja nedvojbeno ovisi o tom,

Digitized by Google

da li je i pokojnik u dobroj uspomeni ostao Ali ova zakonska ustanova nesmije se shvatiti iznimnom ustanovom; ograničenje na same rieči nemože se nikako dopustiti. Zakonom naumljena i izrečena svrha postigla bi se samo polovično i nepodpuno; jer mogu nastati slučajevi, gdje bude netko još za života svoga uvriedjen, a da prije smrti svoje niti nedodje u priliku, poslužiti svojim pravom progona. K tomu se još pridružuje okolnost, koja se nesmije svrći s uma, da osobam § 495, 2 k. z. — kada im već pristoji pravo i oni mogu ustati samostalnom tužbom — mora tim prije pripadati manje i uže pravo, da mogu nastaviti progon, koji je medjutim preminuli uvriedjenik još za života svoga bio odpočeo i podigao. Dok Liza P., odnosno žalbenica spada medju one osobe, koje § 495, 2 k. z. nabraja, dok je njezin pokojni sin sam i pravodobno predao obtužnicu i dok on, kako je već uglavljeno, do smrti svoje nije dao očitovanja, iz kojega bi se dalo zaključiti, da je od kaznenoga postupka odustao: tada njezina povlast na nastavak kaznenoga progona, — koji nastavak već po samom naravnom tečaju stvari sliedi odtud, što je pristupila i očitovala želju, da se kazneni progon dalje vodi i okonča — može ovisiti samo o riešenju pitanja: da li se je ona glede nastavka kaznenoga progona očitovala u roku § 530 k. z., naime u roku od šest nedjelja, koji rok, buduć za rodjake pravo na progon nastaje tek časom smrti uvriedjenika, istom nakon smrti Vilima P., t. j. u ovom slučaju od 27. svibnja 1891 računati valja. Ova predpostava slaže se u nazočnom slučaju baš na dlaku; jer je Liza P. svojim punomoćjem od 15. lipnja 1891 dra. F. izrično ovlastila, da u njezino ime proti Moricu Z. nastavi kazneni progon, koji je sin joj još za života svoga bio zapodieo i jer je ovaj tu njezinu izjavu uložio zapisniku prvoga postupajućega suda dne 25. lipnja 1891. — Žalbenici Lizi P. prema svemu tomu mora se priznati pravo i ona pogledom na § 495, 2 k. z, mora biti pripuščena k nastavku obtužnice, koju je njezin sin još za života svoga sudu predao bio; zato i jest njezina žalba ništovna, buduć na zakonu osnovana, uslišana, odriešujuća osuda ukinuta i sva stvar na ponovno razpravljanje upućena. Pr. *L. Matasović.*

Sve kada bi zaključak na obnovu kaznenoga postapka i bio utemeljen na ustanovi § 356 br. 3 austr. k. p. (§ 297 br. 3 hrv. k. p.) nemože ipak biti uzkraćeno sudu i on će moći obtuženika konačno proglasiti krivcem prestupka pa i prekršaja.

Ivan B. ustane ništovnom žalbom proti osudi okružnoga suda u Celju od 8. veljače 1892 br. 1725, kojom bijaše proglašen krivim prestupka suprot sigurnosti života u § 335 k. z. označena. — Ta ništovna žalba bje zabačena.

Razlozi: Ništovna žalba uprta je na ništovni razlog § 281 br. 9 b) austr. k. p. (§ 277 br. 9 b) hrv. k. p.) s ovim obrazloženjem: Prvotnom

Digitized by Google

obtužnicom progonjeno djelo bilo je onda uzeto i ubrojeno prekršajem § 411 k. z, pa je obtuženi osudom c. kralj. kotarskoga suda u Bistrici od 31. srpnja 1891 broj 2013 na kazan zatvora od tri dana odsudjen bio. Kada je kasnije oštećenik Josip F. uslied onda zadobivenih ozleda umro, a djelo njegovo pokazalo se zločinstvom ubojstva, bila je obnova kaznenoga postupka na štetu obtuženika dozvoljena i naredjena. Medjutim nije državno odvjetničtvo ponovilo obtužbu sbog zločinstva ubojstva, nego samo sbog prestupka § 335 k. z. radi usmrćenja uslied prekoračene obrane u nuždi, pa je obtuženik novom osudom samo na toliko krivim proglašen. — Ovakovo postupanje je očito protivno zakonu (§ 356 br. 3 austr. k. p. = § 297 br. 3 hrvat. k. p.); jer po ovoj zakonskoj ustanovi moguća je obnova kaznenoga postupka, ako se pokaže, da djelo, radi kojega je netko već radi prekršaja sudjen bio, uslied naknadno prinadošlih i dokazanih novih čina, odnosno dokaznih sredstava predstavlja zločinstvo, a nikad ako se isto djelo pokaže jače kažnjivim prestupkom. — Tako obrazložena ništovna žalba nemože se smatrati na zakonu utemeljenom. Obnova kaznenoga postupka na štetu okrivljenika bila je zaključkom suda od 6. listopada 1891 u smislu ustanovâ k. p. dozvoljena i naredjena. Tim zaključkom bilo je upućeno na preduvjete obnove kaznenoga postupka, pa je i okrivljenik priznao moć tih preduvjeta, dok nije ustao pritužbom proti istomu zaključku pred prizivnim sudištem zemaljskim. Tim, t. j. pravomoćnim zaključkom na obnovu kaznenoga postupka bila je prvašnja kaznena osuda ukinuta (§ 359 austr. k. p. = § 299 hrvat. kaz. p.) i sva stvar u stadij predizvida radi zločinstva ubojstva prenešena, pa je ova stvar redovito i zakonito zaglavljena novom obtužnicom, koju riešiti pozvano je nadležno okružno sudište. Pitanjem o preduvjetih za obnovu kaznenoga postupka nije se moglo više baviti isto okružno sudište, jer njegovom zadaćom nije više bilo odlučiti: da li je obnova postupka umjestna; što više ono je imalo da već obnovljeni postupak rieši; a da ovo temeljito kraju privede, moralo je isto prvo sudište brižljivo i sdušno pretresti sva dokazna sredstva u obziru njihove vjerodostojnosti i dokazne moći kao pojedince, tako i u nutarnjem savezu njihovu, niti se je moglo osvrnuti na okolnost, da se radi o postupku obnovljenom. Ovakovo umovanje mora se dopustiti, ako se uvaži, da bi inače obtuženik, ako obnovljeni postupak nebi urodio posliedkom uglavljena zločinstva, ostao posve nekažnjen; jer i prvašnja osuda, koja je zaključkom na obnovu kaznenoga postupka ukinuta, nebi iznoičino mogla biti izrečena, kada bi se dopustio nazor, koji je u ništovnoj žalbi predstavljen: a ipak više odgovara naravi same stvari i pravednosti, da i onda — bude izrečena nova osuda ma i istoga sadržaja, kojega je bila i prvotna, koja je zaključkom na obnovu kaznenoga postupka ukinuta i koja više životu privedena biti nemože. — Prema čemu svemu morala se je gornja žalba ništovna zabaciti; jer na zakonu osnovana nije.

Pr. *L. Matasović.*

Digitized by Google

SVAŠTICE.

(Službovne takse prislušnika i perovodnih vježbenika.) Neki kralj. porezni uredi u Hrvatskoj i Slavoniji počeli su pozivom na uztanovu § 7 zak. čl. XI. od g. 1885 ob umirovljenju državnih činovnika, podčinovnika i podvornika, odmjerivati od adjuta, prislušnika i perovodnih vježbenika, namještenih kod ovozemnih sudbenih i političkih oblastih, službenu taksu.

No izpod ustanova zak. čl. XI. ex 1885 izuzeti su svi činovnici, namješteni kod autonomnih oblastih u Hrvatskoj i Slavoniji, pa se s toga ni odredbe zakona, govoreće o pripomoćnih vježbenicih zajedničkih oblastih i ureda, nemogu protegnuti na vježbenike, što su namješteni kod ovozemnih autonomnih oblastih.

Osim toga valja prosuditi i kakav činovni položaj zauzimlju prislušnici i perovodni vježbenici autonomnih oblasti. Autonomni perovodni i ovim ravni računarski i inžinirski vježbenici, te sudbeni prislušnici — prema autonomnim ustrojnim zakonom — samo su privremeni urednici, koji se u nikakav činovni razred neuvršćuju, nego im se daje samo karakter činovnika; nadalje, njim se podieljuje zamo sistemizovana pripomoć, a ne stalna plaća, te neuživaju niti inih prava definitivnih činovnika, kao: mirovinu, selitbene pristojbe, itd.; napokon im se vrieme službovanja, u svojstvu vježbenika ili prislušnika sprovedeno od dana položenja zakletve, uračunava u službeno za mirovinu prikladno vrieme samo onda, ako definitivno namještenje postignu, ali kao vježbenici ili prislušnici neimaju pravo na mirovinu, makar u tom svojstvu i deset godina neprekidno služili, jerbo manjka temeljem odmjerenja mirovine služeća uračuniva aktivna plaća.

Po glasu ustanove §§ 1 i 2 carske naredbe od 24. siečnja 1858, kojom se kriepost nekojih ustanova zakona o taksah od 27. siečnja 1890 proteže na Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju, podpada službenoj taksi svako stalno imenovanje za službeno mjesto, s kojom je skopčan užitak sistemizovane plaće, nadmašujuće iznos od 300 for., a po glasu § 1, točke a) naredbe c. i kr. financ. ministarstva od 12. travnja 1861 imade se u doznačnoj naredbi beriva za ravnanje dotičnih na odmjerenje taksa pozvanih blagajničkih ureda iztaknuti: da li je podieljeno službeno mjesto stalno ili privremeno. Nadalje dekretom dvorske komore od 13. listopada 1807 br. 33.519/1514, reproduciranim naredbom obstojalog c. i kr. zem. financijalnog ravnateljstva u Zagrebu od 10. kolovoza 1857 br. 10.294, upravljenom na tadašnja c. i kr. financ. kotar. ravnateljstva, blagajne i urede — oprošteni su naročito perovodni vježbenici od plaćanja taksah, ma im adjutum nadilazio 300 for., a po glasu dekreta dvorske komore od 27. veljače 1844 br. 6650 oprošćena su sistemizovana adjuta perovodnih vjež-

Digitized by Google

benika i sudbenih prislušnika od službene takse, budući su ta adjuta po svojoj naravi i svrsi samo podpore, a ne sistemizovane plaće.

Obzirom na iztaknute zakonske ustanove i naredbe odlučilo je kr. ugar. ministarstvo financija odpisom od 28. rujna 1891 broj 36.542, da pripomoći prislušnika i perovodnih vježbenika, namještenih kod sudova i političkih oblasti u Hrvatskoj i Slavoniji n e p o d p a d a j u pod dužnost plaćanja službene odredbine. *N. N.*

(Teoretički seminar za dalje naobraženje prislušnika.) Predsjedničtvo bečkoga zemaljskoga suda obaviestilo je sve područne sudove, da je dana 19. listopada 1892 otvoren teoretički seminar za dalje naobraženje prislušnika. U taj seminar mogu biti primljeni svi oni prislušnici, koji se izkažu, da su zajedno s pravnom vježbom već dvie godine služili. Uprava i ravnanje seminara povjereno je sudbenomu pristavu bečkoga zemaljskoga suda dru. Robertu Neumann-Ettenreichu, koji drži predavanja svaki tjedan jedan put i to svake sriede od 5. do 7 sati na večer. Polazak seminara nije obligatan, nu ipak obzirom na predstojeće reforme sudačkoga izpita izražena je nada, da će većina prislušnika polaziti taj seminar u svrhu, da se čim više teoretički naobraze.

(Srbsko pravničko družtvo.) Vrlo nas veseli, da možemo našim čitateljem javiti radostnu viest, da se je u kraljevini Srbiji zasnovalo „srbsko pravničko družtvo“, ter ćemo na ovom mjestu navesti glavnija načela pravila, koja su odtiskana u 7. i 8. svezku biogradskoga „Pravnika“.

Zadatak je družtva, da udruženom snagom i zajedničkimi sredstvi prati i pomaže razvitak pravne nauke u obće i njenu primjenu u praktičnom životu, — da nadalje iztražuje osobitosti pravnoga života u Srba radi naučnoga interesa i radi boljega i pravilnijega uredjenja zakonodavstva u kraljevini Srbiji — i napokon, da uz pripomoć stručnih znalaca srbskoga jezika utvrdi sigurno nazivlje (terminologiju) za pravnu nauku i pisane zakone u Srba po živom narodnom govoru i pravilih srbskoga jezika.

Rezultate svojega rada obznanjivat će družtvo u povremenom spisu, posebnimi izdanji i na sborovih. Sjedište je družtva u Biogradu. Članovi družtva diele se na redovite, dopisnike, počastne i dobrotvore. Redoviti članovi (svršeni pravnici i advokati) plaćaju na godinu 12 dinara, a počastne članove i dopisnike izabire sbor. Članovi dobrotvori su oni, koji jednom za svagda polože 200 dinara.

Prihodi su družtveni ulozi članova, prihodi od družtvenoga spisa i ostalih izdanja, dobrovoljni prilozi i legati i napokon prihodi od književnih večeri. Članovi dobivaju družtvena izdanja po nižoj cieni, na družtvena predavanja dolaze uz nižu cienu, te se koriste družtvenom knjižnicom.

Uprava sastoji iz jedanajst članova, koji se biraju na godinu dana, i to šest iz Biograda, a pet iz unutrašnjosti Srbije. Članovi uprave biraju

Digitized by Google

predsjednika, koji je ujedno i predsjednik sbora. Uprava saziva sbor i sprema sve, što je za isti potrebno. Družtvene povjerenike bira uprava.

Sbor se drži svake godine u drugoj polovici mjeseca lipnja. Za svaki idući sastanak odredjuje sbor mjesto. Na sborovih pretresuju se ona pitanja, koja glavni sbor za iduću godinu stavi na dnevni red budućega sbora.

Mi ovo mlado pravničko družtvo naše braće preko Save toplo preporučamo članovom našega hrvatskoga pravničkoga družtva i čitateljem našega lista.

KNJIŽEVNE OBZNANE.

Slovenski pravnik donosi u br. 9 za mjesec rujan sliedeće rasprave: Dotike prava in naravstva (konac), od dra. Janka Pajka. — O razumljivosti, ki je zahtevamo od slovenskih pravnikov (konac), od dra. Fr. Oblaka.

— *Правник, лист за правне и државне науке*, svezka 9, septembar, sadržaje: O vojničkoj časti, od Jove Gjorgjevića. — Srpska baština u starijim turskim zakonima, beleške Stojana Novakovića. — Nauka o kaznionicama na posljednjem medjunarodnom kaznioničkom kongresu (Petrograd 1890), od dra. Mil. R. Vesnića. — Opštinska samouprava i naš opštinski zakon (svršetak), od Jovana Miličevića. — Kakvu bi popravku valjalo učiniti u medjunarodnom privatnom pravu, od Mij. Polićevića. — Gradja za pravnu istoriju. V. Testamenat iz svršetka XVII. vijeka i sentenca iz prve polovine XVIII. vijeka, (prileg za sudbenu istoriju u Crnoj Gori), priopćio Marko Dragović. — Diplomacija i progres, od Alberta Sorela, preveo K. Petrović. — Književni pregled. — Ponoć. Iz Tasinih bilježaka (nastavak). VI. Posle zločina.

— *Code général de biens pour la principauté de Monténégro de 1888.* Traduit par Rodolphe Dareste, Membre de l'Institut, Conseiller à la Tour de Cassation, et Albert Rivière, Ancien Magistrat, Secrétaire général de la société général des prisons. Paris. Imprimerie Nationale. 1892. 8°. LXIII. 285.

Čitamo u zadnjoj svezci biogradskog „Правника“, — iz koga i uzimamo ove podatke, jer mi knjige do sada nismo dobili, — da je izašao pod gornjim naslovom franceski prevod „opštega imovinskog zakonika za knjaževinu Crnu Goru“.

Uvidiv važnost ovoga zakonika za nauku i zakonodavstvo s jedne, a težkoće za njegovo proučavanje s druge strane, franceski je odbor za strano zakonodavstvo (Comité de législation etrangère), koji postoji u ministarstvu pravde u Parizu u sporazumu s družtvom za uporedno zakonodavstvo (Société de législation comparé) predložio ministru pravde, da se

Digitized by Google

ovaj zakonik izda o državnom trošku u sbirci glavnih stranih zakonika (Collection de principeaux codes etrangers), i pošto je ministar pravde usvojio taj predlog, povjeren je prevod i izdanje gg. Rudolphu Darestu i Albertu Rivièru. Prevodioci pošli su sa pravilnog gledišta, da je, ako se hoće, da se ima vjeran i točan prevod, „prevodiočeva dužnost, da prouči izvorni tekst, da pronikne u misli, koje se u njemu nalaze, i da ove za tim na novo izrazi u svojem jeziku". I odmah za tim dodaju punim pravom, da od toga ništa težeg neima, i da se prema tomu netreba čuditi, što je sadašnji prevod pregledan i prepravljan (refaite) po tri puta i što bi možda na koncu konca ipak bio sa svim napušten, da tvorac zakona g. Bogišić, u koga se uslužnost takmi sa znanjem, nije priticao neprestano prevodiocem u pomoć. S kakvom su opreznošću prevodioci pristupali svom poslu, vidi se već po tom, što pred samim tekstom zakona daju „listu nekolikih pravnih izraza, koji se u ovom zakonu upotrebljavaju s dotičnim značenjem", gdje su na prvom mjestu svi tehnički nazivi iz zakonika, a zatim sporedniji i što pisani najprije ćirilicom, pa onda latinicom, i najposlje francuski. N. pr.:

Власнички преузам, vlasnički preuzam, revendication.

Ova je lista za nas tim dragocienija, što je izvedena pod nadzorom samoga Bogišića, te će biti od koristi svakomu, koji se bude bavio stručnim nazivljem u našem zakonodavstvu.

Ako se uzmu u obzir težkoće, na kakve su nailazili prevoditelji u svome radu, neće biti nikakvo čudo, ako se u ovom pogledu naidje i na po koje slabije mjesto, pa ćak i na po koju netočnost. Ali se s pravom i bez ikakvog uztezanja može reći, da je prevod, u obće uzev, vrlo dobar. Ima doista članaka, koji su za čudo dobro prevedeni, a ima i nekoliko pravnih izreka, koje u prevodu nisu ni manje precizne ni kraće, no što su u originalu.

Pored „pregleda nekih pravnih izraza, upotrebljenih u zakoniku s njihovim prevodom" (str. XLV.—XLVI.), pored „bibliografije", u kojoj se navodi sve, što je važnijeg pisano o zakoniku od njegovog pojava do danas, a nešto i prije (str. XLVII.—LX,) i upored primjerno izradjenog registra (Table analytique des matières — str. 277—285) uz zakonik ide i uvod (str. XIII.—XLII.). koje je djelo samoga Daresta. U tom svom uvodu Dareste je, kao što sam veli, u njegovom zaključku, „pokušao da pokaže, u kakvih je prilikah zakonik spreman, s kakvimi se je naročitimi težkoćami zakonotvorac (législateur) sretao, i šta je radio, da ove odkloni". „Gradjanski zakonik je obično plod rada komisija, sastavljenih iz više radnika (juris consultes), produžuje on; ovdje mi imamo posla s radom, za čiji uspjeh imamo da zahvalimo energiji i odličnoj inteligenciji jednog jedinog čovjeka, koji je sam imao da savladjuje toliko težkoća". I doista, nitko nije pravednije procjenio težki položaj, u kojem se je nalazio tvorac

Digitized by Google

„opšteg imovinskog zakonika“, kad se je u poslu od tako presudnog značaja za čitavu jednu državu, vidio upućen jedino na samoga sebe.

Mi završujemo sa „Правником“, da blagodarimo svim onim, koji su doprinjeli, da se umotvor našeg odličnog zemljaka učini pristupnim europskomu naučnomu svjetu. Time je zadovoljan naš narodni ponos i time je ujedno veliki trud uvaženog Bogišića dobio dostojno priznanje, čemu će se od srca radovati svaki Hrvat.

— *О обвезностима и уговорима у опште, од Ђ. Павловића.* Drugo popravljeno i dopunjeno izdanje. Beograd. 1892. 8°, str. 487. — Mi ćemo buduće godine donjeti ocjenu o ovom djelu od sveučilištnog profesora g. dra. Franje J. Spevca.

VIESTNIK.

(Sjednica upravnoga odbora „pravničkoga družtva“) držana je dne 3. listopada 1892, u kojoj je blagajnik dr. Josip Pliverić izvješćivao o stanju blagajne, a predsjednik presvjetli gosp. dr. Franjo pl. Burgstaller Remetski priobćio je dopis predsjedničtva banskoga stola, kojim je priposlana svota od 3 for., ubrana u ime dužne članarine za g 1888. Zatim je zaključeno, da blagajnik do buduće sjednice sastavi točan izkaz svih dužnika, a napokon je blagajnik dr. Josip Pliverić čestitao u ime odbora predsjedniku k sutrašnjem (4. listopada) imendanu i pošto se je presvjetli gosp. zahvalio uz želju, da pravničko družtvo čim više napreduje, bude sjednica zaključena.

(Rudolf Ihering †.) Nemila smrt prekinula je dne 17. rujna t. g. nit života dru. Rudolfu Iheringu, koji je neumorno radio ne samo kao učitelj, već i kao pisac. Ne samo sveučilište u Göttingenu, već i sav znanstveni sviet ćutit će njegovom smrću prazninu, koja će se težko izpuniti.

Rudolf Ihering rodio se je 22. kolovoza 1818 u Aurichu, gdje mu je otac bio odvjetnik. Polazio je sveučilišta u Heidelbergu, Göttingenu, ter je god. 1842 na sveučilištu u Berlinu promoviran za doktora prava, pak je prije njekoliko mjeseci proslavio petdesetgodišnjicu svoje promocije, kojom su mu sgodom sa svih strana dolazile čestitke i razna odlikovanja Već prvu godinu iza promocije počeo je djelovati na profesorskom polju kao docent rimskoga prava na sveučilištu u Berlinu, gdje je ostao tri godine. Njegovo literarno djelovanje doskora je steklo obće priznanje, ter već god. 1845 u 27. godini života bude imenovan redovitim profesorom rimskoga prava na sveučilištu u Baselu. Nu već g. 1846 nalazimo ga u Rostoku, g. 1849 u Kielu, dok nije g. 1852 došao u Giessen, gdje je dulje ostao. Na tom sveučilištu napisao je djelo: „Der Geist des römischen Rechtes auf den verschiedenen Stufen seiner Entwickelung“, kojim je djelom stekao jedno od prvih mjesta medju modernimi učenjaci. G. 1868 bude pozvan na sveučilište u Beč, gdje je četiri godine vrlo uspješno djelovao. Premda je u Beču bio zadovoljan, veseo i zdrav, to ga je ipak nješto privlačilo na koje srednje njemačko sveučilište, ter su njegovi slušatelji bili neugodno iznenadjeni, kad je g. 1872 Ihering otišao odlikovan austrijskim plemstvom na sveučilište u Göttingen, odbiv odlučno častne za njega pozive iz Leipziga i Berlina.

Digitized by Google

Ondje u svojoj pravoj postojbini preseli se naglom smrću usljed kapi u vječnost.

Na svečanom sprovodu bili su svi docenti sveučilišta u Göttingenu, zastupnici gradjanstva, velik broj osobnih njegovih štovatelja i prijatelja i mnogo njegovih slušatelja. Od znamenitijlh osoba prisustvovali su sprovodu ministar za bogoštovje i nastavu dr. Bosse i profesor Windscheid iz Leipziga. U kući žalosti govorio je sveučilištni propovjedač opat Schulz. Zatim je govorio ministar, koji je ponajprije usljed previšnjega naloga izjavio pokojnikovoj obitelji saučešće carevo i pruskoga ministarstva nastave. Zatim je izjavio svoje sažaljenje, ter je spomenuo veličinu duha i znamenitost pokojnikovu. Ministar je naročito iztaknuo, da je kod radnja povjerenstva za gradjanski zakon opazio, kako Iheringove misli sve više prodiru u sav pravni život. Poslje ministra rekao je njekoliko ganutljivih rieči sin pokojnikov pastor Ihering.

Literarno svoje djelovanje započeo je Ihering s djelom: „Abhandlungen aus dem römischen Rechte“ (1844); zatim je sljedilo djelo: „Ci ilrechtsfälle ohne Entscheidungen“ (1847). Sljede zatim djela: „Geist des römischen Rechtes“ (1856—1865), „Der Zweck im Recht“ (1877 - 1883), a medju timi znamenitimi djeli napisao je: „Der Lucca-Pistoja Actienstreit“ (1867); „Das Schuldmoment im römischen Privatrecht“ (1867); „Beiträge zur Lehre vom Besitz“ (1868); iza tih djela izadje (1869): „Ueber den Grund des Besitzschutzes“ i „Jurisprudenz im täglichen Leben“ (1870). Godine 1872 izadje u sve europejske jezike prevedena razprava: „Der Kampf ums Recht“. (Ovu je razpravu na hrvatski jezik preveo dr. H. Hinković). Osim toga napisao je: „Vermischte Schriften juristischen Inhaltes“. (1879); „Das Trinkgeld“ (1882); „Scherz und Ernst in der Jurisprudenz“ (1885); „Gesammelte Aufsätze“ (1886), u kojem je djelu sabrao svoje publikacije iz godišnjaka, što ga je zajednički izdavao od god. 1856 s Gerberom pod naslovom: „Jahrbuch für die Dogmatik des heutigen römischen u. deutschen Privatrechtes“. To je zaista riedka djelatnost. Preselio se je u vječnost taj velikan, koji je znao mladež oduševiti kao riedko tko!

I medju hrvatskimi pravnici ima oduševljenih njegovih štovatelja, koji su imali sreću slušati ga na bečkom sveučilištu.

(Sbornika zakona i naredaba, valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju) komad XX. god. 1892, izdan i rasposlan je dne 30. rujna t. g., a sadržaje:

pod br. 63. Zakonski član. VI: 1892, zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga državnoga sabora, tičući se uzakonjenja s kraljevinom Taljanskom dne 6. prosinca 1891 sklopljenoga trgovačkoga i brodarstvenoga ugovora (potvrdjen dne 30. siečnja 1892, — proglašen u ugarskom sborniku državnih zakona dne 31. siečnja 1892 pod br. 2. — Ratifikacionalne izprave izmienjene su u Rimu dne 30. siečnja 1892),

pod br. 64. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje od 10. rujna t. g. br. 7700, kojom se u sporazumku s kralj. vladnim odjelom za unutarnje poslove odredjuje, da se o stanovitih stadijih kaznenoga postupka proti vojnim obvezanikom koji još nisu unovačeni, dotično uvršćeni, obavješćivati imadu nadležne oblasti,

pod br. 65. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje, od 21. rujna t. g. broj 11.926, kojom se odredjuje dan za predaju novosastavljenih gruntovnih uložaka kr. kotar. sudovom u Vinkovcih, Sisku,

Digitized by Google

Slunju, Kostajnici, Velikoj Gorici, Križevcih, Virovitici i kr. sudbenom stolu u Belovaru, — konačno

pod br. 66. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove od 12. rujna t. g. br. 40.766, kojom se djelomice preinačuju obsezi kr. kotar. oblastih Ogulin i Delnice, kako su ustanovljene prigodom zaokruženja ovih oblastih na temelju zakona od 5. veljače 1886 ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

Komad XXI. godine 1892 izdan i razposlan je dne 8. listopada t. g. i sadržaje:

pod br. 67. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu od 2. rujna t. g. broj 4841 glede napovjedi mješovitih brakova,

pod br. 68. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu od 3. rujna t. g. br. 11.147 glede prijavljivanja poroda i preminuća voditeljem matičnih knjiga, i konačno

pod br. 69. Naredbu kr. krv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje, od 26. rujna t. g. br. 11.494, kojom se odredjuje, da se pravomoćna sudbena riešenja u slučajevih prekršaja i prestupaka proti obranbenom zakonu imadu priobćivati nadležnim upravnim oblastim.

(K svezku III. uredovne sbirke naredaba pravosudne struke) izdani i razposlani su dne 6. listopada 1892 vremenoslovni i abecedni našastnici, ter je tim svezak III. posve dovršen. Cieli svezak prodaje se u knjižarah Franje Župana (R. F. Auer), Lavoslava Hartmana (Kugli i Deutsch) i u knjižari jugoslavenske akademije i dioničke tiskare, uz cienu od 1 f. 50 n. po komadu.

Imenovanja. Njeg. Vel. imenovalo je previšnjim riešenjem od 8. listopada 1892 članovi zem. povjurenstva za komasaciju: odsječne savjetnike hrv.-slav.-dalm. zem. vlade Vladimira *Mažuranića* i Josipa Eugena *Tomića,* viećnike hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice dra. Aleks. pl. *Rakodczaya* i Stjepana *Kralja;* konačno vlastelina Franju pl. *Ferricha* i gradjevnoga savjetnika kr. zem. vlade Gjuru *Augustina.* Kotar. predstojnik u Novoj Gradiški Ferdo *Becić* imenovan je žup. tajnikom kod kr. župan. oblasti u Vukovaru, prislušnik Janko *Sokolić* i svršeni pravnik Friderik *Potak* imenovani su perovodnimi vježbenici u obsegu kr. zem. vlade. Prislušnici Gavro pl. *Drenovečki* i Antun *Hutira* imenovani su pristavi II. razreda, prvi kod kr. kotar. suda u Pregradi, a drugi u Slunju.

U Bosni i Hercegovini: Svršeni pravnik u Fleckeru Petar *Leitermann,* u Aradu, Oskar *Szilágyi,* notarijatski kandidat u Kašavi, Desider *Czebula* imenovani su privremenimi auskultanti, prvi kod okružnoga suda u Bihaću, drugi u Sarajevu, a treći u Dol. Tuzli, te napokon advokatski kandidat dr. Antun *Schormann,* privrem. auskultantom kod okružnoga suda u Travniku; imenovani su zatim politički pristavi II. razreda kod kotar. ureda u Jajcu Josip *Kellner* polit. pristavom II. razr. i privr. perovodni vježbenik na upotrebi kod kotar. ekspoziture u Doboju Jovan *Michlowsky* privr. polit. pristavom II. razr., ostavivši obojicu na dosadašnjih mjestih službovanja, dalje svršeni pravnik i notarijatski kandidat Ernest *Cerowski* privr. perovodnim vježbenikom kod kot. ureda u Zenici. Auskultant kod c. kr. kotar. suda u Klatkovu Karlo *Sedlaček* imenovan je privrem. auskultantom kod okružnoga suda u D. Tuzli.

Digitized by Google

Počela pogodbe i Pacta in favorem tertii.

Napisao dr. *Nikola* pl. *Tomašić*.

(Svršetak.)

§ 7. Konstrukcija pacta in favorem tertii.

U prijašnjem poglavju jur smo raspravljali, i to na osnovi pojedinih zakonarstvah, o teorijah, koje pomoćju negotiorum gestije, cesije, odnosno i pristupa sa strane trećega kane razjasniti pojam pakta in favorem tertii, ter smo vidjeli, da ti pokusi nisu uspjeli.

Jedno je, mislim, nedvojbeno, da se naime pravo trećega ne može izvoditi iz prava promisarova, pošto to ne odgovara volji stranaka,[241] a ni za to, što sadržaj prava promisara i i tertiusa nije identičan.[242] „Treći stiče pravo kroz promisara, ali ne od njega, treći nije promisar, već vjerovnik".[243] Pravo trećega jest dakle samostalno, o tom neima dvojbe, ali sada treba odnošaj juristički konstruirati.

Siegel,[244] koji tvrdi, da obećanje već po sebi veže, odnosno vezati može obećaoca na izpunjenje obećane činitbe, veli, da i pactum in favorem tertii spada u tu vrstu pravnih posala. Pravo trećega ne može se temeljiti na ugovoru, koji je sklopio promitent sa promisarom, jer promisar, t. j. onaj, koji je obećanje prihvatio, ne postaje vjerovnikom, onaj pako, koji postaje vjerovnikom, t. j. tertius, nije obećanje primio;

[241] Gareis, l. c. 122, Hasenöhrl, l. c. 419, Windscheid, l. c., § 316 a), 2.

[242] Sr. prijašnje poglavje, op. 30.

[243] Unger, l. c., p. 63, 3.

[244] L. c. 143 sq.

Digitized by Google

medju njim bo i dužnikom neima ugovora, ter s toga tertius ne može temeljiti svoju tražbinu na ugovoru, već jedino na obećanju promitentovu.[245]

Unger[246] primjećuje proti ovom Siegelovom stanovištu, da nije moći koordinirati pactum in favorem tertii ostalim slučajevom, gdje obećanje jur po sebi veže obećatelja na izpunjenje činitbe, pošto imademo tuj prihvaćeno obećanje, ako ovo i nije prihvaćeno od onoga, koji postaje vjerovnikom; jednostranimi obećanji mogu se nazvati pako samo ona obećanja, koja u obće nisu prihvaćena.

Tomu ipak prigovoru stavlja nasuprot Hasenöhrl,[247] da dvostrano nastaje obligacija samo ondje, gdje se stiču volja vjerovnika i dužnika, ako li pako iz pogodbenog obećanja treći, koji nije kontrahent, stiče prava, to se za njega ukazuje obećanje samo kao jednostrano obećanje.[248]

Kada bi stajala Siegel-ova tvrdnja, da obećanje već po sebi, t. j. ako i nije prihvaćeno, veže obećatelja na izpunjenje, tada naravno akcept sa strane promisara ne bi ni najmanje jačom učinio obvezu promitentovu, te bi napram tertiusu taj pactum imao narav obećanja sa strane promitentove, pošto bi se akcept promisarov pokazao kao nešto nerelevantna — suvišna.

---

[245] Sr. Siegelov (p 143, op. 2) citat iz protokola draždjanske konferencije, p. 666.

[246] U Grünhutovom časopisu, 1, 373.

[247] L. c., p. 424, op. 55. Sravni i Hofmann: Entstehungsgründe, etc, p. 45.

[248] Hasenöhrl, p. 424 veli pozivom na rieči Grotiusa: de jure belli ac pacis, Lib. 2. Cap. 11. Nr. 18, 2: „is qui acceptaverit, remittere promissum non possit, quia hic non adhibitus est ad jus aliquod accipiendum, sed ad adstringendam promissoris fidem in sustentando beneficio", da je promisar: „gleichsam nur wie eine Solennitätsperson, die ähnlich wie in anderen Fälien des bindenden einseitigen Versprechens, das Papier, das Versprechen entgegen nimmt und . . . sein Träger . . . ist". Simile claudicans, jer treći faktično i praktično izazivlje obećanje sa strane promitenta; on je motor agens, da obveza nastane; on pribavlja trećemu korist, a može obećanje i remitirati, dok pravo trećega nije nastalo, kako ćemo kašnje vidjeti. — Isto vriedi i za Hofmannovu (l. c., p. 45) prispodobu sa izvansudbenim priznanjem, koja se ipak boljom prikazuje.

Digitized by Google

U ostalom uzeli mi promitentovo obećanje po sebi kao tvorca prava trećega, kako to Siegel čini, ili pako ugovor izmedju promitenta i promisara, kako to Unger mnogo naravnijim načinom čini, nepobitno stoji, da se u jednom i drugom slučaju ne uzimlje nikoji obzir na volju stečnika prava; da po jednom i drugom slučaju nastaje pravo trećega mimo njegove volje, dà i proti njegovoj volji. To pako ne znači samo sniženje stečnika na puki okjekt, već sadržaje ujedno negaciju pojma prava. Mi smo s toga jur gore, razmatrajući narav i posljedice obećanja, zabacili Siegelovu tvrdnju, da obećanje već po sebi rodi pravo za drugoga.

Windscheid[249] veli, da se priznati mora, da ne leži nikoji razlog u sućstvu dugovnog odnošaja proti thesi, da obećanje već samo po sebi ima vezovnu moć. Mi priznajemo tu tvrdnju, koju je Siegel osobito pozivom na vezovnu moć oferte, držati rieč, poimence na temelju pruskoga Landrechta i austrijskoga gradjanskoga zakonika i sjajno dokazao. Mi smo ali naproti Siegelu uztvrdili, da obećanje samo po sebi ne može još imati za posljedicu obvezu izpuniti obećanu činitbu. Razlog pako toga nemogućtva nismo tražili, a i ne može se naći na pasivnoj strani obveznog odnošaja, već se razlog tomu nalazi na aktivnoj strani obveznog odnošaja: pravo bo ne može nastati bez volje stečnika ili njegovog legalnog ili mandatarnog zastupnika, a dok prava neima na jednoj, neima ni obveze — izpuniti obećano na drugoj strani.

Držimo li netom razloženo pred očima konstruirajući pojam pacta in favorem tertii, moramo konsekventno reći, da ugovornici mimo volje i privole tertiusa, mogu za ovoga kreirati samo ovlaštenje. Njegovo snbjektivno pravo može nastati tek njegovom voljom.[250]

---

[249] L. c., § 305, op. 12.

[250] Za pokazati praktičnu razliku ove distinkcije prava i ovlaštenja, navesti ću jedan praktički primjer iz moje odvjetničke prakse.

Financijalni propisi naredjuju, da se ima pristojba od darovnog ili inog ugovora platiti, čim je isti stupio u život, pri čem ne čini razlike, ako su ga kašnje stranke mutuo dissensu opet ukinule.

Digitized by Google

Ovomu ovlaštenju ne stoji sa pasivne strane jošte nasuprot dužnost izvršiti činitbu, već jedino obveza: držati rieč, koja možda ne će nikada proći u dužnost izpuniti obećano. Tako nam se prikazuje stvar, ako kontrahente, promisara naime i promitenta uzimljemo prema tertiusu kao jednu osobu ili jasnije, ako smatramo pactum in favorem tertii kao kolektivno obećanje[251] promitenta i promisara napram tertiusu — kako se ovaj ugovor u neku ruku faktično i pokazuje.[252]

Uzmemo li na oko odnošaj tertiusa, koji je jur dobio ovlaštenje, naprama promitentu, to za potonjega, dok nije nastalo subjektivno pravo sa strane tertiusa, ne može biti govora o dužnosti izpuniti obećanje. Dok tertius ne izjavi, da prima obećanje — kojim tek momentom nastaje njegovo subjektivno pravo, neima na strani tertiusa van ovlaštenje, a na strani promitenta neima drugo van obveza: držati rieč.[253] U toj se slici pokazuje obveza promitentova naprama tertiusu jednakoj obvezi iz jednostranog obećanja, koja ima samo tu osobitost, da obećanje nije ograničeno na stanovito vrieme. Gledom dakle na odnošaj promitenta napram tertiusu, dok god ovaj manifestacijom svoje volje nije načinio iz ovlaštenja za se subjektivno pravo, ne može promitent napram

---

Supruzi A. i B. su u razstavnom svom ugovoru medju inimi ugovorili, da će B. izplatiti punoljetnom njihovom djetetu C-u iznos od 10.000 for. Ugovor bude prijavljen poreznom uredu, koji je medju inimi od spomenutih 10.000 for. odmjerio darovnu pristojbu ter platež naložio C-u, koji nije bio sukontrahentom, niti mu je isti notificiran. Uzmemo li sada (naravno bez obzira na austr. gradj. z.) mnienje, koje zastupaju Siegel, Unger i Windscheid, a osobito Unger, to je C., ma da nije ništa znao o tih 10.000 for., ipak stekao pravo na tu tražbinu, i mora platiti darovnu pristojbu, ma da je upitna tražbina od 10.000 for. obzirom na prezaduženo stanje B-a posvema illuzorna, obzirom na što ne bi C. nikada bio prihvatio obećanje. Ali Siegel veli, promitent se je bezuvjetno obvezao, i s toga tertius stiče pravo momentom sklopljena ugovora (Unger), ter naravno mora nositi i posljedice toga stečenja.

[251] Garcis rabi za to izraz: Collectivofferte.

[252] Ali samo u neku ruku: obećanje bo nastalo je dvostranom voljom, ali obveza jest ipak samo jednostrana.

[253] I to samo vriedi za one pravne sisteme, koji daju jednostranom obećanju, dakle oferti, vezovnu moć. Kod onih pako pravnih sistema, kod kojih oferta neima te moći, nije vezan promitent gledom na njegov odnošaj napram tertiusu, da drži rieč, već jedino gledom na njegov odnošaj napram promisaru.

Digitized by Google

njemu biti in mora, ma da je u ugovoru izmedju kontrahenata ustanovljen dies za izvršenje činitbe. To je logička posljedica these: dok neima prava na činitbu, neima ni obveze izvršiti činitbu.

Drugačije se pako pokazuje obveza promitentova gledom na njegov odnošaj prama promisaru. Bez obzira bo, da li je na strani tertiusa samo još ovlaštenje ili jur pravo, držan je promitent izvršiti činitbu trećemu u vrieme ugovorom ustanovljeno, i to radi obveze, koju ima iz ugovora ovoga naprama promisaru.[254] Dakle i u onom slučaju, ako još i nije nastalo subjektivno pravo na činitbu sa strane tertiusa, biti će promitent in mora gledom na njegov obvezni odnošaj prama promisaru, ako ne izvrši činitbe tertiusu u ustanovljeno vrieme prama ugovoru, koji je sa promisarom sklopio.

Deduciramo li sada iz ovog razmatranja konkretne these, to vidimo za promitenta sliedeće obveze u različitih stadijih pravnog odnošaja.

Napram ovlaštenju trećega stoji obveza promitentova: držati rieč, ali može jur i u tom štadiju biti za promitenta obveza, izpuniti trećemu činitbu gledom na njegov odnošaj sa promisarom.

Dok je na strani tertiusa samo ovlaštenje, ne može biti in mora promitent naprama tertiusu: mora bo može nastati za promitenta gledom na njegov odnošaj naprama tertiusu tek momentom, kad tertius ima subjektivno pravo na činitbu. Ipak promitent može biti i prije toga momenta in mora gledom na njegov odnošaj napram promisaru.[255]

[254] Ne će li primiti činitbe tertius — quaestio je ugovora, kakove to posljedice ima za odnošaj izmedju promitenta i promisara. Ovisi bo to o daljnjem pitanju, kakav je bio interes promisarov gledom na obećanu činitbu tertiusu

[255] Pitanje, koje su posljedice jedne ili druge more, nije za jurističu analizu pravnog odnošaja relevantno. Posljedice mogu biti u obih slučajevih more iste, ali mogu biti i različite. I ovo bo pitanje ovisi o dalnjem pitanju, kakve je vrsti u konkretnom slučaju interes promisarov gledom na izvršenje činitbe tertiusu, što opet praktično ovisi o pitanju, u kakovom je odnošaju prije stajao promisar napram tertiusu.

Digitized by Google

Nastaje sad pitanje, koji je pravni razlog obvezam promitentovim. I tu moramo lučiti obveze promitenta napram promisaru, od obvezah promitenta napram tertiusu. Razlog prvanjim je ugovor,[256] da kratko velimo; razlog pako obveze promitentove napram tertiusu, držati rieč, leži u obećanju[257] njegovom u ugovoru[258] sadržanom; za obvezu pako izpuniti obećanje, treba još manifestacija volje sa strane tertiusa, koja se pokazuje za promitenta nuždnim akcesorijem, — akcesorijem zovem to za to, jer nastanak njegov nije u moći promitenta, ter čim nastane, r e f l e k t i v n o — samo po sebi djeluje na obvezu promitentovu. Nu kod pakta in favorem tertii, ako i ne nastane taj akcesorium, ipak postoji obveza promitentova izpuniti obećanje, ali ta obveza tad ima drugi izvor, najme u pravnom odnošaju promitenta napram promisaru. Ta pako obveza promitentova napram promisaru dolazi u korist tertiusa i bez njegove pričine.[259]

Iz toga upravo razloga vidimo, kako je posve logički i naravno, da promisar ima akciju napram promitentu na izpunjenje obećanja, osobito u onih slučajevih, gdje ima osim liberaliteta, promisar koji drugi interes, da se činitba izvrši tertiusu.[259a)]

---

[256] Sravni gore poglavje: „obećanje i pravo na činitbu".

[257] Vriedi samo za pravne sisteme, koji daju jednostranom obećanju vezovnu moć; za druge bo pravne sisteme u obće ni neima te obveze. Sr. op. 253.

[258] Za sisteme, koji su osnovani na rimsko-pravnom stanovištu, da neprihvaćeno obećanje ne veže, leži razlog u ugovoru, t. j. prihvaćenom obećanju, jer neprihvaćeno obećanje još nije dovoljno, nije pravno tvorno. Rimsko pravo priznaje pravno tvornim samo obećanje po vjerovniku prihvaćeno, dočim je daljnja tvorba u razvitku prava, da je i po drugom prihvaćeno obećanje pravno tvorno. Iz rimsko-pravnih iznimaka generalisirano je pravno načelo.

[259] I u tom obziru ima pravni odnošaj izmedju promitenta i promisara reflektivni učinak ne doduše na pravo, ali ipak na korist tertiusa. U toliko prihvaćam G a r e i s o v u (l. c., p. 210 sq.) misao.

[259a)] Gdje bo tertius ima pravo zahtjevati činitbu od promisara i bez pactuma, koji je u njegovu korist sklopljen, ne iziskuje baš njegov interes, da pretvori ovlaštenje u subjektivno pravo, dočim bi primio dobrovoljnu činitbu. Neima li u takvih slučajevih promisar akcije, tad je njegov interes, koji se sastoji upravo u tom, da se trećemu izvrši činitba, stavljen lih u dobru volju promitenta U n g e r u su očito odveč pred očima lebdila ona

Digitized by Google

Razbistriv tako razliku izmedju ovlaštenja i prava trećega, razmatrati nam je pitanje, kad nastane za trećega ovlaštenje, a kada pravo.

Najradikalniji su u tom pogledu Unger[260] i Gareis,[261] koji tvrde, da pravo trećega nastaje momentom sklopljena ugovora izmedju promitenta i promisara: „Der Dritte erwirbt den ihm zugedachten Vortheil sofort und von selbst (ipso jure): dieser kann ihm durch nachträgliche Ueb. reinkunft der Paciscenten nicht wieder entzogen werden.[262]

Najopriečnije tomu mnienju je stanovište Beselerovo,[263] koji tvrdi sasvim konsekventno sa gledišta svoje teorije, da neopozovivo pravo trećega nastaje tek momentom prihvata sa strane tertiusa.

Najdalje ide današnja rimsko-pravna praksa,[264] da najme pravo trećega, ako nije uzsliedio akcept sa strane tertiusa, nastaje tek momentom smrti jednoga od kontrahenata.

Siegel[265] veli, da pravo trećega može doduše prema volji kontrahenata odmah nastati momentom sklopljena ugovora, ali da to ne mora biti, kako to n. pr. ni ne može biti, gdje treći u vrieme sklopljena ugovora jošte ne eksistira, kao što n. pr. akcionarno družtvo u vrieme subskripcije akcija; ili ako još nije izvjestno, tko će taj treći biti, za tim u onih slučajevih, gdje je pravo trećega ovisnim učinjeno o iztečenju nekog vremena. Pitanje dakle, kada nastaje pravo trećega, dade se po mnienju Siegelovu[266] samo od slučaja do slučaja ustanoviti.

Hasenöhrl[267] veli, da se glede ovog pitanja ne može postaviti obćenito pravilo za sva pacta in favorem tertii, već da se to jedino za pojedine vrsti paktah učiniti može.

---

pacta, gdje je izključivo liberalitet motivom promisarovim kod sklapanja ugovora.

[260] L. c., p. 64.
[261] L. c., p. 147.
[262] Unger: l. c.
[263] Erbverträge, p. 76 sq. Busch: l. c. 38.
[264] Siegel: l. c., p. 153, op. 20.
[265] L. c., p. 156.
[266] L. c., p. 159.
[267] Obligationenrecht, p. 440.

Digitized by Google

Najopreznije je Windscheidovo[268] mnienje, koji veli, da pitanje, kada nastaje pravo trećega na činitbu, ovisi o volji kontrahenata. Oni bo mogu imati volju, da pravo trećega nastane odmah, ili tek nakon stanovitog vremena ili ako stanoviti odnošaji (uvjet) nastupe.

Po svih ovih mnienjih, osim Beselerova, ter rimsko-pravne prakse, ne samo da se na volju trećega nikakva važnost ne polaže, već se dapače ide tako daleko, da treći može pravo steći, a da ni ne zna. Ja mislim, da je to posve krivo stanoviste i bez obzira na razlikovanje, koje ovdje manjka, izmedju prava naime i ovlaštenja.

Kada stavim kome pismenu ofertu, ali list ne predam, već ga kod sebe držim, mislim, da to za oblata isto toliko vriedi, kano za obdarenika, ako odlučim pokloniti mu moj sat, ali mu ga ne predam, niti mu odluku svoju saobćim. Što me bo prieči, da u jednom i drugom slučaju promienim nakanu svoju, ter ofertu oblatu ne stavim i sat ne poklonim? — Obećanje, dok je u mojoj vlasti, nije vanjski existentno, a po tom ni pravno relevantno. Stoji li pako to za obećanje, koje jedan čini, ne manje mora da stoji za obećanje, koje je nastalo dvostranom voljom; razlika samo je ta, što je potonje obećanje u vlasti dvojice, ter ga s toga jedan ukinuti ne može, već tek obojica zajedno.

Iz ovih dakle razloga, mislim, ne samo da pravo za trećega ne može nastati, dok god je obećanje sadržano u ugovoru u moći kontrahenata, već ne može nastati niti ovlaštenje za trećega. Kako god za oblata neima vriednosti oferta, dok je u moći oferenta, isto tako neima nikojeg ovlaštenja treći iz ugovora, u njegovu korist sklopljena, dok je ovaj u moći kontrahenata. Nu iz toga još ne sliedi, da promitent može od obećanja u ugovoru sadržana jednostrano odustati. Da to uzmogne, za to je neminovno potrebna privola promisara: tek mutuo disensu contrahentium može se ugovor ukinuti.[269]

[268] Pandecten: II., p. 196.

[269] Dalnja pitanja, da li je glede ukinuća ugovora lih promisarova volja odlučna, ili tek obojice, vise o pravnoj naravi pojedinih vrstih pakta

Digitized by Google

Ovlaštenje za trećega nastaje tek momentom, kad je ugovor, odnosno obećanje u ugovoru sadržano, prestalo biti u moći kontrahenata. — Nastaje pitanje, koji je to momenat? Sama narav stvari, čini mi se, vodi nas tuj k analogiji oferte. Oferta je neopozoviva, kad je stigla oferentu: obećanje sadržano u paktu in favorem tertii ne mogu kontrahenti više opozvati,[270] čim je tertius po kontrahentih o tom paktu certioriran.[271] Čija certioratija je potrebna, quaestio je facti naprama volji stranaka u konkretnom slučaju, tko da se smatra disponentom.[272]

Momentom dakle notifikacije stiče tertius ovlaštenje: čemu je prvotna i glavna posljedica ta, da mu to ovlaštenje kontrahenti opozivom oduzeti više ne mogu.

Što je sadržaj toga ovlaštenja? Ovlaštenju ovomu stoji nasuprot obveza promitenta: držati rieč. Da ovlaštenje ovo nastane subjektivnim pravom tertiusa, ne treba ništa drugo, već volja tertiusa. Nu volja po sebi je samo nutarnji akt, a da bude pravno relevantna, treba da je manifestirana obvezaniku. Tom manifestacijom postaje vanjskim načinom ovlaštenje tertiusa njegovim subjektivnim pravom. Nu za obvezu promitentovu, da izvrši činitbu, ta vanjska manifestacija volje tertiusa ne treba, jer ta obveza sa strane promitenta postoji već iz njegovog pogodbenog odnošaja napram promisaru. Tertius može dignuti akciju proti promitentu, a da volju manifestirao i nije prije, samo što ne će moći obiedjivati promitenta s more,

---

in favorem tertii, kao i o konkretnom ugovoru. Sr. Hasenöhrl: l. c., p. 440, ter osobito Bähr, l. c., VI., 156 i XI., 395, koji posve razložito veli, da je izključivo promisarova volja onda odlučna, ako promitent neima nikojeg interesa, da baš trećemu činitbu izvrši. Sr. članak 517 crnogorskoga zakonika.

[270] Analogna ustanova onoj, koja je sadržana glede oferte u § 316 trg. zak. (§ 320 austr. trg. zak.) preporuča se i ovdje.

[271] Prihvatljivim, bar teoretički prihvatljivim čini se to de lege ferenda i Siegel-u, l. c., p. 154, op. 22. — Za austrijsko pravo vriedi to pako de lege lata prema izričnoj ustanovi § 1019 o. g. z., na koji ćemo se kašnje još svratiti. — Sr. i Stobbe: Deutsches Privatrecht, III., p. 221 sq.

[272] § 1019 o. g. z. smatra disponenti obje stranke. Za pakta in favorem tertii kao obćenito pravilo, što naravno § 1019 o. g. z. nije, bila bi takva ustanova opravdana samo u značenju dispositivne norme.

Digitized by Google

ako to učinio nije: to će moći lih učiniti promisar, jer se samo prema njemu nalazi promitent in mora debendi, ako nije u ugovoreno vrieme izvršio činitbu trećemu.

Ipak pravilo, da notifikacijom steče tertius ovlaštenje, nije moći postaviti za sva pakta in favorem tertii; tako kod osiguranja života može ovlaštenje za pogodovnika nastati tek smrću osiguranika, a može ovlaštenje i pravo tertiusa takodjer koincidirati, kako je to n. pr. kod akcionarnog družtva, gdje momentom konstituiranja istoga nastaje pravo akcionarnog družtva proti subskribentom akcijah na isplatu subskribiranih svota. Činom konstituiranja nastaje tek pravo za družtvo, a prema tomu i obveza subskribenta na izplatu, dočim je prije tog momenta obveza subskribentah držati rieč. Temelj toj obvezi pako jest po utemeljiteljih unapried prihvaćeno obećanje subskribentah.[273]

Pitanje dakle, kada nastane ovlaštenje za tertiusa, valja za svaku vrst pakta in favorem tertii riešiti napose, a generalno može se samo to pravilo postaviti, da to ovlaštenje može nastati tek momentom, kad je ugovor prestao biti u moći kontrahenata.

Mi smo rekli, razlagajući pogodbenu ofertu, da ona, u pravnih sistemih, koji joj priznavaju karakter pravnoga posla po sebi[274] logično mora prelaziti na nasljednike; jedva nam dakle treba spomenuti, da ovlaštenje tertiusa, koje je gledom na tertiusa bezuvjetno obećanje, koje dapače radja obvezu na izpunjenje činitbe[275] takodjer prelazi na nasljednike.

---

[273] Čin bo pokazuje volju, te s toga naročitog prihvata sa strane akcionarnoga družtva ne treba: „Einer Annahme . . . . der vom Subscribenten dem Projectanten gegebenen Zusage Seitens der zu rechtlichem Bestande gelangton Actiengesellschaft durch ausdrückliche Erklärung, durch den Empfang von Einzahlungen oder die Einklagung solcher bedarf es um desswillen nicht, weil eine solche in der Anerkennung des Zeichners oder seines Rechtsnachfolgers als Actionärs, gilt". Renaud: Das Recht der Actiengesellschaften, p. 205.

[274] S toga smo i prigovorili nedosljednosti austrijskoga gradjanskoga zakonika.

[275] Dakako samo radi odnošaja promitenta naprama promisaru.

Digitized by Google

Razmotriv tako pobliže prava i obveze promitenta, ter ovlaštenje i pravo tertiusa iz ugovora na korist njegovu sklopljena, obazrieti nam se je jošte na prava promisara. Unger[276] i Siegel[277] tvrde, da treći ne ima nikakove akcije, jer on, sklapajući ugovor sa promitentom, neće nikakovo pravo za se steći. Istina je, da u onom slučaju, gdje promisar hoće za sebe pravo na činitbu steći, nije moći govoriti o paktu in favorem tertii, ali to ne stoji za onaj slučaj, ako promisar hoće takodjer imati akciju proti promitentu, da ovaj izvrši činitbu trećemu. Ta pako akcija ne samo da nije u protuslovju sa naravi pakta in favorem tertii, već je š njom upravo u podpunom skladu, a i interes promisara u najviše slučajeva upravo zahtjeva, da ju ima.[278] Podpuno opravdanim čini mi se s toga mnienje Windscheidovo,[279] koji veli, da pitanje, da li promisar imade takodjer akciju, jest pitanje ugovora i volje stranaka. Za ovo dakle pitanje vriedi rieč: pacta dant legem contractibus. Ovo dakle pitanje ne može se za sva pakta in favorem tertii jednako riešiti,[279a)] već će to biti od slučaja do slučaja posao interpretacije ugovora.[280] Ima bo i takovih pakta in favorem tertii, koji po naravi svojoj isključuju akciju sa strane promisara, kao n. pr. kod osiguranja života u korist trećega, ili kod pravnog odnošaja, koji postoji medju utemeljitelji i subskribenti akcijah budućeg dioničarskog društva.

Još je jedno vrlo prieporno pitanje u literaturi, da li naime promisar mora imati osobni interes na činitbi, koja se

---

[276] L. c., p. 62.

[277] L. c., p. 146.

[278] Sr. gore opazku 259a).

[279] L. c., III., p. 188, 196.

[279a)] Hasenöhrl: l. c., p. 439, I.

[280] Uzor-ustanovu sadržaje u tom pogledu članak 516 opšteg imovinskog zakonika za Crnu Goru, koja naredjuje: „Ko, ugovarajući u svoje ime uglavi, da će druga strana nešto učiniti ili dati kome trećemu, taj je ugovornik vlastan tražiti, da se obećanje izvrši po ugovoru". Isto naredjuje druga alineja § 412 osnove gradjanskog zakonika za njemačko carstvo, samo što ima jošte dobri dodatak: „wenn nicht ein anderes bedungen ist". Sr. § 853 saskog z., art. 208 draždjanske osnove i § 204 ugarske osnove obveznog prava.

Digitized by Google

ima izvršiti trećemu.[281] Windscheid[282] veli: interes promisara je taj, da se činitba trećemu izvrši: u osobi trećega čini se promisaru; taj interes ne mora pako biti egoistične naravi, već može sastojati i u liberalitetu. Ovo mnienje čini mi se najopravdanijim.

Pitanje interesa irrelevantno je posvema takodjer za pitanje, da li trećemu pristoji akcija. Vrlo značajno izrazuje se u tom pogledu Unger:[283] „gewährt man aus den Verträgen in favorem tertii überhaupt dem Promissar ein Klagerecht . . . so ist es verkehrt, noch den Nachweis eines besonderen Interesses von ihm zu verlangen: der kräftigste Beweis für sein Interesse an der dem Dritten zu beschaffenden Leistung liegt eben darin, dass er diesen Vertrag geschlossen hat".[284]

Pošto promisar neće činitbu za sebe, već za tertiusa, samo po sebi se raznmieva, da ova mora samo gledom na trećega imati svojstva, koja pojedina pozitivna prava za činitbu zahtjevaju.[285]

§ 8. Pacta in favorem tertii u području austrijskog gradjanskog zakonika.

Osobitost pravne naravi pakta in favorem tertii, kako se iz dojakošnjeg našeg razlaganja dovoljno razabire, tražimo mi u isključivoj činjenici, da treći iz tudjeg ugovora može dobiti pravo. Interes promisara je tuj posvema sporedan — da li je tuj interes sebični ili liberaliteta, može biti odlučno za moralni — etički princip, ali sa gledišta pravnog to je irelevantno. Imajući to pred očima, vrstamo medju pacta in favorem tertii sva ona pacta, koje stranke sklapaju sa tendencijom, da treći dobi akciju. Ne izuzimljemo odovuda ona pacta, gdje je ta tendencija u interesu kontrahenata. Mea et

[281] Sr. Hasenöhrl: l. c. 425, op. 57.
[282] L. c., p. 188, 1.
[283] L. c., p. 106.
[284] Sr. i Unger: Jahrbücher für Dogmatik, X., 58, op. 72.
[285] Sr. Hasenöhrl: l. c., p. 425; ter gore u poglavju: „rimsko-pravno stanovište".

Digitized by Google

tua interest ili samo tua interest, za pravnu konstrukciju je posvema irrelevantno: karakterističnost bo kod tih pakta u obih slučajevih jest ista: naime da tertius iz pacta, pri kom nije sudjelovao, dobiva akciju.

Da treći iz tudjeg pakta stiče pravo — to je za rimsko-pravno shvaćanje ne moguće, i to ne možda radi etičkoga principa, već radi pojma prava. Ako li pako ta nemogućnost leži u pojmu prava, a po našem nazoru leži, jer je subjektivno pravo in ultima analysi volja, — tad ta nemogućnost postoji ne samo za rimsko, već za svako pravo. Pri tom ništa ne čini, ako positivni koji zakon inako odredjuje, jer što je positivno, ne mora još za to biti valjano. Positivno pravo može činiti i iznimke, koje nisu u skladu sa pojmom prava — n. pr. l. 32, § 2, D. 12, 6, — a u koliko su takove iznimke ispričive, — odlučuje s v r h a, koja se postići želi, i njezina etička vriednost.

Obzirom na pakta in favorem tertii imali bi medjutim sa takovim slučajem, gdje se odstupa od pojma prava, samo tada posla, ako bi za trećega nastalo subjektivno pravo u strogom smislu rieči, bez njegove volje. Da se ali to ne zbiva, pokazali smo u prijašnjem razmatranju, postaviv konstrukciju, da tertius bez svoje volje stiče samo o v l a š t e n j e, a tek svojom voljom p r a v o. U tom je pako velika razlika, jer stiče li tertius lih ovlaštenje bez svoje volje, to mu to ne može škoditi, već samo koristiti, dočim stiče li pako bez svoje volje i pravo, tad mu to može u konkretnom slučaju i škoditi.[286] Našom konstrukcijom štuje se tertius kao subjekt, ostao je nepovriedjen pojam subjektivnoga prava, a nepovriedjeno ostalo je i načelo: unusquisque adquirat, quod sua interest.

---

[286] Sr. opazku 250 u prijašnjem poglavju. Praktička razlika izmedju konstrukcije ovlaštenja i prava pokazuje se u tom, što, ako tertius paktom dobiva tek ovlaštenje, ter se ne će s njime služiti, nije ni stekao p r a v o; dočim ako dobiva pravo, mora upravo izjaviti, da ga neće, — nu tad ne može reći, da nije stekao pravo, već je izgubio stečeno pravo. „Durch die Ausschlagung des Vortheils wird nicht ein Erwerb vereitelt, sondern ein bereits erworbenes Recht aufgegeben". Hasenöhrl: l. c., p. 430, op. 21.

Digitized by Google

Predposlav ovo, idemo da razmatramo stanovište, koje zauzimlje austrijski gradjanski zakonik glede pakta in favorem tertii.

Vladajuće je mnienje, da austrijsko pravo u tom pitanju zauzimlje rimsko-pravno stanovište, dà još gore, jer ne dopušta ni one iznimke, koje rimsko pravo čini.

Unger[287] veli: § 881 naredjuje: „izvan slučajeva, ustanovljenih u zakonu, nitko ne može za drugoga . . . obećanje prihvatiti“, a pošto zakon nikakove iznimke ne čini, to za austrijsko pravo vriedi pravilo, da su pacta in favorem tertii nekrepostna, posve beziznimno.[288]

Nu tu valja prije svega izpitati, da li se § 881 u obće proteže na pacta in favorem tertii? Steinbach[289] dokazuje na temelju povjesti postanka ove ustanove, ter doktrine o paktih in favorem tertii, koja je za onda vladala, da kodifikatori nisu mislili kod stvaranja ovoga paragrafa na pacta in favorem tertii. To mnienje sliedi i Hasenöhrl,[290] veleći, da se ustanova § 881 o. g. z. ne može protezati na pacta in favorem tertii, pošto obećanje u takovom ugovoru učinjeno ne treba prihvata sa strane trećega.

Proti ovomu mnienju govori, po mome nazoru dosta jasno, Zeillerov komentar,[291] koji upravo kod § 881 obrazlaže, za što su pakta in favorem tertii nekrepostna. Nadalje govore proti tome i ustanove pruskog Landrechta, u koji su se u mnogom obziru ugledavali kodifikatori, a ovaj naročito zahtjeva pristup sa strane trećega.

Nu bilo kako god mu drago, jedno stoji, da naime za austrijsko pravo — što vriedi u ostalom i za pruski Landrecht — moramo postaviti obćenito pravilo, da pactum alienum trećemu ne daje subjektivno pravo iz tog pakta. To

---

[287] L. c., p. 97.

[288] Nippel: l. c., VI., p. 81 i Stubenrauch (1. izdanje), III., p. 38 idu još dalje tvrdeći, da si kontrahenti ni u slici poenalne stipulacije ne mogu pomoći. Proti tomu gl. Unger: l. c., p. 98, op. 140.

[289] U österreichische Gerichtszeitung br. 44 ex 1877.

[290] L. c., p. 428.

[291] III., p. 53 i 54.

Digitized by Google

nam izrično potvrdjuje i Zeiller.[292] Pitanje može biti samo to, da li stiče tertius iz tog pakta ovlaštenje. Nu tu moramo razlikovati dvoje. Ako stranke ugovor ne notificiraju trećemu, to po samoj naravi stvari, a i obzirom na analogiju § 1019 ne može biti govora o kakvom ovlaštenju trećega.[293] Notificiraju li stranke ugovor trećemu, pitanje je, je li vriedi analogno ustanova § 1019 o. g. z.? Ja mislim, da ne vriedi, jer je tamo odnošaj svoje vrsti, naime mandatni.

Nu ako stranke ne notificiraju samo trećemu ugovor, već ga pozovu, da k njemu pristupi, pitanje je, da li pristupiti može?[294] Drugimi riečmi, da li se može ugovor uzdržati pristupom trećega u smislu pruskoga Landrechta. Tu i opet razlikujemo dvoje. Promisar sklopi ugovor na ime trećega kao negotiorum gestor bez naloga, ili ga opet promisar sklopi na vlastito ime. U prvom slučaju može tertius ugovor nedvojbeno ratihabirati (arg. § 1016),[295] nu neima dvojbe, da stranke mogu ugovor ukinuti, dok je u njihovoj vlasti, naime dok tertiusu nije notificiran,[296] jer dotle nije vanjski za tertiusa existentan.[297] — Što se pako drugog slučaja tiče, to mislim, da takodjer vriedi isto, jer i to je negotiorum gestio quoad materiam, ako i u drugoj formi.[298]

---

[292] L. c. ad § 881.

[293] Po gotovo ne može biti govora o pravu trećega iz jednostranog obećanja promitenta drugoj osobi. S toga i ja držim s Hasenöhrlom, da je rješitba br. 1693 Glaser-Ungerove sbirke neosnovana. Sr. Hasenöhrl, l. c., p. 428, op. 16.

[294] Sr. pruski Landrecht: I., 5, §§ 74—77.

[295] Stubenrauch (novo izdanje), p. 218, II., 2.

[296] Savigny: Obligationenrecht, p. 82 dopušta ukinuće sve dotle, dok ugovor po trećemu nije ratihabiran. Proti tomu Unger: p. 71. — Jednako za austrijsko pravo Stubenrauch, p. 218, op. 5 sliedeći Turnesa. Proti tomu Unger: l. c., p. 98, op. 139. — Unger sam veli, da se ukinuti ne može, čim je sklopljen. Mnienje u tekstu zastupano branimo tim, što negotiorum gestio upravo kod sklapanja ugovora dobiva nešto drugu prirodu po samoj naravi stvari.

[297] Što se ne može reći, ako stranke ugovor uknjiže, jer intabulacijom postaje i za tertiusa ugovor existentnim i prestao je biti u izključivoj moći kontrahenata. Drugačije Stubenrauch, l. c., ibidem.

[298] Sravni li se ono, što veli Stubenrauch, l. c. u tekstu s onim u opazci, mora se uzeti, ili da si protuslovi, kako mu Unger, l. c., p. 98,

Digitized by Google

Tu treba primjetiti, da u obih ovih slučajevih treba upravo prihvat sa strane tertiusa, — notificiran ugovor mora baš da prihvati, ili k njemu pristupi u smislu pruskog Landrechta. On dakle ne steče ovlaštenje u tih slučajevih, u smislu kako mi tu rieč rabimo, ter ne može dignuti tužbu, ako ne prihvati obećanje u ugovoru sadržano.[299] Da kratko velimo, za njega je taj ugovor pogodbena oferta.

Tertius dakle ne dobiva iz tudjeg pacta nikakovu akciju, nikakovo ovlaštenje, nikakovo pravo. Pactum taj je za njega oferta, koju prihvatiti mora, a momentom prihvata stiče pravo. Alienum pactum postaje tim njegov vlastiti pactum: a to je negacija pakta in favorem tertii.

To je pravilo obćenito za austrijsko pravo, a sad da vidimo, ima li od tog pravila iznimaka.

I. A) Neima dvojbe, da takovu iznimku[300] sadržaje § 1019 o. g. z., koji glasi: „ako je naloženo punovlastniku, da komu trećemu nabavi kakovu korist, te punovlastnik prihvati nalog taj; tad treći, čim ga je punovlastitelj ili punovlastnik izviestio o tom, zadobiva pravo podići tužbu proti jednomu ili drugomu".

To je slučaj rimsko-pravnog mandata aliena gratia, koji tertiusu po rimskom pravu ne daje tužbu,[301] ali daje po austrijskom pravu po izričnoj ustanovi § 1019, te za to i tvori iznimku od pravila: ex pacto tertii nemo acquirit.

Po samoj naravi mandatnog odnošaja, koji postoji ovdje izmedju kontrahenata, izvršuje promitent trećemu činitbu u ime mandanta, te se s toga činitba ne ukazuje kao činitba

---

op. 139 predbacuje, ili opet ono, što u tekstu veli, svadjati na naš prvi slučaj, a u opazci rečeno na naš drugi slučaj. Ako je tomu tako, tad se u prvom slučaju slaže s nami, a u drugom ne. — Za naše mnienje, ako se ne varam, govori i Zeiller, l. c.

[299] In favorem aequitatis vidi često praksa prihvat u samoj tužbi, što bi doduše bilo posve korektno u smislu naše teorije, ali nije osnovano u duhu gradjanskoga zakonika.

[300] Drugčije Unger, l. c., p. 99. — Mnienje, koje je u tekstu prihvaćeno, zastupa: Krainz: System, I., p. 376 sq. i Hasenöhrl: l. c., p. 429.

[301] Unger: l. c., p. 91, Sr. l. 6., § 4. D. 17, 1; l. 28.

Digitized by Google

mandatarova, već kao činitba mandantova.[302] Mandatar je obvezan iz ugovora svoga prema mandantu izvršiti činitbu trećemu, ter mandantu pripada proti mandataru tužba na ispunjenje činitbe trećemu,[303] bez obzira na to, kakav interes ima kod toga mandant.[304]

Kakova prava ima tertius iz toga ugovora? Zakon veli izrično, da tertius imade tužbu proti promitentu, čim mu je ugovor po jednom od kontrahenata notificiran. Iz ovoga jasno sliedi, da ne treba prihvata sa strane tertiusa, kako to obično komentatori austrijskog prava hoće.[305] Nu pitanje je sada, da li tertius faktom notifikacije stiče samo ovlaštenje, ili jur pravo. Zakon veli samo toliko, da tertius dobiva tužbu. Krainz, koji je nedvojbeno jedan od najboljih poznavalaca duha gradjanskoga zakonika, veli,[306] da treći dobiva ovlaštenje na tužbu. To je jedino po mom nazoru logično, i sa pravnom konstrukcijom pakta in favorem tertii suvislo. Uzmemo li n. pr., da je u ugovoru opredieljen dies, kad se činitba ima izvršiti, ne razumijem, na kojem pravnom razlogu bi mogao treći kriviti promitenta s more, ako nije prema njemu manifestirao volju svoju, jer tek voljom svojom je pravo stekao, a manifestacijom tek postala je volja vanjski eksistentnom. Kriviti s more promitenta indi ne može proprio jure, već jure mandantis, — a čim to velimo, već smo upleli u konstrukciju fiktivnu cessiju. Akciju može dići tertius, ako i volju prije manifestirao nije, jer dignućem akcije manifestira volju, ali tad tek od tog momenta može steći pravo; a tek momentom stečenja prava nastaje za promitenta obveza izpuniti činitbu gledom na pravo tertiusa.[307]

---

[302] Kirchstetter: Comm., p 508; Hasenöhrl: l. c., p. 430, a osobito: Krainz: l. c., p. 377, ter. p. 383.

[303] Hasenöhrl, l. c., p. 440.

[304] Može to biti i akt liberaliteta sa strane mandantove. Hasenöhrl: ibidem.

[305] Sr. n. pr. Stubenrauch: ad § 1019 točka 2.

[306] L. c., p. 379.

[307] Gledom na njegov odnošaj prema promisaru već postoji naravno ta obveza.

Digitized by Google

Hasenöhrl[308] pozivom na Steinbacha[309] veli, da momentom notifikacije nastaje pravo za trećega, jer da je to bio nazor većine komisije. Nu to je mogao biti samo teoretički nazor dvorske komisije, a taj nas ne veže, već jedino slovo i duh zakona. Pošto je pako taj teoretički nazor u izravnom protuslovju sa samim pojmom prava, ne moramo i ne smijemo ga slieditи.

Time bi se naša teorija dala dovesti u sklad sa slovom zakona, ipak mislim, da ju za austrijsko pravo ne možemo braniti. Ja mislim, da je najbolje pogodio duh zakona Krainz,[310] kad si pomaže ovdje sa teoretički doduše neosnovanom, ali posvema u duhu zakona postavljenom fikcijom mučeg prihvata ovlaštenja na tužbu. „Diese eigenthümliche Gestaltung des Rechtsverhältnisses begreift sich daraus, dass das Stillschweigen des Dritten zu der erhaltenen Benachrichtigung als Annahme einer ihm vom Mandanten ertheilten Ermächtigung, die Leistung einzufordern und zu behalten angesehen wird". Vriedi dakle tu rieč, qui tacet, consentire videtur.

Praktične posljedice ovog mnienja nisu posve identične sa onim mnienja Hasenöhrlova. Po mnienju potonjega momentom notifikacije stekao je tertius pravo, ter ako ga i odmah refusira, napustio je stečeno pravo.[311] Po konstrukciji Krainzovoj pako, ako tertius notificirani ugovor odmah refusira, nije refusirao jur stečeno pravo, već ovlaštenje.

Do sele bio bi upitni pravni odnošaj posvema jasan, jer toliko, koliko smo ovdje obrazložili, tiče se samog pakta in favorem tertii i njegove pravne naravi. Nu upitna zakonska ustanova ima još i primjesicah, dielom neosnovanih, a dielom proizvirućih iz mandatnog odnošaja.

---

[308] L. c., p. 429.

[309] L. c., p. 178 sq.

[310] Ibidem.

[311] Hasenöhrl: l. c., p. 430, op. 21.

Digitized by Google

Notifikacijom naime dobiva tertius tužbu i proti mandantu. Jedva treba spomenuti, da to nije skladno sa naravi pakta in favorem tertii, a niti sa voljom kontrahenata.

Preporno je medju komentatori na što ide ta tužba.

Stubenrauch[312] veli, da ta tužba ide na to, da mandant pritegne mandatara na ispunjenje ugovora, t. j. na izvršenje činitbe. Nu ta tužba, dobro veli Hasenöhrl,[313] bila bi suvišna, jer tertiusu pristoji direktno akcija proti mandataru.

Krainz[314] veli, da ta tužba može biti samo prejudicielne naravi: „eine Klage darauf, dass der Mandant es bei den getroffenen Vorkehrungen bewenden lasse". Nu notifikacijom prestao je ugovor i onako biti u moći kontrahenata, ter ga više ukinuti ne mogu niti obostranim sporaznmljenjem — rad šta se i ova tužba pokazuje posvema suvišnom.

Hasenöhrl[315] veli, da su oba kontrahenta dužna trećemu činitbu izvršiti tako, da tertius može tužiti na izpunjenje koli mandanta, toli mandatara. Kako god to ne odgovara ni naravi stvari, ni volji stranaka, ipak jest nedvojbeno tako, jer zakon naročito veli, da treći „zadobiva pravo podići tužbu proti jednomu ili drugomu", nepraveći medju timi tužbami nikoje razlike. Paradoksnu ovu zakonsku ustanovu možemo si smisleno protumačiti samo tako, da suponiramo, da je zakonodavac ovdje mislio na slučaj preuzeća platežne dužnosti (Zahlungsübernahme)[316] sa strane mandatara. U tom bo slučaju mandant nije riešen tim, što je sklopio takav ugovor sa mandatarom, ter vjerovniku to notificirao, — svoje obveze plateža naprama vjerovniku, već je jedino vjerovnik dobio

[312] Ad § 1019, 2.

[313] L. c., p. 431, op. 27.

[314] L. c., p. 383, op. 36.

[315] L. c., p. 431. Jednako Kirchstetter: p. 508, veleći, da su obje stranke dužne trećemu činitbu izvršiti. — Winiwarter, IV., p. 227 sq. zastupa isto mnienje, koje i Stubenrauch, tim jedino dodatkom, da in subsidium, t. j. ako se od mandatara ne može činitba polučiti, treći može činitbu tražiti i od mandanta.

[316] Sr. Unger: l. c., p. 87, Hasenöhrl: l. c., p. 433.

Digitized by Google

dva dužnika; on naime može tužiti novog dužnika, ali može tužiti i starog.

Iz ovoga razloga mislim, da ima pravo Krainz, kada veli,[317] da treći imade samo u onom slučaju tužbu proti mandantu, gdje je tertius i prije mandata imao pravo na mandiranu činitbu proti mandantu.[318]

Da tertiusu pristoji i onda tužba naprama mandataru, ako se radi o darovanju, danas je prilično nepreporno.[319]

Razlog se ima tražiti u mandatnom odnošaju, da mandatar može trećemu nasuprot staviti prigovore, koji mu pristoje proti mandantu, u koliko u preuzeću obveze, platiti trećega, ne leži odreka od stanovitih prigovora.[320]

Mandatar ne može staviti prigovore trećemu, koje bi mu mogao staviti mandant, jer je pravo trećega samostalno.

B. Osim slučajeva liberaliteta mandanta napram tertiusu, spadaju u ovu vrst pakta in favorem tertii sliedeći važniji slučaji:[321]

1. Prodavalac u zakup dane nekretnine može ugovoriti sa kupcem, da i nadalje u krieposti uzdrži zakupni ugovor. Pravo zakupnika napram kupcu nastaje tu iz tudjega pakta uslied notifikacije po § 1019 o. g. z.[322]

---

[317] L. c., p. 383. — Interpretaciju ad verbum sliede tu naši komentatori, a i Hasenöhrl, l. c., p. 431. — Kirchstetter: l. c., p. 508 izuzimlje darovanje, jer manjka propisana forma.

[318] Drugi slučaj, koga Krainz spominje, naime, ako je mandatar ono, što bi trećemu bio imao izvršiti, samomu mandantu izvršio, svadja se i opet na prvi slučaj. Sr. Krainz: l. c., op. 37.

[319] Krainz: l. c., p. 382, Hasenöhrl: l. c., p. 432, op. 28. — Drugačije Kirchstetter: l. c., p. 508.

[320] Očito ne može staviti prigovor preboja; sr. Krainz: l. c., p. 381. Tražbinu vlastitu može mandatar compensando suprotstaviti trećemu, pošto je pravo trećega samostalno.

[321] Hasenöhrl: p. 434.

[322] Krainz: System, II., 2, § 370, p. 284, op. 29. — Pitanje, da li je zakupnik vezan rešpektirati taj ugovor, ne ima se riešiti iz gledišta pakta in favorem tertii. — Sr. glede toga Unger: l. c., 22, op. 25; Windscheid: Pandecten, II., 456, op. 7; Krainz: II., 2, p. 285, op. 35.

Digitized by Google

2. Prodavalac dobra ugovori sa kupcem, da ovaj izplati dugove. Uslied notifikacije dobiva tertius akciju i proti kupcu.[323]

3. Preuzeće trgovačkih etablissementah sa aktivi i passivi.[324]

4. Predaja seljačkih dobara uz obvezu isplate stanovite svote braći ili trećim osobam još za života predavatelja (successio anticipata).[325]

5. Donationes sub modo, gdje već i po rimskom pravu ima tertius akciju.[326]

II. Drugu nedvojbenu iznimku od pravila: „ex alieno pacto nemo acquirit", sadržaje § 1287 o. g. z., koji glasi: „Pogodba, kojom se kroz ulog osniva zajednički fond obskrbljenja za članove, njihove žene ili sirote, prosudjuje se po naravi i svrsi toga zavoda, i po uvjetih o toj pogodbi ustanovljenih".

O paktumu in favorem tertii moći je naravno govoriti samo ondje, gdje je pogodovnik treća osoba, koja nije članom družtva. Zakon ovdje ograničuje osobu pogodovniku, govoreći samo o ženi i sirotah.[327] — To nas sjeća na englezko-pravnu praksu in equity, gdje se priznava valjanost pakta in favorem tertii, ako je taj tertius: „nearly and legitimately related to one of contracting parties".

Krainz[328] želi pravo trećega i ovdje istumačiti pomoćju § 1019 o. g. z. Ovaj mi se tumač čini ipak nešto prisiljenim, ter mi se s toga naravnijim čini postupak Stubenraucha,[329]

---

[323] Windscheid: II., § 316, op. 5. — Glede prakse vrhovnog bečkog sudišta sr. Hasenöhrl, p. 436, op. 46. — Sr. Krainz: I., p. 380.

[324] Krainz: ibidem i Hasenöhrl: l. c., 436.

[325] Windscheid: II., p. 193, op. 15; Krainz: I., 381.

[326] Steinbach: l. c., p. 181. Krainz: p. 381. — Unger: System, II., p. 226 nieče, da po austrijskom pravu ima treći akciju. — Glede § 1229 o. g. z. sr. Unger: Verträge z. G. Dritter, p. 99; ali i Anders: l. c., p. 163, op. 11.

[327] Stubenrauch: l. c. ad § 1287 smatra to exemplifikativnim nabrajanjem.

[328] I., 381, II., 1, 256.

[329] L. c. ad § 881, 3a).

Digitized by Google

koji to smatra posebnom iznimkom od općenitoga pravila, da su pacta in favorem tertii nekriepostna.

Za ovakove obskrbne ugovore, ter ugovore osjeguranja života i tome slične, vriedi, u koliko spadaju u gradjanski zakon,[330] pravilo: pacta dant legem contractibus.[331]

Pitanje je, kada stiče pravo tertius? Unger[332] veli, da to pravo tertius stiče momentom sklopljenoga ugovora. Po Siegelovom[333] mnienju nastaje pravo tek nastupom dogodjaja, o kom ovisi izplata osigurnine. Ja mislim, da je to pitanje questio facti. Ugovornici bo su samo promitent i promisar, te je naravno, da mogu pogodbu i ukinuti, dok je u njihovoj moći. Dade li osigurani nakon sklopljena ugovora tertiusu policu, tada ima Unger prąvo, tertius će odmah dobiti ovlaštenje, a pravo na činitbu će steći: quando dies venit.[334] Nu pošto je obveza promitenta ovisna o točnom plaćanju premije, članarine ili članstvu, moguće je, da pravo trećega neće nikada ni nastati.[335] Zadrži li pako osigurani sam policu, koja glasi na ime tertiusa, tad je ona, a š njom i paktum vazda u njegovoj vlasti, dok živi. Momentom njegove smrti tek nastaje ovlaštenje, odnosno pravo za tertiusa.

Čim nastane pravo trećega na činitbu, ono je samostalno, a nije izvedeno iz prava promisarova, s toga polica ne spada u ostavinu osiguranika.[336]

III. Ovamo broje takodjer kao iznimku[337] od pravila: nemo ex alieno pacto acquirit, legate, sadržane u na-

[330] U gradjanski zakon spadaju zamjenite (uzajamne) asikuracije.

[331] Stubenrauch: Comm., II., p. 634, 3). — Hasenöhrl: l. c., p. 438 veli, da vriedi običajno pravo.

[332] P. 85.

[333] L. c., p. 157 i Gareis, l. c., p. 278.

[334] Sr. Unger: System, II.. p 89 sq.

[335] Siegel: l. c., p. 157, Hasenöhrl: l. c., p. 442.

[336] Hasenöhrl: l. c., p. 442, op. 21. — Drugo mnienje zastupa Hofmann: Lebensversicherungspolizzen; u Jurist. Blätter broj 35 i 36 ex 1882.

[337] Windscheid: l, c., p. 193, op. 15 i Hasenöhrl: l. c., p. 438 broje takodjer legate, sadržane u nasljednom ugovoru, medju iznimke. Contra Unger: l. c., p. 86.

Digitized by Google

sljednom ugovoru. Nu pošto je nasljedni ugovor samo jedan od slučajeva delacije,[338] to tertius dobiva tužbu tek časom nastupa nasljednikova: da „jene Zusicherung nur für den Fall des wirklichen Erbewerdens des Vertragserben abgegeben erscheint".[339]

Razlika, ali vrlo važna razlika od drugih pakta in favorem tertii jest ta, što promitent može opozvati legat i bez sporazumka sa promisarom, može dakle legat jednostrano opozvati. Stoji li pako to, tad se pravo trećega ne temelji na paktu, ter Unger[340] ima pravo, kada veli, da to nije pravi paktum in favorem tertii. To bi bio samo u onom slučaju, kada promitent ne bi mogao jednostrano opozvati legat.[341]

Reforme juridičkih nauka.

I.

Nacrt zakona, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju neke ustanove zakonskog članka sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 5. siečnja 1874 ob ustrojstvu sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu (br. 3 sbornika od god. 1874).

Čl. I.

Ustanove §§ 6, 11, 15, 23, 29, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 55, 57, 58 i 60 zakonsk. članka sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 5. siečnja 1874 ob ustrojstvu sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu (br. 3 sbornika od god. 1874) preinačuju, odnosno nadopunjuju se, ter imadu navedeni §§ glasiti kako sliedi:

§ 6.

Privatni docenti nisu činovnici.

Kano privatni docenti vlastni su samo oni na ovom sveučilištu javno predavati, koji su u smislu ovoga zakona usposobljeni.

Za predavanje stanovitih znanstvenih struka vlastna je vlada postaviti učitelje u užem smislu i to na bogoslovnom fakultetu tek nakon dogovora s nadbiskupskim ordinarijatom.

---

[338] Krainz: System. II., 2, p. 399.

[339] Krainz: ibidem.

[340] L. c., p. 85.

[341] U ostalom neima razloga, zašto ne bi kontrahenti mogli u pogodbi jednostranu neopozovivost legata izreći. Sr. Bähr: l. c., VI., 159.

Digitized by Google

§ 11.

Svaki redoviti profesor ima na tjedan barem osam, a izvanredni barem šest ura predavati.

Privatni docenti predavaju toliko ura na tjedan, koliko su se sami obvezali.

Učitelji u užem smislu imadu toliko ura na tjedan predavati, koliko će za predmete, za koje su postavljeni, ustanoviti profesorski sbor dotičnoga fakulteta.

§ 15.

Docenti biraju izmedju sebe svoje zastupnike u sbor profesorski; ako jih neima više od tri jednoga, ako jih više ima dvojicu.

Ovi zastupnici imadu u sjednicah ista prava, koja i ostali članovi profesorskoga sbora.

§ 25.

Ako se iz pregleda kolegija uvidi, da predmet spada u dotični fakultet i da odgovara svrsi sveučilištnoj, sbor će profesorski, unutar roka od 6 mjeseci iza podnešene molbe pozvati molitelja na razgovor, za koji će odrediti tri profesora, koji će se s njim pred cielim profesorskim sborom pregovarati o pismenoj radnji i o p r e g l e d u kolegija; iza pregovaranja ima kandidat držati javno pokusno predavanje u nazočnosti profesora dotičnoga fakulteta.

§ 29.

Nadalje ima sbor profesorski na to paziti:

d) da slušaoci kolegije marljivo polaze; svaki će dekan koncem prvoga tjedna zadnjega mjeseca u svakom poljeću ureći sjednicu, da se ustanovi, kojim se slušaocem ima uzkratiti potvrda polazka.

U tu sjednicu imadu biti pozvani i svi privatni docenti.

§ 46.

Slušaoci se kod dekana upisuju, a kod učitelja prijavljuju obično prvih osam dana svakoga poljeća.

Samo iz važnih razloga može tečajem sliedećih osam dana sbor profesorski dopustiti, da se slušaoc naknadno primi.

Kašnje prošnje, ako su podnešene tečajem prvoga mjeseca prvog poljeća, ili najdulje 6 tjedana iza početka drugoga poljeća, riešava senat akademički, ter samo onda dozvoljuje upis slušaocu, ako ovaj dokaže, da nije kriv, što se je prekasno prijavio.

Proti riešitbi senata neima utoka.

§ 47.

Svaki slušaoc, koji hoće da dovrši nauke kojega fakulteta, mora kroz stanovito vrieme polaziti kolegije na dotičnom fakultetu: na mudro-

Digitized by Google

slovnom, bogoslovnom, pravo- i državoslovnom po četiri, a na liečničkom pet godina.

§ 48.

Naučna godina ima dva poljeća, zimsko i ljetno.

Početak i trajanje naučne godine i pojedinih poljeća ustanovljuje se naredbenim putem.

§ 49.

Na pojedinih fakultetih predavat će se sljedeći predmeti i to:

A. Na bogoslovnom fakultetu.

U I. godini:

a) obći dio dogmatike,
b) uvodne znanosti u sv. pismo u obće, a stari zaviet napose,
c) tumačenje svetoga pisma staroga zavjeta iz vulgate i iz izvornoga teksta,
d) jezik hebrejski.

U II. godini:

e) posebni dio dogmatike,
f) uvod u novi zavjet napose,
g) tumačenje novoga zavjeta iz vulgate i iz izvornoga teksta.

U III. godini:

h) poviest crkvena,
i) moral bogoslovni.

U IV. godini:

k) bogoslovje pastirsko u užem smislu,
l) liturgika,
m) homiletika,
n) kateketika,
o) metodika,
p) pravo crkveno

Uz to predavati će se na ovom fakultetu i jezik sirski, kaldejski i arabski.

B. Na pravo- i državoslovnom fakultetu.

a) poviest, institucije i gradj. parb. postupak rimskog prava,
b) pandekte rimskog prava,
c) katoličko crkveno pravo,
d) grčko-iztočno crkveno pravo,
e) poviest njemačkog i slavenskog prava,
f) feudalno pravo,

Digitized by Google

g) hrvatsko-ugarsko privatno pravo,
h) encyklopedija pravo- i državoslovnih nauka,
i) obće, hrvatsko-ugarsko i austrijsko državno pravo,
k) medjunarodno pravo,
l) narodna ekonomija i uporabljena narodna ekonomija,
m) financijalna znanost,
n) hrvatsko-ugarsko financijalno zakonoslovje,
o) upravna znanost,
p) hrvatsko upravno zakonoslovje,
r) hrvatsko kazneno pravo,
s) hrvatski kazneni postupnik,
t) moderno hrvatsko gradjansko pravo,
u) teorija gradjanskog parbenog postupanja,
v) hrvatsko-ugarsko trgovačko pravo,
z) hrv.-ugar. mjenbeno pravo,
ž) pomorsko pravo,
aa) rudno pravo,
bb) obća statistika,
cc) statistika austro-ugarske monarkije s osobitim obzirom na statistiku kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije,
dd) sudstveno liečničtvo,
ee) državno računoslovje.

C. Na liečničkom fakultetu.

a) opisujuća anatomija,
b) mineralogija;
c) zoologija,
d) botanika,
e) kemija,
f) liečnička fizika,
g) physiologija,
h) pharmakognosija,
i) sveobća pathologija,
k) topografična anatomija,
l) nauka o kirurgičkih orudjih i zavojih,
m) pharmokologija i receptiranje,
n) nauka o životinjskih pošastih i veterinarno redarstvo,
o) pathologična anatomija,
p) sudbena medicina,
r) posebna liečnička pathologija, therapija i klinika,
s) nauka o kirurgičkih orudjih i zavojih,

Digitized by Google

t) liečničko redarstvo,
u) posebna kirurgička pathologija, therapija i klinika,
v) nauka o kirurgičkih operacijah,
z) primaljstvo,
ž) okulistika,
aa) syphilis i dermatologija,
bb) o ciepljenju boginja.

D. Na mudroslovnom fakultetu.

a) filozofija teoretička i praktička s poviešću filozofije,
b) poviest obća,
c) poviest hrvatska s osobitim obzirom na austrijsku i ugarsku poviest,
d) filologija slavjanska s osobitim obzirom na poviest jezika i literature hrvatske i srbske,
e) klasična filologija latinska,
f) klasična filologija grčka,
g) mathematika,
h) fizika,
i) zoologija,
k) botanika,
l) mineralogija i geologija,
m) kemija,
n) živi jezici: magjarski, njemački, taljanski, franceski, engleski i slavenski,
o) posebni filozofički nauci,
p) pedagogija,
r) posebni poviestni nauci,
s) archeologija,
t) geografija,
u) astronomija,
v) sravnjujuća anatomija i fiziologija.

Predmete, koji se u smislu ovoga § na sveučilištu imadu predavati, može vlada, privolom Njeg. ces. i kr. apošt. Veličanstva prema potrebi i shodnosti nadopuniti ili umnožiti.

§ 50.

Na bogoslonnom fakultetu jesu predmeti, navedeni u § 49 A. a—p obligatni, te se imadu slušati onim godišnjim redom, kakov je tamo ustanovljen.

Na pravo- i državoslovnom fakultetu imadu oni slušaoci sveučilišta Franje Josipa I., koji se na temelju svojih pravo- i državoslovnih nauka žele posvetiti javnoj pravosudnoj ili inoj javnoj službi, odvjetničtvu ili jav. bilježničtvu, slušati sliedeće nauke sliedećim redom, i to:

Digitized by Google

a) Svi bez razlike:

U I. semestru: poviest i institucije rimskoga prava, encyklopediju pravo- i državoslovnih nauka.

U II. semestru: kanoničko pravo katoličke i grčko-iztočne crkve, poviest njemačkog i slavenskog prava, feudalno pravo.

b) Slušaoci, koji se žele posvetiti pravosudnoj službi, odvjetničtvu ili javnomu bilježničtvu:

U III. semestru: pandekte rimsk. prava, hrv.-ugar. privatno pravo;

U IV. semestru: pandekte rimskoga prava;

U V. semestru: obće državno pravo, medjunarodno pravo, financijalnu znanost;

U VI. semestru: hrv.-ug. državno pravo i državno pravo austrijsko; narodnu ekonomiju, upravnu znanost;

U VII. semestru: moderno hrvatsko gradjansko pravo, theoriju gradjanskog parbenog postupanja, hrv.-ugar. trgovačko pravo, hrv. kazneno pravo, pomorsko pravo;

U VIII. semestru: moderno gradjansko pravo, hrv.-ugar. trgovačko pravo, mjenbeno pravo, hrv. kazneni postupak.

c) Slušaoci, koji se žele posvetiti inoj javnoj službi:

U III. semestru: hrv. kazneno pravo, moderno hrvat. gradj. pravo, theoriju gradj. parb. postupanja;

U IV. semestru: hrvat. kazneni postupak, obću statistiku, statistiku austro-ugarske monarkije;

U V. semestru: obće državno pravo, medjunarodno pravo, financijalnu znanost;

U VI. semestru: hrv.-ug. državno pravo i državno pravo austrijsko, narodnu ekonomiju, upravnu znanost;

U VII. semestru: uporavljenu nar. ekonomiju, upravno zakonoslovje;

U VIII. semestru: upravno zakonoslovje, financijalno zakonoslovje.

§ 51.

Na sveučilištu osnovat će se prema potrebi za razne nauke sjemeništa.

§ 53.

Svaki je pravnik dužan slušati one predmete, iz kojih kani položiti izpit; uz to imade slušati tečajem prva 4 poljeća jedan kolegij o hrvat. poviesti, a tečajem svih osam polieća po svom izboru još dva ina kolegija na filozofičkom fakultetu.

§ 55.

Zadnjih 8 dana svakoga polieća imaju se svi slušaoci prijaviti kod dotičnih učitelja, da jim potvrde polazak u prijavnicu, koju zatim dekan vidira. Prije nego li se plati naukovina, neće se potvrditi polazak.

Digitized by Google

§ 57.

Redoviti slušaoci pravo- i državoslovnoga fakulteta, koji se na temelju svojih pravo- i državoslovnih nauka žele posvetiti javnoj pravosudnoj ili inoj javnoj službi, odvjetničtvu ili javnomu bilježničtvu, imadu podnieti pet teoretičkih državnih izpita, i to:

a) Svi:

P r v i teor. državni izpit iz poviesti i institucija rimskoga prava te rimskoga gradj. parb. postupka;

d r u g i teor. državni izpit iz kanoničkog prava (imovinsko i ženitbeno pravo) i poviesti njemačkog i slavenskog prava;

b) slušaoci, koji se žele posvetiti javnoj pravosudnoj službi, odvjetničtvu ili javnomu bilježničtvu;

t r e ć i teor. državni izpit iz pandektah i hrv.-ug. privatnog prava;

č e t v r t i teor. državni izpit iz obćeg hrv.-ugar. te austr. državnog prava, medjunarodnog prava, narodne ekonomije, upravne i financijalne znanosti;

p e t i teor. drž. izpit iz modernog hrv. gradj. prava, teorije gradj. parbenog postupanja, hrv. kaznenog prava, hrv. kaznenog postupka, ug.-hrv. trgovačkog i mjenbenog prava;

c) slušaoci, koji se žele posvetiti inoj javnoj službi:

t r e ć i teor. državni izpit iz hrv. kaznenog prava, hrvat. kaznenog postupnika, modernog hrv. gradj. prava, glavnih načela gradj. parb. postupanja, obće austro-ugar. statistike, te poviesti narodne ekonomije;

č e t v r t i teor. državni izpit iz obćeg hrv.-ug. te austr. državnog prava, medjunarodnog prava, narodne ekonomije, upravne i financijalne znanosti;

p e t i teor. drž. izpit iz upravnih znanosti, hrvat. upravnog zakonoslovja, uporavljene narodne ekonomije, hrv.-ug. financ. zakonoslovja, šumarstva, gospodarstva, higijene, veterinarstva, i glavnih načela nauke o gradnjah (cesto-gradnjah, vodogradnjah itd.).

§ 58.

I. Državni izpiti polažu se, i to:

P r v i na izmaku I. semestra, d r u g i, t r e ć i, č e t v r t i i p e t i redovito na izmaku one naukovne godine, u kojoj su kandidati slušali predmete, propisane § 50 za II. semestar, odnosno III. i IV., V. i VI., VII. i VIII. semestar. Iznimno mogu se ti izpiti prvi put položiti i na svršetku sljedeće naukovne gedine.

Digitized by Google

Tko na prvom državnom izpitu padne, može takav ponoviti koncem II. semestra. U tom slučaju ipak pripušta se kandidat k polaganju drugog državnog izpita tek početkom III. semestra. Kandidat, koji je svršetkom naukovne godine na 2., 3., 4. ili 5. državnom izpitu pao, može takav ponoviti početkom sliedeće naukovne godine.

Tko tri puta na kojem god državnom izpitu padne, ne pripušta se više polaganju državnih izpita.

II. I slušaoci izvanjskih sveučilišta mogu na sveučilištu Franje Josipa I. praviti državne izpite propisanim redom i u propisanih rokovih, ako su predmeti, koje su slušali, istovjetni ili bar slični predmetom, propisanim na sveučilištu Franje Josipa I.

Takovi slušaoci mogu ipak dozvolom kr. zem. vlade 1., 2. i 3 drž. izpit položit i na izmaku IV. ili početkom V. semestra, a 4. i na izmaku VIII. semestra. Nu u potonjem slučaju može se 5. drž. izpit položiti tek 3 mjeseca nakon 4.

III. Vlada se ovlaštuje, da za slušaoce, koji žele preći na ino koje sveučilište, naredbenim putem uvede izpite, koji se prema ustrojstvu izvanjskih sveučilišta možda nuždnimi budu ukazali.

IV. Isto se tako vlada ovlaštuje, da naredbenim putem državnim izpitom, položenim na kojem ugarskom ili austrijskom sveučilištu prizna istu kriepost, koju imade pojedini državni izpit ili pojedina skupina državnih izpita, položenih na sveučilištu Franje Josipa I.

§ 60.

Doktorom kojega fakulteta može postati samo onaj, koji po navršenom peto- odnosno četvero-godištu s dobrim uspjehom položi stroge izpite iz nauka dotičnoga fakulteta. Broj strogih izpita i način, kako se imadu polagati, ustanovit će se posebnom naredbom.

Niti pojedini strogi izpiti, a ni doktorat sam nemože nadomjestiti ni pojedinog teoretičkog državnog izpita, položena iz pravo- i državoslovnih nauka, ni svih zajedno.

Čl. II.

Ovaj zakon stupa u kriepost početkom naukovne godine 1893/94.

Čl. III.

Doktoratu prava onih slušaoca, koji su prije krieposti ovoga zakona položili bar jedan strogi izpit, ostavlja se ona kriepost, koju je doktorat prava imao po dojakošnjih propisih.

Kandidati, koji su prije krieposti ovoga zakona svršili svoja pravo- i državoslovna studija, polažu državne izpite po dojakošnjih propisih.

Sve ostale prelazne ustanove izdat će vlada naredbenim putem.

Digitized by Google

Čl. IV.

Svi postojeći propisi, koji su u protuslovju s nazočnim zakonom, stavljaju se izvan krieposti.

Čl. V.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

II.

Govor

sveučilištnoga rektora dra. Josipa Pliverića prigodom njegove instalacije.

Ugledni zbore!

Visokoštovana gospodo!

Dozvolite, da najprije zahvalim svim, koji su me na ovo častno mjesto izabrali i vis. kr. zem. vladi, koja je taj izbor blagohotno potvrdila — a onda da srdačno pozdravim i Vas velecienjeni drugovi i Vas mladi prijatelji, koji ste došli, da svoj naučni rad nastavite ili započmete.

Tko iole prati, što se u svietu zbiva, znade, kako se kod svih kulturnih naroda radi o reformi pravne obuke, pače je i sama Englezka u najnovije doba počela uz svoju staru obuku uvadjati i novu, udešenu po primjeru kontinentalnom, polažući važnost na predavanja.[1]

U Francezkoj se dapače neradi samo o reformi pravne obuke, već i o tom, da se uzpostave sveučilišta u njemačkom smislu. Usljed toga je pokreta pravna obuka već do sada bitno promienjena.[2] To isto vriedi za Italiju[3] i Rusiju,[4] od kojih je prva g. 1885 i 1886, a potonja 1884 preustrojila svoja sveučilišta, dotično i pravnu obuku. U Njemačkoj već se

---

[1] Gneist R.: Das englische Verwaltungsrecht der Gegenwart (1884) II. sv. str. 1079. Isti: Aphorismen zur Reform des Rechtsstudiums in Preussen 1887 str. 4.

[2] Obširnu monografiju trajne naučne vriednosti o tom napisao je na temelju vlastitog izkustva i poslje dužeg boravka u Francezkoj Savigny v. Leo dr.: Die französischen Rechtsfakultäten im Rahmen der neueren Entwickelung des französischen Hochschulwesens. Berlin 1891 str. I—VI, 1 do 223.

[3] Zakone vidi kod Cogliolo e Majorana: Codice scolastico del regno d'Italia. Firenze 1892 i razprave napuljske akademije o tom godine 1886 u: Rendiconto delle tornate e de'lavori dell'academia di scienze morali e politiche. Napoli 1886.

[4] Allgemeines Statut der k. russischen Universitäten vom 23. August 1884. St. Petersburg 1884.

Digitized by Google

od god. 1842 dižu glasovi, da treba pravnu obuku preurediti, pa imade čitava literatura u tom pitanju.[5]

U Austriji je vlada god. 1891 zakonodavnom tielu predložila i zakonsku osnovu, koja ide za istom svrhom, pošto je g. 1886 bila pozvala sve austrijske juridične fakultete, da se glede toga pitanja izjave, što su oni i učinili.[6]

Zakonska je osnova i razpravljana, ali nije izmedju obie kuće rajhsrata polučeno suglasje.

U Ugarskoj je osim pomanjih promjena, izvedenih poslje g. 1861, započela reforma g. 1874 preustrojstvom državnih izpita i pravnih akademija. God. 1875 su strogi izpiti reorganizirani, a 1879 svi ti propisi popunjeni, dok nije 1883 opet dosta toga promienjeno. Od polovine prosinca 1878 pa do polovice ožujka 1879 bila je i posebna enketa sazvana, da vieća ob organizaciji pravne obuke,[7] a ove je godine u saboru izjavio

---

[5] Navodi ju Liszt F.: Die Reform des juristischen Studiums in Preussen. Berlin 1886 str. 11—13 i v. Kirchenheim: Zur Reform des Rechtsunterrichts. Leipzig 1887 str. 44—46. Dalnja literatura je sadržana i ocienjena u Kirchenheimovu: Centralblatt für Rechtswissenschaft g. 1886—1892. Najobširuija monografija ujedno djelo od trajne znanstvene vriednosti, koje dotiče ovo pitanje jest: Goldschmidt dr. L.: Rechtsstudium und Prüfungsordnung. Stuttgart 1887 str. 1 do 451. Blondel G. prof. u Lyonu: De l'enseignement du droit dans les universites allemandes. Paris 1885. Isti: La réforme dés Etudes juridiques en Allemagne (u časopisu Revue international dell' enseignement sv. 1 od god. 1887). Blondel je više godina boravio u Francezkoj i proučavao pravnu obuku, a prije njega je isto tako proučavao i opisao drugu sveučilištnu obuku njemačku Didon: Les Allemands. Paris 1883. Godine 1884 već je izašlo 14. izdanje tog djela.

[6] Gutachten und Anträge zur Reform der juristischen Studien, erstattet von den rechts- und staatswissenschaftlichen Fakultäten der österr. Universitäten. Als Manuscript gedruckt. Wien 1887. Gorischek str. 424. Dobar izvadak i pregled daje Helfert: Zur Reform der rechts- und staatswissenschaftlichen Studien. Wien 1888. — Nadalje se bave pitanjem reforme u Austriji: Nowak: Ein Votum zur Behebung des Mangels eines entsprechenden Nachwuchses in der juristischen Praxis (Allg. österr. Gerichtszeitung 1875 broj 51 i sl.). Isti: Reform der juristischen Studien. Wien 1887. Kleinwächter dr. Fr.: Die rechts- und staatswissenschaftlichen Fakultäten in Oesterreich. Wien 1876. Pann dr. Arnold: Zur Reform des staatswissenschaftlichen Universitäts-Studiums (u Juristische Blätter 1877 br. 36, 37, 40). Isti: Zur Reform des juridischen Studien- und Prüfungswesens. Wien 1887. Burckhard: Zur Reform der juristischen Studien. Wien 1887 (Anonimno). Die Universitäten Oesterreichs und die Collegiengelderfrage. Wien 1889 (Juristische Blätter 1891 br. 19, 23, 46, 50). Exner dr.: Zur Reform der jurist. Studien (Jurist. Blätter 1892 br. 8).

[7] Schwicker prof. H.: Das ungar. Unterrichtswesen am Schlusse des Schuljahres 1877/8. Im Auftrage des kön. ungar. Ministers für Kultus und Unterricht nach amtlichen Quellen zusammengestellt. Razprave enkete su na str. 234 do 244.

Digitized by Google

ugarski ministar za bogoštovje i nastavu, da će doskora predložiti zakonsku osnovu ob organizaciji sveučilišta, u kojoj će jamačno biti i pravna obuka reformirana.[8]

Obašavši po cielom svietu, ali nigdje još definitivno neriešeno, došlo je pitanje o reformi pravnih nauka i k nam u Hrvatsku. Previšnji odpis od 21. srpnja 1892 naviešta saboru hrvatskomu, da „pravo- i državoslovni nauci potrebuju reforma, koje će biti udešene prema potrebam ovih kraljevina i prema prokušanim reformam u drugih zemljah".

Već prije toga je vis. kr. zem. vlada odpisom od 31. siečnja 1892 br. 1297 upravljenim dekanatu juridičkog fakulteta naviestila, da će se i kod nas morati „preudesiti postojeći red nauka i izpita na juridičkom fakultetu, obzirom na promjene, koje se stvaraju u Austriji, a u Ugarskoj su već provedene". Ujedno je pozvan profesorski zbor „neka s jedne strane pozorno prati pitanje o reformi naučne osnove u Austriji, a s druge strane neka prouči u Ugarskoj stečeno izkustvo", jer da će se u svoje vrieme tražiti od njega „obrazložen predlog".[9]

U oči svega toga dužnost je svakoga na to pozvanoga patriote, a osobito svakoga profesora juridičkog fakulteta, dati si račun o tom, kako je u drugih kulturnih državah uredjena pravna obuka, kakove rezultate polučuje i za kakovimi se promjenami ide, pa onda prema tomu se odlučiti, treba li i u čem reformirati tu obuku na hrvatskom sveučilištu. To me je sklonulo te sam po primjeru rektora drugih sveučilišta[10] odlučio i ja progovoriti o tom pokretu, premda ću zbog kratkoće vremena moći samo njeka važnija načelna pitanja spomenuti.

Potreba reforme motivira se tim, što svršeni pravnici nepokazuju dosta vještine, kad praktično započmu raditi u svom zvanju.

Odtuda se izvodi, da pravna obuka nije kakova bi imala biti, da nije dosta praktična. Svatko priznaje, da je absolvirani pravnik manje

---

[8] Pester Lloyd od 1. lipnja 1892 u saborskom izvješću.

[9] U odpisu se nadalje veli: „Primjećuje se, da bi taj fakultet već sada imao svoju pozornost svratiti na to, da se slušatelji pravnih nauka, koji se kane dati na administrativnu službu, imadu eventualno po drugom izpitnom redu izpitati, nego li oni, koji se sudstvu posvećuju.

Nadalje se pravo- i državoslovni fakultet upozoruje i na to, da danas postoji premalena razlika medju strogimi i državnimi izpiti juridičkih nauka. S toga neka taj fakultet proučava i to pitanje: nebi li se državni izpiti mogli podići na niveau sadanjih rigoroza, a nebi li se za postignuće doktorata imao položiti glavni akcenat na to, da onaj, koji taj akademički grad polučiti želi, mora dokazati sposobnost za samostalan znanstveni rad".

[10] U Njemačkoj, koliko ja znadem, govorio je o tom g. 1860 Roscher u Lipskom, g. 1881 Schulte u Bonnu, god. 1886 Liszt u Marburgu i prošle godine, ali posve općenito, barun Eötvös u Budimpešti.

Digitized by Google

sposoban za svoje praktično zvanje od absolviranog medicinara, filologa, fizika itd. Ali ta činjenica imade svoj razlog, koji stoji u samoj naravi pravne znanosti i u onoj metodi, po kojoj je danas jedino moguće pravnu obuku udesiti. Osim toga je i naučna sprema, koju djak ponese s gimnazije na sveučilište, filologa, matematika, fizika i u obće slušatelja filosofskoga fakulteta, dapače bar u njekoj mjeri i medicinara upoznala s predmetom, koga će on učiti. Jedini jurista, kad dodje na sveučilište, dolazi u posve novi sviet, on neima ni pojma o predmetu, koga će učiti, a niti ob onih životnih potrebah i odnošajih, koje pravo uredjuje.

Da se tomu doskoči, pa se djak upozna sa realnim životom, njegovimi borbami i interesi, kako će laglje razumieti pravila, po kojih se život kreće i uredjuje, predlagao je Dernburg,[11] da se pravna obuka razdieli u dvoje. Poslie 2 godine neka djak, položivši izpit iz juristićkih disciplina, na 2 godine ide u praksu, a onda neka se opet vrati na sveučilište kroz 1 i pol godine.

Slično je predlagao Holtzendorff,[12] da bi djak svake godine o uzkrsnih praznicih imao raditi kod suda ili odvjetnika, kako bi u životu upoznao odnošaje, kojih pravo uči. Ali danas to ni drugdje ni kod nas nepostoji, valjda se neće ni uvesti, i tako pravnik mora učiti pravila za uredjenje odnošaja, o kojih gotovo ništa nezna, dočim je n. pr. svaki filolog već na gimnaziji i sam se morao proverati kroz gramatiku, sintaksu itd., a i svaki filosof kroz svoj predmet, pa ga poznade po vlastitom izkustvu.

Medicinska struka opet je takova, da djak neuči samo theoriju bolestih i liečenja, nego se ujedno na svoje oči uz bolestnički krevet upoznaje s tim na živih ljudih, kakove će i poslje nalaziti u svom životu. Jurista je i tude u drugom položaju. On prave parnice neće viditi, dok nedodje k sudu. Njemu se mogu u najboljem slučaju pokazati „fantomi“, t. j. fingirani pravni slučaji ili uskladjene i davno već riešene mrtve parnice, koje on ipak nemože podpuno shvatiti, jer drugo je gledati kod suda, kako se parnica od prvog početka pa do kraja dramatično razvija u živoj akciji, a drugo imati pred sobom spise o završenoj već pravdi.

Do najnovijega su doba Francezi išli za tim, da pravna obuka bude što više udešena prema neposrednim praktičnim potrebam. „Našim mladim gojencem treba obuke, koja će učiniti, da iz škole mogu stupiti u sudnicu bez zabune i straha“. Ovako je još g. 1869 govorio jedan od glavnih zastupnika „praktičnoga“ pravca profesor i advokat Demolombe.[13] Ali da

[11] Die Reform der juristischen Studienordnung. Berlin 1886 str. 22.

[12] Deutscher und französ. Rechtsunterricht (Deutsche Revue 1886 sv. X. str. 88).

[13] Savigny Leo l c. str. 161.

Digitized by Google

ta svrha nije polučena, najbolje dokazuje to, što se je svršeni francezki pravnik i morao i mora kroz tri godine vježbati, prije nego može samostalno raditi, a još više dokazuju to one zamašne promjene, koje su poslje g. 1871 u Francezkoj izvedene i koje će se izvesti, kad bude predložena već zakonodavnom tielu reforma izvedena. Courcelle-Seneuil u predgovoru jednog svog djela (g. 1887) razlaže, kako uz stari sistem djak nije mogao dobiti ni pravog pregleda naučne materije.

Nije zato čudo, da su već poodavna njeki muževi stali zahtievati, da se pravna kano i sva druga sveučilištna obuka preustroji i to po primjeru njemačkom. U starije doba bili su osobito Leboulaye i Hepp, a u novije Durand, Dumont, Courcelle-Seneuil, Taine i dr. Nu najveća zasluga ide „družtvo za višu nastavu", koje su sklopili profesori viših škola, da proučava ustrojstvo pravne i druge obuke, a osobito njemačke.[14]

Zahtievaju, da se razstava fakulteta, izvedena 1793, dokine, i svi fakulteti po njemačkom uzoru opet spoje u universitas litterarum, da se strukovnoj obuci eduzme dosadanji joj empirični i dade znanstveni karakter, da se profesorom dade sloboda naučanja, pa dokinu službeni programi i reglementi, po kojih su profesori morali predavati i izpitivati[15] i t. d. Do sada je već mnogo toga polučeno, a neima dvojbe, da će se polučiti i sve ostalo, jerbo su plodovi dosadanjih reforma obilati, pa imade opravdane nade, da će se francezka sveučilišta u glavnih pitanjih još više nego što već jesu, približavati njemačkim[16] i biti opet ono, što su bila u 16. vieku: ognjišta znanosti.

Pošto ipak na današnjih sveučilištih pravna obuka mora imati uz svoju čistu znanstvenu još i njeku praktičnu svrhu, onda nastaje pitanje, koja je to praktična svrha? Najbolje i najkraće je, čini mi se, na to odgovorio Rebert Mohl, rekavši: Praktična svrha obuke jest, da djak dobije teoretično osposobljenje za buduće svoje praktično zvanje.[17] Ali i glede toga nemože se pravednim načinom očekivati, da će djak ostaviti školu kano savršeni teoretik, pače jedan uvaženi njemački sudac veli, da bi to bilo budalasto (thöricht), jer da si djak običnih sposobnostih na sveučilištu može pribaviti samo obćenito juristično naobraženje i sposobnost, da se poslje može sam bez pomoći učiteljeve dalje theoretično

[14] Savigny Leo l. c. str. 166, 223.

[15] Organ toga družtva jest Revue internationale de l'enseignement, publiée par la Société de l'enseignement supérieur, koji izilazi od 1880 u mjesečnih svezcih.

[16] God. 1889 dozvoljeno je profesorom predavati metodom, kojom hoće. Danas samo glede Code civil-a postoji stara metoda (Savigny Leo l. c. str. 156 i sl.).

[17] Uzporedi R. v. Mohl: Die Universitäten und Staatsrecht, Völkerrecht und Politik III. sv. str. 228.

Digitized by Google

naobražavati.[17a]) Ako to vriedi za theoretično znanje, valja još više za praktičnu vještinu. Tko od škole traži, da mu dade praktično izvježbane ljude — taj traži, što ona nemože dati, a tko ju ipak sili na to, on se odriče koristi, koju škola može dati, a mjesto nje nedobiva druge. Iz škole dakako da nemože izaći niti gotov sudac, niti gotov upravni činovnik, koji će odmah sjesti za sudački stol.[18]) Ali to nitko pravedan niti netraži, a što je glavno, zakon niti nedopušta, već odredjuje, da absolvirani jurista poslje teoretičnih izpita imade još obaviti praktičnu pravnu vježbu; a poslje nje položiti još jedan praktični izpit i istom taj izpit usposobljuje ga za njegovo praktično zvanje. Na ovu praktičnu pravnu vježbu druge države polažu veliku važnost, znajući posve dobro, da kakogod su gimnazije početak, tako je praktična vježba završetak uspješnoga odgoja valjanih pravnika, i da auskultant — kako kaže jedan pruski praktični sudac[19]) — nije kod suda „da pomaže raditi", već da uči, kako se radi. Njeke države zahtievaju četiri, a većina njih tri godine vježbe poslje svršenih nauka. Kod nas je odredjena jedna godina. To je možda bilo dovoljno kad je uvedeno, jer onda sudovi i političke oblasti ni kvantitativno ni kvalitativno nisu bile tolikim poslom obterećene kao danas. Od budućeg sudca se ipak bar to zahtieva, da nakon svoje praktike položi sudački izpit, dočim se od upravnog činovnika ni to netraži, premda to propisuje carska naredba od 10. listopada 1854, koja je izdana i za Hrvatsku.

Odnošaj izmedju theoretičnoga znanja i one pravne vježbe liepo je shvatio jedan austrijski praktični pravnik, ujedno mnogogodišnji urednik poznatog časopisa „Allgemeine Gerichtszeitung". Izpitujući on tužbe na pravni podmladak kaže, da se danas od pravnika u školi više traži nego prije, pa i oni, koji neznadu svega, što se od njih traži, da znadu još uviek više, nego se je prije tražilo; da su zahtjevi i sudbene i odvjetničke prakse njekoč bili minimalni, da su si sudci i odvjetnici svoje praktikante brižno odgajali, da su godine prošle, dok je mladi pravnik došao do aktuiranja ili drugog iole samostalnog posla kod suda ili do sastavljanja parbenih spisa kod odvjetnika, a niti je tko predpostavljao niti zahtievao, da mu škola pošalje gotovog odmah uporabivog praktikanta. Uz onaj brižni

---

[17a]) Eccius: Rechtsstudium und Prüfungsordnungen, u Preussische Jahrbücher 1888 str. 172/3.

[18]) L. c. str. 224. Sravni i govor izvjestitelja profesora Mengera u debati o reformi juridičke obuke u Austriji. Stenogr. zapisnik od 1892 str. 4791.

[19]) Dickel dr. K.: Ueber die Vorbildung der Juristen in Preussen insbesondere in der Praxis. Marburg 1888 str. 23. Dickel, sudac u Berlinu, pisao je povodom Bogišićeva zakonika za Crnugoru: Das neue bürgerliche Gesezbuch für Montenegro und die Bedeutung seiner Grundsätze für die Kodifikation im Allgemeinen. Marburg 1889 str. 112, hvaleći u velike Bogišićev rad i s velikom simpatijom za Crnugoru.

Digitized by Google

odgoj polučeni su ne samo kod talentiranih, već i drugih mladih ljudih „posve valjani rezultati“, jer je svatko znao, da praksa sama mora odgajati svoj podmladak. Ako je sada — završuje on — podmladak lošiji, a ono neka praksa uzrok tomu netraži izvan svoga kruga; prigovarati školi znači viditi trun u tudjem oku, a u svom neviditi brvna, jer ako se i dopusti, da bi škola mogla više učiniti, ipak je i to istina „da škola ne može ono učiniti, što praksa od nje traži, već jedino praksa sama“.[20]

Kad ovako govori praktični pravnik. neće nitko zamjeriti profesoru Exneru, kad veli, da je posve krivo misliti, da sveučilište ima sve ono učiti, što će tko danas sutra u životu trebati, pače se takovo shvaćanje mora najodriešitije odbiti, jer za to nebi dosta bllo ni 28 semestara.[21] Nekaže se tim, da svaki pravnik i nauči na sveučilištu sve, što bi mogao i trebao naučiti; može se dapače priznati i to, da se postojeći sistem dade u koječem izpraviti, pa i sama obuka upodpun'ti, ali ni onda neće biti sramota, ako absolvirani djak, kad stupi u sudbenu praksu, veli Exner, nezna koliki biljeg kamo ide, kako se rubrum piše i kojekakva formalia kurijalnog stila itd.[22] Neće svaki dapače znati ni ono, što bi morao znati, ali tako je i drugdje — kako svjedoči njemački praktičar Dickel.[23] Za ovo potonje neznanje može ali nemora biti kriva pravna obuka, jer će i uz najbolju obuku biti djaka, koji svoje dužnosti nevrše i kod nas i svagdje na svietu. Ali i dobri djaci, koji su sbilja učili, još će uviek, kad stupe u praksu, biti neuputni, pa neće znati ni ono upotriebiti, što sbilja znadu, ako nenadju brižne i dovoljne upute i poduke, a dotle nije opravdano prigovarati naučnomu i izpitnomu sistemu.[24] Uvaženi jedan pruski praktičar, predsjednik prizivnoga suda i ujedno predsjednik izpitnoga povjerenstva, Eccius[25] kaže, da je već „jako mnogo“ ako prislušnik — tamo ga zovu referendarom — za pol godine uz obćeniti pregled sudbanoga poslovanja dotle dodje, da može „valjano zapisnik voditi“, ali se to veoma riedko dogadja, primjećuje drugi.[26] Tko sada pomisli na našu jednogodišnju

[20] Dr. Nowak R. u Allgemeine österr. Gerichtszeitung 1875 str. 206, 209 i sl. 214. I jedan pruski ugledni praktik, predsjednik prizivnog suda, ujedno predsjednik izpitnog povjerenstva, Eccius veli, da su današnji pruski juristo uz svu veliku graju, koja se na njih diže, bolje znanstveno naobraženi od onih prije 25 godina. (Rechtsstudium und Prüfungsordnung: u Preussische Jahrbücher. 1888, veljačka svezka str. 166/7.

[21] Juristische Blätter 1892 str. 85—86.

[22] Goldschmidt l. c. str. 280.

[23] L. c. str. 24 i sl.

[24] O toj praktiki vidi Nowak l. c. str. 209 i sl., Burckhard l. c. str. 81 i sl., Dickel dr. K. l. c.; Simonson: Die Ausbildung der Referendarien bei kleineren Amtsgerichten. 1888.

[25] Rechtsstudium u. Prüfungsordnung, l. c. str. 179.

[26] Dickel l. c. str. 10/11.

Digitized by Google

praksu, pitam ga, kako će i najbolji djak za onu drugu polovicu godine, pa i uz najbolju uputu steći praktiku u materijalnom i formalnom gradjanskom, kaznenom, mjenbenom, trgovačkom pravu, pa još i u izvanparbenih poslovih, dotično pravni vježbenik kod uprave u onoj nepreglednoj masi upravnih propisa? To absolutno nije moguće!

Državi je stalo do toga — veli opet jedan austrijski praktičar, dvorski savjetnik Lemayer[27] — da kod njezinih ureda bude „praksa znanstvena", dakle ne puka empirija, a najmanje puka routina i diletantstvo, i prema tomu država zahtieva, da pravnici na sveučilištu nauče theoriju za svoje buduće zvanje. Kako će tu theoriju u životu upotrebljavati, tu brigu država nije povjerila sveučilištu, već samim sudovom i drugim oblastim, svakoj za njezinu struku. „Mi posve dobro znademo — rekao je prošle godine budimpeštanski rektor barun Eötvös, koga ću njekoliko put spomenuti, jer mnoge mu opazke posve pristaju uz naše odnošaje — da je naša zadaća slušateljem dati toliko znanstvenog strukovnog znanja, da im ga u praktičnom životu neuzmanjka ali samo vježbanje za to zanimanje nije nikada spadalo, a nespada ni danas u naše agende. Sveučilište može biti krivo, ako obćeniti niveau znanstvenog naobraženja nije na pravoj visini, ali nikada nemože biti krivo, ako naši činovnici, odvjetnici i liečnici u početku svoga djelovanja, kako mnogi misle, nisu dosta praktični. Vještinu u praktičnom životu može dati samo jedna škola, a to je škola života". U toj školi mjesto učenja pod rukovodstvom profesora, dolazi samostalno učenje na temelju prakse, ali trajno spojeno s teorijom, a teoretični izpiti imadu dokazati, je li djak za taj posao dozrio, t. j. može li se očekivati, da će on svoje obćenito jiristično naobraženje znati sam popunitt i produbiti.[27a])

Imade ljudi, koji, kad čuju rieč theorija, njekim sažaljenjem i uz više manje duhovite opazke pogledaju na one nesretnike, koji se još i danas usudjuju govoriti o takovih nepotrebnih stvarih. Eötvös žali, što ovakovi nazori nalaze u Ugarskoj više privrženika, nego kod njezinih zapadnih, pa i njekih iztočnih susjeda i naglašuje, da je „dužnost sveučilišta ustati proti takovom površnom shvaćanju, gdjegod i kadgod se prilika desi".

Na sreću nemisle ovako svi praktici, a najmanje izvrstni praktici, a nemisle za to, što znadu, da se svaka praksa, pa i najgorja, osniva na njekoj theoriji, dakle se neradi o theoriji ili praksi, već o valjanoj ili nevaljanoj theoriji, o valjanoj ili nevaljanoj praksi! Jer što je praksa? Ništa drugo, već uporaba prava, primjenjivanje pravnih zasada na konkretne životne odnošaje. Ali uporabiti se može samo ono, što se (duhom) gleda,

[27] Die Verwaltung der österreichischen Hochschulen (1878) str. 17.
[27a]) Eccius l. c. str. 173.

Digitized by Google

što se spoznaje, a ta spoznaja, to shvaćanje, to je upravo theorija, koju po tom mora imati, tko god praktično pravo primjenjuje. Saviestan sudac, kada usvaja koju god od postojećih theorija, ili si stvara svoju vlastitu, mora imati razloga, koji ga sile, da pozitivno pravo tumači ovako ili onako, t. j. on mora biti osposobljen, da odabere jedno ili drugo shvaćanje, jednu ili drugu theoriju. Tko tako neradi ili nije sposoban tako raditi, nije ni sposoban ni saviestan sodac, pa će se povoditi sliepo za starijimi sudačkimi riešenji, pače i kratkimi izvadci iz takovih riešenja, dočim bi morao raditi prema zakonu.[28]

Sudačka bo riešenja nestoje iznad zakona. U njih je samo za pojedini slučaj izrečena volja države: Ita jus esto, ali preko toga neimaju obvezne moći, jer već car Justinian kaže: non exemplis sed legibus judicandum est, ili kako je g. 1759 rekao hrvatski sabor: Consuetudo legis praesidio destituta attendi nequit.[29] U tom stanju, uz jednostrani kultus prejudicija itd. pravosudje će izgubiti znanstveni značaj i spasti na routinu i empiriju. To izpoviedaju pače i naglašuju prosvietljeni praktici svih naroda. Predsjednik vrhovnoga suda u Beču Stremayr, kano izabrani predsjednik pravničkog družtva u Beču, požalio je,[30] da se praksa premalo bavi theorijom, a previše povodi za riešenji vrhovnog suda, očekujući od toga veći uspjeh nego od najbolje znanstvene razprave. Saviestan teoretičar uzima uviek obzir na praksu — dokazuju to sve skoro knjige — pa ju ili usvaja ili s razlozi od nje odstupa, a tako valja da radi i svaki praktičar sa theorijom. I zato se mi neimamo bojati od prevelike već od premalo theorije, te je posve pravo kazao Eötvös, kada je njeki dan odstupao od rektorata: „Znanosti i to čim više znanosti treba dati mladeži".

Pravu svrhu akademičke pravne obuke liepo je još g. 1791 označio glasoviti pruski praktični pravnik i pravi kodifikator „Landrechta" Suarez. On veli, da sudovi od absolviranih pravnika netraže „podpuni judicium practicum", nego su zadovoljni, ako u praksu donesu „podpunu suvislu theoriju i um uvježban u razmatranju pravnih pitanja". Prema tomu imadu i izpiti biti udešeni, on nije za to, da se djak na sveučilištu bavi praktičnimi kolegiji, jer ima dosta posla s theorijom, a kad dodje k sudu, imati će dosta prilike za praktično vježbanje. Upravo za to se Suarez ne slaže s tim, da se akademički učitelji prava podjedno bave i praktičnim poslovanjem. Uz veliki obseg znanosti nastale bi odtud štetne „distractiones",

[28] Dickel l. c. str. 26. Fuld: Zur Reform des jurist. Studiums (Unsere Zeit 1887 str. 635).

[29] Kukuljević: Jura regni Croatiae, Slavoniae, Dalmatiae II. sv. str. 196.

[30] Juristische Blätter 1891 str. 55/6. Vidi i Goldschmidt l. c. str. 211 i sl., gdje se u službenom izvješću spočitava, da kandidati svoje radnje osnivaju na prejudikatih viših sudovih, mjesto na zakonih.

Digitized by Google

te bi prava znanost, koja se na sveučilištih imade gojiti, uz praktično zanimanje došla u pogibelj da bude zanemarena.[31]

Tude moraju jedni drugim na ruku ići. Akademija imade sudovom davati gojence, koji su naučili misliti, sabrali potrebito znanje i upoznali se sa valjanim, suvislim, po mogućnosti podpunim theoretičnim sistemom. Sudovi opet moraju te pitomce u vježbi dalje izobraziti, te od njih podukom i primjerom praktično koristne poslenike za državu učiniti".[32]

Nije zadaća sveučilišta, nastavlja moderni austrijski praktik,[33] da djak mnogo nauči, da recipira gomilu gradiva u svoju pamet, ono nije fabrika za činovnike, niti vježbalište za pamćenje i rutinu, pepiniera za činovnike u tehničkom smislu, već mjesto, na kom se znanstveni duh i karakter imade izobraziti, riečju zadaća je sveučilišta ono, što kaže § 1 našeg disciplinarnog reda „njegovanje prave znanstvenosti i odgojivanje prave značajnosti".

I doista, tko valjano znade theoriju, tomu će — ako je u obće po svojoj naravi sposoban za praktični rad — i praktično poslovanje ići od ruke, jer praksa po riečih Gneistovih, koji je 25 godina bio u njoj, a i poslje uz profesuru sudjelovao u praktičnom sudstvu, praksa nije ništa drugo, već nastavak sistematičnog mišljenja, t. j. theorije.[34] Obćenito se priznaje, da je najbolje vrhovno sudište njemačko bilo ono u Lübecku, a predsjednici mu bili su sami theoretici, glasoviti pandektiste Heise, Kierulff i Wächter, a od 25 sudaca njih je 13 došlo direktno s katedre. Isto tako su dobri theoretici Savigny, Eichhorn, Puchta, Homeyer, Heffter, Feuerbach, Keller itd. i kano praktični sudci bili na svom mjestu, dovoljan dokaz, da theorija nije tako bezplodna u praksi,[35] pa zato je i danas u Njemačkoj profesor prava po zakonu kvalificiran za sudstvo.

Gneist ima podpuno pravo, da i čovjek srednjih sposobnosti — a takovi su po njegovu mišljenju za praktičnu službu u pravilu dovoljni,[36]

---

[31] Francezki ministar Salvandy (1837/8) se je tužio, da će pravna znanost prepuštena prostoj praksi (simple pratique) propasti. „Profesori — veli on — neposvećuju se strpljivomu, uztrajnomu i uzvišenomu gojenju znanosti. U glavnom samo se podučava, ali se neštudira. Ljudi, najviše upućeni u znanosti, živući tako rekuć na njezinu krilu, ipak ju zanemaruju".

Kako je pravo imao Salvandy, dokazuje zaključak jednog francezkog fakulteta iz polovice našega vieka, gdje se kaže, da je pravna znanost odavna već završena onako, kako teologija, pa netreba drugo, već naučati ju. — Razlog svih tih pojava jest to, što su profesori prava istodobno se bavili odvjetničtvom. Vidi Savigny Leo l. c. str. 100.

[32] Goldschmidt l. c. str. 393.

[33] Odvjetnik dr. Jacques 1892 u bečkom rajhsratu l. c. str. 4785.

[34] L. c. str. 32.

[35] Goldschmidt l. c. str. 88.

[36] L. c. str. 27.

Digitized by Google

ako je dobro proučio theoriju, može postati posve valjanim pače izvrstnim radnikom, kad mu znanje u praksi oživi i dublje postane. Ali manjkavoga znanja praksa nemože nadomjestiti, ona nemože pretvoriti neznanje u znanje, niti površnost u temeljitost. Može se doduše u praksi stvoriti vješt empirik, routinier, koji će svoje neznanje pokrivati sigurnošću, kojom o svakoj stvari s mjesta svoj sud izriče,[37] ali dobar činovnik to neće nikad biti, pošto se opet po priznanju jednog pruskog praktika, predsjednika višeg suda Herzbrucha, manjkavo theoretično znanje u praksi riedko kada, a i onda samo težkim trudom može popuniti.[38]

Ima ih koji drže, da bi se na sveučilištu djak imao ipak u većoj mjeri pripravljati za buduće praktično zvanje, pa zahtievaju, da profesori drže t. z. practica exegetika, conservatoria i seminarske vježbe. Dernburg se ni od toga nenada znatnomu uspjehu, jer u svih tih vježbah manjka aktualnost života, borbe njegove i interesa, pa kano što nikakov opis bolesti nemože medicinaru nadomjestiti študij uz bolestnički krevet, tako nikakova nauka nemože pravnika direktno usposobiti za praktično mu zvanje.[39]

Sva ta „practica" opet su samo pomagala theoretične obuke u koliko djaku razjašnjuju teže i abstraktnije pravne pojmove, vježbaju umne sile njegove u juristično mišljenju, i upoznaju ga s onimi pravnimi temeljnimi pojmovi, koje pozitivno pravo nedefinira, već predpostavlja. Pravo je ars boni et aequi, pa kano svaka druga ars imade svoju tehniku, koju mora naučiti, tko hoće, da pravo u životu valjano upotrieblјuje. Ali tu tehniku, tu vještinu nemože djaka nitko naučiti, već on sam. Škola ga uči samo pravila te vještine, i kako će rabiti juristično orudje, ali to nije dosta, već se on mora sam vježbati sve dotle, dok iza mnogih pokusa nesteče dovoljnu vještinu.[39a]) A tko misli, da se pravo i u današnjih razvijenih okolnostih, gdje zakoni postavljaju abstraktna načela, iz kojih se tek juristično dedukcijom mora pronaći pravna zasada za svaki konkretni slučaj,[40] dade popularizirati, taj se vara, kano što se po riečih Iheringovih vara, tko misli, da će seljak razumjeti algebru, ako mu se formule običnimi slovi i brojevi napišu.[41]

Zato sva practica i exegetica, a po gotovo seminarske vježbe, samo toliko koriste, u koliko olakšavaju theoretično razumievanje.

---

[37] Goldschmidt l. c. str. 294.

[38] Dickel l. c. str. 15. Istinitost toga nazora sam na sebi je izkusio Goldschmidt l. c. str. 296 i Ihering u predgovoru k prvom svezku svog: Zweck im Recht.

[39] L. c. str. 37.

[39a]) Eccius l. c. str. 168.

[40] L. c. str. 6.

[41] Geist des römischen Rechts II. str. 331 i sl.

Digitized by Google

To posvjedočuje opet jedan glasoviti njemački praktični pravnik, Stölzel, koji u svom službenom izvješću ob izpitih kaže, da te praktične vježbe na sveučilištu, ako i oživljuju nauku „niti iz daleka", nemogu nadomjestiti ono, što svakdanja praksa uči, jer tko drži, da u praksi uviek dolaze iste kategorije jednakih slučajeva, taj tim dokazuje, da nije sposoban za juristično shvaćanje.[42] U svakom bo praktičnom slučaju odlučna je quaestio facti, pa sudac mora više put s velikim trudom ustanovljivati faktično stanje stvari iz volje stranaka, a i trećih osoba, da uzmogne pravdu valjano riešiti. I čim bolje, izdašnije i stručnije tko bude postupao, tim bolji je sudac, ali za to se hoće, da theoriju skroz i skroz pozna.[42a])

Njeka su practica dapače po njegovu i Gneistovu mnienju „skoro bez svake svrhe", n. pr. iz postupnika pa stečajnoga reda i t. d., jer ih djak, dok nedodje u praksu, absolutno ne može pravo razumjeti.[43] Seminarske su opet radnje već po svojoj naravi samo za izvrstne djake, koji su već mnogo naučili, a i svrha im je strogo znanstvena, a ne praktična. Srednjim zato djakom svjetuje Gneist, neka svoje vrieme i snagu čuvaju za čednije i laglje stvari.[44]

Za practica pako raznoga imena gotinžki profesor Cohn misli, da su „platte Eselsbrücke zum Examen",[45] pa Mohl drži, da su posve nepotrebna.[46]

Ako se i neslažem u tom pogledu posve s njimi, jer držim, da su exegetične vježbe u savezu s praktičnimi kazuističnimi dobro sredstvo obuke,[47] ipak se moram složiti s Dernburgom u tom, da se glavna snaga juristične obuke nemože osloniti ni na practica ni na seminarske vježbe, jer ništa nemože nadomjestiti onaj veliki broj historijskih i dogmatičnih predavanja, koja su nuždna i koja su jezgrom pravne obuke, pa nepreostaje ni vremena ni snage za samostalne radnje, kakove su potrebne za practica i seminaria.[48] Mi se nemožemo vratiti u ona vremena, kad je mladi Rimljanin kano auditor slušao responsa i disputationes fori jednog Labeja, Capita i Celsa, i svoje pravo učio, ali da možemo, rado bi se povratili. U tom pogledu je karakteristično, da Francezi, uz sav empi-

[42] Dickel l. c. str. 18.

[42a]) Muther: Die Reform des jurist. Unterrichts str. 13. Goldschmidt l. c. str. 120.

[43] L. c. str. 17. Gneist Aphorismen str. 32.

[44] L. c. str. 31 i 33. Holtzendorff (l. c. str. 84) u obće nedrži seminare „znatnim napredkom obuke".

[45] L. c. str. 64.

[46] L. c. str. 230.

[47] Holtzendorff l. c. str. 88 bi htio, da djak kroz 2 do 3 tjedna u početku svake godine sluša po dva exegetična ili kazuistična kurza od 6 satih na tjedan prije nego započmu prava predavanja.

[48] Dernburg l. c. str. 18 i 32. Goldschmidt l. c. str. 284.

Digitized by Google

rizam svoje obuke, nisu nikad ni pokušali ovakova „practica“ uvesti, jer njihove „conferences“ nisu drugo, već priprava za izpit, njeka vrst „inštrukcija“.[49]

Iz ovoga sliedi, da sveučilište mora i nadalje ostati — kako veli Eötvös — ono, što je do sada bilo, t. j. škola znanosti i nesmije spasti na puku praktičnu školu.

Važna točka u reformi pravne obuke jest pitanje, imade li se u naučnom i izpitnom sistemu činiti razlika izmedju onih, koji se kane posvetiti pravosudju i odvjetničtvu, i onih, koji će poći k upravi.

Na ovo pitanje sva su austrijska sveučilišta na upit vlade odgovorila, da naobrazba i theoretični izpiti imadu biti za sve pravnike jednaki. Protivni sistem danas postoji samo u Ugarskoj, gdje svi pravnici slušaju doduše ista predavanja, ali je izpit udešen prema struki, kojoj se poslje kane posvetiti.

Proti tomu sistemu govori već praktično stanovište. Općenito se naime drži, da se veliki dio pravnika neposvećuje svomu zvanju od ljubavi za struku, već ili od nužde za to, što nemogu učiti onu struku, koju bi želili, n. pr. medicinu, ili za to, što neosjećaju nikakove izražene volje za kakovo zvanje. Kod trećih misle, da odlučuju izgledi na buduće zvanje, po onom dat Justinianus honores, a kod četvrtih naprosto koneksije socialne. Ako je to istina, onda se nesmije pravnik siliti, da prerano odabere buduću svoju struku, prije nego što pozna i jednu i drugu, jer netko može biti posve dobar sudac, a loš politički činovnik i obratno.[50] Osim ovoga praktičnoga imade još drugi i to važniji stvarni razlog. Pravo i država to je jedno jedinstvo čevječjeg socialnog života. Ako se država — kako je jedino dostojno i izpravno — veli Schulte[51] shvati kano etično biće, kano narod u organskoj cielini, ako je pravo živi organizam, po kom se izvanjski život naroda ima rukovoditi i vladati, ako je razvitak prava ovisan od svih faktora, koji uplivaju na život jednog naroda: ideja narodna, ćud njegova, religiozno shvaćanje, socialni, politični i ekonomski odnošaji, onda i pravna znanost, ako hoće više biti, nego puko obradjivanje pozitivnih propisa mora obuhvatiti sav taj život, jer samo onda će biti divinarum atque humanarum rerum notitia. Zato je i Savigny rekao,

---

[49] Savigny l. c. str. 180. Godine 1880 uvedena je i druga vrst konferencija, koje su imele biti ono, što u Njemačkoj i kod nas seminari, ali su danas posve već prestale. L. c. str. 181/2.

[50] Lemayr Karl Freiherr v.: Die Ausbildung zum höheren Verwaltungsdienst in Oesterreich (u seriji članaka: Die Vorbildung zum höheren Verwaltungsdienst etc., koje je izdalo družtvo za socialnu politiku sv. XXXIV. 1887 str. 39).

[51] L. c. str. 12.

Digitized by Google

da bi tek onaj bio savršen pravnik theoretik, koji bi poznavao sve etično-religiozne, političke i državo-znanstvene odnošaje ljudskog života.[52]

S druge strane[53] se nemože niti ekonomički život, n. pr. grčki, rimski, germansko-karolinžki, feudalni, onda slovenski i današnji, razumjeti, ako se nezna pravo tih naroda.

Za to nitko ne može biti dobar jurista, ako nepoznade državnih nauka,[54] kano što ni državoznanstvenog naobraženja bez prava ne može biti.[55] Rimski su pravnici bili ujedno i upravnici, rimsko upravno pravo bilo je na civilističnoj podlogi brižno razvijeno.[56] Veliki rimski juriste bili su ujedno vještaci u narodno-gospodarstvenih pitanjih, pak ako i nisu pisali sisteme onovremene ekonomije, ipak su postavili glede pojmovah: dobro, vriednost, novac, promet, kamati, plod itd. takove zasade, da ni današnja ekonomija neima boljih.

Potrebu jedinstvene naobrazbe uvidio je još u početku 17. vieka profesor Joannes Limnacus: „Non me fugit, vivere nonnullos in puerili ista haeresi, studiosis juris, tanquam sirenas avocatorias, fugiendos omnium maxime juris publici commentorios, in privatum jus incumbendum unice . . . Ad perfectionem autem jurisconsulti virique politici non sola juris privati scientia sufficiens est; multa requiruntur alia, si quis digne utriusque juris munus sustinere voluerit. Quos si tantum privati juris heluones fingamus, quis ambiget eos aeque ac si in alienum terrarum orbem delati essent, tunc non habere, quo pedem certo figant. Ego adolescentes existimo in scholis tam in jure privato, quam in publico exercendos esse, ut sive ad hanc sive ad illam abeant functionem parati veniant, nec ut asinus ad lyram". Ako je ovo istinito za 17. viek, u još većoj mjeri vriedi za naše doba. Od onda su svi ekonomski i socialni odnošaji s temelja promienjeni, feudalizam je dokinut, kmetstvo prestalo, obrt postao slobodan, industrija se i trgovina silno razvila, država je svoju vlast protegnula na premnoga nova područja ljudskog života, socialni i ekonomski odnošaji traže svoje priznanje, t. j. pravno normiranje, i tako nam se namiću pitanja od prije nepoznata. Ako k tomu dodademo, da je absolutizam srušen, a život medjunarodni obuhvatio sve države — onda će svatko uviditi, da ni pravna obuka nemože ostati kakova je bila, izključivo civilistična, te da mora obuhvatiti ne samo discipline državo-pravne, nego i državo-znanstvene. Dakako, da ovo vriedi samo za ona zvanja, kod kojih se i danas traži dovršenje akademičkih juridičkih nauka, dakle

[52] Menger stenogr. protokol str. 4792.
[53] Goldschmidt l. c. 256.
[54] Uzporedi Dickel l. c. str. 24 pod sl. c. i d.
[55] Lemayer l. c.
[56] Goldschmidt l. c. str. 253.

Digitized by Google

nemisli se tude na t. zv. strukovno-tehnička zvanja i službe kod javnog zdravstva, gradjevne struke, šumarstva itd.

Za jedinstvenu teoretičnu naobrazbu svih pravnika bez obzira na buduću im struku, izjavili su se ako ne svi, a ono skoro svi autoriteti, ne samo theoretičari, već i praktičari,[57] a osobito je važno, da su se za takovu jedinstvenu naobrazbu izjavili i strukovnjaci badenski i virtemberžki, dakle onih njemačkih država, u kojih je obstojala posebna naobrazba za upravne činovnike, a oni su taj sistem pobijali dokazujući, da upravni činovnik treba ne samo kakvog god, već temeljitoga juristićkoga naobraženja,[58] te su obie države napokon tomu, kako Jolly kaže, jednodušnomu zahtjevu i zadovoljile, do njeke male formalne razlike u Virtemberžkoj.

Svaki odvjotnik i javni bilježnik znade dobro, kako mu se u životu svakj čas namiću pitanja iz svih područja javnog prava i državoslovne struke.

Sudac se mora već kod prosudjivanja kompetencije obazirati na javno pravo, a još više u onih pitanjih, gdje sudstvo konkurira s upravom. Veoma često sudac mora prije nego izreče osudu u privatno-pravnoj ili kaznenoj parnici, riešiti mnoga prejudicialna i incidentna pitanja, koja zasjecaju u medjunarodno, u državno i upravno pravo i zahtievaju posve detailirano poznavanje istoga. Isto tako sudac dolazi u položaj, da riešava u pitanjih, koja su već bila pred upravnom oblasti. Članak 11 zakona o sudačkoj vlasti to izrično kaže. Napokon sudac veoma često i u civilnih i u kriminalnih stvarih mora svoju presudu osnivati na najsitnijih ustanovah upravnih i financijalnih zakona,mora poznavati agrarne, trgovačke, obrtne i prometne odnošaje itd.

U istoj mjeri, u kojoj sudcu treba državoslovne naobrazbe, mora i upravnik imati juristićnu. Uprava već kod odredjenja kompetencije, onda u slučajih konkurencije stoji u istom položaju kano sudac, uredjuje nadalje mnoga pitanja, koja su po svojoj naravi strogo pravna, tičući se „supornih tražitbah osoba privatnih“ (čl. 11 zakona o sud. vlasti). Isti položaj imadu upravne oblasti i glede prejudicialnih i incidentnih pitanja,

---

[57] Vidi Goldschmidt l. c. str. 239 i op. 475. Nadalje: Schriften des Vereines für Socialpolitik. Mnienje austrijskih fakulteta kod Helferta l. c. str. 5—7, a osobito mnienje Lustkandlovo u Gutachten und Anträge str. 6—12 i krakovskoga fakulteta str. 250—253.

[58] Schäffle A. u pravnom mnienju, izradjenu na poziv virtembežke vlade g. 1866. (Vidi zur Frage der Prüfungsansprüche an die Candidaten des höheren Staatsdienstes u Tübinžkom časopisu 1868 str. 601 i sl.). Jelly L.: Die Ausbildung der Verwaltungsbeamten u istom časopisu 1875 str. 420 i slied. Isti u Schriften des Vereins für Socialpolitik XXXIV. str. 115 (g. 1887).

Digitized by Google

ako moraju o njih riešenje donieti, a neodputiti ih na sudove.[59] U koliko ovakove administrativne odluke vežu sudove, t. i. u koliko su materijalno pravovaljane, to je dakako drugo pitanje. Sve do sada rečeno dokazuje, da sudac mora poznavati i državoslovne discipline, a upravnik materijalno i formalno pravo.

Zak. čl. od 5. veljače 1886 ob ustroju županija i uredjenju uprave u županijah i kotarih u § 72 odredjuje, da je svaki činovnik odgovoran za štetu „koju svojom krivnjom, povredom ili zanemarenjem svoje uredovne dužnosti kojoj stranki ili eraru nanese". Zakon se poziva na § 1294 o. g. z. a § 24 zak. čl. od 5 veljače 1886 ob upravnih odborih na carsku naredbu od 12. ožujka 1859, dajuć ujedno upravnom žup. odboru pravo, da u prvoj molbi riešava „sindikatske pritužbe proti kotarskim i županijskim urednikom". A pošto se nitko, dakle ni činovnik nemože izgovarati neznanjem zakona, pitam ja, odkud će upravni činovnici steći potrebito znanje, ako nebudu juriste, i to dobri juriste, gdje im valja pred očima imati zakonske ustanove ob odšteti, za koje se znade, da spadaju medju najteže?

Profesor Schönberg[60] punim pravom veli, da i danas posve vriedi, što je 1848 u Badenskoj izjavilo ministarstvo nutarnjih poslova, da naime upravni činovnici „trebaju temeljitog juristično naobraženja, da su mnogi upravni poslovi odlučno juristične naravi, da za njihovo riešenje treba najfinijeg pravnog znanja, da su odluke upravnih oblasti po svojih posljedicah ne riedko važnije od sudačkih, da i u drugih pitanjih treba juristične naobrazbe, jer samo tim se stiče sigurnost, da upravni činovnik neće i p r o t i s v o j o j v o l j i t u d j e p r a v o p o v r i e d i t i".

Ovo isto mi je po svom mnogogodišnjem izkustvu potvrdio jedan odlični hrvatski pravnik, koji po svom službenom položaju imade posla i sa sudstvom i s upravom, rekavši, da bez valjane i temeljite juristične naobrazbe nemože biti nijedan upravni činovnik.

Uprava u današnjoj državi zauzima posve drugi odnošaj, nego prije. Njekoč su držali, da samo za pravosudje vriedi pravo i zakon, a upvava da radi po oportunitetu, imajuć pred očima samo shodnost i korist, nepazeći na kakove pravne ograde. To „slobodno razsudjenje" kano jedini regulator upravne djelatnosti, nevriedi više. Danas i za upravu u prvom redu vriedi zakonom postavljena medja, preko koje ona po nikakovu oportunitetu i zbog nikakove koristi nesmije preći, na mjesto oportuniteta došlo je načelo zakonitosti, legaliteta. Država danas samo ono smije činiti, na što je zakonom ovlaštena, pa za to i upravni organi moraju imati te-

[59] Mohl l. c. str. 426 i sl.
[60] Schriften des Vereins für Socialpolitik l. c. str. 131.

Digitized by Google

meljiju pravnu naobrazbu,[61] da uzmognu zakone valjano uporaviti kod svih formalnih momenata upravne djelatnosti: opredieljenja kompetencije, postupka, exekucije itd. isto tako, kano što i kod materijalnog diela svoje djelatnosti. Moderne su države uredile čitavi sistem pravne zaštite za državljane proti upravnim organom u t. z. upravnoj sudbenosti, koja imade kogniciju glede svih pravnih momenata upravnog djelovanja. U Hrvatskoj neima posebno organizirane ovakove upravne sudbenosti, jer u nas obične inštancije uz svoju administrativnu funkciju, vrše i upravnu sudbenost. Pače mi neimamo niti kasatorne instancije, kako postoji u Austriji. Ali odtud nesliedi, da hrvatska uprava nije vezana na zakone. Lemayer za isti odnošaj u Austriji kaže: „Po praksi, koja je barem donjekle osnovana na postojećih propisih, dolaze najvažniji upravni predmeti, ako se kod njih na koji god način ističe pravni momenat, prije riešenja po administrativnoj inštanciji, na pravno mnienje k financijalnoj prokuraturi".[62] Mjesto te prokurature u Hrvatskoj fungira za autonomne poslove držav. nadodvjetničtvo s istim djelokrugom, pa bi se — što mimogredice spominjem — možebiti dalo taj djelokrug razširiti tako, da bi se svaka stvar prije konačnog riešenja morala dati pro opinione, ako bi stranka zahtievala. To bi bio početak njeke upravne sudbenosti kod nas.[63]

Na svaki način i sadanje stanje dokazuje, da hrvatska uprava mora poznavati pravo i zakone i raditi po njih. Pošto pako neima posebno organizirane pravne zaštite u upravnoj sudbenosti, to je tim veća potreba, da naši upravni organi imadu valjano juristično naobraženje,[64] a to se može ne samo najbolje, već i jedino steći u nauci privatnog osobito rimskog prava, za koje je dobro naglasio sam Mohl, da je baš za to potrebito upravnomu činovniku, jer je „temeljito obradjeno".[65] Kad upravni činovnici budu na taj način imali „razvijeno pravno osjećanje", koga i u javnom pravu treba, onda će prestati ona naivnost — kako ju zove Schulte[66] — po kojoj kadšto i sami ministri misle, da uprava smije svoje odluke i onda

[61] Meyer G. Das Studium des öffentlichen Rechtes und der Staatswissenschaften in Deutschland 1875 str. 21 i sl.

[62] L. c. str. 49.50

[63] Mohl l. c. str. 430 zahtieva, da se kod svake više oblasti postavi pravni strukovnjak, koji će izradjivati pravna pitanja, ali pravo veli Schulte l. c. str. 14, da nije dobro, ako jedan savjetnik mora misliti za čitav kolegij, a na str. 22, da se takova uredba nepreporuča, jedno, jer je podobna zavlačiti riešenja, pošto je udobno svaku stvar dati na mnienje takovu organu, a drugo za to, što bi upravne oblasti mogle lahko pomisliti, da upravni propisi nisu pravni propisi.

[64] Burckhard l. c. str. 33, 87. Meyer l. c. str. 31, Dernburg l. c. str. 25/6, Schulte l. c. str. 14, Goldschmidt l. c. str. 255, Lemayer l. c.

[65] L. c. str. 428, Goldschmidt l. c. str. 254.

[66] L. c. str. 22.

Digitized by Google

mienjati, kad se radi o jura singulorum, t. j. ne samo o stečenih pravih, već i o svih t. zv. individualnih političkih pravih. Ja dopuštam, da bi se moglo naći u gradj. pravu i postupniku po koje pitanje, koje će jedva ikada upravni činovnik morati pred očima držati u svom poslu, ali prvo ni to nije sigurno, jer život stvara najkompliciranije odnošaje, a drugo toga je tako malo, da nebi bilo opravdano, činiti razliku u naobrazbi budućeg sudca i političkog činovnika.

Na svaki pako način nastaje pitanje, kako bi se uredila na sveučilištu obuka za te dvie struke u juristićnih disciplinah? Neima drugog načina, već ili da se ustroji posebni fakultet ili da se drže dvostruka predavanja, jedno za budućeg sudca, a drugo za upravnika, jedno podpuno, a drugo skraćeno. Ali čovjek bi došao u najveću nepriliku, kad bi trebalo precizno odrediti, kako da bude to skraćeno predavanje uredjeno, t. j. koje partije da se izpuste?

Još najprije bi mogao tko misliti, da upravni činovnik netreba mjenbenoga i trgovačkoga prava. Ali prvo, to je tako mala stvar, da si poradi nje neće nijedan ozbiljan pravnik zatvoriti vrata u životu, a drugo, bilo bi čudnovato, da baš oni državni organi, koji se moraju i za materijalno blagostanje, za promet, obrt i trgovinu brinuti, nepoznadu ono pravo, koje vriedi za promet i trgovinu. Dapače ako je istina, da za poznavanje trgovačkog prava treba poznavati trgovinu, za poznavanje pomorskog i agrarnoga prava, pomorstvo i agrarne odnošaje, a ono se i obratno ti odnošaji mogu podpuno shvatiti samo, ako se pozna i pravo, koje za njih vriedi. Gospodarstveni bo odnošaji mogu se samo onda dobro razumjeti, kad se poznaje onaj pravni red, na kom su osnovani i normirani.[67]

Ako uz sve to Mohl zagovara posebnu naobrazbu za upravnog činovnika, pače kaže, da je pretežno juristička naobrazba za upravnika pozitivno štetna, a ono mu odgovaram vlastitim njegovim priznanjem, koje je učinio u listu pisanu 1865. On o sebi samom tude veli, da mu je uviek mnogo smetalo u njegovih radovih, što je bio slab civilista, što je slaho poznavao državnu i pravnu poviest srednjega vieka, pa nikad nije razumio duh toga vremena, a treće, što je bio slab filozof.[68] Ako tako kaže o sebi muž, koji spada medju fenomene njemačke znanosti, onda si možemo sami kazati, što vriedi za ljude običnih sposobnosti, ako nebudu dobri juriste. U ostalom njegovi zemljaci: Schäffle, Schönberg i Jolly — kako je već navedeno — protivno dokazuju, a Jolly naročito veli, da je sistem posebne naobrazbe upravnih činovnika, koliko

[67] Goldschmidt l. c. 256 i sl.

[68] List vidi kod Schulze dr. H.: Robert v. Mohl. Ein Erinnerungsblatt. Heidelberg 1886 str. 78 i sl.

Digitized by Google

se god čini, da je logičan i shodan, osudila praksa i da su glede toga svi složni.[69]

Bilo je, koji su mislili, da bi upravni činovnik morao poznavati tehnologiju, šumarstvo i ratarstvo. To osobito zagovara Mohl,[70] pa je u Badenskoj i Virtemberžkoj do nedavna i postojalo. Bez dvojbe je dobro, ako upravni činovnik imade njeko enciklopedično znanje iz tih struka,[71] jer će onda bolje shvatiti pozitivno pravo njihovo. Ali se to znanje i danas može steći, pošto se o načelih gornjih disciplina posve zgodno može govoriti, a i govori se u upravnoj nauci pod dotičnimi poglavji, a kad se za upravnu nauku i upravno pravo ustroji posebna katedra, pa veća važnost položi na nauku narodnog gospodarstva, te se bude uz theoretičnu mogla predavati i uporabljena nacionalna ekonomija, moći će se u punoj mjeri zadovoljiti onomu, što pravniku treba, t. j. on će toliko znanja imati, koliko treba da razumije pravo tih odnošaja, a da si neumišlja, da može nadomjestiti pravog strukovnjaka. Nitko pako nemože tražiti, da upravni činovnik bude savršen mjernik, šumar ili ratar, ili da nauči „pretjerane specialnosti iz gospodarstvenih pomoćnih znanosti“,[72] jer nevalja zahtievati od djaka „množinu podredjenog pozitivnog znanja, već harmoničnu obćenitu naobrazbu“, pošto će „specialno znanje u pojedinih struka dati praksa i život“.[73]

To je razlog zašto su u Badenskoj[74] god. 1880, a u Virtemberžkoj g. 1885 dokinuli izpite iz tehnologije, šumarstva i ratarstva,[75] pa u prvoj posve, a u drugoj do neznatne razlike izjednačili teoretičnu naobrazbu sudačku i upravnu. Sliedi po svem, da načelo jedinstvene teoretične obuke i izpita jedino odgovara potrebam i pravosudja i uprave u današnjoj na principu ekonomske duševne i političke slobode osnovanoj državi. Nuždno i koristno specializiranje može opravdanim načinom nastupiti istom u pravnoj praktici i kod onih izpita, kojimi se poslje nje dokazuje osposobljenje za viša mjesta u obje struke.[76]

Prema tomu i vidimo, da su njemačke države uvele podpuno jednaku teoretičnu naobrazbu za sve pravnike, osim Virtemberžke,[77] ali je i tude od g. 1885 razlika tako mala, da se jedva opaža.

---

[69] U tibinžkom časopisu 1875 str. 426.

[70] L. c. str. 231 i sl.

[71] Schanz G. l. c. str. 109.

[72] Schäffle l. c. str. 604.

[73] Jolly l. c. str. 424.

[74] Izpitne propise vidi kod Mollata: Die juristisshen Prüfungen und der Vorbereitungsdienst zum Richteramte 1886 str. 88.

[75] Jolly u Schriften des Vereins für Socialpolitik l. c. str. 124.

[76] Lustkandl l. c. str. 12, Schanz G. l. c. str. 107.

[77] Razlika kod prvog izpita izmedju jurista i regiminalista postoji više u formi, nego u stvari, jerbo jurista polaže izpit ne samo iz strogo pravnih

Digitized by Google

U Francezkoj neima jedinstvene teoretične obuke za sve vrsti javne službe, te su odnošaji tako komplicirani, da ih stranac jedva može razumjeti. Ali u koliko su juridički nauci preduvjetom za koje javno zvanje, neima ni tude bitne razlike izmedju budućeg sudca i upravnika već samo njeka mala iznimka u toliko, što djak, pošto je već slušao i izpit položio iz svih glavnih disciplina, i pravnih i državoslovnih, prema budućemu svomu zvanju može birati izmedju 12 specialnih predavanja tri discipline, iz kojih na zadnjem izpitu bude i pitan, pa se one u svjedočbi zabilježe.[78]

Za sudstvo i odvjetničtvo propisani su točno nauci i izpiti t. zv. licencijat.[79] Glede političke struke, u koliko službe nisu „političke", pa ih mogu dobiti ljudi bez poprednje kvalifikacije, sposobnost se dokazuje izpiti. Jedan od tih izpita je i onaj licencijat, što ga polažu svi pravnici i dovoljan je za njeke, mi bi rekli, perovodne službe Kod drugih se uz taj licencijat traže još posebni strukovni izpiti onako po prilici kano kod nas, osim teoretičnih državnih izpita za više perovodne službe kod financije. Napokon se za treće službe netraži licencijat, t. j. absolviranje prava, već samo njeki specialni strukovni izpiti (concours). Ti se izpiti polažu po programu, koga svaki ministar za svoju struku odredi. Gdje i kako će se za njih pripraviti, nije propisano.[80]

Mnoge zemlje idu i dalje, pak su uvele uz jedinstvenu teoretičnu i jedinstvenu praktičnu naobrazbu, t. j. isto vrieme i vrst praktike, i poslje nje položeni jednaki izpit i za sudce i za upravne činovnike. To postoji u Bavarskoj, Saksonskoj,[81] Badenskoj, Braunšveigu, Oldenburžkoj i Lippe.[82]

disciplina ter državnog i upravnog prava, već takodjer iz ekonomije i financije, a regiminalista ne samo iz javnog prava, narodne ekonomije i upravnog prava, već iz svih juristićnih predmeta. Razlika je samo glede gradjanskoga i kaznenog postupnika, jer tude se pitaju samo „načela", ali Jolly l. c. str. 126 veli, da je to od „male praktične važnosti", pošto regiminaliste slušaju o tom ista predavanja kano i juriste. Vidi Goldschmidt l. c. str. 245 i Jolly l. c. str. 124 i sl.

[78] Savigny Leo l. c. str. 139 i sl. 213 i sl.

[79] Za javne bilježnike i avoué (niža vrst odvjetnika prije zvani procureurs) su zahtjevi mnogo manji.

[80] Savigny l. c. str. 147 i sl. Potanko o tih izpitih: Leclerc u Schriften des Vereins für Socialpolitik XXXIV. str. 185 i sl. Većinom se za te specialne izpite danas pripravljaju na privatnoj Bouthmy evoj école libre des sciences politiques, koja je ustrojena g. 1871. Na kraju Leclerc-ove razprave je red predavanja za pojedine struke te škole.

[81] Uz jednaku praksu u Saksonskoj postoji još i posebna samo za upravu.

[82] Kirchenheim u Stenglovu Wörterbuch d. deutscken Verwaltungsrechtes II. sv. str. 842 i sl., Mollat dr. G.: Die juristischen Prüfungen und der Vorbereitungsdienst zum Richteramte. Berlin 1886. Glede Pruske vidi najnovije propise u Vorschriften über die Ausbildung d. Juristen in Preussen. Berlin 1891.

Digitized by Google

U Pruskoj neima doduše za obie struke jedinstvene praktične naobrazbe, ali i tude mora upravni činovnik dvie godine od propisane četirigodišnje prakse probaviti kod suda, a onda poslje dalnje dvogodišnje prakse u upravi polaže praktični upravni izpit, ali iz cielokupnog privatnog i javnog prava, te narodnog gospodarstva i financije.[83]

Misao jedinstva prava i državoslovja pokazuje se i kod sudačkog zvanja bar u Njemačkoj. Tude naime odredjuje sudovnik za njemačko carstvo od 27. siečnja 1877 (§ 2 al. 3), da se od propisane minimalne 3-godišnje prakse smije jedna godina provesti kod upravnih oblastih.

I doista su ne samo one države, gdje je praktika za oba zvanja posve jednaka, već i sve druge osim Pruske i Meklenburga odredile, da budući sudac, dotično odvjetnik i javni bilježnik vrieme od pol do jedne godine provede u vježbi kod uprave.[84] Ovo posve odgovara gotovo jednodušnomu zahtievu, da budući administrativni činovnik bude naobraženim juristom, a budući sudac, državni odvjetnik, odvjetnik i notar dobro upućen u javno pravo i državne znanosti, pa se i u Austriji sprema takova reforma, jer je zakonska osnova već predložena saboru.

Ugarska ipak čini — kako je već spomenuto — razliku kod teoretične naobražbe sudaca i upravnih činovnika, ali s tim sistemom nisu ni tamo zadovoljni, dok je jedan od najvažnijih ugarskih dnevnika izjavio, da sadašnji njihov „izpitni i naučni sistem pred potomstvom neće biti ni umu ni saviesti njihovoj na čast".[85] Za to se i tamo sprema reforma, koju je vlada ove godine u izgled stavila, a javno ju mnienje odavna zabtieva.

Koliko su nezadovoljni sa tamošnjim naučnim i izpitnim sistemom, vidi se iz razprava u to ime sazvane enketne komisije 1878/9.

Postojeći je sistem — veli pod egidom ministarstva izdano izvješće — od pretežnog broja članova oštro osudjen, dapače i oni, koji nisu bili za t. zv. njemački sistem, izjavili su, da ugarski imade „velikih mana", te je ne samo „pobijan i većinom odriešito zabačen broj i red izpita, nego su i predmeti, iz kojih se imadu izpiti praviti, kano i red tih predmeta s više strana napadani".[86] Nećemo se za to čuditi, ako se na kraju tog

[83] L. c., Kirchenheim l. c. str. 840. Ovi pruski propisi vriede na temelju ugovorah i u kneževini Waldeck, Anhalt i Schwarzburg-Sonderhausen.

[84] U Elsas-Lotrinžkoj 1 godinu, onda od pol godine u svih turinžkih državah, u Braunschweigu. U Schaumburg-Lippe i Bremenu u svakom pojedinom slučaju odredjuje vlada, ima li kandidat obaviti i praktiku kod uprave, dočim je za Hamburg i Lübeck propisana ta upravna praktika, ali najviše od godinu dana. V. dotične zakone kod Mollata l. c.

[85] Pester Lloyd 15. svibnja 1890.

[86] Schwicker l. c. str. 238. Godine 1886 je napuljska akademija razpravljala to pitanje i izjavila se je za sistem po prilici onakov, kakov postoji

Digitized by Google

izvješća kaže: „u obće se mora željeti, da ugarska sveučilišta budu u njekom konformitetu s austrijskimi, jer osim zajedničkog im razvitka i dokazane valjanosti ovih, leži i u znanstvenom, pa i u političkom interesu naše mladeži slobodan prelaz s jednih na druga“.[87]

Ja mislim, da ovi razlozi u još većoj mjeri vriede za nas, nego za Ugarsku. Hrvatska sa jedinim svojim sveučilištem i uz mali broj profesora prisiljena je nasloniti se na koji god drugi naučni sistem, a razložno treba da se prisloni uz onaj, od koga može najviše koristi imati, takov pako sistem biti će onaj, gdje se naučaju discipline, koje se podudaraju s našim pozitivnim zakonodavstvom. Ako se sada nvaži, da je čitavo naše gradjansko pravo i postupak, čitavo kazneno pravo i postupak, čitavo materijalno upravno pravo ili posve jednako ili skroz udešeno po primjeru austrijskoga, onda nemože biti dvojbe, kamo se Hrvatska imade prisloniti, jer je i samo trgovačko i mjenbeno pravo ugarsko-hrvatsko, kano jaje jajetu slično ne samo austrijskomu, već i njemačkomu. Interes dakle naših pravnika upućuje nas na austrijske uredbe, jer literatura, koja razpravlja gornje struke, pruža neposredno i nama korist, a pisana je osim u njemačkom još i na jeziku českom, poljskom, pa i taljanskom.

Osim ovih strogo stvarnih razloga imademo i mi kano i Ugarska političnih interesa, a naročito imademo jedan interes, koga nijedan Hrvat nesmije i neće nikad s uma pustiti — a to je — Dalmacija. Ne samo naše historijsko, već i pozitivno državno pravo odredjuje, da se Dalmacija, ta koljevka stare države hrvatske imade sjediniti s ostalom Hrvatskom. A bez dvojbe će ta ideja prije biti realizovana, ako učećoj mladeži iz Dalmacije bude i naše sveučilište pristupno, a biti će pristupno samo dotle, dok u nas bude vriedio isti ili bar u bitnosti jednaki naučni i izpitni red kao u Austriji, s kojom je za sada još Dalmacija spojena.

Ali i osim toga glavne podloge austrijskog i u nas postojećeg sustava posve su dobre i netreba u njih dirati, jer on sretno izbjegava mahnam čistoga njemačkoga sustava, a nepada u pogrieške dosadanjega francezkoga. To su suglasno izjavili svi juridički fakulteti austrijski g. 1886.

U čem bi se naš sistem prema novim odnošajem i izkustvu trebao popraviti i upodpuniti, nisam nakanio razpravljati. Samo ću spomenuti ono, što držim, da bi se na svaki način moralo uvesti, i u čem držim, da neće biti razlike medju nami.

Glavna je mahna našega, dotično austrijskoga sistema, što on ili neuvažava dovoljno ili ne na pravi način državopravne i državoslovne disci-

danas u Ugarskoj. Vidi razprave u Rendiconto delle tornate e de lavori della academia di scienze morali e politiche. Napoli 1886 i uzporedi mnienje dekanata fakulteta u Insbrucku u Gutachten str. 168 i Die Universitäten Oesterreichs etc. str. 57.

[87] L. c. str. 243/4.

Digitized by Google

pline. To je točka, glede koje će se i kod nas morati reforme provesti, a najvažnija će biti, da se uvede posebna katedra za upravnu nauku i upravno pravo.

Osim toga po mom shvaćanju mora naša naučna osnova uzeti obzir i na posebnu hrvatsku pravnu prošlost, t. j. morala bi se predavati pravna i ustavna poviest hrvatska. Za 10 godina navršiti će se 800 godina, odkako se je hrvatska država sdružila s ugarskom, ali za to sve do danas nije prestalo posebno privatno i javno pravo hrvatsko.

Hrvatski sabor g. 1706 u inštrukciji za svoje nuncije nabraja čitavu povorku predmeta, glede kojih se hrvatske uredbe i pravo razlikuju od ugarskoga, a znademo i od drugdje, da je to bilo. Szegedi u svom Tyrocinium-u naglašuje, da piše poglavito samo pravo svoje domovine ugarske, a hrvatsko da mu nije poznato.[88] Ako sada svi narodi i zbog pozitivne koristi i zbog časti narodnje nastoje proučiti svu svoju prošlost, mora za tim ići i narod hrvatski. Nebi to mogao biti s početka obširan kolegij, ali i s malim imao bi dotični profesor dosta posla.

Najbolje bi bilo, da se poput hrv.-ug. privatnog prava osnuje i posebni kolegij iz hrv.-ug. pravne i ustavne poviesti, u kojoj bi se sustavno razlagalo posebno hrvatsko pravo sve dotle, dok se nije u jedno slilo s ugarskim. U tom kolegiju moralo bi se obazirati poglavito na javno pravo i ustavnu poviest. Uz poviest prava ugarsko-hrvatskoga u tom kolegiju bi se imali iztraživati nutarnji momenti, koji su odlučivali sudbinom jedne i druge zemlje, izpitivati forme, koje je njihov savez u raznih periodah imao, i proučavati pravna narav njegova sve do g. 1848. Ovakov je kolegij o ugarskoj pravnoj i ustavnoj poviesti od početka ove školske godine uveden kao glavni i u Ugarskoj.[89] Koju važnost ovakova nauka imade i koju korist pruža, to znade svatko. tko priznaje, da je historia magistra vitae. Za to se drugdje i naglašuje, da bi pravnik morao obilato se baviti pravnom poviesti.[90]

S tim u savezu stoji i posebno predavanje iz slovjenske pravne poviesti. U tom pogledu nismo mi samo sebi, već smo dužni i Evropi kultivirati tu nauku. Ako je slavni učenjak Gneist kod otvaranja našeg sveučilišta izjavio želju, da ovaj hrvatski „hrabri i vierni narod" blagodati kršćanske kulture razsadjuje na iztok i jug — on nije našemu sveučilištu omedjašio zadaću samo na to, da rezultate tudjih iztraživanja kano spolia Aegipti usvajamo i dalje nosimo. Medju zadaće naše spada i to, da mi

[88] Szegedi J. Tripartitum juris ungarici Tyrocinium 2 izd. (1734) sv. III. str. 38. Nobis, qui jura Patriae potissimum profitemur, nec Dravi littora unquam attigimus, haud est exploratum. Za arpadovačku dobu liepo razpravlja Bresztyenszky dr. Š.: Pravno-povjestne crtice o Turopolju. Zagreb 1892.

[89] Pester Lloyd 15. rujna 1892.

[90] Goldschmidt l. c. str. 292.

Digitized by Google

pita, dočim veći obseg uz memoriju predpolaže i učenje i razumievanje. Množina izpita dakle pomaže slabomu djaku, ali i njemu samo dok izpit položi, jer kako je lahko naučio, tako će brzo i zaboraviti predmet. A da se marljivomu, ali slabijeg talenta djaku opravdano pomogne, ja mislim, da bi mogli uvesti ono, što imadu Ugri, t. j. da kandidat, ako u jednom predmetu pokaže slabo znanje, nebude reprobiran, već pozvan, da iz tog predmeta za šest ili osam nedjelja izpit upodpuni prije konačne odluke. Do sada je naime, jer su po izjavi pruskog ministra Leonhardta i eksaminatora ljudi, više put i takav kandidat propušten obzirom na težke posljedice, koje ga stižu, ako propane kod izpita. Uz takovu polakšicu, pa ako budemo držali na umu, što se sa svih strana jednoglasno priznaje, naime da se potankosti i pojedinosti nebi trebale pitati, već samo načela i važnije stvari, moći će se uvesti veća strogost kod izpita, premda nisam takov optimista, da bi se nadao samim sjajnim izpitom.[102]

Na temelju dosada rečenoga izvodim, da pravna obuka našeg fakulteta treba njekih popravaka. Ali držeći s Ungerom, da je najbolja universitetska politika konzervativna i sa starim Savigny-em, da je lahko prevrnuti ustroj sveučilišta, ali nije lahko životom zadahnuti ono, što se novo uvede,[103] ja ne mislim, da bi se imalo dirati u glavne podloge našeg naučnog i izpitnog sistema. U Ugarskoj su uvaženi glasovi g. 1879 izjavili, da se je austrijski sustav i u Ugarskoj „sjajnim pokazao“,[104] pa za to držim, da treba postojeće uredbe popravljati i upodpuniti, a ne graditi s nova. Mi smo — reče ove godine Exner — vezani na ono, što se je historijski razvilo; mi to možemo pokvariti, ali se nemožemo jednim skokom staviti na onaj temelj, koji možda odgovara narodnom razvitku drugih naroda.[105]

Toliko je život svagdje dokazao, da su najčvršće uredbe one, koje se osnivaju na historijskoj podlogi, pa da je njeka tradicija snažna podpora svakomu naučnomu i izpitnomu sistemu i da se upravo zbog nje niti nemogu svagdje uvesti iste uredbe.[106] Austrijski pako sustav u nas glede pravne obuke postoji već 40 godina i tko pravedno sudi, mora pri-

---

[102] Prof. Exner je pače ove godine izjavio (Jurist. Blätter 1892 str. 87), da niveau izpitah neovisi niti o propisih niti o eksaminatorih, jer „nikada nećete naći izpitnog povjerenstva, koje bi trajno zabacilo većinu kandidatah“. Uzporedi i Gneist: Aphorismen str. 17 i 24 i Dernburg l. c. str. 26.

[103] Unger u bečkom carevinskom vieću 28. siečnja 1886. Vidi anonimnu brošuru: Die Universitäten Oesterreichs und die Collegiengelderfrage. Beč 1889 str. 105 i 107.

[104] Schwicker l. c. str. 235.

[105] Jurist. Blätter 1892 str. 86.

[106] Goldschmidt l. c. str. 292.

Digitized by Google

znati, da je po njemu iz bivše akademije i sadanjeg fakulteta izašlo dosta temeljito naobraženih pravnika, a to je dovoljan razlog, da se netrebamo previše žuriti, da od dosadanjeg sustava odstupimo, barem dotle ne, dok se reforma u Austriji nedovrši i dok i Ugarska svoju pravnu obuku nereorganizira. Mi nebi ni zato smjeli — držim ja — uvadjati francezke uredbe u svoj naučni i izpitni sustav, jer i Francezi od novijeg vremena što dalje to više udešavaju svoju obuku po njemačkom uzoru, a to isto su počeli i Englezi,[107] pa nebi bilo pojmivo, da mi uvodimo, što oni odbacuju, a odbacimo, što oni kod sebe uvode. Nesmijemo nikad zaboraviti na to, da sami Francezi ističu velike prednosti njemačkih sveučilišta. Osobitu im je hvalu pjevao Albert Dumont na internacijonalnom pedagožkom kongresu u Londonu 1884.[108] Drugi jedan Francez kaže, da su njemačka sveučilišta u redu duševnom ono, što englezki ustav u političnom,[109] a profesor Blondel ako i drži, da je francezki izpitnj sistem bolji, ipak piše: Prva je dužnost nepristranog posmatrača priznati, da je solidna naobrazba i znanstveno nastojanje kod Niemaca mnogo više razvijeno, nego u Franceza[110] i da ogromna znanstvena produkcija kod Niemaca imade svoj korjen u slobodi učenja i naučanja.[111]

Imade ih, koji drže, da je od pitanja ob organizaciji obuke mnogo važniji osobni momenat.[112] Na svaki je način istina, da ni najbolji sistem uz nesposobne profesore i nesposobne djake nemože uroditi dobrim plodom. Treba dakle, da i jedni i drugi budu, što se kaže na svom mjestu: jedni da valjano naučaju, a drugi da marljivo uče.

Glede profesora hrvatskoga sveučilišta — a to vriedi za oba svjetovna fakulteta — ovom svečanom zgodom naglašujem, da je njihova zadaća u tom pravcu teža, nego kod drugih naroda, a teža za to, što je skoro svaki od nas osamljen radnik na svom području. Uvažujući to i znajući, da se i u znanosti sav napredak osniva na specializiranju, mora se priznati, da hrvatski profesori teže dospievaju na specialno proučavanje pojedinih pitanja.

Barun je Eötvös kao rektor prošle godine naglasio, da nemože biti govora o pravom procvatu nauke u Ugarskoj, dok se profesorske katedre „nepomnože, pa i podvostruče", da narodu nije dosta, ako ima jednog dobrog romanistu, filosofa, fizika itd., već ih treba njekoliko, ali da će ih

---

[107] Savigny Leo l. c. str. 166, 223, Gneist l. c. str. 4.
[108] Blondel l. c. str. XVI.
[109] L. c. str. XII.
[110] L. c. str. IX.
[111] U Revue international de l'enseignement 1887. Janvier str. 20.
[112] Tako i barun Eötvös u svom rektorskom govoru god. 1891.

Digitized by Google

samo onda imati, ako oni nebudu tek vegetirali, već živili u okolnostih, koje će dopustiti, da se mogu mirno posvetiti znanosti i naučanju, jer je njeki luksus u znanosti isto tako potreban, kano što u umjetnosti, pa se za to ni njezine potrebe nesmiju odmjerivati običnim mjerilom štedljivoga državnoga kućanstva i ako se hoće, da ugarska sveučilišta budu školom znanosti, a ono se mora više učiniti za ugarske učenjake, i prinieti još velike žrtve, koje nadilaze dosadanje".

Ako to vriedi za Ugarsku, koja imade dva sveučilišta, bogatu akademiju znanosti, politehniku i njekoliko pravnih akademija, a ono vriedi u puno većoj mjeri za Hrvatsku, pa držim, da mi je dužnost naglasiti to osobito danas, kad govorim kano rektor hrvat. sveučilišta o njegovih prilikah. Pravo bo naglašuje Eötvös, da se neće nitko ozbiljno posvetiti profesuri, dok ima samo 3—4 mjesta, a u nas samo jedno, na koje može računati, te su izgledi slabi „kano u lutriji, gdje malo brojeva pogadja".

U prvom redu moramo pomnožati broj učitelja, i to za prvi čas bar na onoliko, koliko ima kološvarsko sveučilište, na kom imade juridički fakultet 14 profesora, a naš samo 9, dakle jedva onoliko, koliko u Ugarskoj pravoslovne akademije (8). Isto tako ima kološvarski filosofski fakultet 21, a naš samo 14 profesora. Iza toga ili bolje rekuć podjedno s tim mora se ozbiljno voditi briga o tom, da se za vremena spreme za buduće profesore mladi ljudi, koji će, kad se koja stolica izprazni, moći zasjesti na nju, ne kano prvi početnici, već kano ljudi, koji su se posve upoznali sa svojim predmetom, pa i znanstveno u njem radili. Mi danas imademo po dobrohotnosti vis. vlade njekoliko mladih ljudi, koji se spremaju za profesure na vanjskih sveučilištih, ali to nije dosta, mora ih biti više, pa i za iste predmete njekoliko, da bude moguće odabrati najboljega.

Kad se vrate u domovinu i habilituju za svoju struku, moramo na svaki način gledati, da ti mladi ljudi uztraju pri nauci. Trebati će ih pomagati štipendijami, a ako budu u javnoj službi, neka im se povjere meritorne stvari, pak študije i radnje kodifikatorne, neka sastavljaju pravna mnienja i rade druge poslove, kod kojih će imati zgode svoje znanje razširiti, a ujedno se upoznati i s praktičnim pravosudjem, dotično upravom. Tim će se zadovoljiti i onim, koji misle, da bi imali i profesori biti osposobljeni za praktično zvanje,[113] što bi svakako dobro bilo, jer bi tu bio „korektiv proti teoretičnoj jednostranosti". Ako se nebudemo na taj način brinuli za profesorski podmladak, neće naše sveučilište nikad moći pravo napredovati. Jer što se je do sada po kadšto dogadjalo, to nije drugo, već pomoć u nuždi, uz koju su najveću patriotičnu žrtvu prinieli oni, koji su na se uzeli dužnost, koju su samo najvećim duševnim i fizičnim naporom mogli izpuniti. Naš sveučilištni zakon doduše daje svakomu profe-

[113] Medju ostalimi Ihering: Scherz u. Ernst in der Jurisprudenz str. 19.

Digitized by Google

soru juridičnog fakulteta pravo, da o svih predmetih predaje, ali tu nije drugo, već ostanak njekadanje polihistorije i polimathije. Malo je, veoma malo umova, koji mogu jednako sigurno svladati po više grana svoje znanosti, a i oni, kako se vidi kod Alexandra Humboldta i Rankea, imadu mnogih slaboća. Jedan od prvaka njemačke jurisprudencije i osobiti strukovnjak u svom predmetu berlinski profesor Goldschmidt posve iskreno veli, da se nebi usudio niti izpitivati iz nacionalne ekonomije, premda ju je zbog svog špečialnog predmeta — trgovačkog prava — temeljito proučio. Isto tako veli za rimski civilni proces, koga je kroz 12 godina sam predavao, da bi ga, pošto je 7 godina pauzirao, samo uz duži študij mogao opet predavati, dapače da bi se jako promišljao, bi li iz njega izpitivao, pošto bi se moglo dogoditi, da kandidat i u temeljnih pitanjih bude bolje orientiran od njega.[114]

U tom pravcu se jako grieši na njemačkih sveučilištih, pak Schulte veli, da nikada nije mogao razumieti, kako jedan čovjek može predavati po tri i više raznolikih predmeta, a kroz 15 sati na tjedan, pa zahtieva, da bude više profesora, ali neka svaki manje predavanja drži[115] i kultivira jednu disciplinu ili bar samo srodne.

Bolonjski profesor Lucchini veli, da množina i raznoličnost predavanja stoje u obratnom razmjerju sa znanstvenom specifikacijom profesora, pa da takove akrobatizme neobičaju činiti profesori znanstveno ozbiljni i radini.[116]

Kumuliranje predmeta u osobi jednog profesora osobito je u naših okolnostih štetno. Tko znade koli ogromna je danas literatura — tolika, da ju po riečih Gneistovih[117] — niti prvaci znanosti nemogu svladati, a ipak profesor mora biti na visini svoje znanosti i znati za svaki barem važniji pojav u svojoj struci, razumieti će, za što Lucchini naglašuje, da on imade „već dva“ predmeta. Kod nas pako jedan profesor imade ne samo dva, već tri i četiri predmeta, a to je već jako blizu onomu, što Lucchini zove kod Niemaca akrobatizam, a svakako će malo vremena ostati za literarne radnje. Istina je, koju je već Savigny izrekao: Pogriešno je valjanost profesora prosudjivati prema tomu, koliko je on sam svojoj znanosti privriedio, jer može biti odličan učitelj i onaj, koji svoju znanost nije ničim obogatio.[118] Za to je krivo kod profesora pitati u prvom redu:

---

[114] L. c. str. 242, 314.

[115] L. c. str. 14 i 23.

[116] Un altra parola sull' ordinamento della facoltà giuridica (u časopisu L' Università 1891 str. 335.).

[117] L. c. str. 5.

[118] Wesen und Werth der deutschen Universitäten 1838 (Rankeov Historisch-politische Zeitschrift 1832) str. 573. Vidi i Unger dr. Josef: Zur Reform der Wiener Universität str. 27.

Digitized by Google

Što je i koliko je napisao,[119] dapače može najplodniji pisac biti i veoma loš učitelj. Zadubljen bo u probleme svoje znanosti i željan, da se u literaturi iztakne, lahko se može dogoditi, da pisanje smatra poglavitom, a naučanje nuzgrednom svojom zadaćom. Za to u Njemačkoj, premda se baš tude naglašuje, da zadaća profesorova nije samo naučanje, već i obradjivanje znanosti, odlični učenjaci i pisci odlučno odbijaju zahtjev, da svaki profesor sam napiše učevnu knjigu, ako u njegovoj struci neima valjane, kano što n. pr. za njeke državopravne i državoslovne predmete i neima.[120] Ovo je istina, ali u naših okolnostih neću reći, da se mora, ali se smije, ako ne zahtjevati, a ono očekivati, da će svaki profesor za svoje djake prije ili kašnje napisati i priručnu knjigu uz sve to, što njeki misle, da predavanje i učenje po kompendiju imade i svojih stručno-naučnih i didaktičnih mana.[121] Ali kod nas u Hrvatskoj mora se započeti pravna literatura, nu da to, kako i visoka kr. zem. vlada želi, uzmogne biti, neima druge pomoći, već što sam naglasio: pomnožati broj profesora i spojiti u jednoj osobi najviše dva predmeta, a za velike predmete imenovati po dva profesora. Kad to bude, pa kad se možebiti još i broj sati za predavanje smanji svakomu profesoru, kako je u Taljanskoj i Francezkoj, onda će nastati živahnija literarna radnja, a biti će moguće i seminarskim vježbam posvetiti veću pažnju.

Znamo mi veoma dobro, da to stoji novca i to mnogo novca, ali druge pomoći neima. Pomnožiti pače podvostručiti treba broj profesora, a narod hrvatski, koji je toliko za ovo 50—60 godina učinio za svoj napredak, rado će prinieti i tu žrtvu, jer će od nje on sam ubirati najviše plodova.

Drugi osobni momenat su djaci Revni naime djaci, zauzeti za svoju nauku, jedino odgovaraju pravoj i konačnoj svrhi obuke, a uz to su i najveće poticalo za samoga profesora.

Mi se veselimo, kad vidimo, da ste Vi mladi naši prijatelji na dobrom putu, da nastojite dok traje liepo vrieme mladenačke dobe, to proljeće Vašega života poput marljivih pčelica crpati med znanja i čestitosti iz bujnoga cvieća svakojakog znanja i umienja, pa želimo, što svaki otac želi svojoj djeci, da budete i bolji od nas, jer qui non proficit, deficit, i jer ćete Vi, kad dodjete u život, u većoj mjeri naći prokrčene puteve i utrte staze, nego što smo ih mi našli, pa za to morate i dalje dospieti nego mi, premda ćete pravednim priznanjem pogledati na naš rad, kano što i

---

[119] Collegiengelderfrage str. 92.

[120] Goldschmidt l. c. str. 283.

[121] Vidi o tom Goldschmidt l. c. str. 283 i 313. Ali uzporedi Grueber dr. Er. Das römische Recht als Theil des Rechtsunterrichtes an den englischen Universitäten Hamburg 1889 str. 23, 32.

Digitized by Google

mi sa zahvalnošću crpimo korist od radnje naših predšastnika i divimo se energiji, kojom su oni uz još mučnije odnošaje znali prve brazde uzorati na ugaru znanosti u hrvatskom narodu, dokazavši podpunu istinu one svete: Dat amor patriae animum!

Znademo mi, da se od Vas mnogo traži — ali znademo i to, da se netraži, što Vi nebi mogli izpuniti, i što ljubljena nam domovina Hrvatska nebi trebala. Ako i mislite sada, da Vam njeka stvar neće biti potrebna u Vašem zvanju, doći će vrieme, o tom budite uvjereni, gdje ćete drugačije misliti, a i osim toga morate znati, da sve discipline imadu i drugu zadaću: vježbati naime Vašu umnu snagu i pružiti Vam onu općenitu juristično, dotično drugu strukovnu naobrazbu, koja će Vam svaku Vašu praktičnu, zvaničnu radnju olakšati i razjasniti. Za to bi se ljuto kajali, kad bi vrieme svoga djakovanja zlo upotriebili. Uz redoviti pako i nepopustni rad, ako svaki dan naučite, što na predavanju čujete, Vi ćete s malo truda svladati svoj posao. Netrebate se kod toga ubijati, jer to nije nuždno, ali morate svaki dan raditi, da možete danas sutra reći: Nullam diem perdidi. Baviti se duševnim poslom, to je za naobražena čovjeka potreba, a Vam je i dužnost, i to jedina dužnost, koju sada imate. Budete li toj dužnosti zadovoljili, lahko će Vam biti izpite napraviti, jer ćete imati vremena skroz proniknuti u svoju nauku, a to je ono, što nemože ni djak najboljega talenta, koji ostavi sve na posljednjih 5—6 mjeseci pred izpiti. Koliko će tko vremena morati učiti, to prema svojim silam mora sam odrediti. Ali svi skupa morate marljivo polaziti predavanja, pa ne samo kadkad zaviriti u kolegij, već svaki sat. Nevjerujte mu, tko Vam kaže, da je svejedno, dolaziti ili nedolaziti na predavanje. Tko je ženijalan, taj će dakako mimo svih sistema i metoda sam svojom snagom uz obilnu literaturu doći do cilja, ali svi drugi trebaju u tom pogledu pomoći, upute i poticanja. Samouci, ako i nauče njeki predmet, nikada ga neznadu onako, kako bi ga znali, da su metodička i sistematička predavanja slušali, a uviek moraju dvostruki trud uložiti.[122] Priznali su to po vlastitom izkustvu muževi svjetskoga glasa.

Nemogu ovdje govoriti o metodi učenja. Njekoč su, ponješto barbarski doduše, ali posve dobro rekli: „bonus institutionista, bonus jurista", t. j. kako pravna nauka započima institucijami rimskoga prava, tako se mora odmah u početku dobro učiti. Vriedi to za sve Vas, a ne samo za pravnike, pa za to Vam svim preporučam i marljivost u polaženju predavanja i vlastiti svakdanji i nepopustni rad.

Znadem ja, da imade medju Vami mnogo, koji se morate boriti s potrebami života, pa da Vas to prieči u marljivom polaženju preda-

[122] Liszt dr. F.: Die Reform des jurist. Studiums in Preussen 1886 str. 18 i sl. Ortloff l. c. str. 93 i sl.

Digitized by Google

vanja. Ovo je velika zaprieka pravomu Vašemu napredku, ali nije absolutna zaprieka. Siromašnih djaka bilo je uviek i svagdje, nu revni djaci znali su uz sve materijalne nepogode zadovoljiti i svojoj djačkoj dužnosti, pa nastojte i Vi, koliko Vam ikada bude moguće, uviek držeći na umu, da Vam je prva dužnost učenje. Mladić svojim elastičnim umom i tielom mnogo toga može svladati, što stariji čovjek nemože. Ipak ovo je stvar, koja se tiče i širih krugova, pa s ovoga mjesta i ovom sgodom držim, da moram sjetiti naše družtvo na dužnosti njegove. Čim bolji budu djaci, tim će bolji biti budući profesori, sudci, upravnici, odvjetnici itd., a od toga zavisi obća korist i napredak čitave domovine. Obći je dakle interes skopčan tude s posebnim interesom djačkim. Za to mislim, da bi se svi naši patriote, kad bi iz sredine djačtva uzsliedio iskren i zgodan poziv, obilno odazvali prilozi za pomaganje oskudnih djaka, pa ja već sada molim svakoga rodoljuba i čovjekoljuba, da prema svojim silam priteče u pomoć, kako bi siromašni, a vriedni djaci mogli naći bar njeku polakšicu. Ovdje dvostruko vriedi ona evangjeoska: Što je tko učinio jednomu od ovih, meni je učinio, jer svaka pomoć siromašnu djaku i Bogu je draga i domovini koristna.

Molim i one od naših domoljuba, koje je Bog obilatije obdario materijalnimi dobri, da njeki dielak odrede kano štipendijalnu zakladu, iz koje će za sva vremena dobivati vriedni siromašni djaci podporu i blagoslivljati ime svoga dobrotvora.

Napokon molim vis. kr. zem. vladu, neka kod naumljene reforme u plaćanju sadanje naukovine razmisli, kako bi od buduće u stalnoj svoti odmjerene što više djaka moglo biti oprošteno. One 2—3000 for., koje bi budget tim izgubio, zemlja neće osjetiti; a biti će i to njeka pomoć za siromašnije djake, a velika za čitavu zemlju, jer se naši djaci većinom pripravljaju ne za kakova privatna zvanja, već za javne službe!

Ovakovimi i sličnimi podporami nadam se pouzdano, da ćemo polučiti veću marljivost kod djaka i bolje rezultate na izpitih, a tim sposobnije elemente dobiti za razna praktična zvanja.

A vi gg. djaci prionite najvećom ozbiljnosti uz svoj posao. Kad Vam dotežča, a Vi se sjetite, da na pročelju svetoga hrama naše Almae matris nevije se barjak tudji, već se vije barjak hrvatski, trobojnica hrvatska i da sav Vaš rad imade danas sutra koristiti domovini, pa ćete kano hrabri vojnici, kad svrnu pogledom na svoju zastavu, i Vi prionuti novom snagom za svojim ciljem.

Uviek držite na umu, kako ste do koji dan Vi pozvani, da budete vodje svomu narodu u svemu njegovu životu kano svećenici, sudci, upravnici, odvjetnici, profesori raznih struka, a mnogi i kano zastupnici na saboru. Kakovi budete Vi, tako će biti domovini, jer to znajte, da kako god je uz čestit karakter znanje najjače, isto tako je neznanje najslabije oružje

Digitized by Google

u životnoj borbi svakoga naroda. Vi imate obilno zgode, da sve naučite, što Vam u budućem Vašem zvanju treba. A kad poslje škole tomu znanju pristupi i škola vlastitog izkustva, Vi ćete moći posve spremni stati u red boraca i radnika za sreću i dobro domovine. Sveta je Vaša djačka dužnost, i za to se nedajte u svomu poslu ničim smutiti. Ja nemislim tude na one odurne zabave i užitke, koji truju i dušu i tielo, jer znam, da ćete se i sami od njih klonuti kano od žive vatre. Ali imade i plemenitih inače stvari, koje bi Vas mogle odvratiti od jedine Vaše, pa za to i najplemenitije zadaće, ako se prekomjerno budete njimi bavili, a naročito, ako budete prerano sudili o stvarih i mješali se u poslove, za koje ćete istom poslje ozbiljne nauke biti sposobni. Tom se naukom baviti i pripravljati za buduće Vaše — pa i političko — djelovanje, to je Vaša zadaća, to Vuša dužnost. Znajte, da na saviestnom vršenju dužnosti počiva sav socijalni život ljudski. Da i Vi svoju dužnost izpunite, to od Vas svih neočekuju samo Vaši tjelesni roditelji pak dobrotvori i prijatelji našega sveučilišta i mi Vaši profesori, već to očekuje i naš premilostivi vladar, čijim se viteškim imenom ponosi naše sveučilište i očekuje naša ljubljena majka domovina Hrvatska, očekuje narod hrvatski, koji voljno i radostno prinosi žrtve za sveučilište, to miljenče svoje. Tko više ljubi domovinu i narod svoj, taj će tu dužnost bolje izpuniti. a tko ju neizpuni, taj ne ljubi ni domovine, pa makar koliko o njoj govorio!

A hoćete li izpuniti Vi tu dužnost? — Hoćete! „jer Vi“ — da završim riečmi, koje je na današnji dan prije 18 godina progovorio prvi rektor hrvatskog sveučilišta, moj ljubljeni ujak Matija Mesić, — „Vi ljubite domovinu i s ponosom ju majkom svojom nazivate; Vi ljubite narod svoj, te mu želite odlično u obitelji ljudskoj mjesto; Vi ljubite slobodu, te hoćete da pronikne sve odnošaje života; Vi slavite prosvjetu i savršenu joj u svietu pobjedu želite. Nu znajte, a Vi to znate, da će sve te liepe pomisli, sve te uzvišene ideje i medju ljubljenim Vašim narodom samo onda do pobjede doći, ako Vi tomu pripomognete svojim svjestnim oduševljenim i nepopustnim radom, svojom vrlinom i svojom čestitošću. Kako ljubite narod svoj i njegov napredak, kako ste radi, da naša Alma mater bude sjajna i slavna, Vi ćete i učiniti, što se od Vas očekuje“.

U to ime pomoz Bog! i Vivat, crescat, floreat nostra almae mater croatica Francesco-Josephina!

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Prorogacija je dopuštena i glede sudbenoga odpoviedanja uporabnih pogodbâ.

Prigovor B-a proti odpovjedi najma kuće na Š., učinjenoj po A-u odbio je kr. kot. sud u Z. iz sliedećih razloga:

Proti odpovjedi učinio je A. prigovor, da je kotar. sud u Z. nenadležan, jer da najamni objekt leži u području kr. kotar. suda u B., te da mu je s toga A. po § 1 ministarske naredbe od 17. prosinca 1858 broj 230 zem. vl. l. mogao najam odkazati jedino kod kralj. kotar. suda u B. Nu taj prigovor nestoji, jer je u najamnom ugovoru izmedju A. i B. sklopljenom naročito ugovoreno, da se obe stranke u svih preporih iz toga ugovora kao i za podnašanje odpovjedi najma podvrgavaju izključivo sudbenosti onih po naravi predmeta nadležnih sudova, koji se nalaze u Z., pa pošto po § 1 citirane ministarske naredbe nije dobrovoljni podložaj isključen, pokazuje se po § 46 sudovnika kr. kotar. sud u Z. nadležnim u ovoj stvari.

Osudom kr. banskoga stola od 11. svibnja 1892 br. 10.711 odpućen je priziv B-ov i potvrdjena osuda prvoga suda s razloga, što su se stranke u najamnom ugovoru za slučaj odpovjedi podvrgle kot. sudu u Z ; s razloga, što se taj sporazumak neprotivi ustanovi § 46 sudovnika, jer nije ugovoren sud, koji bi po toj zakonskoj ustanovi bio izključen, i s razloga, što ustanovom § 1 ministarske naredbe od 17. prosinca 1858 br. 230 z. vl. l. nije izključeno, da se za riešavanje prepora iz pogodba najamnih nemože ugovoriti drugi kotarski sud, nego li je onaj, gdje najamni predmet leži.

Osudom kr. stola sedmorice od 26. rujna 1892 broj 3349 odpućen je izvanredni previd B-ov kao nedopustiv u smislu § 335 g. p. p.

Ustanovami § 25 zakona o mjestnih sudovih i § 1 zakona o bagatelnom postupku stavljen je propis § 14 sl. b) sudovnika izvan krieposti, ter se po tom sve moralne osobe — osim občina u obsegu koje ureduje mjestni sud — imadu tužiti pred mjestnim sudom, odnosno kotarskim kao bagatelnim sudom. S toga se nadležnost kod utuženja takovih osoba ravna jedino po utuženom iznosu.

U ustmenoj parnici Jose i Ane B. u Vukovaru po odvjet. dru. K. proti izraelitičkoj bogoštovnoj občini u V., zastupanoj po predsjedniku iste dru. M. S., a ovog po odvj. dru. P. na povratak indebite plaćene svote

Digitized by Google

od 67 for. 5 novč. spp. sudio je kralj. sudbeni stol u O. osudom od 19. ožujka 1892 br. 351 gr.:

„Tužena izraelitička bogoštovna občina u V. dužna je tužiteljem povratiti indebite plaćenu i prema odluci kr. kot. suda u V. od 24. siečnja 1890 br. 18.944 gr. od njih prisilnim načinom ućeranu svotu od 67 for. 5 novč. sa 6% kamati od dana dostave tužbe do plateža i naknaditi parbene troškove sa 22 for. 70 novč., i to sve u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe, dočim se tužitelji sa dalnjim svojim zahtjevom glede plateža kamata od 10. veljače 1890 do dana dostave tužbe odbijaju".

Povodom ništovnice tužene izraelitičke občine izdao je kralj. banski stol dne 18. svibnja 1892 pod brojem 11.063 sliedeću rješitbu:

„Vidiv, da tužbe proti občinam svjetovnim i duhovnim nisu izključene od postupka maličnoga, u koliko se tiču parnica, navedenih u § 1 sl. a) i b) mal. post, jer mališni postupnik sadržava u § 2 izrično parnice one, u kojih se ne imadu uporabiti propisi maličnoga postupka, medju koje ne spadaju one proti crkvenim ili svjetovnim občinam; vidiv, da se po § 25 zakona o mjestnih sudovih samo one razprave proti občini pred mjestnim sudom povesti ne mogu, koje se tiču občine takove, u obsegu koje ureduje mjestni sud, a da su po ovom § u obće samo one tužbe izključene od razprave pred mjestnimi sudovi, koje su upravljene proti osobam taksativno tamo navedenim, dočim je za sve ine moralne osobe, bile duhovne ili svjetovne občine, mjestni sud nadležan; vidiv, da usljed toga ovo valja i za razprave pred maličnim sudom već obzirom na občenitu ustanovu § 1 mal. post., a i zato što je nadležnost mjestnoga suda više ograničena, nego li ona maličnoga suda; vidiv, da poziv na ustanove § 14 sl. b) sudovnika ovdje umjestan nije, jer su zakoni o mjestnih sudovih i maličnom postupku noviji zakoni, te jer su propisi njihovimi, sadržanimi u gore navedenih §§ eo ipso izvan krieposti stavljeni svi propisi sudovnika, koji su u oprieci sa prenavedenimi zakonskimi ustanovami (§ 9 obć. g. z.), što ponapose valja glede ustanove § 14 sl. b) sudovnika, koja je već modificirana ustanovom § 25 zakona o mjestnih sudovih, pa se iz ovog § jasno izpostavlja, da je zakonodavac naročito pred očima imao ustanovu § 14 sudovnika i ovu promieniti htjeo; vidiv usljed toga, da je kr. sudbeni stol u O. za razpravu ovoga prepora očito nenadležan, — obnašao je, po § 339 točka 1 g. p. p. osudu toga suda ukinuti sa cielim postupkom do uključivo odluke na tužbu izdane, te odputiti tužitelje na nadležni mališni sud.

Trošak parnice se prebija, jer svaka stranka ima za sebe jednu povoljnu rješitbu".

Povodom previda — pravije utoka — tužitelja izdao je kr. stol sedmorice vrhovnu rješitbu od 6. listopada 1892 br. 2749:

Digitized by Google

. . . . „obnašao je kr. stol sedmorice previd, pravije utok, tužitelja Jose i Ane B. odbiti i potvrditi napadnutu rješitbu kralj. banskoga stola s razloga u istoj navedenih, — nadalje s razloga: što zakon o bagatelnom postupku glasi: „o nadležnosti kotarskih sudova“, iz čega sliedi, da je tim zakonom uveden ne samo novi postupak za kotarske sudove, nego da je ustanovljena i nova, od dosadanje različna, nadležnost istih sudova; što su zakoni o bagatelnom postupku i o postupku pred mjestnimi sudovi od istoga datuma i što se odnose na tražbine manje vriednosti, te što se po tom imaju u savezu i prosudjivati i tako tumačiti, da ne bude medju njima anomalije i protuslovja, a što bi ovo (protuslovje) bilo golemo i neopravdano, kad bi se uzelo, da je zakonodavac doduše mjestnim sudovom podielio nadležnost u parnicah proti duhovnim i svjetskim občinama, ali da je tu nadležnost uzkratio kotarskim sudovom u bagatelnom postupku, koja bi anomalija tim više u oči pala, kada se uvaži, da kotarski sudovi u istinu sude kao prizivni sudovi u bagatelnom postupku i rečenim občinama (§ 1 br. 2 zakona o bagatelnom postupku); napokon s razloga, što i potreba stranaka i interes pravosudja zahtjevaju, da se i proti navedenim občinama u bagatelnom postupku prizna nadležnost kotarskih sudova, koji su strankam mnogo pristupuiji, nego sudbeni stolovi, a ne da se stranke upućuju pred sudbene stolove, da sa mnogo više troška i dangube iztjeruju svoje bagatelne tražbine“. Priobćio: *Haladi.*

B. Kazneno.

Pokušaj kradnje ili dovršena kradnja?

(Rješitba od 22. travnja 1892 broj 2618).

C. kr. zemalj. sud u Zadru osudom svojom od 24. studenoga 1891 broj 4250 proglasi Simu N. i ortake samo krivimi zločinstva pokušaja kradnje. — Proti toj osudi uloži ondješnje državno odvjetničtvo ništovnu žalbu, koju vrhovno ukidno sudište usliša i pronadje sve krivimi zlačinstva dovršene kradnje.

Razlozi: Na ustanovi § 281 broj 10 austr. k. p. (§ 277 broj 10 hrv. k. p.) osnovana ništovna žalba drž. odvjetničtva utemeljena je posve pravilno, kada tvrdi, da obilježja, kako ih je prvi postupajući sud uglavio, predstavljaju učin dovršena zločinstva kradnje, a ne samo pokušane kradnje; jer prema obrazloženju ništovne žalbe sastojao bi se učin pokušane kradnje u tom, što su obtuženici, — kada ih je lugar uhitio, kako drva nose, — sveudilj bili u šumi, u kojoj su si drva prisvojili; obtuženici dakle do časa, što su bili uhićeni, nisu drva posjedniku još u istinu bili oduzeli, nego oni su samo bili poduzeli i izveli djelo, koje k podpunom izvršenju

Digitized by Google

same kradnje vodi. Ovakovo shvaćanje predstavlja: da obtuženici tim, što su drva ponieli bili, još nisu dovršili učin kradnje; jer da su još uvjek stajali na tlu oštećenikovu.

Ali ovo stanovište mora se izjaviti posve krivim: Kradnja mora se uviek smatrati dovršenom već onda, čim se je tat stavio u posjed (držanje) prisvojene stvari, te tim prekinuo čuvanje dosadanjega posjednika. Ovim prekinućem čuvanja stvari nije uviek uvjetovano, da stvar (predmet kradnje) iz kuće ili stana, odnosno sa zemljišta okradenika-posjednika mora biti odnešena; dovoljno je, da tat dodje u položaj i on uzmogne s predmetom kradnje izključivo razpolagati. Tako je primjerice kradnja kese s novci u stanu okradenika uviek dovršenom, čim je tatu pošlo za rukom, te je on kesu s novci okradeniku oduzeo i sebi dobavio, odnosno kesu s novci prisvojio si, makar se on još nalazio u kući ili stanu okradenika; — ravno tako, ako ukradena stvar na nekom stanovitom mjestu, za koje samo tat znade, ma i na tlu okradenika, sakrivena bude. — U konkretnom slučaju došli su obtuženici do izključive mogućnosti razpolaganja s prisvojenim drvom samo tako, da su drva s prvobitnoga mjesta krenuli i ponieli. Lugar morao je taj odnošaj tek prekinuti tim, što je tate u ovom slučaju prisilio, te su oni prisvojeno drvo odbacili i napustili, čim je posjednik-vlastnik ponovno dospio do posjeda drvâ i ovim opet razpolagati nastavio. Upravo u tom, što su obtuženici morali posjed drva napustiti, leži odlučujuća značajka, da se je promjena u posjedu sbiti morala i radi toga ukinuta je prvomolbena osuda, te su svi obtuženici morali biti proglašeni krivimi dovršena zločinstva kradnje. Pr. *L. Matasović.*

SVAŠTICE.

(Uvjetno osudjenje u osnovi novele k ugarskomu kaznenomu zakonu.)

I. Ustanove odnoseće se na zak. čl. V:1878 (kazneni zak.).

§ 2. Medju §§ 42 i 43 citiranog zak. članka imadu se uvrstiti sliedeći novi paragrafi sa oznakom 42 a., 42 b. i 42 c.:

§ 42 a. Sud može na temelju okolnostih, osobitog obzira vriednih, izreći u osudi, da se suspendira kazna državne uze (custodia honesta) ili uze kod individua, koji nije navršio dvadesetu godinu života, ako je ta kazna bila izrečena radi jednoga ili više prestupaka, koji se ne mogu kazniti većom kaznom od državne uze ili uze od godine dana. Posljedak ovoga zaključka jest, da se suspendirana kazna državne uze ili uze ima smatrati pretrpljenom, te da dana jamčevina postaje slobodnom, ako osudjeni unutar trijuh godina, računajući od dana pravomoćnosti ovoga zaključka, ne počini djela, kažnjivog sa kaznom slobode. Ovaj se posljedak

Digitized by Google

imade na zahtjev osudjenoga izreći sudbenim zaključkom. Ako nasuprot osudjeni unutar roka od tri godine počini djelo, kažnjivo kaznom slobode, te ovo bude makar i kasnije pravomoćnom osudom ustanovljeno, gubi suspendirajući zaključak svoju kriepost, i suspendirana i kasnije odmjerena kazna imadu se posve ovršiti, a dana jamčevina propada na korist erara. Ne može se izreći suspenzija kazne uze kod onih individua, čija se zavičajnost neda eruirati, ili koji su već pravomoćno na kaznu slobode osudjeni bili, osim ako je ta kazna prestala usljed kraljeve milosti ili zastare.

§ 42 b. Kod individua, koji imade imetka, može sud izreći suspenziju kazne uze ili državne uze uz jamčevinu do 1000 for. Jamčevina je uvjek nuždna za suspenziju kazne uze ili državne uze, kada osudjeni neima stalnoga boravišta. Ako osudjeni u roku, koji imade odrediti sud, ali koji ne smije biti dulji od mjesec dana, ne položi kod suda jamčevinu u vrednostnih papirih za to sposobnih, ili ako se ne izkaže, da ju je na drugi propisani način osigurao, gubi odluka, suspendirajuća kazan, svoju moć, te se odmjerena kazna imade ovršiti.

§ 42 c. Suspenzija kazne uze ne odnosi se na ostale odredbe osude, a niti na nuzkazni, te ne smeta ovršenju osude, u koliko se odnosi na imovinu osudjenika i na pretrpljenje kazne uze substituirajuće novčanu kaznu".

II. Ustanove odnoseće se na zak. članak XL:1879 (policajni kazneni zakon).

§ 22. Na mjesto paragrafa 19 zakonskog članka XL:1879 dolazi sa istom oznakom sliedeći novi paragraf:

§ 19. Na takovih mjestih, gdje postoji popravionica, može sud izreći, da individui, osudjeni na kazan zatvora preko tri dana, te koji još nisu navršili dvadesetu godinu života, imadu svoju kazan pretrpiti u popravionici, u kojem se slučaju ovi individui imadu pridržati na rad, propisan po kućnom redu. Kazan zatvora odmjerena ovim individuom može se suspendirati pod uvjeti § 42 a. kaznenoga zak. o zločinih i prestupcih. Suspendirani zatvor smatra se pod uvjetom ustanovljenim u navedenom paragrafu pretrpljenim nakon izmaka od jedne godine.

U ostalom vriede §§ 42 a., 42 b., 42 c. navedenoga zakona i za suspenziju zatvora.

III. Mješovite i prelazne ustanove.

§ 23. Oni paragrafi zak. članka V:1878 i XL:1879, na mjesto kojih ovaj zakon normira nove ustanove, stavljaju se izvan krieposti.

§ 24. Suspenziju kazne državne uze, uze i zatvora, normiranu u §§ 2 i 22 ovoga zakona, odnosno u novih §§ 42 a., 42 b., 42 c. zak. član. V:1878 i § 19 zak. čl. XL:1879 mogu izricati samo sudovi prve molbe. Suspenzija ima se izreći u osudi, ili ako su se pokazali uvjeti iste tekar

Digitized by Google

na temelju rješitbe viših sudova, u rješitbi, koja se imade prigodom proglašenja osude višeg suda napose donjeti.

Proti ovoj rješitbi dozvoljeu je u oba slučaja pravni ljek, koji je dozvoljen i proti osudi. Ovaj se pravni ljek, ako je suspenzija državne uze, uze ili zatvora u osudi izrečena, imade spojiti sa pravnim ljekom, poprimljenim proti osudi; a ako je suspenzija izrečena u posebnoj rješitbi, može se taj pravni ljek u roku, opredieljenom za priziv, koji teče od dana proglašenja ove rješitbe, podnjeti napose ili zajedno sa poprimljenim pravnim ljekom proti osudi druge molbe.

Isto je tako dužnost suda prve molbe, da stavi izvan krieposti suspendirajuću rješitbu radi kasnijeg osudjenja, kao i da donese zaključak, da se imade suspendirana kazna smatrati pretrpljenom, pošto je neprekinuto minuo rok od tri, odnosno jedne godine. I proti ovim zaključkom dozvoljeni su pravni ljekovi, koji su dopušteni i proti osudi. Sudovi i upravne oblasti dužne su autentične prepise osuda, za koje su saznali, usljed kojih se mora suspenzija državne uze, uze ili zatvora staviti izvan krieposti, bezodvlačno saobćiti nadležnom državnom odvjetničtvu, a ako suspendirajući zaključak nije potekao od sudbenog stola, prvostepenom sudu. U stvarih, koje podpadaju pod nadležnost sudbenog stola, imade sud na temelju predloga državnoga odvjetnika, a u drugih stvarih ureda radi izpitati, da li postoje uvjeti, da se suspenzija izvan krieposti stavi, te onda stvoriti zaključak. Kada postane pravomoćnim zaključak suda, kojim se suspendirana kazan proglašuje pretrpljenom, nemože se on više pobijati radi kažnjivog djela, za koje je sud kasnije saznao, pa ma bilo ono počinjeno i za vrieme suspenzije. U ovih paragrafih razumjevaju se pod sudovi i upravne oblasti, koje sude o prekršajih.

§ 28. Ministar pravosudja se ovlašćuje, da naredbenim putem uredi način pokrića jamčevine, koja se imade položiti u slučaju suspenzije kazni (§ 2 ovoga zakona, § 42 b) zak. čl. V: 1878).

KNJIŽEVNE OBZNANE.

Tumač občemu austrijsk. gradjanskomu zakoniku. Napisao *Adolfo Rušnov*, viećnik kr. banskoga stola. — Knjiga druga. §§ 531—1502. — Zagreb, 1891. Tisak i naklada knjižare Lavoslava Hartmana (Kugli i Deutsch). 8°. 921.

Svakomu, koji iole prati hrvatsku pravničku literaturu, poznat je revni urednik sbirke zakona hrvatskih i pisac „Obrazaca", Adolfo Rušnov. Nije se Rušnov samo u manjih stvarih kušao, već se je on jur godine 1881 iztaknuo svojim komentarom ka gruntovnom redu.

Digitized by Google

Ovim već komentarom odkrio nam je Rušnov ljepu stranu svoje duše: okoristiti vlastitim praktičnim izkustvom svoje sudrugove.

Taj njegov naum upoznao je i mladji pravnički naraštaj, ter se s toga oko prijatne osobe njegove rado kupi i sluša vrstna njegova razlaganja o pojedinih zamršenih praktičnih slučajevih.

Bilo je s toga suviše čedno od g. Rušnova, kao pisca „Tumača općeg gradjanskog zakonika“ samo i posumnjati, da se nebi djelo, koje on piše, moglo tiskati radi nedovoljnog broja predplatnika. Da je takova sumnja bila netemeljita najboljim nam je dokazom dotiskana svezka njegovog tumača, koja pred nama leži.

Kako je vrstan tumač gradjanskoga zakonika dra. Marijana Derenčina dopro do poglavja osmoga, najme do prava nasljednoga, očekivao je željno hrvatski pravnički sviet djelo, kojim bi se taj tumač hrvatskim jezikom dokrajčio i time nastavša praznina izpunila.

Premda imademo strukovnjaka ex professo, nije se ni jedan do sada prihvatio toga mučnoga posla, već se je istog latio neutrudivi praktični pravnik gosp. Rušnov.

Rušnov se u predgovoru svoga djela rek bi izpričaje, što se je usudio on — čovjek prakse — pisati komentar.

To izpričavanje je bilo suvišno, jer je on podpunoma dorasao pisati komentar onog smjera, kakav mu je odsiekao, najme: protumačiti nam pozitivne ustanove općeg gradjanskog zakonika temeljem znanstvenih rezultata, koje je sustavna metoda na vidik izniela, imajući sveudilj i p o n a j g l a v n i j e p r e d o č i m a p o t r e b u p r a k s e.

Priznati valja, da je bilo smjelo poduzeće Derenčinom započeto djelo — nekim načinom — nastavljati; iza Derenčina, koji je tumačio gradjanski zakonik na podlozi silnoga teoretskoga znanja i studija, elegancijom jezika i žarom njegove osvajajuće duše. Kad se je ipak uza sve to jedini gosp. Rušnov prihvatio tako težkog posla, treba mu njegov mar dvostruko priznati.

Kako se do sada baš nitko pobliže ovim djelom u javnosti pozabavio nije, neka bude nam dozvoljeno u što krupnijih crtah to djelo ogledati, sa sadržajem i načinom obradjivanja pišćevog pravnički sviet upoznati, ter upozoriti na to djelo one, koji iz principa domaće stvari ne rabe, jer su puni neprijatnih predsuda, da je samo ono valjano, što nam tudjin šalje.

Ono, što pišemo, neka dakle služi publicističkom obznanom, koju je „Mjesečnik“ dužan donjeti o radnjah slične vrsti. S toga strukovnu kritiku prepuštamo pozvanijim strukovnjakom.

Otvoriv knjigu, ugodno nas iznenadjuje pred svakom partijom gradjanskoga zakonika uvod. Tim uvodom upoznaje nas pisac u kratkih crtah razdieljenjem dotičnog diela zakonika, glavnimi crtami načela, na

Digitized by Google

kojih čitava sgrada počiva. To je za čitaoca sgodna priprava za dalnje čitanje tumača; kad bi bio taj uvod malo obsežniji, bio bi dobar pravni repetitorij, koji bi donekle mogao nadomjestiti sistematička djela te vrsti. Nu i ovako nas ta priprava za dalnje razgranjeno exegetično tumačenje zadovoljuje. Taj način ne nadjosmo kod nijednog njemačkog komentara, pak s toga ovaj imade prednost pred stranimi.

Prelazeć na tumačenje posebnih ustanova nasljednoga prava, razjašnjuje nam pisac pojam zaostavštine, razlikujuć pri tom pojam imovine alodijalne od imovine vinculirane; glede potonje prisvaja pisac mnienje Ungerovo i Stubenrauchovo, zabacujuć protivno mnienje Winiwarterovo, da ju valja takodjer, nu razlučno od alodialne u ostavinsku imovinu uračunati.

Da je stanovita osoba umrla, priobćuje se sudu smrtovnicom. Pojedine ustanove vanparbenoga postupnika, u tu sferu zasiecajuće, razjašnjene su naredbom kralj. vladnog odjela za pravosudja od 6. ožujka 1878 broj 1955, pak s toga pisac čovjeka od prakse na istu upućuje, a vraća se na to i kod poglavja ob uzeću nasljedstva u posjed.

Markantnom jasnoćom iztaknuta je razlika izmedju nasljednika universalnog i singularnog, čemu ne malo doprinašaju medju zaporkami pridodani tehnički izrazi rimskoga prava.

Naš obći gradjanski zakonik stoji na pogriešnom stanovištu, brojeći medju stvarna prava i nasljedno pravo (§ 308), ma da je istim samo normiran način sukcesije u imetak pokojnika.

Dok zakon stoji na tom stanovištu, bilo je nuždno najpomnjivije obraditi partiju „naslova k pravu nasljednom“, što je piscu liepom lahkoćom za rukom pošlo.

Pitanje delacije i nasljedne sposobnosti, te uzroci nesposobnosti, nedostojnosti i vrieme, od kojega se imade prosudjivati sposobnost, raztumačeno je valjano, čemu su ne malo doprinjele priobćene u tom pogledu rješitbe bečkoga vrhovnoga sudišta.

Tumač se stavlja na stanovište Ungerovo, da je ostavina, dok sud nasljedno očitovanje prihvatio nije, haereditas jacens i kao takova juristična osoba — subjekt imovinski.

Kod toga pitanja zanima u velike praksu način, kojim se upravlja ostavinska imovina i zastupaju njeni interesi.

Tu se pojavlja pitanje o skrbniku ostavine i skrbniku na čin za zastupanje ostavinskih interesa, ter pitanje, tko je u konkretnom slučaju nadležan istoga imenovati.

O tom zanimivom pitanju izmienjivana su svojedobno i u „Mjesečniku“ razna i protuslovna mnienja, pak je tada i pisac „Tumača“ izrazio dostojno svoje, rek bi posredujuće — s praktičnoga gledišta zaista opravdano — mnienje, kojeg se i u svojem „Tumaču“ drži, te su nam već od

Digitized by Google

prije poznate njegove misli, jezgrovito kod §§ 547, 548 i 811 o. g. zak. razložene, uz točan pregled mnienja protivnih njegovomu.

Ovdje valja gosp. piscu napose priznati, da u ovih pitanjih njegov „Tumač" pruža mnogo podpuniju i jasniju sliku, nego li ikoji od stranih — nama poznatih — komentara.

Liepo su sakupljena i mnienja, tičuća se odreknuća prava nasljednoga, te su zgodno iztaknuti razlozi, s kojih pisac u svem pristaje uz nazore Ungerove.

Providnost odmjerila je životu ljudskom kratkotrajne granice, jer fizična existencija osobe prestaje smrću, a ono, što je čovjek stekao, ostaje i preko njegove smrti, pošto se ono, istina, promieniti može, nu konačno ne izgiba. Pravo veli Savigny, da je nasljedno pravo vrhunac razvitka pravnoga organizma, jer se istim obezbiedjuje volji čovjeka u pogledu njegove imovine takodjer iza smrti njegove valjanost i priznanje, što je po pojedinca, obitelj te družtvo, na kojem se država osniva, od eminentne važnosti.

Da se uzmogne stanovita volja čovjeka smatrati posljednjom, pružena su nasljednim pravom jamstva, koja se sastoje u naredbi obdržavanja stanovite forme.

U tu sferu spadajuće ustanove općega gradjanskoga zakonika raztumačene su precizno na temelju rezultata današnje znanosti. Jedino nam valja tu opaziti neku netočnost, a ta je, da je protumačen i § 574, i to sa dosta pomnje, makar da isti u nas danas više u krieposti nije; pošto je zajedno sa §§ 61, 270 i 279 obć. gradj. zakon. ukinut člankom XII. zakona od 10. lipnja 1890 o posljedicah kaznenih osuda i kaznih (sbornik zakona i naredaba br. 50 od godine 1890).

Ta manjkavost ne može se spočitnuti g. piscu, jer je sigurno nastala po tom, što je tu partiju zakonika dovršio i odtisnuti dao prije, nego li je netom navedeni zakon u kriepost stupio.

Kako taj zakon ukida i ustanove §§ 61, 270 i 279 o. g. z, a donekle dira i u §§ 191, 254 i 283 o. g. z., imati će gosp. pisac dovoljno prigode obazreti se na isti u I. svezki „Tumača", čime će zakon gledom na naše pravno stanje biti u pravoj slici predočen.

Način očitovanja posljednje volje u obće i o oporukah na pose raztumačen je osobitom ljubavi, te je na pojedina medju teoretičari preporna mjesta i pitanja odgovoreno priobćenjem sadržaja vrhovnih rješitaba, kojih se praksa drži, ostavljajuć razsudi misaonog čitaoca, da se za mnienje teorije ili prakse odluči.

Neutrudivši se dosadanjim razlaganjem piščevim, dolazimo do poglavja 10. o zamjenicih i povjerbah.

Ovdje se točno upoznajemo sa substitucijom vulgarnom i fideikomisarnom, koje su utemeljene na rimsko-pravnih načelih, osim što su pupilarna i kvasipupilarna substitucija iz obćega gradj. zakonika izpuštene, jer

Digitized by Google

ne odgovaraju današnjim odnošajem. Ovo tumačenje čita s nasladom ne samo stariji praktični pravnik, već i djak, jer vidljivo opaža od kolike mu je važnosti bio studij rimskoga prava.

Pisac nije ni ovdje škrtario s praktičnimi slučaji i primjeri i dokazao do koje jasnoće se zakon tim načinom razsvjetliti može.

Nauka o singularnoj sukcesiji raztumačena je kod zapisah.

Ovdje ss upoznajemo sa legatom, praelegatom, legatom sukcesivnim, alternativnim, sublegatom; razlaže se, što sve može biti predmetom zapisa, da li samo vlastita imovina ili i tudja stvar, iskanje i t. d.

Razloživ g. pisac obsežno universalnu i singularnu sukcesiju, dovodi nas do poglavja 12., gdje tumači načine ograničenja posljednje volje: 1. uvjetom, 2. ustanovljenim vremenom, 3. nalogom, i to sve, što se bitnosti tiče prema načelom, razloženim u „Systemu" Ungerovom, u pandektah Windscheidovih i radnjah Pfaffa i Hofmanna.

Ovo je jedna od najzanimivijih strana rimskopa prava, iz koga su temeljne ustanove prešle i u naš gradjanski zakonik, pak joj je „Tumač" u dovoljnoj mjeri svoju pažnju posvetio.

Da je pisac svom pomnjom obradio poglavje u zakonitom ili neoporučnom nasljedovanju, ne treba nam ni spominjati, već naglasujemo, da se je kod toga osobito obazreo na naše zadružne prilike, na — na pose kod nas valjajuće — propise o nasljedstvih iza duhovničkih osoba klera katoličkoga, grčko-iztočnoga i evangeličkoga.

Ove ustanove ne nalazimo zajedno nigdje do u ovom „Tumaču" skupljene.

Oko ustanova obćega gradjanskoga zakonika o dielu zakonitom i uračunavanju u dio zakoniti ili nasljedni sakupila se je sva sila raznih i protuslovnih shvaćanja.

Napose zahtieva oštroumno tumačenje nauka o izpravnom uračunavanju u nuždni i nasljedni dio.

Praksa će nam jamačno zasvjedočiti, koli je težko u zamršenijih slučajevih to zaračunavanje, napose ako se dotični drži pri tom nezgodne računarske metode. Tu se je jamačno g. pisac dosta namučio, dok nam je onako bistro svoje tumačenje na javu iznjeo. Zornom jasnočom upoznaje nas s Härdtlovom metodom računanja, ter iztiče onaj način računanja, koji je u judikaturi obćenito prihvaćen.

To je tako shvatljivo predočeno, kako se nigdje drugdje naći nemože.

Načela vanparbenoga postupnika ustanovljena su 15. poglavjem obć. gradjanskoga zakonika.

Ostavinskoj razpravi jest svrhom uručba ostavine pravom — zakonitom — nasljedniku, i to nakon što je podmirio ostavinske dugove, zapise, nuždne dielove, te — što se osobito iztiče — ostavinske pristojbe.

Digitized by Google

Sve ovamo spadajuće odredbe zakona razbistruje „Tumač“ osobitim obzirom na rješitbe vrhovnog bečkog sudišta i gledom na propise izvanparbenoga postupnika, na koji se ovdje takodjer g. pisac mnogo obazire.

Za zaštitu samoga nasljednoga prava (juris vindicatio) daje nam zakon tužbu o pravu nasljedstva i tužbu o nasljedstvu (haereditatis petitio), kojom potonjom se traži, (nakon jur dovršene ostavinske razprave) izdanje same zaostavštine.

O tom je Krainz, a na poseb Unger svojim „Systemom“ i nasljednim pravom toli znanstveno i temeljito na osnovu rimsko-pravnih institucija pisao, da je pisac pravo učinio, što je u svem njega sliedio.

Praksu zanimaju u velike tumačenja pojedinih ustanova o zajednici vlastnosti i o inih pravih stvarnih. Tumačeć te ustanove zakona, osobito je g. pisac iztaknuo razliku izmedju „družtva“ i „udruge“, uputiv pri tom čitaoca na djelo dra. F. Vrbanića: „Udrugarstvo“.

U nas su do najnovijega doba bile tužbe, kojimi se traži dio kakve zajedničke stvari ili pako razvrgnuće zajednice same, redovito loše instruirane.

Tamo, gdje se je tražilo razvrgnuće zajednice ciepanjem dielivih nekretnina, nije se tužbi prilagao diobni nacrt, niti se je pazilo, da isti bude integrirajući dio osude, a još manje se je stavljala važnost na to, da ovdje i tuženik sa svoje strane u odgovoru može staviti zahtjev proti tužitelju, te da sudac u ovakom slučaju mora u pretres uzeti i zahtjev tužitelja, kao i zahtjev tuženika, pak obzirom na oba zahtjeva svoju osudu izreći, koja se pokazuje kao judicium duplex, usljed česa je ovršivom proti obim strankam.

Nadalje se jošte ni danas praksa općenito ustalila nije, imadu li se tužbi, kojom se ište ukinuće zajednice nedielivih dobara, priložiti ili ne dražbeni uvjeti, ter i na iste protegnuti parbena razprava.

Na ta odlučna i važna pitanja nalazimo valjan odgovor u „Tumaču“, što će jamačno na našu praksu povoljno djelovati.

Kako je seljačka naša zadruga zajednica posebne vrsti, bilo je vrlo uputno, što su u „Tumaču“ bitna načela, na kojih se ona osniva, iztaknuta, tim više, što se to u inih tumačih naći ne može.

Ovaj dio „Tumača“ osnovan je ter izradjen u glavnom prema komentaru Stubenrauchovom, judikatuni cislitavskoj i razjašnjenju posebnih naših zadružnih prilika.

Jezgra čitavoga nasljednoga prava „Tumača“ odiše svježim duhom Ungerovih radnja, kojim je i Stubenrauchov „Tumač“ zadojen, te će s toga ta dva djela onim, koji ih ne imaju, u dobranoj mjeri „Tumač“ nadomjestiti moći.

Stvarno i obiteljsko pravo ograničeno je na malen broj pravnih instituta, koji se ravnaju po posebnih pravilih, ne imajući baš osobito raz-

Digitized by Google

vijenu narav obće valjajućih načela. S toga je kod tih pravnih instituta pravni razvoj slobodnom voljom vrlo neznatan.

Sasvim protivna je narav obveznoga prava. Pojedine obligacije, sačinjavajuće posebni dio obveznoga prava, valja smatrati kao posebne — jur razvite — osobito važne slučajeve, uz koje je još sveudilj prosto polje razvitku novih obveznih odnošaja, kakove promet i potreba života stvara, te izazivlje. Za ovakve novo nastajuće obveze odlučna su ponajprije načela obćeg diela obveznoga prava.

Sada navedeno iztaknuo je vrlo ljepo Puchta (Pandekten) i Savigny u svojem obveznom pravu. Tomu odgovara i način kodifikacije našega obveznoga prava, koje obćem dielu obveza posvećuje posebno poglavje.

Tuj nalazi sistematsko razlaganje osobito prostrano polje.

Krainz, a napose Unger u svojem „Systemu", Hasenöhrl u poznatom djelu: „Das Obligationenrecht" raztumačiše obću nauku obveza do sitnih tančina.

I naš g. pisac, rek bi, dao se je (i to pravom) zanieti tom posebnom naravi obćeg diela obligacija, ter o njem s puno ljubavi u svojem uvodu k obveznom pravu sistematski razpravlja. Taj način ga ne ostavlja ni u dalnjem toku tumačenja samog obćenitih ustanova obveznoga prava. Presizalo bi stavljenu nam zadaću, niti nam uzko odmjerene granice ovoga lista dopuštaju, da g. pisca pobliže pratimo u načinu njegovog tumačenja. Neka bude dovoljno spomenuti, da čitaoc može ovdje naći u skraćenoj formi sva po najbolja zrna gore spomenutih sistematskih djela. Jedino žalimo, što je, već nakon izradbe ovog odsjeka obćeg gradjanskog zakonika po gosp. piscu, izašla prezanimiva monografija prof. Pfersche: „Die Irrthumslehre des österr. Privatrechts, Graz 1891", i s toga kod „Tumača" ostala neupotrebljena.

Upoznavanjem instituta rimskoga prava, razvitog prema životnim potrebam pravom kanonskim i obćim (gemeines Recht), započelo se je obradjivati pojedine posebne vrsti obveznoga prava.

U novije doba prihvatio se je sistematskog tumačenja toga posebnoga diela dr. Josip vitez Schey u svojem djelu: „Die Obligationsverhältnisse des österr. allgemeinen Privatrechts (Wien 1890)". Na to djelo nije se g. pisac obazreo, jer je tek započeto, ter je u istom uz predgovor razpravljen samo „zajam".

Gosp. pisac tumači vrlo obširno i zanimivim načinom: „darovanje" Ovdje će praksu osobito zanimati tumačenje: „quaerellae inofficiosae donationis", ter „actio Pauliana". Kod potonje bilo bi nam milo, da smo našli pobliže objašnjeno pitanje: „da li tužba po § 953 o. g. z. predpostavlja iskanje, osnovano na jur izhodjenoj ovršivoj izpravi?" — „da li je ista dopustiva i u slučaju § 388 g. p. p.?"

Digitized by Google

Kod zajamne pogodbe usvaja gosp. pisac po Schusteru, Hasenöhrlu, Kirchstetteru, Reinholdu, odnosno i Windscheidu zastupano mnienje, da se ista imade smatrati pukom konsensualnom pogodbom, a ne i realnom. Protivnoga su mnienja Nippel, Zeiller, Winiwarter, Stubenrauch, Krainz, Pfaff i Hofmann, pak uz isto pristaje i Schey u svojem gore spomenutom djelu, iztičuć, da je razlog postanka obligacije predaja kapitala, koja uvjetuje perfektnost ugovora i obseg duga (res et consensus).

Predhodni sporazumak, kojim se jedna strana obvezuje stanoviti kapital uzajmiti, a druga isti (kao zajam primiti) i povratiti, jest pogodba, da će tek u buduće ugovor sklopiti (pactum de contrahendo), te je obvezatna samo u granicah § 936 o. g. z.

Ove misli osnovane su na rimskom pravu, te su obćenito prihvaćene bile u doba kodifikacije obćeg gradj. zakonika, pak bi se i sadržaj § 983 o. g. z. mogao navesti kao argumenat, da je to mnienje i uzakonjeno; uslied česa, da i danas kod nas vrieditи imade tim više, jer hrvatsko zakonodavstvo nije stvorilo posebnog novijeg zakona, kojim bi se protivno normiralo, kao što je to u Cislajtaniji u zakonu od 14. lipnja 1868 drž. z. l. br. 62 (§ 5 toga zakona).

Schey zanimivim načinom dokazuje, da je prije spomenuto lučenje ne samo „doktrinarne" naravi, već i od osobitih praktičnih konsekvencija.

Žalimo, što g. piscu Scheyevo djelo nije bilo kod izradjivanja „Tumača" pristupno, jer bi tada imali sgode čuti njegovo mnienje o Scheyevih dedukcijah. Nu i ovako će „Tumač" mnogog misaonog čitaoca pobuditi na dublje razmatranje ovog toli zanimivog pitanja.

Kod tumačenja §§ 993 i 994 o kamatih sgodno je „Tumač" iztaknuo posebno hrvatsko zakonarstvo; samo je trebalo uz zakon od 8. prosinca 1877 (broj 70 sbornika) podpunosti radi spomenuti i naredbu bana kao kraljevskoga povjerenika od 20. prosinca 1881 br. 5782 (sbornika komad XXIII. od godine 1881 br. 88), kojom se taj zakon uvadja počam od 1. siečnja 1882 i u području sjedinjene hrvatsko-slavonske Krajine.

U poglavju „o opunovlaštenju i inih vrstih poslovodstva" zrcale se obće priznana načela judikature, pak s toga ono u pogledu jasnoće ni malo za prespomenutimi ne zaostaje.

U dalnjem toku „Tumača" upravo nas je zanjelo izcrpivo tumačenje poglavja o uporabnih pogodbah. Tu je g. pisac pokazao duboko i svestrano poznavanje tih instituta i oko istih bogato razvite prakse. Scienimo, da bi se n. pr. ustanove o zakonitom založnom pravu uporabodavca, ter o pravnih sredstvih, koja ovomu zakon gradjanski i posebne naredbe pružaju, jedva podpunije izjasniti mogle.

Zakon uporabljujući pravnici bit će s toga mnogo obvezani gosp. piscu za njegov ovdje uloženi osobiti trud.

Digitized by Google

Da se je g. pisac u poglavju „o pogodbah vrhu usluga za plaću“ obazreo na naše posebne prilike, ter u sam „Tumač“ uvrstio kod nas u krieposti stojeći zak. članak XVI. od g. 1884 o autorskom pravu, te da je dalnja poglavja 27—30 osobitim obzirom na naše odnošaje (na poseb ono o ženitbenih ugovorih) izcrpljivo i s mnogo pomnje obradio, ne treba nam istom naročito izticati.

U 30. poglavju razviti su obće prihvaćeni nazori o šteti, dolusu i culpi, ter uplivu istih na prema odnošaju stranaka. Kako je ovo jedna od najtežih partija našega obć. gradj. zakonika, djelovati će „Tumač“ na dobro shvaćanje iste najpovoljnije; naposeb u praksi, jer je izdašno rabio ponajbolje rješitbe judikature.

Pred trećim dielom obćeg gradj. zakonika razvrstao je g. pisac u „Tumaču“ pregled, u kojem predočuje u kratko sadržaj i načela ustanova, nalazećih se ovdje.

O samom tumačenju pojedinosti red nam je čitaoca upozoriti na bistra razmatranja piščeva o „pactum antichreticum“. Takova pogodba bila je po našem starom hrvatskom pravu dozvoljena, ter se je u narodu tako jaka uvriežila, da se — i nakon ustanove § 1372 obć. gradj. zak., te t. zv. djedinskoga patenta — još i danas sklapa.

To je najobičnija forma, kojom se nastoji obići naš zakon o lihvi.

Takove pogodbe daju sudovom pune ruke posla, ter će prokušani nazori „Tumača“ biti dobrom direktivom kod rješavanja istog.

Sva ostala poglavja toga diela izradjena su veoma jasno, pak se osobito ističe bistrina i izcrpljivost, kojom su razjašnjeni propisi o „ustupu“, „pologu“, „zastari“. G. pisac razpravlja ovdje zapletene propise zakona najvećom lahkoćom, iznaša pred nas najbujniji praktični život, pak nam za nj daje pravila, koja nas podpunoma zadovoljavaju. Takovog živog poznavanja prakse nije nam pokazao ni jedan strani komentator, pak će s toga naš pravnički podmladak iz predležećega „Tumača“ moći crpiti krasnu nauku.

Prošav diljem „Tumača“, nastojasmo krupnimi crtami čitaoce upoznati sa najboljimi stranami ovoga djela; trudismo se iztaknuti način, kojim je g. pisac svoj mučni rad udesio; pokazasmo kako je, upotrebljavajuć najbolje i priznane autore, stvorio vrstan hrvatski „Tumač“, koji smo toli nuždno trebali.

G. pisac je stavljenoj si zadaći liepo udovoljio, pošto nam je stvorio „Tumač“, koji sadržaje u bistrih crtah sva teoretska pitanja, a na praktičnu stranu judikature uzet je najveći obzir.

Djelo takvih vrlina, koje obsiže u svojoj pristojnoj opremi preko 58 tiskanih araka, a imade za naše okolnosti jeftinu cienu — preporučuje se najbolje samo sobom.

Digitized by Google

Znademo, da već mnogi hrvatski pravnik taj „Tumač“ posjeduje, nu najbolja nagrada ovim našim redkom bila bi, kad bi nam uspjelo u interesu prave znanosti potaknuti sav naš — osobito praktični — pravnički sviet, da se pobliže upozna s ovim liepim djelom našeg, iza dra. M. Derenčina, najplodnijeg strukovnjaka pravnika, g. Rušnova. *Fr. Haladi.*

— *Zakon od 22. prosinca 1890, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju njeke ustanove postupka u poslovih urbarskih, zakon od 26. svibnja 1891 o komasaciji zemljišta i zakon od 7. veljače 1892, kojim so privremeno uredjuje pravo dieliti občinske pašnjake,* s gradjom sakupio i uredio dr. Ivo Mallin. 8°. 324. Tisak i naklada knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch). Ciena 2 for.

U naslovu navedeni zakoni objelodanjeni su u ovoj knjizi sa cjelokupnom gradjom. Mi posve pristajemo uz gosp. dra. Ivu Mallina, koji u predgovoru o važnosti zakonske gradje sliedeće kaže: „Zakoni imadu prvi svoj razlog i temelj u potrebah ljudskoga života, a jesu umni produkt raznih faktora državnoga života. Zato i je za posvemašnje shvaćanje zakona neobhodno nuždno točno poznavanje svih elemenata njihova postanka, jer se samo iz njih daje razabrati, kako je niknula prva klica zakona, kako se je dalje razvila i razgranila do podpuna i savršena stabla; pak za to i moderna pravna znanost prosvjetljenih naroda polaže veliku važnost u gradju, u kojoj se zrcali sav razvitak zakona, ter tu gradju obilno objelodanjuje i obradjuje. — Kad je tomu tako, zašto nebi i mi mogli, što mogu drugi prosvietljeni narodi, zašto nebi i mi Hrvati podigli pravnu našu znanost proučavanjem onih izvora, iz kojih su nikli, iz kojih su se razvili naši zakoni“.

Za to mi ovu knjigu svim hrvatskim pravnikom najtoplije preporučujemo i želimo iskreno, da se tako izdaju ne samo budući hrvatski zakoni, već i noviji postojeći, tako primjerice zakon o vodnom pravu, novela k kaznenom zakonu, novela k kaznenomu postupku itd.

— *Slovenski pravnik* donosi u 10. broju za mjesec listopad sliedeće razprave: O notranjem poslovnom jeziku, od dra. F. — Troški zasebnoga obtožitelja, od N. — O razumljivosti, ki je zahtevamo od slovenskih pravnikov, od dra. Fr. Oblaka. — U 11. broju za mjesec studeni: Troški zasebnoga obtožitelja, od V. — Beseda slovenskim odvetnikom in beležnikom, od dra. J. Hrašovca. — O razumljivosti, ki je zahtevamo od slovenskih pravnikov VI., od dra. Fr. Oblaka.

— *Historische Notizen über die bürgerl. Rechtsstellung der Fremden,* von Dr. Vladimir Pappafava, Wien 1892 (Juridische Rundschau). 8°. 40. Ova veoma zanimiva razprava učenog našeg zemljaka preštampana je iz bečkog časopisa „Juridische Rundschau“, u kom je izašla u br. 17., 18., 19. i 20. od g. 1892.

Digitized by Google

— *Правник, лист за правне и државне науке*, svezka 10, oktobar, sadržaje: Jedna novina u našem zakonodavstvu, od Gjor. Pavlovića. — Dokazna teorija u našem krivičnom postupku, od M P. Jovanovića. — Gradja za pravnu istoriju. VI. „Nastavljenja" moravskom vojvodi Janku Popoviću — Cincar-Janko — i njegovo postavljenje, od dra. M. R. V. — Srpsko pravničko društvo. IV. Telegrafski pozdravi ovogodišnjem zboru. V. Rad odbora. — Primena članka 89 zakona o opštinama, od Jer. J. R. — Iz sudnice. — Pobude u rešenjima državnog saveta, saopštava Jevrem U. — Iz pravničkoga odbora, od M. K. Br. — Književni pregled. — Glasnik. — Ponoć. Iz Tasinih beležaka VII. Iz članovog zapisnika.

VIESTNIK.

(Sjednica upravnoga odbora „pravničkoga družtva") držana je dne 7. studenoga 1892, ter je prije svega zaključeno na predlog urednikâ „Mjesečnika", da se budući broj za prosinac 1892 radi prenagomilana gradiva izda mjesto na tri na pet araka, i da se počam od nove godine 1893 netiska nikakav tekst na omotu osim oglasa i izkaza vrhu uplaćene članarine izvanjskih članova pravničkoga družtva. Nadalje umoljen je predsjednik družtva presvjetli gospodin dr. Franjo pl. *Burgstaller* Remetski, da posreduje kod presvjetloga gospod. predsjednika kr. stola sedmorice dra Stjepana *Spevca*, kako da budu u „Mjesečniku" priobćene sve važnije i načelne rješitbe kr. stola sedmorice. Blagajnik prof. dr. Josip *Plivarić* izviestio je o stanju blagajne, ter bude na njegov predlog zaključeno umoliti sve predsjednike kr. sudbenih stolova, da počam od godine 1893 primu povjereničtvo pravničkog družtva za cieli obseg dotičnoga sudbenoga stola. Zatim je prijavio član odbora dr. Josip *Šilović* čitanje *„o medjunarodnoj kriminalističnoj udruzi"*, ter je za to čitanje odredjen dan na 26. studenoga 1892 u 4 sata poslje podne u sveučilištnoj sgradi. Isto tako prijavio je član odbora Stj. *Kranjčić* čitanje *„o popravionicah i prisilnih radionicah"*, ter će se dan za to čitanje naknadno ustanoviti.

(Dr. Bernhard Windscheid †) Profesor Bernhard *Windscheid*, jedan izmedju najglasovitijih sada živućih pravnika, umro je 26. listopada t. g. u Lipskom u 75. godini dobe svoje. Bernhard *Windscheid* rodio se je godine 1817 i slušao pravoslovne nauke u Bonnu i Berlinu. Godine 1838 promoviran je u Bonnu, gdje se je dvie godine kašnje kao privatni docent za rimsko pravo habilitirao. God. 1847 bude imenovan izvanrednim profesorom, ter bude još iste godine pozvan u Basel. 1852 pozvan je kao profesor iz pandektâ u Greifswald, 1857 došao je na sveučilište u Monakovu, 1871 u Heidelberg, a god. 1874 preuzeo je stolicu pandektâ u Lipskom. U učenom svietu pobudio je pozornost djelom: „Die Actio des römischen Civilrechtes". Glavno je njegovo djelo učevna knjiga pandektarnoga prava, koja je izašla u vremenu od 1862 do 1870 godine, ter je do sada doživila šest izdanja. *Windscheid* nije bio samo znamenit civilista, već i izvrstan akademički učitelj, te vrstan stilista. Posljednje doba radio je skoro izključivo na osnovi njemačkoga gradjanskoga zakonika.

Digitized by Google

(Sbornika zakona i naredaba,) valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XXII. godine 1892, izdan i razposlan je dne 30. listopada 1892, a sadržaje:

pod br. 70 zak čl. VII: 1892 zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga državnoga sabora o uzakonjenju trgovačkoga ugovora, sklopljenoga sa Švajcarskom dne 10. prosinca 1891;

pod br. 71 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove od 8. listopada 1892 br. 48.602, kojom ima u kriepost stupiti zakon od 31. prosinca 1891 o vodnom pravu i o provedbi ovoga zakona;

pod br. 72 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove od 8. listopada 1892 broj 48.603 ob uzpornih mjerah kod vodnih kretala i uzporišta;

pod br. 73 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove od 8. listopada 1892 br. 48.604 o postupku kod sastavljanja operata u svrhu ustanovljenja poplavnoga područja kod zadruga za regulaciju vode;

pod br. 74 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove od 8. listopada 1892 br. 48.605 u pogledu oblika, u kojem zadruge za regulaciju vode svoje nacrte u arkivu vodne knjige pohraniti imadu;

pod br. 75 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove od 8. listopada 1892 br. 48 606 o postupku u poslovih disciplinarnih proti činovnikom zadruga za regulaciju vode;

pod br. 76 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela sa unutarnje poslove od 8. listopada 1892 br. 37.850, kojom se ustanovljuje dan, kada zakon od 26. svibnja 1891 o komasaciji zemljišta stupa u kriepost i izdaje provedbeni naputak k istomu zakonu;

pod br. 77 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove od 8. listopada 1892 br. 37.850 kao prilog k zakonu o komasaciji zemljišta od 26. svibnja 1891, kojom se svojstva i beriva tehničkih i gospodarskih vještaka ustanovljuju;

pod br. 78 naputak kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove od 8. listopada 1892 br. 37.850, kojim se obzirom na zakon od 26. svibnja 1891 o komasaciji zemljišta ustanovljuje visina nagrada, pripadajućih članovom zemaljskih i županijskih povjerenstva, koji nisu javni činovnici (§ 61 zakona);

pod br. 79 naredbu kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 8. listopada 1892 broj 37.850, kojom se obzirom na zakon o komasaciji zemljišta od 26. svibnja 1891 stvara naklada i ustanovljuje njezina uprava, odkud će se davati predujmovi u komasacionalnom postupku, ter o načinu vraćanja, odnosno ućerivanja tih predujmova i skopčanoga s tim zaračunavanja (§ 63 zakona);

pod br. 80 naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 14. svibnja 1892 br. 19.243 glede provedbe zak. članka XXXIV: 1891 ob obveznom prokušavanju ručnoga strielnoga oružja;

pod br. 81 naredbu kr ugar. ministra trgovine od 1. rujna 1892 br. 56.893 u predmetu priznanja biljega c. kr. austr. pokusnih postaja u Ferlachu, Pragu, Weipertu i Beču, obavljajućih prokušavanje ručnoga strielnoga oružja;

pod br. 82 okružnicu kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 15. kolovoza 1892 broj 24.142 glede umirovljenja i

Digitized by Google

obskrbe činovnika i službenika imovnih občina u bivšoj hrv.-slav. vojnoj Krajini, njihovih udova i sirota;

pod br. 83 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove od 5. listopada 1892 br. 41.437 glede tvornica, odnosno radionica sapuna, i napokon

pod br. 84 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje od 27. listopada 1892 br. 11.796, izdanu u sporazumku s kr. zemalj. vladnim odjelom za unutarnje poslove, kojom se izdaju neki propisi o vršenju karnostne vlasti, podieljene odborom odvjetničkim nad kandidati odvjetničtva.

(Uredovne sbirke naredaba pravosudne struke) izdani su dana 26. listopada 1892 svezke IV. brojevi 431 do 434.

Sadržaj isašlih brojeva jest sliedeći:

Br. 431. Nareoba kr. hrv.-slav.-dalm. zem vlade, odjela za pravosudje, od 2. kolovoza 1891 br. 8216, kojom se propisuje nov obrazac za mjesečni izkaz, što no ga sastavljati imadu kr. sudovi vrhu osudjenika, nhićenih po kr. oružnicih.

Br. 432. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje, od 27. srpnja 1892 br. 8957, kojom se izdaje naputak za obavu gruntovnih izpravaka, prigodom provedbe diobe potajno razdieljenih zadruga.

Br. 433. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 30. lipnja 1892 br. 57.705, kojom se priobćuju njeke ustanove osobnoga t. z. pojasnoga cienika, koji je na kr. ugar. državnih željeznicah stupio u kriepost dana 1. kolovoza 1889.

Br. 434. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje od 7. kolovoza 1892 br. 8647, glede nadležnosti sudbenih oblasti u poslovih ostavinskih i tutorstvenih.

Imenovanja. Imenovani su: podžupani županijski tajnici: Dragutin *Vomačka* za županiju ličko-krbavsku, Teodor *Goorgievič* za županiju belovarsko-križevačku i Levin *Chavrak* za županiju virovitičku; pravni vježbenik kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu Milan *Gašparić* prislušnikom u obsegu banskoga stola, a perovodja bosansko-hercegovačke zem. vlade Stefan *Nenadović* perovodjom višega razreda kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je na temelju § 20 zakona od 26. svibnja 1891 o komasaciji zemljišta članovi županijskog komasacionalnog povjerenstva I. molbe, i to: za županiju ličko-krbavsku: Isu *Vitasa*, kr. kot. predstojnika; Vilima pl. *Matoušeka*, kralj. sudb. viećnika; Dragutina *Svobodu*, inžinira; Matu *Orlića*, žup. škol. nadzornika i Srećka *Mažuranića*, per. vježbenika; za županiju modruško-riečku: Otmara pl. *Bušića*, kr. kot. predstojnika; Franju *Mihelića*, kr. kot. pristava; Adolfa *Seiferta*, žup. tehničkog izvjestitelja; Mirka *Parasa*, učitelja i Dragutina *Vukovca*, kr. kot. pristava; za županiju zagrebačku: Milousta *Smodića*, kralj. žup. tajnika; Svetoslava *Gaja*, kr. sudb. viećnika; Franju viteza *Ernesta*, kr. inžinira; Ivana *Jagića*, nar. zastupnika i župnika i Mirka *Hondla*, kr. kot. pristava; za županiju varaždinsku: Aleksandra *Blažekovića*, kr. kotar. predstojnika; Alfreda *Biscontinia*, kr. kotar. sudca; Armina *Lypolda*, kralj. inžinira; dra. Adolfa *Jurinca*, profesora i Feliksa *Jacominia*, kr. kot. pristava; za županiju belovarsko-križevačku: Gjuru *Trbljanića*, kr. kot. sudca; Ivana pl. *Žigrovića*, kr. žup. tajnika; Armina *Krausa*, kr. inžinira; Milana

Digitized by Google

pl. *Tannhofera*, posjednika i Mirka *Pažametu*, kr. žup. perovodju; za županiju požežku: Franju *Pilepića*, kr. župan. perovodju; Hugu *Markovića*, viećnika kr. sudb. stola; Stjepana *Bukla*, kralj. inžinira; Ireneja *Söytörya*, ravnatelja kr. ratarnice i Anselma *Susanića*, kr. oficijala; za županiju virovitičku: Martina *Dragolića*, kr. žup. perovodju; Kornela *Festetića*, kr. kot. sudca: Dragutina *Kučenjaka*, kr. inžinira; Gjuru pl. *Ilića* i Martina *Predragovića*, kr. oficijala, i napokon: za županiju sriemsku: Svetozara *Kosanovića*, kr. kot. predstojnika; Ljud. pl. *Reisnera*, kr. sudb. viećnika; Žigu *Boločanskya*, kralj. inžinira; Stevana *Simonovića*, posjednika i Ladislava *Rafaelisa*, perovodnog vježbenika. Svršeni pravnik Julijo *Hamel* imenovan je perovodnim vježbenikom u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, a pravni vježbenici: kod kr. kot. suda u Novskoj Stjepan *Burazović*, kod kr. kot. suda u Karlovcu dr. Dušan *Peleš*, kod kr. sudb. stola u Zagrebu Blaž *Kovačević* prislušnici u obsegu banskoga stola. Svršeni pravnici Aurel *Šenoa* i Ilija *Schwarz* imenovani su perovodnimi vježbenici kod kr. financ. ravnateljstva u Zagrebu.

U Bosni i Hercegovini: Poglavica zem. vlade imenovao je sudskog pristava niže prstojbe kod pravosudnog odjela Antuna *Indráka* vladinim perovodjom, sudske pristave niže pr. Mihajla *Palivodu* i Dominika *Quintavalla* kod okružnog suda u Mostaru sudskimi pristavi više pristojbe i auskultante Josipa *Kazimoura* kod kot. ureda u Krupi, Eduarda *Wagnera* kod okružnoga suda u Travniku, Julija *Ansiona* kod okružnoga suda u D. Tuzli i Vinka pl. *Pušića* kod istog okružnog suda sudskimi pristavi niže pristojbe, i to *Kazimoura* i *Wagnera* u privremenom, a *Ansiona* u definitivnom svojstvu; nadalje je imenovao privr. sudskog pristava kod kotar. ureda u Glamoču Feliksa *Höflicha* definitivnim činovnikom bos.-herc. zemalj. uprave. Privremeni auskultant kod okružnoga suda u Sarajevu dr. Ladislav *Zima* imenovan je privr. perovodnim vježbenikom za kot. ured u Krupi, notarijatski kandidat Franjo *Jindrak* privr. auskultantom kod okružnog suda u Mostaru, advokatski kandidat u Beču dr. Louis *Singer* privr. auskultantom kod okr. suda u Bihaću, a privr. sudski pristav u Dolj. Tuzli Leopold *Mikula* imenovan je definitivnim činovnikom.

Premještenja. Njegovo Veličanstvo odobrilo je, da se podžupan županije ličko-krbavske, Ivan *Bily* u istom svojstvu premjesti k županiji modruško-riečkoj. Sudbeni pristav kod kr. sudbenoga stola u Osieku Dragutin *Mikić* premješten je kr. sudbenomu stolu u Varaždinu.

U Bosni i Hercegovini: Poglavica zem. vlade premjestio je političkog pristava I. razreda Franju *Večerinu* od zem. vlade kotar. uredu u Trebinju, polit. pristava II. razreda Karla *Baukovca* od kot. ureda u Trebinju onom u Konjicu, polit. pristava II. razreda Nureddina bega *Azabagića* od kotar. ureda u Sarajevu seoskom kotar. uredu u Mostaru, perovodnog vježbenika Egona pl. *Pflügla* od zem. vlade kot. uredu u Sarajevu, perovodnog vježbenika Aćima *Zimonića* od kotar. ureda u Zenici onom u Fojnici, perovodnog vježbenika Josipa *Tomu* od kotar. ureda u Bileću onomu u Tešnju. Stevan *Nenadović*, vladin perovodja i auskultanti kod okružnoga suda u Sarajevu Antun *Schormann* i Nikola *Marković* riešeni su daljega službovanja u Bosni i Hercegovini. Kotar. predstojnik Franjo *Jakubowsky* premješten je iz Srebrenice u Jajce, pol. pristav dodieljen zem. vladi u Sarajevu Julijan *Maszakowsky* iz Sarajeva u Srebrenicu, a sudski pristavi Hieronim *Lopašić* od kot. ureda u Brčki okruž. sudu u Dolj. Tuzli i Julij *Ansion* od okr. suda u Dolj. Tuzli kot. uredu u Brčki.

Digitized by Google

Izkaz

poreznih občina, za koje se imadu usljed naredbe kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje od 20. svibnja 1892 br. 6381, predati novosastavljeni gruntovni uložci nadležnim sudovom, i to:

Tekući broj	Ime sudb. oblasti kojoj su predani uložci	Tekući broj	Ime por. občine	Dan, od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče	Opazka
					dana	dana	
1	Kr. kot. sud u Sisku	1	Grad Sisak stari	1. lipnja 1892	1. lipnja 1892	30. studenoga 1892	
		2	Sisak novi				
		3	Bok				
2	Kr. kot. sud u Vukovaru	1	Opatovac				
		2	Lovas				
		3	Ćakovci				
		4	Mikluševci				
		5	Tompojevci				
		6	Gaboš				
		7	Ada pusta				
3	Kr. sudbeni stol u Varaždinu	1	Jalkovec	1. srpnja 1892	1. srpnja 1892	31. prosinca 1892	
		2	Majerje				
		3	Nova ves				
		4	Zamlača				
4	Kr. kot. sud u Slatini	1	Hum				
		2	Humvaroš				
		3	Kometnik				
		4	Macute				
		5	Sekulinci				
5	Kr. sudbeni stol u Zagrebu	1	Središko desno	1. kolovoza 1892	1. kolovoza 1892	31. siečnja 1893	
		2	Štefanki desni				
		3	Trepča				
		4	Stipan*				
6	Kr. kot. sud u Novoj Gradiški	1	Kapela nova				
		2	Seoce				
		3	Magić mala				
		4	Batrina				

* Ove občine kotara pisarovačkoga predane su kr. sudb. stolu u Zagrebu usljed naredbe od 9. srpnja 1891 br. 7490 (br. 57 sbor.).

Digitized by Google

Izkaz

poreznih občina, za koje se imadu usljed naredbe kr. zemalj. vlade, odjela za pravosudje od 31. kolovoza 1892 br. 11.043 predati gruntovni uložci, odnosno gruntovne knjige nadležnim sudovom, i to:

Tekući broj	Ime sudb. oblasti, kojoj su predani uložci, odnosno knjige	Tekući broj	Ime por. občine	Dan predaje grunt. uložaka, odnosno knjiga	Opazka
1	Kr. kotarski sud u dolnjem Lapcu	1	Boričevac	1. listopada 1892	*Gruntovni uložci* ovih občina vodjeni su do sada po kr. kot. sudu na Udbini.
		2	Dnopolje		
		3	Dobroselo		
		4	Doljane		
		5	Kruge		
		6	Lapac dolnji		
		7	Lapac gornji		
		8	Nebljusi		
		9	Oraovac		
		10	Brotnja		*Gruntovne knjige* ovih občina vodjene su do sada po kr. kot. sudu u Gračacu.
		11	Dabašnica		
		12	Drenovac		
		13	Dugopolje		
		14	Kaldrma		
		15	Kupirovo		
		16	Neteke		
		17	Osredke		
		18	Srb		
		19	Suvoja		
		20	Tiškovac		
		21	Zaklopac		
2	Kr. kotarski sud u Brinju	1	Brinje		*Gruntovne knjige* ovih občina vodjene su do sada po kr. kot. sudu u Senju.
		2	Letinac		
		3	Prokike		
		4	Vodoteč		
		5	Vojvoduša		
		6	Jezerane		
		7	Križpolje		
		8	Lipice		
		9	Stajnica		

A. Goglia.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google